

Priručnik za obrazovanje mladih o ljudskim pravima

European Commission

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

KOMPAS

Priručnik za obrazovanje mladih o ljudskim pravima

Autori/ke:

Patricia Brander Bárbara Oliveir
Rui Gomes Jana Ondráčková
Ellie Keen Alessio Surian
Marie-Laure Lemineur Olena Suslova

Crteži:

Pancho

Urednici/e:

Patricia Brander
Ellie Keen
Marie-Laure Lemineur

Koordinator projekta i konačno uredničko rješenje: Rui Gomes

Asistentkinja projekta: Natalia Miklash

**Ovaj priručnik je nastao uz podršku i pod vođstvom
savjetodavne grupe, koju čine:**

Elie Abouaoun	Louise Nylin
Anatolij Azarov	Bárbara Oliveir
Patricia Brander	Eunice Smith (Unesco)
Ellie Keen	Alessio Surian
Corina Michaela Leca	Olena Suslova
Marie-Laure Lemineur	Wim Taelman
Briggite Mooljee	Andrew Yurov

Prevod sa engleskog jezika:

Independent – Zenica
Ustanova za zaštitu ljudskih prava

Priredili za Crnu Goru:

Centar za građansko obrazovanje, Podgorica

© 2001 Council of Europe on publication in English and French

©2004 Independent – Zenica, Ustanova za zaštitu ljudskih prava, za izdanje na bosanskom jeziku

© 2006 Centar za građansko obrazovanje za Republiku Crnu Goru

Ovaj prevod i obrada „Kompasa“ objavljen je u sporazumu sa Savjetom Evrope i Ustanovom za zaštitu ljudskih prava Independent - Zenica. Prevod i obrada su isključiva odgovornost izdavača.

Englesko izdanje:

„Compass“ – *A Manual on Human Rights Education with Young People*

ISBN 92-871-4880-5

Francusko izdanje:

„Repères“ – *Manuel pour la pratique de l'éducation aux droits de l'homme avec les jeunes*

ISBN 92-871-4595-3

Mišljenja izražena u ovom dokumentu su mišljenja samih autora i ne mogu se poistovjećivati sa stavovima Savjeta Evrope.

Dizajn: Art Factory

Crteži: © „Pancho“

Fotografije: strana 132 © MTI (Nelson Mandela)

strana 132 © kolekcija Davida Kinga (Evgenia Ginzburg)

strana 133 © MTI (Martin Luther King)

strana 133 © MTI (Mahatma Gandhi)

strana 134 © Gamma Press (Daw Aung San Suu Kyi)

strana 134 © Tibet Information Network (Ngawang Sandrol)

Izdavač i nosilac prava za Crnu Goru

Centar za građansko obrazovanje

Za izdavača

Daliborka Uljarević

Priprema i obrada za izdanje za Crnu Goru

Centar za građansko obrazovanje

Stručna redakcija:

Daliborka Uljarević, Vera Šćepanović, Ana Mudreša,
Marina Katnić, Petar Đukanović

Tehnička priprema i realizacija

Studio Mouse

Štampa

3M Makarije

Tiraž 250

primjeraka

SADRŽAJ:

<i>Riječi zahvalnosti</i>	8
<i>Predgovor</i>	9
<i>Uvod</i>	10
Poglavlje 1 – Obrazovanje o ljudskim pravima i „Kompas“, kratki vodič za praktičare	15
Razumijevanje obrazovanja o ljudskim pravima	17
<i>Što je obrazovanje o ljudskim pravima?</i>	17
<i>Posljedice obrazovanja o ljudskim pravima</i>	18
<i>Znanje, vještine i stavovi</i>	19
<i>Sveobuhvatni pristup</i>	20
<i>Obrazovanje mladih o ljudskim pravima</i>	20
<i>Okvir za formalno i neformalno obrazovanje</i>	21
<i>Obrazovanje o ljudskim pravima kao polazna tačka djelovanja</i>	22
<i>Međunarodna podrška obrazovanju o ljudskim pravima</i>	23
Obrazovanje o ljudskim pravima i druge obrazovne oblasti	25
<i>Svijet ljudskih prava</i>	25
<i>Što je „pitanje ljudskih prava“?</i>	25
<i>Pitanja koja su obrađena u priručniku</i>	26
<i>Građansko vaspitanje</i>	27
<i>Lično i društveno obrazovanje</i>	27
<i>Globalno obrazovanje</i>	28
<i>Interkulturalno obrazovanje</i>	28
<i>Razvojno obrazovanje</i>	29
<i>Obrazovanje o zaštiti životne sredine</i>	29
<i>Mirovno obrazovanje</i>	30
<i>Obrazovanje o pravnim pitanjima</i>	30
Korišćenje „Kompasa“ širom Evrope	31
<i>Što je i gdje je Evropa?</i>	31
<i>Knjiga za Evropu?</i>	32
<i>Evropski san</i>	33
<i>Omladinski rad i predstavljanje mladih</i>	34
<i>Konvencija o pravima djeteta</i>	35
<i>Proces izrade</i>	35
<i>Upotreba priručnika u različitim kulturama i jezicima</i>	36
Kako koristiti „Kompas“	38
<i>Kako raditi sa priručnikom</i>	38
<i>Obrazovni pristupi</i>	39
<i>Opšta pitanja u obrazovanju o ljudskim pravima</i>	44
<i>Savjeti za korisnike</i>	45
<i>Savjeti za fasilitaciju</i>	48
<i>Rad u grupi</i>	48
<i>Tehnike rada u grupi</i>	48
<i>Opšti savjeti za sprovođenje aktivnosti</i>	52
<i>Kada se stvari ne odvijaju onako kako smo očekivali</i>	53
<i>Upravljanje konfliktom unutar grupe</i>	55
<i>Neke metode i tehnike za podršku grupama u efektivnom procesu učenja</i>	55
<i>Metode i tehnike za razvoj vještina diskusije</i>	58
<i>Metode i tehnike za razvoj vještina kolektivnog donošenja odluka</i>	59
<i>Aktivnosti za razmatranje</i>	62
Poglavlje 2 – 49 praktičnih aktivnosti i metoda za obrazovanje o ljudskim pravima	67
Sažetak aktivnosti	68
Rječnik globalizacije	69

Priča o dva grada	71
Pristup lijekovima	80
Odgлумite to	86
Svi jednaki – svi različiti	88
Ašikova priča	91
Pazite, mi gledamo!	95
Mogu li ući?	98
Dječja prava	103
Različite plate	107
Imamo li alternative?	111
Domaća posla	114
Igra „Nacrtaj riječ“	120
Obrazovanje za sve?	122
Sakupljanje glasova	127
Borci za prava	130
Naslovna strana	135
Vrt za jednu noć	139
Heroine i heroji	142
Horoskop siromaštva	145
Samo minut	150
Neka se svaki glas čuje	153
Hajde da pričamo o seksu!	156
Živjeti u savršenom svijetu	160
Makah i lov na kitove	166
Stvaranje veza	173
Novac za trošenje	177
Naše budućnosti	182
Put u zemlju jednakosti	185
Igra sa slikama	188
1. Što vidiš?	188
2. Što vidite u Panchu?	191
3. Dio slike	192
4. Naslovi za slike	192
5. Govorni baloni	193
Igraj igru	194
Elektrana	198
Odgovor na rasizam	201
Tombola prava! – Bingo!	206
Vidi sposobnost!	209
Sport za sve	214
Napravi korak naprijed	217
Uticao interneta	222
Jezička barijera	228
Borba za bogatstvo i moć	231
Mreža života	235
Glasati ili ne glasati?	238
Sastanak sindikata	244
Nasilje u mom životu	248
Kada dođe sutra	250
Gdje stojiš?	254
Ko smo ja?	257
Posao i bebe	260
Kalendar ljudskih prava	263
Poglavlje 3 – Sprovođenje akcija	267
Sprovođenje akcija	269
<i>Kreirajući plan akcije</i>	<i>276</i>

Poglavlje 4 – Dodatne informacije o ljudskim pravima	281
Razumijevanje ljudskih prava	283
Što su ljudska prava?	283
Istorijski pregled	285
Ljudska prava u svijetu	287
Kako mi možemo koristiti naša prava?	288
Dileme i zloupotrebe ljudskih prava	289
Zagonetke	290
Evolucija ljudskih prava	291
Koja prava mi imamo?	291
Pravna zaštita ljudskih prava	296
Ključni međunarodni dokumenti	297
Primjena ljudskih prava	300
Da li je ovo dovoljno?	304
Aktivizam i uloga NVO-a	305
Primjeri uspješnog aktivizma	307
Pitanja i odgovori	310
Zagonetke	312
Poglavlje 5 – Dodatne informacije o globalnim temama	315
Djeca	317
Građanstvo	322
Demokratija	326
Diskriminacija i ksenofobija	331
Obrazovanje	345
Životna sredina	350
Ravnopravnost polova	354
Globalizacija	358
Zdravlje	362
Ljudska sigurnost	367
Mediji	372
Mir i nasilje	376
Siromaštvo	382
Socijalna prava	386
Sport	391
Objašnjenja	396
Prilozi – Međunarodni pravni instrumenti za zaštitu ljudskih prava i evaluacioni formular	399
Status ratifikacije glavnih međunarodnih instrumenata za ljudska prava	401
Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (sažetak)	402
Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima	403
Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MSGPP)	405
Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (MSESKP)	405
Konvencija o pravima djeteta (sažetak)	406
Evropska konvencija o ljudskim pravima (sažetak)	407
Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, dopunjena Protokolom br. 11	408
Evropska socijalna povelja – ukratko	414
Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (sažetak)	415
Evropska povelja o regionalnim ili jezicima manjina (sažetak)	416
Evaluacioni formular	417

Riječi zahvalnosti

Zahvaljujemo se:

- članovima savjetodavne grupe, za njihovu predanost, velikodušnost i podršku piscima;
- Sunduss al-Hassani, Henrike Eisfeld, Dariusz Grzemny, Dilwar Hussain, Dr Mónika Mádai, Ivan Ivanov, Yael Ohana, Tavs Qvist, Györgyi Toth i Arjos Vendrig, za komentare i predložene tekstove;
- Joeren Schokkenbroek, iz Generalnog direktorata za ljudska prava Savjeta Evrope, za pažljivo čitanje i korisne sugestije;
- Nadia Banno Gomes, Teresa Cunha, Laura De Witte, Deepak G. Naik, Eugen Gherga, Erzsébet Kovács, Anna Rogowska, Nana Saginashvili i mnogim drugima, za korisne sugestije i komentare;
- Odjeljenju za ljudska prava, mir, demokratiju i toleranciju pri UNESCO-u, za motivaciju i vrijedne savjete;
- omladinskim organizacijama, nacionalnim omladinskim savjetima, Fondaciji za ljudska i humanitarna prava (Liban), Fondaciji „Charles Malik” i mnogim drugim organizacijama za dostavljanje značajnih materijala;
- korisnicima i čitaocima nacrtu tekstova na internetu – uključujući i one koji su bili skeptični u pogledu vrijednosti ovog priručnika;
- članovima Human Rights Education Associates’ Global Human Rights List, za komentare i sugestije u vezi sa naslovom;
- monitoring grupi programa obrazovanja mladih o ljudskim pravima, za podršku i ideje;
- svima koji su, ponekad i bez namjere, doprinijeli uobličavanju sadržaja;
- Michael Huges, iz Britanskog savjeta, Budimpešta, zato što je bio više od lektora.

Međunarodnom sindikatu željeznica, a posebno Inter Railu – za njihovu finansijsku pomoć putem Fonda solidarnosti za kretanje mladih.

Izvinjavamo se zbog mogućih propusta i žalimo što nismo bili u mogućnosti da uključimo sve materijale i prijedloge koje smo primili.

*Council of Europe
The Secretary General*

Govoriti o svijetu kao o globalnom selu, gotovo da je postalo opšte mjesto. Globalizacija je generalno povezana s rastućim mogućnostima i rizicima trgovine, saradnje i komunikacije. Ali, stvarni izazov globalizacije jeste razvoj univerzalne svijesti, koja ljudska prava, pluralističku demokratiju i jednakost svih ljudskih bića ustanovljava kao najvažnije od vrijednosti koje možemo dijeliti.

Savjet Evrope i Evropska konvencija o ljudskim pravima nastali su kao odgovor na neke od najgorih oblika ratova i varvarstva koje je ljudski rod ikad doživio. Konvencija, kao i drugi instrumenti koji su se kasnije razvijali – protiv mučenja, za socijalna prava, itd. – obezbjeđuju inspiraciju i podršku pojedincima i nevladinim organizacijama koje se bore protiv nepravde, ugnjetavanja i diskriminacije. Postignuto je mnogo. Ipak, još mnogo toga ostaje da se uradi; previše je ljudi u Evropi čija su prava povrijeđena, ignorisana ili potisnuta.

Konvencije o ljudskim pravima su dostignuća koja dijelimo, kao Evropljani; ona nas usmjeravaju u vremenima nesigurnosti i promjena. Štititi i poštovati ova prava dužnost je od najvećeg značaja za svaku državu u Evropi.

Međutim, ljudska prava se ne mogu braniti samo pravnim tekstovima. Njih treba da štite svi i o njima mora voditi računa svako, uključujući i mlade. Ovaj priručnik mladim ljudima pruža mogućnost da razumiju ljudska prava i govore o njima. On, takođe, daje omladinskim liderima, nastavnicima, edukatorima, profesionalcima i volonterima konkretne ideje kako da u sopstvenoj zajednici motivišu, angažuju i uključe mlade ljude u sprovođenje akcije za ljudska prava.

Ovaj priručnik ne pruža rješenja. Ne postoje gotova rješenja za siromaštvo, diskriminaciju, nasilje ili netoleranciju. On ne sadrži ni odgovore na sva pitanja o ljudskim pravima. Ono što priručnik pruža jeste mogućnost za one koji su se upustili u obrazovanje o ljudskim pravima da ove teme istraže na način koji je kreativan, koji uključuje mlade ljude i koji, sam po sebi, predstavlja vid obrazovanja o ljudskim pravima.

Kao *kompas*, ovaj priručnik ukazuje na različite puteve i pravce putovanja kroz ljudska prava. I baš kao *kompas*, upotrebljiv je svuda u Evropi i može ga koristiti svako ko je zainteresovan za ljudska prava, demokratiju ili građanstvo.

Ako je i tačno da smo u 21. vijek ušli kroz vatrenu kapiju, utješno je što su mnogi mladi ljudi i omladinske organizacije, nastavnici i edukatori, spremni da preuzmu izazov obrazovanja za i kroz ljudska prava.

Ovaj priručnik je doprinos i priznanje njihovoj akciji.

Walter Schwimmer

UVOD

Dobrodošli u „Kompas“, priručnik za obrazovanje mladih o ljudskim pravima!

Nadamo se da će vam pružiti ideje, inspiraciju i motivaciju da se upustite u obrazovanje o ljudskim pravima sa mladima. „Kompas“ je nastao pod okriljem Direktorata za sport i omladinu Savjeta Evrope, u okviru Programa obrazovanja mladih o ljudskim pravima koji je pokrenut 2000. godine, povodom 50-godišnjice Evropske konvencije o ljudskim pravima. Cilj ovog programa je staviti ljudska prava u centar rada sa mladima i tako doprinijeti da obrazovanje o ljudskim pravima postane svakodnevna praksa.

Obrazovanje o ljudskim pravima – koje podrazumijeva *obrazovne programe i aktivnosti usmjerene na promociju jednakosti u ljudskom dostojanstvu* – od neprocjenjivog je značaja u oblikovanju evropske dimenzije građanstva, važne za sve Evropljane. Razvijeno u skladu sa drugim programima Direktorata za sport i omladinu Savjeta Evrope – interkulturalnim učenjem, podsticanjem i osnaživanjem manjina i omladine manjinskih populacija – obrazovanje o ljudskim pravima ima potencijal da bude katalizator za akciju i izvor sinergije. Oni koji su uključeni u neformalno obrazovanje u radu sa mladima trebalo bi da budu sposobni da razmotre evoluciju, praksu i izazove ljudskih prava, uzimajući u obzir njihovu univerzalnost, nedjeljivost i neotuđivost, kao i konkretno značenje ovih kategorija za mlade danas.

Direktorat za sport i omladinu, posebno kroz Evropske omladinske centre i Evropsku fondaciju za mlade, pokazao je neospornu stručnost u razvoju obrazovnih pristupa i materijala pogodnih za korišćenje u formalnom i neformalnom kontekstu, kao i u različitim kulturnim okruženjima. Njegov rad sa multiplikatorima, projekti kakav je kampanja „*svi različiti – svi jednaki*“ i njen dugoročni trening program – sve je to doprinijelo razvoju projekata koji imaju najšire polje uticaja i koji su, prije svega, evropski.

Aktuelna dešavanja na tlu Evrope, ali i širom svijeta, prijete temeljima kulture mira i ljudskih prava. Ona pokazuju da je hitno potreban jasniji, direktniji i svjesniji pristup obrazovanju o ljudskim pravima.

U tom kontekstu, ciljevi Programa obrazovanja mladih o ljudskim pravima su:

- postaviti obrazovanje o ljudskim pravima kao osnovu praktičnog rada;
- razvijati neformalno obrazovanje mladih kao oblik obrazovanja o ljudskim pravima;
- odrediti mlade ljude i omladinske organizacije kao temeljni izvor za obrazovanje o ljudskim pravima i civilno društvo u Evropi;
- promovisati šire shvatanje obrazovanja o ljudskim pravima, koje bi poštovalo različitosti omladine i raznovrsnost socijalno-kulturne stvarnosti u Evropi danas;
- razviti nove mreže koje počivaju na udruživanju i sinergiji sa partnerima u neformalnim i formalnim obrazovnim oblastima;
- težiti i dostići maksimum „efekta umožavanja“ uključivanjem praktičara i partnera na nacionalnom i lokalnom nivou;
- pružiti praktičarima širom Evrope novi obrazovni „alat“ i mreže za omladinske aktivnosti zasnovane na obrazovanju o ljudskim pravima;
- integrisati sakupljeno iskustvo u interkulturalnom i neformalnom obrazovanju, aktivnostima mladih i istraživanju;
- uzeti u obzir inovacije u obrazovnim pristupima i medijima.

Kompas za praktičare u obrazovanju o ljudskim pravima

„Kompas“ je središte programa koji takođe uključuje podršku lokalnim pilot projektima, nacionalnim i regionalnim trening kursovima i specifičnim aktivnostima usmjerenim na različite oblike nasilja. Glavni cilj ove publikacije nije da posluži kao „drugi“ priručnik, niti da daje nove prijedloge i pristupe obrazovanju o ljudskim pravima, već da ga učini pristupačnim, upotrebljivim i korisnim za edukatore, fasilitatore, lidere, nastavnike, volontere i trenere koji su aktivni

u obrazovnim aktivnostima za omladinu. To je, na više načina, skroman (ali ambiciozan) odgovor na pitanje koje brine aktiviste i edukatore, a glasi: „KAKO da to uradimo?“

Iskustva stečena tokom obrazovnih aktivnosti koje su 1995. godine sprovedene u okviru Evropske omladinske kampanje protiv rasizma i netolerancije „*Svi različiti – svi jednaki*“, pokazala su da uspjeh ovakvih evropskih obrazovnih projekata zavisi od:

- obezbjeđenja odgovarajućih i dostupnih obrazovnih metodologija i „alata“, kao što je Obrazovni priručnik „*Svi različiti - svi jednaki*“;
- dostupnosti takvih materijala na jeziku korisnika;
- postojanja trenera i multiplikatora koji mogu djelovati i proširivati obrazovne programe na nacionalnim, regionalnim i lokalnim nivoima.

„Kompas“ je odgovor na ove potrebe. Savjet Evrope je omogućio njegovo objavljivanje na engleskom, francuskom i ruskom jeziku, a ohrabruju se i prevodi i adaptacije na druge jezike. S druge strane, organizovanjem nacionalnih i regionalnih trening kurseva omogućilo bi se trenerima i edukatorima da se bliže upoznaju sa priručnikom i obezbijede da ga na lokalnom nivou dobiju škole, udruženja i omladinske grupe. „Kompas“ je zapravo knjiga koja ohrabruje akciju.

Otvoreni i učesnički proces izrade

Pokazalo se da je izrada „Kompasa“ ogroman zadatak. Njegov tematski okvir je nepregledan – obrazovanje o ljudskim pravima tiče se doslovno svih aspekata savremenog života, čiji je geografski i kulturni profil krajnje raznolik. Među mogućim korisnicima postoje velike razlike, koje se odnose na radno okruženje i obrazovni sistem, ali i na različit odnos između formalnog i neformalnog obrazovanja unutar njih. Od samog početka, problematična su neka pitanja.

- Da li je moguće poštovati osnovnu univerzalnost ljudskih prava istovremeno ukazujući na specifične situacije i kulturne različitosti širom Evrope?
- Da li je zaista moguće koristiti isti priručnik i metode u različitim zemljama?
- Da li postoji išta u ljudskim pravima ili u obrazovanju o ljudskim pravima što je specifično za Evropu?
- Da li je realno očekivati da jedan priručnik bude prikladan i za formalna i za neformalna obrazovna okruženja?
- Koliko bi korisnici trebalo prethodno da znaju?
- Da li je još uvijek moguće biti inovativan u ovoj oblasti?
- Da li će ciljne grupe priručnika biti spremne da ga koriste?
- Da li uopšte ima smisla praviti poseban materijal samo za obrazovanje mladih o ljudskim pravima?

Nije bilo moguće odgovoriti na sva ova pitanja i odagnati sve zabrinutosti i rizike. Ono što je postavljeno kao cilj jeste da se u procesu izrade ili ponude odgovori ili uzmu u obzir poteškoće. Konačan proizvod treba da bude rezultat doprinosa i ekspertize iz:

- obrazovanja o ljudskim pravima;
- interkulturalnog učenja;
- omladinskog rada;
- pedagogije i didaktike;
- organizacija ljudskih prava.

Savjetodavna grupa i tim za izradu

Savjetodavna grupa je formirana na osnovu otvorenog poziva, koji je poslat e-mailom i putem interneta. Zadatak grupe bio je da bude podrška piscima. Grupa je okvirno definisala sadržaj, opšte obrazovne pristupe i ponudila provjerene uvide u druge materijale i iskustava.

Savjetodavnu grupu su činili:

- Elie Abouaoun, Liban, *Nouveaux Droits de l'Homme-International*
- Anatolij Azarov, Ruska federacija, *Moskovska škola ljudskih prava*
- Patricia Brander, Danska, konsultantkinja, iskustvo sa Obrazovnim priručnikom „*Svi različiti - svi jednaki*“
- Ellie Keen, Velika Britanija, *Partneri za ljudska prava i Amnesty International*

- Korina Michaela Leca, Moldavija, SIEDO - *Nezavisno društvo za obrazovanje i ljudska prava*
- Marie-Laure Lemineur, Španija i Francuska, konsultantkinja, iskustvo sa *Univerzitetom za mir Ujedinjenih nacija (Kostarika)*
- Brigitte Mooljee, Velika Britanija, *Tim za građanstvo i Odjeljenje za obrazovanje i zapošljavanje*
- Louise Nylin, Švedska i SAD, konsultantkinja za *UNDP i Dekadu ljudi za ljudska prava*
- Bárbara Oliveira, Švedska i Mozambik, konsultantkinja, bivša omladinska koordinatorka sa *Amnesty Internacional* u Južnoj Africi
- Eunice Smith, *Odjeljenje za ljudska prava, mir, demokratiju i toleranciju, Sektor za socijalne i humanističke nauke u UNESCO-u*
- Alessio Surian, Italija, *Evropska federacija za interkulturalno učenje*
- Olena Suslova, Ukrajina, *Ženski informativni savjetodavni centar*
- Wim Taelman, Belgija, *Flamanska asocijacija za obrazovanje o ljudskim pravima*
- Andrew Yurov, Ruska Federacija, *Omladinski pokret za ljudska prava, Savjetodavno vijeće evropskog centra za mlade i Evropska fondacija za mlade*
- Nancy Flowers*, SAD, konsultantkinja, *Resursni centar za obrazovanje o ljudskim pravima, Univerzitet Minnesota*
- Jana Ondráčková, Republika Češka, inicijatorica programa za obrazovanje o ljudskim pravima i koordinatorka u *Češkom helsinškom komitetu*
- Vedrana Spaić - Vrkaš*, Hrvatska, *Filozofski fakultet na hrvatskom sveučilištu u Zagrebu*.

Savjetodavna grupa se sastala u Evropskom omladinskom centru u Budimpešti, u aprilu 2001. godine. Na vrlo dinamičnom i produktivnom sastanku napravljen je okvir za sadržaj i strukturu „Kompasa“ i određene su glavne teme koje treba istražiti. Takođe su razmatrane ideje za proces izrade i testiranja aktivnosti. Tim za izradu, grupa od osam ljudi koji su napisali tekstove „Kompasa“, bili su ujedno i članovi Savjetodavne grupe. Ostali članovi grupe su tokom faze izrade bili savjetnici i supervizori piscima; njihov rad je bio volonterski.

Članovi tima za izradu podijelili su rad između sebe tako da su u najvećoj mjeri obezbijedili plodno prožimanje ideja i iskustava, ustanovili realističan kalendar rada i jasno odredili zadatke i odgovornosti. Pisci i lektori su svoje dijelove posla i aktivnosti organizovali na način koji je omogućio da se svaki tekst pročita i komentariše od strane najmanje dvoje ili troje ljudi prije nego što se prosljedi ostatku tima. Tim je održao tri sastanka: u maju, junu i septembru 2001. godine.

Testiranje i završna faza

Završni nacrti tekstova bili su dostupni preko interneta, tako da su ih korisnici Omladinskog programa za obrazovanje o ljudskim pravima, kao i članovi Trenerskog tima Direktorata za omladinu i sport mogli pročitati, dati komentare i predlagati poboljšanja. Iako je period u kome su tekstovi bili na raspolaganju bio kratak, proces je bio veoma inovativan i saradnički.

Omladinske organizacije, nacionalni omladinski savjet i drugi partneri Direktorata za omladinu i sport zamoljeni su da daju preporuke za obrazovne materijale o ljudskim pravima dostupne u njihovoj zemlji, na njihovom jeziku. Nivo odgovora je bio različit, a neke čiste liste bile su prilično duge; stoga je odlučeno da se ove intervencije zadrže za elektronsku verziju „Kompasa“ i za Resursni centar za obrazovanje o ljudskim pravima.

Posebna pažnja poklonjena je sugestijama omladinskih organizacija koje su imale specijalne ekspertize na teme iz ovog priručnika. Njihovi komentari i prijedlozi bili su uvijek korisni.

U odlučivanju o nazivu priručnika – bilo je više od 20 prijedloga za naslov – učestvovalo je mnogo ljudi, što je rezultat oglasa objavljenog putem liste Uduženja za obrazovanje o ljudskim pravima (članovi liste su mogli davati prijedloge). Kako bi se postigla usaglašenost stilova, pristupa i sadržaja, tročlani urednički tim dobio je na uvid radove više različitih autora. Ellie Keen je odgovorna za poglavlja 1, 3 i 4, Marie-Laure Lemineur za dodatne informacije u vezi sa temama, a Patricia Brander je radila na aktivnostima i srodnim tekstovima. Rui Gomes, programski i trening administrator u Evropskom omladinskom centru u Budimpešti i koordinator projekta, dao je konačnu uređivačku verziju.

* Bila je pozvana, ali nije mogla prisustvovati sastanku.

Što se nalazi u „Kompasu“?

Tim za izradu je od Savjetodavne grupe dobio ovlaštenje da u pogledu sadržaja bude što je moguće više sveobuhvatan (tako da u knjizi svako može pronaći svoja polja interesovanja i rada), kako bi izradili priručnik koji:

- korisnici ne moraju pročitati u cjelosti da bi ga mogli koristiti – trebalo bi da fasilitator može da sprovede potrebne aktivnosti a da pritom ne mora da čita materijal koji nije u direktnoj vezi s njegovim kontekstom ili situacijom;
- sadrži minimum dodatnih informacija za one fasilitatore koji se pri susretu s određenim temama možda „ne osjećaju ugodno“ (trebalo bi da „Kompas“ obezbijedi dovoljnu pomoć);
- prvenstveno je praktičan i zasnovan na iskustvenim aktivnostima;
- privlačan je, odražava interese mladih u Evropi i zaista predstavlja „alat“ za razvijanje njihovih socijalnih vještina i stavova, kao i znanja i sposobnosti;
- više je usmjeren na vrijednosti i socijalne teme nego na formalna prava koja su sadržana u konvencijama;
- upotrebljiv je u formalnom i u neformalnom obrazovanju;
- sadrži „osnovne informacije u dodatku“, a ne na početku, tako da korisnici mogu nesmetano sprovoditi aktivnosti, znajući da su dodatne informacije dostupne u slučaju potrebe.

U skladu s ovim projekcijama, „Kompas“ je organizovan na sljedeći način:

- Poglavlje 1:* Čitalac saznaje što podrazumijevamo pod obrazovanjem o ljudskim pravima. Ovo poglavlje treba da ga motiviše, inspiriše i uputi kako da od „Kompasa“ i njegovog obrazovnog pristupa dobije najbolje.
- Poglavlje 2:* Ovo poglavlje predstavlja zbirku od 49 aktivnosti, različitog nivoa složenosti, koje pokrivaju raznorodne teme i odnose se na različite vrste ljudskih prava.
- Poglavlje 3:* „Sprovedenje akcije“ – sadrži ideje i savjete za one koji žele biti aktivniji u promociji ljudskih prava.
- Poglavlje 4:* Poglavlje pruža bitne informacije o ljudskim pravima i međunarodnim standardima i dokumentima.
- Poglavlje 5:* Obezbeđuje dodatne osnovne informacije o temama.
- Dodaci:* Sadrže značajne informacije o pravnim dokumentima, budući da su ljudska prava određena i zakonima.

Odabir tema

Savjetodavna grupa je odredila šezdeset i tri teme koje bi u „Kompasu“ trebalo obraditi. Raspon tema je bio širok – od terorizma do eutanazije. Timu za izradu je bilo teško da odredi i odluči na koji će način sva ova pitanja smjestiti u logičan okvir. Na kraju je odabrano petnaest tema – djeca, građanstvo, demokratija, diskriminacija i ksenofobija, obrazovanje, zaštita životne sredine, ravnopravnost polova, globalizacija, zdravlje, ljudska sigurnost, mediji, mir i nasilje, siromaštvo, socijalna prava i sport. Odluka o odabiru nije bila laka, ali su članovi tima smatrali da je to najcjelishodniji način da se organizuju aktivnosti u Poglavlju 2. Kad god su se javila neka sporna pitanja ili dileme, opredjeljivali smo se za što obuhvatniji pristup. Aktivnosti su nametnule i šesnaestu temu – opšta ljudska prava, koja se odnose na aktivnosti koje razvijaju važne stavove i svijest o svim ljudskim pravima. O ovoj temi nema dodatnih informacija.

Etnocentrizam kao prepreka

Najozbiljniji izazov s kojim smo se tokom izrade „Kompasa“ suočili odnosio se na etnocentrizam. Različitost osoba u Timu za izradu – kako u pogledu porijekla tako i u iskustvima – imala je svoju svrhu: trebalo je da u priručniku bude zastupljena jezička, socijalna i obrazovna raznolikost. „Kompas“ zaista treba da bude evropski i interkulturalan.

Neizvjesno je do koje je mjere ova namjera uopšte izvodljiva ili realna. Shvatili smo da smo ponekad, čitajući na različitim jezicima, u stvari čitali i pozivali se na iste izvorne materijale. Činjenica da je originalna verzija nacrtana „Kompasa“ napisana na engleskom jeziku podstakla je sve pisce da istraže prije svega referentnu literaturu, kao i internet stranice

pisane na engleskom jeziku. Nadamo se da je naša svijest o riziku mogla ograničiti štetu, ali nije je bilo lako izbjeći – neizbježna posljedica globalizacije! Osim toga, bilo bi nemoguće uraditi „Kompas“ s timom od 50 ljudi koji bi pisali na 50 različitih jezika.

Pancho, karikaturista koji je radio sa nama, sjedinio je ove dileme kada je, suočivši se sa zahtjevom da crta za evropsku publiku, upitao: „Ali, kako ću nacrtati Evropljanina?“

O metodama

Kao što smo već naveli, naša namjera nije bila da napravimo priručnik nego da stvorimo nešto što će bez poteškoća moći da koriste svi koji rade sa mladima na pitanjima ljudskih prava. Shvatili smo da nam je mnogo odličnih materijala već na raspolaganju.

Oni su, naravno, članovima Tima za izradu služili kao inspiracija, a kad god je bilo moguće, upućivali smo na njih i davali preporuke. Izvinjavamo se za eventualne propuste bilo koje vrste. Oni koji su upoznati sa ovakvim načinom rada uvidjeće da su u „Kompasu“ prisutne neke poznate metode, ili su prilagođene. Ove *prerađene* metode zadržane su zbog toga što nam je osnovna namjera bila da obezbijedimo praktičan i koristan „alat“. Ako su se metod ili dinamika pokazali efikasnim, bila bi šteta lišiti druge korisnike mogućnosti da ih koriste.

Prilagođavanje je zapravo ključna riječ za cijeli priručnik. Iako se nekome može učiniti da su neke aktivnosti „gotova rješenja“, prije nego što odluči da ih koristi aktivni korisnik moraće ipak da pogleda oko sebe i razmisli gdje se ona nalaze. Prijedlozi su dati u odjeljku koji se odnosi na prilagođavanje aktivnosti, koje pritom moraju ispuniti određene interese mladih ljudi, odgovarati obrazovnom kontekstu, uklopiti se u raspoloživo vrijeme itd.

Zamisao „Kompasa“ jeste da ponudi raznorodne puteve i načine koji se mogu odabrati, ili koje treba odabrati, imajući na umu različite kulturne i socijalne vrijednosti mladih u Evropi. Različitost u pristupima je snaga koja obezbjeđuje da ljudska prava ne postanu dogma koja je bilo kome nametnuta.

Dostizanje lokalnog nivoa

Izrada „Kompasa“ je samo polazna tačka. Trening kursevi, u koje će biti uključeni nastavnici i osobe koje rade sa mladima, biće organizovani na regionalnom i nacionalnom nivou. Istovremeno će se odvijati prevođenje „Kompasa“ na druge jezike. Informacije *što, kada i gdje* mogu se naći na web-stranici Programa, na <http://www.oe.int/hre>.

Što je urađeno i što je sljedeće?

Od mnoštva aktivnosti koje je Tim za izradu napisao, više od dvadeset je moralo biti izostavljeno, jer nije bilo dovoljno prostora za sve. Iz istog razloga, bilo je neophodno drastično smanjiti ili čak odbaciti čitave stranice dodatnih informacija.

Mnogi od ovih tekstova naći će svoj put do korisnika kroz interaktivnu verziju „Kompasa“. Ova verzija, dostupna na internetu od 2003. godine, omogućava bolje prožimanje tekstova i aktivnosti i ostvaruje najveću moguću korist iz sugestija i tekstova koje su predložili korisnici.

U ovaj priručnik takođe nije uključen, ali jeste predložen, „paket“ fotografija, serija fotografija o pitanjima ljudskih prava, *fitografije* i *pjesme* o ljudskim pravima. „Kompas“ pruža smjernice, polazne tačke, preporuke i orijentaciju. Ne može se sve uklopiti, a Omladinski program za obrazovanje o ljudskim pravima još treba da pređe dug put. Zaista, o obrazovanju o ljudskim pravima može se reći mnogo više nego što je to bilo moguće učiniti u samom „Kompasu“.

„Kompas“, međutim, može biti polazna tačka. Želimo vam uspjeh i zabavu u njegovom korišćenju.

Poglavlje I

Obrazovanje o ljudskim pravima i „Kompas”, kratki vodič za praktičare

Sadržaj ovog poglavlja

Razumijevanje obrazovanja o ljudskim pravima	17
<i>Što je obrazovanje o ljudskim pravima?</i>	17
<i>Posljedice obrazovanja o ljudskim pravima</i>	18
<i>Znanje, vještine i stavovi</i>	19
<i>Sveobuhvatni pristup</i>	20
<i>Obrazovanje mladih o ljudskim pravima</i>	20
<i>Okvir za formalno i neformalno obrazovanje</i>	21
<i>Obrazovanje o ljudskim pravima kao polazna tačka djelovanja</i>	22
<i>Međunarodna podrška obrazovanju o ljudskim pravima</i>	23
Obrazovanje o ljudskim pravima i druge obrazovne oblasti	25
<i>Svijet ljudskih prava</i>	25
<i>Što je to „pitanje ljudskih prava“?</i>	25
<i>Pitanja koja su obrađena u priručniku</i>	26
<i>Građansko vaspitanje</i>	27
<i>Lično i društveno obrazovanje</i>	27
<i>Globalno obrazovanje</i>	28
<i>Interkulturalno obrazovanje</i>	29
<i>Razvojno obrazovanje</i>	29
<i>Obrazovanje o zaštiti životne sredine</i>	30
<i>Mirovno obrazovanje</i>	30
<i>Obrazovanje o pravnim pitanjima</i>	31
Korišćenje „Kompasa“ širom Evrope	31
<i>Što je i gdje je Evropa?</i>	32
<i>Knjiga za Evropu?</i>	33
<i>Evropski san</i>	33
<i>Omladinski rad i predstavljanje mladih</i>	34
<i>Konvencija o pravima djeteta</i>	35
<i>Proces izrade</i>	35
<i>Upotreba priručnika u različitim kulturama i na različitim jezicima</i>	36
Kako koristiti „Kompas“	38
<i>Kako raditi sa priručnikom</i>	38
<i>Obrazovni pristupi</i>	39
<i>Opšta pitanja u obrazovanju o ljudskim pravima</i>	44
<i>Savjeti za korisnike</i>	45
<i>Savjeti za fasilitaciju</i>	48
<i>Rad u grupi</i>	48
<i>Tehnike rada u grupi</i>	48
<i>Opšti savjeti za sprovođenje aktivnosti</i>	52
<i>Kada se stvari ne odvijaju onako kako smo očekivali</i>	53
<i>Upravljanje konfliktom unutar grupe</i>	55
<i>Neke metode i tehnike za podršku grupama u efektivnom procesu učenja</i>	55
<i>Metode i tehnike za razvoj vještina diskusije</i>	58
<i>Metode i tehnike za razvoj vještina kolektivnog donošenja odluka</i>	59
<i>Aktivnosti za razmatranje</i>	62

Razumijevanje obrazovanja o ljudskim pravima

Što je obrazovanje o ljudskim pravima?

„...obrazovni programi i aktivnosti koje su usmjerene na promociju jednakosti u ljudskom dostojanstvu, u skladu sa drugim programima kao što su oni koji promovišu interkulturalno učenje, učešće i osnaživanje manjina”

Zvanična definicija obrazovanja o ljudskim pravima Omladinskog programa Savjeta Evrope

Dugoročni cilj

Postoje brojne definicije i različiti pristupi obrazovanju o ljudskim pravima. Ono se ipak najbolje opisuje odredbama koje definišu ono što se ovim obrazovanjem želi postići. Dugoročni cilj takvih programa jeste izgraditi kulturu u kojoj su ljudska prava shvaćena, šticeana i poštovana. Zato, svako ko radi sa drugim ljudima imajući u vidu ovaj cilj i preduzimajući korake da ga postigne – bez obzira kako i gdje – može reći da je uključen u obrazovanje o ljudskim pravima.

Mogu postojati neznatno različiti stavovi prema tome koji je najbolji ili najadekvatniji način približavanja ovom cilju, ali to je neminovnost. Ne postoje dvije osobe, grupe osoba, ili kulture koje imaju identične zahtjeve, kao što niti jedan obrazovni pristup neće odgovarati svim pojedincima, svim grupama, ili svim društvima. Stoga je potrebno da efektivno obrazovanje o ljudskim pravima bude, prije svega, orijentisano prema učeniku/ci: treba početi od potreba, prioriteta, sposobnosti i želja svake osobe, unutar svakog društva.

Obrazovni pristup koji učenika/cu (u daljem tekstu učenika) postavlja u središte aktivnosti prepoznaje vrijednost lične akcije i lične promjene, ali uzima u obzir i određeni društveni kontekst u kojem se učenici nalaze. To naravno ne znači da edukatori treba da rade u izolaciji i da ne mogu učiti od drugih, koji možda djeluju u drugačijem kontekstu. Ono čime su edukatori o ljudskim pravima širom svijeta vođeni jeste zajednička inicijativa – želja da promovišu i razvijaju svijet u kojem se ljudska prava cijene i poštuju. Postoje opšte smjernice, isprobane i testirane metode, obrazovni materijali, kao i mnogo ljudi koji rade u ovoj oblasti – sve nam to može pomoći da postignemo zajednički cilj. Ovaj priručnik treba da bude još jedan doprinos tom cilju.

? Što vi podrazumijevate pod obrazovanjem o ljudskim pravima?

Raščlanjivanje

Vizija jeste važna, ali zbog praktične svrhe ponekad moramo imati realniju predstavu o našim ciljevima. Biće nam od pomoći ako svaki cilj raščlanimo na konkretnije ciljeve: treba sagledati različite komponente koje čine kulturu ljudskih prava i onda razmisliti kako im možemo individualno pristupiti. Kultura ljudskih prava, nakon svega, nije samo kultura gdje svako *poznaje* svoja prava – znanje ne znači nužno i *poštovanje*, a bez poštovanja – uvijek će biti kršenja. Kultura ljudskih prava je mreža isprepletenih stavova, vjerovanja, ponašanja,

„Obrazovanje mora biti usmjereno ka punom razvoju ljudske ličnosti i jačanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ono mora promovisati razumijevanje, toleranciju i prijateljstvo među svim nacijama, rasnim ili vjerskim grupama, i pomagati djelatnosti Ujedinjenih nacija na održavanju mira.”

Član 26, UDLJP

„Put od hiljadu kilometara uvijek počinje sa jednim korakom.“

Lao-Ce

normi i pravila. Njihovo razumijevanje će nam dati osnove na kojima možemo temeljiti sav rad u našim grupama.

Prema kulturi ljudskih prava

Sljedeće tačke izvedene su iz osnovnih elemenata kulture ljudskih prava. One nam mogu ukazati na opšte ciljeve obrazovanja o ljudskim pravima.

- Jačati poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda.
- Razvijati osjećanje samopoštovanja i poštovanja drugih: vrijednost ljudskog dostojanstva.
- Razvijati stavove i ponašanje koji će voditi poštovanju prava drugih.
- Obezbjediti istinsku ravnopravnost polova i jednake mogućnosti za žene u svim sferama.
- Promovisati poštovanje, razumijevanje i cijenjenje kulturnih različitosti, posebno kada se to odnosi na nacionalne, etničke, vjerske, jezičke i druge manjine i zajednice.
- Osnaživati ljude za aktivnije građanstvo.
- Promovisati demokratiju, razvoj, socijalnu pravdu, sklad u zajednici, solidarnost i prijateljstvo među ljudima i nacijama.
- Unapređivati aktivnosti međunarodnih institucija čiji je cilj stvaranje kulture mira, utemeljene na univerzalnim vrijednostima ljudskih prava, međunarodnom razumijevanju, toleranciji i nenasilju.

Posljedice obrazovanja o ljudskim pravima

Što su ciljevi za moju grupu?

Identifikovali smo opšti cilj obrazovanja o ljudskim pravima i neke dugoročne ciljeve. Ali, potrebno je što više se približiti konkretnom i razmisliti o potrebama pojedinačnih grupa i zajednica: mijenjati svijet djelujući lokalno!

Savremeni svijet je svijet u kome se ljudska prava krše svuda i svakodnevno. Idealno bi bilo da ovo opažanje bude dovoljna osnova da se kod članova grupe razvije osjećanje potrebe poštovanja drugog ljudskog bića, te da se nadamo da barem oni neće biti među ljudima koji ta prava krše. Ovo je jedan od važnijih aspekata rada koji, kao edukatori o ljudskim pravima, provodimo.

Međutim, možemo postići i više: možemo inspirisati mlade s kojima radimo da se trude da utiču ne samo na sebe nego i na svijet oko njih. Možemo pokušati da ih podstaknemo da i sami postanu, na svoj način, edukatori i aktivisti koji će pomagati u zaštiti ljudskih prava – čak i kada se radi o pitanjima koja se ne tiču njih lično. Nema ništa nedostižno u ovom cilju. To ipak ne znači da treba očekivati da mladi posvete svoj život odbrani ljudskih prava, već samo da postanu sposobni da djeluju kako bi promijenili postojeće stanje stvari, kada osjete da je to potrebno.

Polazeći od ove ideje, postojeći model obrazovanja o ljudskim pravima ciljeve dijeli u tri glavne oblasti:

- promovisanje svijesti o ljudskim pravima i razumijevanje problema ljudskih prava, kako bi ljudi prepoznali kršenje ljudskih prava;

- razvijanje vještina i sposobnosti potrebnih za zaštitu ljudskih prava;
- osnaživanje i razvijanje pozitivnih stavova prema poštovanju ljudskih prava, kako ljudi ne bi svojevolutno kršili prava drugih.

? Što vi možete identifikovati kao glavne interese mladih s kojima radite?

Znanje, vještine i stavovi

Koja je vrsta znanja potrebna mladima da bi bolje razumjeli pitanja ljudskih prava?

Koje će se vještine i stavovi od njih zahtijevati da bi mogli da pomognu u zaštiti ljudskih prava?

Lista koja slijedi daje neke odgovore na ova pitanja. To su ujedno ciljevi koje smo koristili sastavljajući ovaj priručnik.

Znanje i razumijevanje

- Ključni pojmovi kao što su: sloboda, pravda, jednakost, ljudsko dostojanstvo, nediskriminacija, demokratija, univerzalnost, prava, odgovornost, međuzavisnost i solidarnost
- Ideja da ljudska prava pružaju okvir za pregovaranje i dogovaranje o standardima ponašanja u porodici, školi, u zajednici i šire, u svijetu
- Uloga ljudskih prava u prošlosti i njihova buduća dimenzija u životu, u životu zajednica i u životima drugih ljudi širom svijeta
- Razlikovanje između građanskih/političkih i socijalnih/ekonomskih prava
- Različiti načini sagledavanja i doživljavanja ljudskih prava u različitim društvima, različitim grupama u okviru istog društva, kao i različiti izvori legitimnosti – uključujući vjerske, moralne i zakonske
- Najznačajnije društvene promjene, bitni historijski događaji i razlozi koji su vodili priznavanju ljudskih prava
- Glavni postojeći međunarodni instrumenti za primjenu ljudskih prava, kao što je Deklaracija Ujedinjenih nacija o pravima čovjeka (UNDPČ), Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta (UNKPD), Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP)
- Lokalna, nacionalna, međunarodna tijela, nevladine organizacije, pojedinci koji rade na podršci i zaštiti ljudskih prava

učenje o ljudskim pravima

Vještine

- Aktivno slušanje i komunikacija: biti sposoban/na da saslušas različite poglede, zagovarati ne samo svoja već i tuđa ljudska prava
- Kritičko mišljenje: nalaženje relevantnih informacija, kritičko procjenjivanje postojećeg; biti svjestan/na predrasuda i pristrasnosti, prepoznavati oblike manipulacije i donositi odluke na osnovu razumnog rasuđivanja
- Sposobnost za saradnju u radu i pozitivan odnos prema konfliktu
- Sposobnost za učešće i organizovanje društvenih grupa
- Djelovanje na promociji i zaštiti ljudskih prava, kako lokalno tako i globalno

učenje za ljudska prava

učenje kroz ljudska prava

Stavovi i vrijednosti

- Osjećaj odgovornosti za sopstvene akcije, posvećenost ličnom razvoju i društvenoj promjeni
- Radoznalost, otvorenost uma i poštovanje različitosti
- Saosjećanje i solidarnost sa drugima i aktivno podržavanje onih čija su ljudska prava ugrožena
- Osjećanje ljudskog dostojanstva, sopstvene vrijednosti i vrijednosti drugih, bez obzira na društvene, kulturne, jezičke ili vjerske razlike
- Osjećaj za pravdu, želja za rad usmjerena ka idealu slobode, jednakosti i poštovanja različitosti

Sveobuhvatni pristup

„Riječ obrazovanje podrazumijeva cjelokupni proces društvenog života pomoću kojeg se pojedinci i društvene grupe svjesno razvijaju unutar sebe i za dobrobit nacionalnih i međunarodnih zajednica, sa svim svojim mogućnostima, stavovima, sklonostima i znanjima.”

UNESCO
Preporuke, 1974.

Ovaj priručnik na više načina promovira sveobuhvatan pristup obrazovanju o ljudskim pravima. Prvo, pokušali smo obuhvatiti svaku od tri različite dimenzije – znanja, vještine i stavove – u jednakom stepenu. Drugo, aktivnosti smo koncipirali imajući u vidu široku publiku – kako u smislu starosne dobi, tako i u pogledu različitih sektora obrazovanja, formalnog, informalnog i neformalnog. Treće, pokušali smo da povežemo obrazovanje o ljudskim pravima kroz aktivno učenje i učešće u aktivnostima, sa relevantnim lokalnim i globalnim pitanjima, kao što su razvoj, zaštita prirodne sredine, interkulturalni odnosi i mir. Nijesmo sugerisali da se obrazovanju o ljudskim pravima može pristupiti kao posebnoj disciplini.

Pomenute učesničke aktivnosti imale su centralnu ulogu. Studije pokazuju da kooperativno strukturirane male grupe pogoduju izgradnji grupne kohezije i smanjenju predrasuda među članovima grupe. Kooperativni rad u grupi takođe pomaže razumijevanju složenih pojmova i razvija vještine rješavanja problema, podstičući učesnike da osmisle kreativnija i praktičnija rješenja. Svi ovi rezultati predstavljaju važan cilj obrazovanja o ljudskim pravima. To znači da mladi treba da budu aktivno uključeni u svaki momenat procesa učenja. Ne smijemo upasti u zamku da pretpostavimo da mi, edukatori, posjedujemo konačnu istinu koju prosto treba da prenesemo pasivnim učenicima. Takav pristup lako može pretvoriti obrazovanje o ljudskim pravima u najgori oblik „ideološkog” obrazovanja. Metodologija korišćena u ovom priručniku počiva na ideji da mladi u bilo koji obrazovni proces unose bogato iskustvo, i cilj je da se ono aktivira i „ispliva” kako bi se osigurao interesantan i uspješan razvoj obrazovnih aktivnosti. Pitanja, a često i konflikte, treba posmatrati kao osnovne izvore obrazovanja, koji se mogu tretirati na pozitivan način.

Obrazovanje mladih o ljudskim pravima

Sve se više prihvata stanovište da u obrazovanju o ljudskim pravima posebnu pažnju treba posvetiti mladim ljudima, ne samo zato što je to važno za društvo nego i zato što aktivnosti koje ova vrsta rada uključuje mogu koristiti samim mladima. Savremena društva, a posebno omladinska populacija, sve češće se suočavaju s fenomenom socijalne isključenosti nastale usljed vjerskih, etničkih i nacionalnih razlika, kao i s manama i prednostima rastuće globalizacije. Obrazovanje o ljudskim pravima bavi se ovim važnim pitanjima i može pomoći već samim predočavanjem različitih percepcija, vjerovanja, stavova i vrijednosti prisutnih u

„Čujem i zaboravam. Vidim i zapamtim. Učinim i razumijem.”

Konfučije

modernom multikulturalnom društvu. To pomaže pojedincima da nađu pozitivne načine upotrebe takvih razlika.

Ono što je možda još važnije jeste da mladi brinu o ljudskim pravima i u tom smislu oni pružaju značajan izvor za obrazovanje o ljudskim pravima. Mladi se danas često kritikuju da su apatični i nezainteresovani za politiku. Međutim, brojne studije urađene na ovu temu govore suprotno. Na primjer, istraživanje koje je Evropska komisija sprovedla 2001. godine pokazuje da mladi učestvuju u društvu, i to ne samo u okviru udruženja i omladinskih klubova. Prosječno, u državama Evropske unije, više od 50% mladih ili učestvuje u radu nekog udruženja, ili mu pripada (mada među pojedinim zemljama postoje značajne razlike u tom pogledu).

Što se tiče interesovanja za politička pitanja, studija o stavovima mladih u Evropskoj uniji otkriva da pitanja ljudskih prava spadaju u njihove najvažnije prioritete. Kao značajnija, rangirana su samo pitanja nezaposlenosti i kriminala. Mladi bi najviše željeli da se njihove vlade bave pitanjima zaštite ljudskih prava, zaštite životne sredine, borbom protiv rasizma i nejednakosti među polovima.

? **Da li vaše iskustvo govori da mladi nijesu zainteresovani za politička pitanja? Ako je tako – što mislite, zbog čega?**

Iskustva širom svijeta pokazuju da mladi energiju i predanost posvećuju problemima u kojima mogu preuzeti zajedničku odgovornost za ono što rade i kako uče, ukoliko su ti problemi predstavljeni na odgovarajuće i zanimljive načine.

Kao edukatori, mi treba da iskoristimo tu energiju. To da će oni preuzeti i nastaviti da baštine te ideje očigledno je iz brojnih postojećih programa za mlade – od aktivnosti manjeg obima, gotovo ad hoc organizovanih, u pojedinim omladinskim klubovima ili školama, do glavnih međunarodnih programa koje sprovodi Savjet Evrope i druge organizacije.

? **Koje će vrste problema najvjerovatnije zainteresovati članove vaše grupe?**

Okvir za formalno i neformalno obrazovanje

Koji će biti najadekvatniji način za uključivanje učesnika i strukturiranje obrazovnog procesa, u velikoj mjeri zavisi od okvira u kojem edukator radi. Da li ćete imati manje ili više slobode u izboru sadržaja, vremena i oblika aktivnosti, zavisi od toga da li radite u formalnom, informalnom ili neformalnom obrazovnom kontekstu. Aktivnosti koje su predstavljene u ovom priručniku dovoljno su fleksibilne za korišćenje u svim takvim kontekstima: u omladinskim klubovima, školama, ljetnjim kampovima, na neformalnim sastancima itd.

Informalno obrazovanje je proces koji se odvija tokom cijelog života; svaki pojedinac stiče stavove, vrijednosti, vještine i znanja kroz obrazovne uticaje i izvore iz sopstvenog okruženja i svakodnevnih iskustava (porodica, komšije, pijaca, biblioteka, masovni mediji, posao, igra, itd.).

Formalno obrazovanje se stiče u okviru strukturiranog obrazovnog sistema, od osnovne škole do univerziteta, koji uključuje specijalizovane programe za tehničko i profesionalno usavršavanje.

Neformalno obrazovanje se odnosi na bilo koji planski osmišljen program individualnog i društvenog obrazovanja za mlade, kreiran van formalnog nastavnog plana i programa, s ciljem da unaprijedi brojne vještine i sposobnosti.

„Aktivan i učesnički pristup je posebno dragocjen u obezbjeđivanju sticanja znanja i dopuštanju onima koji uče da dostignu svoj puni potencijal.“

Iz Jomtienske deklaracije 1990.

„Obrazovanje je ono što preživljava kada se zaboravi ono što je naučeno.“

B.F. Skinner

„Učenje (je) ... proces koji nije povezan samo sa funkcijom škole ili drugim organizovanim obrazovnim okvirima. Ovo shvatanje učenja je zasnovano na ideji i zapažanju da se značajan broj naših važnih iskustava u učenju događa izvan formalnog obrazovnog sistema: na radnim mjestima, u okviru porodica, u različitim organizacijama i bibliotekama...”

Dr Pasi Sahlberg u Building Bridges for Learning – The Recognition and Value of Non-Formal Education in Youth Activity

Neformalno obrazovanje, na način kako ga praktikuju mnoge omladinske organizacije, ima sljedeće karakteristike:

- dobrovoljno je;
- dostupno je svima (u idealnom slučaju);
- predstavlja organizovan proces s obrazovnim ciljevima;
- učesničko je i orijentisano prema učeniku;
- uči o životnim vještinama i priprema za aktivno građanstvo;
- temelji se na kombinovanju kako individualnog, tako i grupnog učenja, sa kolektivnim pristupom;
- ima cjelovit pristup i procesno je orijentisano;
- zasnovano je na iskustvu i akciji, a polazi od potreba učesnika.

Formalno, neformalno i informalno obrazovanje međusobno se nadopunjavaju i zajednički osnažuju elemente doživotnog procesa učenja. Ovaj priručnik nije kreiran kao „kurs” obrazovanja o ljudskim pravima, ali to ne znači da se njegove pojedinačne aktivnosti ne mogu korisno primijeniti u veoma različitim kontekstima, u formalnim ili manje formalnim okvirima, u procesu obrazovanja organizovanom na redovnoj ili povremenoj osnovi.

Obrazovanje o ljudskim pravima kao polazna tačka djelovanja

Srž obrazovanja o ljudskim pravima jeste razvoj kritičkog mišljenja i sposobnosti rješavanja konflikata, kao i preduzimanje akcije. Mi smo u ovom priručniku među ciljeve uključili aktivnosti zasnovane na ohrabivanju solidarnosti i organizovanje događaja u zajednici; smatramo da su ove aktivnosti izuzetno važne za razvoj vještina i sposobnosti koje su usko povezane s obrazovanjem o ljudskim pravima, kao i da one same po sebi predstavljaju sredstva usmjerena na razvoj pozitivne kulture ljudskih prava. Mladi mogu napraviti velike promjene u svijetu oko sebe i to je značajna tema ovog priručnika. Zato smo uključili i posebno poglavlje o sprovođenju akcija koje se odnose na ljudska prava (Poglavlje 3) – ono nudi niz jednostavnih ideja za aktivnost u zajednici.

U dodatku ovog odjeljka, svaka od aktivnosti iz Poglavlja 2 oblikovana je s ciljem da se pomogne u razvoju određenih ključnih vještina, korisnih za organizovanje i sprovođenje aktivnosti u zajednici. Pokušali smo usvojiti pluralistički pristup perspektivi *učenja kroz rad*, u skladu sa, na primjer, preporukama projekta Savjeta Evrope *Obrazovanje za demokratsko građanstvo (ODG)*. Ovdje je obrazovanje o ljudskim pravima predstavljeno kao svakodnevna praksa, koja treba da bude usmjerena na iskustveno učenje i učenje kroz rad, s ciljem aktiviranja sposobnosti i inicijativa i njihovim uključivanjem u stalni i promjenljivi proces.

Niže navedene preporuke za obrazovnu politiku izvedene su iz *Obrazovanja za demokratsko građanstvo: perspektiva doživotnog učenja*, i služe kao podrška spontanom, dinamičnom obrazovnom procesu:

- direktno uključenje praktičara u stvaranje, nadzor, sprovođenje i ocjenjivanje njihovih sopstvenih obrazovnih inovacija;
- ohrabivanje rješavanja konkretnih društvenih problema, korišćenjem znanja i praktičnih iskustava praktičara;
- promocija obrazovnih promjena „odozdo nagore”;
- rad na postizanju veće samostalnosti obrazovnih agenata, tako da oni mogu napraviti posebne oblike aktivnosti i biti u vezi s lokalnom zajednicom, civilnim društvom i društvenim partnerima;
- ohrabivanje umrežavanja, zajedničkih projekata i aktivnosti, kao i komunikacije između praktičara i donosilaca odluka.

„Nikada se nemojte bojati da se suprotstavite... nepravdi, lažima i pohlepi. Kad bi svi ljudi širom svijeta... to napravili, promijenili bismo zemlju.”

Villiam Faulkner

Međunarodna podrška obrazovanju o ljudskim pravima

Savjet Evrope

Za države članice Savjeta Evrope pozivanje na ljudska prava znači mnogo više od izjave: ljudska prava su dio njihovog pravnog okvira i zato predstavljaju obavezan segment obrazovanja mladih. Evropski narodi su dali veliki doprinos najznačajnijem dokumentu dvadesetog vijeka o ljudskim pravima – Univerzalnoj deklaraciji o pravima čovjeka, usvojenoj na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija, 10. decembra 1948. godine. Evropska konvencija o ljudskim pravima, koja je usvojena dvije godine kasnije i ima zakonsku snagu u svim državama članicama Savjeta Evrope, sadrži principe i crpi inspiraciju iz dokumenata UN.

Preporuka R (85)7 državama članicama Savjeta Evrope (usvojena od strane Komiteta ministara, 14. maja 1985. godine) odnosi se na predavanje i učenje o ljudskim pravima u školama. Ovaj dokument naglašava da svi mladi treba da uče o ljudskim pravima, te da je to dio njihovih priprema za život u pluralističkoj demokratiji. Taj pristup polako zaživljava u mnogim evropskim zemljama i institucijama.

Na nivou Evropske unije, Evropski savjet je na sastanku u Luksemburgu, decembra 1997. godine, svim državama preporučio da rade na:

- jačanju uloge civilnog društva u promociji i zaštiti ljudskih prava;
- promociji aktivnosti na terenu i razvijanju tehničke pomoći u oblasti ljudskih prava;
- jačanju treninga i obrazovnih programa koji se bave ljudskim pravima.

Omladinska politika

Evropski ministri koji su odgovorni za mlade aprila 1998. godine susreli su se u Bukureštu i dogovorili o svrsi i ciljevima omladinske politike Savjeta Evrope:

- ohrabrivati društveni život i sve oblike akcija koje uključuju demokratiju i pluralizam;
- pomoći svim mladim ljudima da više i potpunije učestvuju u životu zajednice;
- prilagoditi sadašnje modele partnerstva društvenim promjenama, drugim vrstama omladinskog rada i omladinskih organizacija, do sada manje predstavljenih, kao i daljem razvoju koncepta aktivnog učešća mladih;
- u potpunosti iskoristiti prednost značajnog doprinosa mladih, kao aktivnih i odgovornih građana;
- razvijati projekte građanskog obrazovanja koji omogućavaju brže i uspješnije uključenje mladih u život zajednice, istovremeno poštujući razlike;
- primijeniti, od lokalnog do evropskog nivoa, međusektorsku, integralnu i koherentnu, omladinsku politiku, zasnovanu na principima Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i Evropske socijalne povelje.

Ujedinjene nacije

Generalna skupština je u decembru 1994. godine službeno proglasila Dekadu UN obrazovanja o ljudskim pravima (1995-2004). Ovo je proizašlo iz preporuke Svjetske konferencije o ljudskim

„Ljudska istorija sve više postaje trka između obrazovanja i katastrofe.“

H.G. Wells

pravima, održane u Beču, 1993. godine. U njoj se navodi da su obrazovanje o ljudskim pravima, obuka i javne informacije neophodne za promociju i postizanje stabilnih i skladnih odnosa među zajednicama, kao i za njegovanje međusobnog razumijevanja, tolerancije i mira.

Bečka konferencija je preporučila da države treba da „teže iskorjenjivanju nepismenosti i da usmjere obrazovanje prema punom razvoju ljudskog bića i jačanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda“. Ona je pozvala sve države i institucije da uključe ljudska prava u nastavni plan i program svih obrazovnih institucija, u formalnom i neformalnom okviru. UN Dekada je prihvatila taj izazov.

UNESCO

Oblast od velikog značaja jeste i rastuća multikulturalnost i multikonfesionalna priroda modernih društava. Značaj „učenja radi življenja zajedno“ unutar i između različitih društava nalazi se u središtu cijele ideje obrazovanja; *neophodna utopija* je ono što je UNESCO preporučio 1996. godine, u svom izvještaju o obrazovanju u 21. vijeku. Središnji pojam u izvještaju UNESCO-a predstavljaju ljudska prava – na primjer, kada se radi o sposobnosti posredovanja u konfliktu i pronalaženju zajedničke perspektive u analiziranju problema i planiranju budućih odluka. Ostvarivanje promjena nenasilnim putem od suštinskog je značaja i treba hitno razmotriti sve njegove mogućnosti, kako među različitim društvima, tako i unutar svakog od njih. To treba da bude prioritet u obrazovnim naporima.

Dodatne informacije:

Pasi Sahlberg, *Building Bridges for Learning – The Recognition and Value of Non-Formal Education in Youth Activity*, Study for the National Board of Education (Finland) and for the European Youth Forum, European Youth Forum, December 1999.

Staying Alive, *Information paper of the European Youth Forum for the General Assembly, 2000.*

Chilsom, Lynne, *Towards a revitalisation of non-formal learning for a changing Europe*, Report of the symposium on non-formal education, Council of Europe Directorate of Youth and Sport, 2000.

Obrazovanje o ljudskim pravima i druge obrazovne oblasti

Svijet ljudskih prava

Ljudska prava utiču na svaki aspekt našeg života, a njihovo kršenje u osnovi je gotovo svih problematičnih pitanja današnjice: nasilja, siromaštva, globalizacije, zaštite životne sredine, ekonomske nejednakosti, bezakonja. Da ne spominjemo ratove i sukobe koji uništavaju čitave dijelove svijeta.

Iako su ljudska prava, u svojoj izvornoj koncepciji, ograničena uglavnom na građansku i političku sferu, sada je jasno da ona moraju obuhvatiti i društvene i ekonomske probleme. Danas se već govori o trećoj generaciji ljudskih prava: riječ je o kolektivnim pravima i problemima koji se odnose na buduće generacije čovječanstva. Sve se ovo znatno odražava na naš posao, kao edukatora, jer obrazovanje koje se, između ostalog, bavi pitanjima kao što su globalizacija, zaštita životne sredine, mir i interkulturalni odnosi, jeste oblik obrazovanja o ljudskim pravima. Sva se ova pitanja bave ljudskim pravima i kroz njih se nastoji izgraditi kultura koja će ta prava poštovati.

? Koje su glavne promjene koje su se u oblasti ljudskih prava dogodile u vašoj zemlji u posljednjih 20 godina?

U ovom priručniku smo pokušali da obradimo puni spektar problema vezanih za ljudska prava. U okviru ovog poglavlja sagledaćemo na koji su način mnoga od ovih pitanja, ako ne sva, značajna za druge oblasti i vidove obrazovanja, kao što je razvojno obrazovanje, mirovno obrazovanje, obrazovanje o zaštiti životne sredine, obrazovanje za građanstvo, itd. Svako ko je uključen u bar jednu od ovih obrazovnih oblasti na ovim bi stranama trebalo da pronađe relevantna pitanja i zapažanja.

Što je „pitanje ljudskih prava“?

Gotovo svako pitanje koje se bavi kršenjem prava može se nazvati pitanjem ljudskih prava. Međunarodna zajednica danas priznaje tri različite *generacije* ljudskih prava, koje obuhvataju različite dimenzije ljudske aktivnosti.

Prva generacija ljudskih prava (Prava sloboda)

Ovdje spadaju građanska i politička prava: pravo na slobodu izražavanja, slobodu udruživanja, pravo na život, na pošteno suđenje, učešće u političkom životu društva itd. Ova se pitanja (iako ne samo ona) tradicionalno odnose na sektor formalnog obrazovanja i obrađuju kroz građansko vaspitanje, obrazovanje građana, političko obrazovanje/obrazovanje za demokratiju i obrazovanje koje se odnosi na zakone.

„Prava svih ljudi su umanjena kad su prava jednog čovjeka ugrožena.“

John Kennedy

Druga generacija ljudskih prava (Prava jednakosti)

Riječ je o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima – pravo na adekvatan životni standard, rad, pridruživanje sindikatu, zdravlje i obrazovanje. Ove se oblasti često zanemaruju, barem u sektoru formalnog obrazovanja. Ekonomsko obrazovanje, na primjer, rijetko se bavi ovim pitanjima, iako je argumentovano dokazano da je to potrebno. Ova se pitanja ponekad razmatraju na „skrivenoj osnovi“, odnosno kroz manje formalne aktivnosti koje se sprovedu u školama ili omladinskim grupama, kroz rad mentorskih grupa, ili u okviru ličnog, društvenog i zdravstvenog obrazovanja. Ipak, jača uvjerenje da je druga generacija ljudskih prava isto toliko značajna za građanstvo koliko i, tradicionalno prihvaćena, prva generacija.

Treća generacija ljudskih prava (Prava solidarnosti)

Ova prava su poznata i kao „nastupajuća“ prava, zato što su još uvijek u procesu prepoznavanja i priznavanja. To su kolektivna prava društva ili naroda – pravo na održivi razvoj, mir ili zdravo okruženje. Sve je više obrazovnih oblasti koje se posebno bave pravima – na primjer, obrazovanje o zaštiti životne sredine, mirovno obrazovanje i razvojno obrazovanje.

(Više informacija o različitim generacijama ljudskih prava možete naći u Poglavlju 4.)

? Da li je neko od pitanja koja ste istražili sa svojom grupom bilo pitanje ljudskih prava?

Pitanja koja su obrađena u priručniku

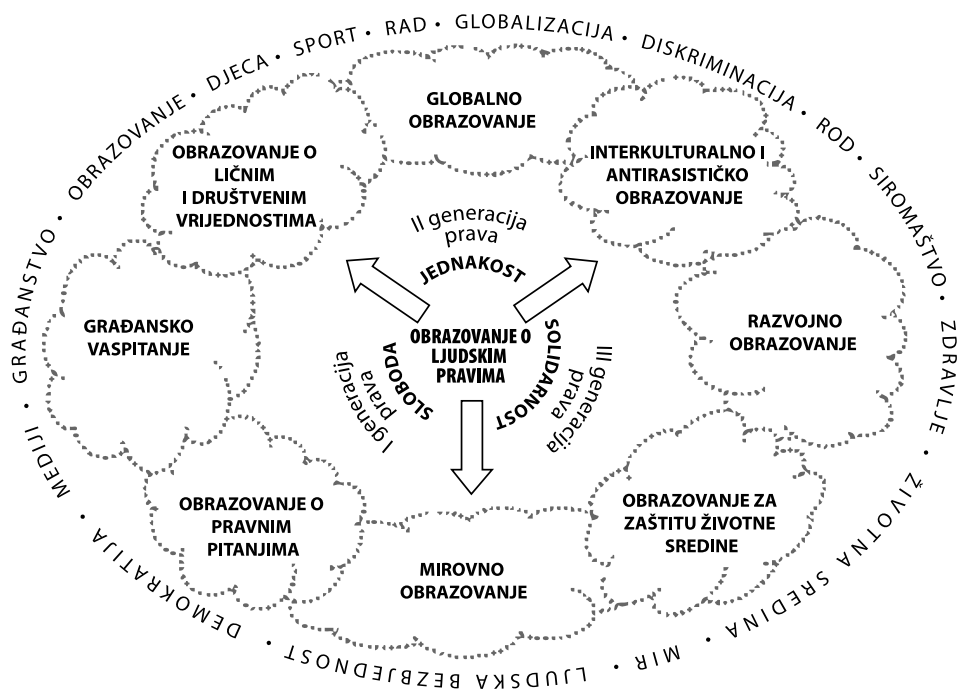
Ovaj priručnik je strukturiran oko 16 pitanja koja se odnose na ljudska prava, od kojih se svako može smatrati neposredno značajnim za jednu ili više različitih generacija prava.

▪ Opšta ljudska prava	▪ Globalizacija
▪ Djeca	▪ Zdravlje
▪ Građanstvo	▪ Ljudska sigurnost
▪ Demokratija	▪ Mediji
▪ Diskriminacija i ksenofobija	▪ Mir i nasilje
▪ Obrazovanje	▪ Siromaštvo
▪ Zaštita životne sredine	▪ Socijalna prava
▪ Rodna ravnopravnost	▪ Sport

Nijedna od ovih tema nije najvažnija. I do te mjere su međusobno povezane da svaka pojedinačno ima nešto zajedničko sa bilo kojom drugom. Ovo je direktna posljedica činjenice da su ljudska prava *nedjeljiva, međuzavisna i međusobno povezana*; ne mogu se obrađivati izdvojeno, nezavisno jedna od drugih, zato što su sva isprepletana vrlo različitim i čvrstim vezama.

Dijagram na narednoj stranici pokazuje jednu od ilustracija ove međuzavisnosti. Ovakvi dijagrami se mogu razlikovati: spoljni krug može biti drugačiji, raspored može biti skoro nasumičan, ali bi ipak sve veze ostale iste. Pitanja iz spoljnog kruga međusobno se miješaju, upravo kao što se i obrazovne sfere pretapaju jedna u drugu. Čak ni razlike između prve, druge i treće generacije prava nijesu jasno određene. Obrazovanje je, na primjer, tradicionalno svrstano u drugu generaciju prava, ali obrazovanje je jednako potrebno za djelotvorno političko učešće (prva generacija prava) kao i za održivi razvoj (treća generacija prava).

Shodno tome, analize koje slijede treba posmatrati samo kao jedne od mnogih. Ipak, one svakako ilustruju načine na koji pomenute teme mogu biti značajne za mnoge od sadašnjih obrazovnih oblasti, kao i kako se ove oblasti međusobno preklapaju.

Građansko vaspitanje

Građansko vaspitanje podstiče razvoj mladih ljudi kao aktivnih i odgovornih građana. Savjet Evrope je 1997. godine započeo projekat *Obrazovanje za demokratsko građanstvo (EDC)*, a juna 2000. donio izvještaj koji naglašava značaj *socijalne pravde i jednakost u pravima* za građanstvo. T. H. Marshall, u svojoj knjizi *Građanstvo i društvena klasa* (Cambridge University Press, 1950), sugerirše da građanstvo može biti djelotvorno kada obezbijedi pristup trima glavnim tipovima prava. Na ovaj način on identifikuje tri komponente građanstva:

- *građansku komponentu*, koja uključuje prava koja se odnose na slobodu pojedinca;
- *političku komponentu* – npr. pravo na učešće u vršenju političke moći, glasanje i učešće u parlamentarnim institucijama;
- *socijalnu komponentu*, koja se odnosi na pravo na opšti životni standard i jednaku mogućnost pristupa obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, smještaju i minimalnim prihodima.

Lično i društveno obrazovanje

Mnoge države imaju određeni vid obrazovanja koji prvenstveno sagledava položaj pojedinca u društvu i koji mladim ljudima pomaže da se pripreme za neke od ličnih izazova sa kojima će se suočiti. Ovo se, možda, preklapa sa pitanjima građanstva, ali isto tako može uključivati one aspekte života pojedinca koji se odnose na slobodno vrijeme – sport, klubove i udruženja, muziku, umjetnost ili druge oblike kulture. Takvo obrazovanje se može baviti i međuljudskim odnosima. Ljudska prava nužno su sadržana u ovim pitanjima i to iz dva osnovna razloga: prvo, zato što lični razvoj i međuljudski odnosi imaju moralne i društvene aspekte koje treba usmjeriti prema vrijednostima ljudskih prava; drugo, zato što je pravo na učešće u kulturnom životu priznato u Univerzalnoj deklaraciji o pravima čovjeka, kao i u drugim međunarodnim ugovorima. Treba imati na umu da, čak i ako su mladi ljudi sa kojima vi radite sposobni da traže ovo pravo, širom svijeta postoje oni koji to ne mogu.

„Svako ima pravo da slobodno učestvuje u kulturnom životu svoje zajednice, da uživa u umjetnosti i da koristi naučna dostignuća i njegove prednosti.“

UDLJP, član 27

„Danas je najveće zlo
ravnodušnost. Znati, a ne
djelovati je jedan od oblika
odobranja nepravde. Planeta
je postala veoma malo mjesto.
Ono što se događa u drugim
zemljama, pogađa i nas.“

Elie Wiesel

Obrazovanje o vrijednostima / Obrazovanje o moralu

Obrazovanje o vrijednostima je, takođe, opšti dio nastavnog plana i programa u mnogim zemljama, ali kod ljudi često izaziva dvije osnovne dileme: kojim vrijednostima takvo obrazovanje teži da podučava, i kako možemo biti sigurni da su to vrijednosti čiji značaj prevazilazi samo jednu, sasvim određenu kulturu? Ovo su problemi sa kojima se suočavaju mnogi angažovani u oblasti obrazovanja, a upravo ljudska prava svojom univerzalnošću razrješavaju ove dileme. Ljudska prava nijesu samo zasnovana na vrijednostima koje su zajedničke i najudaljenijim vjerama ili kulturama, već je njihova univerzalnost i prihvaćena u svakoj zemlji na svijetu. Niko ne može biti kritikovan za podučavanje o vrijednostima ljudskih prava!

Globalno obrazovanje

Globalizacija je pitanje koje ima povlašćen položaj u glavama mladih ljudi i mi smo ga u ovaj priručnik uključili kao posebnu temu. Naziv „globalno obrazovanje“ obično se koristi da označi rad u okviru veoma različitih oblika i modela ponašanja širom svijeta. Ovo obrazovanje je važno zato što sagledava položaj pojedinca – ne samo u njegovoj/njenoj zajednici ili društvu nego i u svijetu kao cjelini. U okviru ove vrste obrazovanja moguće je pokrenuti niz pitanja u vezi sa ljudskim pravima, što može doprinijeti da ljudi postanu svjesni njihovog kršenja, koje se dešava svuda u svijetu. Globalno obrazovanje podstiče mlade ljude da procijene uticaj vlastitih akcija i razmotre individualne odgovornosti.

Institut za globalno obrazovanje, neprofitna, nevladina organizacija Ujedinjenih nacija, osnovana je 1984. godine, kao svjetski mirovni univerzitet. Institut svoj cilj definiše kao „pomoć u stvaranju svijeta gdje su mir i dovoljno hrane način života, gdje postoji odgovornost prema životnoj sredini, gdje vlada socijalna pravda i gdje pojedinci postižu najviši stepen samoostvarenja u zajednici saradnje“.

Interkulturalno obrazovanje

Postoji prirodna veza između globalnog i interkulturalnog obrazovanja. Ona se očituje u načinu na koji djelujemo prema drugim kulturama, društvima i društvenim grupama. Sva današnja društva karakteriše multikulturalizam u smislu umnožavanja različitosti i kultura; upravo to čini izuzetno značajnim pitanje poštovanje manjina.

Prisiljeni smo da preispitujemo stare koncepcije nacionalnih društava, kao kulturno homogenih entiteta: dvojni proces evropskih integracija, zajedno sa povećanom ekonomskom i socijalnom međuzavisnošću različitih regiona u svijetu, takva mišljenja čini zastarjelim. Čak i u onim dijelovima svijeta koji nijesu doživjeli modele imigracije, uzroci postojećih sukoba najčešće se mogu pronaći u prošlosti – u nedostatku razumijevanja među različitim narodima i načinima življenja, koji paralelno postoje u istom društvu. Sukobi u Sjevernoj Irskoj, bivšoj Jugoslaviji i u dijelovima Kavkaza tužne su ilustracije problema koji mogu nastati usljed nesposobnosti da se poštuju druge kulture i da se sa njima živi.

Interkulturalno obrazovanje je, takođe, djelotvoran način da se ukaže na fenomene modernog rasizma, rasne diskriminacije i netolerancije.

Direktorat za mlade i sport, posebno kroz Evropske omladinske centre i Fondaciju, uložio je mnogo u oblast interkulturalnog obrazovanja. Kampanja protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije „Svi jednaki – svi različiti“ pokrenuta je da bi ukazala na porast

Svi različiti, ali ne i ravnodušni!

rasističkog neprijateljstva i netolerancije prema manjinskim grupama. Kampanja je apelovala da se „ljudi udruže i da daju dodatni podsticaj borbi protiv svih oblika netolerancije“.

Obrazovni priručnik „Svi jednaki – svi različiti“ kreiran je s ciljem da se pomogne omladinskim aktivistima i edukatorima kako bi i oni doprinijeli kampanji. Priručnik slijedi dva glavna pravca interkulturalnog obrazovanja:

- pomaže mladima da postanu sposobni da prepoznaju nejednakost, nepravdu, rasizam, stereotipe i predrasude;
- pruža im znanja i sposobnosti koja će im pomoći da prihvate izazov i da pokušaju promijeniti negativnosti društva kad god se s njima suoče.

Ovi ciljevi i principi interkulturalnog obrazovanja ispunjavaju se i kroz razne načine *interkulturalnog učenja* – termin koji se obično koristi u neformalnom obrazovanju, a posebno u evropskom omladinskom radu.

Antirasističko obrazovanje

Antirasističko obrazovanje počiva na stanovištu da svi živimo u multikulturalnom i demokratskom društvu u kojem građani imaju pravo na jednakost i pravdu. Ipak, činjenica je da svako moderno društvo poznaje rasizam i rasističke stavove; antirasističko obrazovanje posebno ukazuje na uticaj koji ove pojave mogu imati na učesnike tamne boje kože – kako u smislu negativnih iskustava u okviru samog obrazovnog procesa, tako i u smislu njihovih manjih šansi u kasnijem životu. Antirasističko obrazovanje nastoji da ukaže na rasističko ponašanje, jezik i prakse, individualne i institucionalne, kao i da jača opštu svijest o štetnim efektima rasizma u modernom društvu. Cilj mu je da pomogne u stvaranju multirasnog i međuzavisnog društva u kojem su sva građanska prava poštovana i zaštićena.

Razvojno obrazovanje

Razvojno obrazovanje je čvrsto povezano sa globalnim obrazovanjem, ali ono posebno naglašava treću generaciju prava – pravo na održivi razvoj, pravo na zdravu životnu sredinu i mir. Ono, takođe, daje veliku prednost pitanjima koja se bave interakcijom među različitim društvima i metodama razvoja; upravo zbog toga smo u dijagramu napravili vezu s interkulturalnim obrazovanjem. Razvojno obrazovanje počiva na ideji cjelovitosti, budući da je zasnovano na stavu da je svijet jedna međusobno povezana cjelina, koju treba sagledavati u njenoj orijentaciji prema budućnosti.

Udruženje za razvojno obrazovanje je britanska organizacija koja u ovoj oblasti radi već 10 godina. Oni razvojno obrazovanje definišu kao doživotno učenje, koje:

- istražuje veze među ljudima koji žive u „razvijenim“ zemljama na sjeveru i onih koji žive u zemljama „u razvoju“ na jugu; omogućava im da shvate povezanost i odnose između sopstvenih života i života drugih ljudi širom svijeta;
- jača razumijevanje ekonomskih, društvenih, političkih sila i sila zaštite životne sredine, koje oblikuju naše živote;
- razvija vještine, stavove i vrijednosti koji omogućavaju ljudima da rade zajedno, da unose promjene i pruzimaju kontrolu u sopstvenom životu.

Obrazovanje o zaštiti životne sredine

Traženje metoda za održivi razvoj jedan je od ključnih ciljeva razvojnog obrazovanja, i ono prirodno vodi ka interesu za buduće stanje životne sredine. Iz te perspektive, problemi koji se tiču daljeg ekonomskog razvoja – posebno zemalja u razvoju – moraju biti sagledavani u

„Interkulturalno obrazovanje predlaže procese radi omogućavanja otkrića uzajamnih odnosa i ukidanja granica.“

Obrazovni priručnik „Svi različiti – svi jednaki“

„Obrazovanje bi trebalo da produbi odgovarajući intelektualni i emotivni razvoj pojedinca. Ono bi trebalo da razvije osjećaj društvene odgovornosti i solidarnosti sa manje privilegovanim grupama, i da vodi ka poštovanju principa jednakosti u svakodnevnom ponašanju.“

Preporuka UNESCO-a o obrazovanju za međunarodno razumijevanje, saradnju i mir i obrazovanje za ljudska prava i osnovne slobode

„Nema puta ka miru.
Mir je put.“

M.K. Gandhi

odnosu na pitanje koliko će to koštati čovječanstvo i prirodni svijet kao cjelinu. Cilj obrazovanja o zaštiti životne sredine jeste da skrene pažnju javnosti i na ova pitanja i podstakne brigu i veću odgovornost prema prirodnim resursima u svijetu.

To je takođe u vezi sa interesima u oblasti ljudskih prava. Pošto život čovječanstva zavisi od zdrave i održive životne sredine, interes za ljudska prava naroda širom svijeta, kao i budućih generacija, postavlja pitanja zaštite životne sredine u prvi plan. Danas mnogi zagovaraju ideju o potrebi priznavanja posebnog ljudskog prava na zaštitu životne sredine.

Mirovno obrazovanje

Prirodni resursi na svijetu nijesu ravnomjerno raspodijeljeni. Oni su bili, i nesumnjivo će biti, jedan od izvora nasilnih sukoba između pojedinaca i društava. Nažalost, postoje i mnogi drugi. Mirovni edukatori mogu biti zainteresovani za pravednije i razumnije načine raspodjele svjetskih resursa, kao za način rješavanja nekih sukoba u svijetu, ali će se vrlo vjerovatno prvenstveno usredsrediti na same sukobe, štaviše, na njihove strukturalne uzroke. Mirovno obrazovanje se zasniva na mirovnom konceptu koji znači više od pukog odsustva rata: mir se može postići samo kroz traženje pravde i kroz razumijevanje strukturalnih oblika eksploatacije i nepravde.

Postoji potreba za mirovnim obrazovanjem, i ljude treba uvjeriti u to – zarad boljeg razumijevanja sukoba, poštovanja među narodima koje umanjuje nasilne sukobe i zbog sticanja vještina kojima bi se potencijalno opasne situacije transformisale u one mirnije. Svijetu treba: *istinsko* pravo na život svakoga i istinsko poštovanje svakoga, uključujući i one među nama koji su pravili greške. Obrazovanje o toleranciji, o interkulturalnom razumijevanju, načelno obrazovanje o nedjeljivoj i univerzalnoj prirodi osnovnih ljudskih prava – važno je na putu prama tom cilju.

Period 2001-2010. proglašen je Međunarodnom dekadom kulture mira i nenasilja za djecu svijeta (UN dokument A/RES/53/25). Međunarodna asocijacija za mirovno istraživanje, koja je osnovana uz pomoć UNESCO-a, ima Komisiju za mirovno obrazovanje koja okuplja edukatore u promociji kulture mira.

Obrazovanje o pravnim pitanjima

Ovo je možda „najformalnije“ među različitim obrazovnim oblastima koje smo do sada razmatrali. Ipak, obrazovanje o pravnim pitanjima nije samo učenje o zakonima koji postoje, nego i o razvijanju prakse poštovanja vladavine prava i osnovnih principa pravde koji se nalaze u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima.

O obrazovanju o pravnim pitanjima ljudskih prava može se govoriti na dva odvojena nivoa: prvo, u vezi s određenim „pravnim“ pravima koja štite pojedinca od nepoštenog suđenja; drugo, na nivou međunarodnog prava. Institucije UN-a, Evropski sud za ljudska prava i druge regionalne strukture predstavljaju pravne institucije koje postoje da bi štitile naša ljudska prava. Ali, mi treba za njih da znamo i da ih koristimo da bi one u svom cilju bile zaista djelotvorne. One neće tražiti nas.

Koristiti „Kompas“ širom Evrope

Što je i gdje je Evropa?

Istoričari će nas podsjetiti da se na samom početku, u antičkoj Grčkoj, izraz „Evropa“ odnosio na ono što je danas Balkan. Danas u Evropu spada još mnogo što šta, ali je zbog toga nije ništa lakše definisati.

Politički, Evropa se proteže na preko 10 miliona kilometara kvadratnih, obuhvatajući i onaj dio teritorije koji geografski pripada Aziji. Klimatski pojasevi smjenjuju se od suprotnog na krajnjem jugu do polarnog na sjeveru kontinenta. Evropa je izvor više od 200 živih jezika, a domovina je i velikom broju onih koji govore drugim jezicima. Trenutno obuhvata oko 50 zemalja – država, koje ukupno broje blizu 800 miliona stanovnika.

Sve veće svjetske religije mogu se naći u okviru ovih granica. Evropski kontinent poznat je kao kolijevka demokratije, ali u isto vrijeme i nekih od najgorih primjera fašizma i totalitarizma koje je svijet ikada vidio. Evropska prošlost obilježena je Holokaustom, kolonijalizmom i ropstvom, a i dan danas na prostoru Evrope nalazi se dovoljno nuklearnog oružja da se sav život izbriše sa lica Zemlje. Pa ipak, Evropa je domaćin godišnjoj proslavi dodjela Nobelove nagrade za mir, a uspostavila je i stalni sud za ljudska prava, čiji je autoritet prihvaćen širom svijeta.

Zemlje Evrope

Danas u Evropi postoje zemlje čija istorija nije duža od desetak godina, kao i one čije su granice ostale nepromijenjene u posljednjih 100 godina. Neke se mijenjaju i danas, jer brojni sukobi ugrožavaju nestabilne granice. U Evropi žive narodi koji se svakodnevno suočavaju sa sukobima i nasiljem, dok drugi, na tom istom kontinentu, žive pod okolnostima mira, bezbjednosti i prosperiteta.

? Što čini jednu zemlju „evropskom“?

U svakoj zemlji Evrope postoje milioneri, kao i milioni onih koji žive ispod granice siromaštva. Postoje razlike unutar svake zemlje, kao i razlike između njih. Kao učitelj u jednoj zemlji Evrope, vi ćete možda dnevno zarađivati više nego što vaše kolege u drugim dijelovima kontinenta zarade za mjesec dana. U nekom trećem regionu, desiće vam se da vas ne plate uopšte, i da na svoju zaradu čekate mjesecima.

Evropa je sve u svemu jedno zaista raznoliko mjesto.

Jedna Evropa? Dvije Evrope...?

Možemo li stvar pojednostaviti i reći: postoje istočna Evropa i zapadna Evropa? Ili sjeverna Evropa i južna Evropa? A šta ćemo sa centralnom Evropom?

Možemo li je podijeliti na hrišćansku i muslimansku Evropu?

Ili bogatu Evropu i siromašnu Evropu... Evropu mira i Evropu razorenu ratom... demokratsku Evropu i Evropu iskvarenu totalitarizmom... Evropu ljevice i desnice, američku i sovjetsku Evropu?

? Kojem „dijelu“ Evrope vi pripadate? Da li ste „tipični“ za taj dio Evrope?

Ako se bilo koja od ovih podjela čini ispravnom, ili je barem od pomoći u određivanju potreba različitih strana u podjeli, razmislite kako bi se neka od sljedećih grupa „uklopila“ u takve opšte kategorije. Da li njihove potrebe odgovaraju „stereotipnim“ potrebama države ili dijela Evrope u kojem oni žive?

- Poslovan čovjek sa Balkana
- Bengalska zajednica u istočnom Londonu
- Ljudi koji trpe terorističko nasilje u Baskiji ili Sjevernoj Irskoj
- Brđani – zemljoradnici koji zavise od vremenskih prilika u Španiji, Italiji, Rumuniji ili Gruziji
- Romi u Mađarskoj, Slovačkoj, Grčkoj ili Francuskoj
- Islamofobi ili antisemiti u Njemačkoj, Rusiji, Litvaniji, Švedskoj, Poljskoj i svakoj drugoj zemlji na kontinentu
- Ribarske zajednice u Škotskoj, Norveškoj, Hrvatskoj ili Estoniji
- Radnici doseljenici u Belgiji i Finskoj
- Izbjegllice i oni koji traže azil u Ukrajini ili Poljskoj
- Muslimani, političari, aktivisti ljudskih prava, nastavnici, predstavnici omladine, niski ljudi, ćelavi, žene sa djecom, žene bez djece

Ovakvi primjeri nam pokazuju da nijedna od predloženih podjela nije očigledna niti odgovarajuća da bi opisala prirodu više lica svake pojedine države, zajednice i, naravno, pojedinca.

Postoje neke zajedničke potrebe širom Evrope, ali postoje i isto tako različite potrebe unutar svake male zajednice i u svakoj pojedinoj državi. Evropa, i svaka država koja je čini, mali je svijet kulturne i društvene različitosti.

Knjiga za Evropu?

Pa zašto onda praviti jedan priručnik za cijelu Evropu? Može li to biti dovoljno da ispuni potrebe svih ljudi na ovom bogatom i raznolikom kontinentu?

Ovo poglavlje daje neke odgovore na ta pitanja, i opisuje naš pristup nekim poteškoćama na koje smo naišli. Takođe smo pokušali da predstavimo razloge zbog kojih smatramo da je takav zadatak ne samo moguć nego i potreban. Uprkos svoj svojoj raznolikosti, evropske kulture imaju mnogo zajedničkih i dodirnih tačaka. Pronaći ta mjesta gdje se susrećemo, i pomoću njih razumjeti naše različitosti, može biti jednako važno kao i zadatak očuvanja svih naših veoma posebnih identiteta.

? Da li ste imali kontakata s drugim omladinskim grupama u različitim krajevima Evrope? Što je zajedničko svim ovim grupama?

Ljudska prava kao zajednički činilac

Ideja ljudskih prava čini istorijski i ideološki temelj Savjeta Evrope i ona je samo jedan od onih zajedničkih elemenata koji su prisutni svud u Evropi. Ta ideja, naravno, nije isključivo evropska, ali je za Evropu svakako jedan od najznačajnijih faktora ujedinjenja i izjednačavanja, a sa porastom članstva Savjeta Evrope, ona to iz dana u dan sve više i postaje.

Svaka država koja se prijavila za članstvo tim se obavezala da se pridržava osnovnih prava i sloboda, koji su ustanovljeni Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava

„...prvo su došli po komuniste; nijesam ništa rekao jer nijesam bio komunist. Onda su došli po Jevreje; nijesam ništa rekao jer nijesam bio Jevrej. Onda su došli da odvedu radnike, članove sindikata; nijesam bio ni sindikalac. Nakon toga su došli po katolike; nijesam ništa rekao jer sam protestant. Kada su na kraju došli i po mene, više nikoga nije bilo da govori.“

Pastor Martin Niemöller

i osnovnih sloboda. Za svakog pojedinačnog građanina bilo koje evropske zemlje to znači da su njegova prava i slobode, koliko toliko, zaštićeni od strane čitave evropske zajednice.

Ali čak i uz postojanje Evropskog suda za ljudska prava, zaštita ovih prava je stvarna i uspješna jedino ako svako od nas prihvati aktivnu ulogu u njihovoj zaštiti i poštovanju. Građani moraju biti obaviješteni o postojanju ovih prava, moraju biti u stanju da se brane kada su njihova prava ugrožena, i moraju ih poštovati u svom svakodnevnom životu. Ovo je zadatak obrazovanja, zadatak čitave Evrope.

Građani svijeta

Jako je važno znati kako ćemo se postaviti i zaštititi naša vlastita prava, ali ovo ne može biti cijela priča. U ovom priručniku smo zauzeli stav da su ljudska prava globalno pitanje i da mladi Evrope, kao građani svijeta, treba da razumiju da ljudska prava treba da se poštuju ne samo u jednom dijelu svijeta, nego svugdje na kugli zemaljskoj.

Svakako da svaka država u Evropi treba da sama radi na unapređenju zaštite prava svojih građana. Ne postoji nijedna država koja ima čist dosije o povredama ljudskih prava, i zato je obrazovanje o ljudskim pravima presudno ne samo zbog naših prava, nego i zbog prava drugih ljudi. Zato, dok je jedan zadatak ovog priručnika da promoviše širenje svijesti o pitanjima prava, da bi mladi (u Evropi) imali bolje mogućnosti da unaprijede prava u svom neposrednom okruženju, drugi zadatak je ohrabriti ih da se zainteresuju o ovim pitanjima i šire, u svijetu, i da razmotre trenutni mogući uticaj njihovog vlastitog ponašanja.

Mladi širom svijeta, a posebno širom Evrope, velikodušno su se posvećivali ljudskim pravima i obrazovanju o ljudskim pravima. U vrijeme fašizma i totalitarizma, mladi ljudi i studenti su često bili na čelu protesta i akcija protiv represije i tlačenja; a omladinske organizacije i asocijacije su uvijek igrale presudnu ulogu u približavanju mladih iz cijele Evrope, i u borbi za njihova prava. Rad međunarodnih nevladinih organizacija je često uključivao stvaranje veza i izgradnju međusobne solidarnosti među mladima unutar Evrope i izvan nje. Ovakav rad počiva na idejama solidarnosti, saradnje, mira i ljudskih prava.

Vrijeme je da se ova iskustva i rad prošire na ostalu omladinu u Evropi, i da se cijene pitanja ljudskih prava, kako na ovom kontinentu, tako i izvan njega. Postoje potrebe za boljim razumijevanjem načina kojima bi naše akcije mogle pomoći u zaštiti ljudskih prava naših sunarodnika. To je takođe zadatak za cijelu Evropu.

Evropski san

Niko, naravno ne želi da različite države izgube svoje posebne identitete. Međutim, u izradi ovog priručnika bili smo motivisani činjenicom da nijedna kultura u Evropi, ili štaviše – u svijetu nije sama po sebi suprotstavljena, niti treba da bude promijenjena na svoju štetu, unapređivanjem kulture ljudskih prava. U stvari, ove vrijednosti već postoje u svakoj državi, i kulture će napredovati samo ako su ojačane (tako da svako može imati mogućnost da im pozitivno doprinese).

Mi imamo još jednu nadu – da će zajednički interesi i zajednička nastojanja doprinijeti zbližavanju mladih na našem zajedničkom kontinentu, i pomoći im da vide jedni druge kao jednake, da dijele zajedničku stvarnost i da su zajednički odgovorni za budućnost kontinenta:

„Nepravda u bilo kom dijelu svijeta je prijetnja pravdi u čitavom svijetu.“

Martin Luther King

„Jača je upornost nego nasilje; i nema stvari koje se ne mogu prevazići, kada se međusobno popušta, i malo po malo uzima.“

Plutarch

možda se Sibir može povezati sa Portugalom u zaštiti prava žena; možda mladi iz Albanije i Luksemburga mogu izraditi zajedničku veb-stranicu kako bi privukli pažnju svijeta na dječiji rad; ili možda škole na Malti i u Danskoj mogu planirati simultanu uličnu akciju kako bi se pažnja javnosti usmjerila na zlostavljanje u školama u različitim državama.

Mladima je stalo i oni nas mogu povesti naprijed. Oni mogu opovrgnuti one koji kritikuju njihovu individualnost i njihovu apatičnost – baš kao mnoge generacije vjekovima prije njih, a mogu i dokazati da su krivi oni koji tvrde da nema alternative, i svoju energiju usmjeriti na borbu mirnim sredstvima za ljudska prava u svijetu. Mladi nijesu samo ciljna grupa za ovaj priručnik: oni su njegova glavna nada i glavni oslonac.

Omladinski rad i predstavljanje mladih

Premda su aktivnosti iz ovog priručnika namijenjene za odgovarajuću upotrebu u formalnom obrazovnom ambijentu, naša je namjera bila da napravimo publikaciju koju će u prvom redu koristiti omladinski radnici izvan formalnog obrazovnog sistema. Dakako, priroda i obim takvog rada se može razlikovati od države do države. Međutim, predlažući različite vrste metoda i istražujući različite teme, naš cilj je bio bavljenje različitim potrebama omladinskih grupa i udruženja koje postoje u svakoj evropskoj državi. Za klubove vanškolskih aktivnosti, izviđačke grupe, crkvene omladinske grupe, univerzitetske klubove, grupe za ljudska prava i klubove za razmjenu, niz aktivnosti u priručniku treba da pruži nešto značajno i upotrebljivo, a uz to da ih mogu primjenjivati i oni koji rade u okviru formalnog obrazovanja.

Glavni fokus omladinskog rada je lični i društveni razvoj mladih ljudi, i iz tog razloga se većina aktivnosti u priručniku možda više bavi ovim aspektima, nego tradicionalnim obrazovanjem i širenjem znanja. Bilo je jako važno sakupiti aktivnosti koje su usmjerene da privuku pažnju mladih na ova pitanja, i koje koriste učenje zasnovano na iskustvu, kako bi se stvorio osjećaj poštovanja za ljudska prava, posebno među onima koji ne moraju nužno reagovati na pokušaje koji se čine u ovom smislu u okviru formalnog obrazovnog sistema.

? Da li u svom radu koristite učenje zasnovano na iskustvu?

U obrazovnim okvirima i institucijama, gdje su metode za podučavanje zasnovane više na znanju nego na iskustvu ili vještinama, takav pristup može biti manje poznat. Zbog toga smo dali korisne početne napomene i bitne dodatne informacije o obrazovnim pristupima u ovom priručniku (vidi poglavlje *Kako se služiti priručnikom*). Ovo vidimo kao bitan korak da priručnik bude pristupačan ne samo mladima svugdje u Evropi, nego i nastavnicima i koordinatorima radionica, ili omladinskim radnicima koji su možda manje upoznati sa određenim metodama rada.

Na skroman način, mi se nadamo da ovaj priručnik može pomoći u premošćavanju metodoloških razlika između formalnog i neformalnog obrazovanja. U oba konteksta, jako je važno uključiti mlade čija se pažnja traži – prije svega, u oblastima kao što su ljudska prava, gdje su aktivno uključ enje i učešće vrlo važni faktori. Zbog svoje sveobuhvatne prirode, svaka od aktivnosti koja se nalazi u ovom priručniku je određena da pruži interesantan i atraktivan pristup mladima, kako bi oni postali svjesniji pitanja vezanih za ljudskih prava, u bilo kojoj vrsti okruženja.

? Kako vi uključujete mlade u svoje aktivnosti?

Jedan od sljedećih fokusa je bio da podstaknemo mlade da daju svoj sopstveni pozitivan doprinos pitanjima koja ih se tiču, i zato smo uveli i odjeljak o *Sprovođenju akcije*. S tim u vezi, značajno je napomenuti da su to uglavnom normalne omladinske aktivnosti koje su mnoge grupe već sprovele u drugim oblastima, a ne samo u ljudskim pravima. To je vrsta aktivnosti za koju je svaka mlada osoba zainteresovana da učestvuje.

„Mladi ljudi nijesu samo naša budućnost ... mi smo i sadašnjost.”

Izjava djece i mladih na konsultacijama za Specijalno zasjedanje Evrope i centralne Azije o Pravima djeteta, u Budimpešti 2001.

Konvencija o pravima djeteta

Sve evropske zemlje su potpisale i ratifikovale Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, i time preuzele obavezu da je poštuju i da redovno izvještavaju o napretku koji je postignut kako bi se ova prava u potpunosti poštovala. Konvencija je posebno važna za ovaj priručnik, jednim dijelom zbog starosti ciljne grupe – iako je priručnik namijenjen za rad sa osobama starijim od 18 godina, što je gornja starosna granica Konvencije.

I pored toga, Konvencija zaslužuje da se posebno spomene u smislu metodološkog pristupa priručniku. Suština Konvencije, koja se ogleda u nekoliko članova (a posebno u članovima 3 i 12), jeste ideja da mladi imaju pravo da izraze svoje stavove i da se oni moraju uzeti u obzir, u svim pitanjima koja se njih tiču. Ova ideja je u različitim stepenima ostvarena u pojedinim evropskim zemljama; u nekima postoje prave mogućnosti za učešće mladih u donošenju odluka koje utiču na njih, a u drugima je taj proces manje razvijen.

? Da li u vašoj školi ili organizaciji postoji primjerak Konvencija o pravima djeteta?

Jasno je da će mogućnosti koje već postoje do određene mjere odrediti stepen do kojeg su mladi sposobni da utiču na odluke, te da će poslužiti kao savjet za preduzimanje jednih akcija prije nego drugih. I pored toga, krajnji cilj poštovanja mladih kao jednakih u tom smislu sa ostalim članovima starije populacije ostaje neosporan u svakom dijelu Evrope.

Proces izrade

Tim za izradu „Kompasa” bio je sastavljen od 8 osoba, koje su radile na izradi dodatnih materijala i oblikovale aktivnosti za priručnik. Kao što je često slučaj, tim je tokom izrade stavljen na probu, što je predstavljalo izazov, ako ni zbog čega drugog, onda zbog rokova koji su bili jako kratki. Sa ciljem da osigura maksimum različitih iskustava, tekst svakog autora provjeravan je i odobran od strane druga dva. Na sličan način, svaku temu ili poglavlje su međusobno dijelile najmanje dvije osobe.

Tim za izradu je predstavljao Evropu, barem u svojoj ukupnoj međusobnoj različitosti. Članovi su bili sa sjevera, juga, istoka i zapada (i iz centralne Evrope). Naše istorije, tradicije, jezici, odijevanje i muzički ukus su se naizmjenično sukobljavali i preklapali. Željeli smo nešto drugačije stvari, ili da ih radimo na nešto drugačiji način – zato što je svako od nas znao bolje od ostalih potrebe svoje vlastite zemlje.

Uprkos tome, niko od nas nije znao potrebe svih – čak ni u svojoj zemlji, a to je, nakon svega, bilo ono zbog čega je svako od nas bio neophodan, i svi mi nijesmo bili dovoljni.

Jedan član Savjetodavne grupe, koji živi u jednoj od bivših komunističkih zemalja, ranije je

primijetio da su države u zapadnoj Evropi zabrinute za prava manjina; dok su, naprotiv, države u našem dijelu Evrope zabrinute za prava većine. Neke osobe se nijesu sa ovim složile: osjećali su da „njihov dio“ Evrope nije potpao ni pod jedan od ovih stereotipa. Drugi su osjećali da je to grubo uopštavanje, koje poput mnogih drugih, možda, sadrži i dio istine. Pokušali smo to uzeti u obzir. Ali, suštinu smo svi mogli izraziti, makar i na nešto različite načine: „Ljudi u južnoj Evropi / muslimanskoj Evropi / ruralnim područjima / glavnim gradovima / ratom uništenoj Evropi... su zabrinuti zbog...”.

Primjedba nas je podsjetila da ipak, uprkos našim zajedničkim ciljevima, razlike među našim kulturama nijesu manje izražene nego razlike među nama, njihovim predstavnicima. Okončali smo ovaj proces sa istim nadama i težnjama da pitanja koja se tiču svih nas mogu – i treba – da se tiču i drugih, gdje god da oni žive, jer su ovo zaista pitanja za cijeli svijet. Zaključujući ovaj priručnik pitali smo se takođe do koje mjere smo uspjeli da adekvatno obuhvatimo cijelu Evropu. Ali to bi, nakon svega, bio nemoguć zadatak.

Upotreba priručnika u različitim kulturama i jezicima

Postoje dva glavna problema u vezi sa stvaranjem priručnika za tako široku publiku. Prvi je problem pretjeranog uopštavanja: da aktivnosti ne mogu biti dovoljno specifične da upućuju na posebne brige određene grupe ili populacije. Drugo, obratno, jeste problem doticanja određenih pitanja koja se ne smatraju značajnim za sve ciljne zemlje, ili su preosjetljiva da se potaknu u nekima od njih.

Pitanja koja smo uključili u priručnik su nesumnjivo bitna i brinu sva ljudska bića, gdje god da je njihova geografska lokacija. Uprkos tome, moguće je da je način na koji su neka pitanja predstavljena ili neke aktivnosti razvijene, manje odgovarajući za određene grupe ili koordinate. Zadatak radioničara ili organizatora grupe, u takvim slučajevima, nije da jednostavno preuzmu i slijepo slijede date instrukcije, nego da odluče gdje su potrebna poboljšanja, prilagođavanja, ili ažuriranje u specifičnom kontekstu. Opšte smjernice koje su navedene u nastavku ovog teksta mogu pomoći u ovom zadatku.

Ovaj priručnik svakako treba shvatiti kao polaznu tačku, živi obrazovni alat koji je otvoren za ideje, prilagođavanja i bilo kakve prijedloge za poboljšanja.

Uputstva za prilagođavanje aktivnosti:

- Ukoliko se u vašem društvu izvjesna pitanja smatraju kontroverznim, i gdje mogu kod učesnika ili vlasti izazvati otpor, razmotrite da li je moguće pristupiti pitanju u okviru drugog društvenog ili historijskog okruženja, bez otvorenog upoređivanja sa trenutnim stanjem. U suprotnom, ako je pitanje kontroverzno ili može izazvati podijeljena mišljenja, možete čak iskoristiti tu činjenicu u radu: ohrabrite učesnike da istraže različite stavove ili uključite pripadnike nekih manjina u diskusiju.
- Ako aktivnosti organizujete u formalnom obrazovanom kontekstu, gdje je raspored vremenski ograničen i gdje je sadržaj od prioritetnog značaja, vjerovatno ćete željeti da koristite što više dodatnih informacija ili druge informacije koje vi i vaši učenici možete pronaći. U ovakvim okolnostima korisno je podijeliti aktivnosti (recimo, iskoristiti dva radna dana).

- Ako su ograničene mogućnosti za uvođenje obrazovanja o ljudskim pravima u vaše obrazovno okruženje, postoji mnogo načina na koje možete koristiti neke od aktivnosti u drugim predmetima – kao na primjer geografija, istorija, građanstvo, političke nauke i tako dalje. Uvijek možete neke aktivnosti prilagoditi u skladu s tim.
- Ako vam se čini da mladi ljudi misle da neka pitanja nijesu od prioritetnog značaja, ili ne uviđaju njihov značaj za svoju trenutnu situaciju, pitajte ih da direktno razmotre ovo pitanje i da opišu načine na koje takvo pitanje može uticati na njihove vlastite živote. Sva pitanja uključena u ovaj priručnik su u stvari od direktne važnosti za sve mlade ljude!
- Neke od aktivnosti imaće možda poseban značaj i poruku za vašu grupu, ili vaše društvo, ili ćete smatrati da je neki drugi pristup korisniji. Budite fleksibilni za različite aktivnosti: dozvolite učesnicima da daju prijedloge, prošire ili ograniče vrijeme ili teme, ako je to odgovarajuće, i koristite prijedloge za nastavak, ako je grupa posebno zainteresovana za pitanje. Ponekad ćete možda morati da dopunite ponuđene informacije, ili ih prilagodite kontekstu.
- Koristite vašu vlastitu procjenu, kako biste procijenili moguće nedostatke ili prepreke za uključivanje mladih ljudi u bilo koji oblik javne akcije – na primjer, u napetim društvenim ili političkim okolnostima.
- Tražite pomoć od mladih ljudi u vezi sa bilo kakvim poteškoćama s kojima se susrećete, gdje god je moguće. Oni će cijiniti mogućnost da izraze svoja mišljenja, i biće spremniji da razumiju zabrane i ograničenja koja vam stoje na putu. Vjerujte im.

Kako koristiti „Kompas“

Postoje mnogi različiti načini podučavanja i učenja o ljudskim pravima. Kako pristupate temi, zavisice od toga da li radite u formalnom ili neformalnom sektoru, od političkih, društvenih i ekonomskih uslova u vašoj zemlji, starosnog doba mladih ljudi sa kojima radite i od njihovih interesa i motivacije da uče o ljudskim pravima. Vaš će pristup sigurno zavisiti i od vašeg iskustva u pitanjima ljudskih prava, vašeg stava i odnosa sa ciljnom grupom, kao i od vašeg „stila učenja“.

Možda ste omladinski radnik, trener, školski nastavnik ili nastavnica za podučavanje odraslih, radioničar ili članica crkvene diskusione grupe, ili mlada osoba kojoj je stalo do ljudskih prava. Ko god da ste i gdje god da radite, vjerujemo da će se za vas nešto naći u ovom priručniku. Priručnik ne predviđa nikakva posebna iskustva u podučavanju, trening vještinama ili prethodna znanja u oblasti ljudskih prava.

U ovom poglavlju ćemo pojasniti šta podrazumijevamo pod učešćem i kooperativnim učenjem i učenjem zasnovanom na iskustvu, i zašto insistiramo na ovim obrazovnim pristupima. Ukazaćemo na to kako možete koristiti ove aktivnosti i u formalnim i neformalnim obrazovnim okvirima i pokušemo da damo odgovore na uobičajena pitanja koja se postavljaju. U odjeljku *Savjeti za radioničare/ke* opisali smo raspored aktivnosti i kriterijume za odabir neke od njih. Tu su i napomene za diskusiju i rad u grupi, vođenje aktivnosti, kao i metode analize i evaluacije.

„Kompas“ treba posmatrati kao otvoren priručnik. Promocija ljudskih prava je trajan i kreativan proces, u kojem ste vi – kao korisnik ove knjige – njegov sastavni dio. Nadamo se da ćete ideje koje smo predstavili koristiti i razviti kako bi ispunile vaše vlastite potrebe i potrebe mladih sa kojima radite. Nadamo se da ćete se takođe osvrnuti na ono što ste naučili i dati nam povratnu informaciju o vašim iskustvima, koja bismo mogli koristiti u narednom izdanju ovog priručnika. Na strani 417 naći ćete obrazac za povratne informacije.

Kako raditi s priručnikom

Savjetujemo da počnete tako što ćete ukratko razgledati cijeli priručnik kako biste stekli opšti utisak o sadržaju. Ne postoji posebna polazna tačka: naša namjera je da odaberete dijelove koji su vama važni.

U poglavlju 2 naći ćete 49 aktivnosti različitih nivoa za istraživanje globalnih tema i ljudskih prava. To su alati za vaš rad s mladima. Poglavlje 5 sadrži materijale za podršku. Tu se nalaze osnovne informacije o globalnim pitanjima, definicije ljudskih prava i informacije o njihovom razvoju. Ovdje možete naći i sažetke glavnih deklaracija i konvencija o ljudskim pravima, preporuke i liste dodatnih izvora.

Tu bi trebalo da bude dovoljno materijala da vam omogući da počnete rad na obrazovanju o ljudskim pravima s mladima. Važno je napomenuti da vi ne treba da budete „ekspert“ u ljudskim pravima, kako biste počeli: imati interesovanja je dovoljna kvalifikacija. Ne morate biti kvalifikovani nastavnik ili trener, ali je poželjno da razumijete naš obrazovni pristup da biste ovaj materijal na najbolji način iskoristili.

Obrazovni pristupi

Prije nego što započnete rad na aktivnostima, važno je da shvatite obrazovne pristupe koje smo koristili. Obrazovanje o ljudskim pravima je obrazovanje za promjene, i lične i društvene. To je obrazovanje o razvoju sposobnosti mladih ljudi da budu aktivni građani koji sudjeluju u svojim zajednicama i promovišu i štite ljudska prava. Naš cilj je obrazovni proces razvoja znanja, vještina, vrijednosti i stavova. U ovom procesu mi:

- polazimo od onoga što ljudi već znaju, njihovih mišljenja i iskustava, kao osnove, omogućavajući im da istraže i zajedno otkriju nove ideje i iskustva;
- ohrabrujemo nastojanje mladih ljudi da doprinesu diskusijama i da uče jedni od drugih što je moguće više;
- ohrabrujemo ljude da preinače svoje znanje u jednostavne, ali djelotvorne akcije koje pokazuju njihovo odbacivanje nepravde, nejednakosti i povreda ljudskih prava.

Znanje, vještine i stavovi nekoga ko je "pismen" po pitanjima ljudskih prava su opisani na str. 19. Takve sposobnosti, posebno vještine i vrijednosti komunikacije, kritičkog mišljenja, zagovaranja tolerancije i poštovanja ne mogu se ispredavati: one se moraju naučiti kroz iskustvo. Zbog toga aktivnosti u ovoj knjizi promovišu prvenstveno saradnju, učešće i učenje kroz iskustvo. Naš cilj je ohrabriti mlade ljude da misle, osjećaju i djeluju; da uključe svoje glave, srca i ruke.

Znanje o ljudskim pravima je važno, ali ne i dovoljno. Zato je važno da mladi ljudi imaju daleko veće razumijevanje o potrebama ljudi iz kojih su ljudska prava nastala, i razloge zbog kojih se ona moraju štititi. Mladi ljudi koji nemaju direktnih iskustava po pitanju rasne diskriminacije, na primjer, mogu misliti da je to pitanje koje se njih ne tiče. Iz perspektive ljudskih prava ova pozicija je neprihvatljiva; ljudi svugdje imaju odgovornost da štite ljudska prava drugih.

Nije važno da li diskutujete o pravu na život, ili o slobodi izražavanja; ljudska prava su priča o demokratskim vrijednostima, poštovanju i toleranciji. Ovo su vještine i stavovi koji se mogu uspješno naučiti u okruženju i kroz proces koji promoviše ove vrijednosti, i to treba naglasiti.

Kooperativno učenje

Saradnja znači raditi zajedno u da bismo ispunili zajedničke ciljeve. U kooperativnom učenju ljudi rade zajedno da pronađu rješenja koja će biti korisna i za njih i za sve članove grupe.

Kooperativno učenje doprinosi širim dostignućima i većoj produktivnosti; izgrađuje pažljivije, predanije odnose, odnose koji pružaju veću podršku; bolje psihološko zdravlje, društvene vještine i samopoštovanje. To je upravo suprotno od onoga što se događa u uslovima takmičarskog učenja. Takmičarsko učenje promoviše sopstveni interes, nepoštovanje drugih i aroganciju kod pobjednika, koji rade protiv drugih da bi postigli cilj do kojeg samo nekoliko njih može stići, dok gubitnici često postaju demoralisani i gube samopoštovanje.

Važnije komponente saradnje su pozitivna interakcija, odnosi licem u lice, individualna i grupna odgovornost i međuljudske vještine. Najdjelotvorniji način promovisanja kooperativnog učenja je kroz strukturirani grupni rad.

Učešće

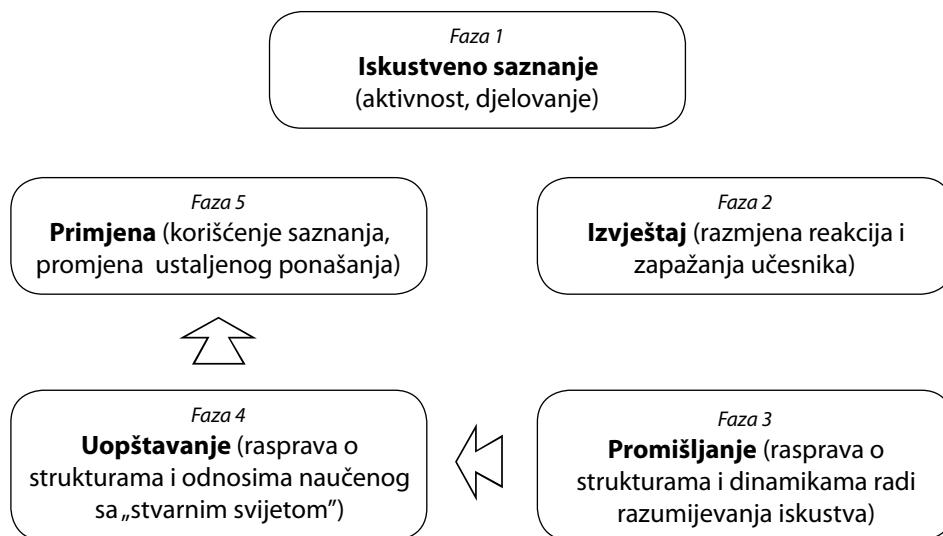
Učešće u obrazovanju o ljudskim pravima znači da mladi ljudi donose odluke o tome šta i kako će učiti o ljudskim pravima. Kroz učešće, mladi razvijaju različite sposobnosti: o donošenju

Suština nije samo u tome šta radite, nego i u načinu na koji radite. Tako se dobijaju pravi rezultati.

odluke, o slušanju, saosjećanju i poštovanju drugih, o preuzimanju odgovornosti za svoje vlastite odluke i postupke. Uloga nastavnika ili trenera je uloga fasilitatora, što znači da „pomogne“ ili „olakša“ učešće mladih ljudi u procesu učenja. U školama postoje vremenska ograničenja i ograničenja u nastavnom programu koja određuju koliko se daleko može ići u postizanju što potpunijeg učešća, i stoga će aktivnosti u skladu s tim morati da se prilagode. Aktivnosti u ovom priručniku zahtijevaju učešće. Morate biti aktivni i uključeni; ne možete samo sjesti i biti pasivni posmatrač. S tim u vezi, metodologija korištena u ovom priručniku duguje mnogo radu Augusta Boala i drugim pionirima u neformalnom jačanju svijesti. Najvažniji, možda i jedini bitan zadatak u obrazovanju o ljudskim pravima je pronaći prostore u kojima mladi ljudi mogu postati aktivni učesnici i uticati na oblik i rezultat aktivnosti. Po definiciji, obrazovanje o ljudskim pravima ne može biti nametnuto; i zaista je odgovornost svakog pojedinačnog radioničara, edukatora, nastavnika ili trenera da pronađe trenutak za stvaranje mjesta i mogućnosti za učešće.

Učenje iz iskustva

Obrazovanje o ljudskim pravima je zajedničko sa, na primjer, obrazovanjem za razvoj, mirovnim obrazovanjem i obrazovanjem za građanstvo, jer koristi metodologiju učenja na iskustvu koje se bazira na ciklusu učenja sa pet faza:

U fazi 5 ljudi istražuju praktične akcije koje mogu upućivati na problem koji je u pitanju. veoma je važno da ljudi pronađu stvarne mogućnosti za uključene. Ovo nije samo logičan rezultat procesa učenja nego i značajno sredstvo za potkrepljivanje novog znanja, vještina i stavova koji formiraju osnovu za sljedeći krug ciklusa.

Aktivnosti kao sredstva za iskustveno učenje

Kada koristite aktivnosti iz knjige, treba da imate na umu gore predstavljeni ciklus.

Aktivnosti zahtijevaju učešće i uključenost, tako da ljudi koji ih rade steknu iskustvo kroz koje će naučiti ne samo svojim glavama, nego svojim srcima i rukama. Ove vrste aktivnosti se ponekad nazivaju "igrama", jer su zabavne i ljudi ih igraju s entuzijazmom. Međutim, ne

zaboravite da aktivnosti ili igre nijesu samo za zabavu, nego su namijenjene za postizanje obrazovnih ciljeva.

Vi ne "sprovodite" samo aktivnost (faza 1 ciklusa učenja). Jako je važno proći kroz analizu i evaluaciju da biste omogućili ljudima da se osvrnu na ono što se desilo (faza 2), da ocijene svoja iskustva (faze 3 i 4) i da nastave, kao i da odluče šta će sljedeće raditi (faza 5). Na ovaj način oni će doći do faze 1 sljedećeg kruga procesa učenja.

U školskom okruženju aktivnosti mogu pomoći da se uklone vještačke prepreke između predmeta i da pruže način za proširenje veza između predmeta i područja interesovanja, kako bi pristup problemu bio cjelovitiji. U neformalnom obrazovnom okruženju aktivnosti mogu probuditi interes za pitanja i, zato što promovisu učenje na nedidaktički način, one su često suštinski prihvatljivije mladima.

Aktivnosti pomažu ljudima da:

- budu *motivisani* za učenje, jer su zabavne
- *razviju svoje znanje, vještine, stavove i vrijednosti*. Igre pružaju sigurno okruženje u kojem se to radi, jer dozvoljavaju ljudima da eksperimentišu sa novim ponašanjem i da prave greške koje bi u stvarnom životu skupo platili.
- *se promijene*. Aktivnosti su jedan od načina prenošenja poruke da svako može odabrati da promijeni samog sebe i svoj odnos prema drugima.
- *se uključe*. Aktivnosti ohrabruju učešće manje izraženih i manje dominantnih članova grupe.
- *preuzmu odgovornost*. Kako učesnici doprinose svojim vlastitim iskustvima i vještinama, svaka grupa koristi igru na svom nivou i na svoj način.
- *nauče da se oslanjaju na sebe i unaprijede samopouzdanje*. Aktivnosti pružaju strukturu koja se može koristiti za smanjenje značaja vođe i zavisnosti od njega kao nekoga ko „sve zna“. Učesnici su primorani da prihvate neku odgovornost za svoje učešće u aktivnosti.
- *osjete solidarnost s drugima*. Aktivnosti ohrabruju povezanost u grupi i osjećaj za solidarnost i identitet grupe.

Aktivnosti nude okvir i strukturu za grupna iskustva koja vam dozvoljavaju da radite unutar granica datih iskustvom i sposobnošću vaših mladih saradnika i vas samih. Kada se pažljivo sprovode, aktivnosti su djelotvoran metod za učenje u okruženju koje je orijentisano na zadatak.

Fasilitacija

U ovom priručniku smo koristili riječ „fasilitatori“ za osobe koje pripremaju, predstavljaju i koordiniraju aktivnosti. Fasilitator je neko ko pomaže ljudima da otkriju koliko znanja oni već imaju, ko ih ohrabruje da više uče i pomaže im da istraže svoj vlastiti potencijal. Fasilitacija znači stvaranje okruženja u kojem ljudi uče, eksperimentišu, istražuju i razvijaju se. To je proces dijeljenja, davanja i uzimanja. I nije u pitanju jedna osoba, koja je „ekspert“, koja drugima daje znanje i vještine. Svako mora da se razvija kroz podjelu iskustava, podjednako učesnici i fasilitatori.

Mogućnosti da budete fasilitator za omladinu i radite u atmosferi jednakosti i zajedništva se razlikuju širom Evrope, kako između država, tako i unutar njih. U sektoru formalnog obrazovanja nalazimo razlike u ciljevima i filozofiji obrazovanja, tehnikama upravljanja razredom i nastavnim planom. Nije uobičajeno za učenike i studente da odlučuju šta žele da uče u okviru šireg nastavnog plana, niti za nastavnike da imaju ulogu fasilitatora, iako

ima izuzetaka. U neformalnom sektoru postoje jednako velike varijacije, ne samo u ciljevima i filozofijama različitih organizacija, nego i u aktivnostima i mogućnostima koje one nude. Ove razlike su očigledne i između zemalja, a takođe i unutar njih.

Svi mi radimo u obrazovnim i društvenim normama naših društava. Lako je predvidjeti ili zaboraviti činjenicu našeg vlastitog etnocentrizma i, kao rezultat, prihvatiti da je način na koji radimo sa mladima opšteprihvaćen i normalan. Možda ćete smatrati korisnim da se osvrnete na vaš vlastiti stil i praksu kako biste razvili vaše fasilitatorske vještine.

Razmišljanje, učenje i stilovi podučavanja/treninga

Svi smo mi pojedinci koji mislimo i učimo na različite načine. Svi mi koristimo mješavinu stilova, ali svako od nas ima neki način intelektualnog predstavljanja svijeta oko nas (stil razmišljanja) i stil učenja kojem je više sklon. Kao fasilitatori, moramo biti svjesni toga i koristiti različite metodologije da bismo podstakli talente i interese mladih.

Mora se naglasiti da su u nastavku navedeni stilovi kojima dajemo prednost: svi mi koristimo sve te stilove, ali svako od nas ima poneki stil kojem je više naklonjen. Za više informacija pogledajte reference za rad Davida Kollba na kraju ovog poglavlja.

? Kojem od navedenih stilova ste vi više skloni?

Kratak pregled stilova razmišljanja

- *Vizuelni tip* teži da mentalno predstavi svijet oko sebe u slikama. Koristi fraze poput: "Vidim što misliš."
- *Auditivni tip* teži da zapamti što više od onog što čuje i koristi fraze kao: "To zvuči kao zanimljiva ideja."
- *Kinestetičari* teže da zapamte stvari kroz osjećaje, fizičke i emotivne. Oni upotrebljavaju izjave tipa: "Sviđa mi se ta ideja, hajde da to uradimo."

Kratak pregled stilova učenja

- *Aktivisti* najbolje uče iz aktivnosti u kojima su neka nova iskustva, problemi i mogućnosti iz kojih mogu učiti. Oni mogu biti potpuno zaokupljeni vježbama: igrama, timskim radom, zadacima i igrom uloga. Na samom kraju dolazi zadovoljstvo iz izazova što su "bačeni u vatru". Aktivisti su protiv pasivnog učenja, samostalnog rada poput čitanja, pisanja i razmišljanja na svoj način, i zahtijeva za obraćanje pažnje na detalje.
- *Reflektori* najbolje uče kada im se omogući da razmišljaju kroz aktivnost. Oni uživaju u provođenju detaljnog istraživanja, analiziranja šta se desilo i šta su naučili. Oni ne vole biti u središtu pažnje, ne vole kada im se da nedovoljno informacija, na kojima treba da zasnuju zaključak, i ne vole „prečice“, niti vole da obavljaju površne zadatke.
- *Teoretičari* najbolje uče iz aktivnosti u kojima je ono što uče dio sistema, modela, koncepta ili teorije. Oni vole biti u strukturiranim situacijama, sa jasnom svrhom i da se bave zanimljivim idejama i konceptima. Oni ne vole uvijek da učestvuju u situacijama u kojima su naglašene emocije i osjećanja.
- *Pragmatičari* najbolje uče iz aktivnosti gdje je očigledna veza između teme (kojom se bave) i stvarnog problema, i kada su u mogućnosti da sprovedu ono što su naučili. Oni reaguju protiv učenja koje je daleko od stvarnosti, učenja koje je „samo teorija i opšti principi“, i situacija kada se ljudi vrte u krug i nigdje ne stižu dovoljno brzo.

Stilovi podučavanja/treninga

Različite osobe imaju različite stilove i pristupe u podučavanju i obuci. Vaš pristup kao fasilitatora će zavisiti od vaših sopstvenih vrijednosti, vjerovanja i pretpostavki, vaše ličnosti, ranijih iskustava u podučavanju i učestvovanju u obuci, i koliko se osjećate sigurno kako u radu sa mladima, tako i u bavljenju pitanjima ljudskih prava.

Teorija X. Učitelji / treneri koji misle da su ljudi:	Teorija Y. Učitelji / treneri koji misle da ljudi:
u principu lijevi i ne žele učiti, da su neodgovorni	žele učiti i sami će se rukovoditi u tome
treba ih tjerati na rad	kreativni su
potrebna im je disciplina	žele da budu konsultovani
potrebno im je vođstvo	prihvataju odgovornost
trener ima potpunu kontrolu, neprilagodljiv u planiranju	trener traži učestvovanje, prilagodljiv u planiranju
„drži” predavanje	trener vodi aktivnost sa dopuštenjem
disciplina/struktura je nametnuta	disciplina/struktura je dogovorena
stručnjaci podučavaju i daju instrukcije učesnicima	ljudi su odgovorni za svoje učenje
trener odlučuje da li su problemi, mišljenja drugih ili rješenja problema dobra ili loša	ljudi su ohrabreni da brane svoje stavove i da sami pronalaze rješenja za probleme

Jasno je da su ovo dva potpuno suprotna stila u trenerskom radu. Treba napomenuti da su pretpostavke iz teorije Y odgovarajuće za obrazovanje o ljudskim pravima. Ciljevi obrazovanja o ljudskim pravima su razvoj vrijednosti i poštovanja, jednakosti, saradnje i demokratije. Ove vrijednosti se mogu promovisati kroz proces koji po sebi pripada ovim vrijednostima.

? Razmislite o svojim prošlim iskustvima. Kako vam je bilo kada su vas podučavali jedan od ova dva ekstremna tipa nastavnika?

Upotreba „Kompasa” u formalnom i neformalnom obrazovanju

Obrazovni pristup i vrste aktivnosti koje su opisane u ovom priručniku se mogu činiti lakše za primjenu u neformalnom sektoru, nego u formalnom sektoru. Nastavni program u neformalnom sektoru teži da bude otvoreniji i više se fokusira na lični i društveni razvoj mladih ljudi. Takođe, polazna tačka za rad su interesi mladih ljudi. To dopušta veće učešće i fleksibilnost, te uključenje mladih u pitanja ljudskih prava na praktičan način.

U neformalnom obrazovnom okruženju, vaše polazište može biti pitanje o nečemu što se desilo u vašoj okolini ili nečemu što je neko vidio na televiziji. Ako želite da preuzmete vođstvo i stimulirate interes ljudi za ljudska prava, predložite da im prikazete film ili video. Odličan vodič za korisne filmove je "Evropa na ekranu: Bioskop i podučavanje istorije" od Dominique Chancel (Savjet Evrope, januar 2001). Isto tako, možete postaviti postere ili koristiti slike da izazovete spontanu diskusiju, ili da imate muzičko veče na kom ćete slušati pjesme koje pozivaju na slobodu ljudi. Zatim možete predložiti jednu od aktivnosti kojom se istražuju opšta ljudska prava, kao „Gdje stojiš?” ili „Odglumite”.

Nastavni plan i program u formalnom sektoru je često ograničen dogovorenim naučnim

planom, koji učenici i studenti moraju postići i o tome biti testirani. Lični i društveni razvoj, iako je priznat kao važan, nije uvijek glavni način na koji se postiže znanje kao priprema za budući rad ili dalje studije. Ovo vas ne sprečava da se većina aktivnosti iz ovog priručnika ne prilagodi i uklopi u bilo koji nastavni plan i predmet u različitim školskim učionicama i koledžima širom Evrope. U stvari, mnoge od njih su dizajnirane imajući na umu učionicu.

Rješavanje problema i rješavanje konflikta kao osnova za obrazovanje o ljudskim pravima

Pitanja ljudskih prava su često kontroverzna jer različiti ljudi imaju različite sisteme vrijednosti i zbog toga vide prava i odgovornosti na drugačije načine. Ove razlike, koje se manifestuju u sukobima mišljenja, osnova su za naš obrazovni rad.

Postoje dva važna cilja obrazovanja o ljudskim pravima: razviti kod mladih vještine poštovanja – ali ne nužno i slaganja – sa različitim stavovima o nekom pitanju, i drugo, pomoći im da razviju vještine iznalaženja rješenja s kojim će se svi složiti.

Ovaj priručnik sa svojim aktivnostima je zasnovan na shvatanju da ti sukobi mišljenja mogu biti konstruktivno iskorišteni za proces učenja, dopuštajući da se fasilitator osjeća sigurnim u sebe kada ukazuje na moguće konflikte u grupi. Kao u mnogim neformalnim obrazovnim aktivnostima, svrha nije toliko da se svi slože oko dobijenog rezultata, nego da učesnici mogu više naučiti iz tog procesa (slušajući jedni druge, izražavajući se, poštujući razlike u mišljenjima, itd.). Na primjer, aktivnost "Igraj igru" se posebno bavi razvojem vještina rješavanja konflikata.

Opšta pitanja o obrazovanju o ljudskim pravima

Naredni odgovori su kratki, ali se nadamo da će odgovoriti na neka pitanja koja postavljaju osobe koje su počele unositi obrazovanje o ljudskim pravima u svoj rad.

? Zar mladi ne treba da uče o odgovornostima, prije nego o pravima?

Odgovor: Kroz priručnik je naglašeno oboje, i prava i odgovornosti. Aktivnosti su oblikovane tako da pokažu da odnos između prava pojedinca i prava ljudi nije uvijek očigledan, i da svako ima odgovornost da poštuje prava drugih.

? Što ako učesnici postave pitanje na koje ne znam odgovor?

Odgovor: Niko ne treba da očekuje od bilo koga da zna sve odgovore! Savršeno je prihvatljivo reći da ne znate odgovor na neke pojedine činjenice i tada uključiti učesnike u pronalažanje odgovora. Uvijek imajte na umu da uputite povratno pitanje grupi: Šta vi mislite o ovome?

Takođe je važno da svi zapamte da su odgovori na pitanja o ljudskim pravima rijetko jednostavna. Na kompleksna moralna pitanja ne može se odgovoriti sa „da“ ili „ne“. Sa obrazovnog stanovišta postavljanje pitanja je podjednako važno kao i pronalaženje odgovora. Obrađujući složenu problematiku i pružajući mladima priliku da o njoj razmisle, mi im dajemo znanja, vještine i stavove potrebne za suočavanje sa takvim problemima u budućnosti.

? Što da radim ako nemam fotokopir ili dovoljno materijala?

Odgovor: Mnoge aktivnosti smo osmislili tako da za njihovu realizaciju nijesu potrebni skupi materijali ili fotokopir, no možda ćete za neke aktivnosti primjerke kartica sa ulogama ili podacima morati napisati rukom, pa umnožiti preko indigo papira. Budite kreativni, pronađite svoje rješenje.

? Zar se neće roditelji, direktori škola i predstavnici lokalne samouprave protiviti učenju o ljudskim pravima kao političkoj indoktrinaciji koja podstiče buntovno ponašanje kod mladih?

Odgovor: Obrazovanje za ljudska prava osposobljava građane za aktivno učešće u društvu i razvoju njihove države. Važno je praviti razliku između sposobnosti učestvovanja i stranačke politike. Obrazovanje za ljudska prava kroz raspravu i učestvovanje podstiče racionalnost, kao i kritičko i racionalno razmišljanje. U tom smislu je obrazovanje za ljudska prava povezano sa građanskim i političkim obrazovanjem, i omogućava mladim ljudima da povežu prava, društvene probleme, obrazovanje i politiku. Moguće je da će se shodno tome mladi uključiti u političke stranke koje djeluju na lokalnom i nacionalnom nivou, što je samo rezultat njihovog prava na učestvovanje u politici, prava na slobodu misli, udruživanja i izražavanja. Ali, to bi trebalo da bude njihov sopstveni izbor.

? Zar nije odgovornost vlade da se ljudima omogući obrazovanje za ljudska prava?

Odgovor: Države članice Ujedinjenih nacija dužne su promovisati obrazovanje za ljudska prava u svim oblicima učenja tj. u formalnom, neformalnom i doživotnom obrazovanju. Uprkos tome, mnoge su vlade učinile vrlo malo u promovisanju obrazovanja za ljudska prava i uvođenja ljudskih prava u nastavni plan i program. Neki edukatori i NVO mogu puno učiniti samostalnim ili zajedničkim zalaganjem, kao i lobiranjem i pritiskom na vlade da ispune svoje obaveze, i na taj način podstaknu razvoj obrazovanja za ljudska prava u školama i drugim obrazovnim ustanovama.

? Što ako se prava u državi u kojoj živim ne krše?

Odgovor: Obrazovanje za ljudska prava ne odnosi se samo na njihovo kršenje. Odnosi se i na razumijevanje ljudskih prava kao jedinstvene vrijednosti svojstvene svim živim bićima, kao i na potrebu da ih zaštititi. U skladu sa tim, niko ne može reći da su u njegovoj državi ne krše njegova prava. Uvidom na trenutno društveno okruženje, možemo vrlo jednostavno utvrditi stvarno stanje stvari. Koga isključujemo? Ko živi u potpunom siromaštvu? Koja djeca ne uživaju svoja prava? Drugi način je da pogledamo kakvu ulogu vaša država ima u kršenju ili promovisanju ljudskih prava u drugim državama (na primjer, u očuvanju životne sredine, trgovini oružjem, svjetskom siromaštvu, itd.)

Uputstvo za korisnike/ce

Ovaj priručnik i aktivnosti možete koristiti u školskim i vanškolskim aktivnostima, na seminaru ili treningu za trenere, u ljetnjem kampu, radnom kampu, klubu za mlade ili sa grupom za mlade. Možete ih koristiti i ako radite sa odraslim osobama.

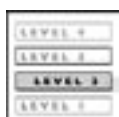
Kako odabrati aktivnost

Izaberite aktivnost koja je na pravom nivou za vas i za vašu grupu i koja će se uklopiti u vrijeme koje imate na raspolaganju. Barem dva puta pažljivo pročitajte aktivnost, i pokušajte da zamislite kako bi grupa mogla reagovati i o nekim stvarima koje će reći. Provjerite da li imate svu opremu koja vam je potrebna. Provjerite da li imate dovoljno prostora, posebno ako će se učesnici razdvajati na male grupe.

Ponovo naglašavamo da su uputstva za svaku aktivnost samo smjernice i da materijale treba koristiti na način koji odgovara vašim sopstvenim potrebama. Nije moguće napisati aktivnosti koje će tačno odgovarati svakoj situaciji u Evropi. Očekujemo da vi prilagodite aktivnosti. Na primjer, možete uzeti osnovnu ideju iz jedne aktivnosti, a koristiti metod iz druge.

Svaka aktivnost je predstavljena u standardnom formatu. Slike i zaglavlja služe da lakše sagledate pregled cjeline.

Ključni simboli i zaglavlja koja su korištena u predavljanju aktivnosti

<i>Nivo složenosti</i>	Nivoi od 1 do 4 pokazuju opšti nivo vještina koje se traže za učešće i/li uključenu složenost pripreme.
<i>Teme</i>	Globalne teme koje se obrađuju u aktivnostima (npr. siromaštvo, zaštita životne sredine, mir i nasilje, ravnopravnost polova).
<i>Pregled</i>	Daje kratku informaciju o vrsti aktivnosti i problematici.
<i>Srodna prava</i>	Prava koja su obrađena u aktivnosti (npr. pravo na život ili slobodu izražavanja)
<i>Veličina grupe</i>	Broj učesnika potreban za realizaciju aktivnosti
<i>Vrijeme</i>	Procjenjujemo u minutama vrijeme potrebno za realizaciju aktivnosti, uključujući raspravu. Ako se aktivnost realizuje u grupi bilo koje veličine, onda se vrijeme planira kao za grupu od 15 ljudi.
<i>Ciljevi</i>	Ciljevi su identični ciljevima obrazovanja za ljudska prava – usmjereni su na usvajanje znanja, vještina, stavova i vrijednosti.
<i>Materijali</i>	Lista sredstava potrebnih za realizaciju aktivnosti
<i>Priprema</i>	Spisak stvari koje fasilitator treba da urade prije početka aktivnosti
<i>Uputstva</i>	Spisak uputstava za način vođenja aktivnosti
<i>Analiza i evaluacija</i>	Predložena pitanja pomažu fasilitatoru u vođenju analize i evaluaciji aktivnosti (faza 2 – 4 ciklusa učenja, vidi stranu 40).
<i>Savjeti za fasilitatore/ke</i>	Smjernice. Stvari koje treba imati na umu. Gdje dobiti više informacija.
<i>Varijacije</i>	Ideje za prilagođavanje aktivnosti za primjenu u različitim situacijama
<i>Prijedlozi za nastavak</i>	Ideje o tome što uraditi nakon aktivnosti. Veze sa drugim aktivnostima.
<i>Ideje za akciju</i>	Prijedlozi za naredne korake u preduzimanju akcije
<i>Ključni datumi</i>	Datumi vezani za ljudska prava
<i>Dodatne informacije</i>	Više dodatnih informacija značajnih za aktivnost
<i>Materijali za učesnike/ce</i>	Kartice sa ulogama, stranice za akciju, dodatne informacije za čitanje, kartice za diskusiju, itd.

Složenost

Aktivnosti su označene brojevima od 1 do 4 da pokažu koliki je nivo sposobnosti potreban za učestvovanje u njima i obim priprema za rad. Generalno, ove dvije varijable su povezane; za aktivnosti 1 potrebno je malo pripreme, dok je za aktivnosti nivoa 4 potrebno mnogo više.

- Nivo 1. Ovo su kratke, jednostavne aktivnosti koje uglavnom možete koristiti na početku svog rada. U ovu kategoriju ubrajamo kratke aktivnosti za podizanje energije i aktivnosti za probijanje leda. Važne su jer podstiču interakciju i međusobnu komunikaciju.
- Nivo 2. Ove aktivnosti su oblikovane da bi podstakle zanimanja za određeni problem. Ne zahtijevaju prethodno znanje o ljudskim pravima ili vještine individualnog rada u grupi. Mnoge od aktivnosti ovog nivoa složenosti oblikovane su da bi pomogle razvijanju komunikacije i vještine rada u grupi, dok istovremeno podstiču zanimanje za ljudska prava.
- Nivo 3. Ove su aktivnosti duže od prethodnih. Oblikovane su tako da podstiču bolje razumijevanje i veću upućenost u problem. Zahtijevaju nešto viši stepen sposobnosti raspravljanja i vještine rada u grupi.
- Nivo 4. Ove su aktivnosti najduže. Zahtijevaju dobru saradnju u radu grupe, vještine diskutovanja, koncentraciju i saradnju učesnika, kao i nešto duže pripreme. Sveobuhvatne su i zato omogućavaju bolje i dublje razumijevanje problema.

Globalne veze

Svaka aktivnost u priručniku je zamišljena da podstakne istraživanje ljudskih prava i nekoliko globalnih tema. Zato su tri „teme“ navedene u opisu svake aktivnosti. Šesnaest globalnih tema su:

1. Opšta ljudska prava

2. Djeca

3. Građanstvo

4. Demokratija

5. Diskriminacija i ksenofobija

6. Obrazovanje

7. Životna sredina

8. Rodna ravnopravnost

9. Globalizacija

10. Zdravlje

11. Ljudska sigurnost

12. Mediji

13. Mir i nasilje

14. Siromaštvo

15. Socijalna pravda

16. Sport

Savjeti za fasilitaciju

U priručniku koristimo pojam fasilitatori da opišemo ulogu osoba (trenera, nastavnika, omladinskih radnika, vršnjačkih edukatora, mladih volontera – ili bilo koga) koje koordiniraju rad i sprovode aktivnosti. Ova terminologija pomaže da se istakne da obrazovanje o ljudskim pravima zahtijeva demokratski i učesnički pristup.

Pretpostavljamo da fasilitirate sa grupama mladih, na primjer u učionici, u omladinskom klubu, na trening kursu, u omladinskom kampu ili na seminaru.

Rad u grupi

Rad u grupi se dešava kada osobe rade zajedno, kombinuju svoje različite vještine i talente i izgrađuju se na međusobnim snagama, kako bi završile zadatak. Rad u grupi:

- *ohrabruje odgovornost.* Kada ljudi osjete da imaju vlasništvo nad onim što rade, oni se obično posvete ishodu i brinu se da postignu dobar rezultat.
- *razvija komunikacijske vještine.* Ljudi treba da slušaju, da razumiju šta drugi kažu, da odgovaraju na njihove ideje i da budu sposobni da predstavljaju svoja razmišljanja.
- *razvija saradnju.* Osobe brzo nauče da, kada rade na ostvarenju zajedničkog cilja, rade bolje ako sarađuju nego da se takmiče jedni sa drugima.
- *uključuje vještine donošenja odluka konsenzusom.* Ljudi brzo nauče da je najbolji način donošenja odluka da se sagledaju sve raspoložive informacije i da se pokuša naći rješenje koje je prihvatljivo za sve. Neko ko osjeti da je izostavljen iz procesa donošenja odluka može remetiti rad grupe i ne poštovati odluke koje donese ostatak grupe.

Tehnike rada u grupi

U poglavlju 2 priručnika se nalaze preporuke za tehnike kao što su „mozgalica“ ili „igrokaz“. Napomene u nastavku objašnjavaju ove pojmove i daju neke opšte smjernice o tome kako ih koristiti.

Uzmite u obzir da uspješan rad u grupi mora biti usmjeren na zadatak. Mora postojati jasno pitanje koje traži odgovor ili jasno definisan problem koji zahtijeva rješenja.

„Mozgalica“

„Mozgalica“ je način da se predstavi nova tema, podstakne kreativnost i da se veoma brzo generiše mnoštvo ideja. Može se koristiti za rješavanje određenog problema ili za traženje odgovora na pitanje.

Uputstva:

- Odlučite za koji problem želite da uradite „mozgalicu“ i formulišite ga u pitanje koje ima mnoštvo mogućih odgovora.
- Napišite pitanje tako da ga svi mogu vidjeti.
- Pozovite učesnike da doprinesu svojim idejama, zapišite ideje, tako da ih svi mogu vidjeti, na primjer na flipčartu. To treba da budu jednostavne riječi ili kratke fraze.
- Prekinite „mozgalicu“ kada ponestane ideja.
- Pogledajte sve prijedloge i zamolite učesnike da daju komentare.

Zapamtite:

- Treba zapisati svaki novi prijedlog. Često se dešava da su stidljivo saopšteni prijedlozi najkorisniji i najzanimljiviji!
- Neka niko ne komentariše prijedloge do završetka procesa.
- Neka se ne ponavljaju već saopšteni prijedlozi.
- Podstaknite sve učesnike grupe da doprinesu svojim idejama.
- Svoje ideje saopštite i ponudite samo u slučaju potrebe ohrabririvanja ostalih učesnika.
- U slučaju nedovoljno jasnog prijedloga zastražite pojašnjenje.

Zidne novine

Predstavljaju vrstu mozgalice. Pošto učesnici zapišu svoje ideje i prijedloge na malim papirima, onda ih lijepe na zid. Dobra strana ove tehnike je što učesnicima omogućava da na miru razmisle o svojim idejama, prije nego što čuju ostale iz grupe, kao i zbog mogućnosti pregrupisanja papira u cilju stvaranja „grozdova ideja“.

Rasprave

Rasprave su dobar put da fasilitatori i učesnici predstave svoja viđenja teme. To je veoma važno u obrazovanju za ljudska prava jer osim poznavanja temeljnih činjenica, učesnici moraju sami istražiti i analizirati svaki problem. Vijesti, poster i studije slučaja korisno su sredstvo za stimulanje diskusije. Počnite sa postavljanjem pitanja učesnicima „Što mislite o ...?“.

Pčelinjak

Ovu korisnu metodu primjenjujemo kada tokom grupne diskusije ponestane novih ideja. Učesnici u parovima raspravljaju o temi do dva minuta, a potom svoje ideje i razmišljanja podijele sa ostatkom grupe. Vrlo brzo ćete primijetiti atmosferu „zujajuće“ konverzacije i čuti ideje kako lete na sve strane.

Rad u malim grupama

Rad u manjim grupama različit je od grupnog rada. Ova metoda podstiče svakog učesnika pojedinačno da učestvuje i pomogne razvoju zajedničkog timskog rada. Veličina malih grupa zavisi od praktičnih stvari, odnosno od ukupnog broja učesnika i raspoloživog prostora. Grupa može imati 2 ili 3 člana, ali je optimalno raditi sa 6 do 8 članova. Rad u malim grupama, zavisno od postavljenog zadatka, može trajati petnaest minuta, sat vremena ili cijeli dan.

Nije produktivno članovima grupe samo reći: „Razgovarajte o pitanju“. Bez obzira na temu, bitno je tačno precizirati o kojem se problemu radi, što želimo postići i za koje vrijeme i, konačno, pobrinuti se da učesnici do kraja aktivnosti budu posvećeni cilju te da na kraju rada svoja iskustva prenesu cijeloj grupi. Primjera radi, predstavite zadatak u obliku problema koji treba riješiti ili kao pitanje na koje treba odgovoriti.

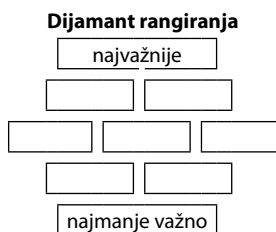
Rangiranje

Ovo je korisna metoda kada hoćete da dobijete određene informacije ili podstaknete diskusiju u malim grupama.

Pripremite set kartica sa izjavama za svaku pojedinačnu grupu. Svaki set ima 9 kartica. Pripremite 9 kratkih, jednostavnih izjava/tvrđnji vezanih za temu o kojima želite diskutovati. Napišite po jednu izjavu na svakoj kartici.

Dijamant rangiranja

najvažnije
najmanje važno

Grupe treba da razgovaraju o izjavama i da ih rangiraju po važnosti u obliku ljestvica ili u obliku dijamanta. Kod rangiranja u obliku ljestvica najvažnija se izjava postavlja na vrh, slijedi je druga po važnosti i tako dalje redom – sve do posljednje kartice koja sadrži najmanje važnu izjavu, koja se postavlja na dno.

U vrednovanju u obliku dijamanta učesnici pregovaraju koje su najvažnije izjave, zatim dvije manje važne, zatim 3 izjave manjeg značaja i tako dalje, kao što je prikazano na dijagramu. Rangiranje u obliku dijamanta često više odgovara, zbog toga što su teme rijetko jasno razgraničene. To je manje zahtjevno i prihvatljivije je za učesnike. Takođe, to daje bolje mogućnosti za izgradnju konsenzusa. Varijacija metode rangiranja se može uraditi tako što ćete napisati 8 izjava i ostaviti jednu karticu praznu da je učesnici sami ispišu.

Igrokaz

Igrokaz je kratka drama koju izvode učesnici. Iako se ljudi u igrokazu oslanjaju na svoja sopstvena životna iskustva, to je uglavnom improvizovano. Cilj je da se ožive životne okolnosti ili događaji koji su nepoznati učesnicima. Igrokazi mogu poboljšati razumijevanje situacije i podstaknuti saosjećanje prema onima koji su uključeni u to.

- Igrokazi se razlikuju od simulacije u tome što iako simulacije mogu sačinjavati kratke drame, one su obično napisane i ne uključuju isti stepen improvizacije.
- Vrijednost igrokaza je u tome što imitiraju stvarni život. Oni mogu pokrenuti pitanja na koja nema jednostavnog odgovora, na primjer o ispravnom ili pogrešnom ponašanju ličnosti. Korisna tehnika, za bolji uvid, jeste zamoliti učesnike da zamijene uloge.

Igrokazima se treba pažljivo služiti. Prvo, potrebno je da učesnici imaju vremena, na kraju, da „izađu“ iz uloge. Drugo, svako treba da poštuje osjećanja pojedinaca i društvenu strukturu grupe. Na primjer, u igrokazu o osobama sa hendikepom treba imati u vidu da možda i neko od učesnika ima neki hendikep (koji možda nije uočljiv) ili možda ima rođake ili bliske prijatelje koji imaju hendikep. Oni ne bi trebalo da se osjećaju povrijeđenima, natjeranim na pokazivanje ili marginaliziranim. Ako se to desi, shvatite to ozbiljno (izvinite se ili, na primjer, preformulišite pitanje). Takođe, budite svjesni stereotipa. Igrokazi izvlače iz učesnika šta oni misle o drugim osobama kroz njihovu „sposobnost“ da igraju tu ulogu ili da ih imitiraju. To takođe čini ove aktivnosti jako zabavnima! Može koristiti da u analizi uvijek uputite na problem, tako što ćete pitati učesnike: „Da li zaista mislite da bi se to svidjelo osobama koje ste igrali?“ U obrazovanju je uvijek korisno da su učesnici svjesni potrebe za stalnim i kritičkim razmatranjem informacija. Zato, isto tako možete pitati učesnike gdje su dobili informaciju na kojoj su zasnovali razvoj uloge.

Simulacije

Simulacije se mogu smatrati proširenim igrokazima, koji uključuju sve učesnike. One podstiču učesnike da dožive izazovne situacije, ali u sigurnoj atmosferi. Simulacije često zahtijevaju nivo emotivnog uključenja, koji ih čini vrlo snažnim alatom. Učesnici uče ne samo sa svojim glavama i rukama, nego takođe i svojim srcima.

Analiza nakon simulacije je posebno važna. „Glumci“ treba da razgovaraju o svojim osjećanjima, zašto su odabrali da poduzmu upravo te akcije, da li su zapazili bilo kakve nepravde, i koliko prihvatljivim smatraju bilo kakvo rješenje koje je postignuto. Treba im pomoći da povuku paralelu između onoga što su doživjeli i stvarnih situacija u svijetu.

Slike: fotografije, stripovi i crtani filmovi, crteži, kolaži

„Slika vrijedi hiljadu riječi.“ Vizuelne predstave su moćno sredstvo za dobijanje informacija i podsticanje interesa. Važno je sjetiti se da je crtanje jedan od važnih načina izražavanja i komuniciranja, ne samo za one čiji je stil razmišljanja vizuelan, već i za one koji se ne izražavaju veoma dobro na verbalnom nivou. Ideje za aktivnosti u kojima se koriste slike i crteži možete naći u „Igra sa slikama“ na 188. strani.

Kako napraviti zbirku slika

- Slike su toliko svestrano sredstvo da bi bilo dobro da ih fasilitatori skupe što više i naprave sopstvenu zbirku. Možete ih naći u mnoštvu različitih izvora, na primjer u novinama, časopisima, na plakatima, u turističkim brošurama, na razglednicama i čestitkama.
- Izrežite ih, zalijepite na karton i plastificirajte kako bi bile što trajnije, praktičnije i jednostavnije za korišćenje. Sve će slike izgledati kao dio zbirke ako su istog formata. Najbolje je da su sve A4 formata, ali i A5 je praktičan za upotrebu.
- Dobra je ideja da svaku sliku na poleđini označite samo brojem, a u arhivi pod tim brojem zapišite izvor, izvorni naslov ili druge korisne informacije. Tako će učesnici biti usmjereni samo na sliku te im pažnju neće odvlačiti ostale informacije.
- Pri odabiru tražite raznovrsne slike. Obratite pažnju na pol, rasu, sposobnosti i nedostatke, godine, nacionalnost i kulturu, uključujući i subkulture. Sakupite slike sa sjevera, juga, istoka i zapada, slike različitih prirodnih i društvenih okolina i kultura. Imajte na umu i kakav učinak – zbog svog formata, starosti i boje – mogu imati slike pojedinaca. Taj rezultat može iskriviti predstavu učesnika o sadržaju slike, pa pokušajte urediti zbirku tako da bude bar donekle ujednačena.

Filmovi, video snimci, radijske drame

Filmovi, video snimci, radijske drame korisno su sredstvo u obrazovanju za ljudska prava i veoma popularni među mladim ljudima. Diskusija nakon gledanja filma dobra je početna tačka za nastavak rada. Možete razgovarati o prvoj reakciji učesnika filma; koliko je bio blizak stvarnom životu, jesu li likovi realno prikazani ili su poslužili promovisanju nekog posebnog moralnog ili političkog stajališta.

Novine, radio, televizija, internet

Neiscrpan izvor dobrog materijala za raspravu su mediji. Uvijek je zanimljivo razgovarati o sadržaju i načinu na koji je određena tema ili problem predstavljan, te analizirati predrasude i stereotipe.

Fotografisanje i snimanje filma

Danas je fotografisanje i snimanje filmova, uz pomoć savremenih video kamera i fotografskih aparata, dostupno svima. Fotografije i video snimci mladih ljudi vjerno prikazuju njihova stanovišta i čine izvrsnu kolekciju materijala za prikazivanje. „Video pisma“ su provjereni načini uspješnog ukidanja granica i predrasuda. Omogućavaju da ljudi, koji se inače nikada ne bi sreli licem u lice, razgovaraju, razmijene iskustva o svojim životima i o onome što je za njih bitno.

Opšti savjeti za sprovođenje aktivnosti

Kofasilitacija

Uvijek, kada je to moguće, radite zajedno sa nekim. U tome ima praktičnih prednosti, jer će tada dvije osobe podijeliti odgovornosti prilikom rada u malim grupama ili pri bavljenju pojedinačnim potrebama. Kada dvije osobe vode sesiju, lakše je promijeniti brzinu i ritam, da bi stvari bile zanimljive a učesnici na vrhovima prstiju. Dva fasilitatora mogu pomoći jedan drugome, ako stvari ne idu planiranim tokom, a mnogo je korisnije uraditi pregled sa nekim drugim, nego to raditi sam. Još bolje od rada sa dva fasilitatora je da razvijete svoje aktivnosti u timu, i ako je moguće da neku mladu osobu uključite u pripremu.

Upravljanje vremenom

Pažljivo planirajte i ne pokušavajte da natrpate previše u raspoloživo vrijeme. Ako aktivnost traje duže nego što ste planirali, pokušajte je skratiti tako da imate dovoljno vremena za diskusiju (vidi napomene za ciklus učenja, na strani 40). S druge strane, ako imate viška vremena na raspolaganju, ne pokušavajte da razvlačite diskusiju, napravite pauzu ili brzu igru za podizanje energije za zabavu.

Stvorite opuštenu atmosferu

Učesnici se moraju osjećati slobodno da istraže i otkriju, i da rade i dijele jedni sa drugima. Budite originalni, prijateljski raspoloženi, ohrabrujući i šaljivi. Ne koristite žargon ili riječi koje učesnici ne razumiju.

Odredite osnovna pravila

Važno je da svako u grupi razumije osnovna pravila za učesničke, iskustvene aktivnosti. Na primjer, svako treba da snosi svoj dio odgovornosti za sesiju, da svako ima šansu da bude saslušan, da govori i učestvuje. Niko ne treba da se osjeća pod pritiskom da kaže bilo šta o čemu ne želi govoriti. Kada prvi put počinjete raditi u razredu ili grupi, možete razgovarati i složiti se o ovim osnovnim pravilima.

Dajte jasna uputstva

Uvijek provjerite da li su svi razumjeli uputstva i da li znaju šta treba da rade. Najjednostavniji način je da pitate ima li kakvih pitanja i da zapišete ono što je najvažnije. Nemojte se bojati pitanja: ona su vema korisna i daju vam (i ostatku grupe) mogućnost da pojasnite stvari. Ako nema pitanja, to je ponekad znak opšte zbunjenosti („ali ja se bojim da pitam, jer izgleda da su svi drugi razumjeli“).

Fasilitiranje diskusije

Diskusija je središte procesa obrazovanja o ljudskim pravima. Posebnu pažnju posvetite obezbjeđivanju učešća svih u grupi, ako to žele. Koristite riječi, izraze i jezik koji su razumljivi za grupu, i pojasnite riječi koje su im nejasne.

Pozovite učesnike da iznesu svoje mišljenje. Obezbijedite ravnotežu između globalnih i lokalnih aspekata tako da učesnici vide probleme kao pitanja od direktnog značaja za njihove sopstvene živote.

Analiza i evaluacija

Ostavite učesnicima dovoljno vremena da završe aktivnost i ako je potrebno da se isključe

iz uloge prije no što porazgovarate o onome što se dogodilo i što su naučili. Poslije svake aktivnosti ponovite sa učesnicima što su naučili, kako se tema dotiče njih lično, njihove zajednice i cijelog svijeta. Ljudi ne mogu mnogo naučiti iz svojih iskustava, ako im se ne pruži mogućnost refleksije, ako im se ne omogući da reaguju i naknadno daju svoje mišljenje.

Predložimo da nakon završene aktivnosti slijedi analiza i evaluacija u kojoj možete postavljati ova pitanja:

- Što se događalo tokom aktivnosti i kako su se osjećali?
- Što su naučili o sebi?
- Što su naučili o temi/problemu koji je bio predstavljen u aktivnosti?
- Što dalje i kako koristiti/primijeniti ono što su naučili?

Osvrt

Važno je osvrnuti se na rad i učenje u određenim intervalima. To možete učiniti na kraju seminara ili na kraju serije od dva, tri predavanja ili sastanka. Možda će grupa smatrati analizu i osvrt dosadnim, posebno ako ste temu iscrpno raspravili. Važno je upamtiti da ne morate sprovesti osvrt putem rasprave; možete koristiti i druge tehnike kao što su govor tijela, crtanje, modeliranje itd.

Kofasilitatori se moraju malo opustiti, pa se zatim osvrnuti na proteklu aktivnost, na svoj rad. Razgovarajte o tome:

- Kako je aktivnost protekla, s vašeg stanovišta: priprema, vrijeme trajanja, itd?
- Što su učesnici naučili i jesu li postignuti vaspitni i obrazovni ciljevi?
- Kakvi su rezultati: što će uslijediti kao rezultat ove aktivnosti?
- Što ste vi sami naučili o tematskom području koje ste obrađivali i o vođenju aktivnosti?

Što činiti kad stvari ne idu kako bi trebalo?

Aktivnosti rijetko proteknu tačno onako kako ste planirali ili onako kako su opisane u priručniku! To je ujedno i nagrada i izazov rada u aktivnostima koje zahtijevaju aktivno učešće. Morate reagovati na sve što se događa i stalno biti na oprezu.

Trajanje aktivnosti

Može se dogoditi da su svi jako zainteresovani za aktivnost i da vam zbog toga ponestane vremena za sve planirane dijelove aktivnosti. Pitajte učesnike žele li prekinuti aktivnost odmah, za pet minuta ili predlažu neki drugi način rješavanja problema s vremenom.

Opadanje energije

Možda ćete ponekad, naročito kada aktivnosti dugo traju, morati da napravite kratku pauzu ili primijenite neku od aktivnosti za podizanje energije.

Teške rasprave

Ponekad rasprave „zapnu“. Na vama je da pronađete uzrok. Možda ste, na primjer, temu već dovoljno iscrpili ili je previše emotivna. Na vama je da odlučite želite li reagovati na situaciju tako da postavite pitanje kojim ćete ponovo podstaknuti raspravu, promijeniti smjer rasprave ili jednostavno nastaviti dalje. Ne smijete nikada pomisliti da vi morate odgovoriti na pitanja i probleme učesnika. Članovi grupe sami moraju naći odgovor slušajući jedni druge. Mogu vas, naravno, pitati za mišljenje ili savjet, no sve odluke moraju sami donijeti.

Povratne informacije

Povratna informacija je komentar na nešto što je neko rekao ili uradio. Ona može biti pozitivna ili kritička u negativnom smislu. Davanje i primanje povratne informacije je vještina i vi treba da pomognete članovima grupe da nauče kako se to radi. Prečesto, povratna informacija se prima kao destruktivni kritičizam, čak i ako onaj koji je izrekao nije imao tu namjeru. Ključne riječi u odnosu na povratnu informaciju su *poštovanje* i *argumenti*.

Kada dajete povratnu informaciju, važno je da poštujuete druge osobe i da se fokusirate na ono što su one rekly ili uradile i da date razloge, sa vašeg stanovišta. Bolje je reći - „Ja se izričito ne slažem sa onim što ste upravo rekli, jer...“, nego - „Kako možeš biti tako glup, da ne vidiš ...?“ Davanje negativnih povratnih informacija lako dolazi do mnogih učesnika, što može biti bolno.

Vaša uloga kao fasilitatora je da nađete načine kojima ćete osigurati da učesnici daju povratne informacije na način na koji se pruža podrška. Na primjer:

- Obezbijedite da učesnici počnu sa davanjem povratnih informacija sa pozitivnom izjavom.
- Poštujte drugu osobu i nemojte davati nikakve omalovažavajuće primjedbe.
- Fokusirajte se na ponašanje, ne na osobu, dajte razlog zbog čega je su ona nešto rekla.
- Preuzmite odgovornost za ono što je rečeno koristeći „ja - izjave“.

Primanje povratnih informacija je teško, pogotovo ako postoji neslaganje. Vaša uloga je da pomognete učesnicima da uče iz svojih iskustava i da im pomognete da osjećaju podršku, a ne da ih omalovažavate. Ohrabrite učesnike da pažljivo slušaju povratne informacije, a ne da trenutno brane sebe ili svoju poziciju. Posebno je važno da učesnici tačno razumiju šta je mislila osoba koja je dala povratnu informaciju i da oni imaju vremena da evaluiraju to što je rečeno prije nego što to prihvate ili odbiju.

Otpor učesnika

Biti uključen u aktivnosti koje zahtijevaju učestvovanje je vrlo zahtjevno, i dok koristite različite tehnike, na primjer diskusiju, crtanje, igrokaz ili muziku, neizbježno je da sve aktivnosti ne odgovaraju učesnicima u svako vrijeme. Ako učesnik ima samopouzdanja i u stanju je da objasni zašto mu se ne sviđa neka određena aktivnost, onda vi treba da budete u stanju da to prilagodite njegovim/njenim potrebama kroz dijalog ili pregovaranje.

Pod „otporom“ mislimo na ponašanje kojim se namjerno remeti rad. Svi fasilitatori se prije ili kasnije sreću sa odbijanjem učesnika. Otpor se može javljati u nekoliko oblika. Nesigurna mlada osoba može remetiti rad tako što će strugati stolicom, pjevušiti ili pričati sa onim do sebe. Nešto suptilniji načini remećenja sesije su postavljanje nevažnih pitanja ili zbijanja šale sa svima. Još jedna „igra“ koju igraju odbijajući jeste „potcjenjivanje fasilitatora“. U ovoj prilici oni mogu reći: „Vi to ne razumijete, davno je bilo kada ste vi bili mladi“, ili „Ne radimo ništa drugo osim diskusija, zar ne možemo raditi samo aktivnosti?“ Treći tip „igre“ je pokušaj izbjegavanja učenja. Na primjer, učesnici kažu „Da, ali...“

Očito, najbolje je ako možete izbjeći otpor. Na primjer:

- Budite svjesni svake osobe u grupi i svake osjetljive emocije koju može pokrenuti određena aktivnost ili određeni dio u igrokazu ili simulaciji.
- Provjerite da li svi znaju da ni u jednom trenutku nijesu pod pritiskom da kažu ili otkriju bilo šta o sebi i da se zbog toga osjećaju neprijatno.
- Ostavite učesnicima dovoljno vremena da se zagriju prije aktivnosti i da se opuste nakon nje.
- Ostavite dovoljno vremena za osvrt i raspravu kako bi svi učesnici imali osjećaj da je i njihovo mišljenje i učestvovanje cijenjeno.

Na vama je da odlučite koji je najbolji način rješavanja problematične situacije, ali imajte na umu da je najbolje riješiti problem tako da ga „iznesete na vidjelo“, da bi ga cijela grupa zajedno riješila. Ne upuštajte se u duge rasprave ili prepiranja samo sa jednim članom. To može izazvati zavist ili frustraciju drugih učesnika i rezultirati opadanjem njihovog zanimanja.

Rješavanje sukoba unutar grupe

U grupi može doći do sukoba. To je sasvim normalno, a vaša je uloga da pomognete učesnicima da ih riješe. Do sukoba može doći ako učesnici postanu nesigurni prilikom postavljanja pitanja koja se tiču osjećanja ili vrijednosti, ako nemaju dovoljno sposobnosti za rad u grupi ili ako imaju potpuno različit pristup problemu ili potpuno različit sistem vrijednosti. Ostanite prisebni i ne upuštajte se u sukobe sa pojedincima.

- Imajte na umu da sukob može biti kreativan i od pomoći ako mu pravilno pristupite.
- Ostavite dovoljno vremena za analizu i raspravu, a ukoliko je potrebno, možete ih i produžiti.
- Pomozite u razjašnjavanju stavova, mišljenja i interesa pojedinaca.
- Smirite napetosti unutar grupe. Na primjer, zamolite članove grupe da sjednu ili da razgovaraju tri minuta u manjim grupama i recite nešto što će razjasniti stvari.
- Podstičite ih da jedni druge aktivno slušaju.
- Naglasite ono što ljude ujedinjuje, ne ono što ih dijeli.
- Težite jednoglasnom dogovoru.
- Bolje je da ljudi potraže zajedničke interese nego da pokušaju naći kompromis i zbog toga promijene svoje prvobitne stavove.
- Tražite rješenja koja će razriješiti problem, bez ponovnog stvaranja sukoba.
- Ponudite onima koji su upleteni u sukob privatan razgovor u neko drugo vrijeme.

Ako dođe do ozbiljnih sukoba, možda je bolje odgoditi traženje rješenja i potražiti za to prikladniju priliku. U međuvremenu, razmislite kako riješiti sukob na drugačiji način, na primjer kroz igru „Pesnica i dlan“ (str. 58). Odgađajući rješavanje sukoba, ostavljate dovoljno vremena objema stranama da razmisle o situaciji i pristupe problemu na nov način, s novim rješenjem.

Sukobe do kojih dođe unutar grupe i načine njihovog rješavanja možete iskoristiti za povećanje razumijevanja i pogled izbliza na uzroke i oblike raznovrsnih sukoba širom svijeta. Važi i obrnuto - rasprava o međunarodnim sukobima može nam omogućiti bolji uvid u lokalne sukobe.

Dodatne informacije o tome kako rješavati sukobe možete pronaći u aktivnosti „Igraj igru“ (str.194)

Neke metode i tehnike podrške djelotvornom učenju u grupama

Opisali smo rad u grupi i njegovu ulogu u učenju kroz iskustvo. Ovdje ćemo opisati nekoliko opštih aktivnosti prvog nivoa koje posebno promovišu vještine rada u grupi. Te su aktivnosti dobre za probijanje leda i podizanje energije, a zajedno sa ostalima korisne su i kao metode za predstavljanje pitanja ljudskih prava. Često je dobra ideja ako se vi, fasilitator, takođe priključite u igrama „probijanja leda“.

Preuzimanje odgovornosti, komunikacija i saradnja su ključne vještine za dobar rad u grupi.

Stani u red

Ova aktivnost je veoma jednostavna, ali ipak ima sve karakteristike i proceduru da pomogne učesnicima da nauče preuzimati odgovornost u grupi. Dobra je za „probijanje leda“.

Složenost: Nivo 1

Veličina grupe: Bilo koja

Vrijeme: 15 minuta +

Uputstva

1. Kažite grupi da se poređaju po veličini, najniža osoba naprijed a najviša nazad. Ne smiju pričati, ali mogu komunicirati koristeći zvuke, znakovni jezik i govor tijela.
2. Kada se poređaju, provjerite da li je red ispravan.
3. Ponovite vježbu tako da se učesnici poređaju po drugim kriterijima koji će učiniti igru zanimljivom ali ne opasnom, na primjer godine, mjesec njihovog rođenja (januar do decembra), veličina cipela, itd.

Analiza i evaluacija

Pokušajte pomoći grupi da analizira kako su radili zajedno i što grupni rad čini dobrim.

Predložena pitanja su:

- Koje ste probleme imali u organizaciji?
- Što je grupu usporavalo?
- Da li je bio potreban vođa? Da li je neko bio vođa? Kako su odabrani?
- Kakvu odgovornost je imao svaki član grupe u rješavanju problema?
- Kako bi grupa sljedeći put brže riješila problem?

Nastavi, slušam

Ova aktivnost se fokusira na vještine slušanja, ali takođe pomaže u razvoju logičkog mišljenja i samopouzdanja u izražavanju mišljenja.

Složenost: Nivo 1

Veličina grupe: Bilo koja

Vrijeme: 35 minuta

Uputstva

1. Napravite „mozgalicu“ sa cijelom grupom o tome što čini dobrog slušaoca.
2. Zamolite učesnike da se izdvoje u grupe po troje: jedna osoba da bude govornik, jedna da bude slušalac i jedna posmatrač.
3. Kažite govornicima da imaju 5 minuta da kažu slušaocima svoj lični stav o problemu koji ih interesuje (na primjer, smrtna kazna za zločine protiv čovječnosti, ograničenja slobodnog govora ili bilo koja druga tema koja zahtjeva opis, analizu i mišljenje).
4. Slušalac mora da sluša i da razumije o čemu je problem, zašto je govornik zainteresovan za njega i koji je njegov stav.
5. Posmatrač posmatra vještine aktivnog slušanja slušaoca. Ne bi trebalo da učestvuje u diskusiji nego pažljivo da posmatra diskusiju, suzdržavajući se od bilo kakvih prijedloga za poboljšanje dok ne dođe vrijeme za to.
6. Kad istekne vrijeme, nakon 5 minuta, posmatrači daju povratnu informaciju o onome što su vidjeli. Potom zamijenite uloge i ponovite aktivnost nekoliko puta, tako da svaki član grupe ima priliku da bude i govornik i posmatrač i slušalac.

Analiza i evaluacija

Razgovarajte o aktivnosti. Evo nekih korisnih pitanja:

- Jesu li govornici uspješno prenijeli svoje ideje i mišljenja? Da li bi im pomogao razgovor s nekim ko poznaje vještine aktivnog slušanja?
- Kako je aktivnost doživio slušatelj? Je li bilo teško slušati i ne prekidati govornika svojim komentatom ili mišljenjem?

Uputstva za fasilitatore/ce

Članovi grupe će možda odmah uočiti neke od osobina dobrog slušaoca. Nadamo se da će moći do završetka aktivnosti uočiti ih čak i više nego što smo ih mi nabrojali.

Dobar slušalac:

- Poštuje govornika, održava kontakt očima s njim i ne vrpolji se.
- S vremena na vrijeme kaže: „Nastavi, slušam te...” ili klimanjem glavom naznači da je prisutan duhom i da aktivno sluša.
- Ne prekida.
- Ne počinje da govori čim govornik zastane, već mu daje dovoljno vremena da razmisli i da nastavi da govori.
- Ne odvlači pažnju govornika od osnovne teme komentarisanjem ili neslaganjem;
- Koristi podsticajna pitanja kako bi ohrabrio govornika da nastavi govoriti ili da nešto objasni.
- S vremena na vrijeme sažima ili ponavlja govornikove napomene da pokaže kako razumije o čemu on govori.
- Reaguje na osjećanja koja se kriju iza govornikovih riječi, pokazujući da razumije šta govornik osjeća.

Ljudska mašina

Ovo je neverbalna vježba koja pokazuje kako članovi grupe mogu reagovati jedni na druge i povezati pojedinačne doprinose u jedinstvenu radnu cjelinu.

Nivo složenosti: 1

Veličina grupe: 6 ili više

Vrijeme trajanja: 15 minuta

Uputstva:

1. Neka članovi grupe stanu u krug.
2. Objasnite im da zajednički moraju izgraditi veliku mašinu koristeći jedino svoja tijela.
3. Zamolite jednu osobu da započne. Neka on/ona odabere jedan pokret, recimo ritmičko dizanje i spuštanje ramena uz istovremeno ispuštanje nekog karakterističnog zvuka, na primjer – dugi zvižduk.
4. Neka sljedeća osoba stane do prve ili je samo dotakne i neka izabere svoj zvuk i kretnju. Na primjer, može se spuštati i dizati i ispuštati zvuk poput „ču-ču”, poštujući ritam druge osobe.
5. Pozovite još dobrovoljaca, jednog po jednog, da se pridruže. Mogu se pridružiti bilo kojem dijelu mašine. Oni dodaju svoj pokret i zvuk.
6. Na kraju bi cijela grupa trebalo da bude međupovezana da se pokreće na mnoge međusobno povezane načine praveći mnogo različitih zvukova.

Kada su svi uključeni i kada se mašina lagano kreće, možete „navoditi” svakoga da čini mašinu da se kreće bučnije ili tiše, brže ili sporije.

Analiza i evaluacija

Možda ćete htjeti pitati grupu:

- Koje sličnosti mogu vidjeti između „mašine“ i grupe efikasnog učenja?
- Koje su im vještine bile potrebne? Odgovornosti? Vještine slušanja i odgovaranja? Saradnje? Šta još?

Pesnica i dlan

Ova igra je korisna za razvijanje saradnje.

Složenost: Nivo 2

Veličina grupe: 8+

Vrijeme: 40 minuta

Šaka i Dlan

A	B	A	B
Šaka	Dlan	4	0
Dlan	Dlan	3	3
Šaka	Šaka	0	0
Dlan	Šaka	0	4

Uputstva

1. Ispišite obrazac za bodove na velikom papiru.
2. Zamolite učesnike da se izdvoje u parove; jedan je A, drugi je B.
3. Oboje stavljaju svoje ruke iza leđa i zajedno broje 1, 2, 3.
4. Na 3, moraju u isto vrijeme ispružiti ruke i pokazati ili šaku ili dlan.
5. Kažite parovima da bilježe rezultat.
6. Odigrajte 10 krugova.
7. Na kraju, napišite na veliki papir pojedinačne i zajedničke rezultate za svaki par.

Analiza i evaluacija

Pitanja koja se mogu postaviti uključuju:

- Ko je imao najveći rezultat od svih parova? Kako ste igrali da pobijedite?
- Ko ima najniži rezultat? Kako se osjećate? Šta se desilo?
- Da li se ijedan par dogovorio kako da saraduje? Ako da, da li je iko prekršio dogovor? Zašto? Kako se vaš partner osjećao?
- Uporedite zajedničke rezultate onih grupa gdje su se učesnici takmičili i gdje su saradivali. Da li je bilo nekih prednosti u saradnji? Ako da, kojih? (Ukupan rezultat? Dobar osjećaj? Još uvijek prijatelji?)

Metode i tehnike za razvoj vještina diskusije

Diskusije su takođe šansa da se vježba slušanje, govor u krug kao i druge grupne vještine koje su bitne za poštovanje prava drugih ljudi. Da bi mogli svi da ih uvježbavaju, bitno je da je grupa prikladne veličine. Ako je vaša grupa velika – na primjer više od 15 ili 20 osoba – možda bi bilo bolje da se podijele u manje grupe za diskusiju. Da bi se ohrabrila interakcija i učestvovanje, bolje je da se učesnici poređaju u krug ili polukrug gdje mogu vidjeti jedan drugog. Opšti principi o kojima bi trebalo diskutovati i oko kojih bi grupa trebalo da se složi mogu uključivati:

- Ne smiju istovremeno pričati dvije osobe.
- Ne smiju se davati zlobni ili uvrijedljivi komentari.
- Svako bi trebalo da govori o sebi sa svog stanovišta i iskustva, bez uopštavanja; tj. treba koristiti izjave „ja“ tipa.
- Upamtite da će najvjerovatnije biti više od jednog „pravog“ odgovora.
- Složite se da će priča o osjetljivim temama ostati strogo povjerljiva.

- Svako ima pravo ćutati i ne uzimati ućešća u raspravi o nekoj osjetljivoj temi, ukoliko tako Źeli.

MoŹda ćete sljedeće metode prepoznati kao korisne:

Mikrofon

Ovo je efikasna igra u grupama koje imaju problema sa slušanjem.

Uputstva

Grupa sjedi u krugu. Prosljedite u krug stari mikrofon od kasetofona (ili neku stvar slićnog oblika). Samo osoba koja drŹi mikrofon moŹe govoriti, a ostali moraju slušati i gledati u govornika. Kad govornik završi, predaje mikrofon sljedećoj osobi koja Źeli govoriti.

Igra nedoumice

Ovo je korisno u podsticanju ljudi da izraze svoje mišljenje, slušaju druge i u skladu s tim mijenjaju svoje mišljenje. MoŹe se sprovesti na nekoliko naćina.

Uputstva

1. Pripremite 3 ili 4 kontraverzne izjave u vezi sa temom koju obrađujete, npr. „ne smije biti ogranićenja u slobodi govora“.
2. Povucite crtu kredom na podu ili je oznaćite ljepljivom trakom.
3. Objasnite da prostor desno od crte znaći slaganje sa izjavom, a lijevo predstavlja neslaganje. Udaljenost koja nastane između osoba na jednoj ili drugoj strani oznaćava u kojoj se mjeri ućesnici slaŹu ili ne slaŹu sa izjavom. Granice su zidovi prostorije. Osoba koja nema stav o odrećenoj izjavi, ostaje na crti.
4. Proćitajte prvu izjavu.
5. Objasnite ućesnicima da stanu na mjesto s one strane crte koje predstavlja njihovo mišljenje o izjavi.
6. Pozovite ih da objasne zašto stoje baš tu.
7. Svako ko Źeli moŹe govoriti. Zatim pitajte Źeli li neko promijeniti svoje mjesto.
8. Kad su svi koji su Źeljeli promijeniti mjesto to i ućinili, zamolite ih da objasne svoju odluku.
9. Proćitajte drugo pitanje ili izjavu.

Metode i tehnike za razvoj vještina kolektivnog donošenja odluka

Dug je put do dostizanja kolektivne odluke i zahtijeva dobre komunikacijske vještine, kao i osjetljivost za potrebe drugih, maštu, povjerenje i strpljenje. Tek kad ne budu osjećali strah da će biti cenzurisani ili ismijani i kad budu osjećali da mogu slobodno mijenjati svoja mišljenja na osnovu dobrih argumenata, ćlanovi grupe će moći iskreno istraŹivati teme i izraŹavati stavove.

Cilj aktivnosti u kojoj se stiću vještine donošenja jednoglasnih odluka na osnovu sporazuma svih zainteresovanih strana, dovešće ućesnike do saznanja koliko razlićitih mišljenja ima u grupi i da je potrebno sva ta mišljenja paŹljivo razmotriti kako bi se konaćna odluka zasnovala na međusobno usklaćenim zajednićkim interesima. Nije jednostavno voditi proces donošenja jednoglasnih odluka.

Proces donošenja odluka moŹe biti realizovan na nekoliko razlićitih naćina:

- *Jedna strana ubijedi drugu.* Ovo je, naravno, ono što većina ljudi smatra da radi kada

dobije većinu glasova, ali takođe se može desiti da se previdi neka važna tačka gledišta. Kada se konsenzus postigne uvjeravanjem, znači da se svi u grupi praktično slažu da su argumenti, u smislu jedne tačke gledišta, nepobjedivi i složni, i oni napuštaju svoje ranije stavove i podržavaju tu tačku gledišta.

- *Jedna strana se preda.* Ponekad osobe odluče da nešto nije vrijedno napora i odluče da napuste svoje stavove. Stavovi neslagnja su osnovni za kreativno donošenje odluka; često jedna osoba zadržava ključnu informaciju koja može biti odlučujuća. Osobe bi trebalo da budu u mogućnosti da slobodno promijene svoje mišljenje da nove informacije postanu dostupne. Kada rade za konsenzus, osobe bi trebalo slobodno da istraže bezbroj pozicija i ne bi trebalo da imaju osjećaj da ugrožavaju svoju grupu ako promijene mišljenje.
- *Objе strane pronadū novu alternativu.* Neslaganje se ponekad može prevazići ako učesnici prestanu pokušavati braniti stavove koje su zauzeli i nastoje pronaći različita rješenja koja će zadovoljiti obje strane. Obično se ni jedna grupa ne mora odreći ničega i obje grupe osjećaju da su „pobijedile“.
- *Grupa redefiniše problem.* Iskrena potraga za konsenzusom obično navodi osobe da shvate da je njihov konflikt uzrokovan semantičkim poteškoćama ili pogrešnim shvatanjem stavova druge strane. Ponekad obje strane shvataju da su pretjerale sa svojim stavovima i, dok se bore za konsenzus, oni/one upravljaju svojim stavovima i pronalaze način sagledavanja problema koji obje strane podržavaju.
- *Objе strane pomalo popuštaju.* Kada osobe sagledaju šta imaju zajedničko, mogu doći do dogovora koji obuhvata većinu potreba obje strane prije nego sve potrebe jedne strane i nijednu druge.
- *Objе strane se slože za pauzu.* Ponekad se svi uključeni slože da još uvijek nemaju dovoljno informacija za donošenje obazrive odluke, ili da su previše uznemireni da bi donijeli pravu odluku. Mogu odlučiti da odgode problem dok ne budu u mogućnosti da se vrate sa znanjem i stavovima koji su im potrebni za donošenje razumne odluke.

Čvorovi

Ova aktivnost je dobra za probijanje leda i podizanje energije. Uključuje saradnju i donošenje odluka.

Složenost: Nivo 1

Veličina grupe: 10-20

Vrijeme: 10 minuta

Uputstva

Kažite svima da stanu rame uz rame u krug sa rukama ispruženim prema naprijed.

- Sada bi trebalo da dohvate ruke preko puta kruga, tako da svaka osoba drži za ruke druge dvije osobe. Niko ne smije držati ruke osobe koja se nalazi tik uz tu osobu. (Rezultat izgleda kao veliki čvor od ruku!)
- Sada kažite učesnicima da raspletu čvor bez puštanja ruku.
- Napomena: moraće se provlačiti ispod i preko ruku drugih. Potrebno je malo strpljenja, ali iznenađujući rezultat će biti jedan ili dva velika kruga.

Analiza i evaluacija

- Pitajte učesnike što su radili zajedno da bi raspleli čvor.
- Je li to bio demokratski proces?
- Koliko je bilo načina za postizanje rješenja?

- Da li je svako davao prijedloge ili je neko preuzeo ulogu vođe?

Dodirivanje poda

Ovo je energična aktivnost koja obuhvata saradnju i grupno donošenje odluka. Takođe je dobra za probijanje leda i podizanje energije.

Složenost: Nivo 1

Veličina grupe: 6-25

Vrijeme: 15 minuta

Uputstva

1. Objasnite učesnicima da u ovoj igri postoji devet „tačaka“ na tijelu kojima smiju dodirnuti pod: obje ruke, obje noge, oba lakta, oba koljena i čelo.
2. Neka se rasporede po sredini prostorije. Recite broj od 1 do 9, na primjer 5, i igračima objasnite da moraju dodirnuti pod sa pet tačaka svog tijela. Ponovite još dva puta ovaj dio aktivnosti, uvijek birajući neki drugi broj od 1 do 9.
3. Zatim neka svako nađe svog partnera. Odaberite jedan broj od 2 do 18. Parovi moraju zajednički dodirnuti pod samo s onoliko tačaka svojih tijela koliko ste ih vi odredili. Opet dva puta ponovite ovaj dio aktivnosti.
4. Ponovite igru s grupama od 4, 8, 16 i više osoba, sve dok ne budu svi učesnici uključeni u zajedničko obavljanje aktivnosti.

Savjeti za fasilitatore/ke

Učesnici mogu komunicirati samo znakovima.

Kada aktivnosti sprovedite sa grupom od četvoro ljudi, najmanji broj koji možete odabrati je broj 2. Tada će dvije osobe stajati (svaka na jednoj nozi) i pritom nositi dvije osobe.

Kada igrate igru u grupama od četvoro, najpraktičnije je odabrati broj četiri (najveći broj neka bude 4 pomnoženo sa 9 = 36).

Najveći broj koji odaberete ne smije biti 9 puta veći od broja učesnika.

Udruživanje parova

Ova aktivnost uključuje proces rasprave i pregovaranja.

Složenost: Nivo 1

Veličina grupe: 4+

Vrijeme: 45 minuta

Uputstva

1. Zamolite učesnike grupe da formiraju parove da bi vodili raspravu i donijeli odluku npr. o tačnom datumu izleta ili definiciji ljudskih prava, ili koja su tri najvažnija ljudska prava.
2. Neka rasprava traje 10 minuta.
3. Zatim zamolite da se dva para udruže u četvoročlanu grupu i da ponove proces.
4. Napomena: ako koristite ovu vježbu da biste donijeli kolektivnu odluku o nekoj praktičnoj stvari, npr. o izletu, ponovite vježbu sa 8, pa sa 16 članova dok svi ne budu u grupi i dok se ne dođe do konsenzusa koji najbolje zadovoljava potrebe svih. Ako koristite ovu metodu za diskusiju o definiciji ljudskih prava, skupite se svi kada grupe od po 4 završe sa diskusijom. Ovim se izbjegava da vježba postane dosadna.

Analiza i evaluacija

Predložena pitanja za diskusiju o prirodi procesa donošenja odluka su:

- Metoda oduzima dosta vremena. Da li je rezultat vrijedan toga?
- Da li svi osjećaju da su uključeni u proces donošenja odluka (čak i ako rezultat nije njihov omiljeni izbor)?
- Da li je bilo ikakvih malih potreba koje nijesu mogle biti prilagođene? (na primjer, datum putovanja).

Aktivnosti za razmatranje

Tokom treninga ili bilo kakvog programa učenja, važno je s vremena na vrijeme razmisliti o učinjenom. Sljedeće aktivnosti mogu biti korišćene u bilo koje vrijeme. One su interesantni načini da se pomogne učesnicima da nauče više iz svog iskustva. Uključuju crtanje, pravljenje skulptura i metode prepričavanja priča.

Igra kraja

Ovo može biti brz način dobijanja povratne informacije. Što više puta ponovite, više ćete dobiti povratnih informacija.

Složenost: Nivo 1 **Veličina grupe:** Bilo koja **Vrijeme:** 3 ili 4 minuta po krugu

Uputstva

1. Recite učesnicima da sjednu u krug.
2. Podsjetite ih ukratko što su radili.
3. Izaberite jedan par dolje navedenih izjava.
4. Idite u krug, pitajte svakog učesnika po redu da završi svoju izjavu. Nijesu dozvoljeni nikakvi komentari ili diskusija.
5. Uradite još krugova ako imate vremena ili ako želite dobiti još povratnih informacija.

Primjeri izjava:

- Najbolja stvar vezana za ovu aktivnost je bila... A najgora je bila...
- Najzanimljivija stvar je bila... Najdosadnija stvar je bila...
- Ono što najviše zamjeram je... Ono što sam najviše cijenio/la...
- Najsmješnija stvar... Najozbiljnija stvar...
- Više bih želio/željela... i manje...
- Najviše sam uživao/la radeći... stvar koju sam najmanje volio/voljela raditi...
- Osjećao/la sam se najsamopouzdanije radeći... osjećao/la sam se najmanje samopouzdanano radeći...

Gore i dolje

Ovo je dinamična igra koja koristi govor tijela.

Složenost: Nivo 1 **Veličina grupe:** Bilo koja **Vrijeme:** 5 minuta

Priprema

Smislite 3 do 4 pitanja, na primjer: „Da li vam se dopala aktivnost?“ ili „Da li ste naučili nešto novo?“

Uputstva

1. Pročitajte prvo pitanje.
2. Recite članovima grupe da razmisle o odgovoru i da svojim tijelima pokažu što misle. Ukoliko se potpuno slažu sa izjavom, neka se ispruže što više, mogu stajati i na prstima. Oni koji se ne slažu neka čučnu ili čak legnu na pod. Neka svako nađe položaj koji najbolje ilustruje njegov/njen odgovor na pitanje.
3. Zamolite ljude da se opuste, a zatim pročitajte drugo pitanje.

Stanovišta

Ova aktivnost kombinuje kretanje sa raspravom.

Složenost: Nivo 1

Veličina grupe: 10+

Vrijeme: 10 minuta

Priprema

Smislite 3 do 4 pitanja, na primjer: „Da li vam se dopala aktivnost?“ ili „Da li ste naučili nešto novo?“

Uputstva

1. Označite četiri zida prostorije u kojoj radite sa „da“, „ne“, „ne znam“, „želim nešto reći“, kako bi predstavljali četiri različita stanovišta.
2. Prvo učesnicima postavite pitanje o samoj aktivnosti, a nakon toga zatražite da se postave uza zid koji predstavlja njihovo mišljenje.
3. Dajte priliku da govore samo onima koji su stali uz zid „želim nešto reći“.

Vremenska prognoza

Ova igra koristi metodu „pripričavanja priče“. Može se koristiti na kraju aktivnosti kao pregled. Po izboru, djeluje dobro kod dugoročnih projekata i omogućava učesnicima da se osvrnu unazad, a zatim da gledaju unaprijed.

Složenost: Nivo 1

Veličina grupe: 6+

Vrijeme: 45 minuta

Priprema

Papir i olovke po izboru

Uputstva

1. Dajte učesnicima 5-10 minuta da razmisle o danu/treningu/projektu/radu u koji ste uključeni i neka se zapitaju: „Da li uživam do sada? Što ja dobijam iz toga i da li će biti uspješno?“
2. Zatim ih zamolite jedno po jedno da objasne kako se osjećaju koristeći izraze vremenske prognoze.

Savjeti za fasilitatore/ke

Ako je učesnicima potrebna ilustracija, možete reći: „Moj dan je počeo tmurno i oblačno ... zatim sam morao da otvorim svoj kišobran da se sačuvam od pljuska... ali mnogi od vas su mi pomogli da čuvam svoj kišobran... i za djutra su prognozirani pljuskovi, ali sljedeće

sedmice predviđam da će biti sunčano". Ovo bi moglo značiti da kada ste započeli niste bili tako sigurni, zatim su se stvari pogoršale i vama je bilo drago zbog podrške drugih, niste baš sigurni u trenutne planove, ali mislite da ćete stići do kraja.

Dato vrijeme je za grupu 10-12 osoba. Većim grupama je potrebno više vremena.

Varijacije

- Učesnici bi mogli nacrtati svoju vremensku prognozu umjesto da je govore.
- Možete koristiti ovu osnovnu ideju da pregledate svoj projekat kao da radite komentar fudbalske ili kriket utakmice, ili kao neki drugi događaj.

Napravite naslove

Ideja je da grupa napravi model za naslovnu stranicu tabloida novina. Naslov objedinjuje misli i osjećaje grupe o tome što su radili.

Složenost: Nivo 2

Veličina grupe: 8+

Vrijeme: 45 minuta

Priprema: Trebaće vam jedam papir A3 formata i nekoliko flomastera za svaku malu grupu.

Uputstva

1. Recite učesnicima da se okupe u male grupe od po troje ili četvoro.
2. Recite im da razgovaraju o tome što su radili i što su dobili iz projekta ili aktivnosti, i da urade „mozgalicu“ o glavnim događajima i katastrofama.
3. Svaka manja grupa mora smisliti 5 -6 „priča“. Neka napišu naslov za svaku priču. Mogu napisati i po nekoliko rečenica da dočaraju atmosferu priče. Ne smiju opisati cijelu priču. „Fotografije“ su dobrodošle, ali ne i obavezne!
4. Postavite naslovnice tako da ih svi mogu vidjeti.
5. Prezentacija i rasprava nijesu obavezne.

Ruksak

Ova aktivnost uključuje crtanje i kreativnost.

Složenost: Nivo 1

Veličina grupe: Bilo koja

Vrijeme: 40 minuta

Priprema: Trebaće vam jedam papir A3 formata i nekoliko flomastera za svaku malu grupu.

Uputstva

1. Radionica ili seminar je pri kraju. Zamolite učesnike da nacrtaju sebe kako idu kući s ruksakom na leđima.
2. Neka se prisjete svega što su naučili i odluče što bi od toga voljeli zadržati. To mogu biti knjige ili slike, osjećanja, ljudi ili ideje, novi pogledi na svijet, snaga koju su stekli savladavanjem nekog problema ili stečene vrijednosti.
3. Mogu prikazati i stvari kako leže na zemlji – one koje ne žele ponijeti sa sobom. To mogu biti loše navike, stare ideje, teški trenuci, loša hrana ili manjak sna – bilo što!

Dodatne informacije i literatura:

- Bond, Tim, *Games for social and life skills*, Hutchinson, 1986. ISBN 0 09 162541 6
- Bradbury, Andrew, *Develop your NLP skills*, Kogan Page, 1997. ISBN 0-7494-3260-8
- Brandes, Donna, *Gamester's handbook*, Hutchinson Education, 1982. ISBN 0 - 09-15900-9
- Boud, David, Cohen, Ruth, Walker, David, *Using experience for learning*, The Society for Research into Higher Education and Open University Press, 1993. ISBN – 335 -19095-2
- Claude, Richard Pierre, *Methodologies for Human Rights Education*, www.pdhre.org
- Dearling, Alan, Armstrong, Howard, *The Youth Games Book*, 1980. The Intermediate Treatment Resource Centre. ISBN 1 85202 008 3
- Kolb, David, *The Kolb learning cycle*, www.css.edu/users/dswenson/web/PAGEMILL/Kolb.htm
- Siniko, Amnesty International, www.afrika.amnesty.org
- Stanford, Gene, *Developing effective classroom groups*, Acora Books, Oak House, 1990. Transformative Mediation www.colorado.edu/conflict/transform
- Johnson, Roger T., Johnson, David W., An overview of co-operative learning www.clcrc.com

Bilješke:

- 1 Citati i podaci iz istraživanja obavljenog za Evropsku komisiju *Study on the state of young people and youth policy in Europe*, od strane IARD, Milano, januar 2001. godine
- 2 Izvor: *Eurobarometar 47.1, Young people's attitudes to the European Union*, Evropska komisija, 1998. godine
- 3 Završna deklaracija V konferencije evropskih ministara za mlade, Bukurešt, *Young people: active citizens in a future Europe*, april 1998. godine
- 4 *Learning, the Treasure Within*, izvještaj UNESCO-a o obrazovanju u 21. vijeku, 1996. godine

Poglavlje 2

**49 praktičnih aktivnosti i
metoda za obrazovanje o
ljudskim pravima**

Pregled aktivnosti

	Nivo	Demokratija	Diskriminacija i ksenofobija	Djeca	Globalizacija	Građanstvo	Ljudska sigurnost	Mediji	Mir i nasilje	Obrazovanje	Opšta ljudska prava	Rodna ravnopravnost	Siromaštvo	Socijalna prava	Sport	Zdravlje	Životna sredina	Strana
Rječnik globalizacije	3				✓					✓				✓				69
Priča o dva grada	3					✓								✓			✓	71
Pristup lijekovima	4		✓		✓											✓	✓	80
Odgлумite	2			✓		✓					✓							83
Svi jednaki – svi različiti	2		✓		✓						✓							88
Ašikova priča	3			✓	✓									✓				91
Pazite, mi gledamo!	4				✓	✓								✓				95
Mogu li ući?	3		✓				✓		✓									98
Dječija prava	2			✓	✓					✓								103
Različite plate	2		✓									✓		✓				107
Imamo li alternative?	3		✓	✓					✓									111
Domaća posla	3								✓			✓				✓		114
Igra „Nacrtaj riječ“	1					✓		✓			✓							120
Obrazovanje za sve?	2				✓	✓				✓								122
Sakupljanje glasova	2	✓				✓					✓							127
Borci za prava	2					✓		✓			✓							130
Naslovna strana	3				✓			✓									✓	135
Vrt za jednu noć	3					✓										✓	✓	139
Heroine i heroji	2			✓		✓						✓						142
Horoskop siromaštva	3				✓								✓	✓				145
Samo minut	2				✓							✓			✓			150
Neka se svaki glas čuje	3			✓		✓				✓								153
Hajde da pričamo o seksu!	4		✓									✓				✓		156
Živjeti u savršenom svijetu	3		✓						✓							✓		160
Makah i lov na kitove	4				✓						✓						✓	166
Stvaranje veza	4	✓				✓					✓							173
Novas za trošenje	2						✓		✓		✓							177
Naše budućnosti	2			✓							✓						✓	182
Put u zemlju jednakosti	3		✓							✓		✓						185
Igra sa slikama	1		✓					✓			✓							188
Igraj igru!	3								✓		✓				✓			194
Elektrana	2					✓			✓		✓							198
Odgovor na rasizam	3		✓							✓	✓							201
Tombola prava - Bingo!	1			✓			✓				✓							206
Vidi sposobnost!	3		✓											✓	✓			209
Sport za sve	2		✓												✓	✓		214
Napravi korak naprijed	2		✓								✓		✓					217
Uticaj interneta	4				✓			✓			✓							222
Jezička barijera	2		✓				✓			✓								228
Borba za bogatstvo i moć	3				✓		✓						✓					231
Mreža života	2				✓						✓						✓	235
Glasati ili ne glasati	4	✓				✓					✓							238
Sastanak sindikata	3	✓				✓								✓				244
Nasilje u mom životu	3						✓		✓		✓							248
Kad dođe sutra	3						✓	✓	✓									250
Gdje stojiš?	2					✓						✓	✓					254
Ko smo ja?	2		✓			✓						✓						257
Posao i bebe	2		✓									✓		✓				260
Kalendar ljudskih prava																		263

Rječnik globalizacije

.....manji svijet – internet – MMF – trgovina – nasilne demonstracije... Šta vam pada na pamet kada ljudi koriste riječ „globalizacija“?

Teme	Globalizacija, Socijalna prava, Obrazovanje
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ovo je aktivnost traženja informacija, koja uključuje kritičko razmišljanje o načinima ispoljavanja, uzrocima i posljedicama globalizacije.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na rad ▪ Pravo na životni standard adekvatan za zdravlje i blagostanje ▪ Pravo na obrazovanje
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Steći znanje i razumjeti način na koji se ispoljava globalizacija, koji su njeni uzroci, a koje posljedice
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rječnici (najmanje 4) ▪ Papir, A3 i A4 veličine ▪ Samoljepljiva traka i makaze ▪ Olovke i markeri u različitim bojama ▪ Razni štampani materijali, časopisi, leci, kalendari i sl. ▪ Pristup izvorima informacija (biblioteka, internet) ▪ Fotokopir (poželjno) ▪ Bušilica za papir, konopac, heftalica za papir
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sakupite što je moguće više informacija o globalizaciji. Ako je potrebno, koristite veze i reference koje su navedene u

Uputstva

1. Objasnite da je cilj ove aktivnosti napraviti rječnik ili resursnu arhivu pojmova, činjenica i ličnosti povezanih sa globalizacijom.
2. Za zagrijavanje, uradite jedan krug igre „Asocijacija riječi“. Pitajte grupu da kažu prvu riječ koja im padne na pamet kada razmišljaju o riječi „globalizacija“.
3. Zatim uradite još jedan brainstorming mogućih stvari koje se mogu navesti u (vašem) rječniku. Na primjer:
 - definicije riječi i pojmova i uobičajenih skraćenica kao što su ATTAC, IMF (MMF), CCC
 - glavni problemi globalizacije
 - osobe/ličnosti povezane sa globalizacijom i/li antiglobalizacijskim pokretima
 - imena, datumi i mjesta događaja, sastanaka, zborova, konferencija, itd.
 - transnacionalne kompanije i međunarodne organizacije od interesa

TEME

GLOBALIZACIJA

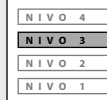

SOCIJALNA PRAVDA

OBRAZOVANJE

SLOŽENOST

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

BILO KOJA

VRJEME

90 MINUTA

Ključni datum

8. septembar
Međunarodni dan
pismenosti

- ilustracije – slike i karikature
 - citati
4. Pokažite grupi resursne materijale i naglasite da mogu slobodno prelistati/pregledati dostupnu literaturu i da budu kreativni. Imaju potpunu slobodu da dizajniraju izgled materijala. Može biti u obliku postera ili brošure – bilo šta!
 5. Podijelite učesnike u male grupe po troje ili četvoro da rade na svojim rječnicima.
 6. Kada završe, zamolite svaku grupu da predstavi svoj rad ostalima.

Analiza i evaluacija

Počnite sa kratkim pregledom aktivnosti. Kako je prošlo? Da li su uživali? Zatim nastavite sa diskusijom o tome šta su učesnici naučili.

- Koja je bila najinteresantnija informacija koju su učesnici pronašli? Zašto?
- Da li su sve informacije bile dosljedne? Da li je bilo kontradiktornosti ili grešaka?
- Šta su (argumenti) ZA i PROTIV globalizacije?
- Može li se globalizacija izbjeći?
- Koje su posljedice globalizacije?
- Da li vidite bilo kakve efekte globalizacije u svom svakodnevnom životu? Dobre ili loše?
- Kako globalizacija može promovisati ljudska prava?
- Kakvu ulogu mogu imati omladinske organizacije u globalnom svijetu?

Završite sesiju upućivanjem na početni brainstorming i uputite učesnike da dodaju nove riječi i koncepte koje su naučili tokom aktivnosti.

Savjeti za fasilitatore/ke

Važno je obezbijediti širok dijapazon literature, da učesnici mogu pronaći što je moguće više informacija. Na primjer, informacije mogu biti iz magazina i novinskih članaka, sa interneta, radija, videa, postera, letaka, brošura i iz muzičkih ostvarenja.

Ne treba da vas previše brine kvalitet prezentacije završnog dokumenta.

Fokus aktivnosti treba da bude na interakciji između učesnika, učenju procesa traženja i na kritičkoj analizi informacija. Kada objašnjavate aktivnost, istaknite da učesnici treba da što jasnije i sažetije objasne koncept.

Prijedlozi za dalje aktivnosti

Ako bi učesnici željeli da saznaju više o globalizaciji i kako se koristi internet u promociji ljudskih prava, mogu uraditi aktivnost „Uticaj interneta“.

Ideje za akciju

U školi, razred bi mogao udružiti svoje napore i napraviti jedan rječnik koji bi se držao u školskoj biblioteci i koji bi bio dostupan svima kao pomoćno sredstvo. Grupa mladih bi mogla spojiti svoje informacije i napraviti grupni poster.

ATTAC je skraćenica za
Asocijacija
za opozivanje finansijskih
transakcija za pomoć građanima
IMF je skraćenica za
Međunarodni monetarni fond
CCC je skraćenica za Kampanja
za čistu odjeću

Priča o dva grada

*Da li ste čuli za Legoland? Grad u Danskoj, napravljen od plastičnih cigli.
Sada vi imate šansu da posjetite Equaland i EgoLand!*

Teme	Socijalna prava, Građanstvo, Životna sredina
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	4 - 10
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ovo je društvena igra sa tablom, u kojoj igrači glasaju za grad u kojem žele da žive i povoljnosti u kojima žele uživati.
Problemi na koje upućuje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Društvena solidarnost ▪ Značaj plaćanja poreza ▪ Vrijednosti lokalne demokratije
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na socijalnu sigurnost ▪ Pravo na vlasništvo ▪ Pravo na zdravu životnu sredinu
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razviti odgovornost prema zajednici ▪ Razumjeti važnost socijalnog blagostanja u životu zajednice ▪ Promovisati vrijednosti kao što su solidarnost i odgovornost
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jedna kopija table za igru ▪ Karton ili papir formata A3 (poželjno, ali ne obavezno) ▪ 1 kockica ▪ Spajalice u dvije boje, npr. crvene i plave. Jednak broj spajalica u obje boje. Dovoljno je po jedna spajalica po igraču. ▪ Makaze ▪ Višenamjenska plava ljepljiva guma „blue-tack“ ▪ 4 kopije kartica za zamjenu ▪ 2 koverta ▪ Novac (6000 Ems po igraču) – nalaze se na strani 265 ▪ 2 kopije zadatka "Gradski bankar" ▪ 1 kopija zadatka "Bankar igre" ▪ Papiri i olovke ▪ Štoperica ▪ Grafoskop i pravila igre na foliji (poželjno)
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pročitajte uputstva i upoznajte se bolje sa tablom, karticama za zamjenu i pravilima. ▪ Uzmite 2 kopije kartica za zamjenu i isjecite ih. Da se setovi kartica za zamjenu ne bi pomiješali, stavite svaki set u posebnu kovertu, koju jasno označite sa A ili B. (Preostale 2 kopije kartica koristeće se kao reference na sastancima Gradskog savjeta.)

TEME

SOCIJALNA PRAVDA

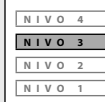

GRAĐANSTVO

ŽIVOTNA SREDINA

SLOŽENOST

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

4-10

VRIJEME

90 MINUTA

- Zalijepite kopiju table (za igru) na karton ili neki čvrsti papir da bi bila jaka i trajna.
- Izaberite troje ljudi koji će imati posebne uloge bankara. Svakom gradu treba bankar, a potreban je još jedan bankar za čitavu igru. Dajte gradskim bankarima kopije njihovih zadataka i bankaru igre njegovu kopiju zadatka. Recite bankarima da naprave za sebe neku oznaku (npr. pločicu sa imenom) da bi ih bilo lako prepoznati tokom igre.
- Podijelite ostatak grupe na dvije jednake grupe. Jednoj grupi dajte crvene, a drugoj plave spajalice.
- Recite svim igračima da naprave svoje vlastite oznake, tako što će napisati broj (od 1, 2, 3, ... do broja osoba u grupi) na mali komad papira i zakačiti ga (pripadajućom) spajalicom u boji.
- Odštampajte novac! Kopirajte novac sa strane 265, izrežite ga i napravite novčanice. Trebaće vam po jedan set novca za svakog igrača/građanina.

Uputstva

1. Objasnite da je ova aktivnost igra na tabli i pokažite im tablu na kojoj će se igrati. Pokažite im stazu koja predstavlja grad A, a zatim stazu koja predstavlja grad B. Obratite pažnju na mjesta gdje se staze ukrštaju i polja gdje učesnici primaju svoje plate, plaćaju poreze i gdje dobijaju „Šansu za zamjenu“, što znači da imaju šansu da se odsele i da igraju u drugom gradu.
2. Objasnite kako se igra (objašnjenje slijedi). Obezbijedite da svi razumiju pravila. Odlučite kada će se igra završiti.
3. Zatražite da bankari imaju jednostavne identifikacione oznake, tako da učesnici znaju kome plaćaju svoje poreze!
4. Igrajte igru! Kada se završi, pređite na analizu i evaluaciju.

Analiza i evaluacija

Počnite sa time kako je sama igra tekla i nastavite s onim što su učesnici naučili:

- Da li su učesnici uživali u igri? Što im se dopalo, što im se nije dopalo?
- Na početku, da li su mislili da nije u redu što su neki igrači morali plaćati veće poreze nego drugi? Da li su isto mislili i kasnije, tokom igre?
- Kako su prošli sastanci gradskog savjeta? Kako su se donosile odluke? Demokratski?
- Kako su se osjećali oni učesnici koji se nijesu slagali sa odlukama gradskog savjeta?
- Ko se preselio iz jednog grada u drugi? Zašto su to učinili?
- Da li je iko iz gradskog savjeta dao novac iz svog džepa da bi doprinio socijalnom blagostanju zajednice? Zašto su to učinili?
- Na početku igre je socijalno stanje u oba grada bilo isto. Kako su završili? Da li je bilo ikakvih razlika? Kojih?
- U kom gradu biste radije živjeli? Zašto?
- Da li vrijedi plaćati veće takse – poreze zarad boljeg života zajednice za sve? Ili više volite da zadržite svoju platu i kupite stvari koje trebate i želite?
- Kakva je bila situacija u dva grada na kraju igre? Da li su se oni nalazili u zemlji jednakosti – Equaland – ili u zemlji gdje su ljudi sebični i egoistični – EgoLand?

- Na skali od 1 do 10 (1 – ekstremni EgoLand; 10 – ekstremni Equaland), kako biste ocijenili društvo u kojem vi živite?

Savjeti za fasilitatore/ke

Igra je prilično jednostavna za one koji su upoznati sa društvenim igrama, ali ipak vodite računa o tome da dobro objasnite postupak i pravila igre. Igračima može pomoći ako napišete pravila na flipčartu (velikom listu papira) ili na grafoskopskim folijama, odnosno ako svim igračima podijelite kopije sa pravilima igre.

Igra je najefektnija sa najviše 10 igrača, koji igraju građane. Na početku igre, u svakom gradu mora biti isti broj građana. Ako, na primjer, imate 16 učesnika, možete organizovati da bankari rade u parovima. Ako radite s većom grupom, najbolje je organizovati ih tako da igraju dvije (odvojene) igre. U tom slučaju, nemojte zaboraviti da sav materijal napravite duplo i da imate kofasilitatora!

Dobar savjet: prije nego što igru isprobate s vašom grupom, igrajte je s prijateljima i susjedima! Tako ćete ubuduće biti sigurniji kad dajete uputstva i obezbijediti da igra teče glatko!

Napomena: učesnici koji u igri skupljaju poreze i upravljaju gradskim fondovima nazvani su „bankari“. U stvarnosti, bankar ne obavlja ove poslove. Ako osjećate da pojam „bankar“ ne odgovara baš najbolje, umjesto njega odaberite neki drugi, na primjer, „finansijski administrator“.

Prijedlozi za nastavak

Zašto ne ohrabriti učesnike da istraže svoje ideje o tome kako bi izgledala Equaland njihove budućnosti? Pogledajte aktivnost „Naše budućnosti“.

Pravila igre

Broj igrača: između 7 i 13. Troje ljudi uzima uloge bankara. Na početku igre mora postojati jednak broj igrača u svakom gradu.

Cilj igre: Pobjednik je igrač koji na kraju igre ima najviše novca.

Kako igrati?

1. Potrebne su vam tri osobe za bankare: jedan bankar za grad A, jedan za grad B i jedan bankar igre.
2. Pola igrača ima crvene, a pola plave oznake.
3. Na početku, igrači su podijeljeni u dvije jednake grupe. Svaka grupa ima jednak broj „plavih“ i „crvenih“ igrača. Jedna grupa će putovati po stazi grada A, a druga će putovati po stazi grada B.
4. Svi igrači počinju sa polja „start i plata“.
5. Tokom igre, igrač može da zamijeni grad samo ako stane na polje „Šansa za zamjenu“.
6. Svaki igrač počinje s platom koja odgovara njegovoj boji:
 - plavi igrači: 500 Ems
 - crveni igrači: 100 Ems

Ključni datumi

Prvi ponedjeljak u oktobru

Svjetski dan prebivališta – „Gradovi bez siromašnih kvartova“

7. Bacite kockicu da biste odlučili ko počinje igru. Počinje najveći broj, a svaki igrač kreće u smjeru suprotnom kretanju kazaljki na satu.
8. Kada je na njega/nju red, igrač baca kocku i pomjera se naprijed za naznačeni broj polja, putem koji pripada njegovom gradu. Kad igrač stigne na određeno polje, pročita naglas uputstva sa polja i izvršava ih.
9. Napomena: Igrač koji izvršava naredbu da se pomjeri unazad, zaustavlja se kad dođe na određeno polje. On tada ne izvršava uputstvo koja stoji na tom polju.
10. Ako je došlo vrijeme plaćanja, a igrač nema dovoljno novca, on/a ostaje na tom polju i postaje prosjak.
11. Dva ili više igrača mogu istovremeno zauzimati isto polje.

Posebna polja

Poreski doprinosi

Svaki put kada igrač prođe polje „Plaćanje poreza“, on/a mora da plati porez. (Igrači plaćaju i ukoliko samo prolaze preko tog polja, čak i ako se na njemu nijesu zaustavili.) Iznos poreza koji treba platiti zavisi od igračeve plate i od grada.

Grad A	40% - ako je plata 500 Ems ili više
	10% - ako je plata 100 Ems ili manje

Grad B	10% - bez obzira na platu
--------	---------------------------

Napomena: Nezaposlena osoba, bez beneficija za nezaposlene, ne plaća poreze.

Nezaposlena osoba koja prima beneficije za nezaposlene plaća 10% od primljenih beneficija, bez obzira na to iz kojeg je grada.

Porezi se plaćaju gradskom bankaru u svom gradu (igrači iz Equalanda – bankaru iz Equalanda; igrači iz Egolanda – bankaru iz Egolanda).

Plate

Svaki put kad igrač prođe polje „Start i plate“ (ne morate se zaustaviti na tom polju, već samo preći preko njega), on/a prima pripadajuću platu od bankara igre.

Ako je igrač nezaposlen, a njegov grad ima sistem socijalnog osiguranja, on od gradskog bankara prima naknadu za nezaposlene.

Šansa za zamjenu

Bilo koji igrač koji stane na polje „Šansa za zamjenu“ može birati da li će promijeniti grad ili ne. (Zamijeniti Equaland za Egoland i Egoland za Equaland.) Da bi promijenio grad, igrač samo treba da to objavi drugim igračima i bankarima. U narednom bacanju, on se kreće stazom u drugom gradu.

Igrač koji je promijenio grad nastavlja da prima istu platu kao i ranije, ali poreze plaća u skladu sa poreskom šemom novog grada.

Sastanci gradskog savjeta

Svi igrači u gradu prisustvuju sastancima gradskog savjeta. Sastanak je mogućnost da se uvedu promjene (ako ih ima) u gradsku politiku.

Sastanak se može održati na svakom petom plaćanju poreza. Gradski bankari vode evidenciju o tome koliko je igrača prošlo polje za plaćanje poreza u njihovom gradu. Kada je svaka peta osoba prošla to polje, on/a saziva sastanak.

Igrači iz grada mogu odlučivati da li žele održati sastanak ili ne. Igra prestaje tokom sastanaka gradskog savjeta, a igrači iz drugog grada moraju sačekati dok se sastanak ne završi, da bi se nastavilo s igrom.

Igrači imaju 5 minuta da odluče šta je potrebno gradu, ili o bilo kojim promjenama u politici. Promjene za izbor su napisane na karticama za zamjene, a građani mogu pročitati na kopiji/spisku koji imaju (odranije) koje političke ideje su „u ponudi“ (to su opcije koje mogu birati na sastanku).

Da bi se politika promijenila, igrači moraju kupiti karticu za zamjenu od novca iz gradskih poreza. Na svakoj kartici se nalazi cijena. Gradska skupština može napraviti samo one promjene koje su joj finansijski prihvatljive. Gradski bankar plaća iznos za karticu bankaru igre. Građani se mogu odlučiti da mijenjaju koliko god žele politika, ali moraju biti u mogućnosti da ih sebi priušte.

Ako je u finansijskim neprilikama, gradska skupština može „preprodati“ jednu ili više kartica za zamjenu bankaru igre. „Preprodajna“ cijena iznosi 50% od prave cijene.

Bogati pojedinci mogu, ako žele, pomoći gradskim fondovima da kupe kartice za zamjenu. Bankar će, pomoću plave ljepljive gume, zalijepiti kartice za zamjenu preko dogovorenog polja.

Kartice za zamjenu

Sedamnaest kartica za zamjenu predstavljaju različite politike koje gradska skupština može usvojiti na sastanku. Kartice za zamjenu se kupuju od bankara igre po cijeni odštampanoj na kartici. Kada je kartica kupljena, gradski bankar je lijepi na tablu preko postojećeg polja, za koje su se građani opredijelili.

Svako polje se može „zamijeniti“. Ako u vrijeme zamjene na tom polju već stoji neki igrač, on/a se neće pridržavati novih uputstava. Nova politika stupa na snagu tek kada se sljedeći igrač zaustavi na tom polju.

Na sastancima gradskog vijeća, građani/igrači odlučuju o gradskoj politici i tada mogu kupiti jednu ili više kartica za zamjenu. Sve kartice se moraju platiti.

Prosjaci

Igrač koji nema novaca da plati svoje poreze, ili neke druge obaveze, ostaje na polju na kojem se zaustavio i postaje „prosjak“. Međutim, ako u njegovom gradu postoji dom za nezbrinute, prosjaci mogu odlučiti da tamo spavaju, umjesto na polju na kojem su se zaustavili. Preseljenje u dom ne oslobađa prosjaka njegovih dugova.

On/ona može prositi novac od svih igrača koji stanu na polje na kome on/a stoji. Na svakom igraču je da odluči da li će prosjaku dati novac. Kada „prosjak“ ima dovoljno novca da plati svoje obaveze, on čeka naredno bacanje, baca kockicu i nastavlja dalje. Prosjaci bacaju kockicu svaki drugi put kad na njih dođe red. Postoji šansa da:

- Ako dobijete 6 – u kanti za smeće nađete 50 Ems.
- Ako dobijete 5 – sakupite 20 praznih pivskih boca i da, ako grad ima centar za reciklažu, dobijete kao depozit 50 Ems!
- Ako dobijete 4 – svaka sljedeća osoba koja prođe pored vas daće vam 10 Ems.
- Ako dobijete 3 – napijete se i prespavate sljedeće bacanje.
- Ako dobijete 2 – spavate u parku i nađete ispod klupe 10 Ems. Ako grad ima renoviran park, nađete 20 Ems.
- Ako dobijete 1 – opljačkani ste! Sljedeću donaciju koju primite dajete gradskom bankaru.

Sve dobitke koje osvoji prosjak plaća gradski bankar iz grada u kojem prosjak živi.

Kada se igra završava?

Prije samog početka igre igrači će odlučiti kako će završiti igru. Mogu izabrati jednu od sljedećih opcija:

- kad prvi igrač završi 20 bacanja;
- poslije određenog vremena, na primjer 45 minuta.

Napomena: igra se automatski završava ako jedan od gradova bankrotira.

Pobjednik je osoba koja na kraju igre ima najviše novca.

Evropski kodeks socijalne sigurnosti

Dodatne informacije

Evropski kodeks socijalne sigurnosti Savjeta Evrope stupio je na snagu 1968. Od jula 2001. ratifikovalo ga je 18 država članica. On pruža širok spektar socijalne zaštite, uključujući garancije za:

- medicinsku brigu, koja podrazumijeva opštu medicinsku zaštitu, specijalističku i hitnu pomoć;
- beneficije za nezaposlene;
- beneficije za stare;
- beneficije za osobe s posebnim potrebama.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Kartice za zamjenu

Renoviranje parka, sa bazenom i dječjim igralištem Cijena: 200 Ems	Očišćen park Cijena: 100 Ems	Putevi su sada dobri. U potpunosti obnovljeni. Idite 3 polja naprijed. Cijena: 400 Ems	Putevi su OK, rupe su zakrpljene. Dobro je, ali samo do sljedećeg sastanka gradskog savjeta. Cijena: 200 Ems	Gubite posao! Fond za nezaposlene plaća 30% od plate. Grad mora imati rezervu od 1000 Ems.
Završen je štrajk u školama. Igrajte ponovo. Cijena povišenih plata je 400 Ems	Otvoreni su novo pozorište i bioskop. Cijena: 400 Ems	Vaš otac je penzionisan. Cijena za uspostavljanje penzione šeme košta 400 Ems.	Vi želite da čitate i sada postoji biblioteka! Imate još jedno bacanje. Cijena: 200 Ems	Nema više djece beskućnika. Izgrađen je dom za nezbrinutu djecu. Cijena: 200 Ems
Razboljeli ste se. Gradska bolnica je u potpunosti finansirana. Plaćate samo 10 Ems. Cijena: 600 Ems	Razboljeli ste se. Gradska bolnica nije finansirana. Plaćate 30 Ems. Cijena: 400 Ems	Besplatan ulaz na plažu. Uživajte! Cijena: 100 Ems	Saobraćajni problemi olakšani su biciklističkom stazom. Cijena: 150 Ems	Sistem za reciklažu umanjuje problem sa smećem. Idite 3 polja naprijed. Cijena: 150 Ems
Imate pravni problem. Unajmite advokata. Idite 2 polja naprijed. Cijena: 200 Ems	Nema više beskućnika u gradu. Dom za beskućnike otvoren. Cijena: 200 Ems			

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE
Zadatak za gradskog bankara

Nijedan od gradova u početku nema novca. Sav prihod stiže od poreza koje plaćaju igrači kada prelaze preko polja za plaćanje poreza.

1. Gradski bankar koristi tabelu da bi obilježio kada igrači prolaze polje za naplatu poreza i saziva gradsku skupštinu kada svaki peti igrač pređe to polje.
2. Gradski bankar skuplja poreze od igrača koji su prošli polje za naplatu poreza. Pažnja: igrači koji su promijenili grad plaćaju nove poreze.

Šema za naplatu poreza je sljedeća:

Grad A 40% plate za 500 Ems ili više
 10% plate za 100 Ems ili manje

Grad B 10% bez obzira na platu

Nezaposlena osoba, bez beneficija za nezaposlene, ne plaća poreze.

Nezaposlena osoba sa beneficijama za nezaposlene plaća 10% od svojih beneficija kao porez.

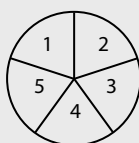
3. Ostali zadaci gradskog bankara:
 - paziti na gradski novac;
 - platiti bankaru igre cijenu kartica za zamjenu;
 - zalijepiti kartice za zamjenu na tablu za igru, kao što je dogovoreno na gradskoj skupštini;
 - upravljati fondom za nezaposlene ako grad odluči da ga osnuje;
 - isplaćivati beneficije za nezaposlene koji imaju pravo na to, ako je grad odlučio da osnuje takav fond. Grad mora imati najmanje 1000 Ems u banci da bi se to ostvarilo.
 - paziti na prosjake u svom gradu, posebno u situacijama kada imaju pravo na bacanje kockice. Obezbijedite da se igra pošteno i da:
 - Ako dobiju 6 – nađu 50 Ems u kanti za smeće.
 - Ako dobiju 5 – sakupe 20 praznih pivskih flaša i dobiju 50 Ems kao depozit, ako njihov grad ima centar za reciklažu!
 - Ako dobiju 4 – svaka sljedeća osoba koja prođe pored njih daće im 10 Ems.
 - Ako dobiju 3 – napiju se i prespavaju sljedeće bacanje.
 - Ako dobiju 2 – spavaju u parku i nađu 10 Ems ispod klupe. Ako grad ima renoviran park, nađu 20 Ems.
 - Ako dobiju 1 – opljačkani su. Sljedeću donaciju koju dobiju daju gradskom bankaru.

Napomena: vi dajete novac u slučaju da ga on/ona nađe u parku ili u kanti za smeće, a uzimate novac od njih ako su opljačkani.

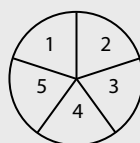
Evidencija o plaćenim taksama

Svaki put kada igrač u vašem gradu pređe preko polja za plaćanje poreza, vi skupljate novac i poništavate jedan segment u prvom krugu. Kada je 5 igrača označeno, vi sazivate prvi (sastanak) gradske skupštine. Kada se igra nastavi, vi nastavljate sa poništavanjem segmenata u drugom krugu i tako dalje.

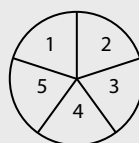
Sastanak 1

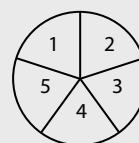
Sastanak 2

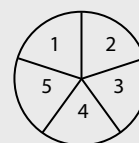
Sastanak 3

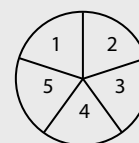
Sastanak 4

Sastanak 5

Sastanak 6

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Zadatak za bankara igre

Na početku igre bankar igre ima sav novac. On/ona mora da:

1. Obezbijedi da igra glatko teče:
 - da počne igru
 - da osigura da se pravila poštuju
 - da provjerava vrijeme sastanaka gradskih vijeća, koji mogu trajati najviše 5 minuta
 - da zaustavi igru nakog dogovorenog vremena ili kada prvi igrač završi dogovoreni broj rundi, šta god da je dogovoreno
2. Da vodi evidenciju:
 - na početku igre da zabilježi ime, boju i grad svakog igrača
 - da zabilježi koliko puta svaki od igrača prelazi polje „Start i plata“
3. Isplati platu svakom igraču na početku igre i svaki naredni put kada pređe polje „Start i plata“. Plate se plaćaju po tome koje je boje igrač, bez obzira na to iz kojeg je grada:
 - plavi igrači – 500 Ems
 - crveni igrači – 100 Ems
4. Sakupi sav novac od gradskih bankara za prodane kartice za zamjenu.

Obrazac za evidenciju

Obilježiti sva imena igrača crvenom ili plavom olovkom – u zavisnosti od toga koje su boje. Preporučujemo metodu “pet crtica” (kao iz tablica, op. prev.). Svaka od prve četiri runde je zabilježena uspravnom crticom IIII, a petu rundu obilježi tako što ćeš precrtati prve četiri crtice. Šestu već obilježavaš time što počinješ novi set od pet crtica. Dakle, 12 crtica bi izgledalo ovako: IIII IIII II.

Igrači iz grada A na početku igre

Ime igrača	Koliko puta je prošao „start“

Igrači iz grada B na početku igre

Ime igrača	Koliko puta je prošao „start“

Pristup lijekovima

„Udruženi globalni napori zabrinutih građana mogu promijeniti stvari.“
Zackie Achmat, kampanja za akciju i izliječenje

TEME

ZDRAVLJE

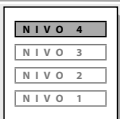

GLOBALIZACIJA

DISKRIMINACIJA

SLOŽENOST

NIVO 4

VELIČINA GRUPE

16-40

VRUJEME

190 MINUTA

Teme	Zdravlje, Globalizacija, Diskriminacija i ksenofobija
Složenost	Nivo 4
Veličina grupe	6 - 40
Vrijeme	190 minuta
Pregled	Ova aktivnost je simulacija suđenja iz 2001. godine – „AIDS lijekovi“ u Južnoj Africi. Odnosi se na pitanja o: <ul style="list-style-type: none"> ▪ HIV/AIDS-u i pristupu lijekovima ▪ Kako riješiti konfliktne zahtjeve na prava
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na život i dostojanstvo ▪ Pravo na svojinu
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razviti razumijevanje složenosti pitanja ljudskih prava ▪ Uporediti različite načine donošenja odluka (suparnički pristup, konsenzusni pristup) ▪ Razviti vještine komunikacije i saradnje
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Flipčart papir i olovke ▪ Kartice uloga sa suđenja ▪ Uputstva za rad u malim grupama, jedan papir po učesniku ▪ Male kartice (6 - 10 cm). Po jedna crvena i jedna zelena kartica po učesniku ▪ Prostor za rad u cijeloj i u manjim grupama
Priprema	<p>Za I dio:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Napravite kopije kartica uloga sa suđenja; treba vam jedna kartica po učesniku. <p>Za II dio:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Napravite kopije uputstava za rad u malim grupama, jedna po učesniku. ▪ Napravite jednu crvenu i jednu zelenu karticu po učesniku.

Uputstva

Ova aktivnost sastoji se od dva dijela. I dio je simulacija suđenja, a II dio je faza izgradnje konsenzusa.

I dio - Suđenje (65 minuta)

1. Postavite scenu. HIV/AIDS je veoma ozbiljna epidemija širom svijeta, ali je posebno raširena u Africi. Veliki je problem u Južnoj Africi, gdje milioni siromašnih nepotrebno pate i umiru zato što ne mogu sebi priuštiti skupe lijekove koji su im potrebni. Njihova

jedina alternativa je da koriste jeftinije kopije lijekova. Vodeće farmaceutske kompanije su protiv ovoga. One žele da zaštite svoja prava na vlasništvo i zato su udružile snage da spriječe bilo koju državu u kopiranju i prodaji njihovih proizvoda po nižoj cijeni. Preuzele su pravne mjere protiv Vlade Južnoafričke Republike, koja distribuirala i prodaje jeftinije kopije lijekova protiv HIV/AIDS-a.

2. Objasnite da će učesnici biti uključeni u simulaciju suđenja u vezi sa ovim pitanjem, a koje se nedavno održalo u Južnoj Africi. Pitanje je: da li je pravo na svojinu validan argument za ugrožavanje prava na život i dostojanstva grupe ljudi?
3. Podijelite učesnike u četiri jednake grupe koji će predstavljati Pharma Inc., Vladu Južnoafričke Republike, članove Kampanje za akciju i izliječenje (KAI) i sudije.
4. Podijelite kartice sa ulogama za suđenje odgovarajućim grupama.
5. Dajte grupama 25 minuta da pročitaju svoje uloge i da pripreme svoje predmete i/ili pitanja za suđenje. Svaka grupa mora izabrati svoje predstavnike i jednu ili dvije osobe koje će ih podržavati i pomagati im u davanju odgovora tokom suđenja.
6. Kada je svaka grupa spremna, pozovite učesnike u veću prostoriju. Treba da ostanu u svojim grupama.
7. Sada Pharma Inc., Vlada JAR i KAI imaju po 5 minuta da iznesu svoje stavove i postavbe bilo koja pitanja. Grupe se redom predstavljaju sudijama.
8. Poslije toga, sudije imaju 10 minuta da odgovore na bilo koja pitanja koja su postavile grupe, i da rezimiraju različite argumente i pozicije.

II dio - Faza izgradnje konsenzusa (100 minuta)

1. Zamolite učesnike da se podijele u male grupe, svaka po 4 osobe. U svakoj grupi bi trebalo da bude po jedan bivši član Pharma Inc., jedan bivši član Vlade JAR, jedan bivši član KAI grupe i jedan bivši sudija.
2. Podijelite kopije sa uputstvima za male grupe. Provjerite da li učesnici razumiju šta treba da rade i kako da koriste crvene i zelene kartice. Grupe imaju 30 minuta da pokušaju doći do konsenzusa o tome kako riješiti konfliktni zahtjev.
3. Sakupite sve učesnike zajedno i zamolite ih da iznesu rezultate njihove diskusije. Dajte svakoj grupi 5 minuta da predstavi svoj izvještaj. Zabilježite glavna rješenja i pitanja na flipčart.
4. Kada su sve grupe izvjestile o svojim pozicijama/rješenjima, pređite na diskusiju o procesu donošenja odluka. Možete pitati:
 - Da li je bilo teško doći do konsenzusa?
 - Koje su snage i slabosti ovog pristupa?
 - Da li je bilo napetosti između pokušaja da se slože oko rješenja i nastojanja da se svi članovi grupe uključe u odlučivanje?
 - Koja su pitanja bila goruća?
5. Možda ćete htjeti da završite ovu fazu aktivnosti čitanjem sljedećeg isječka sa zasjedanja suda 19. aprila 2001. godine: „Svrha (...) promocije jeftinijeg pristupa lijekovima (...) je hvale vrijedna, i, u kontekstu epidemije HIV/AIDS-a, ustavna obaveza najvišeg reda povezana sa dužnošću države da poštuje, štiti, promovise i ispunjava brojna osnovna prava, uključujući i pravo na ljudsko dostojanstvo i život (smatra se izvorom svih drugih prava) (...) Nema osude po meritornosti (...) izazovima na Akt učinjen od strane podnosioca molbe (to jeste: farmaceutskih kompanija).“

Ključni datumi

1. decembar

Svjetski dan borbe protiv
AIDS-a

Analiza i evaluacija

Evaluacija će već početi tokom diskusije u II dijelu. Sada nastavite, ohrabrujući učesnike da se osvrnu na čitav proces, a zatim pređite na identifikovanje ključnih pitanja ljudskih prava koja stoje u pozadini suđenja. Ključna pitanja mogu biti:

- Da li su učesnici prije čuli za ovaj slučaj?
- Koje su bile njihove polazne pretpostavke?
- Da li su se ove pretpostavke promijenile tokom aktivnosti?
- Kako učesnici upoređuju dva oblika procesa donošenja odluka, suprotstavljanje i konsenzus? Koji metod donosi zadovoljavajuće rezultate? Kako vi definišete uspješan rezultat?
- Koja su bila ključna pitanja ljudskih prava u pozadini suđenja?
- U kojoj su vezi ova pitanja sa društvenom stvarnošću učesnika?
- U čemu je smisao za ljude iz vaše okoline?

Savjeti za fasilitatore/ke

Potrebno je dosta vremena za ovu aktivnost zato što su pitanja složena i učesnici treba dobro da razmisle o njima. Treba uzeti u obzir da se oba dijela moraju uraditi istoga dana; mogu se uraditi u dvije različite sesije.

Svrha korištenja crvenih i zelenih kartica je da pomognu učesnicima da budu svjesniji onoga što pomaže u donošenju odluke i onoga što ih sprječava. U idealnoj varijanti, na kraju diskusije i pregovora u II dijelu svi učesnici će pokazati zelene kartone i usaglasiti se oko rješenja.

U II dijelu neke grupe mogu doći do konsenzusa, a druge ne. U diskusiji treba iskoristiti priliku da istražite snage i slabosti tehnike konsenzusa u donošenju odluka. Zamolite one grupe koje su došle do konsenzusa da izvijeste ne samo o svojoj konačnoj poziciji nego i o glavnim argumentima koji stoje iza nje. Pitajte one grupe koje nijesu došle do konsenzusa da istaknu što ih je zbližilo, a što je doprinijelo podjelama među njima.

Napomena: više informacija o izgradnji konsenzusa naći ćete u poglavlju I na strani 59.

Važno je provjeriti stvarnu situaciju ljudi u lokalnoj zajednici koji žive sa HIV/AIDS-om, prilagoditi/povezati aktivnost sa problemima koji se odnose na njih.

Napomena: naziv koalicije farmaceutskih kompanija Pharma Inc. je izmišljen zbog ove aktivnosti.

Prijedlozi za nastavak

Diskutujte o aspektima prava na život i ljudsko dostojanstvo u vašoj zemlji u vezi sa zdravstvenim pitanjima.

Uopšteno se informišite o zdravlju i pitanjima ljudskih prava. Posjetite veb-stranice ili objedinite izdanja ključnih NVO-a (MSF, KAI, Christian Aid) i međunarodnih institucija (WHO). Saznajte o aktivnostima koje su preduzete za promociju pitanja zdravlja i napišite ih na flipčart.

KAI vodi veoma uspješnu kampanju. Nažalost, kampanje uvijek ne postignu svoje ciljeve. Za to postoje mnogi razlozi, a jedan može biti i slaba organizacija i neefikasan publicitet. Grupa može istražiti ova pitanja i razviti svoje vještine za djelotvornu kampanju kroz aktivnost „Pazite, mi gledamo!“, na strani 95.

Ideje za akciju

Saznajte ko promoviše akcije o pitanjima zdravlja u vašoj lokalnoj zajednici i kako vi možete doprinijeti.

Dodatne informacije

Ova aktivnost je zasnovana na slučaju koji je vođen pred Vrhovnim sudom Južnoafričke Republike 2001. godine. Udruženje farmaceutskih proizvođača Južne Afrike je tužilo predsjednika Južnoafričke Republike i druge, uključujući Kampanju za akciju i izlječenje (KAI), zbog odbacivanja njihovih patenata za lijekove protiv HIV-a i zbog uvoza jeftinijih generičkih lijekova, da bi se liječili milioni građana oboljelih od SIDE.

Sudije su morale da ocijene različite interese i prava obje strane. S jedne strane, Udruženje farmaceutskih proizvođača je zahtijevalo pravo na svojinu, jednakost i/li slobodan izbor trgovine, zanimanja i profesije, dok su, s druge strane, Vlada i KAI tvrdili da je obaveza države da poštuje, štiti, promoviše i ispunjava osnovna prava ljudskog dostojanstva i živote svojih građana.

U istorijskoj presudi koju je donio sud, zaključeno je da je pravo na svojinu manje važno od prava na ljudsko dostojanstvo i život i da stoga treba biti ograničeno. Kasnije su proizvođači odustali od slučaja, koji je širom svijeta poznat kao „pobjeda Davida nad Golijatom, ne samo za nas u Južnoj Africi, nego za ljude u mnogim drugim zemljama u razvoju, koje se bore za pristup zdravstvenoj zaštiti“ (zajednička izjava za štampu NVO-a, 19. april 2001. godine). „Ovo je rijetka i veoma značajna pobjeda siromašnih nad moćnim multinacionalnim kompanijama! Ali, sada je naš izazov da radimo zajedno sa proizvođačima lijekova i Vladom, da nabavimo lijekove za one koji ih trebaju.“ (Kevin Watkins iz Oxfam-a).

AIDS i trendovi globalizacije

U bogatim zemljama, ljudi oboljeli od HIV/AIDS-a mogu živjeti duže i bolje, zbog lijekova koji odgađaju izumiranje ćelija, koje im države besplatno obezbjeđuju. U siromašnim zemljama, ljudi inficirani HIV-om, više pate i brže umiru, zato što nemaju mogućnost liječenja HIV-a. Prosječni godišnji troškovi po glavi stanovnika za njihovu zdravstvenu njegu su 10 VSD, dok trostruka terapija, dostupna osobama u sjevernim zemljama, košta između 10.000 VSD i 15.000 VSD godišnje.

Siromaštvo, nedostatak obrazovanja i društvena nejednakost, ubrzavaju širenje epidemije, ali izazov je iznad svega politički, uključuje vlade, međunarodna tijela i farmaceutske kompanije. Da bi borba protiv HIV/AIDS-a bila efikasna, moraju se izazvati ključni međunarodni mehanizmi i institucije. Prije svega, Međunarodni monetarni fond (MMF), Svjetska trgovinska organizacija (STO), TRIPS (Trgovinski aspekti u vezi sa pravima na intelektualno vlasništvo), GATS (Opšti sporazum o trgovini i uslugama) i Odbor za osporavanje prava na vlasništvo, koji zapravo djeluje kao sud STO-e.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE**Kartice uloga sa suđenja****Kartice uloga sa suđenja: Pharma Inc.**

Vi ste grupa visokih funkcionera Pharma Inc. Vaša kompanija je jedan od svjetskih vodećih proizvođača farmaceutskih proizvoda. Kupili ste pravo na komercijalizaciju osnovnih lijekova protiv HIV/AIDS. Vi treba da ostvarite vašu zaradu i da udovoljite vašim dioničarima. Takođe, želite da sačuvate pravo kompanije da odredi prodajnu cijenu vaših proizvoda, imajući na umu troškove istraživanja, troškove proizvodnje i plate vaše radne snage. Ako se dozvoli drugoj kompaniji da kopira i prodaje vaše proizvode po nižoj cijeni, to bi ugrozilo vaš profit i održivost vaše kompanije. Zbog toga ste vi udružili svoje snage sa drugim vodećim farmaceutskim kompanijama kako biste spriječili bilo koju državu da dozvoli kopiranje i prodaju vaših proizvoda po nižoj cijeni, i da ih tužite ako je neophodno. Počeli ste pravnu akciju protiv Vlade Južnoafričke Republike.

Morate pripremiti vaše argumente da biste odbranili svoju poziciju. Imaćete 5 minuta da ih predstavite tokom suđenja.

Kartice uloga sa suđenja: Vlada Južnoafričke Republike

Vi ste visoki zvaničnik Južnoafričke Republike. Vaša vlada pokušava da odgovori na zahtjev farmaceutskih kompanija, koje su pokrenule pravnu akciju protiv vas. Pharma Inc. pokušava da spriječi bilo koju državu da dozvoli kopiranje i prodaju njihovih proizvoda po nižoj cijeni, koja je ispod proizvodne cijene njihovih sopstvenih proizvoda. U principu se vi slažete sa pozicijom Pharma Inc.

Međutim, popularni pokreti, kao što je Kampanja za akciju i izlječenje (KAI), tvrdi da je ustavna obaveza države da obezbijedi jeftini pristup lijekovima, posebno u kontekstu HIV/AIDS epidemije. Vi ste odgovorili na aktuelni politički pritisak i dozvolili uvoz jeftinijih (kopiranih) lijekova iz država kao što je recimo Indonezija.

Morate pripremiti argumente da odbranite svoju poziciju. Imaćete 5 minuta da ih predstavite tokom suđenja.

Kartice uloga sa suđenja: Kampanja za akciju i izlječenje (KAI)

Vi ste grupa aktivista koja predstavlja Kampanju za akciju i izlječenje (KAI) u Južnoj Africi. Kampanja tvrdi da država ima odgovornost da pruži jeftiniji pristup lijekovima, a posebno u kontekstu epidemije HIV/AIDS. Vlada je odgovorila i počela uvoz jeftinijih lijekova.

Vi takođe tvrdite da je odgovornost države da obezbijedi finansijsku podršku pacijentima i organizacijama koje se bore sa HIV/AIDS bolestima.

Međutim, farmaceutske kompanije su tužile Vladu Južnoafričke Republike, da bi spriječile bilo kakvo kopiranje i prodaju njihovih proizvoda po nižoj cijeni. Zbog toga ste vi odlučili da udružite snage sa Vladom, da biste branili ulogu države u pružanju jeftinijeg pristupa lijekovima.

Morate pripremiti svoje argumente da biste odbranili svoju poziciju. Imaćete 5 minuta da ih predstavite tokom suđenja.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Kartice uloga sa suđenja: Sudije

Vi ste grupa sudija koja vodi slučaj u kojem vodeće farmaceutske kompanije tuže Vladu Južnoafričke Republike, da bi je spriječile da kopira i prodaje njihove proizvode po nižim cijenama. Aktivisti koji predstavljaju Kampanju za akciju i izlječenje (KAI) brane poziciju Vlade.

Vaša uloga je da pozovete sve tri strane da predstave svoje pozicije. Na kraju predstavljanja ne treba donositi nikakve presude ili zaključke. Vaš posao je da pomognete da se pojasne pitanja i da sakupite argumente koji podržavaju sukobljene strane.

Suština problema je kako riješiti konfliktne zahtjeve za (zaštitu) ljudskih prava. Odbrana (Vlada i KAI) zahtijeva pravo na život i dostojanstvo, a optužba traži (Pharma Inc.) pravo na svojinu. Zvanični sudski zapisi to formulišu kao:

„Prava na život i dostojanstvo su najvažnija od svih ljudskih prava i izvor svih drugih ličnih prava. Posvećeni smo društvu koje je zasnovano na priznavanju ljudskih prava, i od nas se zahtijeva da ova dva prava poštujemo iznad svih drugih. Ovo mora pokazati i država, u svemu što čini, uključujući i način na koji kažnjava kriminalce.“

Protiv:

„Pravo na svojinu je zaštićeno odjeljkom 25 Ustava Južnoafričke Republike, u kojem se navodi sljedeće: Svojina 25 (I): Niko ne smije biti lišen svojine, osim u uslovima opšte primjene zakona, i nijedan zakon ne može dozvoliti sudsko oduzimanje imovine.“

Treba pripremiti pitanja za sve tri strane. Imaćete 10 minuta da postavite pitanja i saslušate odgovore.

Uputstva za male grupe za II dio

Vi ste grupa od četiri osobe, svaki od vas je predstavnik jedne od četiri strane:

- Pharma Inc.
- Vlada Južnoafričke Republike
- Aktivisti Kampanje za akciju i izlječenje (KAI)
- Grupa sudija u slučaju koji su pokrenule vodeće farmaceutske kompanije

Uputstva:

1. Jedan po jedan, učesnici treba da se predstave i da predstave stranu koju zastupaju, odnosno ulogu koju igraju.
2. Dalje, svaka osoba treba da iznese svoje mišljenje o situaciji na kraju suđenja. Ako misle da će biti lako naći rješenje, pokažu zelenu karticu, a ako smatraju da će biti teško, pokažu crvenu karticu.
3. Sada je vaš zadatak da pokušate doći do zadovoljavajuće odluke, utemeljene na konsenzusu između članova grupe. Diskusiju vodite u krug, jedan za drugim. Sudija vodi ovu diskusiju i on posljednji predstavlja svoj stav.
 - Prvi krug: recite svoju poziciju.
 - Drugi krug: predstavite svoje ideje za rješenje.
 - Treći krug: pregovarajte o različitim rješenjima.
4. Slušajte pažljivo jedni druge. Na kraju svakog izlaganja treba pokazati svoju karticu u boji kojom ćete izraziti vaše mišljenje o tome da li ima izgleda da postignete zadovoljavajuće rješenje.
5. Na kraju procesa konsenzusa, izaberite jednu osobu da predstavi rezultate cijeloj grupi.

Odglumite

Pokažite mi što mislite pod "ljudskim pravima."

TEME

 OPŠTA LJUDSKA PRAVA

 DJECA

 GRAĐANSTVO

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

 9 ILI VIŠE

VRJEME

 90 MINUTA

Teme	Opšta ljudska prava, Djeca, Građanstvo
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	9+
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ovo je dramska aktivnost koja podstiče osobe da: <ul style="list-style-type: none"> ▪ razmotre svoja opšta zapažanja o ljudskim pravima; ▪ pronađu različite načine kojima će predstaviti ova zapažanja.
Srodna prava	Sva
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razmotriti što učesnici znaju o ljudskim pravima ▪ Razviti interkulturalne i komunikacijske vještine ▪ Razviti saradnju i kreativnost
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pribor: odjeća za oblačenje, igračke, stvari iz domaćinstva, itd. ▪ Papir i markeri u boji, voštane bojice ▪ Ljepilo, konopac i karta
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Objasnite da je svrha ove vježbe osmisliti dramsko predstavljanje opšte ideje koncepta ljudskih prava, koje bi bilo razumljivo ljudima koji pripadaju različitim kulturama i govore različitim jezicima. 2. Objasnite da im neće biti dozvoljeno da koriste riječi: ovo mora biti mimička prezentacija. Neke materijale, međutim, mogu koristiti ako žele. 3. Zamolite učesnike da se podijele u male grupe, između 4 i 6 osoba. Dajte svakoj grupi po jedan veliki list papira i komplet voštanih bojica/markera. 4. Dajte grupama 10 minuta: prvo neka uz pomoć „mozgalice” iznesu sve svoje ideje u vezi sa ljudskim pravima; zatim neka izdvoje dvije ili tri ključne ideje, one koje bi najviše voljeli da prikažu mimikom. 5. Sada dajte grupama 30 minuta da dizajniraju i isprobaju svoju mimiku. Objasnite da ovo mora biti grupni napor i da svako treba da ima određenu ulogu u prezentaciji. 6. Kad istekne 30 minuta, okupite grupe tako da svi učesnici mogu gledati predstave svih grupa. 7. Nakon svake prezentacije, odvojte po nekoliko minuta za povratnu informaciju i diskusiju. 8. Pitajte gledaoce da ponude svoju interpretaciju onoga što su upravo vidjeli i da pokušaju identifikovati ključne ideje koje je izvođenje trebalo da predstavi. 9. Zatim dajte samoj grupi priliku da ukratko objasni ideje koje nijesu pomenute tokom povratne diskusije. Isto ponovite sa svakim izvođenjem.

Analiza i evaluacija

Sada razmotrite samu aktivnost.

- Kako su se učesnici osjećali u vezi s ovom aktivnošću? Da li je bila teža ili lakša nego što su mislili na početku? Koji su bili najteže izvodljivi aspekti, odnosno stvari najteže za prezentaciju?
- Da li su učesnici naučili išta novo o ljudskim pravima?
- U čemu su bile sličnosti, odnosno razlike između grupa? Da li je bilo suštinskih neslaganja oko ideje o ljudskim pravima? Zašto?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ovu aktivnost treba sprovesti uz minimalna početna uputstva fasilitatora, ali samo ukoliko su učesnici potpuno neuki u pogledu koncepta ljudskih prava. Glavna svrha jeste pokazati već postojeće, stečene predstave i znanja mladih o ljudskim pravima. Ovo treba naglasiti grupi prije nego što počnu s radom, tako da se ne osjećaju ograničenima ako ne znaju šta su u stvari ljudska prava.

Razjasnite im da je njihov zadatak da portretišu "ljudska prava uopšte", a ne da ilustruju jedno ili više određenih ljudskih prava. Mogu odlučiti da uzmu jedno određeno pravo i da uz njega navedu opšte tačke, ali bi trebalo da kroz njih pokušaju pokazati šta je zajedničko različitim ljudskim pravima. Na kraju sesije trebalo bi da gledaoci odgovore (ili da počnu odgovarati) na pitanje "šta su ljudska prava".

Ne dopustite da oni koji se osjećaju slabima u glumi ne budu aktivni! Objasnite da ima dosta uloga za sve i da ova prezentacija treba da predstavlja zadovoljstvo cijeloj grupi. Nešto neobičnog pribora može oživjeti izvođenje i pomoći aktiviranju kreativnih ideja – dijelovi tiganja, autići, šeširi, jastuci, kamenje, poklopci za kantu...

Varijacije

Možda ćete htjeti da sprovedete ovu aktivnost kao vježbu crtanja: kažite grupama da naprave i predstave poster – ponovo bez korišćenja riječi – i da njime izraze glavne ideje o ljudskim pravima.

Aktivnost se takođe može koncipirati manje kao uvodni kurs, a više s ciljem da se organizuju i razjasne razmišljanja učesnika koji bi radili neke druge aktivnosti u priručniku, ili sprovedili vlastito istraživanje.

Prijedlozi za nastavak

Pogledajte igrokaze ili drugu literaturu sa temom ljudskih prava; osmislite i organizujte dramsku prezentaciju za članove vaše lokalne zajednice.

Ako bi grupa htjela da nastavi i ispita neko određeno ljudsko pravo, bilo bi dobro da pogleda Konvenciju o pravima djeteta i aktivnost "Dječja prava", na strani 103.

Ideje za akciju

Možete razviti svoju mimiku ili napraviti izvođenje/prezentaciju sa cijelom grupom, koju biste predstavili osobama van grupe. Ako se odlučite za varijantu sa posterom, napravite izložbu svojih postera. Obje ideje se mogu iskoristiti za proslavu Dana ljudskih prava.

Ključni datumi

10. decembar
Dan ljudskih prava

Svi jednaki – svi različiti

„Sva ljudska bića su univerzalno jednaka i specifično različita. Univerzalne jednakosti i specifične razlike se moraju poštovati.“ *

TEME

DISKRIM. I KSENOF.

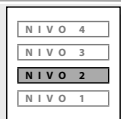

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

GLOBALIZACIJA

SLOŽENOST

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

6-60

VRJEME

40 MINUTA

Teme	Diskriminacija i ksenofobija, Opšta ljudska prava, Globalizacija
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	6-60
Vrijeme	40 minuta
Pregled	Ovo je vrsta kviza – kratak i dovoljno provokativan da bi i sam bio zanimljiv, ali i poslužio kao osnova za odličnu grupnu diskusiju.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jednakost u dostojanstvu ▪ Pravo na prava i slobode bez obzira na razlike bilo koje vrste, kao što su rasa, boja, religija, itd. ▪ Pravo na nacionalnost
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Preispitati univerzalnost ljudskih prava ▪ Jačati svijest učesnika o pojavi etnocentrizma i predrasuda, u sebi i drugima ▪ Razviti sposobnost kritičnog i nezavisnog primanja informacija
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Materijal za učesnike ▪ Veliki list papira (A3) ili flipčart i markeri (poželjno)
Priprema	Kopirajte tekst, po jedna kopija svakom učesniku. Alternativa – tekst možete ispisati na flipčartu ili na grafoskopskoj foliji. (Važno je da svi mogu da ga vide.)
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Recite učesnicima da je naredna aktivnost vrsta kviza, ali da svrha nije u tome da se vidi ko je bio u pravu, a ko ne; ona samo služi kao polazna tačka. 2. Podijelite ili prikazite učesnicima dva citata. Dajte im 5 minuta da ih pročitaju. 3. Zatim od njih zatražite da pojedinačno odrede: <ol style="list-style-type: none"> a) iz koje je knjige ili dokumenta izvučen izvor prvog teksta? b) iz koje države – regije je autor drugog teksta? 4. Kada su svi spremni, zatražite da učesnici naprave male grupe od po troje ljudi i dajte im 20 minuta da razgovaraju i analiziraju svoje individualne izbore. Oni treba da razmisle o sljedećim pitanjima i dođu do zajedničkog odgovora. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zašto su se odlučili za jedan, a ne za neki drugi odgovor? ▪ Što tekstovi govore o autorima? ▪ Što učesnici misle o tekstovima? 5. Kada grupe završe, pozovite ih da u velikoj grupi, jedno po jedno, daju odgovore na pitanje (a). Pozovite grupe da navedu razloge koji su doprinijeli njihovom izboru. Isto ponovite i sa odgovorima na pitanje (b). 6. Otkrijte autora – Said al-Andalusi iz Španije; nastavite sa analizom i evaluacijom.

Analiza i evaluacija

Počnite s kratkim pregledom aktivnosti i onda, ako osjetite da je grupa spremna za to, predstavite pojmove *predrasuda* i *etnocentrizam*. Obratite pažnju na sljedeća pitanja (u cijeloj ili u malim grupama, ako je potrebno):

- Da li su učesnici bili iznenađeni rješenjem?
- Kako su učesnici napravili svoj prvobitni, pojedinačni izbor? Da li su odgovore zasnovali na pogađanju ili stvarnom znanju?
- Da li su učesnici promijenili svoje mišljenje tokom diskusije u malim grupama? Što ih je navelo na promjenu mišljenja? Pritisak grupe? Dobri argumenti?
- Kako su učesnici branili svoj izbor u malim grupnim diskusijama? Da li su se slabo ili čvrsto držali svog izbora?
- Zašto je autor opisao ljude sa sjevera na taj način?
- Kakve nam indicije daje drugi tekst o autoru, njegovom izgledu i njegovoj kulturi?
- Do koje je mjere autorov prikaz rezultat njegovog etnocentričnog stava i predrasuda? Ili, da li je fer reći da su u to doba kulture iz sjeverne Evrope bile manje „civilizovane“ od njegove kulture?
- Da li se učesnici mogu sjetiti primjera kada su čuli ili pročitali da su drugi ljudi opisani na sličan način? Kakav je osjećaj kada te smatraju nižim/manje vrijednim narodom?
- Kada se ljudi ne cijene po onome što jesu, koje se posljedice često javljaju? Mogu li se sjetiti primjera iz istorije? Ili iz sadašnjosti?
- Što treba učiniti kako bi se suprotstavili uticaju predrasuda? Postoje li u regiji ili državi odakle su učesnici osobe ili grupe koje su predmet predrasuda? Koje?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ovi odlomci tekstova uzeti su iz knjige čuvenog naučnika iz Kordobe, Andaluzija (današnja Španija), rođenog 1029. n.e. /420 godine Said al-Andalusi je bio učenjak, veoma poznat po svojoj mudrosti i znanju. Za njega su civilizacija i nauka bile vrlo bliske poznavanju svetog Kurana. On nije bio samo obrazovan u religiji, već i u arapskoj književnosti, medicini, matematici, astronomiji i drugim naukama.

Treba se prisjetiti da su u to vrijeme Mediteranski basen, a posebno arapsko carstvo oko njega, činili centar „civilizacije“. Znanje „na Sjeveru“, kako Said zove sjevernu Evropu, ni izbliza nije bilo tako napredno kao u arapskom svijetu, Persiji, Kini i Indiji.

Budite svjesni da ćete, u zavisnosti od grupe, možda morati da objasnite kako kritički čitati ove tekstove. Možda će biti potrebno naglasiti da drugi tekst, u stvari, otkriva dosta o autoru, njegovom nastupu i kulturi, da je, na primjer, morao imati kovrdžavu kosu i tamnu kožu. Kritičko čitanje podrazumijeva ne samo razumijevanje sadržine teksta već i razmišljanje o kontekstu: ko je autor i zašto piše onako kako piše. Shvatanje ovoga je važan korak ka razumijevanju kako tumačiti sve druge poruke (istoriju, vijesti, pjesme, tekstove itd.) i biti svjestan vrijednosti koje one emituju.

Jedan način predstavljanja pitanja etnocentrizma jeste ukazivanje na to da autor – naviknut na ljude tamne kože i kovrdžave kose – daje vrlo dobru definiciju „suprotnosti“ onome što on smatra normalnim. Takođe je vrlo važno da, kroz diskusiju, pomognete učesnicima da shvate

Ključni datumi**21. jun**Svjetski dan mira
i molitve

da kulturne razlike ne čine ljude „boljim“ ili „gorim“ od ostalih. Treba da naglasite da je teško ne suditi o drugima bez predrasude, jer našu kulturnu perspektivu uzimamo kao „normu“. Razumjeti ovo – naš vlastiti etnocentrizam – suštinski je korak prema prepoznavanju (etnocentrizma) u drugima i sposobnosti da uspješno komuniciramo sa ljudima iz drugih kultura.

Na kraju ove aktivnosti ostavite dodatnog vremena za diskusiju, kako biste povelili jedan „fleksibilan“ razgovor o ostalim pitanjima koja su pokrenuta. Na primjer, možda ćete htjeti da uđete u analizu ili u diskusiju o predavanju istorije i koliko (malo) mi u Evropi zaista učimo o drugim kulturama.

Napomena: odlomci su uzeti iz „Knjiga kategorija nacija – Nauka u srednjovjekovnom svijetu“, Said al-Andalusi, preveli na engleski Sema'an I. Salem i Alok Kumar, Izdavaštvo Univerziteta u Teksasu, Ostin, 1991. godine

Prijedlozi za nastavak

Ako želite da idete dalje sa idejama o univerzalnosti ljudskih prava, možete koristiti aktivnost „Odgumite“, na strain 86, koja uključuje kreativnost i dramu.

MATERIJAL ZA UČESNIKE**Kviz: Svi jednaki – svi različiti**

1. Koji je izvor sljedećeg teksta? Iz koje je knjige ili teksta ovaj odlomak?

„Svi ljudi na zemlji od Istoka ka Zapadu, od Sjevera ka Jugu, čine jednu grupu; (oni se) razlikuju u tri jasne osobine: ponašanje, fizička pojava i jezik.“

Izaberi jedan od sljedećih odgovora:

UNESCO-va Deklaracija o rasizmu, 1958. Herodotova *Istorija*, 440. godine p.n.e. *Knjiga Veda*, Indija, oko 1000. godine p.n.e. Izvještaj „Svi različiti – svi jednaki“, omladinska kampanja Savjeta Evrope, 1996. Said al-Andalusi, 1029 AD/420 PH Niko od gore navedenih

2. Iz koje zemlje/regije u svijetu dolazi autor ovog teksta?

„Oni koji žive na krajnjem Sjeveru (Evrope), pate zbog toga što su predaleko od Sunca. Vazduh je hladan i njihovo nebo je oblačno. Kao rezultat, njihov temperament je hladan i njihovo ponašanje je grubo. Kao posljedica, njihova tijela su postala ogromna, boja im je postala bijela i kosa im visi. Izgubili su volju za razumijevanjem i oštrinu opažanja. Obuzeti su neznanjem i lijenošću i preplavljeni su zamorom i glupošću.“

Izaberi jedan od sljedećih odgovora

Kina Evropa Indija Afrika Persija Nijedan od ponuđenih odgovora

* Član I Deklaracije o pravima i dužnostima ljudskih bića, kako su predložili mladi. Deklaraciju je kreiralo 500 mladih 80 različitih nacionalnosti, u Palati Evrope u Strazburu, u okviru inicijative Les Humains Associes i Udruženja za Deklaraciju, 26. avgust 1989. (AD 89). www.humains-associes.org

Ašikova priča

Dječiji rad stvara neophodne prihode za porodice i zajednice. Sprječite to i najviše će patiti upravo djeca. Da li je tako?

Teme	Djeca, Socijalna prava, Globalizacija
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	5+
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ova aktivnost koristi diskusije u malim grupama da istraži pitanja o: <ul style="list-style-type: none"> ▪ stvarnostima dječijeg rada ▪ posljedicama dječijeg rada i kako ih spriječiti
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na zaštitu od štetnih oblika rada i eksploatacije ▪ Pravo na obrazovanje ▪ Pravo na igru i rekreaciju
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Povećati znanje o stvarnosti dječijeg rada ▪ Razviti kritičko mišljenje o složenosti problema ▪ Ohrabriti osjećaj za pravične vrijednosti i odgovornosti za traženje rješenja
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kopije činjenica iz Ašikovog života, jedna kopija po učesniku ▪ Olovke i markeri ▪ Flipčart papir ili veliki listovi papira (A3)
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kopirajte dizajn za „ideje za rješenja“ na veliki list papira (A3) ili na flipčart papir: po jedan za malu grupu i još jedan za veliku grupu. ▪ Sakupite neke od dolje navedenih informacija da ih iskoristite za predstavljanje aktivnosti.

Uputstva

1. Recite učesnicima da je aktivnost zasnovana na studiji slučaja Ašika, djeteta radnika iz Pakistana. Cilj je da se pokušaju pronaći mogući načini da se promijeni Ašikova situacija.
2. Za zagrijavanje uradite „sastavljenu priču“ – izmislite priču o jednom danu Ašikovog života. Obilazite krug i zatražite da svaki učesnik doda neku rečenicu.
3. Podijelite učesnike u male grupe sa najviše 5 osoba po grupi. Dajte svakom kopiju Ašikovih životnih činjenica. Dozvolite 5 minuta za čitanje i razmjenu komentara.
4. Dajte svakoj grupi kopiju papira „ideja za rješenje“. Objasnite da je njihov zadatak da urade brainstorming rješenja problema sa kojima se suočava Ašik i druga djeca radnici. Oni moraju upisati u odgovarajuće kolone moguće korake koji mogu biti

TEME

DJECA

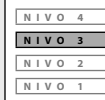

SOCIJALNA PRAVDA

GLOBALIZACIJA

SLOŽENOST

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

5 ILI VIŠE

VRJEME

90 MINUTA

- poduzeti za rješavanje problema „do sutra“, „do narednog mjeseca“ i „u budućnosti“.
- Dajte grupama 30 minuta da završe ovaj zadatak i da imenuju predstavnika koji će izvijestiti pred cijelom grupom.
5. U velikoj grupi, obilazeći krug, tražite povratnu informaciju za svaku kolonu. Sumirajte ideje na flipčardu. Dozvolite diskusiju o idejama ako (učesnici) traže, ali budite svjesni ograničenog vremena!
 6. Kada je tabela završena, nastavite sa opširnom diskusijom i analizom.

Analiza i evaluacija

Dubina diskusije zavisice od opšteg znanja učesnika, ali pokušajte da obuhvatite pitanja i o njihovim stavovima o dječjem radu kao i o mogućim rješenjima:

- Koliko su učesnici već znali o postojanju dječijeg rada prije ove aktivnosti? Kako su to saznali? Odakle su dobili informaciju?
- Da li ima dječijeg rada u njihovim zemljama/gradu? Kakav rad djeca obavljaju i zašto rade?
- Da li djeca treba da rade? Da li bi djeca trebalo da biraju da li da rade ili ne?
- „Rad djeteta stvara neophodne prihode za porodice i zajednice. Spriječite to i najviše će patiti upravo djeca.“ Koji je vaš odgovor na ovo?
- Na koji način mi, kao potrošači, imamo korist od dječijeg rada?
- Koliko teško je bilo osmisliti moguće korake u rješavanju problema dječijeg rada? Koju od tri kolone - „do sutra“, „do narednog mjeseca“ i „u budućnosti“ – najteže je bilo popuniti? Zašto?
- Bilo je mnogo nacionalnih i međunarodnih deklaracija i konferencija o problemu dječijeg rada. Zašto je to još uvijek veliki problem u svijetu?
- Ko bi trebalo da bude odgovoran za rješavanje problema? (Uzmite olovku različite boje i zapišite sugestije na flipčard.)
- Mogu li obični ljudi poput vas i mene pomoći u rješavanju ovog problema? Kako i kada?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ako učesnici znaju vrlo malo o dječjem radu, možda bi trebalo početi aktivnost davanjem nekoliko činjenica o radu djece i njegovim posljedicama. Zanimljiv način da se ovo uradi može biti da se uzmu statistički podaci dati ispod i da se iskoriste za kratak kviz.

Grupu može biti teško da osmisli ideje za prve dvije kolone (sjutra, naredni mjesec) što bi moglo stvoriti osjećaj nemoći i frustracije. Možete ih motivisati tako što ćete im pročitati sljedeću izjavu:

„Zadatak je veliki, ali ne toliko veliki da bi bio glomazan i težak. Vrijedan je za zemlje u razvoju koje se suočavaju sa (problemom) rada djeteta. Ovo pokazuje da ono što uzrokuje problem rada djeteta nije nedostatak resursa, nego manjak istinske volje. Ne dopustite da se ovo nastavi.“

(Vrhovni sud na slučaju M.C. Mehta protiv država Tamil Nadu i ostalih, Indija 1986.)

Obično učesnici shvate da je, u svrhu pronalaženja djelotvornih i trajnih rješenja problema, prvo i neophodno odrediti njihove uzroke. Analiziranjem uzroka, rješenja često postaju očiglednija. Međutim, možda ćete morati ovo naglasiti nekim grupama, posebno ako nijesu uspješni u identifikovanju rješenja.

Možete podstaknuti ideje za rješenje predlaganjem jednog rješenja ili više njih:

- Smanjiti siromaštvo tako da se smanji i potreba za radom djece.
- Povećati plate odraslima tako da se smanji potreba za radom djece.
- Razviti obrazovanje tako da je privlačnije i važnije za potrebe djece.
- Razviti međunarodne standarde za zapošljavanje djece.
- Zabraniti proizvode napravljene radom djeteta.
- Razviti globalni minimum radnih standarda kao zahtjev za članstvo u Svjetsku trgovinsku organizaciju (STO).

Koristite bilo koji aktuelni izvještaj o radu djeteta - bilo lokalni ili globalni – da bi učinili temu aktivnosti interesantnijom.

Varijacije

Ako želite razviti znanje učesnika o konceptu rada djeteta, prije aktivnosti možete koristiti kviz. Možete naći bezbroj kvizova na ILO veb-stranici (<http://www.us.ilo.org/ilokidsnew/whatis.html>) i na UNICEF-ovoj veb-stranici (<http://www.unicef.org/aclabour/quiz.htm>).

Prijedlozi za nastavak

Pronađite više o omladinskim kampanjama protiv dječijeg rada, na primjer „Djeca mogu osloboditi djecu“, Fondacija prava djece, koju je osnovao dvanaestogodišnji Kanađanin (www.icomm.ca/frechild/).

Dodatne informacije

U poglavlju 5, u odjeljku o dodatnim informacijama o djeci i socijalnim pravima, nalaze se statistički podaci o dječijem radu i informacije o tome šta se uradilo sa dječijim radom, o međunarodnom pravu i o dječijem radu i posljedicama dječijeg rada na djecu.

Razmjera problema dječijeg rada znači da postoji ogroman broj dostupnih informacija o ovom pitanju. Korisne internet stranice uključuju i Međunarodna organizacija rada (www.ilo.org), UNICEF (www.unicef.org) i Save The Children (www.savethechildren.org.uk).

Ključni datumi

2. decembar

Međunarodni dan ukidanja ropstva

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Ašikovi lični podaci

Lični podaci

Ime: Ashique Hashmir
Starost: 11 godina
Nacionalnost: Pakistanac
Porodica: Roditelji, baba, djed, sestra i tri brata
Porodični prihodi: oko 70 € mjesečno

Ostale informacije

Njegova porodica je pod obavezom jer su uzeli pozajmicu od oko (P)Rs 6000 (110 €). Trenutno, iznos duga sa kamatom je oko 280 €.
 Ašika je otac poslao u školu na tri mjeseca, ali vlasnik fabrike ga je vratio na posao. Njegov otac je bio kažnjen zbog toga što je uradio.
 Porodični prihod je veoma nizak i nije dovoljan da djeci omogući školovanje i da obezbijedi adekvatnu hranu i medicinsku njegu.

„Profesionalni” podaci

„Zanimanje”: rad u fabrici cigle
Radni dan: između 12 i 16 sati dnevno (pola sata pauze) – 6 dana u sedmici
Radni učinak: oko 600 cigli na dan
Plata: 1,3 € za 1000 cigli (ali 50% ide na vraćanje zajma, koji je uzela njegova porodica)
Radi od svoje pete godine.

Situacija iz stvarnog života

Sakupljene informacije iz materijala ILO i Oslobodite djecu.

Izvor

Kampanje Oslobodite djecu: www.freethechildren.org

Ideje za rješenje

Šta se može uraditi u vezi sa Ašikovom situacijom – i u drugim slučajevima djece radnika?

Do sutra?	Do narednog mjeseca?	Ubuđuće?

Pazite, mi gledamo!

Niko nije mogao napraviti veću grešku od onih koji nijesu uradili ništa zato što su mogli uraditi samo malo

Teme	Globalizacija, Socijalna prava, Građanstvo
Složenost	Nivo 4
Veličina grupe	bilo koja
Vrijeme	150 minuta
Pregled	U ovoj aktivnosti učesnici kreiraju kampanju o javnoj svijesti u vezi sa posljedicama preseljenja transnacionalnih kompanija.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo svih na uživanje minimalnih i odgovarajućih radnih uslova ▪ Pravo na osnivanje sindikata ▪ Pravo na socijalnu sigurnost
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Analizirati posljedice promjene lokacije transnacionalnih kompanija, lokalno i globalno ▪ Promovisati aktivizam o ljudskim pravima ▪ Ohrabriti kreativnost i maštu
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ljepljive etikete koje učesnici mogu koristiti kao naljepnice za kampanje ▪ Veliki list papira ili flipčart papir za pravljenje postera ▪ Papiri veličine A4 za pravljenje letaka (poželjno, papiri u boji) ▪ Selotejp i ljepilo ▪ Marker u boji i olovke ▪ Makaze ▪ Novine, časopisi, brošure i bilo koji drugi štampani materijal kao izvor slika
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Napravite kopiju lista sa činjenicama i ciljevima kampanje, po jedan za svakog učesnika.

Uputstva

1. Objasnite da je ova aktivnost o globalizaciji sa posebnim fokusom na praksu preseljenja transnacionalnih kompanija.
2. Pitajte učesnike što već znaju o ovoj temi i za njihovo mišljenje o tome kako je ona pokrivena od strane medija.
3. Uradite „mozgalicu“ o tome što kampanji daje dobar publicitet.
4. Podijelite grupu u manje grupe od po 3 ili 4 osobe.
5. Navedite slučaj Istočnoevropske kampanje za čistu odjeću (IEKČO) kao primjer kampanje koja nastoji da informiše javnost o posljedicama globalizacije i podijelite im list sa činjenicama.
6. Postavite scenu za aktivnost. Recite grupi da zamisle NVO (nevladinu organizaciju),

TEME

GLOBALIZACIJA

SOCIJALNA PRAVDA

GRAĐANSTVO

SLOŽENOST

NIVO 4

NIVO 3

NIVO 2

NIVO 1

NIVO 4

VELIČINA GRUPE

BILO KOJA

VRJEME

150 MINUTA

- Istočoevropsku kampanju za čistu odjeću, koja je upravo dobila donaciju od Savjeta Evrope. Pošto su ranije, s obzirom na probleme u finansiranju, radili u malim razmjerama u samo nekoliko zemalja, Upravni odbor IEKČO je odlučio da obnovi i proširi kampanju širom Evrope. Organizacija želi da angažuje vašu grupu kao savjetnika.
7. Podijelite ciljeve kampanje (propratni materijal 2). Recite da vas je IEKČO zamolio da prenesete ove osnovne informacije za preporuke.
 8. Svaka mala grupa će dizajnirati prijedlog za proširenje IEKČO u svojoj zemlji. Prvo bi trebalo skicirati kratki okvirni prijedlog čitave kampanje. Zatim bi trebalo napraviti detaljniji prijedlog kako da ispune prvi cilj, to jeste, da informišu čitavu javnost. U detaljni prijedlog treba uključiti:
 - vremenski raspored aktivnosti
 - listu predloženih aktivnosti (koncerti, TV i radio programi, ulično pozorište, leci, itd.)
 - mjesta gdje će se aktivnosti održavati (škole, javne zgrade, itd.)
 - broj potrebnog osoblja
 - u kojem obimu će se koristiti materijali (naljepnice, poster, itd.)
 9. Naglasite da prijedlog treba da bude jasan i sažet. Recite učesnicima da je NVO otvorena za bilo koju vrstu prijedloga, naročito onih kreativnih, ali da oni insistiraju da grupa zadovoljava ciljeve koji su navedeni u ciljevima kampanje i da opravdaju sredstva kojim će ih postići. Kasnije, od njih se očekuje da svoj prijedlog predstave predstavnicima NVO-a za preporuku Upravnom odboru IEKČO-a. Za sada, imaju 60 minuta da formulišu prijedlog.
 10. Kada su prijedlozi završeni, organizujte prezentacije.
 11. Otvorite grupnu raspravu.

Analiza i evaluacija

Počnite sa kratkim pregledom kako je aktivnost protekla. Pitajte svaku od grupa, radi dobijanja povratne informacije, kako su organizovali zadatak i kako su zajedno radili. Da li su svi bili uključeni? Da li svi misle da su učestvovali? Onda pređite na razgovor o globalizaciji i onome što su učesnici naučili.

- Koji su pozitivni i negativni uticaji preseljenja kompanije – na nivo lokalne zaposlenosti; na državnu ekonomiju; na globalnu ekonomiju?
- Da li radnici imaju bilo kakav pravi izbor u prihvatanju uslova rada koji im se nude, ili ne?
- Ko je odgovoran za situaciju?
- Šta se može i šta se treba uraditi da se radnici obrazuju o njihovim pravima?
- Da li su kampanje poput ovih korisne? Zbog čega?
- Što neku kampanju čini dobrom?
- Po vašem mišljenju, da li institucije koje rade na zaštiti prava radnika, kao NVO-i, sindikati, agencije Ujedinjenih nacija, vodeće organizacije u antiglobalizacijskoj kampanji, uspijevaju da promijene bilo što?

Savjeti za fasilitatore/ke

Naći ćete informacije o slučajevima preseljenja transnacionalnih kompanija u dodatnim

informacijama o globalizaciji. Prije nego što počnete ovu aktivnost, provjerite da li IEKČO ili slična organizacija ima filijale u vašoj zemlji.

Jedan od ciljeva ove aktivnosti je stimulirati kreativnost učesnika. Stoga treba da im naglasite da oni imaju potpunu slobodu da „izmisle“ bilo koju vrstu nove strategije kampanje, ali da pritom uvijek imaju na umu da moraju zadovoljiti ciljeve postavljene od strane NVO-a.

U tački 10 uputstava, odnosno, kada grupa predstavi svoj rad, vi možete igrati ulogu člana odbora za izbor IEKČO-a. Međutim, preporučljivo je da, ako je to moguće, nađete drugu osobu, neku koja nije bila uključena u grupni rad. Ovo aktivnost čini zanimljivijom i nudi mogućnost za otvaranje diskusije, naročito ako možete pozvati nekoga iz NVO-a ko radi na pitanjima globalizacije ili u kampanjama.

Ako možete u posjetu pozvati „eksperte“, to je dobra ideja da uradite aktivnost kroz dvije sesije. Iskoristite prvu sesiju da napravite izvještaje i materijale kampanje, a drugu za diskusiju.

Ključni datumi

24. oktobar

Međunarodni dan informisanja

Prijedlozi za nastavak

Kontaktirajte IEKČO i razvijte rad koji je grupa započela.

Ako grupa želi da nastavi rad na temu socijalnih i prava radnika, mogli bi uraditi aktivnost „Ašikova priča“, na strani 91, koja se bavi pitanjem rada djeteta.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

1. Lista činjenica: Istočnoevropska kampanja za čistu odjeću

Istočnoevropska kampanja za čistu odjeću (IEKČO) je mreža koja je pokrenuta u Holandiji 1990. sa ciljem da poboljša uslove rada u globalnoj industriji sportske odjeće. Trenutno u otprilike 10 istočnoevropskih zemalja postoji KČO, gdje je svaki KČO koalicija potrošačkih organizacija, sindikata, organizacija ljudskih prava i prava žena, istraživača, grupa solidarnosti i aktivista.

Glavne teme vezane za uslove rada su:

- niske plate
- gubici u radnoj snazi (bez ugovora, neregularni radni sati, prisilni i neplaćeni prekovremeni rad, itd.)
- uskraćivanje prava na organizovanje (zastrašivanje radničkih aktivista).

2. Ciljevi kampanje

Ciljevi kampanje su:

- Informisati širu javnost o tome šta se dešava, s ciljem sticanja podrške za kampanju.
- Pokazati, kroz konkretne primjere, uticaj nekih posljedica globalizacije kojima se krše ljudska prava.
- Napraviti pritisak na kompanije da unaprijede poštovanje ljudskih prava svojih radnika širenjem informacija o njihovim pravima.
- Aktivirati mreže osoba, organizacija i institucija koje se bore za istu stvar.

Mogu li ući?

Izbjeglico, idi kući! On bi išao kada bi mogao.

TEME

 LJUDSKA SIGURNOST

 DISKRIMINACIJA

 MIR I NASILJE

SLOŽENOST

 NIVO 3

VELIČINA GRUPE

 6-20

VRJEME

 60 MINUTA

Teme	Ljudska sigurnost, Diskriminacija i ksenofobija, Mir i nasilje
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	6 - 20
Vrijeme	60 minuta
Pregled	Ovo je predstava o grupi izbjeglica koje pokušavaju pobjeći u drugu zemlju. Govori o: <ul style="list-style-type: none"> ▪ izbjegličkim neprilikama ▪ socijalnim i ekonomskim argumentima davanja i odbijanja azila
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo da traži i uživa azil od protjerivanja u drugim zemljama ▪ Pravo da traži utočište pred progonima u drugim zemljama ▪ Pravo na zaštitu od diskriminacije ▪ Razviti znanje i razumijevanje o izbjeglicama i njihovim pravima ▪ Razumjeti argumente za dozvoljavanje i odbijanje ulazaka izbjeglica u zemlju ▪ Unaprijediti solidarnost sa osobama koje su iznenada primorane da napuste svoje domove
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kartice sa ulogama ▪ Kreda i/li namještaj za pravljenje prelazne granične službe ▪ Olovke ▪ Papir ▪ Kopirajte jedan papir sa informacijama po učesniku. ▪ Kopirajte kartice sa ulogama, jednu za svakog imigracijskog službenika, izbjeglicu i posmatrača. ▪ Postavite scenu za predstavu. Na primjer, nacrtajte liniju na podu koja će predstavljati granicu ili razmjestite namještaj tako da napravite fizičku granicu sa prostorom za prijavnicu. Iskoristite sto za brojača u imigracijskoj službi i napravite znakove za imigracijsku kancelariju o ulasku, carinskim propisima, itd.
Materijali	
Priprema	
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Objasnite da je ovo predstava o grupi izbjeglica koje bježe iz svoje zemlje i koje žele da uđu u drugu zemlju u potrazi za sigurnošću. 2. Počnite sa „mozgalicom“ da otkrijete što učesnici znaju o izbjeglicama. Napišite ideje na velikom listu papira ili flipčart papiru kako biste kasnije mogli uputiti na njih, u diskusiji. 3. Pokažite učesnicima postavku prostorije i pročitajte sljedeći tekst: „Mračna je, hladna i vlažna noć na granici između X i Y. Došao je veliki broj izbjeglica, koje bježe od rata

u X-u. Žele da pređu u Y. Gladni su, umorni i hladno im je. Imaju malo novca, i nemaju nikakve dokumente, osim svojih pasoša. Imigracijski službenici iz zemlje Y imaju različite stavove – neki žele da dozvole izbjeglicama da pređu granicu, ali drugi to ne žele. Izbjeglice su očajne i koriste nekoliko argumenata da ubijede imigracijske službenike.”

4. Podijelite učesnike u jednake grupe. Jedna grupa neka budu izbjeglice iz zemlje X, druga grupa neka budu imigracijski službenici u zemlji Y, a treća grupa neka budu posmatrači.
5. Recite „izbjeglicama” i „imigracijskim službenicima” da uvježbaju ulogu i argumente za svaku osobu. Podijelite propratni materijal i dajte im 15 minuta da se pripreme.
6. Počnite sa predstavom. Procijenite sami kada da prestanu, ali oko 10 minuta bi bilo sasvim dovoljno.
7. Dajte posmatračima 5 minuta za pripremu povratne informacije.

Analiza i evaluacija

Započnite tako što ćete od posmatrača zatražiti povratnu informaciju o predstavi. Zatim zatražite od igrača komentare o tome kako su se osjećali kao izbjeglice ili imigracijski službenici, a nakon toga pređite na diskusiju o pitanjima i o tome šta su učesnici naučili.

- Da li je postupanje sa izbjeglicama bilo fer?
- Izbjeglice imaju pravo na zaštitu prema članu 14 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i prema Konvenciji koja se odnosi na status izbjeglica iz 1951. godine. Da li je izbjeglicama omogućeno njihovo pravo na zaštitu? Zašto jeste? Zašto nije?
- Da li zemlja treba da ima pravo da vrati izbjeglice?
- Da li bi vi ovo uradili da ste imigracijski službenik? Šta ako znate da su se oni suočili sa smrću u svojoj zemlji?
- Sa kakvim se vrstama problema izbjeglice suočavaju kada se nađu u vašoj zemlji?
- Šta bi trebalo uraditi da se riješe neki problemi prihvata, s kojima se suočavaju izbjeglica?
- Da li ima u vašoj zemlji interno raseljenih lica? Ili u susjednoj zemlji?
- Šta se može i šta se treba uraditi da ljudi prestanu postajati izbjeglice?

Savjeti za fasilitatore/ke

Koristite „mozgalicu” da saznate koliko učesnici već znaju o tome zašto ima izbjeglica, zašto ljudi bježe iz svoje domovine, odakle dolaze i u koje zemlje idu. Ovo će vam pomoći da odlučite kako da vodite analizu i evaluaciju, i koje će vam dodatne informacije biti potrebne u toj fazi.

Razmislite što biste uradili ako je neko u grupi izbjeglica. Možda oni ne bi trebalo da budu u grupi koja igra izbjeglice u slučaju da imaju bolne uspomene na to iskustvo.

Tri grupe ne moraju biti jednake. Možete, na primjer, izabrati da imate samo tri ili četiri posmatrača, a da ostatak grupe budu aktivni glumci.

Možete posmatračima dati kopije dodatnih informacija tako da se oni upoznaju sa pravima izbjeglica dok se drugi pripremaju za igranje uloga.

Scena je pripremljena za mračnu, hladnu i vlažnu noć. Zašto ne ugasiti svjetla i otvoriti prozore kada radite predstavu? Da povećate zbunjenost izbjeglica, možete na granici dodati

znakove na stranom (ili izmišljenom) jeziku. Ne zaboravite da obavijestite imigracijske službenike u grupi 2 o tome šta je napisano na znakovima!

Napomena: ova aktivnost je prilagođena iz *First steps* (Prvi koraci, op.prev.) – *Priručnik za početno obrazovanje o ljudskim pravima*, Amnesty International, London, 1997. Citat, „Izbjeglice, idite kući! On bi išao kada bi mogao” je slogan korišten u kampanji UNHCR-a.

Varijacije

Ponovite predstavu, ali neka imigracijski službenici i izbjeglice zamijene uloge. Posmatrači bi sada trebalo da imaju dodatni zadatak da zabilježe bilo koje razlike između prve i druge predstave, a posebno one koje rezultiraju većom zaštitom prava izbjeglica.

Uradite nastavak predstave koji uključuje i tim službenika iz UNHCR-a koji će pomoći izbjeglicama iz zemlje X.

Školski razred može nastaviti sa temom kroz istraživanje informacija o ulozi UNHCR-a (www.unhcr.ch) i zatim napisati „službeni izvještaj” koji će uključivati sljedeće tačke:

- one argumente koji su ubijedili imigracijske službenike da puste izbjeglice u zemlju
- bilo koje neprikladno ponašanje imigracijskih službenika
- preporuke za to šta bi zemlja Y trebalo da uradi da zaštiti prava izbjeglica.

Prijedlozi za nastavak

Saznajte više o izbjeglicama u svojoj zemlji, naročito o stvarnosti njihovog svakodnevnog života. Učesnici mogu kontaktirati lokalno udruženje izbjeglica i razgovarati sa osobljem i izbjeglicama.

Ako želite isprobati aktivnost koja slijedi nakon što izbjeglice pređu granicu i prijave se za azil, možete sprovesti aktivnost „Jezička barijera”, na strani 228.

Ideje za akciju

Kontaktirajte lokalnu ili nacionalnu organizaciju koja radi sa izbjeglicama koje su smještene u vašoj zemlji i vidite šta možete uraditi da je podržite. Na primjer, možda im treba pomoć u prikupljanju i podjeli osnovnih namirnica izbjeglicama.

Dodatne informacije

Svake godine milioni ljudi moraju da napuste svoje domove, a često i svoje države, zbog progonstva ili rata. Ove osobe postaju izbjeglice. Oni najčešće moraju da se isele iznenada i da ostave većinu svoje imovine. U toku selidbe porodice se često razdvajaju. Mnoge izbjeglice nikada nemaju priliku da se vrate svojim kućama.

Izbjeglice često traže sigurnost u susjednim zemljama, pristižući u velikom broju u isto vrijeme (što se zove masovni priliv). Druge izbjeglice moraju da proputuju veliku udaljenost kako bi našle sigurnost i dolaze na aerodrome i pristaništa koja su daleko od njihovih rodni država.

Ujedinjene nacije su 1951. usvojile Konvenciju koja se odnosi na status izbjeglica, a koju je potpisalo više od polovine zemalja iz cijeloga svijeta. Postoji Visoka komisija Ujedinjenih nacija za izbjeglice (engl. United Nations High Commission for Refugees – UNHCR), koja prati primjenu Konvencije i pomoć izbjeglicama, uglavnom humanitarnu.

Prema Konvenciji, izbjeglica je neko ko je napustio svoju zemlju i ko nije u mogućnosti da se vrati usljed straha od progona zbog njegove rase, vjere, nacionalnosti, pripadanja određenoj društvenoj grupi, ili zbog političkog opredjeljenja. Osnovna zaštita koju izbjeglice moraju imati je pravo da se ne vrate u svoju zemlju gdje se mogu suočiti s progonom ili smrću (pravo na uživanje zaštite od progona u drugim zemljama). Ovo se takođe primjenjuje ako vlada želi da pošalje izbjeglicu u treću zemlju iz koje bi izbjeglica mogla biti poslata kući.

Vlade imaju obavezu da saslušaju zahtjeve izbjeglice koje žele da pronađu sigurnost (azil) u njihovoj zemlji. Ovaj princip se primjenjuje u svim zemljama, bilo da su one potpisnice Konvencije iz 1951. ili ne. U Konvenciji se takođe kaže da izbjeglice treba da budu pošteđene od diskriminacije i da treba da imaju puna prava u zemlji u koju su otišli radi sigurnosti.

Međutim, države se ne slažu oko toga ko je „prava“ izbjeglica; bogate zemlje često tvrde da izbjeglice nijesu žrtve ugnjetavanja, već da samo žele bolji životni standard. Oni ih nazivaju „ekonomski imigranti“. Vlade se često spore oko toga da li su strahovi izbjeglica pretjerani ili neistiniti.

Ključni datumi

20. jun

Svjetski dan izbjeglica

Brojnost izbjeglica u svijetu

Region (na dan 1. januara 2000)	Izbjeglica
Afrika	3.523.250
Azija	4.781.750
Evropa	2.608.308
Latinska Amerika i Karibi	61.200
Sjeverna Amerika	636.300
Okeanija	64.500
Ukupno	11.675.380

Izvor:

Izbjeglice u brojevima, izdanje 2000, publikacija UNHCR-a

Porijeklo većinske populacije izbjeglica u 1999.

Zemlja porijekla	Glavne države za pružanje azila	Izbjeglice
<i>Odakle dolaze?</i>	<i>Kuda idu?</i>	
Avganistan	Iran/Pakistan/Indija	2.562.000
Irak	Iran/Saudijska Arabija/Sirija	572.500
Burundi	Tanzanija/D. R. Kongo	525.700
Sijera Leone	Gvineja/Liberija/Gambija	487.200
Somalija	Etiopija/Kenija/Jemen/Džibuti	451.600
Bosna i Hercegovina	Jugoslavija/Hrvatska/Slovenija	448.700
Angola	Zambija/D. R. Kongo/ Kongo	350.600
Hrvatska	Jugoslavija/Bosna i Hercegovina	340.400

Izvor:

Izbjeglice u brojevima, izdanje 2000, publikacija UNHCR-a

Interno raseljena lica (IDP)

Nije svaka osoba koja je prisiljena da pobjegne iz njenog/njegovog doma prešla u drugu zemlju; neke su ostale u svojoj zemlji i to su tzv. interno raseljena lica (IDP). IDP su grupa sa najbržim rastom broja raseljenih lica u svijetu. U Evropi je broj IDP-a (3 252 300) veći od broja izbjeglica (2 608 380), sa glavnom koncentracijom u Bosni i Hercegovini i zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza. Za razliku od izbjeglica, njih ne štiti međunarodno pravo niti im pripadaju mnoge vrste pomoći. Započeta je široko raširena međunarodna debata o tome kako najbolje pomoći svim IDP-ima i ko je odgovoran za njihovo blagostanje. UNHCR se brine o nekim grupama IDP-a na zahtjev Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE**Kartice sa ulogama za izbjeglice****Argumenti i izbor izbjeglica**

Treba pripremiti argumente i taktike; na vama je da odlučite da li da predložite vaše argumente kao grupa ili će svaki član pojedinačno preuzeti odgovornost za iznošenje sopstvenih argumenata.

Možete koristiti ove argumente, ali i sve druge kojih se sjetite:

- Naše je pravo da dobijemo azil.
- Naša djeca su gladna; imate moralnu obavezu da nam pomognete.
- Ubiće nas ako se vratimo.
- Mi nemamo novca.
- Nemamo gdje drugo otići.
- Ja sam bio doktor u mom rodnom gradu.
- Mi samo hoćemo sklonište dok ne bude sigurno da se vratimo.
- Drugim izbjeglicama su dopustili ulazak u vašu zemlju.

Prije predstave, razmislite o sljedećim opcijama:

- Da li ćete se razdvojiti ako to od vas zatraže imigracijski službenici?
- Da li ćete otići kući ako pokušaju da vas vrate nazad?

Treba da igrate izmiješanu grupu izbjeglica, zato u pripremi svaka osoba mora da odabere svoj identitet: godine starosti, pol, porodični odnos, profesiju, bogatstvo, vjeru i sve lične stvari koje imate uz sebe.

Kartice sa ulogama za imigracijske službenike**Argumenti i izbori službenika**

Treba pripremiti argumente i taktiku; na vama je da odlučite da li da predložite vaše argumente kao grupa ili će svaki član zasebno preuzeti odgovornost za iznošenje vlastitih argumenata.

Možete koristiti ove argumente, ali i sve druge kojih se sjetite:

- Oni su očajni, ne možemo ih poslati nazad.
- Ako ih pošaljemo nazad, mi ćemo biti odgovorni ako budu uhapšeni, mučeni ili ubijeni.
- Imamo zakonsku obavezu da prihvatimo izbjeglice.
- Nemaju novca, pe će im trebati pomoć države. Naša zemlja ne može to sebi priuštiti.
- Mogu li dokazati da su prave izbjeglice? Možda su ovdje samo da potraže bolji životni standard?
- Naša zemlja je vojni i poslovni partner njihovoj zemlji. Ne smijemo biti viđeni da ih štitimo.
- Možda imaju vještine koje su nam potrebne?
- U našoj zemlji ima dosta izbjeglica. Moramo se brinuti o našim ljudima. Treba da idu u bogatije zemlje.
- Ako ih pustimo, i drugi će zahtijevati ulazak.
- Ne govore naš jezik, imaju drugačiju vjeru i jedu drugačiju hranu. Neće se uklopiti.
- Donijeće političke neprilike.
- Među njima se možda kriju teroristi ili ratni zločinci.

Prije igranja uloga, razmislite o sljedećim opcijama:

- Da li ćete pustiti sve izbjeglice da pređu granicu?
- Da li ćete pustiti samo neke?
- Da li ćete ih podijeliti po godinama, profesiji, bogatstvu...?
- Da li ćete uraditi nešto drugo umjesto ovoga?

Kartice s ulogama za posmatrača

Vaš zadatak je da posmatrate predstavu. Na kraju predstave od vas će se tražiti povratna informacija. Izaberite člana koji će biti vaš predstavnik.

Dok posmatrate, između ostalih stvari treba uočiti:

- različite uloge koje su igrali izbjeglice i imigracijski službenici
- argumente koje su koristili i kako su ih predstavili
- bilo kakva kršenja ljudskih prava i prava izbjeglica

Treba da odlučite kako ćete sve bilježiti. Na primjer, možete se podijeliti u dvije podgrupe tako da jedna grupa posmatra imigracijske službenike, a druga izbjeglice.

Dječja prava

Dijete bez hrabrosti je kao nebo bez zvijezda.

Teme	Djeca, Opšta ljudska prava, Obrazovanje
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	60 minuta
Pregled	Ova aktivnost koristi „dijamantsko rangiranje“ za otvaranje diskusije o Konvenciji o pravima djeteta (KPD), uključujući teme kao što su: <ul style="list-style-type: none"> ▪ osnovna ljudska prava i posebna prava djeteta po KPD; ▪ obaveze i odgovornosti po Konvenciji; ▪ kako braniti prava.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na znanje i život sa sopstvenom porodicom ▪ Pravo na zaštitu od ekonomskog iskorišćavanja ▪ Pravo na poseban tretman pred sudom
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pružiti znanje o Konvenciji o pravima djeteta (KPD) ▪ Razviti vještine za kritičko razmatranje informacija i dovođenje u vezu sa svakodnevnim životom ▪ Stimulisati osjećanje odgovornosti, solidarnosti, pravde i jednakosti
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kartice sa izjavama – po jedan set za svaku grupu ▪ Veliki papiri za zidni pano ▪ Markeri ▪ Dovoljno prostora da male grupe mogu raditi samostalno
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Koristite skraćenu verziju KPD sa strane 406. Spisak članova Konvencije ispišite na veliki list papira da biste napravili zidni pano. ▪ Pregledajte izjave na karticama (koje se nalaze niže) i odlučite koji će članovi iz Konvencije biti najinteresantniji za diskusiju u vašoj grupi. Razmotrite koje su teme najvažnije za članove grupe, a koje će biti najkontroverznije. ▪ Pripremite po jedan set kartica za svaku malu grupu. Stavite svaki set u kovertu, tako da se kartice ne pomiješaju!

Uputstva

1. Počnite sa kratkim pregledom KPD. Pitajte učesnike šta znaju o tome. Pokažite zidni pano i kratko razmotrite osnovne članove.
2. Pozovite učesnike da se okupe u male grupe od po tri, četiri osobe. Podijelite im kovertu s karticama sa izjavama.
3. Objasnite proceduru „dijamantskog rangiranja“. Svaka mala grupa treba da prodiskutuje

TEME

DJECA

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

OBRAZOVANJE

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

BILO KOJA

VRJEME

60 MINUTA

devet ponuđenih izjava i razmotri koliko su one značajne u njihovim životima. Zatim treba da ih slože u obliku dijamanta, po redosljedu važnosti. Najvažniju izjavu treba da postave na sto. Ispod nje, jednu do druge, treba da postave dvije, po važnosti, sljedeće izjave, ispod njih, naredne tri izjave srednje važnosti. U četvrtom redu treba takođe da budu dvije kartice, a u petom – jedna kartica sa izjavom koju smatraju najmanje značajnom. Na ovaj način, kartice poređane na stolu biće u obliku dijamanta.

4. Dajte grupi 25 minuta da diskutuje i odluči o redosljedu – rangiranju.
5. Kada su sve male grupe završile, pozovite učesnike da prošetaju po prostoriji i razgledaju kako je svaka grupa rangirala izjave. Zatim, pozovite sve učesnike na zajedničku analizu i evaluaciju.

Analiza i evaluacija

Započnite tako što ćete pozvati sve grupe da predstave rezultate svojih diskusija. Zatim razmotrite koliko su učesnici uživali u aktivnosti i šta su naučili.

- Koliko se podudaraju rezultati diskusija različitih grupa? Koje su sličnosti, a koje razlike?
- Zašto različite osobe imaju različite prioritete?
- Kao rezultat slušanja drugih, da li neka od grupa želi da preispita svoju odluku o rangiranju izjava? Koji su argumenti najubjedljiviji?
- Uopšteno, koja se prava ne poštuju u vašoj zajednici, i zašto?
- Postoje li neka prava koja se ne nalaze u Konvenciji, a vi smatrate da treba da budu uključena?
- Da li smatrate da djeca treba da imaju svoju Konvenciju? Zašto?
- Ako djeca imaju svoju Konvenciju, zašto ne bi postojala konvencija mladih osoba od 18 do 30 godina?
- Koja bi posebna prava trebalo da sadrži takva konvencija za mlade osobe?
- A ako djeca imaju prava koja su zajamčena Konvencijom o pravima djeteta, koliko je realno od njih očekivati da ta prava stvarno zahtijevaju?
- Kako ljudi uopšte zahtijevaju svoja prava?
- Ako je učešće u demokratskom procesu jedan od načina da osobe zahtijevaju svoja prava, šta učesnici mogu učiniti sada kako bi u svojoj školi ili klubu počeli da „zahtijevaju svoja prava“?
- Kome se, u vašem društvu, može obratiti dijete ako smatra da su njegova ili prava nekog drugog djeteta ozbiljno povrijeđena?

Savjeti za fasilitatore/ke

Više informacija o „dijamantskom rangiranju“ nalazi se na strani 49 u I poglavlju *Kako koristiti priručnik*. Naglasite učesnicima da ne postoje ispravni i pogrešni načini za rangiranje kartica. Oni treba da prepoznaju da različite osobe imaju različita iskustva, a zbog toga i drugačije prioritete, i da to treba poštovati. Treba, međutim, da pokušaju da unutar svake male grupe bude postignut konsenzus o rasporedu kartica. Jer, konačno, i u stvarnom životu treba postavljati prioritete i odluke donositi u interesu svih.

Varijacije

Umjesto da date devet članova (Konvencije) za rangiranje, možete ponuditi osam, a jednu karticu ostaviti praznu, da grupa na njoj napiše deveti član po svom nahođenju.

Stavite kartice sa izjavama u šešir, pozovite učesnike da izvuku po jednu i da po jedan minut govore o tome. Za više informacija o ovoj metodi pogledajte vježbu „Samo minut“, na strani 150. Zatražite da male grupe napišu kratku priču ili da predstave kraći igrokaz o incidentu koji je u vezi s nekim od odabranih članova Konvencije. Alternativa – priče/igrokazi mogu se temeljiti na događanjima iz medija: nešto što su čuli ili vidjeli na filmu, u pozorištu, ili čitali u knjizi/časopisu. Igrokazi se mogu razviti tako što će učesnici započeti sa incidentom, a zatim nastaviti da improvizuju rješenja ili načine za sprečavanje ponovnog dešavanja određenog incidenta, ili uopšte povreda/nasilja.

Prijedlozi za nastavak

Pozovite nekoga ko je upoznat sa Konvencijom o pravima djeteta – državnog pravobranioca, osobu zaduženu za pomoć djeci, dječjeg psihologa ili nekog iz kancelarije ombudsmana – da razgovara sa grupom. Prije razgovora, uradite „mozgalicu“ o različitim povredama ljudskih prava djece, na primjer, zlostavljanje djece, seksualno iskorišćavanje, zapuštanje, maltretiranje. Ispitajte vašeg predavača ko u lokalnoj zajednici ima obavezu i odgovornost da o tome vodi brigu, na primjer, roditelji, službe, linije za pomoć, socijalni radnici, itd. Takođe, tražite savjet kakve konkretne korake treba preduzeti ako ste svjedok nasilja, posebno ako se nešto ozbiljno dešava, npr. ako vaš susjed maltretira svoju djecu. Takvih se pitanja treba dotaći pažljivo i oprezno.

Djeca i mladi se često osjećaju diskriminisanima. Ako grupa želi istražiti pitanja o diskriminaciji, možda će htjeti da urade aktivnost „Svi jednaki, svi različiti“, na strani 88.

Ideje za akciju

Proučite školsku upravu, politiku i nastavni plan, kako biste vidjeli u kojoj mjeri škola ispunjava obaveze i odgovornosti u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta. Na primjer, da li je obrazovanje koje pruža usmjereno na razvoj dječje ličnosti, talenta i sposobnosti, ili je prevelik naglasak na „bubanju“ za ocjene? Da li učenici imaju pravo da slobodno izraze svoje stavove prema svim stvarima koje ih se tiču? Da li se njihovom mišljenju pridaje odgovarajući značaj? Drugim riječima, da li postoji školsko vijeće i koliko je ono djelotvorno? Da li je školska disciplina uređena na način koji odgovara dostojanstvu djeteta? Kako se škola nosi sa rasističkim incidentima i nasilništvom?

Razgovarajte o tome da li ima prostora za poboljšanja i koje je mjere moguće i potrebno preduzeti da bi se ukazalo na ove probleme. Na strani 276 pogledajte primjer u „Sprovođenju akcija“ i planirajte projekat. Budite pažljivi, ne izazivajte bez potrebe probleme i ne činite stvari koje mogu (nepotrebno) uznemiriti nastavnike, posebno ako osjete da im želite „preoteti vlast“!

Dodatne informacije

Za cijeli tekst Konvencije, relevantne UNICEF-ove godišnje dokumente o stanju djece u svijetu, kao i za druge knjige i publikacije koje se odnose na prava djece, pogledajte reference u 5. poglavlju, u odjeljku o dodatnim informacijama o djeci (strana 317).

Ključni datumi

20. novembar

Univerzalni dan djece

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE**Kartice sa izjavama**

Iskopirajte sljedeće članove Konvencije, isjecite ih i napraviti kartice sa izjavama.

Nijedno dijete ne smije biti izloženo nasilnom i nezakonitom narušavanju njegove privatnosti, porodice, doma i pošte. Dijete treba da bude zaštićeno od nezakonitog napada na njegovu čast i ugled.

Pravo djeteta na slobodu mišljenja, savjesti i vjere poštovaće se. Dijete ima pravo na slobodu udruživanja i mirnog okupljanja.

Nijedno dijete ne smije biti izloženo nasilnom i nezakonitom narušavanju njegove privatnosti, porodice, doma i pošte. Dijete treba da bude zaštićeno od nezakonitog napada na njegovu čast i ugled.

Roditelji imaju primarnu odgovornost za vaspitanje i razvoj djeteta.

Dijete ima pravo na obrazovanje. Država će obezbijediti obavezno osnovno obrazovanje, dostupno i besplatno za sve. Školska disciplina će biti organizovana na način koji je odgovarajući dostojanstvu djeteta. Obrazovanje će biti usmjereno ka razvoju djetetove ličnosti, talenata i sposobnosti, ka razvoju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, ka razvoju odgovornog života u slobodnom društvu, u duhu mira, prijateljstva, razumijevanja, tolerancije i jednakosti i ka razvoju poštovanja životne sredine.

Dijete ima pravo na odmor i razonodu, na igru i slobodno učešće u kulturnom i umjetničkom životu.

Dijete mora biti zaštićeno od ekonomskog iskorišćavanja i rada koji je štetan za njegov život i razvoj. Dijete će biti zaštićeno od svih oblika seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja, od korišćenja u prostituciji i drugim nezakonitim seksualnim i pornografskim radnjama i materijalima.

Država će preduzeti sve odgovarajuće mjere da zaštiti i brine o djeci koja su pogođena oružanim sukobom.

Svakom djetetu koje je optuženo da je počinilo prekršaj ili krivično djelo garantovaće se da nije krivo, dok se ne utvrdi suprotno, da će imati pravnu pomoć u predstavljanju svog slučaja, da neće biti prinuđeno da svjedoči niti da prizna krivicu, da će se njegova privatnost potpuno poštovati i da će se sa njim postupati na način koji odgovara njegovim godinama, okolnostima i dobrobiti. Ni smrtna kazna, ni doživotna kazna bez mogućnosti oslobođanja, neće se dosuditi za djela koja su počinila djeca mlađa od 18 godina.

Različite plate

Jednake plate za jednak rad!

Teme	Socijalna prava, Ravnopravnost polova, Diskriminacija i ksenofobija
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	4+
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ovo je simulacija koja suočava učesnike sa stvarnošću tržišta rada. Upućuje na pitanja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ različitih plata za isti posao ▪ diskriminacije na radnom mjestu ▪ politike niskih plata za mlade radnike
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na poštenu nadoknadu ▪ Pravo na jednak posao i jednaku platu ▪ Pravo na zaštitu od diskriminacije na osnovu godina i pola
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Suočiti učesnike sa stvarnošću diskriminacije na radnom mjestu ▪ Analizirati da li diskriminacija na osnovu godina i pola treba da bude dozvoljena ili ne ▪ Promovisati solidarnost, jednakost i pravdu
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 kopija „visine plata radnika“ ▪ Naljepnice, jedna za svakog učesnika/radnika ▪ Olovke ▪ Novac, možete koristiti E-novac na strani 265
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pripremite naljepnice. Naljepnice treba da sadrže pol i godine radnika. Koristite listu radničkih plata kao izvor. ▪ Odlučite kakav će posao učesnici raditi. Sakupite svu opremu koja će im trebati.

Uputstva

1. Objasnite učesnicima da su oni radnici i da treba za svog poslodavca (vas!) da urade neki posao. Ne treba da brinu, svi će biti plaćeni.
2. Podijelite naljepnice nasumice, jednu za svakog učesnika.
3. Objasnite zadatak i provjerite da li svako zna što treba da radi.
4. Pustite učesnike da počnu sa radom!
5. Kada su zadaci završeni, zamolite učesnike da se poređaju u liniju (u red) za isplatu. Isplatite svaku osobu prema njihovim godinama i polu kao što je navedeno u listi za plaćanje radnika. Treba glasno brojati novac, tako da vas svi čuju i da svi znaju koliko drugi dobijaju.

TEME

SOCIJALNA PRAVA

RODNA RAVNOPR.

DISKRIMINACIJA

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

4 ILI VIŠE

VRJEME

90 MINUTA

6. Ako učesnici počnu postavljati pitanja ili se žaliti, ukratko dajte „razloge“, ali izbjegnite diskusiju.
7. Moraćete koristiti sopstvenu procjenu o tome koliko daleko ćete ići, ali prestanite ako osjetite da postaje prevruće! Dajte svakome vremena da se smiri i da izađe iz uloge, a zatim sjedite u krug za analizu.

Analiza i evaluacija

Počnite diskusiju u fazama. Počnite sa pregledom same simulacije:

- Kako ste se osjećali kada ste dobili manje (ili više) novca od drugih, mada ste svi radili potpuno isti posao?
- Zašto su neki dobili više (ili manje) od drugih? Zašto se ovo desilo?
- Kako ste se osjećali kada ste dobili više od drugih? Kako ste se osjećali kada ste dobili manje od drugih?
- Da li se ovaj oblik diskriminacije javlja na radnim mjestima u vašoj zemlji?

Zatim razgovarajte o nadoknadama na osnovu pola:

- Može li različita visina plate, kada se isplaćuje muškarcu ili ženi, biti opravdana? Zašto? Zašto ne? Kada?
- Što ako muškarac obavlja posao bolje od žene? Da li je to dovoljan razlog da se žena plati manje?
- Ako je muškarac bolje kvalifikovan od žene, da li treba da bude više plaćen?
- Što mislite, da li postoje poslovi koje bi trebalo da rade isključivo muškarci? Zašto? Zašto ne? Ako da, koji poslovi?
- Što mislite, da li postoje poslovi koje bi trebalo da rade isključivo žene? Zašto? Zašto ne? Ako da, koji poslovi?
- Da li mislite da praksa afirmativnih akcija (ili pozitivne diskriminacije) može biti opravdana ne bi li se promijenili socijalni stavovi?

Konačno, pređite na razgovor o nadoknadama na osnovu godina?

- Da li u vašoj zemlji postoji politika različitih visina plata na osnovu godina? Ako ne, da li mislite da bi trebalo da se uvede?
- Kakvo je obrazloženje za primjenu ovakve vrste politike, pogotovo u slučaju mladih ljudi?
- Kakvo je vaše mišljenje o ovoj vrsti politike? Da li je dobra? Loša? Potrebna? Nepotrebna? Dajte razloge.

Savjeti za fasilitatore/ke

Najvjerovatnije ćete prilagođavati aktivnost. Ako budete morali dodati ili oduzeti neke radnike sa liste, pobrinite se da još uvijek imate ravnotežu u grupi po polu i godinama. Ako je grupa velika ili ako želite da idete dublje u diskusiju o ova dva tipa diskriminacije, dobra ideja je da se grupa podijeli u dvije manje grupe. Onda jedna grupa može uzeti zadatak da razgovara o diskriminaciji na osnovu pola, a druga o diskriminaciji na osnovu godina.

Koje vrste poslova su pogodne za ovu aktivnost? Treba da bude potpuno isti posao za sve radnike. Takođe pokušajte izabrati nešto što može uraditi nekoliko radnika istovremeno, tako da učesnicima ne postane dosadno dok čekaju i gledaju. Razmislite o sljedećem:

- Ako želite da izađete vani, da li je vrijeme pogodno?
- Da li imate dovoljno prostora?
- Može li se posao obaviti podjednako lako za osobe različite starosti, za muškarce kao i za žene?
- Da li je bezbjedno?
- Da li će ljudima biti neugodno ili će odbiti posao zbog moralnih principa?
- Koliko dugo će trajati?
- Da li zahtijeva mnogo vještine?
- Da li se posao može ponoviti nekoliko puta?

Primjeri poslova:

- Obrišite tablu i uredno napišite zadatak frazu na njoj.
- Skinite knjige sa police i stavite ih u kutiju. Prenesite kutiju na drugu stranu prostorije i raspakujte knjige na drugu policu.
- Napravite avion od papira ili neki jednostavnu kapu.
- Sakupite tri različite vrste lišća i zalijepite ih na papir.
- Potražite definiciju riječi i napišite je na papiru. (Ako odaberete različite riječi, od kojih se svaka odnosi na ljudska prava, onda na kraju možete imati mali rječnik pojmovi!).

Kada vršite isplatu i kada dajete objašnjenja za različite plate, moraćete izmisliti „razloge“. Mogu biti zasnovani na onome što se zaista dogodilo ili mogu biti smiješni. Na primjer:

- Onaj ko se spotakao dobija manje.
- Onaj ko se nasmijao i ko je izgledao srećno, dobija više.
- Utorak je!

Informacije ispod teksta i dodatne informacije u poglavlju 5 će vam pomoći u toku diskusije.

Varijacije

Ako ne smatrate da je izvođenje ove aktivnosti pogodno za simulaciju, možete informacije prilagoditi da bi ih koristili kao osnovu za diskusiju. Možete napraviti „listu činjenica“ za svakog radnika, sa informacijama o tome kakav posao obavlja, koliko godina ima, kojeg je pola i kolika mu je naknada. Možete uključiti i druge detalje, kao što su dosadašnje obrazovanje i profesionalno iskustvo. Po izboru, možete razviti nekoliko detaljnih studija slučaja za različite radnike. Bilo kako, morate biti svjesni da sama diskusija neće izazvati jake emocionalne reakcije koje ćete dobiti simulacijom.

Prijedlozi za nastavak

Ako grupa uživa u igranju uloga i ako želi da istraži ulogu sindikata u zaštiti prava radnika na poštenu platu i uslove, možete uraditi aktivnost „Sastanak sindikata“, sa strane 244.

Dodatne informacije

Pitanja nejednake isplate radnika su različita u različitim zemljama, a različita su i zavisno od toga da li je problem diskriminacije po godinama ili polu. Diskriminacija na osnovu pola je

Ključni datumi

1. maj

Međunarodni dan rada

Pravo na pravičnu nadoknadu

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, član 7

„Države potpisnice sadašnjeg

Pakta priznaju svakome pravo na uživanje pravde i najboljih uslova za rad, koji naročito obezbjeđuju:

(a) nadoknadu koja svim radnicima omogućava minimum, uz

(i) pravične plate i jednake nadoknade za rad jednake vrijednosti, bez razlika bilo koje vrste, posebno se ženama garantuju radni uslovi koji nijesu niži od onih koje uživaju muškarci, sa jednakom platom za jednak rad.“

Evropska socijalna povelja, član 7 (5)

Pravo djece i mladih osoba na zaštitu pravične nadoknade za mlade radnike i šegrte.

član 8 (3)

Pravo zaposlenih žena na zaštitu od diskriminacije po polu u odnosu na plate.

u stvari dokaz diskriminacije nad ženama. Istorijski gledano, žene su bile u nepovoljnijem položaju u socijalnim, političkim i ekonomskim sferama. Primjeri diskriminacije nad ženama na radnom mjestu uključuju diskriminaciju tokom izbora i intervjua kandidata za posao, nejednake šanse za unapređenje i činjenicu da, u prosjeku, one dobijaju niže plate od muškaraca. Kršenje prava na poštenu nadoknadu je kada žena prima manje od muškarca za isti posao.

Kao radnici, mladi ljudi takođe bi trebalo da primaju poštenu nadoknadu. Međutim, ovdje je situacija složena i razlikuje se od države do države. Inače je stopa nezaposlenosti mladih ljudi veća nego kod odraslih.

Iako je princip da se za jednak posao jednako plati opšte prihvaćen, nadoknade mladima se često smatraju posebnim slučajevima, i mnoge države imaju politike kojima se dozvoljava da mladi radnici budu, za isti posao, plaćeni manje od starijih. Ove politike se opravdavaju po dva osnova. S jedne strane, cilj je da se mladi obeshrabre da uđu na tržište rada i da ih se ohrabri da ostanu u školi i da steknu bolje obrazovanje. S druge strane, manje nadoknade utiču na to da je poslodavcima privlačno da angažuju neiskusne i manje vješte mlade radnike, posebno kada je broj mladih koji napuštaju školu u stalnom porastu, i koji bi u drugim prilikama bili „prepušteni ulici“, upadali u neprilike i bili na teretu države. Primjena ovakve vrste politike i njen uspjeh u smanjenju nezaposlenosti kod mladih varira od države do države.

Evropski komitet za socijalna prava (tijelo zaduženo za primjenu Evropske socijalne povelje) ne vidi nisku platu za mlade osobe kao inkompatibilnu sa garancijom za pravičnu nadoknadu sve dok je razlika razumna i dok se brzo smanjuje. Na primjer, plata za 30% niža za onoga koji počinje sa radom u odnosu na platu starijeg radnika smatra se prihvatljivom za petnaestogodišnjake ili šesnaestogodišnjake. Međutim, za sedamnaestogodišnjake i osamnaestogodišnjake razlika ne bi trebalo da pređe 20%.

Plate mladih osoba nijesu uvijek niske. U stvari, postoji mnogo obrazovanih mladih osoba koje su zaradile mnogo novca – previše u očima nekih ljudi. Na primjer, mladi ljudi su u zamahu u oblastima zasnovanim na novim tehnologijama i primaju daleko veću naknadu nego stariji radnici koji su blizu penzionisanja.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Visine plata radnika prema polu i godinama

	Pol	Godine	Plata u Ems
1.	Muškarac	35	100
2.	Žena	16	30
3.	Muškarac	22	70
4.	Žena	32	90
5.	Muškarac	16	50
6.	Žena	19	60
7.	Muškarac	26	100
8.	Muškarac	20	70
9.	Žena	24	80
10.	Muškarac	37	100
11.	Žena	17	30
12.	Žena	23	80

Imamo li alternative?

„Zaista bih voljela da sam mogla sa nekim govoriti o tome“.

Teme	Mir i nasilje, Djeca, Diskriminacija i ksenofobija
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	9-24
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ova aktivnost je igrokaz koji ukazuje na pojave: <ul style="list-style-type: none"> ▪ nasilja među osobama ▪ maloljetničkog maltretiranja
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na život u slobodi i sigurnosti ▪ Pravo na dostojanstvo i zaštitu od diskriminacije ▪ Djeca imaju pravo na zaštitu nasilnog djelovanja i posljedica maltretiranja, npr. od fizičkog i mentalnog zlostavljanja
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razviti znanje o uzrocima i posljedicama maltretiranja i njihovo razumijevanje ▪ Istražiti načine za suočenje sa problemom ▪ Razviti empatiju sa žrtvama maltretiranja
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kopije scenarija za igrokaz (jedan scenario po grupi) ▪ Jedna kopija „istinitih priča“
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pripremiti sobu tako da učesnici imaju prostora da izvedu svoje igrokaze.

Uputstva

1. Predstavite aktivnost. Objasnite da ćete raditi u malim grupama i da ćete praviti kratki igrokaz na temu maltretiranja.
2. Potrudite se da, kroz kratku „mozgalicu“, svi prisutni znaju šta je maltretiranje, i da se može desiti u bilo kojoj školi, na bilo kojem fakultetu, u klubu ili na radnom mjestu.
3. Podijelite učesnike u 3 podgrupe i svakoj od njih dajte po jedan scenario. Dajte im 15 minuta da vježbaju i pripreme svoj igrokaz.
4. Kada su spremni, pozovite svaku od grupa da jedna za drugom prikažu svoje igrokaze.
5. Nemojte komentarisati dok sve grupe ne završe. Tek tada svi zajedno pređite na diskusiju.

Analiza i evaluacija

Počnite sa pregledom igrokaza.

- Gdje je grupa nabavila materijal za svoju scenu? Da li iz priča ili filmova o maltretiranju ili iz iskustva?
- Da li su scene bile realistične?

TEME

MIR I NASILJE

DJECA

DISKRIMINACIJA

SLOŽENOST

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

9-24

VRJEME

90 MINUTA

Ključni datumi

4. jun
Međunarodni dan
djece nevinih
žrtava agresije

- U sceni 1 – koje konstruktivne stvari su ljudi rekli, koje su pomogle u toj situaciji, a koje su ometale situaciju?
- U sceni 2 – da li je bilo lako iskreno razgovarati sa prijateljem koji je takođe nasilnik? Uopšte, koje tehnike ostavljaju pozitivan, a koje negativni efekat?
- U sceni 3 – da li je bilo lako iskreno razgovarati sa prijateljem koji je žrtva maltretiranja? Koji je najlakši način za pronalaženje rješenja koja su žrtvi prihvatljiva?

Sada pozovite učesnike da pročitaju tri „priče o maltretiranju“. Pitajte za opšte komentare o istinitim pričama, a zatim nastavite da razgovarate o uzrocima maltretiranja i kako se odnositi prema tom problemu.

- Šta mislite, kakav je osjećaj biti maltretiran?
- Da li je osoba koja je žrtva maltretiranja odgovorna za to?
- Da li nasilnici time što zlostavljaju druge pokušavaju nešto da dokažu?
- Da li je maltretiranje vrsta nasilja?
- Da li je maltretiranje pokazivanje moći?
- Da li je maltretiranje neizbježno?
- Ako si prijatelj nekome ko je žrtva maltretiranja, treba li o tome da obavijestiš vlasti, iako ti je prijatelj to priznao u povjerenju?
- Koje su najčešće predrasude o ljudima koji su žrtve maltretiranja?
- Ko je odgovoran za kontrolu problema maltretiranja?

Savjeti za fasilitatore/ke

Maltretiranje može biti direktno ili indirektno. Direktno maltretiranje znači zadirkivanje, nazivanje pogrdnim imenima, podgurkivanje, udaranje ili napadanje, otimanje stvari i razbacivanje stvari koje žrtva posjeduje, prisiljavanje nekoga da da svoje vrijednosti i novac, i napadanje nekoga zbog toga što je različite religije, boje kože, zbog onesposobljenja ili navika. Indirektno maltretiranje je ogovaranje koje dovodi do toga da žrtva bude društveno izolovana. Ovakva ponašanja su najčešće inicirana od jedne ili više osoba protiv jedne ili više određenih žrtava. I u direktnom i indirektnom maltretiranju, osnovna komponenta koja se javlja je izazivanje fizičke ili psihičke neprijatnosti, koja vremenom dovodi do stvaranja trajnog modela zlostavljanja i iskorištavanja.

Ako radite sa mladima izvana ili iz kluba, na fakultetu ili nekom od sličnih radnih mjesta, možda ćete željeti da prilagodite ove scene kako bi odgovarale određenoj situaciji. Pazite dobro na mlade ljude iz vaše grupe i na bilo kakva lična iskustva maltretiranja. Formirajte grupe i prema tome podijelite scenario.

Prijedlozi za nastavak

Saznajte da li postoje bilo kakvi lokalni programi kojima se obučavaju vršnjački edukatori (mladi volonteri) za posredovanje u sukobu. Pozovite nekoga iz te grupe i zamolite ga da razgovara sa grupom. Razmotrite mogućnost za uspostavljanje sistema vršnjaka posrednika u vašoj školi, na fakultetu ili u klubu.

Vaša grupa će možda željeti da razvije politiku protiv maltretiranja u svojoj školi ili organizaciji. Metoda opisana u aktivnosti „Odgovor na rasizam“, na strani 179, kako razviti antirasističku politiku, takođe je prikladna za razvoj oblika borbe protiv maltretiranja.

Ako grupa uživa u igrokazima, i želi da dublje istraži pitanja rješavanja sukoba, mogu uraditi aktivnost „Igraj igru!“, na strani 201.

Dodatne informacije

Za više informacija vidi:
www.bullying.co.uk i
linkove

Ideje za akciju

Pronađite grupu ili organizaciju koja se u vašoj zemlji ili gradu bori protiv maltretiranja i ponudite svoju pomoć. Ako imate posebno kreativnu grupu, predložite da sami napišu svoje sopstvene scenarije i da ih zatim prikažu drugima. Članovi grupe mogu voditi ili organizovati debate, u školama ili u zajednicama, na temu maltretiranja. Zajedno s drugim prijateljima organizujte grupu u vašoj školi ili zajednici koja će pomoći mladim osobama koje su žrtve maltretiranja.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Scenariji za igrokaze

Scenario 1

Učenik se obraća vlastima i pokušava da im objasni da je jedan od njegovih drugova iz razreda žrtva maltretiranja. Razredni starješina je tradiciionalan/na i autoritaran/na. On/a smatra da su standardi opali, i da je danas uobičajeno loše ponašanje mladih. On/a ne želi da preuzme odgovornost za situaciju. Ostali nastavnici potcjenjuju problem i ne priznaju da je nasilničko ponašanje to što jeste. Predstavnik lokalne vlasti za socijalnu zaštitu je zabrinut, ali pretrpan poslom da bi sada imao vremena za intervenciju.

Scenario 2

Grupa učenika pokušava da razgovara sa prijateljem koji maltretira mlađeg učenika.

Scenario 3

Različiti učenici su se okupili i razgovaraju o prijatelju kojeg maltretira stariji učenik. Oni žele da pomognu svom prijatelju i analiziraju sva moguća rješenja.

Istinite priče

Priča 1

„Imam 12 godina i mrzim da idem u školu zato što me niko ne voli. Postoji jedna grupa djece koja me nazivaju pogrdnim imenima kad god mogu. Kažu da sam ružna i debela i da bi moji roditelji trebalo da me se stide. Moja najbolja prijateljica je prestala da priča sa mnom i sad se čak sprijateljila sa nekom djeecom iz ove grupe. Mrzim je. Osjećam se tako usamljeno i bojim se da je to što kažu za moje roditelje tačno.“

Rosanna

Priča 2

„Počela sam sa časovima u novoj školi ove godine i od samog početka osjećam da me neke djevojke čudno gledaju. Tada sam shvatila da su ljubomorne zato što se većina momaka prijateljski ponašala prema meni. Sad želim da idem u drugu školu, jer sam počela dobijati male poruke u kojima mi se prijeti. Takođe primam uznemiravajuće telefonske pozive kod kuće. Čak su mi nekoliko puta ukrali knjige. Prošle sedmice sam otišla u toalet i tri djevojke su me pratile unutra. Deralo su se na mene, prijetile mi nožem i rekle su mi da treba da idem u drugu školu. Nazvale su me kurvom. Ne mogu više ovo da podnesem. Strah me je i ljuta sam. Pokušala sam da razgovaram s direktoricom, ali ona zapravo i nije slušala moj problem. Ne znam šta da radim.“

Lisbeth

Priča 3

„Moj najbolji prijatelj mi je rekao da ga uznemiravaju drugi učenici iz naše škole. Kako sam mu htio pomoći, odlučio sam otići i razgovarati s njima, ali nakon što sam porazgovarao počeli su i meni da rade iste stvari. Sad smo obojica maltretirani: ismijavaju nas, postavljaju smicalice i prijete nam da će nas prebiti. Obojica smo odlučili da ćutimo, jer se bojimo da će se situacija pogoršati ako kažemo nekome.“

Andrey

Izvor: odlomci su preuzeti sa www.bullying.co.uk

Domaći poslovi

„(...) policija uvijek dođe kasno / ako uopšte i dođe.“
Tracy Chapman

TEME

RODNA RAVNOPR.

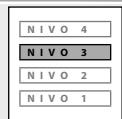

MIR I NASILJE

ZDRAVLJE

SLOŽENOST

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

6-30

VRIJEME

120 MINUTA

Teme	Ravnopravnost polova, Mir i nasilje, Zdravlje
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	6-30
Vrijeme	120 minuta
Pregled	Ova aktivnost istražuje nasilje u porodici kao jedno od najuobičajenijih oblika nasilja i oblika nasilja o kojem se najmanje govori.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> Pravo na zaštitu od nasilja, mučenja i omalovažavajućeg postupanja Pravo na jednakost i nediskriminaciju Pravo na jednaku zakonsku zaštitu (ili na pošten postupak pred sudovima)
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> Podići svijest o porodičnom nasilju i znanje o kršenju ženskih ljudskih prava Razviti sposobnost za diskusiju i analizu o kršenju ljudskih prava Razviti empatiju i samopouzdanje da se zauzme stav protiv nasilja u porodici
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> Veliki listovi papira ili tabla i olovke ili markeri za mozgalicu i rad u grupi Odaberite jedan ili više „Izveštaja svjedoka zločina“ ili napišite sopstveni. Napravite dovoljno kopija, po jednu za svakog učesnika. Kopije „Smjernice za grupnu diskusiju“ (po jedna kopija za malu grupu)
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> Sakupite informacije o postojećim centrima i organizacijama koje su aktivne na pružanju podrške žrtvama porodičnog nasilja i saznajte koji su glavni problemi u vašoj lokalnoj zajednici ili području. Pažljivo razmotrite probleme na kojima želite da radite, uzimajući u obzir i lična iskustva učesnika/ca.

Uputstva

- Pripremite grupu za aktivnost tako što ćete razmijeniti ideje „najčešćih oblika nasilja u našem komšiluku“. Napišite sve što učesnici kažu, ali nemojte ništa diskutovati u ovoj fazi. Ostavite flipčart ili tablu gdje je svi mogu vidjeti. (10 minuta).
- Zamolite učesnike da se okupe u male grupe od dvije do šest osoba po grupi. Treba da ih bude najmanje tri grupe.
- Podijelite kopije kartica „Izveštaji svjedoka zločina“. Postoje tri različite kartice/slučaja, ali isti slučaj se može davati u više od jedne grupe. Podijelite i kopije „Smjernice za grupnu diskusiju“.

4. Dajte učesnicima pet minuta da pročitaju izvještaje svjedoka zločina. Naglasite da njihova diskusija treba da bude usmjerena na ove studije slučaja. Učesnici moraju znati da diskusija o ovim problemima može biti veoma lična i da niko ne smije osjećati pritisak da kaže više nego što želi.
5. Dajte učesnicima jedan sat za rad u grupi.
6. Na kraju, okupite se svi u krug i pređite na analizu i evaluaciju.

Analiza i evaluacija

Počnite sa kratkim pregledom o tome kako je prošao rad u grupi. Koliko su realne bile izjave svjedoka zločina i koliko su pitanja bila važna? Ako su različite grupe radile različite studije slučaja, pustite da grupe daju povratne informacije o njihovim analizama različitih zločina. Zatim nastavite da razgovarate u kontekstu društvene stvarnosti:

- Koliko je često porodično nasilje u vašoj zajednici i u vašoj državi uopšte?
- Koja su ljudska prava u pitanju?
- Koji su uzroci nasilja u porodici?
- Zašto ima više slučajeva da su muškarci nasilni prema ženama, nego da su žene nasilne prema muškarcima?
- Kako se nasilje u porodici može zaustaviti? Šta mogu/treba da urade:
 - javne vlasti?
 - lokalna zajednica?
 - uključene osobe?
 - prijatelji i komšije?
- Uporedite rezultat rada u grupama i tačke koje su iznesene tokom diskusije sa listom prvobitnih ideja. Da li je nasilje u porodici na listi? Ako nije, zašto nije?
- Koji drugi oblici nasilja nad ženama su se pojavili tokom diskusije? Dodajte ih na listu.

Pitajte da li bi neko želio da radi dalje na problemima koji su proizašli i razgovarajte o tome kako bi oni željeli da nastave rad ili da preduzmu akcije.

Savjeti za fasilitatore/ke

Budite svjesni problema osjetljivosti i anonimnosti/privatnosti (neki učesnici mogu imati lična iskustva u porodičnom nasilju kod kuće ili u široj porodici). Pojasnite svima da se niko ne smije osjećati pod pritiskom da otkrije više nego što želi. Budite slobodni da prilagodite aktivnost u skladu sa interesom učesnika.

Aktivnost se zove „domaći poslovi” zato što se većina nasilja nad ženama javlja u kući ili između osoba koje su u vezi. Jedan od najčešćih oblika nasilja u porodici je fizičko nasilje, te su zato odabrani ovi određeni „izvještaji svjedoka zločina”. Priče su zasnovane na stvarnim slučajevima o stvarnim žrtvama i zločinima. Možda ćete htjeti da promijenite neke detalje ili da zamijenite druge studije slučaja kako biste aktivnost učinili značajnijom za vašu lokalnu situaciju i za interes učesnika.

Mišljenja učesnika će se razlikovati zavisno od toga šta oni podrazumijevaju pod činom nasilja. Deklaraciju o eliminaciji nasilja nad ženama usvojila je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 1993. i ona definiše nasilje nad ženama kao „*bilo koji čin nasilja na osnovu pola, koji je rezultat nanošenja fizičkog, seksualnog ili psihološkog bola ili patnje ženi, uključujući i prijetnje takvim djelima, prinudno ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo da se javlja u javnom ili*

privatnom životu". To uključuje, ali nije ograničeno na „fizičko, seksualno i psihičko nasilje koje se javlja u porodici, uključujući udaranje, seksualno zlostavljanje ženske djece u kući, nasilje zbog miraza, silovanje u braku i nasilje u vezi sa sakaćenjem ženskih genitalija; druge tradicionalne običaje štetne za žene: vanbračno nasilje i nasilje povezano sa iskorištavanjem: fizičko, seksualno i psihičko nasilje koje se javlja u zajednici, uključujući silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualno uznemiravanje i zastrašivanje na poslu, u obrazovnim institucijama ili drugdje: trgovina ženama i prisilna prostitucija; i fizičko, seksualno i psihičko nasilje počinjeno ili oprošteno od strane države, gdje god da se javlja“.

Ako imate poteškoća da saznate nešto o vašim lokalnim centrima podrške, postoji baza podataka centara na veb-stranici Evropskog informativnog centra protiv nasilja: www.wave-network.org.

Muški učesnici mogu burno reagovati na aktivnost ili na neke od diskusija. Važno je imati na umu da nije svrha da se muškarci ili dječaci osjećaju krivima za ono što drugi ljudi rade, međutim, bitno je da se sazna ili da se diskutuje o ideji da su muškarci dio ugnjetavajućeg patrijarhalnog sistema i stoga imaju ulogu u njemu. U ovom kontekstu, može takođe biti interesantno istražiti posljedice nasilja nad ženama ili muškarcima, direktno ili indirektno.

Možete završiti sesiju sa minutom ćutanja za žrtve nasilja u porodici. Ovo je snažan način da se završi sesija i da se promoviše empatija i solidarnost.

Varijacije

Postoje mnogi oblici nasilja nad ženama (pogledajte dalje u tekstu pod „Dodatne informacije“). Možete napraviti svoje studije slučaja da istražite bilo koje druge aspekte ovog problema.

Prijedlozi za nastavak

Grupa može stupiti u kontakt sa lokalnom policijom i saznati šta oni rade kada prime pozive za pomoć u slučaju nasilja u porodici. Sljedeća mogućnost je da se kontaktira najbliža organizacija ili centar i da se pozove govornik da predstavi činjenice i brojke o situaciji u njihovoj lokalnoj zajednici.

Još jedna skoro tabu tema u mnogim zemljama je seksualnost – a posebno homoseksualnost. Ako grupa želi da istraži ove probleme, mogu pogledati aktivnost „Hajde da pričamo o seksu“, na strani 156.

Ideje za akciju

Kontaktirajte lokalni izbjeglički centar za žene ili informativni centar ili organizaciju koja radi sa pravima žena i saznajte koje su njihove potrebe i kako im možete pomoći.

Dodatne informacije

Univerzalni izazov za ljudska prava

Prava žena i djevojaka su neotuđiva i nedjeljiva i sastavni su dio ljudskih prava. I pored toga, u bilo kojem smislu ona nijesu sveta ili zaštićena. Naprotiv, nasilje nad ženama je problem ogromnih razmjera. Naročito su mlade žene u opasnosti, mnogo više nego muškarci, da im budu povrijeđena njihova osnovna prava.

Nasilje nad ženama i djevojkama je veliki problem zdravlja i ljudskih prava. Najmanje jedna od pet žena u svijetu je bila fizički ili seksualno zlostavljana od strane muškarca (ili muškaraca) u nekom periodu njihovih života. Mnoge, uključujući trudnice i djevojke, predmet su različitih, trajnih ili ponavljanih napada.

Procijenjeno je da je danas u svijetu nasilje među ženama u reproduktivnom periodu češći uzrok smrti i nesposobnosti nego tumori, te da je veći uzrok obolijevanju nego saobraćajne nesreće i malarija zajedno. Problem sa nasiljem nad ženama je globalni i ne poznaje granice; trgovina je očit primjer. „Ne postoji nijedna zemlja na svijetu gdje su žene slobodne od nasilja. Ne postoji nijedna oblast u životu žene, gdje ona nije izložena zastrašivanju ili stvarnim djelima nasilja protiv nje. Nasilje nad ženama ne poznaje geografske granice, starosne granice, nikakve klasne razlike, ni rasu, ni kulturne razlike i očituje se na mnoge različite načine.”

Nasilje nad ženama je očigledno političko, u smislu da predstavlja ozbiljne prepreke u jednakosti između žena i muškaraca i vječitu nejednakost. „Takođe je čisto političko u smislu da čini glavnu prijetnju demokratiji, jer”, kako je navedeno u rezoluciji Savjeta Evrope, „nejednakost i razlike između žena i muškaraca na polju ljudskih prava su nedosljedne u odnosu na principe istinske demokratije”.

Ključni datumi

25. novembar

Međunarodni dan eliminacije nasilja nad ženama

Nasilje nad ženama kroz životni ciklus

Faza	Vrsta nasilja
Prije rođenja	Selekcija abortusa na osnovu pola; efekti udaranja u toku trudnoće na ishod rođenja
Doba dojenčeta	Ženska dojenčad; fizičko, seksualno i psihičko zlostavljanje
Djetinjstvo	Stupanje djece u brak, sakaćenje ženskih genitalija; fizičko, seksualno i psihičko zlostavljanje, incest; dječija prostitucija i pornografija
Adolescencija i odraslo doba	Nasilje tokom izlazaka i udvaranja (npr. bacanje kiseline i silovanje na sastancima); ekonomski uslovljen seks (npr. djevojčice školarke imaju seks sa „slatkim taticama” u zamjenu za „školarinu”; incest; seksualno zlostavljanje na radnom mjestu; silovanje; seksualno uznemiravanje; prisilna prostitucija i pornografija; trgovina ženama; nasilje među partnerima; bračno silovanje; zlostavljanje i ubistva zbog miraza; ubistvo partnera; psihološko zlostavljanje; zlostavljanje žena sa onesposobljenjima; nasilna trudnoća
Starost	Nasilno „samoubistvo” ili ubistvo udovica iz ekonomskih razloga; seksualno, fizičko i psihološko zlostavljanje

Izvor: Informator o nasilju nad ženama – Svjetska zdravstvena organizacija, 1997.

Neke brojke o veličini problema

Brojke o nasilju nad ženama, a posebno o nasilju u porodici, mogu biti zapanjujuće, a istovremeno pokazuju obim i univerzalnost problema i njegovu relativnu nevidljivost. Svaki dan u Evropi jedna od pet žena je žrtva nasilja. Više žena u Evropi umire ili su ozbiljno povrijeđene zbog nasilja u porodici nego zbog tumora ili saobraćajnih nesreća. Svake godine 14.500 Ruskinja bude ubijeno kao rezultat nasilja u porodici.

U istraživanju koje je sprovodio Evropski ženski lobi 1999. o nasilju u porodici u Evropskoj uniji, došlo se do zaključka da 1 od 4 žene u EU doživi neki oblik nasilja od svog intimnog partnera. U kućama se dešava 95% svih oblika nasilja. Finska studija (1998) je pokazala da je 52% odraslih žena bilo žrtva nasilja ili fizičke ili seksualne prijetnje od 15. godine, a 20% njih je to doživjelo tokom prošle godine. Portugalska studija (1997) je potvrdila da je 53,3% žena koje žive u predgrađima velikih gradova, 55,4% žena koje žive u gradovima i 37,9% žena koje

Dodatni izvori na internetu

Stranica Žene protiv nasilja u Evropskoj mreži: www.wave-network.org

Evropski ženski lobi www.womenlobby.org gdje se takođe može naručiti izvještaj „Otkrivanje skrivenih podataka o porodičnom nasilju u Evropskoj uniji“.

Kampanja Bijele trake je najveći napor muškaraca koji rade na okončanju nasilja muškaraca nad ženama: www.whiteribbon.ca.

EuroPro-Fem, Evropska profeministička mreža muškaraca je mreža organizacija i projekata muškaraca koji su zabrinuti zbog dominacije muškaraca i ugnjetavanja žena i nasilja nad ženama: www.europrofem.org

Mnogi statistički podaci su preuzeti iz izvještaja sa seminara „Nasilje nad mladim ženama u Evropi“, Ingrid Ramberg, Savjet Evrope, 2001. – dostupno na www.coe.int.hre.

žive na selima, bilo žrtva nasilja; 43% djela nasilja je počinjeno unutar porodice. Belgijska studija (1998) je istakla da je 68% žena bilo žrtva fizičkog i/ili seksualnog nasilja.

Porodično nasilje

Narušavanje ljudskih prava žena nije nešto što se dešava samo u ratu. To je nešto što se dešava najprije i najčešće u kućama. „Privatna“ priroda nasilja je upravo ono što je uvijek činilo i što još uvijek čini intervenciju i akciju tako teškom.

Istraživanje dosljedno pokazuje da je više vjerovatno da će žena biti povrijeđena, silovana ili ubijena od strane bivšeg ili sadašnjeg partnera nego bilo koje druge osobe. Nasilje u porodici utiče ne samo na ženu nego i na djecu, sa naročito visokom frekvencijom među djevojčicama i mladim ženama.

Izjave nijemih svjedoka

Ova aktivnost je inspirisana izložbom o nasilju u porodici i ubistvima žena, koju je u Evropskom omladinskom centru u Budimpešti organizovalo Udruženje za prava žena NANE (Budimpešta, Mađarska), uključujući i priče o Eszter i Kati. Cilj ove izložba je podizanje javne svijesti o obimu i brutalnosti nasilja u porodici i ubistava kroz pripovijedanje priča o ubistvima žena, „nijemih svjedoka“.

„Nijemi svjedoci“ je izložba nastala u Minesoti, SAD, a sada je postigla međunarodne dimenzije i dio je pokreta za iskorjenjivanje ubistava u porodici do 2010. godine. Organizovanje izložbe „Nijemi svjedoci“ može biti veoma praktičan i djelotvoran način da se govori o nasilju u porodici u vašoj zajednici, u vašem gradu ili u vašoj regiji. Postoje knjige o tome kako svjedočiti i kako napraviti izložbu, uključujući knjigu koja se zove „Rezultati“, koja govori o prvoj godini kampanje u SAD i sadrži pregršt priča koje se mogu koristiti kao primjeri. Web adresa je: www.silentwitness.net. Takođe, sadrži i dugu listu međunarodnih kontakata sa aktivistima koji su već imali takve izložbe.

Napomena: Slučajeve Kate i Eszter je prijavila Maryai Krisatina u Terror a családban - A feleségbántalmazás és a jog (Teror u porodici – prebijanje supruga i zakon), Kossuth Kiadó, Budimpešta, 1998.

1. Evropski ženski lobi (www.womenlobby.org)

2. Papir sa činjenicama *Nasilje nad ženama, akcije preduzete od strane Savjeta Evrope*. Razlike u ravnopravnostima između žena i muškaraca, DGY, Savjet Evrope, 2001.

3. *Rezolucija 1216 (2000) akcije za nastavak*, Ujedinjene nacije, IV svjetska konferencija žena (Peking, 1995) i Parlamentarna skupština Savjeta Evrope

4. Preporuke 1430 (2000), *Nasilje nad ženama*, Parlamentarna skupština Savjeta Evrope

5. Izvještaj UNICEF-a o ženama u zemljama u tranziciji, septembar 1999.

6. Evropski ženski lobi

7. *Okončanje nasilja u porodici: akcije i mjere*, Forum u Bukureštu (Rumunija), 26-28. novembar 1998. godine, Upravni komitet za jednakost između žena i muškaraca, (EG/BUC 99) Savjet Evrope, 2000. str. 13.

MATERIJALI ZA UČESNIKE/CE

Izveštaj svjedoka zločina 1

Eszter

U novembru 1995. godine Eszterin muž je stigao kući pomalno pijan. Otkrio je da su ona i njena kćerka bile u posjeti u komšiluku. Naredio im je da odmah dođu kući.

Kada su došle, on je zaključao vrata i rekao njihovoj kćerki: „Ja ću sada malo da popričam sa tvojom majkom.“ Donio je sjekiru, metlu i nož.

Počeo je svađu sa svojom ženom, kriveći je da nije oprala veš, skuvala jelo i da nije uradila ništa od kućnih poslova. Istovremeno ju je tukao, udario ju je u glavu i lice svojim golim rukama. Iščupao joj je punu šaku kose i udario je svojim čizmama. Zatim joj je strgao gornji dio odjeće i bacio je na krevet sa namjerom da je nastavi tući.

Sve ovo se desilo pred njihovom osmogodišnjom kćerkom, koja ga je preklinjala da prestane. Onda je on prestao. Bacio je Eszter sa kreveta i zaspao.

Eszter je te noći umrla.

Izveštaj svjedoka zločina 2

Kati

Kati je pokušala pobjeći od svog vjerenika, koji je postajao sve više nasilan. Iznajmila je stan u drugom gradu, ali je on nastavio da je zove i uznemirava. Katino mentalno stanje se pogoršavalo.

Jednog dana, vjerenik je otišao po nju poslije posla da je natjera da se vrati. Odveo je u obližnju šumu, gdje je pokušao da je zadavi njenim puloverom. Sljedećeg dana Kati je rekla svojim kolegama s posla da se plaši da će je on jednoga dana daviti i ubiti.

Četiri dana kasnije vjerenik je popio nekoliko pića.

Ponovo je čekao poslije posla i kada je ona izašla počeo ju je tući. Vidjevši u kakvom je stanju, Kati se složila da ima seks sa njim, ali on je bio previše pijan.

Kati je rekla svom vjereniku da nije više zainteresovana za njega. Ovo ga je veoma razljutilo. Zgrabio je veliki kožni kaiš i zadavio je.

Zatim je gurnuo njeno mrtvo tijelo u jarak i prekrpio ga sa tri grane drveta.

Izveštaj svjedoka zločina 3

Z

Z je žena koja živi u vašem komšiluku: udata je i ima dvoje male djece. Ponekad se njen muž naljuti i tuče je, najčešće sa rukama i šakama. Međutim, u posljednje vrijeme on je počeo koristiti kaiš i metlu. Prije dva mjeseca razbio je flašu o njenu glavu. Z hoće da napusti kuću, ali njen muž joj prijeti da će je ubiti „ako samo i pomisli na to“. Ona ima dva mala sina o kojima se mora brinuti i užasava je pomisao da ih ostavi.

Juče se prijavila u lokalnu bolnicu sa slomljenim nosom i modricama koje su, kako je objasnila, uzrokovane padom niz stepenice.

Smjernice za grupnu diskusiju

I Analiza zločina (20 minuta)

1. Što mislite o zločinu koji je prijavljen?
2. Gdje se mogao desiti ovakav zločin? Može li to biti u vašem susjedstvu?
3. Zašto se zločin desio?
4. Da li postoji nešto što bi moglo opravdati takav zločin?
5. Kako se žrtva mogla odbraniti?

II – Prenos na društvenu stvarnost (40 minuta)

1. Da li znate ili da li ste čuli za neki slučaj nasilja u porodici u posljednje vrijeme?
2. Koji oblici porodičnog nasilja postoje u našem društvu?
3. Što žrtve mogu uraditi ako im je potrebna pomoć?
4. Da li policija treba da interveniše, ako sazna za nasilje? Da li se takva intervencija može smatrati kao miješanje u unutrašnje stvari? Da li policija treba „da im da vremena da rane zarastu“?
5. Kakvu moć ima žena u takvim situacijama? Kakvu moć ima muškarac?
6. Da li znate za slučaj porodičnog nasilja u kojem je žrtva muškarac?
7. Kako se nasilje u porodici može spriječiti i zaustaviti?
8. Šta mogu/treba da urade:
 - a) lokalne vlasti
 - b) lokalna zajednica
 - c) uključene osobe
 - d) prijatelji i komšije

Igra „Nacrtaj riječ“

I oni koji nijesu umjetnici imaju prava!

TEME

 OPŠTA LJUDSKA PRAVA

 MEDIJI

 GRAĐANSTVO

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

VELIČINA GRUPE

 8 ILI VIŠE

VRJEME

 45 MINUTA

Teme	Opšta ljudska prava, Mediji, Građanstvo
Složenost	Nivo 1
Veličina grupe	8+
Vrijeme	45 minuta
Pregled	Ovo je timska igra u kojoj učesnici treba da kreativno nacrtaju i oslikaju riječ koja se odnosi na ljudska prava.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na slobodu mišljenja i izražavanja ▪ Pravo na slobodu misli ▪ Jednakost u dostojanstvu i pravima
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Unaprijediti znanje o UDLJP ▪ Razviti sposobnost izgradnje tima i kreativno mišljenje, kao i svijest o tome kako koristimo slike ▪ Podsticati solidarnost i poštovanje različitosti
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zidni plakat na kojem je spisak članova iz UDLJP ▪ Veliki list papira ili flipčart papir i marker za bilježenje rezultata ▪ Listovi papira (A4 formata) i olovke za crteže u grupama, jedan list papira po timu za jedan krug igre ▪ Ljepljiva traka ili iglice za izlaganje crteža
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potražite na strani 402 skraćenu verziju UDLJP i kopirajte je na veliki list papira. ▪ Izaberite prava sa kojima želite da grupa radi i napravite spisak koji ćete koristiti u igri.
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zamolite učesnike da se okupe u male grupe od 4 ili 5 osoba i da odaberu ime za svoj tim. 2. Objasnite učesnicima da će tokom aktivnosti raditi u timu. U svakom timu po jedna osoba dobiće zadatak da crtežom predstavi neki član iz UDLJP. Drugi članovi tima moraju da pogode o kojem se pravu radi. Tim koji prvi pogodi, dobija poen. Pobjeđuje tim koji na kraju igre ima najviše bodova. 3. Kažite timovima da uzmu nekoliko listova papira i olovku i nađu neko mjesto u prostoriji gdje mogu sjesti. Timovi moraju biti raspoređeni širom prostorije tako da ne čuju jedni druge. 4. Pozovite po jednog člana iz svakog tima. Dajte im jedno od prava sa vaše liste, na primjer, „zaštita od mučenja“ ili „pravo na život“. 5. Kažite im da se vrate u svoju grupu i da nacrtaju to pravo, a da drugi iz njihovog tima pokušaju pogoditi o kojem se pravu radi. Mogu se praviti samo crteži; ne smiju se koristiti brojevi i riječi. Ni razgovor nije dozvoljen, osim da se potvrdi tačan odgovor.

6. Ostali iz tima mogu samo reći svoja nagađanja; ne smiju postavljati pitanja.
7. Poslije svakog kruga zamolite crtače da na svom crtežu napišu koje je pravo bilo u pitanju, bilo da su crtež završili ili ne, i da papir stave na stranu.
8. Pokrenite drugi krug igre; pozovite nove osobe da budu crtači i dajte im drugo pravo. Treba uraditi 7 do 8 krugova igre. Trebalo bi da svaki put crta druga osoba. Pokušajte naglasiti da je važno da svako ima bar jednu priliku da crta.
9. Na kraju, zamolite predstavnike grupa da okače svoje radove tako da se različiti crteži i interpretacije grupa mogu uporediti i o njima diskutovati.

Analiza i evaluacija

Počnite sa pregledom same aktivnosti, a zatim pređite na razgovor o tome što učesnici znaju o ljudskim pravima.

- Da li je nacrtati ljudska prava bilo teže ili lakše nego što su učesnici očekivali?
- Na osnovu čega su učesnici odlučivali kako da nacrtaju određeno pravo? Odakle su dobijali ideju za sliku?
- Kako se različiti crteži određenog prava mogu upoređivati? Koliko je bilo različitih načina da se nacrtaju i tumače isti koncept?
- Kada su sve slike pregledane, pitajte učesnike što su otkrili, koliko mnogo, ili malo, znaju o ljudskim pravima.
- Smatraju li da ljudska prava imaju ikakav značaj u njihovim životima? Koji?

Savjeti za fasilitatore/ke

Prije nego što uradite ovu aktivnost trebalo bi pročitati UDLJP (strana 403) i saznati što se podrazumijeva pod ljudskim pravima; na primjer, da su ona međunarodno garantovana, pravno zaštićena, da im je fokus na dostojanstvu ljudskog bića, da štite i pojedince i grupe, ne mogu biti oduzeta, jednaka su, međuzavisna i univerzalna.

Odlučite kako da koristite zidni plakat. Ako učesnici znaju nešto o UDLJP, možete koristiti plakat prije nego što započnete aktivnost, tako da učesnici imaju ideju o tome što treba da pogađaju! Ako učesnici imaju više prethodnih znanja, koristite plakat na kraju da podstaknete diskusiju o pravima koja nijesu nacrtana.

Imajte na umu da učesnici koji sebe smatraju lošim crtačima mogu misliti da će ovo biti preteško za njih. Razuvjerite ih, recite im da ne tražite remek-djelo i ohrabrite svakoga da pokuša. Mogu se iznenaditi!

Kada tražite prava za crtanje, koristite skraćenu verziju UDLJP. Neki prijedlozi: pravo na život, zaštita od mučenja, pravo na fer suđenje, zaštita od diskriminacije, pravo na privatnost, pravo na obrazovanje, sloboda od ropstva, sloboda udruživanja, sloboda izražavanja, pravo na nacionalnost, sloboda misli i vjere, pravo na glasanje, pravo na rad, pravo na zdravlje, pravo na vlastitu imovinu, pravo na brak i zasnivanje porodice i pravo na izbor bračnog druga.

Varijacije

Ako imate malu grupu, sa manje od 8 učesnika, možete igrati kao jedna grupa; zamolite jednu osobu da crta u prvom krugu. Ko pogodi, u sljedećem krugu crta, itd.

Ključni datumi

10. decembar

Dan ljudskih prava

Prijedlozi za nastavak

Grupa bi možda htjela da istraži neka od pitanja u vezi sa pravima osoba s posebnim potrebama, koristeći aktivnost „Vidi sposobnost“, na strani 209.

Obrazovanje za sve?

Imate li dobro pamćenje? Sada je vrijeme za testiranje!

TEME

 OBRAZOVANJE

 GLOBALIZACIJA

 GRAĐANSTVO

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

 6-30

VRJEME

 90 MINUTA

Teme	Obrazovanje, Globalizacija, Građanstvo
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	6 - 30
Vrijeme	90 minuta
Pregled	U ovoj aktivnosti učesnici treba da pronađu odgovarajuće kartice i spoje ih u parove, razmišljajući o nejednakosti obrazovnih mjera širom svijeta i kako postići <i>Obrazovanje za sve</i> .
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na obrazovanje ▪ Pravo na potpuni razvoj ličnosti pojedinca ▪ Pravo na jednakost bez obzira na pol i društveni status
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osvrnuti se na obrazovanje kao pitanje ljudskih prava ▪ Kritički analizirati nivo pristupa kvalitetnom obrazovanju širom svijeta ▪ Podstaci odgovornost za postizanje cilja – <i>Obrazovanje za sve</i>
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 set kartica za igru za svaka tri ili četiri učesnika ▪ 2 lista čvršćeg papira ili tankog kartona (A4 formata) za svaka tri ili četiri učesnika i ljepilo (ne obavezno, ali preporučljivo) ▪ Makaze ▪ Papir i olovke za zabilješke u dijelu 2
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Upoznajte se sa karticama ▪ Kopirajte listove papira sa karticama za igranje i pojačajte ih čvrstim papirom da kartice budu trajnije. Isjecite 40 kartica. Pobrinite se da ih dobro izmiješate, tako da odgovarajući parovi ne budu jedni do drugih.

Uputstva

Aktivnost je podijeljena na dva dijela: prvi dio, igra pamćenja; drugi dio, izvještavanje o pitanjima.

I dio, Igra pamćenja (10 minuta)

1. Objasnite da ima dvadeset parova kartica; svaki se par sastoji od kartice sa izjavom i kartice sa slikom. Zadatak je da se parovi identifikuju i spoje. Tekst na karticama se odnosi ili na ciljeve Svjetskog obrazovnog foruma (SOF), kao doprinos *Obrazovanju za sve*, ili sadrži opšta pitanja ljudskih prava i obrazovanja.
2. Kažite učesnicima kako da igraju. Treba da se podijele u male grupe, od po troje ili četvero. Kartice treba da rašire i da ih okrenu licem prema podu. Učesnici okreću po dvije kartice, redom, ukруг. Ako su jedna (ili obje) kartice – kartice sa izjavom, onda igrač pročita tekst ostatku grupe. Ako su kartice par, igrač ih zadržava i igra sljedeći krug. Ako se kartice ne poklapaju, onda ih on/a okreće tako da ponovo leže licem prema podu i to tačno na istom mjestu kao i ranije. Sljedeći igrač zatim igra i okreće

dvije kartice. Ovo je igra pamćenja – učesnici moraju da upamte gdje različite kartice leže da bi mogli podići odgovarajuće i napraviti par.

3. Pobjednik je igrač koji ima najviše parova kartica na kraju igre.

II dio, Izvještavanje o pitanjima (60 minuta)

1. Sumirajte pitanja na flipčartu. Zamolite učesnike da pročitaju naslove sa svojih kartica (ne čitavu izjavu ponovo), a vi ih zapišite.
2. Zamolite grupu da izdvoji četiri do šest pitanja koja ih najviše zanimaju.
3. Podijelite grupu u podgrupe, od 4 ili 5 učesnika. Pozovite svaku podgrupu da odabere dva pitanja o kojima bi najviše željeli diskutovati. (Pokušajte organizovati tako da dvije različite grupe diskutuju o istom pitanju da bi se stvorilo više ideja. U tom slučaju, podgrupe će morati malo da pregovaraju oko toga o kojim će se pitanjima diskutovati.)
4. Kada su se složili i odredili pitanja, dajte grupama 20 minuta da diskutuju o dva pitanja koja su odabrali. Fokus diskusija zavisice od kartice, pa razlika mora biti. Ako kartica sadrži pitanje, trebalo bi dati odgovor. Ako kartica sadrži izjavu, učesnici treba da pripreme kritički komentar.
5. Nakon 20 minuta, pozovite učesnike u krug radi povratnog izvještaja. Razmatrajte svako pitanje, ukруг. Dajte svakoj grupi samo po 5 minuta za povratnu informaciju, a ne dozvolite više od dodatnih 5 minuta ni za pitanja učesnika.
6. Nakon što su sve grupe izvjestile o svim pitanjima, pređite na analizu.

Analiza i evaluacija

Već ćete imati dobru diskusiju o pitanjima, tako da sada možete nastaviti da evaluirate samu igru i ono što su učesnici naučili.

- Da li su učesnici uživali u igri pamćenja?
- Da li je to bio dobar način da se započne diskusija o pitanjima obrazovanja?
- Kakva je bila diskusija u grupama? Da li su svi osjećali da mogu da učestvuju?
- Da li je bilo previše izazova? Da li je moguće imati *obrazovanje za sve*?
- Šta možete uraditi vi, vaša grupa, vaša zajednica, za dostizanje cilja *obrazovanje za sve* u vašoj zemlji i/li u zemljama u razvoju?

Savjeti za fasilitatore/ke

Svrha korišćenja ove tehnike jeste unijeti komponentu zabave u proces sticanja informacija koje će biti potrebne za diskusiju.

Ovo je prilično jednostavna aktivnost za fasilitiranje. Pobrinite se samo da prije početka aktivnosti pročitate sve kartice. Potrudite se da zapamtite koja se kartica poklapa s kojom, tako da tokom igre možete ponuditi smjernice i potvrditi da su parovi ispravni. Kada budete objašnjavali kako se igra, možete ilustrovati uputstva tako što ćete pokazati kako jedan par izgleda.

Neke kartice sadrže skraćenice, na primjer SOF (Svjetski obrazovni forum). Kada predstavljate igru, objasnite šta znače ova slova (pogledajte u „Dodatnim informacijama“, ispod).

Zapamtite da jedna trećina kartica sadrži izjave povezane sa ciljevima obrazovanja koje navodi Svjetski obrazovni forum (SOF), Dakar, Senegal, april 2000. Ostatak kartica odnosi

Ključni datumi

8. januar

Svjetski dan pismenosti

se na pitanja ljudskih prava i obrazovanja, ili na ona pitanja na koja treba uputiti da bi se postigao dobar kvalitet obrazovanja za sve.

Varijacije

Ako nema dovoljno vremena da se uradi II dio igre, umjesto toga možete koristiti tehniku opisanu u aktivnosti „Samo minut“, na strani 150. Zamolite svakog učesnika da odabere po jedno od pitanja sa kartica koje su pokupili i da govore o tome jedan minut, ali bez oklijevanja ili ponavljanja.

Ovo je takođe dobra mogućnost ako osjetite da je grupi potrebno da unaprijedi svoje verbalne prezentacijske vještine.

Prijedlozi za nastavak

Nekoliko pitanja koja se jave u igri pamćenja mogu se nastaviti u drugim aktivnostima. Na primjer, ako želite da istražite pitanja budžeta za obrazovanje i druge socijalne potrebe, ili budžet koji se troši za vojsku, možete uraditi aktivnost „Novac za trošenje“, na strani 177. Problemi vezani za prinudni rad djece i slab pristup obrazovanju mogu se istražiti u aktivnosti „Ašikova priča“, na strani 91.

Ideje za akciju

Kartice za pamćenje sadrže brojne probleme koji su prepreka za projekat *Obrazovanje za sve*.

Grupa može izabrati bilo koji od problema i o njemu uraditi istraživanje, pronaći ideje za rješenja i, konačno, preduzeti akciju. Savjete o tome možete potražiti u poglavlju 3 o preduzimanju akcije.

Zašto ne napisati pismo premijeru i na taj način pokušati saznati – šta vaša država radi kako bi ispunila ciljeve određene za vrijeme Svjetskog obrazovnog foruma?

Dodatne informacije

Pravo na obrazovanje je jedno od priznatih socijalnih i ekonomskih prava. Međutim, iako postoji sveopšti pristanak i obaveza država da svima pruže besplatno osnovno obrazovanje, stvarnost pokazuje da besplatno obrazovanje nije za sve, nego za manjinu.

Da bi se suočila s ovim problemom i izazovom, međunarodna zajednica je organizovala Svjetski obrazovni forum (SOF), u Senegalu, 2000. godine. Ciljevi konferencije bili su sagledavanje kakav je napredak u obezbjeđenju osnovnog obrazovanja postignut tokom 1990-ih, kao i ustanovljavanje načina da se ponovo osnaži obaveza obrazovanja za sve. Nekih 1.100 učesnika iz 164 zemlje prihvatili su Dakarski okvir za akciju, obavezujući se na postizanje kvalitetnog osnovnog obrazovanja za sve do 2015. godine. UNESCO-u je povjerena sveukupna odgovornost za koordiniranje svih međunarodnih učesnika i za održanje globalnog zamaha.

Jasno je da se različite zemlje suočavaju sa različitim izazovima. Neke zemlje, na primjer, imaju problem nedostatka resursa, dok drugima fali političke volje. Na Forumu je, između ostalog, zaključeno da je, s obzirom na cilj – postizanje i održanje ciljeva *Obrazovanja za sve* – neophodno zasnovati široko partnerstvo unutar država, koje bi bilo podržano saradnjom sa regionalnim i međunarodnim agencijama i institucijama.

Tokom ovog sastanka najviše je istican elementarni značaj obrazovanja za održivi razvoj, mir, efektno učestvovanje društva i stabilnu ekonomiju 21. vijeka. Značajan rezultat SOF-a je postavljanje konkretnih ciljeva, sa određenim vremenskim rokovima, kao i opis akcija koje se moraju preduzeti na svim nivoima da bi se postiglo *Obrazovanje za sve*. Da li će se ovi ciljevi ostvariti i da li će se akcije sprovesti – pitanje je na koje se može odgovoriti samo ako su svi, na svim nivoima društva, svjesni značaja *Obrazovanja za sve*, i ako se za njega bore.

Izvor: UNESCO *Obrazovanje za sve: Završni izvještaj sa Svjetskog obrazovnog foruma, 2000.*

Novac i obrazovanje

Manjak sredstava je glavna prijetnja *Obrazovanju za sve*. Bez finansijskih sredstava, vlade ne mogu ispuniti svoju obavezu prema projektu *Obrazovanja za sve*. To je takođe pitanje standarda. Niske plate nastavnika i manjak materijala ugrožavaju kvalitet obrazovanja. Bez sredstava, obrazovanje je beznačajno; nema novca, nema obrazovanja! Da li se slažete?

Globalizacija i obrazovanje

Ko god misli da globalizacija, kroz pristup novoj tehnologiji, donosi samo prednosti obrazovanju, nije u pravu! Uticaj ubrzane tržišne liberalizacije, kao i potreba za strukturalnim prilagođavanjem zahtjevima globalizacije, prijetnja su osnovnim prihodima vlada u nekim zemljama, uglavnom u zemljama u razvoju. U tim okolnostima finansiranje obrazovanja je često veoma otežano.

Hrana i obrazovanje

U zemljama u razvoju veoma je zastupljen stav da hranu i obrazovanje treba posmatrati zajedno: gladan učenik ne može se dobro koncentrisati na rad. Hrana je za roditelje često podsticaj da šalju djecu u školu; ako se djeca ne hrane u školi, moraće da rade.

Internet i obrazovanje

U mnogim zemljama, informacijska tehnologija predstavlja važan element obrazovnog procesa, a u istraživanju i zadacima postaje nezamjenjiva. Mnogi će se složiti da je internet otvorio nove „načine“ za obrazovanje, ali je neke ipak zatvorio. Povećan je jaz između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Realnost je da u mnogim zemljama ne samo da nema računara, nego nema ni električne energije.

Obrazovanje i alkohol

U mnogim školama/univerzitetima, zloupotreba alkohola je veliki problem: sprečava studente da uče i utiče na porast nasilja. U mnogim školama nije dozvoljeno unošenje alkohola u prostorije, ali izgleda da ovo ne djeluje. Šta misliš da se može uraditi kako bi se riješio ovaj problem?

Univerzitet (više i dalje) obrazovanje

U pravnom smislu, a u odnosu na ljudska prava, nacionalne države imaju dužnost da obezbijede besplatno osnovno obrazovanje. Njihova obaveza se ne odnosi na više i dalje obrazovanje. Da li bi državnu obavezu trebalo proširiti na nivo univerziteta? Ako da, da li je to realan zahtjev?

Nastavnici i obrazovanje

Kvalitet nastavnika/predavača nekad predstavlja problem; možda im nedostaje iskustva ili obuke da budu visoko kvalitetni edukatori. Postoje neki minimalni zahtjevi koje svaki nastavnik/predavač treba da ispuni: diploma za nastavnika u školi i doktorat za univerzitetskog predavača. Da li su ovi zahtjevi realni ili samo povećavaju problem nedostatka kadra?

Obrazovanje i životna sredina

Način života većine ljudi u evropskim zemljama nije u skladu sa idejom održivog razvoja. Ako ljudi žele da se opredijele kako da promijene svoj način života, moraju razumjeti veze ekologije, ekonomije, politike i istorije. Potrebne su im interkulturalne vještine i vrline odgovornosti i brige. Kako biste vi uključili obrazovanje o održivom razvoju u nastavni plan?

Besplatno obrazovanje

Vlade imaju obavezu da garantuju besplatno osnovno obrazovanje za sve. Međutim, stvarnost pokazuje da u mnogim zemljama, ako porodica nije u mogućnosti da plati školarinu i/ili stvari za školu, njihova djeca ne mogu ići u školu.

Disciplina i obrazovanje

Škole i univerziteti u različitim zemljama koriste različite načine da obezbijede disciplinu. Metode uključuju fizičko kažnjavanje, suspenziju, dodatni rad, isključenje, kao i učešće u školskom ili fakultetskom vijeću. Šta mislite, koji pristup na najbolji način garantuje disciplinu u školama?

Žene i obrazovanje

U zemljama u razvoju 78% od ukupnog broja djevojčica ide u školu, dok je procenat dječaka koji se školuju viši – 86%. Oko 60% djece koja ne pohađaju školu ženskog su roda. Jedan od ciljeva Svjetskog obrazovnog foruma (WEF) jeste ukidanje polne nejednakosti u osnovnom i srednjem obrazovanju do 2005. godine, i ostvarenje opšte jednakosti po polu u obrazovanju, do 2015. godine.

Mir i obrazovanje

„Mir počinje kod kuće“, a na obrazovne ustanove se često gleda kao na druge domove učenika. Obrazovanje za mir stoga bi trebalo da bude dio formalnog obrazovnog nastavnog plana, kao i dio neformalnog obrazovnog sistema. Kako biste vi uključili obrazovanje o miru u formalni nastavni plan?

Jednakost i obrazovanje

Procenat djece koja upisuju školu varira od zemlje do zemlje i kreće se od skoro 100% (na Bermudama, u Maleziji, Belgiji i Švedskoj), do 2% ili manje (u zemljama pogođenim ratovima i ekonomskim krizama). Jedan od ciljeva WEF-a jeste obezbijediti da se zadovolje potrebe u učenju svih mladih i odraslih osoba, kroz jednak pristup odgovarajućem obrazovanju i programima životnih vještina.

Sport i obrazovanje

A) Sport ne mora biti obavezan tokom cijelog perioda školovanja. Ako nedostaje vremena za druge predmete, oni treba da budu prioritet.
B) Sport treba da bude prisutan tokom cijelog školskog perioda. Podučava nas mnogim stvarima koje se ne mogu naučiti iz drugih predmeta, kao što su saradnja i potpuni razvoj tijela i uma. S kojom se izjavom vi slažete?

Militarizacija i obrazovanje

Iako se na obrazovanje i vojsku gleda kao na dvije međusobno potpuno nezavisne sfere, u stvarnosti među njima postoji dosta jasna veza. U mnogim, u vojnom pogledu, visokorazvijenim zemljama veliki dio budžeta odvaja se za vojsku, dok za socijalni sektor, posebno za obrazovanje, ostaje nedovoljno novca.

Društvena neprilagođenost i obrazovanje

Ne može svako biti uključen u državni obrazovni sistem. Djeca sa ulice, siromašna djeca, djeca radnici koji rade puno radno vrijeme, obično nijesu u okviru državnog školskog sistema. U Rumuniji, fondacija „Povratak u školu“ brine o potrebama djece koja su isključena iz državnog sistema - dajući im šansu za obrazovanje i, kasnije u životu, bolje mogućnosti za zapošljenje.

Manjine i obrazovanje

Uključenje manjina u škole/univerzitete zajednički je problem svih multikulturalnih društava. Pored problema diskriminacije, različitosti u religiji i jeziku takođe predstavljaju izazov za sistem. Koje biste vi promjene unijeli u školski plan i program kako bi se zadovoljile potrebe manjina?

Doživotno učenje

Nepismenost odraslih, veliki broj ljudi čak i bez osnovnog obrazovanja, veliki je problem mnogih zemalja. Jedan od ciljeva WEF-a je poboljšanje pismenosti odraslih do 2015. godine za 50%. Mnoge evropske zemlje obavezale su se na „doživotno učenje“. Međutim, nijesu uspjele da obezbijede i održe odgovarajuće modele daljeg obrazovanja za odrasle. Po vašem mišljenju, šta bi trebalo da budu vladini obrazovni prioriteti?

Obrazovanje o ljudskim pravima

Obrazovanje o ljudskim pravima (HRE) u formalnom, neformalnom i informalnom obrazovanju smatra se odgovornošću vlade. Zašto bi onda u civilnim društvima NVO-i trebalo da budu odgovorni za nešto što nije njihova obaveza i odgovornost?

AIDS/HIV i obrazovanje

„Prva bitka koju treba dobiti u borbi protiv AIDS-a jeste bitka za rušenje zida ćutanja i stigme koja ga okružuje.“ (Kofi Annan) Potrebno je da se prekine ćutanje, okonča diskriminacija i spriječi dalje širenje bolesti. Problem HIV/AIDS-a trebalo bi da bude u centru nacionalnih obrazovnih programa. Šta se može uraditi za borbu protiv HIV/AIDS-a u obrazovnim institucijama?

Sakupljanje glasova

Koliko ste uvjerljivi?

Teme	Demokratija, Građanstvo, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	bilo koja
Vrijeme	45 minuta
Pregled	Ovo je aktivnost zasnovana na diskusiji koja ukazuje na: <ul style="list-style-type: none"> ▪ prava i odgovornosti u vezi sa demokratijom ▪ osobine demokratske diskusije
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na učešće u demokratskim procesima ▪ Sloboda mišljenja i izražavanja
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razmotriti neke od kontraverznih aspekata demokratskog društva ▪ Uvježbati i razviti vještine slušanja, diskusije i ubjeđivanja ▪ Ohrabriti saradnju
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Otvoreni prostor ▪ Karton (A4) i olovke u boji za pravljenje znakova ▪ Samoljepljiva traka ▪ Male kartice i olovke za pravljenje bilješki (poželjno)
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Napravite dva znaka „slažem se“ i „ne slažem se“, i zalijepite ih na suprotne krajeve dužeg zida. Pobrinite se da ima dovoljno prostora duž zida da učesnici formiraju pravu liniju. ▪ Stavite dvije stolice u sredinu prostorije, da ima oko 50 cm razmaka, i dovoljno prostora da se učesnici kreću oko njih.
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pokažite dva znaka na oba kraja zida i objasnite da ćete pročitati izjave sa kojima se oni mogu složiti u većoj ili manjoj mjeri. 2. Izaberite jednu izjavu sa donje liste i pročitajte je grupi. 3. Kažite učesnicima da se postave duž zida između dva znaka u skladu s tim „koliko“ se slažu ili ne slažu: ako se u potpunosti slažu ili ne slažu, treba da stanu na jedan od dva kraja; u protivnom, treba da stoje negdje između te dvije tačke. 4. Kada su se učesnici postavili duž linije, pozovite dvoje sa najudaljenijih tačaka da sjednu na stolice u sredini prostorije. Svi drugi sada treba da se okupe oko stolica i da stanu iza osobe sa čijim se stavovima „najviše“ slažu; ili u sredinu, ako su neodlučni. 5. Dajte svakoj osobi koja sjedi na stolici jedan minut da iznese svoje razloge slaganja ili neslaganja sa izjavom. Niko ih ne bi smio ometati ili im pomagati. Svi treba da slušaju u tišini.

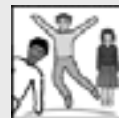
TEME

DEMOKRATIJA

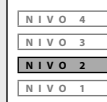

GRAĐANSTVO

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

BILO KOJA

VRJEME

45 MINUTA

6. Po završetku minuta, ostale u grupi uputite da stanu iza jednog ili drugog govornika (ne mogu ostati neodlučni), tako da bude jedna grupa osoba koje su „za“ izjavu o kojoj se diskutuje i jedna grupa „protiv“. Dajte dvjema grupama deset minuta za odvojenu pripremu argumenata koji podržavaju njihovu poziciju i da odaberu različite govornike koji će predstaviti te argumente.
7. Po završetku deset minuta, pozovite grupe nazad i zatražite da dva nova govornika zauzmu dvije stolice, sa svojim „pristicama“ oko njih.
8. Dajte svakom govorniku tri minuta da iznese svoje argumente, a po završetku pristalice jedne ili druge strane mogu promijeniti pozicije i preći u suprotnu grupu, ako su argumenti suprotne strane bili uvjerljiviji.
9. Dajte grupama dodatnih pet minuta da odvojeno rade na svojim argumentima i odaberu trećeg govornika. Ponovo, poslije govora, dopustite osobama da promijene pozicije, ako to žele.
10. Okupite grupu za analizu.

Analiza i evaluacija

Sada pređite na pregled samog procesa i svrhe diskusije kao oblika, i na razloge za uvažavanje pluralističkog društva. Pokušajte da ne pređete na diskusiju o samom problemu.

- Da li je iko promijenio mišljenje tokom trajanja diskusije? Ako jeste, koji su to bili argumenti koji su ih uvjerili?
- Da li učesnici misle da su bili pod nekim drugim uticajem, a ne pod uticajem stvarnih argumenata, koji su izlagani, na primjer, zbog čistog pritiska, emotivnog jezika ili zbog osjećaja rivalstva?
- Da li je bilo ikakve svrhe razgovarati o ovim problemima za one koji nijesu promijenili svoje mišljenje tokom diskusije? Da li oni mogu da smisle bilo koji razlog koji bi ih uvjerio da promijene svoje stavove?
- Zašto ljudi imaju različita mišljenja? Šta bi trebalo uraditi po tom pitanju u demokratskom društvu?
- Da li bi u demokratiji trebalo tolerisati sva mišljenja?

Savjeti za fasilitatore/ke

Prvi dio ove aktivnosti, kada učesnici zauzimaju mjesta duž linije, ne treba da traje duže od nekoliko minuta. Cilj je da učesnici samo zauzmu „početnu poziciju“ i da vide gdje oni stoje u poređenju sa drugima.

Svrha aktivnosti je više kako da se uvježbaju komunikacijske vještine i vještine ubjeđivanja, kao i da se razmisli i o samim pitanjima. Zato učesnike treba ohrabriti da razmišljaju ne samo o sadržaju i predstavljanju svojih vlastitih mišljenja, nego i o vrsti i obliku argumenata koji će biti što uvjerljiviji za učesnike na drugoj strani. Oni teže da privuku što je moguće više učesnika na svoju stranu. Mogu da koriste kratke stanke između „govora“ da bi razmislili o stavovima suprotne strane, te da razmisle o načinima kojima ih mogu oslabiti.

Možete koristiti i druge teme, pored ovih predloženih, koje se mogu iskoristiti kao osnova za diskusiju. Najvažnija stvar je da se odabere izjava koja će biti polemična za vašu grupu.

Napomena: trebaće oko 30 minuta da se diskutuje o jednoj izjavi u više krugova. Ako želite da koristite više izjava, omogućite više vremena.

Dobar je savjet da budete fleksibilni u pogledu redosljeda događaja, u zavisnosti od snaga i slabosti grupe i od živosti diskusije. Na primjer:

- Možete grupama dodati još jedan ili dva intervala više za pripremu argumenata.
- Ako ste već radili ovu aktivnost sa grupom, a i ako niste, možete dodati element iznenađenja time što ćete varirati način odabira prvih govornika – na primjer, možete izabrati dva učesnika koji su treći po redu od kraja svake kolone.
- Možete odlučiti da, u jednom od intervala za pripremu argumenata, ponudite „pristalicama“ svakog govornika da rade sa govornikom druge strane – drugim riječima, da pripreme argumente protiv strane koju su sami podržavali. Ovo može biti dobar način da učesnici razmisle o stanovištu suprotne strane, jer to može biti zanimljiva varijacija, ako ljudi uopšte ne mijenjaju strane.

Možete dopustiti govornicima da uzmu papir veličine poštanske dopisnice, na koji mogu napraviti kratke zabilješke da se podsjetite na različite argumente i na koje se mogu osvrnuti dok govore.

Možda ćete htjeti da pokrenete pitanje da li „pluralizam“ ili sloboda izražavanja treba da bude predmet bilo kakvih ograničenja u tolerantnom društvu: da li, na primjer, treba dozvoliti fašističke ili nacionalističke demonstracije?

Prijedlozi za nastavak

Ako ste zainteresovani za nastavak ideje o tome kako se mišljenja formiraju ili mijenjaju, posebno pod uticajem medija, možda ćete htjeti pogledati aktivnost „Naslovna strana“.

Ideje za akciju

Ako izaberete izjavu o glasanju, možda ćete htjeti da nastavite aktivnost sa ispitivanjem glasačkih navika u vašoj lokalnoj zajednici; pogledajte aktivnost „Glasati ili ne glasati“, na strani 238.

Ključni datumi

24. oktobar

Dan Ujedinjenih nacija

Izjave za diskusiju

- Mi imamo moralnu obavezu da iskoristimo naš glas na izborima.
- Treba poštovati sve zakone, čak i nepravde.
- Jedini ljudi koji imaju bilo kakvu moć u demokratiji su političari.
- „Ljudi dobijaju vođe koje zaslužuju.“
- Odgovornost građana je da kontrolišu svakodneve aktivnosti vlade.

Borci za prava

„To je ideal za koji treba živjeti i koji treba postići“ Nelson Mandela

TEME

 OPŠTA LJUDSKA PRAVA

 MEDIJI

 GRAĐANSTVO

SLOŽENOST

 NIVO 2

VELIČINA GRUPE

 BILO KOJA

VRIJEME

 60 MINUTA

Teme	Opšta ljudska prava, Mediji, Građanstvo
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	60 minuta
Pregled	U ovoj aktivnosti se koriste kartice sa informacijama radi podsticanja zanimanje za borce za ljudska prava. Razmatrana su sljedeća pitanja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Politička represija ▪ Aktivisti za ljudska prava u 20. vijeku ▪ Borba za prava u različitim zemljama
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sloboda mišljenja i izražavanja ▪ Pravo na pošteno suđenje ▪ Pravo na zaštitu od mučenja
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Saznati o nekim osobama koje su se borile za ljudska prava u različitim zemljama ▪ Razviti vještine organizovanja i vladanja informacijama, saradnjom i vještine rada u grupi ▪ Promovisati poštovanje, odgovornost i znatiželju za ljudska prava
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jedan set od 30 kartica po maloj grupi ▪ Makaze ▪ Koverte ▪ Poželjno: ljepilo i komadi kartona za učvršćivanje kartica
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pripremite prostoriju tako da učesnici mogu raditi u malim grupama. ▪ Iskopirajte kartice, tako da imate jedan set za svaku malu grupu. ▪ Isjecite 30 kartica iz svakog seta, promiješajte ih dobro, i stavite u koverte. Važno je držati setove odvojeno jedan od drugog.

Uputstva

1. Zamolite učesnike da naprave male grupe (3 ili 4 osobe), i dajte po jedan set kartica svakoj grupi.
2. Recite im da rašire kartice po podu, licem prema dolje.
3. Objasnite im da kartice predstavljaju događaje iz života šestoro aktivista za ljudska prava. Cilj svake pojedinačne grupe je da sklopi odgovarajuće događaje sa određenom osobom, koji će činiti kratki opis svake osobe.
4. Recite učesnicima da je svaka ličnost sačinjena od seta od 5 kartica (npr. jedna „A“, jedna „B“, jedna „C“, jedna „D“ i jedna „E“ kartica).
5. Recite im da jedan za drugim, ukrug otkrivaju jednu po jednu karticu, dok ne nestane kartica.

6. Dajte učesnicima 5 minuta da u tišini pročitaju svoje kartice.
7. Zatim im pustite ... Dozvolite svakoj grupi da odredi svoju sopstvenu strategiju za sklapanje ličnosti. Za ovu fazu će im biti potrebno 15 - 20 minuta.
8. Okupite ih sve zajedno i zatražite da predstavnik jedne grupe svojim riječima predstavi neku od ličnosti. Zatim to ponovite redom sa svim grupama, tako da je svaka ličnost u potpunosti predstavljena, i da svaka grupa može provjeriti da li su „dijelove“ ispravno sastavili.

Ključni datumi

10. decembar
Dan ljudskih prava

Analiza i evaluacija

1. Koliko je bila lagana ova vježba i koje su strategije koristile različite grupe da bi došle do rješenja?
2. Za koje ličnosti su učesnici čuli i ranije, a koje su bile nove za njih? Zašto su neke ličnosti poznatije od drugih?
3. Da li je bilo koja informacija iznenadila učesnike? Što im je bilo najimpresivnije?
4. Pozovite učesnike da odaberu citat sa kojim se najviše identifikuju: što misle, kako bi se oni ponašali da su bili u istoj situaciji kao i ta osoba?
5. Koje su sve akcije na raspolaganju ljudima?

Savjeti za fasilitatore/ke

Postoji ogroman broj informacija o svakoj od ovih ličnosti i kratke biografije koje nude vrlo površan (i subjektivan) pogled na njih. Postoji, takođe, još stotine drugih aktivista koji bi mogli isto tako da se nađu na ovoj listi - ovi koji su predstavljeni su samo „ogledni primjer“ i uvod u temu.

Prijedlozi za nastavak

Veoma je preporučljivo da pokušate nastavak ove aktivnosti tako što ćete ohrabriti učesnike da saznaju o drugim aktivistima za ljudska prava, i na taj način upoznaju osobe koje su kroz istoriju doprinijele borbi za ljudska prava. Grupa može započeti sa izradom svoje vlastite galerije portreta aktivista za ljudska prava. Šestoro njih koji su predstavljeni u ovoj aktivnosti mogu biti polazna tačka: fotografije se mogu zalijepiti na komade kartona sa citatima i kratkim biografijama i izložiti u prostoriji. Od svakog člana grupe možete zatražiti da saznaju o drugim ličnostima i dodaju ih u galeriju. Šestoro koji su ovdje predstavljeni su bili uglavnom borci za građanska i politička prava, ali vi možete proširiti obim prava i isto tako uključiti socijalna i ekonomska prava. U civilnom društvu postoji nekoliko kanala za izražavanje stava i borbe za prava. Ako želite da pobliže sagledate ovu tematiku, možete uraditi aktivnost „Stvaranje veza“, na strani 173.

Ideje za akciju

Saznajte nešto o trenutnim političkim zatvoreniciima ili aktivistima - na primjer o onima koje je Amnesty International nazvao „zarobljenici savjesti“. Napišite pismo ili organizujte kampanju da informišete ljude o tom/j zatvoreniku/ci, i napravite pritisak na relevantne pojedince da ga/je oslobode.

Dodatne informacije

Korisne veb-stranice koje pružaju informacije o aktivistima ljudskih prava:
www.speaktruthtopower.org
www.universalrights.net/heroes
www.globalyouthconnect.org
www.hrw.org

Filijala Amnesty International-a u UK je proizvela svoj sopstveni istorijski zidni plakat boraca za ljudska prava, koji se može naručiti preko njihove web stranice: www.amnesty.org.uk

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Kartice za diskusiju

A
„Borio sam se protiv dominacije bijelaca, a borio sam se i protiv dominacije crnaca. Njegovao sam ideal demokratskog i slobodnog društva u kojem svi žive zajedno u harmoniji i sa jednakim mogućnostima. To je ideal za koji treba živjeti i koji treba postići. Ali ako treba, to je i ideal za koji sam spreman i umrijeti.“

Nelson Mandela

B
Rođen/a u selu blizu Umtate, i bio/la je izabran/a za predsjednika Južnoafričke Republike na prvim demokratskim izborima u toj državi, u 76. godini. Do tog vremena i kasnije, njegov/njen život je bio posvećen

C
borbi protiv aparthejda, rasističkog sistema, koji je sprovodila bivša, bijela vlada, da bi potisnula većinsko crno stanovništvo. On/a je trpio/la razne oblike represije: zabrana sastanaka, prinuđen/a da se krije, i konačno

D
uhapšen/a, i osuđen/a na doživotnu robiju u 44. godini. On/a je proveo/la sljedećih 28 godina svog života iza rešetaka, daleko od svoje porodice i djece.

©MTI

A
„Kao rezultat izvjesnih bolnih, ali istovremeno i utješnih susreta, vidim kako iz dubine moralnog divljaštva odjednom izlazi krik „to je moja krivica“ i kako je, s tim krikom, bolesnik ponovo stekao pravo da se nazove ljudskim bićem.“

Evgenia Ginzberg

B
Rođen/a 1906. u Rusiji i umro/la u Moskvi 1977. Radio/la tiho kao nastavnik/ca i novinar/ka, dok ga/je Staljinov režim u lažiranom suđenju nije proglasio teroristom/kinjom. Proveo/la 18 godina u

C
sibirskom zatvoru pod jezivim uslovima, jer je odbio/la da optuži druge za krivična djela koja oni nijesu počinili. Prvu godinu proveo/la u samici, u vlažnoj ćeliji, sa zabranom da vježba, govori, pjeva i leži tokom dana. Kasnije je

D
za kaznu, jer je pomogao/la drugom zarobljeniku, poslan/a iz jednog u drugi sibirski radni logor, najgori od svih, iz kojeg se svega nekolicina vratila živa.

©David King Collection

A

„Sanjam da će jednog dana ova nacija ustati i živjeti u pravom značenju svoje vjere: 'Mi vjerujemo da su ove istine same po sebi očigledne: da su svi ljudi stvoreni jednaki'. Sanjam da će moje četvoro djece jednog dana živjeti u naciji gdje neće biti cijenjeni po boji njihove kože, nego po sadržaju njihovog karaktera." *Martin Luther King*

B

Rođen/a u Atlanti, Džordžija, 1929. godine, kada je zakon propisivao da crnci imaju posebna sjedišta u autobusima, pozorištima i bioskopima, i da piju iz odvojenih fontana za vodu, od bjelaca. Kada je imao/la 28 godina, postao/la je suosnivač

C

organizaciju crnačkih crkava koje su ohrabrivale nenasilne marševe, demonstracije i bojkote protiv rasne segregacije. Organizacija je učestvovala na protestu u Birminghamu u Alabami, gdje su stotine raspjevane školske djece

D

izašle na ulice u znak podrške. Policija ih je napala sa borbenim psima i vatrogascima sa vodenim topovima. On/ona bio/la je uhapšen/a i zatvoren/a.

©MTI

A

„Nenasilje je najveća snaga kojom raspolaže čovječanstvo. Moćnije je od najmoćnijeg oružja za uništenje koje je stvorio čovjek.”

Mahatma Gandhi

B

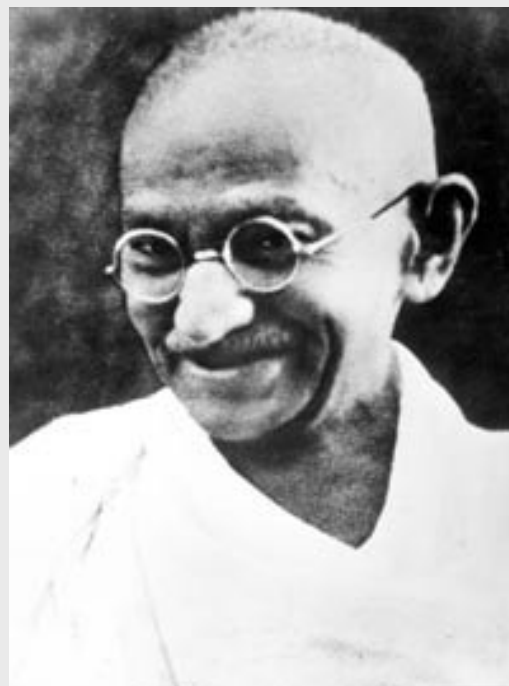
Rođen/a 1869. od Hindu roditelja koji su živeli u Gujuratu, kada je Indija još uvijek bila britanska kolonija. On/a je vodio/la borbu za nezavisnost, i nikada nije odustao/la od svojih vjerovanja u

C

nenasilne proteste i vjersku toleranciju, iako je bio/la hapšen/a i zatvaran/a nekoliko puta. Kada su Indijci nasilno djelovali jedni protiv drugih, ili protiv britanskog radže, štrajkovao/la je glađu, dok nasilje nije prestalo. Vodio/la je marš kroz Indiju, dug 241 milju i

D

ubijedio/la svoje poštovalce da prihvate brutalnost vojske i policije bez povlačenja. On/a je u životu neumorno posvećenom miru proveo/la ukupno 2338 dana u zatvoru.

©MTI

A
„Mi ne pokušavamo uništiti ili razoriti vojni režim; oni uvijek prijetu da će uništiti nas ali... svrha našeg pokreta je stvoriti društvo koje nudi sigurnost svim našim ljudima, uključujući vojsku.“

Daw Aung San Suu Kyi

A
„Na žalost, ovu tužnu pjesmu u mojim mislima ja šaljem onima koji pomažu zatvorenicima. Ova osjećanja u ovo mračno doba - nikada neću zaboraviti jezivo mučenje. Neka se ova sadašnja bijeda u zatvoru nikada ne dogodi nijednom osjećajnom biću.“

Ngawang Sangdrol

B
Rođen/a 1945. u Burmi, kao dijete ubijenog narodnog heroja u borbi za nezavisnost od kolonijalne vlasti. Postao/la je poznati lider u borbi za demokratiju protiv

B
je budistički/a sveštenik/ca koji/a vjeruje da Tibet treba da bude nezavisan od Kine, i kojeg/u su kineske vlasti prvi put uhapsile u njegovoj/noj 10. godini. Njegov/njen jedini zločin je bio učešće u

C
okrutnog vojnog režima, i bio/la je skoro ubijen/a od strane vojske, kojoj je bilo naređeno da puca u njega/nju. Bio/la je u kućnom pritvoru 6 godina, bez presude za bilo kakav zločin, odsječen/a od spoljnog svijeta. Čak i kada je pušten/a na slobodu, vlada je

C
mirnim demonstracijama za nezavisnost Tibeta. Ponovo uhapšen/a u dobi od 15 godina, i osuđen/a na 3 godine zatvora. Kazna je produžena prvi put zato što je u zatvoru pjevao/la pjesme o nezavisnosti, a kasnije za još 8 godina, jer je

D
spriječila da vidi svog bračnog druga na samrtni. U 2001. godini, još uvijek suočen/a u svom boravištu sa strogo kontrolisanim kretanjem i odsječenim telefonskim linijama.

D
uzvikivao/la „Sloboda Tibetu“ dok je stajao/la na kiši u zatvorskom dvorištu. Danas ima problema sa bubrezima, kao rezultat mučenja koje je trpio/la.

©Gamma Press

©Tibet Information Network

Naslovna strana

*Raširiti vijesti znači – umnožiti ih
(Tibetanska poslovice)*

Teme	Mediji, Globalizacija, Životna sredina
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	10-24
Vrijeme	180 minuta
Pregled	Ovo je simulacija rada grupe novinara na pripremi naslovne strane novina koje su spremne za štampu. Učesnici rade u malim grupama dok istražuju pitanja o: <ul style="list-style-type: none"> ▪ pristrasnosti, stereotipima i objektivnosti u medijima; ▪ imidžu i ulozi medija kada je riječ o pitanjima ljudskih prava.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na slobodu misli, mišljenja i izražavanja ▪ Pravo na privatnost ▪ Prava na razvoj, život i zdravlje
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podsticati zanimanje za pitanja ljudskih prava kroz rad sa slikama ▪ Razmisliti o medijima i njihovom pristupu pitanjima ljudskih prava ▪ Razviti vještine komunikacije i saradnje
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Velika prostorija sa dovoljno prostora za dvije ili tri male i jednu veliku radnu grupu ▪ 40 fotografija iz novina ▪ Papir i olovke za bilješke ▪ Veliki listovi papira (A3) formata ili flipčart papir i markeri ▪ Makaze i ljepilo za svaku malu grupu ▪ Stolovi sa radnom površinom, dovoljno velikom da radne grupe mogu raširiti sve svoje papire
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Odaberite 40 do 45 slika iz časopisa ili novina. <p>Napomena: trebaju vam jednake kopije 40 slika za svaku malu radnu grupu. Zato ćete morati da kupite po nekoliko primjeraka svake novine iz koje birate fotografije, ili obezbijediti pristup kopir-aparatu.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Postavite jedan komplet fotografija na sto.

Uputstva

1. Predstavite aktivnost. Objasnite da je ovo simulacija jedne večeri u nekoj novinskoj kući, gdje grupa novinara radi na naslovnoj strani svojih novina. Mada se radi o lokalnim novinama koje se distribuiraju u zajednici, svaka informiše svoje čitaoce i o trenutnim globalnim pitanjima, uključujući i ljudska prava.

TEME

MEDIJI

GLOBALIZACIJA

ŽIVOTNA SREDINA

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

10-24

VRJEME

180 MINUTA

2. Podijelite učesnike u dvije male radne grupe od po 8 osoba. Svaka grupa treba da zamisli sebe kao uredničku grupu koja radi na nekim novinama. Njihov je zadatak da kreiraju i izdaju naslovnu stranu sutrašnjeg jutarnjeg izdanja.
3. Zamolite svaku grupu da odabere ime za svoje novine.
4. U velikoj grupi, ukratko porazgovarajte o karakteristikama i izdanju tipične naslovne strane.
5. Pokažite učesnicima fotografije. Zamolite ih da prođu oko stola, u tišini, i da, u ovoj fazi, ništa ne komentarišu. Objasnite da su ovo slike s kojima treba da rade; mogu ih koristiti i tumačiti kako žele.
6. Sada postavite uređivačke timove da rade. Dajte svakoj grupi papir i olovke, ljepilo i makaze – ali fotografije još ne.
7. Pročitajte uputstva. Imaju sat vremena da odaberu četiri ili pet novinskih priča koje žele predstaviti, da napišu naslove, izaberu fotografije i kreiraju izdanje. Objasnite da ne moraju pisati duge tekstove; naslovi i par redova sasvim su dovoljni. Potrebno je da se koncentrišu više na budući uticaj izrađene naslovne strane nego na prepričavanje cijele priče. Predložite da započnu sa diskusijom o temama koje žele da uključe u svoje izvještaje. Recite im da će za deset minuta dobiti fotografije iz štamparije.
8. Nakon što su grupe desetak minuta radile, dajte im setove novinskih fotografija.
9. Kad timovi naprave naslovne strane, treba ih postaviti tako da ih svi pročitaju. Zatim pređite na analizu i evaluaciju.

Analiza i evaluacija

Počnite sa pregledom same aktivnosti, a zatim pređite na diskusiju o medijima, pitanjima ljudskih prava i obaveza.

- Kako su grupe organizovale posao? Kako su donijele odluku o tome kako da rade i koje priče da obrade? Da li su svi osjećali da mogu učestvovati i doprinijeti?
- Kako su učesnici odabrali teme koje će raditi? Što je došlo prvo, tema ili slika? Odnosno, da li su prvo odabrali temu, a zatim tražili odgovarajuću sliku kao ilustraciju, ili su bili inspirisani određenom slikom, a zatim na osnovu nje pravili priču?
- Koje su teme predstavljene? Da li je ijedna vezana za pitanja ljudskih prava? Da li je bilo tema koje je neko želio obraditi, ali su ih morali odbaciti?
- Kako je moguće upoređivati različite naslovne strane raznih novina? Da li su se koristile iste teme ili fotografije?
- Da li su grupe koristile iste slike, ali na različite načine?
- Kako ljudi prate vijesti? U novinama, na televiziji, radiju ili na internetu? Koje su razlike?
- U stvarnom životu, koje vrste vijesti dominiraju medijima?
- Da li, opšte uzev, postoji dobra predstavljenost pitanja ljudskih prava u vijestima?
- Jedna od glavnih tačaka diskusije o medijima jeste „objektivnost“. Da li učesnici misle da je moguće zaista objektivno predstaviti vijesti?
- Koja su ljudska prava bila uključena u njihove naslovne strane?
- Kakvu sliku imaju učesnici o mladima u drugim dijelovima svijeta?
- Da li u setu slika nedostaju važne teme?

Savjeti za fasilitatore/ke

Kada birate slike koje će se koristiti u ovoj aktivnosti, pobrinite se da budu različite i da izbjegnute stereotipe. Novine su obično pune ubistava, ratova i drugih katastrofa i rijetko sadrže pozitivne poruke. (I druge stvari se dešavaju u Africi, a ne samo rat i glad!). Pokušajte da ponudite izbor slika koji učesnicima daje mogućnost da odaberu slike „dobrih“, kao i „loših“ vijesti. Trebalo bi da taj izbor ima širok dijapazon u pogledu geografske raširenosti, da obuhvata teme kao što je ravnoteža polova, da sadrži slike mladih ljudi i stvari važne za svakodnevni život omladine, uključujući i pozitivne primjere kako oni mogu napraviti promjene. Uključite tu i slike vezane za najnovije događaje i ličnosti, kao i one koje se odnose na pitanja života u multikulturalnom društvu i globalnom svijetu. Sljedeća lista će vam dati neke ideje. (Zasnovana je na listi slika korišćenih u aktivnosti „Fabrika vijesti“, opisanoj niže, u „Varijacijama“.)

Voditeljka TV vijesti	Prodavač na plaži	Demonstracije na Filipinima
Globus	Pijaca u Aziji	UN trupe u Jugoslaviji
Tim snimatelja u Trećem svijetu	Usamljena žena	Borbeni avion
Žena koja pravi branu	Sirotinjska četvrt u Briselu	Gerila
Beneficije za nezaposlene	Prepuni kontejneri	Dva mrtva vojnika
Afrički rudar	Sortiranje konzervi	Vreće pune žita
Pesticidi	Crni dječak sa gitarom	Sastanak žena
Reklama restorana hamburgera	Rok zvijezda	Planiranje porodice
Isušeno tlo	Državna policija	Prevenција AIDS-a
Djeca se igraju u vodi	Grafiti	Gomila ljudi
Pranje auta	Skupština	Javni prevoz
Sagorijevanje nafte	Droga	Izložba automobila
Akcija Greenpeace-a	Izbjeglički kamp	Saobraćajna gužva
Oblaci industrijskog dima	Djeca u azilantskom centru	Mladić sa mikrofonom
Reklama za alkohol	Fudbaler	Mobilni telefon
Reklama za Coca Colu	Akcija Amnesty International-a	

Kada predstavljate aktivnost i razgovarate o karakteristikama i izdanju tipične naslovne strane, učesnicima treba skrenuti pažnju na to kako se naslovi pišu da bi privukli pažnju i na način na koji se priče predstavljaju: obično se prvo sretnemo sa kraćim sažetkom u "boksu", a zatim slijedi opširniji tekst sa potpunom pričom. Razgovarajte o tome kako se slike koriste da podrže priču, ili privuku pažnju čitaoca. Istaknite, takođe, i ono što slike ne pokazuju! Razgovarajte o tome koliko su bili uspješni da privuku pažnju gledalaca onim što je fotograf – ili izdavač – želio pokazati. Naglasite i koliko je značajno kako su napisani naslovi.

Varijacije

Drugačiji način za sprovođenje ove aktivnosti je da se predstave radio ili televizijske vijesti. Ako odlučite da radite na televizijskim programu, vrlo je preporučljivo da koristite slajdove (dijapozitive) u zamračenoj prostoriji, da bi se postigao „utisak“ gledanja televizije. Postoji set slajdova koji su posebno pripremljeni za ovakvu aktivnost, a moguće ih je pozajmiti od Evropske federacije za interkulturalno učenje (EFIL).

Ključni datumi

3. maj
Svjetski dan slobode
štampe

Prijedlozi za nastavak

Razgovarajte o pravima koja su odabrale grupe za svoje vijesti. Na primjer, kako se na njih ukazuje u vašoj zemlji?

Učesnici bi mogli kontaktirati lokalne novine ili radio/televizijsku stanicu, porazgovarati s novinarima o tome kako oni rade i diskutovati o pitanjima objektivnosti i o načinu na koji se globalna pitanja i pitanja ljudskih prava predstavljaju u medijima.

Ako grupa uživa u aktivnostima koje uključuju brzo razmišljanje, mogli bi uraditi „Samo minut“, sa strane 150, u kojoj je riječ o vezi između sporta i ljudskih prava.

Ideje za akciju

Mnoge lokalne radio i televizijske stanice imaju priliku da za grupe u zajednici prave posebna izdanja. Radite na projektu grupe u kojem ćete istražiti i uraditi radio-emisiju o pitanjima koja ih zanimaju, na primjer, pod naslovom: „Misli globalno, djeluj lokalno“.

Dodatne informacije

Neke polazne tačke za razmišljanje o temama o kojima se govorilo u aktivnosti:

a) Mediji

1. Mladi ljudi, kao i odrasli, stalno su preplavljeni morem informacija kojima ih zasipaju različiti mediji. Možemo se zapitati: što radimo s ovim informacijama? I da li se može zaključiti da smo svi dobro informisani?
2. Mediji sve više i više postaju komercijalni, a pojednostavljenje poruka, stereotipi i senzacionalizam alarmirajuće su pojave. Sve je teže pronaći kvalitetne vijesti.
3. Pronalaženje kvalitetne vijesti posebno je teško kada se radi o vijestima u vezi sa pitanjima nejednakosti, naročito onim koje se odnose na zemlje u razvoju. Zapadne vijesti često gledaju samo zapadnim očima. Ovo često rezultira negativnim i lošim vijestima.

b) Pitanja ljudskih prava

Mediji su očigledno važni za podizanje svijesti javnosti o ljudskim pravima. Ali, trebalo bi da budemo svjesni načina na koji su vijesti predstavljene, kao i motiva novinara. Svako treba da bude kritičan prema onome što nam se daje – ili ne daje – i prema načinu na koji su predstavljene informacije i činjenice. Na primjer, za vrijeme nekog rata, vojnici mogu biti opisani kao borci za slobodu, ili kao teroristi, zavisno od političkog gledišta novina koje objavljuju informaciju. Ljudi drugačijih kultura mogu biti predstavljeni na neobjektivan način. Na primjer, Inuiti se mogu opisati kao egzotični, hrabri ljudi, koji se bore za očuvanje svog tradicionalnog načina življenja u igloima, ali kad se raspravlja o lovu na kitove – onda se radi o „ubicama“.

c) Obaveza

Neke od slika koje se koriste u simulaciji trebalo bi da pokažu mogućnosti za ljude, naročito mlade, motivišući ih na vrlo konkretan način. Kao nastavnici, osobe koje rade sa mladima itd., mi želimo da podstaknemo mlade ljude da rade za bolji svijet. Treba se zapitati koji je najbolji način da ih ohrabrimo da se uključe, i razmišljati o (ne)postojanju mogućnosti koje su stvarno privlačne za mlade. Slajdovi koje mladi odaberu mogu nam ponuditi neke naznake za odgovore.

Vrt za jednu noć

Da li biste prihvatili izazov da preko noći napravite vrt?

Teme	Životna sredina, Građanstvo, Zdravlje
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	6+
Vrijeme	180 minuta
Pregled	Ovo je kreativna aktivnost u kojoj se koristi crtanje i modeliranje radi istraživanja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ snaga koje pokreću razvoj ▪ kako lokalni razvoj ispunjava, ili ne, potrebe lokalnog stanovništva ▪ kako se donose odluke o lokalnom razvoju.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na učešće u procesu donošenja odluka ▪ Pravo na učešće u kulturnom životu zajednice ▪ Pravo na odmor i slobodno vrijeme
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razumjeti da svi ishodi razvoja nisu neizbježni ▪ Razviti sposobnosti koje su neophodne za učešće u lokalnoj demokratiji i razvoju ▪ Razviti kreativnost, vještine grupnog rada, saradnju i poštovanje drugih
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mape i slike mjesta gdje živite (iz prošlosti i sadašnjosti) ▪ Velika mapa naselja, koja pokazuje mjesto koje ste odabrali ▪ Olovke i papir za pravljenje nacрта ▪ Materijali za pravljenje modela. Na primjer, male kutije, cijevi, papirne maramice, boje, kanap, vuna, plutani čepovi, kartonske cijevi, aluminijska folija, kartonske školjke za jaja i drugi otpad iz domaćinstva, grančice, kamenje, kore, školjke, itd. ▪ Ljepilo i samoljepljiva traka ▪ Boja i četke za bojenje ▪ Čvrsti karton ili komad drveta koji će biti osnova za modele
Priprema	<p>I dio - Razvoj – kako i zašto</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sakupite mape iz prošlosti i sadašnjosti, i slike grada ili područja u kojem vi živite. ▪ Odredite moguće dijelove na kojima će grupa raditi. Istražite da li u zajednici ima područja koja bi trebalo da se razvijaju. <p>II dio - Planiranje razvoja</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sakupite informacije o području koje je grupa odabrala za rad, na primjer, novinske tekstove ili zapisnike sa sastanaka skupštine. ▪ Ako ćete u izradi modela koristiti „otpad“, pobrinite se da imate dosta materijala. Počnite ranije sakupljati male kutije, unutrašnje tube iz rolni toalet papira, itd., da biste mogli započeti ovu aktivnost.

TEME

ŽIVOTNA SREDINA

GRAĐANSTVO

ZDRAVLJE

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

6 ILI VIŠE

VRIJEME

180 MINUTA

Uputstva

Ovo se aktivnost sastoji iz dva dijela. U prvom dijelu, *Razvoj – kako i zašto*, vodi se diskusija o snagama koje pokreću promjene. U drugom dijelu, *Planiranje razvoja*, učesnici kreiraju razvojni projekat u svom naselju i prave njegov model.

I dio - Razvoj – kako i zašto

1. Predstavite temu lokalnog razvoja. Koristite mape i slike kako biste podstakli diskusiju o tome koliko se lokalna sredina razvila u posljednjih 50 do 100 godina. Razgovarajte o političkim, socijalnim i ekonomskom snagama koje su uzrokovale ove promjene. Načelno, da li su ove promjene bile nabolje? Za koga i zašto?
2. Zamolite grupu da navede primjere razvoja koji se desio tokom njihovog života: obnove zgrada, tržnih centara, stambenih zgrada; ko je imao koristi od ovog razvoja i kako. Na primjer, da li je razvojni projekat obezbijedio toliko potrebne jeftine stanove za lokalno stanovništvo, ili su to bili luksuzni apartmani/vikendice, izgrađeni kao investicija neke finansijske kompanije?
3. Pogledajte uvećanu mapu vašeg naselja i dogovorite se oko područja na kojem svako želi da radi.

II dio - Planiranje razvoja

1. Raširite uvećanu mapu naselja koja pokazuje onaj dio naselja na kojem ste odlučili da radite. Pobrinite se da se svi upoznaju s područjem i, ako je neophodno, da ga posjete.
2. Prođite kroz postojeće planove područja tako što ćete koristiti informacije iz lokalnih novina ili zapisnika sa sastanaka skupštine. Razgovarajte o tome ko daje različite prijedloge i koji su njihovi interesi u njima.
3. Napravite „mozgalicu“ mogućih načina razvoja područja. Budite što maštovitiji.
4. Nakon toga se podijelite u male grupe od po 4 ili 5 učesnika, pregledajte mozgalicu i kratko razgovarajte o razlozima za i protiv različitih mogućnosti.
5. Naredni zadatak jeste da svaka grupa dođe do konsenzusa o tome kako područje treba da se razvije; i napravi nacrt svoje zamisli, a zatim njegov model.
6. Kada su svi modeli završeni, dopustite da svaka grupa predstavi svoj model i objasni svoje planove.

Analiza i evaluacija

Počnite sa pregledom kako su različite grupe radile. Da li su se svi osjećali uključenima? Kako su donošene odluke? Zatim pređite na razgovor o samim planovima.

- O čemu se najviše raspravljalo u toku odlučivanja kako razviti područje? Na primjer, cijena, vrijeme, trud, zarada, lokalne potrebe – koje?
- Da li su planovi bili primjereni potrebama zaštite životne sredine i održivi?
- Da li su planovi zadovoljili zahtjeve svakoga u zajednici? Na primjer, osobe s posebnim potrebama, djecu, manjine?
- Koja bi sredstva bila potrebna da se plan realizuje?
- Da li su, kad god je bilo moguće, korišćeni obnovljivi resursi?
- Da li su se obnovljivi resursi pažljivo koristili?
- Kako bi projekat uticao na eko-sistem uopšte? Na primjer, da li je omogućeno obnavljanje prirode, da li je zasađeno drveće?
- Koji bi otpad nastao izgradnjom projekta i njegovim održavanjem? Kako će se ovaj otpad uklanjati?

Savjeti za fasilitatore/ke

U ovoj aktivnosti se polazi od pretpostavke da većina mladih ljudi živi u gradu, ili u njegovoj okolini. Izbor područja na kojem ćete raditi zavisi od vaše lokacije i od lokacije članova vaše grupe. Sva područja imaju potencijal! Idealno je da grupa sama istraži mogućnosti raznih područja i napravi izbor. Međutim, u nekim okolnostima, na primjer, ako se radi u školama, moraju postojati ograničenja nastavnog plana, tako da izbor prave nastavnici.

Ideje za osmišljavanje područja na kojem se radi mogu obuhvatati: trgovački centar, odmaralište, školu, hotel, parking, otvorenu zelenu površinu, igralište, sportski teren, baštu ruža sa klupama – tihi kutak za starije ljude, gradske farme, sklonište za životinje, zabavni park, kuglanu na otvorenom, itd. Podstaknite učesnike da povedu računa o potrebama različitih dijelova zajednice.

Varijacije

Možete koristiti scenario iz mašte. Na primjer, što biste radije vidjeli na mjestu gdje je sada gradska skupština, skupštinske prostorije, bolnica itd.? Ili, ako živite u seoskom području – kako se tamo mogu bolje iskoristiti prazni prostori ili gomile šljunka koji su ostali od radova u rudniku?

Prijedlozi za nastavak

Saznajte više o planovima skupštine za razvoj područja na kojem ste radili. Razgovarajte o tome što mislite o postojećim planovima; pišite skupštini ili lokalnim novinama kako bi i drugi saznali za vaše stavove. Saznajte kako se donose odluke u vašem gradu/selu. Koliki uticaj ima lokalno stanovništvo na donošenje odluka? Kako mladi ljudi mogu više reći o odlukama planiranja koje utiču na njih? Ako je grupa zainteresovana za istraživanje pitanja vezanih za lokalno donošenje odluka, može uraditi aktivnost „Glasati ili ne glasati“, na strani 238.

Ideje za akciju

Prisustvujte sastanku lokalne skupštine i doprinesite procesu planiranja.

Učestvujte u proslavi Dana životne sredine. Informacije o aktivnostima povodom Dana životne sredine u vašoj zemlji možete pogledati na veb-stranici: www.unep.org.

Dodatne informacije

Ideja za ovu aktivnost proizašla je iz projekta „Vrt za jednu noć“, koji je bio dio kopenhaškog Festivala kulture, 1996. godine. Grupa mladih ljudi iz lokalne organizacije Agenda 21 dvije godine je radila na pripremi projekta koji je rezultirao izgradnjom vrta na napuštenom području grada – ne baš za jednu noć – ali za nekoliko dana. Mladi ljudi su odlučili da na 300 m² naprave vrt za zajednicu. Naučili su praktične vještine iz stolarstva, vodoinstalaterstva, zidarstva i hortikulture; unaprijed su pripremili i uzgajili sve izvan tog područja, a kada je došlo vrijeme, mogli su „preko noći“ napraviti vrt. Bilo je tu ponešto za svakoga: male stazice su vrludale kroz travu, prolazeći između drveća, žbunja, cvijeća i sadnica povrća. Vrt je postojao sve do aprila 2001. godine, kada je gradska skupština odlučila da se na tom mjestu izgradi stambeno područje.

Ključni datumi

5. jun

Svjetski dan životne sredine

Heroine i heroji

Kad bi lavovi mogli govoriti, lovci nikada ne bi bili heroji

TEME

RODNA RAVNOPR.

DISKRIMINACIJA

GRAĐANSTVO

SLOŽENOST

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

BILO KOJA

VRIJEME

60 MINUTA

Teme	Rodna ravnopravnost, Diskriminacija i ksenofobija, Građanstvo
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	60 minuta
Pregled	Ova aktivnost uključuje individualni rad, rad u malim grupama i u okviru cijele grupe, „mozgalicu“ i diskusiju o: <ul style="list-style-type: none"> ▪ heroinama i herojima, kao simbolima socijalizacije i kulture, ▪ stereotipnim prikazima heroina i heroja.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jednakost u dostojanstvu i pravima ▪ Pravo na slobodu, bez obzira na rod
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osvrnuti se na predavanje istorije i uvažiti različita tumačenja zajedničkih istorijskih događaja i heroja i heroina povezanih sa njima ▪ Kritički analizirati značaj heroja i heroina kao uzora i razmotriti kako stereotipi o rodovima imaju svoje korijene u našoj istoriji, kulturi i svakodnevnom životu
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Papir i olovke (jedna plava i jedna crvena olovka po učesniku; nije obavezno, ali je poželjno) ▪ Flipčart papir i markeri
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dajte učesnicima pet minuta da razmisle kojim se nacionalnim herojima i heroinama (istorijskim ili živim) oni posebno dive. 2. Podijelite im papire i olovke i zamolite svakog učesnika da nacрта kolone. U prvoj koloni treba da napišu (crvenom olovkom) imena tri ili četiri heroine, kao i kratak opis – ko su one, što su uradile za svoju zemlju. Na dnu papira trebalo bi da napišu ključne riječi kojima se opisuju lične osobine navedenih heroina. 3. Učesnici treba da ponove proces (plavom olovkom) za tri ili četiri heroja. Te informacije treba da upišu u drugu kolonu. 4. Zamolite učesnike da se okupe u male grupe (od pet do sedam osoba) i da međusobno analiziraju izbore heroja i heroina. Zamolite ih da se u okviru svake grupe usaglase oko četiti najznačajnije heroine i četiri najznačajnija heroja. 5. Sada se svi okupite i napišite imena heroja i heroina svake grupe u dvije kolone na flipčartu. Dodajte ključne riječi koje opisuju lične osobine. 6. Razgovarajte o listi karakteristika, korišćenju heroina i heroja kao uzora i o tome u kojoj se mjeri radi o rodnim stereotipima. Zatim pređite na analizu.

Slijedi primjer onoga što je grupa iz Ukrajine napravila u koraku 2.

Heroine	Heroji
Princeza Olha, prva hrišćanka u Ukrajini	Ukrajinski princ Volodymyr (staro ime Ukrajine), koji je kršten.
Mlada žena, Roxsalana, koju su uhvatili Turci. Živjela je u kanovom haremu. Koristila je svoju poziciju da utiče na politiku.	Hetman Mazepa, borac za nezavisnost.
Pjesnikinja Lesya Ukrajinka, pisala je o ukrajinskom identitetu i ženskoj emancipaciji.	Pjesnik Shevchenko, slavio je slobodu.
snažna lukava nježna ženstvena moćna lijepa	snažan moćan hrabar odvažan nesalomiv tvrdoglav

Analiza i evaluacija

Počnite sa pregledom aktivnosti i onoga što su učesnici naučili o herojima i heroinama, a zatim pređite na razgovor o stereotipima uopšte i njihovom uticaju na ljudsko opažanje i djelovanje.

- Kakvi su ljudi heroji i heroine? (Obične žene i muškarci? Kraljevi?) Što oni rade? (Bore se? Pišu pjesme?) Kako su učesnici saznali za njih?
- Koje su sličnosti i razlike između dvije liste osobina?
- Za koje vrijednosti se bore heroine i heroji? Da li su ove vrijednosti iste, ili postoje razlike?
- Što učesnici podrazumijevaju pod riječju „stereotip“? Koliko su stereotipi istiniti? Da li su stereotipi uvijek negativni?
- Da li vi lično, i ljudi u vašem društvu uopšte, imate neke opšte stereotipe i očekivanja – za žene i muškarce?
- Da li se učesnici osjećaju ograničenima zbog ovih očekivanja? Kako?
- Da li lista osobina, napravljena tokom ove aktivnosti, odražava neke crte koje se doživljavaju kao nacionalne karakteristike?
- U kojoj su mjeri društvene i kulturne barijere proizvod stereotipnih mišljenja?
- Kako (na koje načine) rodni stereotipi lišavaju ljude njihovih ljudskih prava?
- Stereotipna očekivanja se često javljaju kao prepreke i muškarcima i ženama, ograničavajući životne izbore i mogućnosti. Kakva su ograničenja vezana za rod doživjeli učesnici? U kući, školi, klubu ili na radnom mjestu?
- Što učesnici mogu da urade povodom ovih ograničenja? Da li mogu da odrede strategiju za ukidanje nekih kulturnih normi i vrijednosti koje su u vezi sa muškošću i ženskošću?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ova je aktivnost veoma pogodna za multikulturalnu grupu zato što se tada značaj faktora kulture jasnije uočava.

Ključni datumi

8. mart
Međunarodni
dan žena

3. novembar
Međunarodni
dan muškaraca

U dijelu aktivnosti 12 tačke 5 uputstava trebalo bi prihvatiti sve prijedloge malih grupa i zapisati ih na flipčart. Ako neko predloži pojmove kao što su „ženski“ ili „muški“, u ovoj fazi bi ih trebalo prihvatiti, ali se u toku analize vratiti na njih – kada na red dođe razgovor o značenjima ovih riječi.

Varijacije

Ako aktivnost sprovodite sa omladinskom grupom, najvjerovatnije ćete morati da radite sa drugom vrstom heroina i heroja, na primjer, likovi iz stripova i knjiga, pop, filmske ili sportske zvijezde. Možete početi sesiju čitanjem stripova i „mozgalicom“ osobina likova. Po izboru, možete postaviti postere pop ili sportskih zvijezda i reći učesnicima da napišu tzv. „govorne balone“ (kao u stripu), ili dodaju crteže. Ako potpuno otvoreno postavite pitanje: „Ko su vaše heroine i heroji?“, možete naići na zanimljiva iznenađenja, koja će začiniti diskusiju.

Prijedlozi za nastavak

Ako bi učesnici htjeli potražiti heroine i heroje ljudskih prava, onda uradite aktivnost „Borci za prava“, sa strane 130.

Ideje za akciju

Obećajte sami sebi da ćete više voditi računa o stereotipima u svakodnevnom životu, posebno onih koji vode ka predrasudama – kod drugih, a (neopaženo) i kod vas samih.

Dodatne informacije

Stereotipi su uopštavanje u kojem se osobine uočene kod dijela neke grupe proširuju na grupu kao cjelinu. Na primjer, Italijani vole operu, Rusi vole balet, mladi ljudi koji nose crne kožne jakne i voze motore su opasni, ljudi koji su tamne puti dolaze iz Afrike.

Možda će biti nedoumica i zbunjenosti oko riječi *pol* i *rod*. *Pol* se odnosi na *biološke* razlike između muškaraca i žena, koje su univerzalne i ne mijenjaju se. *Rod* se odnosi na društvene atribute koje stičemo socijalizacijom, kao članovi određene zajednice.

Rod se, dakle, formira i mijenja u odnosu na društvene atribute, uloge, aktivnosti, odgovornosti i potrebe koje se pripisuju muškarcima i ženama u određenom društvu i u određeno vrijeme, dakle, kao članovima te zajednice u tom društvu.

Izvor: United Nations Development Program (UNDP), Gender in development programme, learning and information pack, gender mainstreaming programme and project entry points, January 2001.

Horoskop siromaštva

Možeš li vidjeti u budućnost? Što će sljedeća godina donijeti Amini ili Miši?

Teme	Siromaštvo, Globalizacija, Socijalna prava
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	15-21
Vrijeme	60 minuta
Pregled	Ova aktivnost kombinuje znanje i kreativnost istražujući pitanja o posljedicama siromaštva i uskraćenim mogućnostima u životu siromašnih.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na hranu i smještaj ▪ Pravo na zdravlje ▪ Pravo na rad
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osvrnuti se na nedostatak mogućnosti za siromašne osobe i na poteškoće sa kojima se oni suočavaju u prihvatanju onoga što im se nudi ▪ Razumjeti ciklus siromaštva ▪ Promovisati socijalnu pravdu, ljudsko dostojanstvo i odgovornost
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 12 horoskopskih kartica ▪ 12 životnih kartica ▪ List papira i olovka za svakog učesnika ▪ Veliki papir ili flipčart ili tabla ▪ Marker ili kreda ▪ Samoljepljiva traka
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kopirajte horoskopske i životne kartice i isijecite ih. ▪ Napravite tri seta kartica, tako da imate 4 životne kartice koje odgovaraju horoskopskim karticama u svakom setu. Stavite svaki set u posebnu kovertu, tako da se ne pomiješaju.

Uputstva

1. Predstavite aktivnost. Kratko porazgovarajte uopšteno o horoskopima. Da li ih učesnici ikada čitaju? Vjeruju li im? Kakve vrste informacija oni obično pružaju?
2. Podijelite učesnike u tri male grupe, i svakoj od njih dajte po jedan set životnih i odgovarajući set horoskopskih kartica.
3. Dajte grupama 20 minuta da napišu izmišljeni horoskop za četiri života sa njihovih kartica. Oni treba da iskoriste svoju maštu, intuiciju i opšte znanje da predkažu što će se desiti tim osobama u narednoj godini. Naglasite da nema ispravnih i pogrešnih odgovora, ali da treba da pokušaju da naprave predviđanja u okviru realnog.
4. Kada završe, pozovite učesnike nazad u veliku grupu. Zatražite da grupe, jedna po

TEME

SIROMAŠTVO

GLOBALIZACIJA

SOCIJALNA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 4

NIVO 3

NIVO 2

NIVO 1

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

15-21

VRJEME

60 MINUTA

- jedna, predstave svoj rad. Prvo treba pročitati informacije sa životnih kartica, tako da se svi upoznaju sa različitim likovima, a nakon toga treba da pročitaju horoskop.
- Na kraju, zalijepite sve životne kartice i predviđanja na flipčart papir i napravite zidni pano.

Analiza i evaluacija

Počnite razgovor pitajući svaku grupu kako je odlučila o budućnosti svakog od njihovih likova. Zatim pokušajte definisati siromaštvo i, na kraju, razgovarajte o posljedicama siromaštva.

- Kakve predstave učesnici imaju o siromašnim osobama? U njihovoj zemlji i u zemljama u razvoju? Da li su to stereotipi? Koliko su te predstave utemeljene? Odakle učesnici dobijaju informacije?
- Što učesnici podrazumijevaju pod pojmom siromaštva?
- Može li se neko smatrati „bogatim“, ako živi u jednoj zemlji, a ako živi u drugoj „siromašnim“? Drugim riječima, da li je siromaštvo relativno?
- Zašto su neki ljudi u vašem društvu siromašni, a drugi bogati?
- Što su glavne preporuke za izlaz iz siromaštva u vašoj zemlji i u Eritreji, jednoj od najsiromašnijih zemalja svijeta? Bogati stric? Dobitak na lutriji? Imati obrazovanje? Biti zdrav? Poznavati prave ljude? Vrijedno raditi? Što drugo?
- Koliko je lako da siromašni prekinu krug siromaštva? Drugim riječima, koliko je teško da neko ko je rođen u siromašnoj porodici ne bude siromašan kada odraste?
- Koje mogućnosti ljudi imaju kada su bogati?
- Koje mogućnosti ljudi imaju kada su siromašni?
- Da li su ljudi koji su siromašni sami krivi za to? Da li je to njihova sudbina? Da li je to zbog socijalnih, ekonomskih i političkih pritisaka?
- Siromaštvo često ide pod ruku sa lošim zdravljem, glađu i neuhranjenošću, nedostatkom obrazovanja, slabim radnim vještinama i nezaposlenošću? Da li je to slučajnost ili su zaista povezani? Ako da, koje su to veze?
- Kako se obično ljudi odnose prema siromašnima i kako gledaju na njih?
- Koje vrste političkih i socijalnih politika vode do najboljih mogućnosti za život, za sve građane?
- U kojoj mjeri je obrazovanje ključ za smanjenje siromaštva u vašoj zemlji?
- U skoro svakoj zemlji u svijetu se povećava razlika između bogatih i siromašnih. Ta razlika je sve veća i među državama. Koje su posljedice toga za Evropu?
- Da li je važno to što se ta razlika povećava? Ako učesnici misle da jeste, čija je onda odgovornost da se ta razlika smanji?
- Što mogu preduzeti pojedinci, grupe, lokalne zajednice i narodi da uklone taj jaz?

Savjeti za fasilitatore/ke

Objasnite učesnicima da se ovdje radi o izmišljenom horoskopu i da nije neophodno biti astrolog, niti znati išta o osobinama koje se tradicionalno pripisuju određenim zodijačkim znakovima. Umjesto toga, oni treba da se koncentrišu na detalje iz životnih priča datih na karticama i da koriste svoje opšte poznavanje istorije, ekonomije i sociologije. „Ljubav“ se u horoskopskim karticama ne odnosi samo na ljubavni život pojedinca, nego i na odnos sa porodicom i prijateljima.

Varijacije

Možete prilagoditi životne priče ili ih sve zamijeniti s drugima koje smatrate interesantnijim ili prikladnijim. Možete ove priče zamijeniti stvarnim slučajevima koje znate, ili za koje ste čuli, u vašoj zajednici ili zemlji.

Prijedlozi za nastavak

Žene su često jedine hraniteljke u porodici, ili zato što su samohrane majke ili zato što su njihovi partneri bez posla. Međutim, žene su često diskriminirane na radnom mjestu, a ako nemaju socijalnu pomoć, često je izuzetno teško raditi i podizati porodicu. Ako je grupa zainteresovana da više istraži ova pitanja, možete uraditi aktivnost „Posao i bebe“, na strani 260.

Ideje za akciju

Ponudite svoju podršku NVO-u ili udruženjima koja rade sa siromašnim osobama i koja pokušavaju da otvore neke mogućnosti za njih. Možete odrediti lokalnu grupu i saznati koje su njihove potrebe, a zatim napraviti projekat kojim ćete prikupiti sredstva.

Ključni datumi

17. oktobar
Međunarodni dan
iskorenjivanja siromaštva

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Priče iz života

Marija je samohrana majka sa troje djece. Živi u veoma siromašnom predgrađu Madeire, u Portugalu. Njen posljednji partner ju je upravo napustio. Ona radi kao služavka u bogatoj porodici, ali ne zna koliko će to trajati. Nedavno je neko ukrao jako vrijedan prsten gazdarici kuće i ona sumnja na neku od služavki. Oni ne znaju ko je to učinio, tako da će otpustiti sa posla svu dosadašnju posluhu i zamijeniti je novom. Marija je **Jarac**.

Amina je iz Turske. Ona živi u malom selu, u jednom od najsiromašnijih dijelova zemlje. Ima 12 godina i njeni roditelji - veoma siromašni seljaci - razgovaraju o tome da joj pronađu muža. Ali, ona ne želi da se uda; umjesto toga rješava da pobjegne od kuće i da otputuje u glavni grad, gdje se nada da će imati svjetliju budućnost. Amina je **Blizanac**.

Miša je iz Tomska u Sibiru. Nezaposlen je već više mjeseci i ne zna što da radi. Njegova žena je jako bolesna i mora da bude u krevetu po čitav dan. Ima četvoro djece uzrasta 20, 18, 10 i 8 godina, a dvoje najmlađih je sa hendikepom. Miša je **Djevica**.

Jurij živi sa svojim roditeljima i tri mlađa brata u Tomsku, u Sibiru. Ima 20 godina i jako je dobar igrač hokeja na ledu. Njegov ujak u Americi ponudio mu je da mu obezbijedi stipendiju za studiranje na američkom koledžu. Jurijev otac Miša je nezaposlen već više mjeseci i sada su jedini izvor prihoda u porodici nestalni poslovi koje Jurij radi. Jurij ne zna što će. Njegova majka je bolesna, a dva najmlađa brata imaju hendikep i čitava se porodica oslanja na njega. Jurij je **Rak**.

Bengt je mladi skinhead iz Švedske. Ove godine je bio hapšen dva puta zbog svog nasilnog ponašanja. Već dvije godine je bez posla, ali, uprkos tome, on odbija sve ponude koje mu se pružaju. Više voli da provodi vrijeme trenirajući svog psa, pitbul terijera, da ide na bodi-bilding ili da bude na ulici sa svojim ortacima, koji su povezani sa nekoliko nedavnih rasističkih incidenata. Bengt je **Ovan**.

Rikardo živi sam u Barseloni, u Španiji, u malenom stančiću koji jedva da sebi može priuštiti. Bolestan je već mjesecima i živi od socijalnog osiguranja koje mu daje država. Ranije je radio svakojake poslove. Žena ga je napustila i odvela djecu kada je čula da boluje od AIDS-a. On je **Vaga**.

Abdul je prije mnogo godina došao iz Mauritanije u glavni grad Francuske, Pariz, da potraži posao. Prvih nekoliko godina je bio sam, ali je kasnije uspio da dovede svoju ženu, četiri sina, baku i djeda. Svi zajedno žive u jednom stanu u siromašnom predgrađu Pariza. Neko vrijeme stvari su išle dobro, posebno kada je Abdulova žena rodila blizance, ali je kasnije postalo sve teže odgajati djecu u skladu sa mauritanskom tradicijom. Blizanci sada imaju 12 godina. Imaju mnogo problema u školi i često odbijaju da slušaju roditelje. Nedavno je Abdul izgubio posao zbog opšte ekonomske krize. Abdul je **Lav**.

Blizanci **Moktar i Ould** su rođeni u Parizu, u Francuskoj. Oni su Abdulova djeca, koji je radnik, doseljenik iz Mauritanije. Cijela porodica, njihovi roditelji, četiri starija brata, kao i baka i djed, žive zajedno u jednom stanu u siromašnom dijelu Pariza. Blizanci sada imaju 12 godina i mnogo problema u školi. Odbijaju da uče, često bježe iz škole i dosađuju se sa svojim društvom iz predgrađa Pariza. Uopšte ne slušaju roditelje, već se stalno svađaju s njima, ponekad jako nasilno. Posljednji izvještaj iz škole kaže da postaju jako agresivni. Moktar i Ould su **Vodolije**.

Krista, ima 20 godina, iznajmljuje maleni stančić u veoma siromašnom predgrađu Praga i sanja o tome da živi u Njemačkoj. Pročitala je u oglasima da se nudi posao u Berlinu. Pozvala je broj i susrela se sa čovjekom koji joj je obećao da će je izvući iz siromaštva i da će ona lako naći posao u Berlinu. Odlučila je da povjeruje tom čovjeku i da iskoristi šansu da ode u Njemačku. Krista je **Strijelac**.

Džejn je starija udovica koja živi u Škotskoj. Njen muž je bio alkoholičar i skoro nikad nije radio. Ona sada preživljava od male penzije koju joj daje država, ali joj je potrebna i dodatna briga, jer se njeno zdravlje pogoršava. Džejn je **Riba**.

Bela živi sa svojom sestrom Anđelikom, u Palermu, u Italiji. Roditelji su im umrli kada su djevojke imale 16 i 17 godina, zbog čega su morale napustiti školu i zarađivati za život. One sada imaju 22 i 23 godine. Bela ima dva posla: preko dana radi kao kućna pomoćnica, a noću kao čistačica u bolnici. Ona brine i o Anđeliki koja je narkomanka - zavisnik. Bela ne želi iznevjeriti sestru, jer zna koliko je ona propatila od njihovog nasilnog oca. Bela ima problema i zbog svog temperamenta, koji teško kontroliše i zbog kojeg je izgubila svoja posljednja dva posla. Bela je **Bik**.

Anđelika živi zajedno sa svojom sestrom Belom u Palermu, u Italiji. Roditelji su im umrli kada su djevojke imale 16 i 17 godina, zbog čega su morale napustiti školu i zarađivati za život. One sada imaju 22 i 23 godine. Bela ima dva posla, a brine i o Anđeliki koja je narkomanka - zavisnik. Anđelika često krade sestrin novac kako bi kupila drogu. Ona je godinama na drogama i odvikavala se od njih, ali teško može kontrolisati svoju zavisnost. Anđelika je **Škorpija**.

Kartice za godišnji horoskop

<p>Ovan (Bengt) (21. mart – 21. april)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>	<p>Vaga (Rikardo) (23. sept. – 22. okt.)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>
<p>Bik (Bela) (22. april – 21. maj)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>	<p>Škorpija (Anđelika) (23. okt. – 22. nov.)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>
<p>Blizanci (Amina) (22. maj – 21. jun)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>	<p>Strijelac (Krista) (23. nov. – 21. dec.)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>
<p>Rak (Jurij) (22. jun – 21. jul)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>	<p>Jarac (Marija) (22. dec. – 20. jan.)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>
<p>Lav (Abdul) (23. jul – 22. avg.)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>	<p>Vodolija (Moktar i Ould) (21. jan – 19. feb.)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>
<p>Djevica (Miša) (23. avg. – 22. sept.)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>	<p>Ribe (Džejn) (20. feb – 20. mart)</p> <p>Ljubav</p> <p>Posao</p> <p>Zdravlje</p>

Samo minut

Govorite „samo minut“ – bez oklijevanja, bez ponavljanja!

TEME

SPORT

GLOBALIZACIJA

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

BILO KOJA

VRJEME

40 MINUTA

Teme	Sport, Globalizacija, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	bilo koja
Vrijeme	40 minuta
Pregled	U ovoj aktivnosti učesnici moraju biti brzi i domišljati da govore jedan minut o vezama između sporta i ljudskih prava
Srodna prava	Sva
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razmijeniti znanje o sportu i pitanjima ljudskih prava ▪ Razumjeti kako su sva pitanja ljudskih prava međusobno povezana i nedjeljiva ▪ Razvijati samopouzdanje u izražavanju sopstvenog mišljenja
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Izjave, jedna za svakog učesnika ▪ Šešir ▪ Sat sa sekundarkom ili štoperica
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Napravite kopiju stranice ispod teksta i izrežite izjave. ▪ Presavijte papirne trake i stavite ih u šešir.

Uputstva

1. Zamolite učesnike da stanu u krug.
2. Pošaljite šešir okolo. Zamolite svakog učesnika po redu da, bez gledanja, stavi ruku u šešir i da izvadi jedan papir.
3. Zatim, učesnici imaju 5 minuta da se pripreme da govore 1 minut bez prestanka o izjavi napisanoj na papiru. Pravila su da nema oklijevanja i nema ponavljanja.
4. Idite u krug i zamolite svakog učesnika da održi svoj „govor“
5. Nakon svakog „govora“ dozvolite dva ili tri minuta za kratke komentare. Ako učesnici imaju dosta da komentarišu, zapišite temu i dogovorite se da ćete se vratiti na nju na kraju.
6. Kada su svi došli na red, vratite se nazad i završite diskusije koje ste morali skratiti.
7. Zatim pređite na analizu i evaluaciju.

Analiza i evaluacija

Počnite sa pregledom kako je prošla aktivnost i razgovarajte o pitanjima koja su pokrenuta.

- Da li je bilo teško jedan minut neprestano govoriti o temama?
- Koje su bile najteže teme za razgovor i zašto?
- Koja je izjava bila najkontroverznija i zašto?
- Koja je informacija koju su čuli najviše iznenadila učesnike?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ova aktivnost se može raditi na mnogo različitih nivoa i pitanja se mogu predstaviti na razne načine. Važno je da nivo bude prilagođen mladim ljudima. Možda ćete htjeti reći nešto što će izazvati dublje razmišljanje, ali budite pažljivi – ne smijete odati utisak da očekujete neki „određeni odgovor“.

Ako mislite da predložene izjave nijesu interesantne za vašu grupu, onda sastavite druge.

Ohrabrite stidljive govornike da govore. Sugerišite im da pokušaju govoriti pola minuta ili samo 20 sekundi, kažite im da se prije nego počnu pričati mogu kratko posavjetovati sa prijateljem, ili im ponudite da oni čekaju svoj red kasnije.

Varijacije

U maloj grupi možete uraditi dva ili više krugova. Učesnici uzimaju po jedan papir u svakom krugu. Ako radite sa više od 15 učesnika, radite u dvije podgrupe.

Ova tehnika uzimanja izjava iz šesira može se prilagoditi za rad sa bilo kojom temom.

Prijedlozi za nastavak

Ako učesnici žele da nastave sa temom o sportu i osjećaju se puni energije, probajte aktivnost „Sport za sve“, sa strane 214.

Ako neke druge teme izazovu poseban interes, pogledajte indeks aktivnosti na strani 68, i pronađite aktivnost na tu temu.

Ideje za akciju

Odlučite se za jedno pitanje o kojem ćete raspravljati i dogovorite se oko sljedećeg koraka u preduzimanju akcije. Napravite projekat za nastavak rada na izabranom pitanju. Povežite se sa lokalnom organizacijom koja radi u tom polju. Iskoristite projekat kao šansu za učenje i pomozite učesnicima da razmisle o onome što su postigli u vještinama rada u grupi i sposobnostima za djelovanje.

Dodatne informacije

How do you play the game: the contribution of sport to the promotion of human rights, Conference in Sydney 1 to 3 September 1999: www.hrca.org.au/#sport_and_human_rights.

Ključni datumi

7. april

Svjetski dan zdravlja

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Papiri sa izjavama**Sport i opšta ljudska prava**

Da li mislite da je Ronaldo dobar specijalni predstavnik za kampanju „Snaga za promjenu: svjetska AIDS kampanja za mladim ljudima“?

Sport i opšta ljudska prava

Atletičari na međunarodnom nivou moraju prihvatiti kodeks ponašanja. Oni koji prekrše kodeks, na primjer, korištenjem sportskog događaja za davanje političkih izjava, kažnjavaju se. Da li je ovo legitimno lišavanje njihovog prava na slobodu izražavanja?

Sport i opšta ljudska prava

Policija ima moć da spriječi fudbalske navijače, za koje sumnjaju da su problematični, da putuju u druge zemlje na utakmice. Da li je ovo legitimno uskraćivanje njihovih prava na slobodu kretanja i udruživanja?

Sport i djeca

Šta biste rekli ambicioznim roditeljima i trenerima koji tjeraju djecu da satima treniraju? Ko može imati pravo da odlučuje o zdravlju mladih i o tome kako će provoditi svoje slobodno vrijeme?

Sport i državljanstvo

Mnoge osobe se rode u jednoj zemlji, a onda promijene dom i postaju državljani druge zemlje. Pored toga, oni nastavljaju podržavati državni tim njihove domovine, umjesto te druge zemlje. Koji državni tim treba da podržavaju?

Sport i diskriminacija

Do koje mjere paraolimpijske igre ruše predrasude prema licima sa hendikepom?

Sport i diskriminacija

Da li je provjera pola atletičara neophodna da osigura pošteno takmičenje ili je to preveliko kršenje ljudskog dostojanstva osobe i njenog prava na privatnost?

Sport i obrazovanje

Šta mislite, da li nastava iz sporta treba da bude obavezna kroz čitavo školovanje?

Sport i socijalna prava

Da li mislite da profesionalni sportisti i sportistkinje treba da imaju slična prava kao i drugi radnici, na primjer, pravo na osnivanje sindikata i pravo na zaštitu od nepravednog otkaza?

Sport i životna sredina

Tereni za golf se često kritikuju da su neprijateljski i prema ljudima i prema okolini, jer se često grade na zemlji koju su koristili lokalni mještani za stočarstvo i šumarstvo. Za njihovo održavanje treba dosta vode, herbicida i pesticida. Da li ovo golf čini pitanjem ljudskih prava?

Sport i rodna ravnopravnost

Neki ljudi kažu da je samo nekoliko žena među vrhunskim trenerima i sportskim radnicima zbog diskriminacije prema ženama. Da li se slažete? Ako da, šta se tu može uraditi?

Sport i globalizacija

Sportska obuća i mnoga druga sportska oprema se jeftinije proizvodi izrabljivanjem jeftine radne snage u istočnoj Evropi i na Dalekom istoku. Radnici nastavljaju da rade i ne pozivaju na bojkot. Šta mi, kao potrošači, činimo da izbjegnemo da učestvujemo u njihovom iskorištavanju?

Sport i ljudska sigurnost

U Kini je veoma loše stanje ljudskih prava. Da li treba da bude izabrana za domaćina Olimpijskih igara 2008?

Sport i zdravlje

Šta se može uraditi na lokalnom nivou u borbi protiv upotrebe droga u sportu?

Sport i mediji

Da li mislite da bilo koja određena televizijska kompanija ima pravo da otkupi ekskluzivno pravo za praćenje bilo kojeg sportskog događaja?

Sport i mir

U kojoj mjeri takmičarski sportovi promovišu saradnju i razumijevanje među ljudima?

Sport i siromaštvo

Da li mislite da političari u vašoj zemlji koriste sport, ili sportske događaje, da odvuku ljude od političkih i ekonomskih problema?

Sport i siromaštvo

U mnogim zemljama, sport, a posebno fudbal, pruža pojedincima mogućnost za „izlaz iz siromaštva“. Da li siromašne zemlje, zbog toga, treba više da se fokusiraju na fudbal?

Neka se svaki glas čuje

„Obrazovati znači vjerovati u promjenu.“

Paulo Freire

Teme	Obrazovanje, Djeca, Građanstvo
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	8-50
Vrijeme	115 minuta
Pregled	Ovo je vježba kroz diskusiju u malim grupama i u okviru cijele grupe, o pitanjima kao što su: <ul style="list-style-type: none"> ▪ kakvo je obrazovanje i na koji način (ne)ispunjava potrebe ljudi ▪ učešće u procesima donošenja odluka
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na obrazovanje ▪ Sloboda mišljenja i izražavanja ▪ Pravo na učešće u vlasti u svojoj zemlji
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osvrnuti se na obrazovni sistem i kako on odgovara potrebama ljudi ▪ Razviti vještine saradnje i učešća u demokratskim procesima donošenja odluka na nivou škole ili kluba ▪ Promovisati pravdu i uključenje
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 4 velika lista papira ili flipčart papira i olovke za male grupe od po 4 učesnika ▪ dodatni papir, dovoljno da učesnici vode zabilješke, ako žele

Uputstva

Ova aktivnost ima dva dijela: I dio (35 minuta) je diskusija o tome kakvu vrstu obrazovanja ljudi žele, a II dio (60 minuta) je diskusija o tome kako razviti demokratske sisteme da bi osigurali da ljudi mogu izraziti svoje mišljenje o obrazovanju koje dobijaju.

I dio Kakvo obrazovanje želimo? (35 minuta)

1. Počnite sa kratkom uopštenom diskusijom o tome što učesnici podrazumijevaju pod pojmom obrazovanje. Trebalo bi da znaju da je sticanje obrazovanja ljudsko pravo.
2. Sada uradite „mozgalicu“ o svim pozitivnim i negativnim stranama obrazovanja i zapišite ključne riječi na flipčart.
3. Zamolite učesnike da se podijele u parove. Dajte im 15 minuta da procijene vrijednosti prava na obrazovanje u odnosu na to ko donosi odluke o tome šta ljudi treba da uče i kako.
4. Vratite se u grupu i zamolite učesnike da daju povratne informacije.

TEME

OBRAZOVANJE

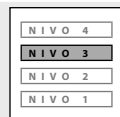

GRAĐANSTVO

DJECA

SLOŽENOST

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

8-50

VRJEME

115 MINUTA

II dio Razvoj demokratskih sistema da bi se osiguralo da ljudi mogu izraziti svoje mišljenje o obrazovanju koje dobijaju (60 minuta)

1. Zamolite učesnike da se vrate u parove i da razmotre kako se donose odluke u njihovim školama, na fakultetima ili na klubu. Na primjer, ko odlučuje o tome šta će se učiti ili koje će se aktivnosti organizovati? Kako se vodi škola, fakultet ili klub? Kako se donose odluke o budžetu ili o trošenju novca? Kako se razvijaju politike i kako se dogovara o njima? Koliko mladi ljudi imaju uticaja?
2. Sada zamolite parove da se udruže i da formiraju grupe od po četiri osobe. Recite im da imaju na umu ljudsko pravo na obrazovanje, i da imaju pravo da budu uključeni u proces donošenja odluka u stvarima koje ih se tiču.
3. Zamolite svaku grupu da analizira pozitivne i negativne aspekte postojanja demokratski izabranog tijela, koje brine o obrazovanju na lokalnom nivou. Takvo tijelo može biti vijeće učenika u školi ili na fakultetu, ili odbor u omladinskom klubu ili omladinskoj organizaciji.
4. Sada zamolite grupe da razmisle o najboljem obliku savjeta ili odbora, koji bi ispunio njihove potrebe da se izjasne o kvalitetu obrazovanja koje dobijaju.
5. Sljedeći korak zavisi od prilika u grupi. Ako u vašoj školi ili klubu nema nikakvog savjeta ili odbora, onda grupe odlučuju kakvu vrstu savjeta žele imati i kako će ga uspostaviti. Ako vaša grupa već ima savjet ili odbor, onda treba razmotriti kako radi i razviti plan za unapređenje rada. Objasnite kako napraviti SWOT analizu. Kažite grupama da imaju 30 minuta da razviju akcioni plan i da ga napišu na flipčart papir.
6. Okupite zajedno sve učesnike i zamolite da grupe izvijeste o svojim rezultatima.

Analiza i evaluacija

Mnogi će se zaključci već donijeti u raznim fazama prethodnih diskusija. Ipak, odvojite malo vremena da analizirate cijelokupnu aktivnost i da se osvrnete na opštu svrhu učenja i na planiranje narednih aktivnosti.

- Jesu li ljudi uživali u ovoj aktivnosti? Da li je bilo korisno? Zašto? Zašto nije?
- Zašto su postojeće strukture za donošenje odluka takve kakve jesu? Koji su istorijski presedani? Jesu li strukture ispunile svoje funkcije u prošlosti? Zašto sada nijesu prikladne?
- Zašto strukture donošenja odluka i procedure treba redovno analizirati?
- Kako se različiti planovi rada mogu upoređivati?
- Koliko bi oni koštali u smislu vremena, truda i novca?
- Koliko su realistični? (Napomena: dobro je imati velike vizije, ali prema cilju treba ići jedan po jedan korak!)

Savjeti za fasilitatore/ke

U zavisnosti od grupe, moraćete odlučiti koji je najbolji način da predstavite ovu aktivnost, s obzirom na aspekte ljudskih prava, odnosno na pravo na obrazovanje i pravo na učešće u procesima donošenja odluka. Ovo možete učiniti tako što ćete uputiti ljude da podijele svoje postojeće ideje i znanje, ili da sami daju neke uvodne naznake.

SWOT analiza je opisana i objašnjena u „Sprovođenju akcija“ (Poglavlje 3).

Prijedlozi za nastavak

Neka grupa dalje radi na idejama koje su nastale u ovoj aktivnosti i pomoću smjernica iz poglavlja „Sprovođenje akcija“, na strani 269, u kojem se više govori o težnji da učestvuju u donošenju odluka u njihovoj školi, na fakultetu ili u klubu.

Ako je grupa uživala u razmišljanju o vrsti obrazovanja koje bi željeli imati, možda će uživati u igri na tabli „Priča o dva grada“, sa strane 71, koja pokreće pitanja u kakvom gradu ljudi žele živjeti.

Ideje za akciju

Učesnici će možda željeti da se povežu i razmijene informacije sa školskim savjetima u svojoj sredini, regiji i na međunarodnom nivou.

Dodatne informacije

Zašto imati školski savjet?

Školski savjet treba da učenicima pruži pravo glasa kada se odlučuje o školskim problemima i pitanjima koja direktno utiču na njih. Ima mnogo dobrih razloga za uspostavljanje školskih savjeta i da se osigura da ona efikasno rade.

Prednosti za učenike

Učešće u školskom učeničkom savjetu promoviše obrazovni ili lični razvoj učenika jer:

- savjeti promovišu građansko obrazovanje, političku efikasnost i demokratske stavove;
- savjeti promovišu društveno pouzdanje i lične vrijednosti;
- učenici stiču snagu da mogu izazvati vlasti;
- učenici uče kako da donose odluke na pošten i odgovoran način ;
- učenici uče o stvarnom životu, na primjer, kako raditi u okviru ograničenog budžeta ili sa vlastima koje nemaju sluha na njihove probleme.

Praktične prednosti

- stilovi demokratskog rukovođenja bolje funkcionišu nego oni autokratski, jer djelotvorno podstiču odgovornost učenika;
- savjeti ohrabruju saradnju, obnavljaju energiju i smanjuju otuđivanje;
- savjeti mogu unaprijediti atmosferu u školi: nastavnicima se više vjeruje, dokazuje se da su pravila poštena;
- kakva god da su ograničenja, zbog spoljnih društvenih ili političkih pritisaka, učenički savjeti predstavljaju praktičan način da se učenicima pokaže dobra volja osoblja i privrženost određenim vrijednostima.

Ključni datumi

5. oktobar

Svjetski dan učitelja

Hajde da pričamo o seksu!

„Da li ste čuli da je Petar homoseksualac?“

Teme	Zdravlje, Diskriminacija i Ksenofobija, Ravnopravnost polova
Složenost	Nivo 4
Veličina grupe	10+
Vrijeme	60 minuta
Pregled	U ovoj aktivnosti koristi se tehnika „akvarijum“, kako bi se istražili stavovi prema seksualnosti, uključujući homofobiju.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na brak i osnivanje porodice ▪ Pravo na slobodu od diskriminacije i ravnopravan tretman ▪ Pravo na izražavanje i udruživanje
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ukazati na pitanja i prava koja se odnose na seksualnost, uključujući i homoseksualnost ▪ Razviti samopouzdanje u izražavanju mišljenja o ovim pitanjima ▪ Promovisati toleranciju i empatiju
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3 stolice ▪ 2 fasilitatora ▪ Mjesto za učesnike da se kreću ▪ Tabla ili flipčart i markeri ▪ Listići papira i olovke ▪ Šešir
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Budite svjesni da je u mnogim zajednicama seksualnost osjetljivo pitanje i spremni da prilagodite ili metodologiju ili temu – ili oboje! ▪ Odredite nekoliko učesnika koji su otvoreni u priči o seksualnosti, uključujući pitanja kao što su heteroseksualnost i homoseksualnost, biseksualne i transeksualne muškarce i žene.

Uputstva

1. Postavite scenu. Objasnite da, iako mnogi ljudi smatraju da je seksualnost privatna stvar, pravo na zaštitu od diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije jeste osnovno ljudsko pravo, u većini evropskih zemalja garantovano zakonom. Ova aktivnost je mogućnost da istražite stavove o seksualnosti, a posebno o homoseksualnosti. Napravite zagrijavanje, kroz „mozgalicu“ o poznatim ljudima koji su otvoreno izražavali svoju seksualnost.
2. Podijelite učesnicima listiće papira i olovke i zamolite ih da zapišu sva pitanja koja imaju o homoseksualnosti, ili o seksualnosti uopšte; neka potom stave svoje papire u šešir. Pitanja treba da budu anonimna.
3. Objasnite da se ova aktivnost bavi istraživanjem stavova prema seksualnosti, a posebno prema homoseksualnosti. Svako može izraziti mišljenje, bilo da je ono konvencionalno

TEME

ZDRAVLJE

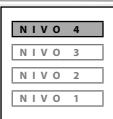

DISKRIMINACIJA

RODNA RAVNOPR.

SLOŽENOST

NIVO 4

VELIČINA GRUPE

10 ILI VIŠE

VRIJEME

60 MINUTA

- ili nekonvencionalno, kontroverzno ili koje predstavlja izazov normama njihovog društva. Učesnici mogu predstaviti ona stanovišta sa kojima se slažu, ili sa kojima se ne slažu, bez bojazni da će biti smiješni ili uvrijeđeni.
4. Postavite tri stolice u polukrug ispred grupe. Ovo je za troje govornika, koji su u „akvarijumu“. Ostatak grupe su posmatrači.
 5. Objasnite da ćete aktivnost započeti tako što ćete pozvati dva volontera da vam se pridruže u razgovoru u „akvarijumu“. Ako u nekom trenutku još neko želi da vam se pridruži, on/a to može učiniti. Međutim, kako u „akvarijumu“ ima mjesta samo za tri „ribe“ istovremeno, nekoga treba zamijeniti. Onaj ko želi da se pridruži treba da priđe i da potapše po ramenu jednog od govornika. Ova dva učesnika mijenjaju mjesta i prvi govornik postaje posmatrač.
 6. Ohrabrite učesnike da priđu i izraze svoje mišljenje, ali i da izraze druga mišljenja, koja nijesu nužno njihova. Na ovaj način se iz različitih perspektiva mogu prodiskutovati neka od stanovišta koja su kontroverzna, „politički nekorektna“ ili nepojmljiva.
 7. Uvredljivi ili bolni komentari, kojima se cilja na pojedince u grupi, nijesu dozvoljeni!
 8. Zatražite da neki volonter izvuče pitanje iz šešira i započne diskusiju. Dozvolite da diskusija traje dok se tema ne iscrpi i dok se razmišljanja ne počnu ponavljati.
 9. Zatim pozovite druga tri volontera da diskutuju o drugom pitanju i započnu novi krug razgovora, po istim pravilima kao i ranije.
 10. O koliko tema ćete diskutovati, zavisi od toga koliko vremena imate na raspolaganju i kakvo je interesovanje u grupi. Prije nego što na kraju pređete na analizu i evaluaciju, napravite kratku pauzu i dozvolite učesnicima da izađu iz „akvarijuma“. Ovo je posebno važno ako je diskusija bila „vruća“ i kontroverzna.

Analiza i evaluacija

Započnite sa kratkim pregledom o tome kako su se učesnici osjećali u „akvarijumu“ i van njega. Zatim nastavite razgovarati o različitim stavovima koji su izraženi i, konačno, o tome što su učesnici naučili iz ove aktivnosti.

- Da li je iko bio šokiran ili iznenađen nekim od iznesenih stavova? Kojim? Zašto?
- Koliko su ljudi uopšte otvoreni po pitanju seksualnosti u vašoj zajednici?
- Da li su neke grupe otvorenije od drugih? Zašto?
- Koje „sile“ oblikuju način razvoja naše seksualnosti?
- Na osnovu čega ljudi određuju svoje kriterijume o seksualnosti?
- Da li se stavovi učesnika prema seksualnosti razlikuju od onih koje imaju njihovi roditelji i njihove babe i djedovi? Ako da, na koji način se razlikuju? Zašto?
- U nekim zemljama se dešava da su zakoni i atmosfera društvenog pritiska u sukobu sa nekim ljudskim pravima pojedinca: na poštovanje i dostojanstvo, pravo da se zaljubi u osobu po svom izboru, da slobodno zasniva brak itd. Kako se takvi sukobi mogu riješiti?

Savjeti za fasilitatore/ke

Budite svjesni društvenog konteksta u kojem radite i tome prilagodite ovu aktivnost. Cilj aktivnosti jeste dozvoliti učesnicima da se osvrnu na svoju sopstvenu seksualnost i na norme u svom društvu, kao i da se ohrabre da imaju samopouzdanja u izražavanju svog stanovišta i

da budu tolerantni prema osobama koje imaju drugačije mišljenje. Cilj joj nije ubijediti ljude u jedne ili druge stavove, niti postići saglasnost oko odluke.

Prije nego što započnete ovu aktivnost, preporučljivo je da se pripremite, tako što ćete pročitati dodatne informacije o ravnopravnosti polova, o diskriminaciji i ksenofobiji. Razmislite do kojih tema možete doći. Neka od čestih pitanja i tema mogu biti:

- Što je homoseksualnost?
- Koje su razlike između heteroseksualaca, homoseksualaca, lezbijki, biseksualaca i transseksualaca?
- Da li je homoseksualnost bolest?
- Kako ljudi postaju homoseksualci ili lezbijke?
- Što je sa rizikom od AIDS-a?
- Homoseksualnost je prihvaćena u nekim zemljama, gej osobe se mogu i vjenčavati, a u drugima ih osuđuju na smrtnu kaznu.
- Kako homoseksualci vode ljubav?

Takođe je i za vas, kao fasilitatore, važno da razmislite o sopstvenim vrijednostima i uvjerenjima – što je ispravno za vas same, za vaše porodice i za druge – i da imate na umu da će se te vrijednosti odražavati u svemu što uradite i kažete, i u svemu što ne uradite i ne kažete. Veoma je važno da ste vi sami svjesni sopstvenih vrijednosti i predrasuda i da razumijete njihovo porijeklo, kako biste mogli pomoći učesnicima da steknu bolji uvid u porijeklo njihovih vrijednosti.

Cilj „mozgalice“ o poznatim osobama koje su otvoreno govorile o svojoj seksualnosti jeste da ohrabri učesnike da i sami budu otvoreni na tu temu. To je prilika i da se pojasne pojmovi kao što su gej i lezbijka, homoseksualnost, heteroseksualnost, biseksualnost i transseksualnost. (Pogledajte dodatne informacije na strani 339)

Vi imate presudnu ulogu u određivanju opšteg tona ove aktivnosti. Dobra ideja je započeti sa dva fasilitatora – govornika. Jedan od vas može, na primjer, početi sa: „Da li si čuo, Petar je priznao da je gej?“. Drugi može odgovoriti: „Ne, a i nikada ne bih rekao, on ne izgleda gej“. Na taj način kazujete da se govori o zajedničkom prijatelju: to čini da se razgovor odvija na „lokalnom“ nivou i da ne bude teorijska debata. Takođe pomaže otvaranju diskusije o tome što učesnici znaju o homoseksualnosti i koji su njihovi stavovi.

Nadamo se da će vas neko od posmatrača brzo zamijeniti i time vam omogućiti da diskusiju predate učesnicima. Međutim, vi treba da nastavite da učestvujete kao posmatrači i tako budete u poziciji da možda još neki put preuzmete ulogu govornika. Ovo vam ostavlja otvorenu mogućnost da diskretno manipulirate diskusijom, ili da otvarate različite pristupe u debati, ili da taktički uklonite učesnika koji se ne pridržava pravila.

Ako želite, možete uvesti pravilo da se o svakoj temi može raspravljati samo jednom.

Ovo onemogućava da se diskusija koncentriše na samo nekoliko aspekata i pomaže da se spriječe ponavljanja popularnih predrasuda.

Varijacije

Druge teme koje se mogu koristiti:

- Dozvoljeno godište za brak ili seksualne odnose: treba li da bude drugačije za homoseksualce?
- Usvajanje djece i brak: da li gej i lezbijki parovi treba da se vjenčavaju? Da li treba da usvajaju djecu? Zašto? Zašto ne?
- AIDS: Da li je tačno da su homoseksualci više izloženi riziku?

Prijedlozi za nastavak

Ako su učesnici zainteresovani da istražuju druge aspekte diskriminacije, uključujući i one kao što su prava transseksualaca da se takmiče u sportu, kasnije ćete možda željeti da uradite aktivnost „Samo minut“, sa strane 150.

Ideje za akciju

Uspostavite kontakt sa nekom gej ili lezbijskom organizacijom u vašoj zemlji: saznati nešto o njima jedan je od načina preduzimanja akcije. Pozovite nekog njihovog predstavnika da se obrati grupi i da ih obavijesti koja su pitanja jednakosti i prava, po mišljenju njegove/njene organizacije, najhitnija za rješavanje u vašoj zemlji.

Dodatne informacije

„Ljudska seksualnost je sastavni dio života. Naša seksualnost utiče na našu ličnost i karakteristike ponašanja – društvene, lične, emocionalne, psihološke – koje su jasne u našem ophođenju sa drugima. Naša seksualnost je oblikovana našim rodom i našim polnim osobinama i pod uticajem je drugih kompleksnih uticaja, ona je predmet doživotne dinamične promjene.“

ASPA projekat informacione tehnologije, www.aspa.asn.au

Seksualna različitost i ljudska prava

Na zdravorazumskom nivou, čini se da ove dvije stvari nijesu povezane. Može se reći da je jedna povezana sa privatnim i individualnim izborom, a druga pripada javnom domenu – zakonskih i političkih struktura, koje djeluju u odnosu na građanstvo. Ipak, novije istorijske, antropološke i sociološke studije pokazuju da su seksualni identitet i načini izražavanja seksualne želje potencijalno promjenljivi i da zavise i od vremena i kulture. Ista seksualna orijentacija u nekim kontekstima provocira ili negira tradicionalna i religiozna vjerovanja, u drugima se smatra psihološkom bolešću.

Fenomen hegemonističke moći je ono što suštinski povezuje domene seksualne različitosti i ljudskih prava. Hegemonistička moć dosljedno marginalizuje pitanje jednakosti pristupa ljudskim pravima.

Ova moć je institucionalizovana pretpostavka da je heteroseksualnost „prirodna“ i, prema tome, jedini normalan način izražavanja seksualne želje. Konstantna tema u ovom procesu marginalizacije jeste ona koja heteroseksualnost tretira kao „prirodnu“, pa dakle i moralno prihvatljivu, dok su drugi oblici seksualnog izražavanja „neprirodni“ i, prema tome, moralno neprihvatljivi.

Usvojila Komisija za gej i lezbijska ljudska prava, www.iglhrc.org

Ključni datumi

29. decembar

Međunarodni dan
biološke različitosti

Živjeti u savršenom svijetu

Si vis pacem, para pacem. (Ako želiš mir, napravi mir.)

Teme	Mir i nasilje, Zdravlje, Životna sredina
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	15 – 30
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ova aktivnost počinje kvizom sa poslovicama i mudrim izrekama, koje odražavaju različita stanovišta o životu u miru. Učesnicima/cama prava dozvoljava da se osvrnu na: <ul style="list-style-type: none"> ▪ značenje mira ▪ unutrašnji mir, mir sa drugima i mir s prirodom ▪ razvoj mirnog ponašanja.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na mir ▪ Pravo na život ▪ Pravo na zdravu životnu sredinu
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osjetiti međuzavisnost različitih dimenzija mira ▪ Razgovarati o različitim značenjima mira i kako se to odnosi na naš svakodnevni život ▪ Promovisati poštovanje, solidarnost i odgovornost
Materijal	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jedan veliki list papira (A3) ili flipčart papir ▪ Marker u boji ▪ Kopije pitanja za kviz i olovke, po jedna za grupu ▪ Uputstvo za diskusiju, po jedno za svaku malu grupu ▪ Kopije crteža praznog „točka mira“, po jedna za svaku malu grupu
Priprema	Kopirajte „točak mira“ na veliki papir. Napravite ga da bude što veći.

Uputstva

Ova aktivnost je iz dva dijela: I dio – popunjavanje točka mira (25 minuta); II dio – razgovor o miru (30 minuta).

I dio – Popunjavanje točka mira (25 minuta)

1. Dok je grupa na okupu, pokažite učesnicima kopiju praznog točka mira koji ste nacrtali. Pokažite na polja: unutrašnji mir, mir sa drugima i mir s prirodom. Recite im da će popunjen točak predstavljati postignuće idealnog stanja mira. Da bi ga popunili, učesnici treba da pronađu 21 „riječ univerzalnih istina“, a riječi su u vezi sa 21 područjem života u miru. Ove riječi se mogu tražiti u mudrim izrekama i poslovicama iz cijelog svijeta.
2. Zamolite učesnike da se podijele u tri grupe i svakoj od njih dajte kopiju praznog točka, kopiju kviza i olovku. Podsjetite ih da u svakoj od poslovice treba da pronađu riječ

TEME

MIR I NASILJE

ZDRAVLJE

ŽIVITBA SREDINA

SLOŽENOST

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

15-30

VRIJEME

90 MINUTA

koja nedostaje. Te riječi su rješenja za vrijednosti koje odgovaraju različitim poljima u krugu mira.

3. Kada učesnici završe, recite im da se svi okupe. Zamolite učesnike dobrovoljce da pročitaju popunjene poslovice, jednu po jednu. Provjerite da li su tačne i zamolite nekog od učesnika da markerom u boji napiše riječ na vašoj velikoj kopiji točka mira.
4. Ponovite postupak sa svim poslovicama sve dok se točak ne ispuni i ne postigne stanje mira.

II dio – Razgovor o miru (30 minuta)

1. Zamolite učesnike da se vrate u svoje tri male grupe. Podijelite im vodiče za diskusiju, po jedan za svaku grupu. Zamolite ih da razgovaraju o pitanjima iz svojih vodiča, a da u isto vrijeme vode računa o vrijednostima vezanim za relevantne dijelove točka mira. Oni treba da vide da li mogu doći do konsenzusa o ovim pitanjima, a potom da se pripreme da o svojim diskusijama izvijeste cijelu grupu.
2. Na kraju pozovite sve učesnike i zamolite predstavnike svake grupe da daju izvještaj.

Analiza i evaluacija

Počnite razgovorom o točku i univerzalnosti predstavljenih vrijednosti. Nakon toga, krenite na pregled II dijela ove aktivnosti.

I dio

- Koliko je bilo teško pronaći riječi koje nedostaju? Koliko su poslovice i izreka učesnici znali odranije? Da li su ove „riječi mudrosti“ danas uopšte relevantne?
- Da li riječi u unutrašnjem krugu predstavljaju univerzalne vrijednosti? Da li su one podjednako važne u svim kulturama? Koje su najvažnije u vašoj?
- Ima li nekih ključnih vrijednosti koje nijesu predstavljene?

II dio

Zamolite nekog iz svake grupe da napravi veoma kratak siže pitanja iz svog vodiča za diskusiju. Zatim redom postavite sljedeća pitanja.

- Da li je bilo lako postići konsenzus o svim pitanjima o kojima se diskutovalo?
- Koje je pitanje bilo najkontroverznije? Zašto?
- Kakvo je vaše mišljenje o toj kontroverzi?
- Zašto ljudi imaju različite stavove prema pitanjima koja se odnose na mir?
- Diskusiju o unutrašnjem miru ljudi često dovode u vezu sa religijom. Zbog čega?
- Da li ljudi moraju biti religiozni da bi imali vrijednosti neophodne za unutrašnji mir?
- Kakve su veze između ovoga o čemu ste razgovarali i ljudskih prava?
- Da li je mir prioritetan uslov za postojanje kulture ljudskih prava, ili je neophodno da se ljudska prava poštuju prije nego što ljudi dostignu stanje mira?

Savjeti za fasilitatore/ke

Dodatne informacije o pitanjima koja su pokrenuta u ovoj vježbi nalaze se u osnovnim informacijama o miru i nasilju na strani 376. Ovo će vam pomoći za vođenje diskusije sa cijelom

Ključni datumi

21. jun

Svjetski dan mira
i molitve

grupom. Pokušajte dovesti u međusobnu vezu tri dimenzije mira. Ne plašite se kontroverzi – ovo je, po prirodi, kontroverzna tema. Umjesto toga, osvrnite se na argumente za i protiv i naglasite da ovo nijesu crna i bijela pitanja i da nema jasnih odgovora. Ako imate više od 18 učesnika u grupi, najbolje je da udvostručite broj malih grupa i da radite sa šest malih grupa, a ne sa tri veće. Ne zaboravite da napravite dodatne kopije materijala!

Varijacije

Prvi dio, popunjavanje točka, možete organizovati kao aktivnost za cijelu grupu. Glasno čitajte poslovice, jednu po jednu, i pitajte za prijedloge za riječi koje nedostaju. U ovom slučaju moraćete odmah da upisujete riječi u veliku kartu. Treba napraviti kopije ispunjenog točka za učesnike, da ih mogu koristiti u drugom dijelu.

Prijedlozi za nastavak

Nakon opažanja postignutih u ovoj aktivnosti, grupa će možda željeti da nastavi diskusiju o incidentnim situacijama kada nije bilo mira u njihovim životima. Bilo bi dobro da osmisle praktične strategije kako da se nose s nasiljem u sopstvenom životu. Pogledajte aktivnost „Nasilje u mom životu”, na strani 248.

Dodatne informacije

Ideja o točku mira dolazi od Pierre Weil, „*El Arte de vivir en paz, Hacia una nueva conciencia de Paz*”, (Errepar, Argentina, 1995) što znači „*Umjetnost življenja u miru, ka novoj svijesti o miru*”.

Ima mnogo načina za tumačenje točka mira. Sljedeće napomene mogu vam pomoći da o tome diskutujete.

U centru točka je beskonačnost, nema početka i nema kraja.

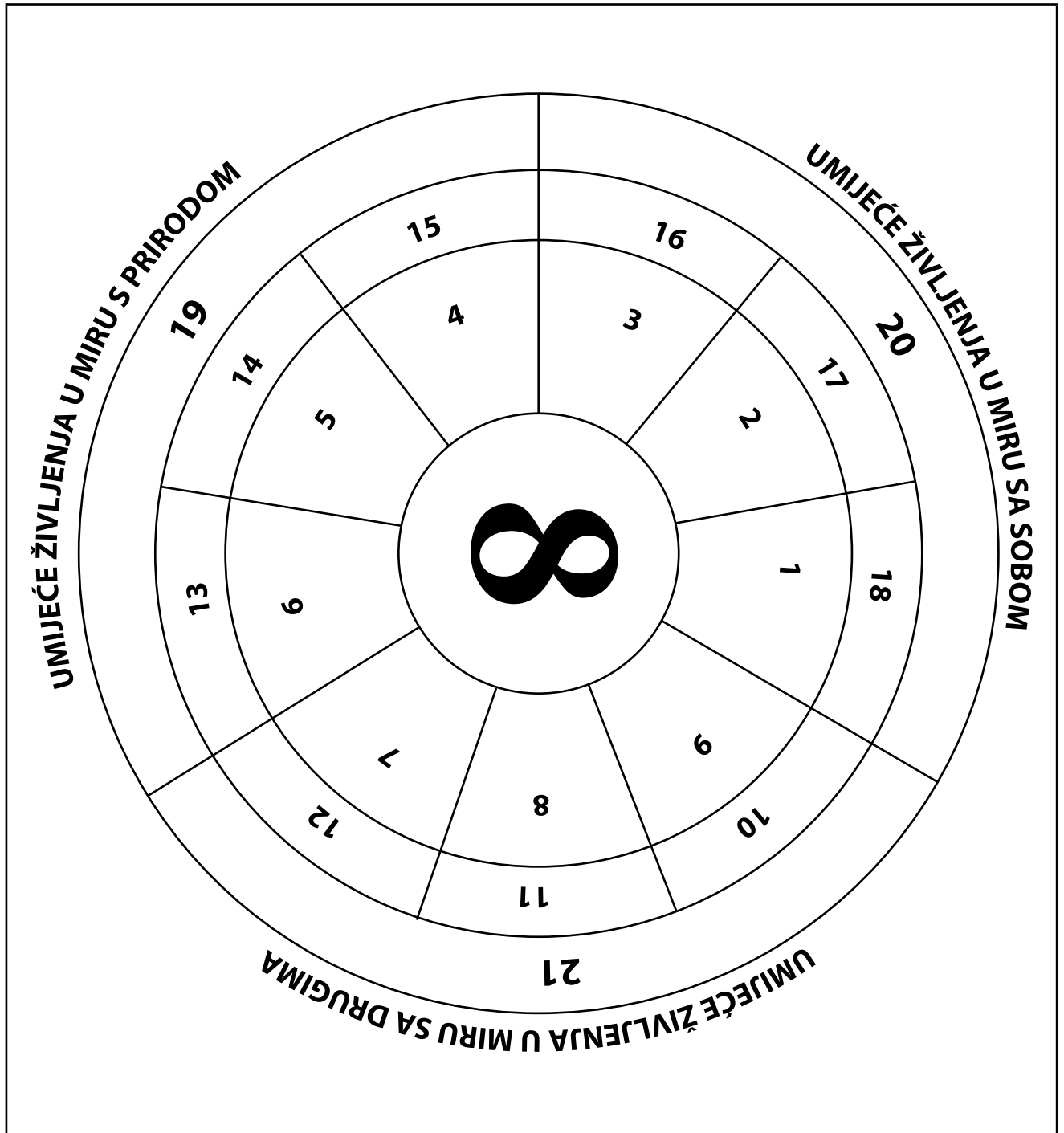
Riječi u unutrašnjem krugu predstavljaju vrijednosti, ponašanje ili stanje bića, koje mora biti način života u svakoj od odgovarajućih oblasti. Na primjer, da bismo ostvarili univerzalnu sposobnost da budemo u miru sa drugima i sa društvenom zajednicom, mi moramo biti u miru u oblasti ekonomije, našeg društvenog života i kulture.

Um, tijelo i emocije središnja su područja kada se radi o našem odnosu prema sebi i svom unutrašnjem miru. Da bi smo imali lični unutrašnji mir, potrebna nam je mudrost, ljubav, strpljenje, saosjećanje, radost i zdravo tijelo.

Treća dimenzija mira ostvaruje se u miru sa životnom sredinom, odnosno s prirodom. Ovdje imamo tri polja: moramo imati znanje o prirodi, poštovanje prema životu i živjeti u skladu sa sadržajima koji nas okružuju (stvarima – prirodom, drvećem, cvijećem, životinjama, itd.).

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Točak mira

Kviz

Možete li pronaći riječi koje nedostaju u sljedećim poslovicama ili citatima? Pronađite riječi i imaćete ključ koji se uklapa u točak mira!

Riječi koje treba da se uklape: Ljepota, Tijelo, Saosjećanje, Saradnja, Kultura, Ekonomija, Emocija, Životna sredina, Strpljenje, Sklad, Zdravlje, Pojedinač, Informacija, Radost, Pravda, Znanje, Život, Ljubav, Um, Poštovanje, Društveni život, Društvo, Solidarnost, Materija, Istina, Blagostanje i Mudrost.

Polje 1: Iskustvo je majka _____.

Polje 2:

- Gdje ima _____, nema mraka. (burundjska poslovice)
- _____ i upornost imaju magični efekat pred kojim teškoće i prepreke nestaju. (John Quincy Adams)
- Čovjek može izbaciti _____ iz svog srca, ali Bog neće nikada (William Cowper).
- Nemoj nešto obećati, ako si pun _____; ne odgovaraj na pisma kada si pun bijesa. (kineska poslovice)

Polje 3: _____ je bolje od bogatstva.

Polje 4: Sumnja je ključ za _____. (iranska poslovice)

Polje 5: Ako želiš da budeš poštovan, ti moraš _____ sebe. (španska poslovice)

Polje 6: Dodirnuti zemlju znači biti u _____ sa prirodom. (Oglala Siouc, američki domoroci)

Polje 7: Radi _____ drugih, ne treba zanemarivati vlastito _____; jasna spoznaja sopstvenog _____ treba da bude naš vlastiti cilj. (budistička poslovice)

Polje 8: Vlada i _____ su u svim stvarima zakon života; anarhija i konkurencija su zakoni smrti. (John Ruskin)

Polje 9:

- _____ bez mudrosti je kao cvijet u blatu. (rumunska poslovice)
- Prije ili kasnije _____ izađe na vidjelo. (holandska poslovice)
- _____ zauvijek, _____ zauvijek, _____ zauvijek. Unija nas čini jakima. (Ralph Chaplin)
- Kada nasilje uđe u kuću, zakon i _____ izađu kroz dimnjak. (turska poslovice)

Polje 10: _____ uma, mora biti podređena srcu. (Mahatma Gandhi)

Polje 11: Gledaj kako _____ i zadovoljstvo sijedaju dolje (svi veseli i bez razmišljanja), dok, sasvim promijenjeni, ne izrastu u _____ i opijanje. (Robert Burns)

Polje 12: Ne može biti _____ gdje nema efikasnosti. (Beaconsfield)

Polje 13: Ne budi prevaren prvim pogledom na stvari, pošto izgled nije _____. (engleska poslovice)

Polje 14: Trenutak strpljenja može spriječiti ogromnu nesreću, trenutak nestrpljenja može učiniti čitav _____. (kineska poslovice)

Polje 15: Gdje je mudrost koju smo izgubili znanjem? Gdje je znanje koje smo izgubili u _____? (T.S. Eliot)

Polje 16: Lakše je iskriviti _____ nego volju. (kineska poslovice)

Polje 17: Izgladnjivanjem _____ postajemo prazni, kruti i stereotipni, potiskivanjem postajemo bukvalni, nazadni i pobožni; ako ih podstaknemo, one parfemišu život, ako ih obeshrabrimo, one truju život. (Joseph Collins)

Polje 18: Gledaj svojim _____, slušaj svojim srcem. (kurdska poslovice)

Polje 19: Čovjek oblikuje sebe kroz odluku koja oblikuje njegovu _____. (Rene Dubos)

Polje 20: Svako srce je i drugo srce. Svaka duša je i druga duša. Svako lice je i drugo lice. _____ je iluzija. (Margarite Young)

Polje 21: Možeš saznati koliko je napredno _____, po tome koliko je smeća reciklirano. (Tahanie)

Vodiči za diskusiju

Vodič za diskusiju Unutrašnji mir (Grupa 1)

1. Što znači biti u miru sa samim sobom?
2. Koje stvari koje kažemo ili uradimo svaki dan pokazuju da smo u ratu sa sobom i da nemamo kvalitet unutrašnjeg mira?
3. Da li postoji veza između tijela, uma i emocija? Kakva je to veza?
4. Kako možemo razviti kvalitete koje nam pomažu da budemo u miru sa sobom?
5. Da li je moguće imati pozitivne veze sa drugima, ako nemamo unutrašnji mir?

Vodič za diskusiju Mir prirodom (Grupa 3)

1. Kako društvo pokazuje da cijeni životnu sredinu?
2. Što to znači živjeti u skladu s prirodom?
3. Čija je obaveza briga o životnoj sredini?
4. Koliko ratova će se u budućnosti voditi oko prirodnih resursa (na primjer vode), u poređenju s ratovima iz drugih razloga (na primjer: etničkih, kulturnih ili vjerskih sukoba)?
5. Smatraš li da je umijeće življenja u miru s prirodom relevantno za stvarnje sveskupnog stanja mira?

Vodič za diskusiju Mir sa drugima (Grupa 2)

1. Da li smi mi, kao ljudska bića, sposobni živjeti u miru sa drugima?
2. Da li odsustvo rata znači da smo u miru sa drugima?
3. Da li možemo naučiti da budemo miroljubiviji prema drugima u našem svakodnevnom životu? Kako?
4. Na čemu možemo temeljiti nadu u miran svijet u budućnosti?
5. Da li se ožiljci koji su ostali od ratova mogu prevazići, tako da ljudi mogu ponovo živjeti u miru?

Odgovori u kvizu točak mira

Polje 1: Mudrost

- Polje 2: a) Ljubav,
b) Strpljenje
c) Saosjećanje
d) Radost

Polje 3: Zdravlje

Polje 4: Znanje

Polje 5: Poštovnje

Polje 6: Sklad

Polje 7: Blagostanje

Polje 8: Saradnja

- Polje 9: a) Ljepota
b) Istina
c) Solidarnost
d) Pravda

Polje 10: Kultura

Polje 11: Društveni život

Polje 12: Ekonomija

Polje 13: Materija

Polje 14: Život

Polje 15: Informacije

Polje 16: Tijelo

Polje 17: Emocije

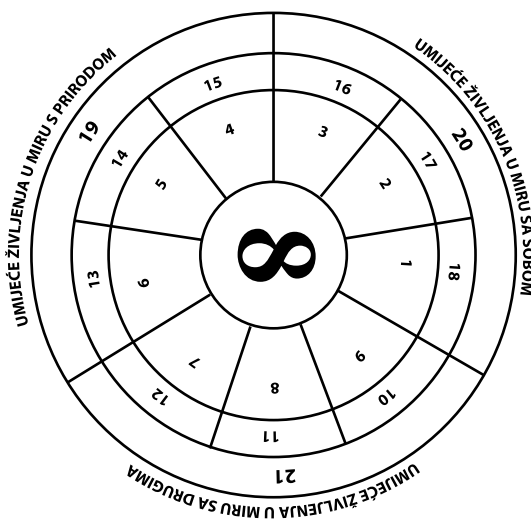
Polje 18: Um

Polje 19: Životna sredina

Polje 20: Pojedinaac

Polje 21: Društvo

Ispunjen točak mira

Makah i lov na kitove

„Maskirajte ga kako hoćete – lov na kitove je ubistvo, a ubistvo je zločin.“
Greenpeace

TEME

ŽIVOTNA SREDINA

GLOBALIZACIJA

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 4

VELIČINA GRUPE

14 ILI VIŠE

VRIJEME

150 MINUTA

Teme	Životna sredina, Globalizacija, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 4
Veličina grupe	14+
Vrijeme	150 minuta
Pregled	Ova aktivnost uključuje rad sa malim grupama, igrokaz, diskusiju i postizanje konsenzusa o pitanjima: <ul style="list-style-type: none"> ▪ održivog korišćenja pomorskih resursa ▪ prava domorodačkih naroda na sopstvenu kulturu i razvoj.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na učešće u kulturnom životu ▪ Pravo naroda da slobodno raspoláže sopstvenim prirodnim bogatstvima ▪ Pravo na razvoj i korišćenje prirodnih resursa
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Istražiti sukobe između prava na razvoj, prava na kulturni život i prava na zaštitu životne sredine ▪ Razviti interkulturalne vještine i promišljati o predrasudama ▪ Razviti stavove poštovanja kulturoloških razlika
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Materijali za učesnike ▪ Olovke i papir za grupu, da učesnici/ce prave sopstvene bilješke
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pročitajte sve materijale za učesnike/ce kako bi se upoznali sa informacijama o problemima. Tada ćete biti u mogućnosti da kvalitetno informišete učesnike/ce ako bude potrebno. ▪ Napravite kopije kartica sa ulogama za svaku grupu. Svaki/a učesnik/ca treba da ima karticu sa svojom ulogom.

Uputstva

Aktivnosti su podijeljene u dva dijela. Dio I (30 minuta) je predstavljanje aktivnosti i njome obuhvaćenih pitanja kulture i životne sredine. Dio II (90 minuta) je simulirani sastanak na kojem se raspravlja o zahtjevu za nastavak lova na kitove koji je pleme Makah podnijelo Međunarodnoj komisiji za lov na kitove. Vodite računa o tome da nakon aktivnosti ostavite dovoljno vremena za diskusiju, analizu i evaluaciju.

I dio – Upoznavanje sa pitanjima kulture i životne sredine (30 minuta)

1. Objasnite da je ova aktivnost u vezi sa kulturnim pravima i pravom na životnu sredinu. Odnosi se na zahtjev za nastavak lova na kitove, koji je narod Makah uputio Međunarodnoj komisiji, čemu su se usprotivili borci za očuvanje ugroženih i ostalih vrsta životinja.
2. Ispričajte grupi o narodu Makah (pogledajte u Materijalima za učesnike/ce).
3. Sada im predstavite pitanja na koja upućuje ova aktivnost. Zamolite učesnike da svoju reakciju na sljedeća pitanja izraze tako što će stajati "visoko ili nisko". (Za način korišćenja ove tehnike, pogledajte stranu 62). Pročitajte sljedeće izjave jednu po jednu: „Narodne običaje treba poštovati, dok ne narušavaju ljudska prava.“

„Trebaju poštovati prava naroda da slobodno biraju što će jesti; da budu vegani, vegetarijanci ili da jedu meso.“

„Hranu koju jedemo treba proizvoditi po metodama koje su zdrave za životnu sredinu.“

„Stočarstvo ne smije uključivati surove metode, kao što su intenzivno ‘proređivanje’ vrste ili okrutni načini klanja.“

„Kulturne tradicije su veoma važne za narode i moraju se poštovati.“

„Kitovi se ne smiju loviti, čak ni u kulturološke svrhe.“

II dio – Simulacija sastanka gdje se raspravlja o zahtjevu za nastavak lova na kitove, koji je pleme Makah uputilo Međunarodnoj komisiji za lov na kitove (90 minuta)

1. Podsjetite grupu da je pleme Makah predalo zahtjev Međunarodnoj komisiji za lov na kitove za nastavak lova na kitove, kao i da se nekoliko grupa za zaštitu životne sredine protivi tome. Ova aktivnost je simulirani sastanak zamišljene organizacije KŽPOR (kultura, životna sredina, pravo, održivost i razgovor). KŽPOR je nevladina organizacija koja radi na uvođenju perspektive ljudskih prava u pitanja životne sredine, a posvećena je promociji razumijevanja kroz dijalog. Simulira se sastanak KŽPOR -a i predstavnika ove četiri grupe:
 - a) plemena Makah, koje želi da predstavi svoj zahtjev za obnovu lova na kitove;
 - b) Visokog sjevernog saveza (VSS), krovne organizacije koja predstavlja lovce na kitove i ribare. VSS je posvećen radu za budućnost obalnih kultura i održivom korišćenju resursa morskih sisara. VSS podržava zahtjev plemena Makah;
 - c) Čuvara mora, organizacije koja istražuje i dokumentuje kršenja međunarodnog prava, propisa i postupaka kojima se štite morske životinjske vrste. Oni se protive zahtjevu plemena Makah;
 - d) Greenpeace-a – aktivista za zaštitu životne sredine, koji su protiv lova na kitove.
2. Uloga KŽPOR-a je da posreduje između grupa. Diskusija će se fokusirati na četiri pitanja.
 - Treba li dozvoliti lov na kitove?
 - Da li se u posebnim slučajevima lov na kitove može smatrati dijelom kulturne tradicije?
 - Ukoliko se lov na kitove nastavi, u kojoj će to mjeri biti?
 - Koje su vrste režima upravljanja potrebne?
3. Zamolite dva dobrovoljca da predstavljaju KŽPOR, a ostale podijelite u četiri jednake grupe. Predajte im kartice sa ulogama. Grupa ima 30 minuta da razgovara o informacijama i da se pripremi da brani svoju poziciju u odnosu na zahtjev plemena Makah.
4. Kada su grupe spremne, pozovite ih da priđu. Zamolite par koji predstavlja KŽPOR da organizuje simulirani sastanak, u trajanju od oko 60 minuta. Svrha sastanka je razmjena informacija, razgovor o problemima i postizanje sporazuma oko četiri navedena pitanja.
5. KŽPOR otvara sastanak kratkom izjavom o ljudskim pravima i okvirima životne sredine. Nakon toga, pleme Makah iznosi svoj slučaj. Zatim počinje diskusija.
6. Na kraju diskusije pređite na analizu i evaluaciju.

Analiza i evaluacija

Zatražite da se grupa osvrne na proces diskusije i razmotri da li je bilo moguće doći do konsenzusa.

- Da li je bilo teško imati različite uloge?

- Što je bilo najinteresantnije od onoga što su učesnici naučili?
- Koji su bili najbolji argumenti? Da li su se odnosili na emocije, ili su bili racionalni, logički argumenti?
- Da li je bilo teško sagledati drugu stranu argumentacije? Koliko je bilo teško prihvatiti je?
- U stvarnom životu, koliko je učesnicima teško prihvatiti kulturne običaje drugih naroda, koje doživljavaju kao surove, neshvatljive ili nemoralne?
- U kojoj tački nesklad između kultura postaje diskriminacija?
- Koliko je teško biti bez predrasuda u odnosu na kulturne razlike?
- Da li globalizacija neizbježno vodi ka nestanku kultura? Da li je promijenjena kultura – izgubljena kultura?
- Treba li posmatrati kulturnu promjenu kao pozitivan proces u mijenjanju svijeta?
- Suprotstavljeni pravni zahtjevi se obično rješavaju na sudu. Da li je to pravi način za rješavanje pitanja prava?
- Što bi trebalo da bude prioritet – zahtjev ljudi za hranu i život, ili zaštita životne sredine i očuvanje vrsta?

Završite sesiju s novim krugom „visoko i nisko“ i provjerite da li su učesnici promijenili svoje stavove prema pitanjima kitolova. Ponovite ista pitanja koja ste postavili u dijelu 1.

Savjeti za fasilitatore/ke

Složenost pitanja na koja ukazuje ova aktivnost znači da ona najbolje odgovaraju starijim grupama koje posjeduju dobre diskusione vještine. Ima dosta informacija i teksta na karticama sa ulogama, koji pretpostavljaju određeni nivo poznavanja terminologije o ljudskim pravima i životnoj sredini. Možda ćete htjeti da aktivnost uradite kroz dvije sesije i date učesnicima više vremena da pročitaju kartice sa ulogama i razmisle o pitanjima.

Jedan od važnijih ciljeva jeste da se mladi ljudi suoče s ograničenjima sopstvenih kulturnih perspektiva i da im se omogući da razmisle o svojim stavovima prema održivom korišćenju prirode. Lov na kitove je pitanje koje mnogi ljudi doživljavaju emotivno i prema kojem često imaju veoma čvrst stav. Zato je ovo izazovno, ali i teško, pitanje za rad. Drugi cilj je razviti vještine postizanja konsenzusa, zbog čega je aktivnost i koncipirana kao sastanak sa izmišljenom organizacijom KŽPOR (kultura, životna sredina, pravo, održivost i razgovor), kao posrednikom. Prije nego započnete aktivnost, možda biste željeli da uputite učesnike na informacije o postizanju konsenzusa, koje se nalaze na strani 59. Možda će biti neophodno provjeriti da li učesnici u potpunosti razumiju značenje svih termina i pojmova koji su im dati na karticama sa ulogama. Evo nekih primjera:

Domoroci

Nema čvrstih i dosljednih kriterijuma koji nam omogućavaju da nedvosmisleno definišemo domorodačke narode. Načelno, može se reći da su to potomci naroda koji su živjeli na određenom području/zemlji prije dolaska kolonizatora i prije nego što su državne granice „iscrtane“. Oni su u svojoj državi uvijek marginalizovani i vrlo često žive u plemenima.

Princip predostrožnosti

Princip predostrožnosti kaže da „kad aktivnost predstavlja prijetnju ljudskom zdravlju ili životnoj sredini, potrebno je preduzeti mjere predostrožnosti, čak i kada posljedice tih aktivnosti nijesu u potpunosti naučno ustanovljene“. To podrazumijeva preduzimanje akcije uprkos nesigurnosti; prebacivanje teškoće dokazivanja na one koji stvaraju rizike; analiziranje alternativa za potencijalno štetne aktivnosti; participativne metode u donošenju odluka.

Održivost

Svjetska komisija za životnu sredinu i razvoj (WCED) UN-a, takođe poznata i pod nazivom

„Brundtlandski izvještaj“, definiše održivi razvoj kao „razvoj koji ispunjava potrebe sadašnjice, pritom ne dovodeći u opasnost mogućnost budućih generacija da zadovolje sopstvene potrebe“. *Održivo korišćenje* je pojam koji je primjenljiv samo kada je riječ o obnovljivim resursima: to je korišćenje resursa u mjeri koju određuju granice obnovljivosti. Postoji globalno prihvaćen princip održivog korišćenja svjetskih prirodnih resursa, zasnovan na naučnim dokazima i objektivnim podacima.

Varijacije

Ako je grupa mala, možete raditi sa dvije grupe, Makah i Visoki sjeverni savez na jednoj strani, a Greenpeace i Čuvari mora na drugoj.

Alternativni način predstavljanja ove aktivnosti je panel-debata. Neka po jedna osoba predstavlja svaku od četiri grupe: Makah, Visoki sjeverni savez, Greenpeace i Čuvar mora. Okupite ih da oni predstave svoj slučaj, a zatim nastavite sa pitanjima iz publike. Na kraju, glasajte u odnosu na sva četiri pitanja posebno. Ovaj način omogućava učesnicima da analiziraju ljudska prava, kulturna prava i stanovišta zaštite životne sredine po određenom pitanju, ali će element izgradnje konsenzusa izostati.

Prijedlozi za nastavak

Globalizacija je jedno od pitanja koje dotiče ova aktivnost. Ako je grupa zainteresovana za istraživanje drugih aspekata globalizacije, možda će željeti da urade aktivnost „Rječnik globalizacije“, na strani 69.

Ideje za akciju

Podržite domorodačke zajednice kupovinom njihovih proizvoda. Mnoge rukotvorine na koje možete naići u prodavnicama predstavljaju „pošteno tramljene“ proizvode domorodačkih plemena. Imajte to na umu kada sljedeći put budete kupovali poklone.

Dodatne informacije

Internet stranica Visokog sjevernog saveza: www.highnorth.no. Međunarodni čuvari mora: www.seashepherd.com. Međunarodna komisija za lov na kitove: www.iwcoffice.org. Rezervat naroda Makah: <http://content.lib.washington.edu/aipnw/renker/contemporary.html>. Greenpeace: www.greenpeace.org.

Ključni datumi

9. avgust

Međunarodni dan domorodačkih naroda

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Narod Makah (poznat i kao Makah ili pleme Makah) živi u rezervatu koji se nalazi na sjeverozapadu poluostrva Olympic, u državi Washington, SAD. Sadašnja veličina rezervata je približno 27. 000 hektara. Podaci iz popisa plemena iz jula 1999. govore da pleme Makah ima 1214 člana, od kojih samo 1079 trenutno živi u rezervatu. Srednja stopa nezaposlenosti u rezervatu iznosi oko 51%. Skoro 49% domaćinstava u rezervatu ima prihode koji su ispod granice federalnog nivoa siromaštva, a smatra se da je 59% stambenih jedinica neuslovno. Uprkos ovom sumornom opisu, tradicionalizam je veoma snažan i mnogi Makah se po završetku srednje škole vraćaju u rezervat da rade za Makah pleme, lokalnu kliniku i javne škole.

Izvor: <http://content.lib.washington.edu/aipnw/renker/contemporary.html>

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE**Kartice sa ulogama****Kartica sa ulogom: KŽPOR**

Vaš stav prema pitanju lova na kitove je neutralan. Vaša uloga je u tome da ponudite dodatne informacije o ljudskim pravima i propisima vezanim za životnu sredinu i da posređujete između grupa. Vaš posao, kao posrednika, jeste da obezbijedite da se diskusija fokusira na dati zadatak i da pojasnite nejasnoće i nerazumijevanja. Trebalo bi da pomognete grupama da, umjesto insistiranja na različitostima, istraže ono što im je zajedničko, kako bi došli do konsenzusa o sljedećim pitanjima:

- Treba li dozvoliti lov na kitove?
- Da li se u posebnim slučajevima lov na kitove može smatrati dijelom kulturne tradicije?
- Ukoliko se lov na kitove nastavi, u kojoj će to mjeri biti?
- Koje su vrste režima upravljanja potrebne?

Počnite tako što ćete svima poželjeti dobrodošlicu. Odredite okvir za diskusiju. Iskoristite oko dvije minute da postavite scenu i da sumirate glavna ljudska prava i ekološki aspekt ovog pitanja. Ako želite, citirajte dolje navedene navode. Takođe bi trebalo naglasiti da neki ljudi imaju moralne primjedbe na lov na kitove.

Prije nego što otvorite zajedničku diskusiju, zamolite pleme Makah da obrazlože zbog čega žele ponovo da se bave lovom na kitove. Nakon 40 minuta diskusije, započnite sa sumiranjem.

Neke dodatne informacije u vezi sa ljudskim pravima, kulturom i životnom sredinom

Međunarodna povelja o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima u članu 1 navodi:

1. Sve osobe imaju pravo na samoopredjeljenje. Zahvaljujući tom pravu oni se mogu slobodno opredijeliti za svoj politički status i slobodno težiti vlastitom ekonomskom, socijalnom i kulturnom razvoju.
2. Sve osobe mogu u svoje ime slobodno raspolagati sopstvenim prirodnim bogatstvom i resursima, bez obzira na bilo kakve obaveze koje proisteknu iz međunarodne ekonomske saradnje, zasnovane na principu zajedničke dobrobiti i međunarodnog prava. Ni u kom slučaju osobe ne treba lišavati njihovih vlastitih sredstava za život.

Član 15:

1. Strane potpisnice ove Povelje priznaju svačije pravo na:
 - (a) učešće u kulturnom životu,
 - (b) uživanje dobrobiti od naučnog napretka i njegove primjene.

Preambula Bečke deklaracije iz 1993. navodi da su „sva ljudska prava univerzalna, nedjeljiva i međusobno povezana. Međunarodna zajednica mora tretirati ljudska prava globalno, na fer i jednak način, na istoj osnovi i sa istim naglaskom ... značaj nacionalne i regionalne posebnosti i različitog istorijskog, kulturnog i vjerskog porijekla moraju se imati na umu.“

Godine 1981, Međunarodna komisija za lov na kitove odlučila je da domorocima odobri nastavak sticanja sredstava za život lovom na kitove. Ovo je definisano kao „lov na kitove u svrhu potrošnje u lokalnim domorodačkim zajednicama, koju ostvaruju sami ili u ime urođeničkih, domorodačkih naroda koji dijele jaku zajednicu, porodične i kulturne veze, a predstavlja nastavak tradicionalne zavisnosti od lova na kitove i upotrebe kitova“.

UN Konvencija o morskom pravu navodi da je „jedan od opštih principa – maksimum održivog korišćenja obnovljivih morskih resursa.“

Godine 1982, proglašen je moratorijum na lov ugroženih sivih kitova. Tokom 1994. godine, populacija kitova je obnovljena, procijenjeno je da broji 21.000 primjeraka i skinuta je sa Liste ugroženih vrsta u SAD.

Kartica sa ulogom: pleme Makah

Vaša je uloga da predstavite slučaj plemena Makah, koje živi na sjeverozapadnoj obali Sjeverne Amerike. U ovoj aktivnosti treba da koristite vaše postojeće znanje o ljudskim pravima i pitanjima životne sredine, kao i sljedeće navode sa Makahove web-stranice:

„Iako je prošlo 70 godina otkako se desio posljednji lov na kitove, ceremonije, rituali, pjesme i priče prenose se i održavaju u životu. Čitava društvena struktura je izgrađena oko lova. Danas neki Makah Indijanci zarađuju za život loveći losose i pacifičke crne ribe, koje prodaju lokalnoj fabrici za preradu riba, ali još uvijek opstaje i stari običaj dijeljenja ribe u porodici i među prijateljima.”

„Modernim načinima lova Amerikanaci i Evropljani iscrpili su zalihe kitova. Kada je američka vlada konačno odlučila da preduzme mjere zaštite, i Makah narod je bio primoran da prekine sa svojim lovom. Pošto su se zalihe povećale na nivo od 21.000 kitova, koji se smatra visokim, kitovi su prošle godine uklonjeni sa Liste ugroženih vrsta u SAD.”

„Mi ne želimo loviti sive kitove u komercijalne svrhe... mada znamo za glasine da ćemo ih prodavati Japancima. Svrha našeg lova na kitove je ceremonijalna i u životne je svrhe. Mi smo tražili do 5 sivih kitova, ali to ne znači da ćemo ih sve uzeti. Mi ćemo biti aktivni u brizi i nastojanju da sivi kitovi više nikada ne dođu na Listu ugroženih vrsta... Pleme je prvo koje će priznati potrebu za ograničenjem ulova... ona je ugrađena u naše vrijednosti.”

„Makah idu u ribolov s malim priobalnim brodićima. Do sada nijesmo donosili nikakve odluke o tome koja će se tehnologija koristiti. Izbor uključuje stari ručni harpun, koji se tradicionalno koristi, ili modifikovanu verziju sa granatom na vrhu, poput one koja se koristi na Aljasci u lovu s pramca.”

Kartica sa ulogom: Visoki sjeverni savez

Visoki sjeverni savez (High North Alliance) je savez organizacija koje predstavljaju kitolovce i ribare iz Kanade, sa Grenlanda, sa Farskih ostrva, iz Irske i Norveške, kao i jednog broja lokalnih zajednica. HNA se predano angažuje za budućnost priobalnih kultura i održivo korišćenje resursa morskih sisara. U ovoj aktivnosti treba da iskoristite vlastito znanje o ljudskim pravima i pitanjima životne sredine, kao i sljedeće navode sa web-stranice High North Alliance.

„Makah su lovili kitove preko 2.000 godina, dok nijesu došli ti bijeli imperijalisti, koji su kitove željeli zbog ulja i ostalog što im je bilo važno. Oni su bjesomučno opljačkali te resurse i Makah više nijesu bili u stanju da nastave sa svojom tradicijom. Makah su vrlo strpljivo čekali da se ovi resursi obnove. A to se sada i desilo. Ali, sada su bijelci promijenili svoje mišljenje. Odjednom, oni žele da zabrane sveukupno korišćenje ovih resursa.”

„Različite kulture nikada neće biti u stanju da se dogovore koje su životinje posebne, a koje je najbolje koristiti za ishranu. U sjevernoj Norveškoj ljudi imaju poseban odnos prema gavkama, dok u Danskoj svi poznatiji trgovci prodaju prsa gavke kao specijalitet. Stoga, izjava ‘kitovi su drugačiji’ nameće pitanje: drugačiji od koga?”

„Lov na kitove, kao i lov na foke, dozvoljen je sve dok ga vrše domoroci i dok to nije u komercijalne svrhe. Dozvoljena je samo ‘tradicionalna’ upotreba, ali oni izvana definišu šta je ‘tradicionalno’. Povezati kitolov i lov na foke sa nekomercijalnim modelom proizvodnje, znači negirati ljudima njihovo očito pravo da definišu svoju vlastitu budućnost. Nijedna kultura nije statični muzejski predmet, ali politika protiv kitolova je, de facto, pokušaj da se ‘zamrzne’ ova situacija, da se evoluirajuće kulture pretvore u statički muzejski predmet. Većina ugovornih strana IWC-a, smatra komercijalizam lošim. Ironija je u tome što što je ovo izričit stav vlada koje vrlo često snažno zagovaraju slobodnu trgovinu. Ali, očigledno je da će nekim ljudima biti zabranjen pristup na svjetsko tržište. Ako, međutim, ipak žele da uzmu učešća u svjetskoj ekonomiji, to neće biti pod njihovim uslovima, nego pod uslovima autsajdera.”

„Sadašnji moratorijum, ili ‘sklonite ruke s kitova’, politika je koja se teško može braniti lokalnim argumentima. Postoje mnoge prakse u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu za koje je jasno da nijesu održive, ali ne postoje opšte zabrane tih radnji.”

„Izveštaj Vijeća Evrope o morskim sisarima (12. juli 1993): ‘Morski sisari su dio živih resursa okeanskog eko-sistema. Oni moraju biti zaštićeni kada su u opasnosti, a mogu se loviti samo kada je sigurno da njihov broj to dozvoljava. Lov takođe može biti potreban kako bi se spriječila prevelika brojnost ili poremećaj ravnoteže u morskom eko-sistemu.’

„Lov na kitove je dobar primjer kako međunarodna saradnja može promijeniti situaciju prekomjerne eksploatacije u pravcu održive upotrebe. Međunarodna saradnja nije savršena, ali je moguća i funkcioniše.”

Kartica sa ulogom: Čuvari mora i Društvo za zaštitu kitova i delfina

Međunarodni čuvari mora - neprofitna, nevladina organizacija uključena u istraživanje i dokumentovanje kršenja međunarodnog prava, propisa i postupaka koji štite floru i faunu mora.

Društvo za zaštitu kitova i delfina - najaktivnija dobrotvorna organizacija na svijetu, posvećena zaštiti i dobrobiti kitova, delfina i morskog praseta.

Vaša uloga je u tome da predstavite mišljenja osoba koje se bave zaštitom prirode i divljači. Treba da koristite postojeće znanje o ljudskim pravima i pitanjima životne sredine, kao i sljedeće navode i informacije sa web-stranica Čuvara mora i Društva za zaštitu kitova i delfina:

„Pravi razlog za ovu inicijativu Makaha jeste što vrlo dobro znaju da se u Japanu kitovo meso prodaje za 80\$ po kilogramu i da jedan od ovih kitova vrijedi blizu milion dolara. A to ne znači samo pet kitova, za koje kažu da ih žele ubiti, već će se to odraziti na sudbinu doslovno hiljadu kitova: Norveška, Japan i druge zemlje koje žele da idu u lov na kitove, kao Rusija i Island, vrlo pažljivo prate ovaj slučaj. Ako Makah dobiju dozvolu da love kitove, to će umanjiti integritet koji Sjedinjene Države imaju u međunarodnom pokretu očuvanja mora.”

(Kapetan Paul Watson, udruženje Čuvari mora)

„Hodamo po razapetom užetu pokušavajući da poštujemo istorijsko pravo naroda da nastave sa davnim tradicionalnim načinima prikupljanja hrane, a pritom balansiramo interesima očuvanja i zaštite kitova ... (i) pokušavamo shvatiti mijenjanje svijeta domorodačkih naroda. Na primjer, 1995. godine bilo je kritika na račun Rusa koji love sive kitove: navodno, kitovo meso nije poslužilo prehrani domorodačkog stanovništva, nego se zapravo koristilo za hranjenje lisica na farmama za uzgoj lisičjeg krzna.”

„Eskimi sa sjeverne padine Aljaske danas su u ekonomskom pogledu bitno različiti od ljudi koji su prije jednog vijeka tamo lovili kitove. Eksploatacija nafte je donijela zagađenje, razdor i dolazak novih ljudi na Aljasku. Lokalnom stanovništvu je takođe donijela i velike količine novca. Običnom posmatraču je jasno da je lov sa modernim sankama i helikopterima pomjerio granice definicije šta je urođeničko.”

Dok Međunarodna komisija za lov na kitove raspravlja o emotivnoj strani pitanja nastavka komercijalnog lova na kitove, stotine kitova i njihovih rođaka, manjih delfina i morske prasadi, svake godine umiru u domorodačkom lovu, skoro neprimijećeno.”

„U kontekstu pitanja flore i faune principi mjera opreza zahtijevaju da, kada uticaj predložene aktivnosti prema određenoj vrsti nije poznat, odluka treba da bude u korist vrste, a akciju ne treba preduzimati dok se ne pokaže da ta akcija neće nametnuti neprihvatljiv trošak ili pričiniti gubitke određenoj vrsti.”

Kartica sa ulogom: Greenpeace

Pristalice Greenpeaca širom svijeta sprovode kampanje za svoju viziju kako postići održivost u svijetu.

U ovoj aktivnosti treba da koristite vaše dosadašnje znanje o ljudskim pravima i pitanjima životne sredine, zajedno sa sljedećim navodima i informacijama sa web-a.

„Nazovite to kako hoćete – lov na kitove je ubistvo, a ubistvo je zločin. Da pojasnimo, kitovi nijesu ljudska bića, ali da li su manje vrijedni od ljudskih bića?”

Mentalni sklop koji kliče ubijanju kitova preklapa se s mentalnim sklopom koji prihvata genocid nad 'nižim' ljudskim bićima. Mi vjerujemo da je fraza 'ljudska prava' samo površna vrsta šovinista. U prenesenom smislu, kitovi i drugi osjetljivi sisari imaju pravo na ljudska prava, ili barem na 'humana prava', na najosnovnije privilegije, koje zanemarujemo kao dio ljudskih prava.”

„Greenpeace ne podržava niti jedan program lova na kitove, ali se ne suprotstavljamo istinskom lovu na kitove u životne svrhe. Ali, ako u tome ikada bude postojao neki komercijalni element, mi ćemo biti u prvim linijama borbe protiv takvog programa.”

„Dolje potpisane grupe obraćaju se s poštovanjem Makah narodu i mole ga da se uzdrži od obnove lova na kitove. Ljudi iz mnogih kultura širom svijeta smatraju kitove svetima, a svaku vrstu – nezavisnom 'nacijom', koja je, kao takva, vrijedna poštovanja i zaštite. Sivi kitovi svake godine prelaze velike daljine i donose radost hiljadama njihovih posmatrača. Samo nakratko oni prolaze kroz Makah vode. Mi smatramo da se važne duhovne tradicije moraju posmatrati u kontekstu planete, čija se flora i fauna uništava.”

(Akcija za životinje, Akcija za mreže životinja i dr.)

„Bio sam u potpunom šoku kad sam čuo da smo razmišljali o ubijanju sivih kitova – ili bilo kojih kitova... Otišli smo korak dalje, uradili domaći zadatak i saznali da postoji prijedlog za odobrenje da se 5 sivih kitova da jednom plemenu. Ako ga dobiju, nekoliko drugih plemena u Kanadi i na Aljasci reći će: 'Pa, ako ih oni mogu loviti, možemo i mi!' A ja ne vjerujem da je američki narod – koji ima poseban odnos prema kitovima – spreman da prihvati bilo kakvu vrstu lova na kitove, u ovom trenutku.”

(Predstavnik SAD, Jack Metcalf)

„Uprkos moratorijumu na lov na kitove, koji je 1986. godine nametnula međunarodna zajednica, kitovi su još uvijek ugroženi. Djelotvoran metod za dalju zaštitu kitova jeste pravljenje utočišta – područja na kojima je lov na kitove zabranjen, ne samo privremeno nego neograničeno, trajno.”

„Izrazito je teško precizno odrediti tačan broj kitova različitih vrsta. Veličina pojedine populacije može se odrediti s tačnošću ne većom od oko 50%. S obzirom na to da se promjene dešavaju prilično sporo, nakon praćenja od nekoliko godina ne može se sa sigurnošću reći da li populacija raste, ili se smanjuje. Međutim, nema sumnje da bi komercijalni lov doveo do smanjenja broja kitova.”

Stvaranje veza

Što je civilno društvo – ko što radi, za koga?

Teme	Građanstvo, Demokracija, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 4
Veličina grupe	8-20
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ova aktivnost uključuje pregovaranje o pravima i odgovornostima građana, vlade, NVO-a i medija u demokraciji.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> Pravo glasa: služiti državi i učestvovati u njenom vođenju Sloboda informisanja i izražavanja Odgovornosti prema zajednici
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> Razviti razumijevanje i veze između prava i obaveza Razviti svijest za kompleksnim vezama između različitih sektora u demokraciji Promovisati saradnju i građansku odgovornost
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> Veliki list papira (A3) ili flipčart papir za svaku grupu 2 markera u različitim bojama (npr. zeleni i crveni) za svaku grupu Klupko tanjeg kanapa ili vune (po mogućnosti zelene) Selotejp za svaku grupu Makaze
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> Isijecite otprilike 24 komada kanapa, dužine 1,5 m

Uputstva

- Objasnite da je svrha ove aktivnosti nacrtati „mapu“ različitih odnosa između četiri sektora u (idealnom) demokratskom društvu.
- Podijelite učesnike/ce u četiri jednake grupe koje predstavljaju četiri „aktera“ u demokraciji: vladu, NVO sektor, medije i građane.
- Dajte svakoj grupi po veliki list papira i markere i recite im da provedu 10 minuta razmjenjujući ideje o ulozi koju njihov „akter“ ima u demokratskom društvu, tj. koje su glavne funkcije koje vrši. Treba da napišu pet najvažnijih funkcija na velikom listu papira, crvenim markerom.
- Pozovite grupe da se okupe i da predstave svoje ideale. Neka grupe podijele svoje reakcije. Pitajte ih da li se slažu oko glavnih funkcija ova četiri „aktera“. Dozvolite grupama da izmijene svoje liste, ako žele, nakon dobijenih povratnih informacija.
- Sada ponovo razdvojite učesnike/ce u četiri grupe i recite im da razmijene ideje o tome što svako od njih zahtijeva od drugih „aktera“, da bi oni vršili svoje funkcije, dakle, kakve zahtjeve imaju prema svakom od ostalih „aktera“. Ove zahtjeve treba da ispišu

TEME

GRAĐANSTVO

DEMOKRATIJA

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 4

VELIČINA GRUPE

8-20

VRUJEME

90 MINUTA

- pojedinačno, po sektorima, zelenim markerom. Dajte im 15 minuta za ovaj zadatak.
6. Kada je vrijeme skoro isteklo, recite grupama da naprave prioritete, do 6 najvažnijih zahtjeva, i dajte svakoj grupi selotejp i komade konopca da prikažu ove zahtjeve.
 7. Podijelite im kopije „Pravila igre“, neka ih pročitaju i pobrinite se da razumiju što sljedeće treba da urade. Zamolite grupe da stave svoje listove papira u sredinu prostorije, stave na pod, sa razmakom od jednog metra (vidi dijagram). Recite članovima svake grupe da stanu pored svog „ugla“.
 8. Runde pregovora sada počinju. Treba dopustiti po 10 minuta za svaku rundu. Podsjetite učesnike da, ako je zahtjev prihvaćen, jedan komad kanapa treba zalijepiti između dva papira, da se označi prihvatanje odgovornosti.
 9. Do kraja procesa četiri „aktera“ treba da budu „povezani“ komplikovanom mrežom kanapa. Pređite na analizu i evaluaciju dok učesnici još sjede oko svojih dijagrama.

Analiza i evaluacija

Zamolite učesnike da pogledaju mrežu koju su stvorili i da se osvrnu na aktivnost.

- Da li je bilo teško razmišljati o funkcijama koje vlada, NVO-i, mediji i građani vrše u demokratiji?
- Da li je bilo ikakvih neslaganja unutar grupa oko toga koji zahtjevi treba da budu prihvaćeni ili odbaćeni?
- Koje zahtjeve drugih grupa oni nijesu prihvatili kao odgovornost? Zašto je bilo tako? Da li mislite da ovakvi slučajevi mogu izazvati bilo kakve probleme u stvarnosti?
- Da li je bilo odgovornosti koje je svaka grupa prihvatila, a da prije toga te nijesu bile priznate? Kako se učesnici sada osjećaju u vezi sa tim?
- Da li je aktivnost učesnicima ukazala na nešto novo o demokratskom društvu, što oni ranije nijesu znali? Da li je bilo ikakvih iznenađenja?

Savjeti za fasilitatore/ke

U četvrtom koraku (vidi Uputstava), nakon što su grupe ispisale svoju listu funkcija, nemojte trošiti previše vremena na zajedničko raspravljanje o problemima. Ovo možete iskoristiti kao uvod u rad u malim grupama. Grupe će možda htjeti da naprave zabilješke o funkcijama drugih grupa.

Kada naprave liste zahtjeva (korak 5), recite im da ne budu nerealni u svojim zahtjevima prema drugim „akterima“. Ove odgovornosti moraju biti prihvatljive i zbog toga ne smiju praviti nepravredne ili nerazumne zahtjeve.

Kada grupe počnu pregovarati (korak 8), to ne treba shvatiti kao takmičenje, niti ova faza treba predugo da traje. Naglasite grupama da gledaju na sebe kao na one koji sarađuju jedni s drugima: cilj je uspostaviti društvo u kojem svi „akteri“ rade zajedno na zadovoljstvo svih. Zbog toga, promjena treba da se dogodi relativno brzo: recite grupama da prihvate zahtjeve, ako ih smatraju razumnima, u protivnom - neka ih odbiju. O svim zahtjevima oko kojih se grupe ne slažu razgovaraće se u kasnijoj fazi.

Varijacije

Ova aktivnost može biti manje ili više komplikovana, tako što ćete odrediti drugačiji broj „aktera“ u društvu: na primjer, možete dodati „biznis“, „manjine“ ili „marginalizovane grupe“. Međutim, ovo će proces pregovaranja učiniti mnogo komplikovanijim i možda nećete biti vremena da sve grupe međusobno razmijene zahtjeve. Možete, takođe, koristiti različite kategorije koje su važnije u životu mladih ljudi, na primjer, zamijeniti „građanin“ sa „mlada osoba“, a „vlada“ sa „škola“.

Aktivnost se može pojednostaviti, tako što ćete ukloniti jednu ili više grupa. Na primjer, možete raditi samo sa „građanima“ i „vladom“. Ovo je poželjno ako imate malu grupu. Možete pokušati uraditi ovu aktivnost bez korišćenja dijagrama. U toku procesa pregovaranja, neko iz prve grupe može držati jedan kraj kanapa a drugi kraj ponuditi nekome u drugoj grupi. Ako učesnici drže svoje krajeve kanapa, do završetka procesa cijelo „društvo“ će biti fizički povezano!

Prijedlozi za nastavak

Grupa može nastaviti s proširivanjem mape, tako što će uključiti i različite društvene grupacije. Možda će htjeti da prenesu mapu na drugi list papira, kako bi bila jasnija i da zatim različitim bojama iscrtaju veze – na primjer, crvena za vladu, žuta za medije, zelena za NVO, itd. Razmislite koje veze u vašem društvu nijesu dovoljno razvijene i što se može učiniti da se to prevaziđe.

Ako grupa želi da radi na praktičnijem projektu, koji uključuje povezivanje i saradnju između lokalne vlasti, NVO i medija, možda će uživati u aktivnosti „Vrt za jednu noć“, na strain 139.

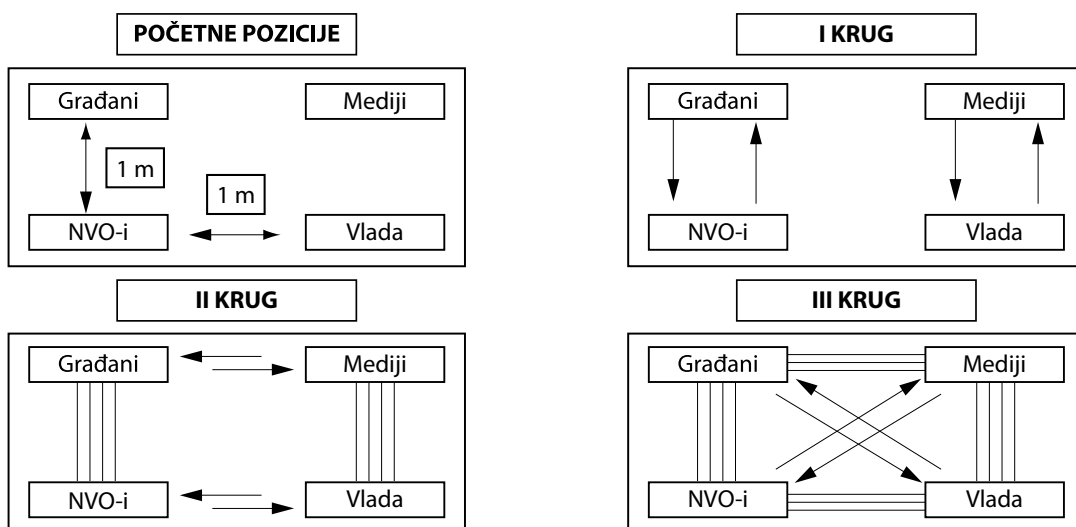
Ključni datumi

9. novembar 1989.
Pad Berlinskog zida

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Pravila igre

1. Cilj vježbe je da svaki „akter“ uputi zahtjeve koje će svi drugi „akteri“ prihvatiti.
2. Pregovori se obavljaju među parovima „aktera“ u tri kruga:
 - Krug 1: građani i NVO-i pregovaraju, mediji i vlada pregovaraju
 - Krug 2: građani i mediji pregovaraju, NVO-i i vlada pregovaraju
 - Krug 3: građani i vlada pregovaraju, mediji i NVO-i pregovaraju
3. Parovi sami odlučuju ko počinje i onda redom upućuju zahtjeve jedni drugima.
4. Učesnici treba da kratko i jasno upute svoje zahtjeve. Isto tako, oni treba da objasne što taj zahtjev uključuje i zašto traže upravo to, odnosno, zašto je to važno da olakša vršenje njihovih funkcija.
5. Kada odlučuju da li da prihvate ili ne neki zahtjev, učesnici treba da odrede da li je ono što se od njih zahtijeva pošteno i da li će oni biti u stanju da to urade.
6. Ako druga grupa odbije zahtjev, dio kanapa se stavi u stranu. Ako prihvate, jedan kraj se zalijepi za listove papira da predstavi vezu koja je uspostavljena između dvije grupe. Grupa koja prihvata treba da kratko napiše na svom listu papira što je bio zahtjev.
7. Ponovite proces dok se o svim zahtjevima ne prodiskutuje.
8. Ponovite proces u svakom krugu – dok postoje veze između svih aktera.

Novac za trošenje

U vrijeme rata, hljeb je bolji od bombi

Teme	Ljudska sigurnost, Mir i nasilje, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	90 minuta
Pregled	U ovoj aktivnosti koriste se kartice za diskusiju u malim grupama, gdje se odlučuje o porodičnom budžetu. Postoji element igrokaza. Pitanja o kojima se raspravlja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ razlike između „željeti“ i „trebati“ ▪ državni izdaci i militarizacija ▪ mogućnosti koje mogu proisteci iz dividende za mir.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Socijalna i ekonomska prava kao što su pravo na zdravlje, hranu i obrazovanje ▪ Pravo na život u zdravoj i čistoj životnoj sredini ▪ Pravo na ličnu sigurnost
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Raspravljati o ličnim i porodičnim potrebama i o tome kako treba prioritete odrediti ▪ Razviti vještine za demokratsko donošenje odluka ▪ Promovisati odgovornost i pravdu
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kopije kartica sa troškovima (jedan set po grupi) ▪ Koverta, jedna po grupi ▪ Makaze ▪ Ljepilo ili selotejp za lijepljenje kartica na zid (jedan po grupi) ▪ Veliki listovi papira ili flipčart papiri za pravljenje zidnog panoa (jedan list papira po grupi) ▪ 1 kopija uloge roditelja ▪ 1 kopija polja 3
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kopirajte kartice sa troškovima. Izrežite ih u male kartice i stavite u kovertu. Potreban vam je po jedan set kartica za svaku grupu. ▪ Iskopirajte tabelu sa najvećim vojnim potrošačima i alternativama sa strane 380 (poglavlje 5) na veliki list papira ili grafoskopsku foliju, ili napravite po jednu fotokopiju po učesniku. ▪ Uredite prostoriju tako da učesnici/e mogu raditi u malim grupama. ▪ Prije početka aktivnosti, diskretno odaberite jednog učesnika/cu za ulogu „specijalnog roditelja“ u jednoj od porodica. Recite im da zadrže svoju „posebnu“ ulogu kao tajnu i dajte im jednu kopiju njihove uloge. Potreban vam je samo 1 specijalni roditelj po porodici/grupi, bez obzira na broj grupa. ▪ Napravite kopije ili grafoskopske folije sa informacijama koje želite da koristite.

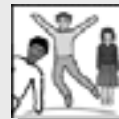
TEME

LJUDSKA SIGURNOST

MIR I NASILJE

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

BILO KOJI

VRJEME

90 MINUTA

Uputstva

1. Objasnite da će učesnici raditi u malim grupama, svaka grupa predstavlja različitu porodicu. Svaka porodica treba da napravi proračun troškova za naredni mjesec.
2. Podijelite učesnike u male grupe (najviše 5 učesnika po grupi). Svaka grupa treba da ima oca, majku i djecu. Recite grupama da se sami dogovore ko će igrati koju ulogu, o imenu porodice.
3. Dajte svakoj grupi kovertu sa karticama i kao i jedan veliki papir.
4. Objasnite im da su na karticama napisani nazivi troškova oko kojih moraju razgovarati prilikom sastavljanja budžeta za sljedeći mjesec. Samo se ovi troškovi mogu uzeti u obzir. Cijena je napisana na svakoj kartici i ne može se mijenjati.
5. Njihov budžet je 10 000 (deset hiljada), tako da će svaka porodica morati da odabere koje troškove treba ostaviti, a koje isključiti iz budžeta.
6. Objasnite da je poželjno da budžet bude rezultat dogovora i demokratskih konsultacija, da na veliki list papira treba zalijepiti odabrane troškove i napraviti od toga zidni pano.
7. Grupe imaju 20 minuta da donesu odluke i naprave zidni pano.
8. Dozvolite svima 10 minuta da se prošetaju i pogledaju različite budžete, neka razmotre koji je budžet najprikladniji, a koji je najmanje prikladan.
9. Pozovite sve učesnike nazad u veliku grupu i pređite na analizu i evaluaciju.

Analiza i evaluacija

Zamolite svaku grupu redom da komentarišu ovu aktivnost. Zatim pređite na sljedeća pitanja koja su „vodič“ za diskusiju:

- Kako su porodice odlučivale o budžetu? Da li je bilo demokratski?
- Koje su kriterijume koristili za donošenje odluka?
- Kako su izbalansirali svoje „potrebe“ za hranom, smještajem i odjećom, sa „željama“ za razonodom. Koji su društveni i ekonomski faktori bili važni?
- Kako su se učesnici osjećali kada bi neka od stvari koju su oni smatrali važnom bila „preglasana“ od drugih i isključeno iz budžeta?
- Koji su budžeti bili najprikladniji, a koji ne? Zašto?
- Postoje li sličnosti između kućnih budžeta i budžeta država širom svijeta? Mogu li se oni upoređivati?
- Koje liste najviše liče na državne budžete?
- Koje bi liste idealno predstavljale državne budžete?

Sada pokažite grupi veliku tabelu o *Svjetskim vojnim potrošačima i njihovim alternativama*.

- Što učesnici misle o stvarnom ukupnom državnom budžetu za vojnu opremu, naoružanje i ostalim stvarima vezanim za vojsku?
- Zašto države širom svijeta troše toliki novac na naoružanje vojsku?
- Da li je ova potrošnja opravdana? Da li je svijet sigurnije i mirnije mjesto?
- Kako se ovakve budžetske raspodjele odražavaju na uživanje ljudi u njihovim socijalnim i ekonomskim pravima? A na životnu sredinu?
- Kako mi možemo promijeniti ovu situaciju? Da li je bilo ko čuo za „vojnu konverziju“ ili za „fond za demilitarizaciju“? Ako ne, zašto mislite da postoji tako malo informacija o tome u vijestima?

Savjeti za fasilitatore/ke

Tradicionalna porodica se razlikuje od zemlje do zemlje. Upravo zbog toga, dozvolite učesnicima da u grupu uvedu babe, djedove ili neke druge rođake, ako žele.

Cilj uvođenja „specijalnog roditelja“ je dvostruk: da bi se isprovocirala diskusija, posebno u zemljama sa jakom tradicijom demokratije, a s druge strane da bi postojala šarolikost budžeta za upoređivanje. Morate biti spremni na to da se drugi „članovi porodice“ u igrokazu mogu iznervirati ili ljutiti zbog stavova ovog roditelja. Isto tako, oni mogu biti i zbunjeni pošto ne znaju da je ovo igrokaz! Morate biti spremni da se u grupi mogu javiti „problemi“ koji će zahtijevati vašu intervenciju. Pokušajte osigurati da grupa nastavi s radom bez otkrivanja da je u pitanju lik/uloga iz igrokaza. Međutim, ako osjetite da uloga može stvoriti previše problema u grupi, ili da neće funkcionisati u ovoj situaciji, potpuno je izbacite.

Slobodno prilagodite listu troškova, tako da odgovara porodičnoj realnosti u vašoj zajednici ili državi. Međutim, obavezno uključite neke od „rezervnih“ stavki, ili neke vrlo luksuzne stvari, tako da učesnici imaju mogućnost izbora između predmeta koji se smatraju potrebom i onih koji to nijesu.

Varijacije

Alternativa za korišćenje kartica može biti veliki list papira na kojem je ispisana lista troškova. Zamolite porodice/grupe da ispišu svoje budžete na veliki list papira i da ga postavite tako da ga svi vide.

Prijedlozi za nastavak

Grupa može uraditi neko istraživanje o pozitivnim promjenama, na primjer o prijedlogu za fond za demilitarizaciju ili o državama koje nemaju nikakvu vojsku niti oružje (kao Kostarika).

Ako želite da istražujete više o posljedicama rata, posebno vezanim za izbjeglice, možete koristiti vježbu „Mogu li ući?“, sa strane 98.

Ideje za akciju

Zašto ne podstaknuti razgovor o demilitarizaciji? Što je više ljudi koji su svjesni toga, više je onih koji mogu napraviti pritisak na vlade da naprave promjene. Saznajte koliki dio državnog budžeta u vašoj zemlji ide na naoružanje i na socijalne potrebe. Grupa može pisati svom poslaniku u Skupštini i tražiti promjene.

Takođe, postoje brojne mogućnosti da se pridružite kampanjama za demilitarizaciju koje se organizuju svuda u svijetu, kao što su Omladinska i studentska kampanja protiv nuklearnog naoružanja (<http://freespace.virgin.net/ys.cnd/>), ili Međunarodna organizacija Pax Christi (www.paxchristi.net). Ili, započnite svoju kampanju, a organizacije poput ovih koristite kao izvore.

Ključni datumi

**Utorak koji slijedi
nakon drugog
ponedjeljka
u septembru**

Dan mira

Dodatne informacije

Međunarodna industrija oružja u osnovi ugrožava ljudsku bezbjednost zato što odvrća primarnu pažnju, a time i resurse, daleko od osnovnih ljudskih potreba. Glavni argument za dodjeljivanje sredstava vojsci je potreba za zaštitom stanovništva i državne teritorije.

Ali, da li su ljudi stvarno zaštićeni ako ne dobiju obrazovanje, zdravlje i hranu? Da li se izdvajanja za vojsku odražavaju na potrebe stanovništva ili interese države?

Dodatni problem je u tome što su državna ulaganja u sopstvenu sigurnost (i u sigurnost njenih ljudi?) začarani krug; svaka država pokušava da ima sve bolje oružje kako bi nadvladala vojnu moć druge države. To se zove „vojna trka“.

Tokom 10-godišnjeg perioda koji je uslijedio nakon završetka hladnog rata došlo je do smanjenja u vojnim troškovima. Kako je počela demilitarizacija, državna politika je trebalo da se razvija prema osiguranju „dividende mira“ – da se novac sačuvan iz vojnog budžeta iskoristi za povećanje ljudske sigurnosti, na primjer, povećanjem izdataka za obrazovanje i zdravlje. U stvarnosti, ovo se rijetko dešava, jer se većina „dividendi mira“ iskoristi za smanjenje nacionalnih dugova.

U svijetu su vojni troškovi sada ponovo u porastu. Porast je počeo 1999. i nastavio se 2000. Ovo izgleda paradoksalno, jer je sigurnost sada prilično poboljšana u mnogim područjima svijeta. Čini se da je razlog u tome što su neki glavni potrošači usvojili ili objavili plan odbrane koji uključuje rast potrošnje za militarizaciju.

Mirovni aktivisti i učesnici u kampanjama decenijama su objašnjavali da su snažni i kreativni programi transformacije iz vojne u civilnu proizvodnju izraz vitalnosti. Oni za to daju brojne razloge, među kojima:

- nemoralnost same vojne industrije i njen destruktivni kapacitet
- opasnost od sve većeg širenja trgovine oružjem
- nemogućnost vojne industrije da kontroliše samu sobe i korišćenje svojih proizvoda
- urođeno rasipništvo industrije i skandalozna zloupotreba resursa i snage ljudskog uma
- potencijal koji bi preobratio oslobađanje.

U poglavlju 5, u odjeljku sa dodatnim informacijama o Miru i nasilju, na strani 376, nalaze se statistika i tabele koje su važne za ovu aktivnost.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE
Kartice sa potreštinama

Hrana (2 000)	Troškovi škole/fakulteta (2 000)	Porodično zdravstveno osiguranje (1000)
Novi auto (4000)	Mjesečna rata za sportske aktivnosti (300)	Igračke i igre (200)
Računar (800)	Lutrija (100)	Renoviranje kuće (400)
Alarmni sistem (1500)	Odjeća (400)	Hrana za kućne ljubimce (100)
Račun za vodu (200)	Dresirani pas čuvar (400)	Lijekovi (300)
Transport (benzin, karte za autobus, voz...) (400)	Otplata stanarine ili hipoteke za stan (2500)	Poklon mami za rođendan (400)
Popravka mašine za veš (200)	Mjesečni izdaci za školu/fakultet (300)	Lični pištolj (400)
Oprema za ribanje (200)	Nova elektronska oprema za kuću (100)	Račun za struju (200)
Novi model stolice za ljuljanje (700)	Časovi samoodbrane za majku i kćerku/e (300)	Razonoda (bioskop, pozorište, vašar, zabavni park...) (200)
Alarm za auto (300)	Vikend u kući na plaži (400)	Aparati za ličnu odbranu (npr. šoksprej, imobilizator i sl.) (100)
Porodična večera u restoranu (100)	Telefonski račun (300)	Finansijska pomoć babi i djedi (200)
Ljetnji kamp za mlade (200)		

Kartica sa ulogom roditelja
Uloga autoritarnog roditelja

Vi ste hranilac porodice i zbog toga osjećate da imate pravo da odredite neke stvari vašem bračnom drugu i djeci. Konačno, vi ste jedini koji donosi novac u kuću!

Vi snažno vjerujete da u gradu u kojem živite postoji veliki problem - nedostatak zakona i reda. Ova vremena su jako opasna! Upravo zbog toga za vas je prioritet zaštita i sigurnost vaše porodice, doma i vlasništva!

Naše budućnosti

„Test našeg napretka nije to da li smo pridodali izobilju onih koji imaju mnogo, nego da li smo obezbijedili dovoljno onima koji imaju malo“.

Franklin D. Roosevelt

TEME

DJECA

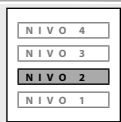

ŽIVOTNA SREDINA

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

15-20

VRIJEME

60 MINUTA

Teme	Djeca, Životna sredina, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	15-20
Vrijeme	60 minuta
Pregled	U ovoj aktivnosti učesnici/e crtaju, razmišljaju i raspravljaju o nadama i brigama za budućnost svoje generacije. Među pitanjima na koja se upućuje su i: <ul style="list-style-type: none"> ▪ pitanja životne sredine koja utiču na buduće generacije ▪ mladi ljudi i porodica ▪ život u zajednici.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na mišljenje i pristup informacijama ▪ Pravo djeteta da bude saslušano o svim pitanjima koja su u njegovom interesu ▪ Pravo na pristojan životni standard
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razvijati znanje o životu zajednice, pravima i odgovornostima ▪ Promovisati vještine za otvorenu diskusiju, timski rad i stvaranje vizija ▪ Vidjeti svijet kao razvoj i otvorenu priliku u kojoj svaka mlada osoba može dati pozitivan ili negativan doprinos
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Papir za skice ▪ Veliki listovi papira za konačan dizajn ▪ Boje, olovke i markeri ▪ Materijal za kolaž, papir u boji, časopisi, grančice, riža, pasulj, suvo lišće, školjke i sl. ▪ Ljepilo ▪ Slike ili fotografije grada kako je izgledao prije deset ili dvadeset godina (nije obavezno)

Uputstva

1. Predstavite koncept promjene kroz vrijeme. Zamolite učesnike/ce da se prisjete vremena kada su bili mlađi, kako su tada izgledali njihovi domovi i ulice, koliko su se promijenili. Da li su prostorije u njihovom trening centru preuređene, da li imaju bilo kakav novi namještaj? Da li u susjedstvu ima novih zgrada? Pitajte učesnike/ce da razmisle zašto su se ove stvari promijenile i ko je donio odluke o tome što treba obnoviti i kako to treba uraditi.

2. Pozovite učesnike da razmisle o promjenama koje bi oni željeli napraviti, kada bi ih neko pitao.
3. Sada napravite veze sa donošenjem odluka koje utiču na druge osobe i na ljudska prava. Da li učesnici misle da ljudska prava treba da budu osnov i okvir za donošenje odluka? Da li će ljudska prava u budućnosti biti više ili manje važna za donosiocje odluka? Zašto?
4. Recite grupi da je sada prava prilika! Ovo je za njih pravi trenutak da iskoriste šansu i da počnu razmišljati – i uticati – na budućnost, koju će ostaviti drugima u nasljedstvo.
5. Zamolite učesnike da se okupe u grupe od troje ili četvero.
6. Podijelite papire i olovke i zamolite ih da naprave skicu svog idealnog susjedstva/ grada budućnosti. Imaju „odriješene ruke“. Granice su određene samo njihovim maštanjima.
7. Kada su se sve grupe dogovorile oko nacrtu, treba ga prenijeti na veliki list papira i dovršiti bojanjem i kolaž materijalom.
8. Kada je rad završen, zamolite svaku grupu redom da predstavi svoj plan i da kaže odakle im ideje i kako su ih razvili. Odvojte vrijeme za kratka pitanja i odgovore nakon svake prezentacije, ali opštu diskusiju ostavite za analizu.

Analiza i evaluacija

Počnite s osvrtom na to kako su učesnici radili zajedno u grupama i kako su donosili odluke i uradili zadatak.

- Da li su svi osjećali da su u stanju da učestvuju i doprinesu radu? Kako su unutar svake grupe iskorišćeni talenti pojedinaca?
- Kako su se osjećali dok su dobijali povratne komentare na svoje planove?
- Kako je bilo davati povratne komentare na njihove planove?
- Da li bi bili spremni da naprave neke bitne kompromise, ako bi trebalo da kreiraju plan jedne učionice koji ispunjava potrebe i želje svih u odjeljenju?
- Da li su učesnici uživali u tome da budu „arhitekta svojih budućnosti“?
- Vjeruju li da se njihovi ideali ikada mogu ostvariti? Zašto? Zašto ne?
- Vjeruju li da bi odrasli bili spremni da razgovaraju o njihovim planovima? Zašto? Zašto ne?
- Što je, u svakom planu ponaosob, bilo najveće iznenađenje?
- Što bi, u budućnosti, bila njihova prava kao građana?
- Što bi, u budućnosti, bile njihove dužnosti kao građana?
- Koje korake mladi mogu sada preduzeti da bi ostvarili uticaj na demokratske procese koji oblikuju njihove živote i njihove budućnosti?

Savjeti za fasilitatore/ke

Naziv ove aktivnosti je „Naše budućnosti“. Koristeći riječ budućnost u množini – „budućnosti“, htjeli smo naglasiti da budućnost nije predodređena, nego je ono što mi od nje načinimo. Dakle, postoje mnoge moguće budućnosti i izazov za mlade ljude jeste da izgrade budućnost koja odražava njihove ideale i težnje.

Da biste naglasili pojam promjene, možda ćete željeti da im pokažete stare slike - kako je vaše mjesto izgledalo prije deset ili dvadeset godina. Možete ih i podstaknuti da razmisle o globalnim promjenama. Na primjer, o činjenici da je prije trideset godina internet bio

Ključni datumi

12. avgust
Međunarodni dan mladih

naučna fantastika, a da će za nekoliko godina sve škole i biblioteke na svijetu biti povezane na mrežu.

Ukoliko učesnici nijesu sigurni kako bi mogao izgledati budući grad, vi im možete pomoći pitanjima:

- Ko će ovdje živjeti? Osobe koje su ovdje rođene ili pridošlice? Koliko će biti stari? Da li će živjeti s porodicama?
- Kako će izgledati njihovi svakodnevni životi? Gdje će kupovati hranu? Kako će putovati?
- Koje će im vrste socijalnih usluga, (bolnice, stomatološke ambulante itd.) trebati?
- Kako će im izgledati škole?
- Kakav će im biti društveni život? Šta će raditi u slobodno vrijeme?
- Da li će imati kućne ljubimce?
- Kakvim će se poslovima baviti?
- Kakva su nova tehnološka dostignuća moguća?
- Što je sa životnom sredinom? Prirodnim okruženjem?

Varijacije

Kao alternativna metoda može se koristiti ideja iz „točka budućnosti“. Podijelite učesnike u manje grupe. Svaka se grupa se bavi po jednim pitanjem (na primjer, obrazovanje, porodica, zajednica, zapošljavanje ili zdravlje) i crta točak budućnosti za to pitanje. Na primjer, točak za životnu sredinu bi imao u središtu najvažnije stvari, a ostale u koncentričnim krugovima oko njega. „Prečke“ dijele točak na odjeljke, u koje učesnici mogu upisati pojmove kao što su: zabranjeno pušenje, električni automobili, puno drveća, čiste rijeke i humana poljoprivreda.

Prijedlozi za nastavak

Saznajte više o procesima planiranja lokalnog razvoja i kako na njih uticati. Uključite se u procese donošenja odluka u školi, klubu ili udruženju, prisustvujte sastancima savjeta ili se čak kandidujte za lokalne izbore. Ima još aktivnosti koje mogu biti korisne za istraživanje budućih mogućnosti. Na primjer „Put u zemlju jednakosti“ upućuje na to kako uspostaviti rodnu ravnopravnost, „Uticaj interneta“ ispituje buduće scenarije za nove tehnologije.

Dok sanjamo o našim budućnostima, možemo otpočeti s izgradnjom pravednijeg društva. Ako grupa želi da fokusira pitanje maltretiranja i istraži načine za razvijanje saosjećanja i poštovanja prema svakome, mogu uraditi vježbu „Imamo li alternative?“ na strani 111.

Ideje za akciju

Ondesite plan lokalnim vlastima i provjerite da li se može uključiti. Vaš plan se može iskoristiti u okviru postojećeg plana grada/sela.

Put u zemlju jednakosti

„Prepreka jeste put.“
Zen poslovica

Teme	Rodna ravnopravnost, Diskriminacija i ksenofobija, Obrazovanje
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	4+
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ova aktivnost obuhvata rad u malim grupama, podrazumijeva maštu i crtanje u istraživanju pitanja rodne ravnopravnosti i diskriminacije prema ženama
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zaštita od diskriminacije na osnovu pola i roda ▪ Pravo na brak i slobodan i dobrovoljan izbor budućeg supružnika ▪ Pravo na posebnu zaštitu majki prije i poslije rođenja djeteta
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razviti razumijevanje i poštovanje ciljeva ravnopravnosti i ravnoteže među rodovima ▪ Razviti maštu i kreativnost u predviđanju budućnosti ▪ Promovisati pravdu i poštovanje
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 list papira veličine A4 i 1 olovka za svaku grupu (za razmjenu ideja) ▪ Veliki listovi papira (veličine A3) ili flipčart, po jedan list za svaku malu grupu ▪ Marker u boji, dovoljno za sve male grupe ▪ Mapa, po mogućnosti izletnička mapa, ili bilo koja druga vrsta mape koja označava fizičke karakteristike, na primjer, planine, doline, rijeke, šume, sela, mostove i sl.
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Upoznajte se dobro sa mapom i korišćenim simbolima.

Uputstva

1. Objasnite da će u ovoj aktivnosti učesnici/e crtati izmišljenu mapu za putovanje u Zemlju jednakosti, zemlju u kojoj postoji istinska ravnopravnost polova. Ona će postojati u budućnosti, ali u sadašnjosti ona postoji samo u mašti ljudi.
2. Pitajte učesnike/ce da li znaju bilo koju narodnu ili drugu priču u kojoj se metafora osobe koja ide na put koristi da predstavi moralne ideale. Porazgovarajte o tome na koji se način mračna šuma, na primjer, može koristiti kao metafora za zlo, ili crvena sočna jabuka da predstavi iskušenje. Putnik iz priče može pokazati moralnu snagu npr. plivajući preko brze rijeke, ili sažaljenje - pomažući životinji u nevolji.
3. Kratko pregledajte kako mapa izgleda. Ukažite na koje su načine iscrtane konture, osjenčene planine i rijeke, simboli koji su korišćeni za šume, polja, zgrade, dalekovode, itd.

TEME

RODNA RAVNOPR.

DISKRIMINACIJA

OBRAZOVANJE

SLOŽENOST

NIVO 4

NIVO 3

NIVO 2

NIVO 1

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

4 ILI VIŠE

VRJEME

90 MINUTA

4. Zamolite učesnike da se okupe u male grupe - tri do pet ljudi. Podijelite male listove papira i olovke i dajte im oko 15 minuta da naprave tri kratke „mozgalice“:
 - kako oni zamišljaju da izgleda Zemlja jednakosti?
 - na koje prepreke mogu naići na putu do nje?
 - kako će prevazići te prepreke?
5. Sada im dajte velike listove papira i markere. Zamolite svaku grupu da napravi sopstvenu izmišljenu mapu, koja predstavlja predjele i sadašnjosti i budućnosti, kao i put koji ide između to dvoje. Oni treba da izmisle svoje simbole za geografske pojmove, prepreke i olakšice koje se nalaze duž puta.
6. Dajte grupama 40 minuta da nacrtaju svoje mape. Podsjetite ih da naprave i legendu za simbole koje su koristili.
7. Pozovite učesnike nazad u veliku grupu i zamolite ih da predstave svoje mape.

Analiza i evaluacija

Počnite sa diskusijom o načinu na koji se radilo u okviru grupa, kako su se donosile odluke o tome šta će predstaviti i na koji će način nacrtati mapu. Zatim pređite na razgovor o tome kako bi Zemlja jednakosti mogla izgledati u stvarnosti, kao i o mogućim preprekama.

- Da li su učesnici uživali u aktivnosti? Zašto?
- Na koje od tri pitanja je bilo najlakše odgovoriti? Koje je bilo najteže i zašto?
- Koje su glavne karakteristike Zemlje jednakosti?
- Koje su glavne prepreke koje sprečavaju njihovo sadašnje društvo da ostvari ideal Zemlje jednakosti?
- Što treba promijeniti da bi se izgradilo društvo u kojem postoji rodna ravnopravnost?
- Da li je politika pozitivne diskriminacije opravdana, kao kratkoročna mjera, za jačanje rodne ravnopravnosti?
- Da ocjenjujete svoju zemlju jednakih mogućnosti za žene i muškarce, kako biste je ocijenili na skali od 1 do 10? 1 je vrlo neravnopravno, a 10 je skoro idealna ravnopravnost.
- Koje su još grupe diskriminirane u vašem društvu? Kako se to manifestuje? Koja se ljudska prava krše?
- Kako se grupe koje su u nepovoljnom položaju mogu ojačati da zahtijevaju svoja prava?
- Kakva je uloga obrazovanja u ovom procesu?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ako učesnici „zapnu“ razmišljajući o tome kako da nacrtaju svoje ideje, možete ih podstaknuti sugerišući im da zamisle ženu koja prelazi most obrazovanja da pređe rijeku predrasuda prema ženama koje žele biti advokati. Još jedan primjer može biti čovjek koji nalazi dragulj zadovoljstva radeći u vrtiću kao vaspitač, koji se stara o veoma maloj djeci. Naravno, treba se sjetiti i nekih primjera rodnih stereotipa, koji odražavaju stvarnost u vašem društvu.

Varijacije

Grupe mogu napraviti modele predjela koristeći „otpad“. U tom slučaju morate imati dobru zbirku malih kutija, konzervi, tuba, cijevi, papira, kamenčića, oraha, komada kanapa i vune, spjalica, itd, i lijepak i karton, kao osnovu za modele.

Metoda crtanja mape može se prilagoditi za većinu pitanja za koja želite da učesnici slobodno i maštovito razmišljaju o pronalaženju rješenja problema.

Prijedlozi za nastavak

Dublje istražite rodnu ravnopravnost ostala pitanja koja su pokrenuta. Na primjer, možete uraditi istraživanje u lokalnoj biblioteci ili na internetu, ili pozvati predstavnika/cu neke organizacije koja radi na ukazivanju na nejednake mogućnosti određene društvene grupe, da dođe i razgovara o tome sa grupom.

Alternativa - možete istražiti pitanja o diskriminaciji i pravu na kulturni identitet u kontekstu održivog razvoja u aktivnosti „Makah i lov na kitove“, na strani 166 .

Ideje za akciju

Potražite u svojoj školi, klubu ili na radnom mjestu, postoji li politika jednakih mogućnosti u odnosu na polove, razgovarajte o tome kako se ta politika primjenjuje i treba li, ili ne treba, uvesti promjene ili uložiti dodatne napore kako bi vaša ustanova dobila atribut Zemlje jednakosti.

Dodatne informacije

U pozadini ove aktivnosti je koncept *osnaživanja*. *Oснаživanje* je riječ koju je teško prevesti a ponekad i objasniti: čak i na engleskom *osnaživanje* podjednako upućuje i na pedagoško sredstvo i na ishod, a neki ga ljudi nazivaju „oslobađajuće“ obrazovanje.

Jedna od definicija *osnaživanja* iz Oxfama glasi:

„Osnaživanje predstavlja povećanje sposobnosti za suprotstavljanje raznim oblicima ugnjetavanja, koji milione ljudi prisiljavaju da uzmu učešća u društvu u uslovima koji su neravnopravni, ili na načine koji negiraju njihova ljudska prava.“

Ključni datumi

25. novembar
Međunarodni dan ukidanja nasilja nad ženama

Igre sa slikama

Slika govori hiljadu riječi, a fotoaparat ne laže – ili laže?

TEME

 OPŠTA LJUDSKA PRAVA

 MEDIJI

 DISKRIMINACIJA

SLOŽENOST

 NIVO 1

VELIČINA GRUPE

 BILO KOJA

VRJEME

 30 MINUTA

Teme	Opšta ljudska prava, Mediji, Diskriminacija i ksenofobija
Složenost	Nivo 1
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	30 minuta
Pregled	Rad sa slikama je kreativan i zabavan, a ove igre su dobre za „probijanje leda“, mada imaju vrijednost i same po sebi. Usredsređuju se na sljedeća pitanja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ stereotipima ▪ kako svaka osoba opaža svijet na jedinstven način ▪ kako se slike koriste da nas informišu, ili dezinformišu.
Srodna prava	Bilo koje: zavisno od slika i pitanja koja odaberete da o njima govorite
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podići svijest o značaju ljudskih prava u svakodnevnom životu ▪ Razviti vještine „vizuelne pismenosti“, slušanja i komuniciranja ▪ Promovisati empatiju i poštovanje ljudskog dostojanstva

1. Što vidiš?

Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Komplet slika ▪ Deblji karton, ljepilo, prozirna samoljepljiva folija (opciono) ▪ Tabla, veliki listovi papira ili flipčart papir, markeri ▪ Zidna lista, spisak članova UDLJP (kopirajte sažete verzije sa strane 402)
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Skupite 25 slika koje pokazuju ljude u različitim zemljama i u različitom okruženju. ▪ Nalijepite slike na debeli karton i preko njih nalijepite prozirnu samoljepljivu foliju da bi bile trajnije (nije obavezno). ▪ Označite slike brojevima.

Uputstva

1. Posložite slike na stolove u prostoriji.
2. Recite učesnicima/ama da rade samostalno.
3. Pročitajte jedan od članova iz UDLJP i napišite ga na tabli/flipčartu
4. Zamolite učesnike/ce da razgledaju slike i odaberu onu koja po njihovom mišljenju najbolje predstavlja taj član.
5. Zatim neka svi redom kažu koju su sliku odabrali i zašto.
6. Zabilježite koje su slike odabrane; zapišite brojeve na tablu.
7. Ponovite to još četiri ili pet puta, navodeći različite članove iz UDLJP (odaberite mješavinu građanskih i političkih, socijalnih i ekonomskih prava).

Analiza i evaluacija

Počnite sa pregledom aktivnosti, a zatim pređite na razgovor o tome što su naučili.

- Da li je bilo teško izabrati slike da predstavite različita prava? Da li su pojedinci birali različite slike u različitim krugovima, ili su smatrali da jedna ili dvije slike govore sve?
- Da li su različiti učesnici izabrali iste slike u različitim krugovima, ili su učesnici imali veoma različite ideje o tome što predstavljaju pojedina prava? Što nam ovo govori o tome kako svako od nas vidi svijet?
- Pregledajte listu na flipčartu. Koje su fotografije najčešće birane? Što je bilo posebno u ovim slikama? Zašto su one bile češće birane? Da li se razlikuju po veličini i boji ili je na slici bilo nešto značajno?
- Da li je bilo koja pojedinačna slika odabrana da predstavlja nekoliko različitih prava?
- Da li ima neko ko se nije slagao sa nekim tumačenjem određene slike?
- Da li je bilo slika koje niko nije odabrao? Da li one, ipak, predstavljaju neko ljudsko pravo? Koje/a? Učesnici treba da objasne razlog za svoj izbor.
- Da li su učesnici znali da imaju sva prava o kojima se govorilo tokom aktivnosti? Ako ne, za koja nijesu znali?
- Kako mediji upotrebljavaju i zloupotrebljavaju slike? Izaberite jedan primjer aktuelnog događaja i analizirajte kako je predstavljen u novinama i na televiziji. Kako su predstavljena pitanja ljudskih prava na koja slika upućuje?

Savjeti za fasilitatore/ke

Nema ograničenja koliko puta neka fotografija može biti izabrana. Može biti izabrana u jednom krugu nekoliko puta, ili u različitim krugovima. Drugim riječima, nekim osobama ona može predstavljati isti član Deklaracije, ili pak različitim osobama - različite članove.

Pogledajte dio *Kako koristiti „Kompas“*, na strani 38, kako biste dobili više informacija o kreiranju vašeg sopstvenog kompleta fotografija. Možete skupiti slike iz časopisa u boji, turističkih materijala, starih kalendara i razglednica. Obratite pažnju da na tim slikama ne bude nikakvog teksta, ali zabilježite originalni naslov ili druge informacije uz svaku sliku, da biste mogli odgovoriti na pitanja u vezi s tim. Slike bi trebalo da prikazuju široku raznolikost „života na zemlji“; trebalo bi da bude slika pojedinaca i grupa, osoba različite starosne dobi, kulture i sposobnosti. Trebalo bi da bude slika iz seoskog i gradskog područja, industrije i poljoprivrede, osoba koje rade različite poslove i aktivnosti za odmor i zabavu. Nije potrebno razvrstavati slike po temama, već ih samo označite brojevima kako bi ih lakše mogli identifikovati.

Od grupe i njene „vizuelne pismenosti“ zavisiće koliko ćete usmjeravati učesnike u analizi slika. Aktivnost možete započeti zajedničkom analizom jedne ili dvije slike. Pitanja predstavljena u odjeljku *Dodatne informacije* na kraju teksta mogu se koristiti kao vodič.

Varijacije

Možete zamoliti učesnike da odaberu jednu sliku koja, po njima, najbolje predstavlja pojam ljudskih prava. Kada su svi odabrali, pitajte ih da iznesu svoje razloge.

Prijedlozi za nastavak

Nabavite fotoaparata i napravite fotografski projekat „Pogledi na ljudska prava“ u vašoj zajednici.

Slike ne dolaze same od sebe, one proističu iz određenih situacija i događaja. Neka grupa „vidi“ diskriminaciju kroz aktivnost „Napravi korak naprijed“, na strani 217.

Ideje za akciju

Napravite izložbu fotografija iz projekta „Pogledi na ljudska prava“. Alternativ - razvijte neke od ideja za postere iz „Ostalih igara sa slikama“ i iskoristite ih za izložbu.

Dodatne informacije

„Čitanje“ slika je vještina, koja se mora naučiti i razvijati. Ljudi pričaju o vještinama pismenosti, misleći na vještine prepoznavanja slova abecede i čitanja štampane riječi. Ali, taj pojam predstavlja više od toga. On se odnosi i na vještinu analiziranja, razumijevanja i tumačenja teksta kao cjeline. Na skoro isti način, govori se o „vizuelnoj pismenosti“ da bi se opisala vještina „čitanja“ slike. Da biste „pročitali“ sliku, treba da pitate ko je napravio i zašto su je napravili na način na koji jesu – koji su njihovi motivi? Takođe morate biti svjesni emotivnog uticaja koji slika ima i kako ona utiče na vaš stav prema temi. Možete sebi postaviti sljedeća pitanja dok gledate slike iz aktivnosti „Borci za prava“, na strani 130:

Tema: ko, što, gdje i kada?

- Ko je na slici: kojeg je doba, pola, zdravstvenog stanja, bogatstva ili statusa?
- Što nam o njima govore njihov položaj tijela i izraz lica?
- Da li je osoba svjesna da je fotografišu? Da li je slika namještena ili je poza prirodna?
- Kako izgleda okolina? Da li je ona u skladu sa osobom, ili u suprotnosti sa njom/njim?
- Što radi/e? Da li je to uobičajna aktivnost ili nešto posebno?
- Koji je vaš opšti utisak o osobi? Da li je pozitivan ili negativan, da li saosjećate ili ste nezainteresovani?

Kontekst

- Gdje je slika prvobitno objavljena? U novinama, časopisu ili turističkim materijalima? Drugim riječima, da li je bila korištena za informisanje, prodaju ili propagandu? Ili nešto drugo?
- Postoji li neki naslov ili bilo koja druga informacija koji sa slikom „zatvaraju“ poruku koju je fotograf želio da prenese onome ko gleda sliku?

Tehnički detalji

- Da li je slika crno-bijela ili u boji? Da li ova karakteristika djeluje na vas? Da li bi slika imala veći uticaj da je veća?
- Da li na vas ostavlja utisak ugao pod kojim je slika snimljena?
- Koji specijalni efekti su korišćeni (blago svjetlo ili krupni plan)? Zašto?
- Da li se slikom manipuliralo? Da li slika laže? Da li je slika upravo ono što je bilo ispred fotografa kada je slikao, ili su koristili kompjuter da je retuširaju (na primjer, da postignu da osoba izgleda „raskošnije“)?

Ko je fotografisao?

- Kakav je odnos između fotografa i osobe?
- Da li fotograf izražava saosjećanje prema tim osobama?
- Da li je plaćen ili je to amaterski snimak?
- Zašto je fotograf htio da uradi sliku? Što su bili njegovi motivi? Što nam slikom pokušava „reći“?

Da zaključimo, koje ste vizuelne simbole ili stereotipe prepoznali? Na primjer, Marthin Luther King kao politički vođa koji stoji ispred svog naroda, ili Ngawang Sangdrol kao žena iz tibetanskog sela? Zašto su izdavači ovog priručnika izabrali ove slike da se koriste uz aktivnost? Kakav uticaj imaju ove slike na vaš stav prema osobi koja je portretisana? Da li su na bilo koji način učvrstile poštovanje prema toj osobi, u odnosu na ono što ste pročitali u tekstovima? Kako? Zašto?

Izvor: Informacije prilagođene iz „Focus for Change“, Class, gender and race inequality and the media in an international context, Focus for Change, 1992. (103 London Street, Reading, Berkshire, RG1 4QA, England)

2. Što vidite u Pančo crtežima?

Materijali/priprema

- Fotokopirajte sve Pančove ilustracije iz ovog priručnika (pogledajte poglavlje 5). Uvećajte ih ako je to moguće.
- Napravite duple kompletne ilustracije, jedan komplet po maloj grupi.

Uputstva

1. Zamolite učesnike/ce da formiraju male grupe.
2. Dajte svakoj od grupa jedan komplet Pančovih ilustracija, zamolite učesnike/ce da pogledaju sve slike, a zatim da, samostalno, izaberu jednu koja im se najviše sviđa – iz bilo kojeg razloga.
3. Kada su svi odabrali, jedan po jedan treba da pokažu svoj izbor i da kažu:
 - Što im karikatura govori?
 - Zašto su odabrali sliku?
 - Kako se to odnosi na njihove interese i stvarnost?
 - Kako je vide u odnosu na ljudska prava?
4. Nakon svakog kruga i ostatak grupe treba da izrazi i međusobno podijeli reakcije.
5. Kada su svi završili, zamolite ih da se okupe i formiraju u veliku grupu.

Analiza i evaluacija

Tražite od svake grupe povratne komentare o njihovim impresijama i nastavite sa pitanjima, kao što je opisano u prvoj igri sa slikama „Što vidiš?“, na strani 188.

Savjeti za fasilitatore/ke

Pančove slike možete koristiti i na druge načine. Na primjer, možete zamoliti učesnike da napišu naslove, ili možete izbrisati tekst iz „balona“ i zamoliti učesnike da napišu svoj tekst. Potrudite se da vaši učesnici budu svjesni važnosti poštovanja autorskih prava umjetnika.

3. Dio slike

Materijali / Priprema:

- Pronađite slike koje govore jednostavnu priču. Isijecite ih na dva dijela, tako da dva odvojena dijela podstiču posmatrača da vidi situaciju znatno drugačije nego što bi je vidio ako gleda dvije slike kao cjelinu.
- Stavite komplet slika u razdvojene koverta. Potreban vam je jedan komplet po učesniku.

Uputstva

1. Zamolite učesnike da formiraju parove.
2. Dajte svakom paru po dvije koverta.
3. Zamolite da jedan učesnik otvori svoju kovertu i svom partneru da jedan dio slike iz koverta. Neka njegov partner kaže što se po njegovom mišljenju dešava na slici, ko vrši radnju i što radi.
4. Zatim, prvi učesnik treba da doda i drugi dio slike i upita partnera što misli da se dešava sada, kad ima potpunu sliku.
5. Pređite na kratku analizu:
 - Koja iznenađenja su se desila?
 - Koliko često ljudi olako prihvataju ono što vide i zaborave da to možda i nije „cijela priča“?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ovu aktivnost možete koristiti za „probijanje leda“, ili je možete dalje razviti tako što ćete zamoliti parove da zamijene svoje slike sa drugim parom i da ponove aktivnost. Da li učesnici smatraju da je bilo lakše drugi put? Ili je izazovnije? Zašto?

4. Naslovi za slike

Materijal / Priprema

- Slike označene brojevima
- Papiri i olovke, jedna po učesniku
- Makaze i selotejp
- Veliki list papira (A3) ili flipčart papir. Trebaće vam onoliko komada papira koliko imate slika.

Uputstva

1. Posložite slike na sto i pitajte učesnike da samostalno ili u parovima napišu naslove za svaku sliku. Treba uredno ispisati naslove, jer će ih kasnije isjeći.
2. Kada završe, podignite jednu po jednu sliku i pozovite dobrovoljce da pročitaju svoje naslove.
3. Zalijepite sliku na sredinu velikog lista papira i zamolite učesnike da nalijepu svoje naslove oko slike i tako naprave „poster“.

4. Zalijepite postere na zid.
5. Nastavite sa kratkim pregledom različitih slika i njihovih naslova.
 - Koliko je bilo teško napisati naslove?
 - Što čini naslov dobrim?
 - Ako jedna slika govori hiljadu riječi, zašto im je potreban naslov?

Ključni datumi

21. mart
Svjetski dan poezije

Savjeti za fasilitatore/ke

Korišćenjem papira u boji i flomastera za naslove, posteri će biti atraktivniji. Ova metoda kojom se za dobija nekoliko različitih naslova za svaku sliku obično je zabavna i provokativna. Učesnici su uključeni i spremni za dobru diskusiju. Naslovi su idealna osnova za dolaženje do zaključka da svaka osoba vidi svijet na poseban način, koji treba poštovati.

5. Govorni baloni

Materijali/priprema:

- Slike, jedna slika po paru (dva ili više parova treba da dobiju iste slike)
- Papir i olovka, jedna za dvije osobe
- Ljepilo

Uputstva

1. Zamolite učesnike da formiraju parove. Podijelite listove papira i olovke.
2. Zamolite ih da u slici analiziraju: Ko? Što? Gdje? Kako?
3. Recite im da slike zalijepi na papir i da ispune balone (kao u stripu, op.prev.) uz likove na slici.
4. Zamolite učesnike da predstave svoje radove, a nakon toga nastavite s kratkom analizom:
 - Koliko je bilo teško analizirati slike i napisati govorne balone?
 - Za parove koji su imali iste slike – kako se upoređuju vaše analize slika?
 - Koje su stereotipe učesnici našli na slikama i u natpisima?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ne morate se ograničiti samo na slike ljudi. Zašto ne biste uključili i neke slike sa životinjama? Ovo bi moglo biti posebno korisno ako želite da učesnici govore o stereotipima. Možete započeti komentarom koliko su često životinje u stripovima predstavljene kao stereotipi, a zatim pozovite grupu da potraži primjere stereotipa na njihovim slikama i natpisima.

Igraj igru!

„Život je kao igra u kojoj Bog miješa karte, đavo ih dijeli, a mi moramo da igramo adutima.“
Jugoslovenska poslovice

TEME

SPORT

MIR I NASILJE

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

10-15

VRIJEME

45 MINUTA

Teme	Sport, Mir i nasilje, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	10 - 15
Vrijeme	45 minuta
Pregled	Ovo je simulacija igre karata u kojoj, međutim, svi igrači ne igraju pošteno. Bavi se pitanjima sukoba i njihovog rješavanja.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na učešće u procesima donošenja odluka ▪ Jednakost u dostojanstvu i pravima ▪ Pravo na pošten postupak pred zakonom
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razviti sposobnost identifikovanja problema i njegovih korijena ▪ Razviti vještine rješavanja sukoba ▪ Promovisati učešće, saradnju i poštovanje drugih
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Špil standardnih karata za igranje, ili neke druge karte, na primjer za igranje „sretnih porodica“ ▪ Kartice sa ulogama
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pročitajte informacije o rješavanju sukoba date niže u tekstu, da vam postupak bude jasan. ▪ Iskopirajte ili prepisite svaku od kartica sa ulogama. ▪ Tajno izaberite četiri učesnika (nijedan od njih ne smije znati ko je još izabran) da igraju posebne uloge za vrijeme aktivnosti. Svakome dajte po jednu karticu sa ulogama. ▪ Recite svakom od njih da to mora biti u potpunoj tajnosti.
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skupite sve učesnike/CE i pitajte da li bi iko volio da igra karte sa vama. Zamolite ih da izaberu jednostavnu i poznatu igru, na primjer „remi“ ili „tablic“. 2. Provjerite da li svi znaju opšta pravila, a ako ne, ukratko ih uputite (ostavite otvorenu mogućnost za „onog koji pravi pravila“ da igra svoju ulogu!). 3. Počnite se kartati i igrajte što je moguće duže (pustite neka igrači sami pokušaju razviti proces posredovanja. Vi treba da intervenišete samo ako igrači ne preuzmu inicijativu i ako stvari postanu veoma „vruće“. U tom slučaju, treba da intervenišete što je moguće taktičnije, poželjno je između dvije runde igre.) 4. Nakon što se igra završi, dajte učesnicima/ama vremena da se smire i da „izađu“ iz uloga, prije nego što pređete na analizu.

Analiza i evaluacija

Već je bilo dovoljno rasprave tokom raznih pokušaja pomirenja. Sada pustite učesnike da govore o tome kako su se osjećali u toku ove aktivnosti i što su naučili u vezi sa posredovanjem i procesom rješavanja sukoba.

- Da li su uživali u aktivnosti? Što se dešavalo tokom igre?
- Četiri učesnika su imala posebne uloge. Ko su oni bili i koje su im bile uloge?
- Što se desilo kada je neko prvi put prekinuo igru? Pitajte svakog igrača redom da kaže što je primijetio i što je uradio.
- Kako su date ideje riješile nastali sukob? I kako su primijenjene?
- Da li je bilo frustrirajuće što je fasilitator pokušavao samo da posreduje, umjesto da jasno stavi do znanja kako treba igrati igru?
- Mogu li učesnici identifikovati korake u procesu razrješenja sukoba?
- U stvarnom životu, koji su argumenti za i protiv pregovaranja kao načina rješavanja problema – u odnosu na odlučivanje/naredbe?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ako igrači pokušavaju sami pronaći načine rješavanja sukoba, onda im dopustite da to urade uz vašu što manju intervenciju! Konačno, to i jeste cilj ove aktivnosti i, ukoliko učesnici mogu sami da razviju vještine – odlično! Ako se to dogodi, svakako evaluirajte njihov pristup tokom analize.

Tokom igre, pokušajte usmjeriti učesnike da pronađu svoje procedure i rješenja, imajući na umu proces rješavanja sukoba, tj. principa pregovaranja, kako se ponekad naziva. Postoje tri glavne faze ovog procesa.

1. Postati svjestan sukoba

- *Ne raspravljajte o stavovima.* (U ovom slučaju, ne raspravljajte o tome ko je u pravu, a ko nije.)
- *Prepoznajte problem.* (Pojasnite što se desilo.)
- *Odvojte osobu od problema.* (Nemojte dozvoliti da učesnici razmjenjuju uvrede, neka se fokusiraju na ponašanje koje predstavlja problem.)

2. Ustanoviti što nije u redu i pronaći moguća rješenja

- *Fokusirajte se na interese, ne na stavove.* Odnosno, tražite zajednički interes. (Da li žele igrati igru, ili ne?)
- *Izmislite mogućnosti za zajednički cilj.* Svrishodna rješenja koja izgledaju pošteno i koja zadovoljavaju svakoga. (Na primjer, ponovo odigrajte posljednju rundu. Pitajte da li bi im pomoglo da opet pojasnite pravila? Treba li diskutovati o tome? Treba li da dogovorimo kazne? Ima li neko neku drugu ideju?)

3. Primijeniti odgovarajuća rješenja

- *Insistirajte na objektivnim kriterijumima.* (U ovom slučaju, definišite pravila i kazne.)
- *Učešće.* Obezbijedite da sukobljene grupe učestvuju i da preuzmu na sebe odgovornost za razrješavanje problema. Rješenja koja su nametnuta vjerovatno će znatno slabije funkcionisati; mnogo je bolje da učesnici budu u potpunosti uključeni u pronalaženje sopstvenih, za sve prihvatljivih rješenja.

Imajte na umu da, iako postoje tri faze procesa rješavanja sukoba, u praksi ih nije moguće u potpunosti razdvojiti i normalno je da se preklapaju!

Nemojte se bojati nivoa vještina potrebnih da bi se fasilitirala ova aktivnost; nije potrebno

Ključni datumi

Prva subota u julu
Međunarodni dan saradnje

imati diplomu za rješavanje sukoba, niti se podrazumijeva da ste sve sukobe u koje ste do sada bili uključeni uspješno razriješite! Da vam pomogne u razvoju vaših sopstvenih vještina, zašto to ne napraviti kroz eksperiment? Razmislite o nekim vašim ličnim iskustvima u konfliktima. Osvrnite se na ono što se dogodilo i pokušajte analizirati sukob sagledavajući ga u okviru tri gore opisane faze.

Varijacije

Ako u grupi s kojom radite ima više od petnaest učesnika, možete napraviti podgrupe i voditi dvije ili tri igre istovremeno. Ali, to možete uraditi samo ako imate pomoć nekoliko ko-fasilitatora. Alternativa – možete organizovati da neko iz grupe posmatra. Ove osobe mogu da budu samo posmatrači koji će u analizi, na kraju, dati povratni komentar na ono što se desilo, ili pak posrednici. U tom slučaju, najvjerojatnije će biti potrebno da od vas dobiju neke uvodne smjernice o tome kako posredovati.

Zašto ne napraviti igru bilijara, ili karambola? Ovu aktivnost nije nužno sprovoditi kao igru karata; i druge igre će potpuno odgovarati.

Prijedlozi za nastavak

Ako grupa želi da svoje vještine pregovaranja sprovede u praksi, možete uraditi aktivnost „Neka se svaki glas čuje“, sa strane 153, u kojoj se radi o postavljanju predstavničke strukture u organizaciji, na primjer, u školskom savjetu ili u savjetu kluba.

Ideje za akciju

Koncentrišite se na ličnu promjenu. Ohrabrite učesnike da u suočavanju sa bilo kakvim sukobom imaju na umu tri faze rješavanja – o ma kakvom sukobu da se radi: s roditeljima, nastavnicima ili prijateljima. Uredite da povremeno imate sastanke, kako biste podijelili iskustva i osvrnuli se na napredak učesnika u razvoju njihovih vještina.

Dodatne informacije

Sukobi se dešavaju na svim nivoima ljudske aktivnosti: od međuljudskih, do međunarodnih. *Rješavanje sukoba* podrazumijeva sveobuhvatan pristup, zasnovan na podjeli zajedničkih problema između strana u sukobu. Rješenje sukoba znači da je ukazano na duboke korijene izvora problema, da je došlo do promjene ponašanja da više ne bude nasilno, stavova da više nijesu neprijateljski, i struktura da više ne budu iskorišćavajuće. Pod ovim pojmom podrazumijeva se i proces (ili namjera) kojim se postižu ove promjene, kao i samo okončanje procesa.

Proces rješavanja sukoba je kreiran tako da: prvo, „razrijedi“ negativnu emocionalnu energiju koja razdvaja strane u sukobu; drugo, omogućiti stranama u sukobu da shvate i uklone međusobne razlike, kako bi nastavili sa pronalaženjem ili stvaranjem zajednički prihvatljivih rješenja, koja upućuju na korijene sukoba. Posljednjih godina, neki stručnjaci u ovoj oblasti počeli su koristiti pojam „transformacija sukoba“, koji u stvari predstavlja „skraćenicu“ za dugoročnu i dublju, strukturalnu, odnosno kulturološku dimenziju rješavanja sukoba. Prema tome, transformacija sukoba je najdublji nivo promjene u procesu rješenja sukoba.

O razvoju vještina rješavanja sukoba više informacija možete naći na www.brad.ac.uk/acad/confres, uključujući i kurs samoobrazovanja, koji je lak, besplatan i veoma dobar. Knjiga

“Getting to Yes”, Rogera Fishera i Williama Urya (Knjige Arrow 1987), klasična je literatura na ovu temu, vrlo jednostavna i zabavna za čitanje.

Sukob je: nesporazum ili nesklad ciljeva različitih osoba/grupa. Riječ je izvedena iz latinske riječi *conflictus*, što znači „napasti zajedno“, a koristi se dvostruko: da označi proces i da definiše stanje. „Sukobi obuhvataju borbu između dvije ili više osoba za vrijednosti, ili takmičenje za status moći nad oskudnim resursima.“ (Moore, 1986)

Razrješenje sukoba zasniva se na saradnji

Usredsređeno je na subjektivnu percepciju i dugoročne stavove, s *ciljem* odstranjivanja uzroka sukoba i *poboljšanja* komunikacije, razvoja situacija u kojoj svi pobjeđuju bez upotrebe sile.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Kartice sa ulogama

Onaj koji donosi pravila

Vi pokušavate napraviti nova pravila igre. Ne radi se o pravilima o kojima ste razgovarali i oko kojih ste se usaglasili s ostalim igračima – vi to jednostavno radite na sopstvenu inicijativu! Ova pravila su, naravno, uvijek u vašu korist!

Pravila koja vi kreirate mogu biti važna, ili nevažna, ali vi morate biti istrajni u tome da sve vrijeme govorite da ste u pravu i da su to pravila igre!

Onaj koji optužuje

Vi ste onaj tip osobe koja ometa igru tako što okrivljuje druge da ne igraju po pravilima, da se predugo čeka na njihov potez, da ne miješaju karte dovoljno dobro – ili bilo što drugo.

Vi stvarno uživate da “zakuvavate” stvari. Mala svađa uopšte nije na odmet, zato samo naprijed, pokazujte prstom u nedužne ljude!

Onaj koji vara

Vi stalno varate u igri; tu i tamo uzimate kartu, sebi računate više bodova, a drugima manje.

Pokušajte da počnete varati na veoma diskretan način; sačekajte malo prije nego što to postane očigledno i provokativno. U početku treba da negirate sve optužbe, ali kako vrijeme prolazi, moraćete da prilagodite svoju ulogu; pritom ćete uzeti u obzir rasprave i rješenja koja su donesena za vrijeme procesa razrješenja sukoba.

Loš gubitnik

Prije svega, potrudite se da ne pobijedite u igri; u svakom dijeljenju igrajte veoma loše! Međutim, vi treba da glumite lik koji voli da pobjeđuje! Ukoliko pobjeda izostane, vi ste veoma loš gubitnik ... Treba da se naljutite, govorite i radite stvari zbog kojih se oni koji pobjeđuju osjećaju loše (bacanje karata, vikanje...).

Elektrana

Neka ova elektrana stvara pozitivnu i kreativnu energiju!

TEME

MIR I NASILJE

GRAĐANSTVO

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 4

NIVO 3

NIVO 2

NIVO 1

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

10 ILI VIŠE

VRJEME

90 MINUTA

Teme	Mir i nasilje, Građanstvo, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	10+
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Snaga je često povezana s nasiljem. Ova aktivnost koristi kreativni grupni rad da bi obradila pitanja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ nasilje u zajednici ▪ načini rješavanja problema nasilja
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na ličnu sigurnost ▪ Pravo na zaštitu od diskriminacije ▪ Pravo na privatnost i zaštitu časti i ugleda
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razviti znanje i razumijevanje o izrazima i uzrocima nasilja ▪ Razviti saradnju i vještine rada u grupi ▪ Preuzeti odgovornost za traženje kreativnih rješenja nasilja
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Komad vune ili konopac dužine prostorije ▪ Par makaza ▪ Listovi papira veličine A4, 6 listova papira po učesniku biće dovoljno ▪ Markeri, jedan po osobi ▪ Zvonce (nije obavezno) ▪ Samoljepljiva traka ▪ 2 prostorije (nije obavezno, ali je poželjno)
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pripravite jednu prostoriju da bude „elektrana“. Ispraznite prostor u sredini. Razvucite jedan konopac preko sobe i dobro ga pričvrstite na suprotnim krajevima. Konopac predstavlja električni kabl. On treba da visi na oko jedan metar od poda. Nemojte ga previše zatezati (trebaće vam labavije vezan konopac za vezanje čvorova kada se nakon svakog prekida struje kabl bude popravljao!) ▪ Možete na vrata staviti natpis „Elektrana“.
Uputstva	Ova aktivnost se sastoji iz dva dijela: prvi dio – mozgalica o izrazima nasilja (deset minuta); drugi dio – rad u „elektrani“ (šezdeset minuta).

I dio - Mozgalica o izrazima nasilja

1. Zamolite učesnike/ce da urade kratku ličnu mozgalicu o izrazima nasilja u njihovoj zajednici (školi, omladinskom klubu, fakultetu, komšiluku itd.). Jasno objasnite da se ne osvrću na „velika pitanja“, kao što su terorizam ili genocid, nego na one izraze nasilja

koje srećemo u svakodnevnom životu, na primjer maltretiranje, verbalno zlostavljanje, sarkazam, neslane šale, itd.

2. Zamolite ih da uzmu markere i da pišu velikim slovima. Treba da koriste ključne riječi ili kratke fraze i zapišu svaku ideju na poseban list papira.
3. Sakupite sve listove i uradite brzu provjeru, da biste vidjeli da li se ponavljaju isti izrazi. Uklonite duplikate.
4. Dajte učesnicima pauzu od pet minuta dok se pripremate za sljedeći dio. Presavijte listove papira i okačite ih na „električni kabl“. Papire razmaknuti oko 0,5 m jedan od drugog. Biće potrebno da ih zalijepite selotejpom za konopac, tako da ostanu na mjestu i ne padnu.

II dio - U „elektrani“

1. Sada pozovite učesnike u „elektranu“, gdje će raditi kao tehničari.
2. Podijelite učesnike u 2 grupe.
3. Recite im da „elektrana“ stvara „negativnu energiju“, a pošto je „negativna energija“ veoma teška, dolazi do čestih prekida struje. (Vaš posao je da simulirate prekid naporna, tako što ćete presjeći konopac na nekom mjestu između dva „problem“ papira). Njihov posao je da obrnu situaciju i da kroz kabl sprovedu neku „pozitivnu energiju“.
4. Objasnite da će, kada postoji opasnost od prekida struje, svjetla treperiti i čuće se zvono. Čim se struja prekine, po jedna osoba - „tehničar“ - iz svake grupe mora potrčati prema kablju. Svaki od njih zgrabi po jedan prekinuti kraj konopca, koji onda zajedno drže, da bi „privremeno ponovo osposobili protok struje“.
5. Svojom slobodnom rukom, svaki od „tehničara“ uzima jedan od komada papira, koji vise s jedne ili druge strane gdje je prekid nastao i glasno pročita poruku.
6. Obje grupe su sada odgovorne za popravljjanje kvara. Dajte im pet minuta da dođu do prijedloga za rješenje ova dva problema.
7. Grupe zatim razmjenjuju mišljenja, iznose svoje prijedloge i dogovaraju rješenja za svaki problem. Rješenja se zatim napišu na čiste listove papira i predaju „tehničarima“.
8. „Tehničari“ vežu zajedno krajeve „kablja“ i na mjestu spajanja selotejpom zalijepite listove papira sa „rješenjem“ kako da se napravi trajna popravka.
9. Zalijepite na zid dva iskorišćena lista „izraza nasilja“ koja su tehničari skinuli s kablja.
10. Sada presijecite „kabl“ na drugom mjestu i ponovite vježbu. Aktivnost se završava kada se svi listovi „izraza nasilja“ uklone sa kablja, odnosno zamijene papirima sa „rješenjima“.
11. Na kraju, skinite sve papire sa „rješenjima“ s kablja i zalijepite ih na zid pored različitih izraza nasilja.

Analiza i evaluacija

Počnite analizu osvrtnom na samu aktivnost, a zatim nastavite sa diskusijom o svakom od izraza nasilja i o predloženim rješenjima:

- Kako su se učesnici osjećali tokom ove aktivnosti? Da li su uživali? Zašto (ne)?
- Što su uzroci određenih prepoznatih izraza nasilja?
- Da li su predložena rješenja i akcije realistični? Kratkoročno? Dugoročno?
- S kakvim se izazovima ili otporom se učesnici suočavaju kada pokušaju da sprovedu ova rješenja?

Ključni datumi

20. februar

Dan nenasilnog otpora

- Kako mladi ljudi mogu spriječiti nasilje ili se boriti protiv njega?
- Koja su ljudska prava ugrožena nasiljem?

Savjeti za fasilitatore/ke

Biće vam potrebno oko 10 minuta za I dio – mozgalicu; oko 60 minuta za rad na „elektrani“ i oko 20 minuta za analizu i evaluaciju.

Pokušajte brzo uraditi ovu vježbu. Ne dozvolite da se učesnici dosađuju.

U slučaju da su učesnicima potrebna dodatna objašnjenja kako da dođu do ideje ili slogana koji može biti rješenje za probleme (tačka 6 u uputstvima), možete im dati sljedeći primjer. Ako na jednom listu papira piše „maltretiranje“, a na drugom „nasilje na TV-u“, jedna grupa može predložiti radionice u školama na temu kako se odnositi prema maltretiranju i da se filmovi s nasiljem mogu prikazivati samo nakon 11 sati uveče. Druga grupa može predložiti vršnjačku edukaciju za pomoć u slučaju maltretiranja i da se filmovi s nasiljem ne mogu emitovati prije 9 sati uveče, i da moraju biti praćeni napomenom da sadrže nasilje. Dvije grupe zatim diskutuju o ovim prijedlozima i kombinuju ih ili dopunjavaju, prije nego što ih napišu na listove papira sa „rješenjima“. Svaka grupa može izaći sa po 2 ili više rješenja, ali jedno je dovoljno.

Ako je grupa mala, možete raditi sa jednom grupom „tehničara za hitne slučajeve“. Razlog za rad sa dvije grupe u tome je što dvije grupe veoma često dođu do različitih rješenja istog problema, što proširuje opcije.

Kao aktivnost „za probijanje leda“ možete koristiti aktivnost „Ljudska mašina“ sa strane 57, koja je dobra vježba za zagrijavanje i saradnju.

Ova tehnika se može prilagoditi za upotrebu u bilo kojoj aktivnosti koja obuhvata prepoznavanje problema i pronalaženje rješenja.

Prijedlozi za nastavak

Pitanja diskriminacije ili rodne ravnopravnosti se mogu pojaviti u „Elektrani“. Ako se ne pojave, možete biti zainteresovani da istražite pitanja o identitetu i pravu na poštovanje i jednakost u dostojanstvu. Pogledajte aktivnost „Ko smo ja“, na strani 257.

Ideje za akciju

Dotaknite jedan od problema koji je prepoznat u ovoj aktivnosti. Na primjer, ako je odabrano pitanje *maltretiranje*, grupa može dati prijedlog da se u njihovoj školi organizuje radionica i da to stave na dnevni red narednog sastanka školskog savjeta ili savjeta udruženja.

Napomena: „Elektrana“ je razvijena iz aktivnosti koju je predložio Dariusz Grzemny, Udruženje za djecu i omladinu (Chance), Glogow, Poljska.

Odgovor na rasizam

Svako u školskoj zajednici ima odgovornost da nadgleda i da spriječava rasno uznemiravanje i rasističke incidente.

Teme	Obrazovanje, Diskriminacija i ksenofobija, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	4 – 50+
Vrijeme	120 minuta
Pregled	Ova aktivnost koristi igrokaz i prikaz kritičnog incidenta, kako bi izazvala učesnike/ce da razmotre sopstveno shvatanje kulturnih razlika. Uključuje i diskusiju i kolektivno pisanje, da bi se ukazalo na pitanja kao što su: <ul style="list-style-type: none"> ▪ poteškoće iskoraka iz vlastite kulturološke perspektive ▪ rasizam, stereotipi i kulturne razlike ▪ kako postupati s rasizmom u školi, ili drugoj obrazovnoj ustanovi.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jednakost u dostojanstvu i pravima ▪ Pravo na zaštitu od diskriminacije ▪ Pravo na slobodu mišljenja, savjesti i religije
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podsticati zanimanje za ljudska prava i problem rasizma ▪ Razviti vještine za demokratsko učešće, komunikaciju i saradnju
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Promovisati odgovornost, pravdu i solidarnost ▪ Veliki listovi papira ili flipčart papir i markeri ▪ 4 volontera, da predstave igrokaz ▪ Kartica sa ulogama kritičnog incidenta i smjernice za fasilitatore, materijal za učesnike/ce br.1 ▪ Školska (organizacijska) politika i smjernice o rasnim incidentima ▪ Kopije materijala za učesnike/ce br.2 „neke praktične napomene za razmatranje“, ili napomene ispisane na velikom listu papira, odnosno na foliji za grafoskop (po mogućnosti)
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razmotrite kritični incident, koji je predstavljen u materijalu za učesnike br. 1 i, ako je potrebno, prilagodite ga vašoj situaciji. ▪ Odaberite četiri volontera i zamolite ih da se pripreme da predstave veoma kratki igrokaz, zasnovan na kritičnom incidentu.

Uputstva

Ova se aktivnost sastoji iz dva dijela. Dio 1, osvrt – Što mi podrazumijevamo pod pojmom „rasizam“?; Dio 2 – izrada nacrtu politike prema rasnim incidentima u školi (ili u klubu, organizaciji).

I dio 1. Osvrt. Što mi podrazumijevamo pod pojmom „rasizam“?

1. Aktivnost započnite „mozgalicom“ o rasizmu. Možete razmotriti i mogućnost da izazovete učesnike da reaguju tako što ćete ispričati neki rasistički vic i pitati ih što oni misle o njemu. Zabilježite njihove odgovore na velikom listu papira ili na flipčartu.
2. Rasni incidenti i mogući interkulturalni nesporazumi dešavaju se svakodnevno. Nas-

TEME

OBRAZOVANJE

DISKRIMINACIJA

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

4-50

VRIJEME

120 MINUTA

- tavite sa „mozgalicom“ o oblicima svakodnevnih incidenata i ponašanja koje ljudi prepoznaju kao rasističke.
3. Sada radite sa kritičnim incidentom. Podijelite im papire i olovke. Zamolite učesnike da pogledaju igrokaz i da na svakoj od pauza u predstavi zapišu par ključnih riječi, koje izražavaju suštinu njihove reakcije. Pozovite volontere da odglume igrokaz.
 4. Napravite kratku analizu komentara učesnika.
 - Što su učesnici napisali u prvoj pauzi? Što ih je navelo na te zaključke?
 - Što su učesnici napisali u drugoj pauzi? Što ih je navelo na te zaključke?
 - Što su učesnici shvatili na kraju? Koje su pretpostavke pravili?

I dio 2. Izrada nacrtu politike prema rasnim incidentima u školi (organizaciji).

1. Predstavite naredni zadatak, izradu nacrtu politike za školu, klub ili organizaciju.
2. Napravite kratku „mozgalicu“ o različitim akterima u njihovoj školi ili klubu. Na primjer, u školi se nalaze učenici/studenti, nastavnici, glavni nastavnik, čistači, bibliotekari, vozači školskog autobusa i osoblje za nadzor, na primjer, nadzornik igrališta.
3. Potom, zamolite učesnike da se podijele u manje grupe, od četiri ili pet osoba, i da analiziraju dužnosti i odgovornosti različitih članova školske zajednice u odnosu na rasističke incidente. Dajte grupama 30 minuta za njihove diskusije i pripremu izvještaja sa ključnim naznakama, na flipčartu.
4. Zamolite ih da se okupe u veliku grupu i izvjestite o svom radu. Fasilitator treba da sumira tačke i pozove učesnike da ih uporede sa politikom ili smjernicama koje već postoje u njihovoj školi.
5. Zatim, ohrabrite svaku grupu da radi dalje na razvoju jednog aspekta (koraka ili mjere).
6. Na primjer: ako je potrebna izjava na nivou cijele škole o rasizmu i diskriminaciji, jedna od grupa treba da bude zadužena da je napiše. Grupe bi takođe trebalo da razmotre moguće načine prezentacije svojih rezultata pred velikom grupom, na primjer, korišćenjem ne samo onog što su napisali nego i slika, kolaža, formi tjelesnog izraza, kako bi bolje prenijele svoje doživljaje i stavove.
7. U okviru velike grupe, zamolite grupe da izvjestite o svojim rezultatima i razgovarajte o načinima sprovođenja njihovih ideja.

Analiza i evaluacija

Počnite sa osvrtom na aktivnost, a zatim nastavite razgovor o tome što su učesnici naučili i što bi trebalo sljedeće da urade.

- Načelno, koliko je rasizam prisutan u školama, klubovima i širem društvu?
- Koje grupe najviše trpe? Zašto? Da li su iste grupe bile meta i prije dvadeset ili pedeset godina?
- Da li se predstava učesnika o tome što čini rasni incident promijenila, kao rezultat rada na ovoj aktivnosti? Kako? Dajte primjere.
- Čija je odgovornost da obezbijedi da se rasni incidenti ne dešavaju u vašoj školi (ili organizaciji)?
- Razmislite ponovo o kritičnom incidentu. Što bi trebalo da urade nastavnici, Abdulahov otac i razredni starješina kako bi osigurali pravedan ishod?
- Važno je imati definisanu politiku prema mogućim rasnim incidentima, iako bi svakako bilo bolje kada bi ona bila nepotrebna. Što je moguće i potrebno uraditi kako bi se ukazalo na uzroke rasističkog ponašanja, kako u školi, tako i u društvu uopšte?

Savjeti za fasilitatore/ce

Imajte na umu porijeklo članova grupe i tome prilagodite aktivnost. Učesnici će biti više uključeni ukoliko se bave pitanjima koja oni doživljavaju kao stvarna, životna. S druge strane, morate biti spremni da će mnogi emotivno reagovati. Važno je da obratite pažnju na osjećanja onih učesnika koji su i sami bili diskriminirani u školi. Može biti korisno da, umjesto fokusiranja na samo jedan incident/slučaj, objedinite stavove iz nekoliko primjera i iz različitih perspektiva. Ovaj pristup će vam omogućiti da uzmete u obzir različite odnose moći; na primjer, razgovarajte o pojavi rasizma među vršanjicima i rasizma koji dolazi od nastavnika ili razrednog starješine.

Ako želite na početku biti provokativni i koristiti npr. neki rasisitički vic, potrudite se da izaberete onaj koji će biti zabavan učesnicima, i koji nije već predstavljen na vašem času ili u vašoj grupi. U svakoj državi postoje vicevi o drugim nacijama. Možete započeti diskusiju tako što ćete zamoliti da grupa sasluša jedan ili dva vica. Nakon toga, možete nastaviti razgovor o liniji koja razdvaja rasističke i nerasističke viceve. Na primjer, da li su vicevi o Pakistancima i Turcima nacionalistički ili rasistički? Ovo bi vas moglo dovesti do definicije rasističkog vica i rasnog incidenta (pogledajte niže, u „dodatnim informacijama“).

Može se desiti da, na kraju dijela 2, u koraku 4, zaključci ne budu dovoljno koncentrisani na problem da bi ih učesnici mogli koristiti za naredni korak. U tom slučaju, možete koristiti materijal za učesnike br. 2 – „neke praktične napomene za razmatranje“ i ohrabriti grupe da razviju prva četiri koraka.

Varijacije

Aktivnost se može prilagoditi i za rad na pitanjima maltretiranja. Ako je tema maltretiranje, mogli biste istražiti aktivnost „Imamo li alternative“, sa strane 111, prije nego što pokušate kreirati neku strategiju protiv nasilja.

Prijedlozi za nastavak

Redovno analizirajte ove teme, na primjer, jednom ili dvaput godišnje. Strategije treba analizirati da bi se obezbijedilo da one zaista budu djelotvorne. Kako se društvo mijenja, tako i politiku prema rasizmu treba „ažurirati“ kako bi se obezbijedilo da ona odgovara na izazove promijenjenih uslova.

Grupa bi mogla istražiti kako se različiti aspekti rasizma odražavaju i u komercijalnom donošenju odluka. Aktivnost „Pristup lijekovima“, na strani 80 ukazuje na različita pitanja, uključujući i rasizam, koja su pokrenuta, u sudskoj sporu između južnoafričke vlade i kompanija koje proizvode lijekove za liječenje AIDS-a 1990. godine.

Ideje za akciju

Nastavite raditi na definisanju i razvijanju politike prema rasizmu u vašoj školi/organizaciji i potrudite se da obezbijedite njenu primjenu. Grupa se takođe može uključiti u antirasističke projekte u drugim zemljama. Može se, na primjer, povezati sa programom „Škole bez rasizma“, koji se realizuje u Belgiji, a kojim se zahtijeva da najmanje 60% školske populacije potpiše i primijeni zajedničku izjavu protiv diskriminacije (www.schoolwithoutracism-europe.org)

Ključni datumi

21. mart

Međunarodni dan ukidanja rasne diskriminacije

Dodatne informacije

Definicije rasizma

Rasizam se, u opštem smislu, odnosi na ponašanje, riječi ili djela koja favorizuju, odnosno omalovažavaju osobe zbog njihove boje, kulture ili etničkog porijekla. Suptilniji oblici rasizma jednako su štetni kao i otvoreni.

Institucionalizovani rasizam je kolektivni neuspjeh neke organizacije da obezbijedi odgovarajuću i profesionalnu uslugu osobama koje trpe zbog svoje boje, kulture ili etničkog porijekla. Stavovi i ponašanja koji, kroz nesvjesnu predrasudu, ignorisanje, neljubaznost i rasne stereotipe, ljude iz etničkih manjina stavljaju u nepovoljan položaj – jednaki su diskriminaciji.

Rasni incidenti i uznemiravanje mogu se desiti unutar bilo koje institucije, bez obzira na broj članova različitog etničkog porijekla u njima.

Rasni incident je svaki incident koji žrtva ili bilo koja druga osoba doživi kao rasistički.

Koje vrste incidenata se mogu smatrati rasističkim?

Sljedeći primjeri mogu se smatrati listom rasnih incidenata.

Fizičko uznemiravanje: Jasni primjeri nasilnih napada ili fizičkog zastrašivanja djece i odraslih pripadnika manjinskih grupa; slučajevi "manjih" zastrašivanja koji mogu imati još veći efekat.

Verbalno zlostavljanje: Nazivanje uvredljivim imenima pripadnika manjinskih grupa ili bilo kakvo ismijavanje porijekla ili kulture neke osobe (npr. muzika, odjeća, ishrana), neki su od očiglednih primjera. Postoje i drugi oblici verbalnog zlostavljanja, manje vidljivi, a ipak uvredljivi, koji se mogu uočiti u ponašanju učitelja, učenika ili drugih odraslih osoba.

Nesaradnja i nepoštovanje: Odbijanje saradnje ili odnosa poštovanja prema učenicima, studentima, učiteljima, trenerima, omladinskim liderima..., koji pripadaju nekoj manjinskoj grupi, od strane osoba u školi/obrazovnoj zajednici – može se smatrati rasnim incidentom ukoliko postoji dokaz o rasističkoj motivaciji, odnosno ako "žrtva" smatra da je ponašanje prema njoj motivisano rasizmom. Nepoštovanje može biti nenamjerno, na primjer, ako nastavnik ili trener pokaže nepoznavanje učenikovih kulturnih običaja na način zbog kojeg se „žrtva“ osjeća uznemireno ili neprijatno.

Drugi incidenti: Rasistički vicevi ili korišćenje rasističkog rječnika, nošenje rasističkih obilježja, bedževa, majica, itd... rasistički grafiti, distribucija rasističke literature ili postera, prisustvo rasističke ili fašističke organizacije u školi ili oko nje, stereotipi odraslih koji mogu voditi do diskriminacije.

Mnogi rasistički incidenti su manje očigledni. Takve su akcije često najteže za otkrivanje i za odluku o tome što preduzeti. Rasistički incidenti u koje su uključeni učenici ili studenti najčešće se ne dešavaju u prisustvu nastavnika ili odraslih. Stoga je važno da škole razviju strategiju koja će obezbijediti da svi članovi školske zajednice budu senzibilisani i spremni da preuzmu odgovornost za izvještavanje i postupanje u incidentnim situacijama.

Neke praktične napomene za razmatranje u pogledu razvoja antirasističke politike

U pogledu rasnog uznemiravanja i rasnih incidenata, neophodan je jedinstven stav cijele škole (organizacije) prema razvoju antirasističke politike i njene primjene. Važno je da svaki pristup rasnom incidentu bude u skladu sa načelnom strategijom i praksom škole/organizacije; zato pojedinačne slučajeve treba smatrati "posebnim, ali ne i odvojenim". Neke praktične napomene za analiziranje:

- Potrebno je definisati jasnu politiku škole/organizacije, koja pokazuje da se neće tolerisati nijedan rasni incident ili rasno uznemiravanje.
- Strategija škole treba da sadrži jasnu izjavu o procedurama koje treba sprovesti kada dođe do rasnog incidenta.
- Pristup cijele škole, uključujući procese i dogovorene akcije za postupanje u incidentnim situacijama, mora biti zajednički za sve članove školske zajednice: direktore, osoblje (edukatore i druge), roditelje, učenike, studente i posjetioce.
- Mora postojati potpuna svijest o tome da svako u školskoj zajednici ima odgovornost u nadgledanju i borbi protiv rasnog uznemiravanja i rasnih incidenata.
- Mora postojati dosljednost u pristupu i jasnost stava, tako da su svi uključeni svjesni što se od njih očekuje.
- Mora biti jasno da odgovor na incident treba da uslijedi u trenutku kada se incident desi, odnosno kada se dobije informacija o njemu.
- Svaka naknadna reakcija na incident mora biti u okviru ugovorenog vremenskog okvira.

(Izvor: Northampshire Country Council)

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE
Kritični incident – kartica za igranje uloga

Improvizujte vrlo kratak igrokaz, zasnovan na niže opisanom incidentu. Treba ga predstaviti u tri kratke scene, kako je navedeno u tekstu. U pauzama, fasilitator(i) će zatražiti od posmatrača da zapišu svoja razmišljanja o tome što se dešava.

Scena I Dva nastavnika razgovaraju u zbornici

U nekoliko posljednjih mjeseci bilo je više incidenata džeparenja u školi. Novac i dalje nestaje. Direktor je odlučio da ide do kraja i uključi nastavnike u otkrivanje lopova. Abdallah, učenik čija je porodica porijeklom iz Južne Afrike, osumnjičen je da je odgovoran za džeparenje, makar za posljednji incident.

Scena II Razgovor između Abdallahovog oca i direktora

Direktor poziva Abdallahovog oca na sastanak. Kao rezultat, Abdallahov otac nadoknađuje direktoru ukupnu sumu koja je ukradena.

Scena III Dva nastavnika ponovo razgovaraju u zbornici

To što je Abdallahov otac platio, shvaćeno je kao priznavanje Abdallahove krivice. Međutim, kasnije su otkrili da Abdallah nije imao nikakve veze s krađom.

Kritični incident – smjernice za fasilitatora/ku

Neka dobrovoljci odigraju svoj igrokaz. U pauzama, vi treba da se uključite s pitanjima i zamolite posmatrača da zapišu par ključnih riječi koje sumiraju njihovu reakciju na predstavljenu scenu.

Scena I U nekoliko posljednjih mjeseci bilo je više incidenata džeparenja u školi. Novac i dalje nestaje. Direktor je odlučio da ide do kraja i uključi nastavnike u otkrivanje lopova. Abdallah, učenik čija je porodica porijeklom iz Južne Afrike, osumnjičen je da je odgovoran za džeparenje, makar za posljednji incident.

Prva pauza Prvo pitanje posmatračima: Da ste vi direktor, što biste uradili?

Scena II Direktor poziva Abdallahovog oca na sastanak. Kao rezultat, Abdallahov otac nadoknađuje direktoru ukupnu sumu koja je ukradena.

Druga pauza Drugo pitanje posmatračima: Da li mislite da je stvar riješena na zadovoljavajući način?

Scena III Po nastavnikovom mišljenju, ovo je priznanje da je lopov zaista Abdallah. Kasnije su, međutim, otkrili da Abdallah nema nikakve veze s krađom.

Treća pauza Treće pitanje posmatračima: Što sada mislite?

Tombola prava - Bingo!

Što mi znamo o ljudskim pravima?

Teme	Opšta ljudska prava, Djeca, Ljudska sigurnost
Složenost	Nivo 1
Veličina grupe	8+
Vrijeme	40 minuta
Pregled	Ovo je jednostavan kviz i prilagođena igra „Bingo!“, u kojoj učesnici/ce razmjenjuju svoja znanja i iskustva o ljudskim pravima.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bilo koja ljudska prava
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Znati da su ljudska prava važna za svakoga i svugdje ▪ Razviti vještine slušanja ▪ Ohrabriti poštovanje prema drugim osobama i njihovom mišljenju
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jedna kopija stranice sa kvizom i olovka po učesniku/ci ▪ Flipčart papir i markeri
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Napravite kopiju lista sa kvizom na velikom listu papira ili na flipčartu. ▪ Upoznajte se sa osnovnim ljudskim pravima navedenim u UDLJP (pogledajte stranu 402) i KPD (pogledajte stranu 406).

Uputstva

1. Podijelite listove sa kvizom i olovke.
2. Objasnite da učesnici treba da nađu jednog partnera i postave mu jedno od kviz pitanja. Ključne riječi za odgovor treba da budu zapisane u odgovarajućem polju.
3. Parovi se zatim razdvajaju i pronalaze nekog drugog s kim će napraviti novi par.
4. Cilj igre nije samo dobiti odgovor za svako polje, nego i dobiti odgovor na isto pitanje od različitih osoba.
5. Ko dobije odgovore u svim poljima treba da uzvikne „Bingo!“. Ta osoba pobjeđuje.
6. Pređite na diskusiju. Uzmite pitanje iz prvog polja i zamolite redom učesnike da podijele odgovore koje su dobili. Napravite listu odgovora na flipčartu. U ovom dijelu dopustite kratke komentare.
7. Kada je dijagram popunjen, vratite se i malo detaljnije razgovarajte o odgovorima u svakom polju.

Analiza i evaluacija

- Da li su sva pitanja bila povezana sa ljudskim pravima? Kojim pravima?
- Na koja pitanja je bilo najteže odgovoriti? Zašto?
- Koja su pitanja bila najspornija? Zašto su prava sporna?
- Koliko su učesnici znali o ljudskim pravima i kršenjima ljudskih prava? Da li su vjerovali izvorima informacija?

TEME

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

DJECA

LJUDSKA SIGURNOST

SLOŽENOST

NIVO 1

VELIČINA GRUPE

8 ILI VIŠE

VRJEME

40 MINUTA

Savjeti za fasilitatore/ke

Budite slobodni da promijenite bilo koje od pitanja ili da prepravite aktivnosti prema interesima i nivou vaše grupe.

Kada bilježite odgovore na svako pitanje, zapišite samo ključne riječi. Svrha tabele je da vam kasnije pomogne u diskusiji. Nakon svakog kruga pozabavite se kratko svakim pitanjem gdje je potrebno pojašnjenje gdje postoje eventualne razlike u tumačenju. Naglasite svaku tačku koja zahtijeva precizniju diskusiju i dogovorite se da se na nju vratite na kraju.

Moguće je da će učesnici davati primjere za koje vi nijeste znali, bilo zato što su nepoznati ili lični. To ne bi trebalo da bude problem. Niko ne može očekivati da zna sve! Možete pitati učesnike kako znaju za neki određeni dio informacije i razgovarati o njenoj autentičnosti i pouzdanosti. U stvari, to je dobra prilika da ohrabrite učesnike da razmišljaju o kritičkom odnosu prema informaciji, kao važnom principu.

Pojedini odgovori će biti kontroverzni. Na primjer, neko može reći da je abortus negiranje prava na život. Neki učesnici u grupi mogli bi se veoma čvrsto držati ovog stava; ostali se mogu - jednako čvrsto - ne slagati. Prva stvar u učenju jeste pokušati shvatiti bilo koje pitanje iz različitih perspektiva: pokušati saznati zašto se ljudi drže svojih stavova upravo na taj način. Uvijek postoje sukobi interesa i prava (u ovom slučaju interesi i prava majke i nerođenog djeteta). Bez obzira na razliku u mišljenju ili tumačenju prava, učesnici treba da postupaju s poštovanjem prema onima čija se mišljenja razlikuju od njihovih sopstvenih. Oni se ne moraju slagati sa stavovima, ali treba da poštuju tu osobu.

Druga stvar u učenju jeste da treba da znamo da ljudska prava izazivaju i polemike. Nije striktno jasno, niti je jednom za sva vremena odlučeno kako ih treba tumačiti i primjenjivati; moraju se preispitivati i stalno razvijati. Zbog toga je odgovornost svih da učestvuju u procesu promocije i zaštite ljudskih prava.

Prijedlozi za nastavak

Uzmite jedan ili dva odgovora koji su izazvali kontroverzu i porazgovarajte o dilemama koje nameće stvarnog života, kada pokušavamo razviti kulturu i poštovanje ljudskih prava.

Drugi način istraživanja ljudskih prava je pomoću slika. Kako učesnici vide ljudska prava, saznajte kroz aktivnost „Što vidiš?“, sa strane 188. Aktivnost može dovesti do mnogih diskusija, na primjer, o stereotipima - kako gradimo naše vizije svijeta i predstave diskriminacije.

Ključni datumi

8. maj

Međunarodni dan
Crvenog krsta i
Crvenog polumjeseca

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE
Kviz

Naziv dokumenta koji proklamuje ljudska prava	Posebno pravo koje moraju imati sva djeca	Sestrinska organizacija Crvenog krsta
Pravo koje se uskraćuje nekim osobama u vašoj zemlji	Ljudsko pravo koje je bilo negirano lično vama	Organizacija koja se bori za ljudska prava
Dužnost koji svi imamo u vezi sa našim ljudskim pravima	Primjer diskriminacije	Prava koja se ponekad negiraju ženama
Neko ko se bori za ljudska prava	Kršenje prava na život	Primjer kako se može povrijediti nečije pravo na privatnost

Vidi sposobnost!

Vidi sposobnost – a ne nesposobnost!

Teme	Diskriminacija i ksenofobija, Socijalna prava, Sport
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	6-36
Vrijeme	120 minuta
Pregled	<p>Praktična aktivnost koja podstiče na saosjećanje sa osobama s posebnim potrebama. Neka od obrađenih pitanja su:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ prepreke s kojima se suočavaju osobe s posebnim potrebama ▪ doživljavanje prava osoba s posebnim potrebama kao osnovnih ljudskih prava.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na zaštitu od diskriminacije ▪ Jednakost u dostojanstvu i pravima ▪ Pravo na socijalno osiguranje
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podići svijest o nekim od svakodnevnih problema s kojima se suočavaju osobe s posebnim potrebama ▪ Steći uvid u potrebe osoba s posebnim potrebama i vještine reagovanja na njih ▪ Promovisati saosjećanje i solidarnost
Materijali	<p><i>Za uvod:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ List papira i olovka po učesniku/ci <p><i>Za II dio, po paru:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Plastična vrećica koja sadrži list kupusa ili salate, olovka, jedna školska kreda, list (sa nekog drveta), papir u boji i flaša ili limenka nekog soka ▪ Povez za oči ▪ List papira i olovka <p><i>Za III dio, po paru:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 kartica sa ulogom ▪ Jedan list papira i olovka <p><i>Za IV dio:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Invalidska kolica, jedna kolica za osam ljudi ▪ Prostor za pravljenje staze sa preprekama (druga prostorija je poželjna, ali ne i neophodna). Alternativa – izlazak van prostorije ▪ Prepreke: na primjer, stolovi i stolice, drvene daske, gomila starih novina, itd ▪ Jedan veliki list papira ili tabla i markeri ▪ Sat ili štoperica

TEME

DISKRIMINACIJA

SOCIJALNA PRAVA

SPORT

SLOŽENOST

NIVO 4

NIVO 3

NIVO 2

NIVO 1

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

6-36

VRJEME

120 MINUTA

- Priprema**
- Napravite kartice sa ulogama. Možete odabrati jednu od situacija predloženih uz ovu aktivnost, ili razvijte svoju vlastitu.
 - Ako je moguće, unaprijed pripremite drugu prostoriju za trku s preprekama. Ili, još bolje, izađite napolje, gdje ćete stazu s preprekama moći da napravite na zahtjevnijem terenu. Ako je ipak pripremate unutar prostorije, iskoristite stolove i stolice da napravite uske prolaze, a drvene daske ili stari papir – kao zamjenu za prirodno težak teren.

Uputstva

Ova aktivnost je organizovana u četiri dijela: I dio, uvod; II dio, hodanje s povezom preko očiju; III dio, komunikacija gestovima; IV dio, trka u invalidskim kolicima.

I dio - Uvod (10 minuta)

1. Objasnite da se aktivnost fokusira na tri posebna hendikepa: nedostatak vida, gluvonijemost, paralizu.
2. Pozovite učesnike/ce da par minuta razmisle o tome kako bi željeli, odnosno kako ne bi željeli da se postupa prema njima, kao osobama s posebnim potrebama. Dopustite im da zapišu nekoliko ključnih riječi.
3. Sada zamolite učesnike/ce da napišu čega bi se najviše plašili kada bi imali neku vrstu hendikepa.
4. Kada ovo urade, zamolite ih da preokrenu svoje papire i „zakorače u stvarnost“.

II dio - Hodanje s povezom preko očiju

1. Zamolite učesnike da formiraju parove. Podijelite im poveze za oči. Jedna osoba iz svakog para treba da bude osoba s hendikepom, druga osoba njen vodič. Odgovornost vodiča jeste da sve vrijeme brine za sigurnost svog partnera. Na jednostavna pitanja, koja se odnose na sigurnost, vodiči mogu odgovarati sa „da“ ili „ne“.
2. Zamolite vodiče da izvedu svoje partnere u petominutnu šetnju, koja uključuje penjanje i silaženje niz stepenice ili izlazak vani, ako je moguće.
3. Po povratku u sobu, pustite da vodiči povedu svoje partnere do njihovih stolica. Ali, na stolici će biti iznenađenje! Vrećica! Šta je u njoj?
4. Osoba koja ima povez preko očiju mora da prepozna sadržaj. Vodič treba da zapiše njihova pogađanja.
5. Zatim dopustite „slijepim“ igračima da skinu povez i vide predmete. Pozovite partnere da ukratko razmijene svoja iskustva i iznenađenja jedni s drugima.
6. Dajte učesnicima par minuta da „izađu“ iz svojih uloga, a zatim pređite na dio 3.

III dio - Razgovor znakovima

1. Recite parovima da zamijene uloge; vodiči su sada osobe s hendikepom – ovog puta su to nijeme osobe – a njihovi partneri su im glavni pomagači.
2. Podijelite svakom učesniku koji igra osobu s hendikepom po jednu od kartica sa situacijom. Oni ne smiju pokazati karticu svom partneru. Pomagačima podijelite list papira i olovku.
3. Objasnite da „nijemi“ igrači treba da izlože svoj problem pomagaču. Oni ne smiju govoriti, pisati, niti crtati. Pomagači treba da zapišu značenje poruke, kako su ga oni razumjeli.
4. Kada „nijemi“ igrač „saopšti“ najviše što može, treba da pokaže karticu svom pomagaču. Pozovite parove da ukratko razmotre svoje namjere, probleme i frustracije.

IV dio - Trka s preprekama u invalidskim kolicima

1. Pokažite učesnicima stazu s preprekama. Objasnite da je pobjednik ona osoba koja pređe stazu u najkraćem roku. Postoje i kazne za sudaranje s preprekama koje su na putu.
2. Zabilježite rezultate na velikom listu papira.
3. Kada su svi koji su željeli da probaju završili, napravite malu pauzu i pređite na analizu i evaluaciju.

Analiza i evaluacija

Uradite je sa cijelom grupom. Počnite s analizom II, III i IV dijela ove aktivnosti, a zatim se osvrnite na ono što su učesnici znali na početku i što su naučili iz ovog iskustva.

1. Počnite hodanjem s povezom preko očiju. Zamolite i one koji su bili s povezima i one koji su bili njihovi pomagači da podijele svoja iskustva.
 - Kako se svako od njih osjećao za vrijeme vježbe?
 - Što je bilo najteže? Što je bilo smiješno? Što je bilo strašno?
 - Koliko je bilo teško vjerovati i/ili zaslužiti nečije povjerenje?
 - Koliko su učesnici bili uspješni u identifikaciji predmeta u vrećici? Koja su čula koristili? Koliko se učesnika usudilo da otvori flašu/konzervu i da proba piće?
2. Nastavite sa pregledom II dijela, sporazumijevanje znakovima.
 - Kako se svako od njih osjećao za vrijeme vježbe?
 - Što je bilo najteže? Što je bilo smiješno? Što je bilo strašno?
 - Da li je za njih bilo frustrirajuće sporazumijevati se znakovima, a da ih pritom niko ne razumije?
3. Sljedeći osvrt je na trku s preprekama u invalidskim kolicima.
 - Kako su se učesnici osjećali zato što nijesu bili potpuno pokretni?
 - Što je bilo najteže? Što je bilo smiješno? Što je bilo strašno?
4. Sada se osvrnite na strahove i očekivanja koje su učesnici izrazili na početku vježbe. Zamolite učesnike da pregledaju ključne riječi koje su zapisali.
 - Da li su se neki njihovi strahovi potvrdili tokom aktivnosti?
 - Kako su učesnici pokušali da pomognu svojim partnerima?
 - Kako je pomoć primljena?
 - Da li je teško procijeniti koliko pomoći treba pružiti?
5. Čega su se učesnici bojali u hendikepiranosti? Na čemu su se zasnivali njihovi strahovi? Da li su se učesnici ikada bojali da će zbog neke nesreće ili bolesti postati hendikepirani?
6. Koja ih je stvar koju su naučili tokom aktivnosti najviše iznenadila?
7. Da li učesnici poznaju nekoga ko je slijep, nijem ili vezan za invalidska kolica? Kako izgleda njihov društveni život? Kako drugi ljudi reaguju na njih?
8. Pogledajte okruženje u zgradama i okolnim ulicama: koliko je ono „prijateljsko“ u odnosu na osobe s posebnim potrebama?
9. Što se može i što treba uraditi da se osigura jednakost i dostojanstvo osoba s posebnim potrebama?
10. Da li se prava osoba s posebnim potrebama tiču ljudskih prava? Koja se prava u UDLJP posebno odnose na njih?
11. Što vaša škola, udruženje ili lokalna omladinska grupa može uraditi da promoviše jednakost i dostojanstvo osoba s posebnim potrebama?

Ključni datumi **Savjeti za fasilitatore/ke**

3. decembar
Međunarodni dan
osoba sa
invaliditetom

Za IV dio nemojte praviti suviše dugu stazu s preprekama. Dovoljna su 2-3 minuta, naročito ako imate dvoje ili troje invalidskih kolica, zato što bi učesnici morali čekati i moglo bi im postati dosadno. Pokušajte pozajmiti invalidska kolica iz lokalne bolnice ili organizacije koja pruža podršku osobama koje imaju privremenu potrebu za invalidskim kolicima. U suprotnom, moraćete da improvizujete i date učesnicima drugačiji zadatak. Na primjer, mogli bi nositi ogromnu gumenu čizmu na pogrešnoj nozi!

Kako ćete voditi ovu aktivnost, u velikoj mjeri zavisice od grupe. Pobrinite se da svi shvate da će proći kroz različite „simulacije stvarnosti“ kroz koje će imati priliku da eksperimentišu sa svojim osjećanjima i reakcijama na to kako je to imati hendikep. Objasnite im da nije svrha nikoga ismijati, niti izazvati nepotreban stres ili nelagodu. Učesnici treba „prirodno“ da se ponašaju i ne smiju pretjerivati. Objasnite im da se u određenim momentima mogu osjećati nespretno ili nesigurno, ali da im se ništa štetno ili opasno neće dogoditi.

Ako nemate vremena da uradite sve „simulacije stvarnosti“, uradite jednu ili dvije. Iskustvo s povezom na očima možda je lično najizazovnije i najdirljivije iskustvo predstavljeno u ovoj aktivnosti. Zato, ako morate izabrati samo jedan dio, preporučuje se da izaberete ovaj. Dopusnite učesnicima da se zamijene, tako da oboje dožive osobe s hendikepom. Ne zaboravite da u ovom slučaju morate napraviti i drugi set predmeta za identifikaciju.

Ova aktivnost je ozbiljna, ali možete očekivati mnogo smiješnih situacija. Dopusnite ih. Intervenirajte ili prokomentarišite samo ako učesnici rade nešto što nije bezbjedno, ili daju komentare kojima ismijavaju osobe s hendikepom. Mogli biste ovo takođe naglasiti nekim pitanjem u evaluaciji i analizi, npr.: kada ljudi ismijavaju osobe s hendikepom? Kako neko može da ocijeni granicu između dobre šale i uvrede?

Varijacije

Možete simulirati mnoge druge hendikepe, uključujući i one manje primjetne. Na primjer, teškoća u učenju ili izgovoru, zavisno od toga što je najbliže stvarnosti vaše grupe. Jedna od mogućnosti jeste da simulirate situaciju osujećenosti vezane za starosnu dob: ovo može koristiti za podizanje svijesti mladih o starijim osobama i (nedostatku) uslova za dostojanstven život.

Prijedlozi za nastavak

Ako radite sa djecom, možete pogledati član 23 KPD, koji kaže da djeca s posebnim potrebama imaju pravo na posebnu njegu, obrazovanje i obuku koja će im pomoći da potpuno uživaju i da pristojno žive. Možete zamoliti grupu da sazna više o osobama iz njihovog društvenog okruženja (uključujući porodicu) koje pate od neke vrste hendikepa. Dalje, mogu istražiti kojim uslugama i mjerama te osobe imaju pristup. Ima li djece s posebnim potrebama u njihovoj omladinskoj grupi, udruženju ili u školi? Mogu li oni raditi isto što i svi ostali? Ako ne, zašto ne?

Ako grupa želi da ispita reakcije na česte probleme diskriminacije druge vrste – diskriminacije po osnovu rase – mogu uraditi aktivnost „Odgovor na rasizam“, na strani 201.

Ideje za akciju

Učesnici mogu željeti da identifikuju neku posebno ranjivu grupu i odlučiti šta sami mogu/ treba da urade kako bi ih podržali. Za smjernice i ideje konsultujte odjeljak u priručniku *Preduzimanje akcije*. Važno je raditi zajedno s organizacijama koje rade s hendikepiranim osobama i početi od potreba ovih osoba, koje oni sami definišu i prepoznaju.

Dodatne informacije

Nivo brige i zaštite prava osoba s posebnim potrebama veoma se razlikuje od države do države - navodno zbog ekonomskih razloga, ali u suštini ti razlozi vjerovatno imaju više veze sa jednakošću i društvenom solidarnošću. Na primjer, socijalno osiguranje može, a ne mora pokriti cijenu slušnog aparata. Može, a ne mora biti posebnih mjera kojima bi se gluvim osobama obezbijedila posebna telekomunikacijska oprema. Ili, ako nekome trebaju električna invalidska kolica, ponekad zajednica ili država plaćaju za to.

Informacije o diskriminaciji osoba s posebnim potrebama mogu se naći u osnovnim informacijama o diskriminaciji i ksenofobiji na strani 338. Informacije o Paraolimpijskim igrama mogu se naći u informacijama o sportu i ljudskim pravima na strani 392.

Napomena: Ovu aktivnost je predložila dr Monika Madai, predsjednica organizacije Zajednička sudbina (Kozos Sors Egysulet, mađarska NVO za promociju socijalne integracije osoba s hendikepom i osoba bez hendikepa). Ona je i članica Mađarskog nacionalnog savjeta za pitanja hendikepiranih, koji predstavlja Mađarsku u Rehabilitation International. Takođe je međunarodna trenerica mladih, i sama osoba s hendikepom od rođenja.

MATERIJAL ZA UČESNIKE

Situacija 1

Bez riječi, pokušajte objasniti vašem prijatelju da ste bili žrtva nasilja. Grupa mladih skinhedsa vas je napala u parku, ukrali su vam torbu i pretukli vas. Pitajte gdje se nalazi policijska stanica.

Ne možete pričati, pisati, niti crtati na papir.

Situacija 2

Vi ste u restoranu škole ili nekog od evropskih centara za mlade. Objasnite kuvaru da ne možete jesti špagete "bolognese", jer ste vegan: ne samo da ne jedete meso nego ste vegetarijanac koji ne jede ni mliječne proizvode (npr. mlijeko, jaja ili sir).

Ne možete pričati, pisati, niti crtati na papir.

Sport za sve

„Loša je igra u kojoj niko ne pobjeđuje.“
Italijanska poslovice

TEME

SPORT

DISKRIMINACIJA

ZDRAVLJE

SLOŽENOST

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

8 ILI VIŠE

VRJEME

120 MINUTA

Teme	Sport, Diskriminacija i ksenofobija, Zdravlje
Složenost	2
Veličina grupe	8+
Vrijeme	120 minuta
Pregled	Ovo je aktivnost koja zahtijeva dosta energije. Učesnici koriste svoju maštu i kreativnost za kreiranje novih igara. Uključuje: <ul style="list-style-type: none"> ▪ pravila igre, njihovu opravdanost i praćenje ▪ ideju o ljudskim pravima kao pravilima življenja ▪ diskriminaciju u sportovima
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na zdravlje ▪ Jednakost u dostojanstvu i pravima
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podići svijest o socijalnoj i političkoj isključenosti iz sportskih aktivnosti ▪ Razviti vještine grupnog rada, saradnje i kreativnosti ▪ Podstaci učesnike/ce da razmišljaju o ljudskim pravima kao pravilima za poštenu igru u životu
Materijal	Trebaće vam po jedan komplet sljedećih stvari, za svaku grupu od po 4 igrača: <ul style="list-style-type: none"> ▪ 4 velike kante ili korpe za stari papir ▪ 1 klupko tankog konopca ▪ 2 lopte veličine fudbalske lopte ▪ 2 novina ▪ 1 komad krede ▪ Makaze
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ispričajte učesnicima/ama o pokretu „Sport za sve“. Recite im da je, povodom obilježavanja milenijuma, Nacionalni sportski savjet odlučio da organizuje takmičenje za izmišljanje nove igre koju bi svi mogli igrati. 2. Zamolite učesnike da formiraju grupe od po četvoro. 3. Objasnite da svaka grupa ima 20 minuta da izmisli igru koristeći predmete koji su im na raspolaganju. Grupa sama odlučuje koji su ciljevi i pravila igre. 4. Neka sve grupe odigraju igre drugih grupa.

Analiza i evaluacija

Počnite sa pregledom – kako su učesnici iz različitih grupa radili jedni s drugima i da li su uživali u aktivnosti. Zatim nastavite sa diskusijom o samim igrama i pravilima koje su učesnici izmislili i, na kraju, razgovarajte o sportu i o igrama u stvarnom životu.

- Da li je bilo teško kreirati igre?
- Kako je grupa radila? Demokratski, ili je jedna osoba odlučivala?
- Da li ste podijelili zadatke? Npr, da li je jedna osoba bila zadužena za ideje, druga za pretvaranje ideja u praktičan oblik, treća za uspostavljanje igre, itd.?
- U kojoj su igri učesnici najviše uživali? Što igru čini „dobrom igrom“?
- Koje su grupe smatrale da je nužno mijenjati pravila onda kada su probali igrati igru sa ostalima? Zašto su morali mijenjati pravila i kako su to radili? (Da li je proces sprovela cijela grupa, nekoliko pojedinaca ili jedna osoba?)
- Koliko je važno imati jasne ciljeve i poštena pravila, da bi svako osjećao da može učestvovati?
- Da li su se svi osjećali sposobnima da potpuno učestvuju, ili da li je neko osjećao da ni/je u prednosti?
- U stvarnosti, na koji su način određene grupe isključene iz sporta? Koji postupci isključivanja predstavljaju kršenja ljudskih prava?
- Članovi UDLJP se mogu smatrati pravilima življenja u pluralističkom svijetu. Da li su ta pravila dobra? Na primjer, da li su ona prihvatljiva svim igračima (svakome širom svijeta)? Ima li dovoljno pravila ili ih je previše? Da li su pravila poštena? Da li svi igrači (sve države) igraju po pravilima?

Savjeti za fasilitatore/ke

Pokušajte da obezbijedite da grupe budu „mješovite“, npr., visoke i niske osobe, oni sa naočarima i oni bez, miješani polovi, starosna dob, atletske sposobnosti, itd.

Zavisno od grupe, pokušajte da počnete sesiju sa „mozgalicom“ o igrama uopšte. Na primjer, da li igre treba da imaju jasnu svrhu ili ciljeve i pravila.

Možda ćete morati da postavite granice, na primjer, da igra mora da se igra na odgovarajućoj lokaciji, ili da učesnici ne traje duže od dvadeset minuta. Ako nađu greške u dizajnu, dok se njihova igra igra, dopustite da dizajneri igre promijene i pravila.

Diskusija se može povezati sa ljudskim pravima na različite načine. Možete analizirati sličnosti i razlike između pravila i ljudskih prava. Dobra pravila, kao ljudska prava, postoje da osiguraju poštenu igru, time što će ograničiti upotrebu sile nekih igrača nad drugima. Pravila se moraju primijeniti na sve igrače. Na isti način su i ljudska prava univerzalna. Mnoga pravila propisuju neko pravo zajedno sa odgovornostima. Na primjer, fudbaler ima pravo da šutne loptu, ali ne i kolegu igrača. U slučaju kršenja pravila, postoje kazne.

Proces donošenja odluka o promjeni pravila može se uporediti sa načinom na koji se zakoni mijenjaju u „stvarnom životu“. Da li se oni mijenjaju odlukom, ili ih mijenja zakonodavno tijelo, ili narod putem referenduma, ili konsultacijama sa NVO-ima ili ostalima?

U analizi, učesnici mogu reći da isključivost i diskriminacija nijesu stvarno velika pitanja, jer ljudi prirodno teže da biraju one sportove u kojima su oni dobri. Na primjer, visoki ljudi mogu igrati košarku, a manje energični karambol ili šah. Pored toga, dešava se da mlađe osobe koje obećavaju u nekom sportu dobijaju svu pažnju i prilike za takmičenja, a da oni koji vole da igraju iz zabave dobijaju manje. Neki sportovi su posebni isključivo po osnovu imovnog stanja, jer je, na primjer, potrebna skupa oprema ili treniranje.

Možda biste mogli svojoj grupi ispričati o Projektu uličnih sportova, inicijativi među mladima na Balkanu koja promovise toleranciju i ljudska prava (pogledajte dodatne informacije o sportu i ljudskim pravima na strani 392).

Ključni datumi

10. oktobar

Svjetski dan
mentalnog zdravlja

Varijacije

Ako želite koristiti ovu aktivnost prije svega za promociju vještina rada u grupi, možete zamoliti jednu grupu da osmisli timsku igru, a drugu da osmisli takmičarsku igru. U analizi možete uporediti koja se igra učesnicima/ama više dopala.

Prijedlozi za nastavak

Ako je grupa zainteresovana za istraživanje teme o jednakosti, predložite im da odigraju „Put u zemlju jednakosti“, sa strane 185, koja istražuje pitanja vezana za ravnopravnost polova.

Ideje za akciju

Organizujte „Sportski dan“ za saradnju. Pozovite mlade ljude iz klubova da igraju vaše nove igre. Grupa će morati da odluči o tome kako da se što veći broj mladih uključi u ovaj događaj.

Dodatne informacije

„Sport za sve“ je pokret koji promovise olimpijski ideal da je sport ljudsko pravo svih pojedinaca, bez obzira na rasu, socijalnu klasu i pol. Pokret ohrabruje sportske aktivnosti kojima se mogu baviti osobe svih uzrasta, oba pola i različitog socijalnog i ekonomskog stanja. www.olympic.org/i/e/sportall

Napravi korak naprijed

„Sve potiče od prava drugih i moje vječite dužnosti da ih poštujem.“

Emmanuel Lévinas

Teme	Diskriminacija i ksenofobija, Siromaštvo, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	10 - 30
Vrijeme	60 minuta
Pregled	<p>Mi smo svi jednaki, ali su neki „jednakiji“ od drugih. U ovoj aktivnosti učesnici/e će doživjeti kako izgleda biti neko drugi u njihovom društvu. Aktivnost problematizuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ društvenu nejednakost koja je često izvor diskriminacije i isključivosti ▪ saosjećanje i njegove granice
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Promovisati saosjećanje s drugima koji su različiti ▪ Podići svijest o nejednakim mogućnostima u društvu ▪ Njegovati razumijevanje o mogućim ličnim posljedicama zbog pripadanja određenim društvenim manjinama ili kulturnim grupama
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kartice sa ulogama ▪ Otvoreni prostor (hodnik, velika prostorija, ili negdje vani) ▪ Kasete ili CD sa laganom/opuštajućom muzikom
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pažljivo pročitajte aktivnost. Pregledajte listu „situacija i događaja“ i prilagodite je grupi sa kojom radite. ▪ Napravite kartice sa ulogama, jednu po učesniku. Iskopirajte (prilagođeni) list, isijecite trake sa ulogama i presavijte ih.

Uputstva

1. Kreirajte ugodnu atmosferu s laganom muzikom u pozadini. Alternativa - zamolite učesnike za tišinu.
2. Podijelite kartice sa ulogama, bez reda, svakom učesniku po jednu. Recite im da ih zadrže za sebe i da ih ne pokazuju nikom drugom.
3. Pozovite ih da sjednu (bolje na pod) i da pročitaju svoje uloge.
4. Recite im da počnu sa uživljavanjem u ulogu. Da biste im pomogli, pročitajte neka od sljedećih pitanja; nakon svakog pitanja napravite pauzu, da biste učesnicima dali vremena da zamisle se u toj ulozi i u tom životu.
 - Kakvo je bilo vaše djetinjstvo? U kakvoj ste kući živjeli? Koje igre ste igrali? Čime su se bavili vaši roditelji?
 - Kakav je sada vaš svakodnevni život? Gdje se družite? Što radite ujutro, po podne, uveče?
 - Koju vrstu životnog stila imate? Gdje živite? Koliko novca zarađujete mjesečno? Što radite u slobodno vrijeme? Što radite za praznike?
 - Što vas uzbuđuje, a čega se plašite?

TEME

DISKRIMINACIJA

SIROMAŠTVO

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

N I V O 4
N I V O 3
N I V O 2
N I V O 1

N I V O 2

VELIČINA GRUPE

10-30

VRJEME

60 MINUTA

5. Sada zamolite učesnike da budu potpuno tihi i da se poređaju u vrstu jedni pored drugih (kao na startnoj liniji).
6. Recite učesnicima da ćete naglas pročitati listu situacija ili događaja. Svaki put kada na izjavu mogu odgovoriti sa „da“, treba da naprave korak naprijed. U suprotnom, treba da ostanu tamo gdje jesu i ne pomjeraju se.
7. Naglas čitajte situacije, jednu po jednu. Napravite pauzu između svake izjave i dajte učesnicima vremena da naprave korak naprijed i da pogledaju oko sebe, da vide koji je njihov položaj u odnosu na ostale.
8. Na kraju, pozovite sve da pogledaju svoje konačne pozicije. Dajte im nekoliko minuta da „izađu“ iz uloge, prije nego što se okupite u veliku grupu.

Analiza i evaluacija

Počnite pitajući učesnike što se desilo u ovoj aktivnosti i što misle o njoj, a zatim pređite na razgovor o pitanjima koja su se javila i o tome što su iz njih naučili:

1. Kako su se osjećali kada su koračali naprijed, ili kada su ostajali na mjestu?
2. Za one koji su često koračali naprijed - kada su počeli primjećivati da se ostali nijesu kretali tako brzo kao oni?
3. Da li je neko osjećao da ima kretanja kada se ignorišu njihova osnovna ljudska prava?
4. Mogu li učesnici pogoditi koja je čija uloga bila? (Dozvolite učesnicima da u ovom dijelu diskusije razotkriju svoje uloge.)
5. Koliko je bilo lako ili teško igrati različite uloge? Kako su zamišljali da izgleda osoba koju su igrali?
6. Da li je ova vježba na neki način ogledalo društva? Kako?
7. Koja ljudska prava su u pitanju za svaku od uloga? Može li neko reći da se njihova ljudska prava nijesu poštovala ili da im nije imao pristupa?
8. Koji prvi koraci se mogu preduzeti da bi se ukazalo na nejednakosti u društvu?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ako ovu aktivnost radite na otvorenom prostoru, pobrinite se da vas učesnici/ce mogu čuti, posebno ako radite sa velikom grupom! Možda ćete za prenošenje izjava koristiti vaše ko-fasilitatore/ke.

Na početku, u fazi uživljanja u uloge, možda će neki od učesnika reći da malo znaju o životu osobe koju treba da igraju. Recite im da to nije posebno važno, da koriste svoju maštu i urade to najbolje što mogu.

Snaga ove aktivnosti leži u uticaju stvarnog viđenja sve veće udaljenosti među učesnicima, posebno na kraju, kada bi trebalo da bude velika udaljenost između onih koji su često koračali naprijed i onih koji nijesu. Da povećate njen uticaj, važno je da prilagodite uloge, tako da što više odražavaju stvarnost iz života učesnika. Ako to radite, provjerite da li ste prilagodili uloge tako da minimalni broj učesnika napravi korake unaprijed (što znači da mogu odgovoriti sa „da“). Ovo se takođe primjenjuje ako imate veliku grupu i kada treba smisliti više uloga.

Za vrijeme analize i evaluacije važno je istražiti koliko su učesnici znali o liku čiju je ulogu trebalo igrati. Da li je to bilo kroz lično iskustvo, kroz druge izvore informacija (knjige, filmove i viceve)? Da li su oni sigurni da su slike i informacije, koje su imali o likovima, pouzdane? Na ovaj način možete predstaviti kako djeluju stereotipi i predrasude.

Ova aktivnost je posebno značajna za pravljenje veze između različitih generacija prava (građanska/politička i socijalna/ekonomska/kulturna prava) i pristup njima. Problemi siromaštva i društvene isključenosti nijesu samo problem formalnih prava - iako ovaj drugi postoji, na primjer, za izbjeglice i azilante. Vrlo često je problem u efikasnosti kod pristupa tim pravima.

Varijacije

Jedan način za dobijanje više ideja i produblјivanje razumijevanja učesnika/ca jeste da se prvo radi u malim grupama, a zatim da se oni okupe u veliku grupu i razmijene ideje. Ako radite tako, jako je bitno imati kofasilitatora. Pokušajte ovu metodu rada u malim grupama – u drugom dijelu analize, nakon što se otkrije svaka uloga. Zamolite učesnike da istraže ko u njihovom društvu ima manje, a ko više šansi ili mogućnosti, i koji prvi koraci mogu i treba da se preduzmu da bi se ukazalo na nejednakosti. Alternativa - zatražite da učesnici odaberu jedan od likova, i pitajte što se može uraditi, odnosno, koje obaveze i odgovornosti imaju oni sami, te zajednica i vlast prema toj osobi.

Prijedlozi za nastavak

U zavisnosti od društvenog konteksta u kojem radite, možete pozvati predstavnike nekih organizacija, koje se zalažu za određene kulturne ili socijalne manjine, da razgovaraju sa grupom. Saznajte od njih za koja pitanja se trenutno bore i na koji način im mladi ljudi mogu pomoći. Ovakav susret „licem u lice“ će takođe biti prilika da se ukaže na neke predrasude ili da se analiziraju stereotipi koji su se ispoljili tokom diskusije.

Ako grupa želi saznati više o pitanjima koja su u vezi sa nejednakostima u obrazovanju širom svijeta i koje se mjere u svijetu preduzimaju da se ukaže na ovaj problem, možda ćete željeti da pogledate vježbu „Obrazovanje za sve“, na strani 122 .

Ideje za akciju

Odaberite ideje za nastavak. Razmotrite kako vi i mladi možete pomoći grupama i organizacijama koje rade sa kulturnim i socijalnim manjinama, a zatim ideje sprovedite u djelo.

Ključni datumi

18. decembar

Međunarodni dan
migranata

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Kartice sa ulogama

Ti si nezaposlena samohrana majka.	Ti si predsjednik omladinskog ogranka političke partije (koja je sada na vlasti).
Ti si kćerka lokalnog direktora banke. Na univerzitetu studiraš ekonomiju.	Ti si sin kineskog imigranta koji uspješno vodi posao sa brzom hranom.
Ti si Arapkinja, muslimanka, koja živi sa roditeljima koji su jako religiozni ljudi.	Ti si kći američkog ambasadora u državi u kojoj trenutno živiš.
Ti si vojnik na odsluženju obaveznog vojnog roka.	Ti si vlasnik uspješne kompanije za uvoz-izvoz.
Ti si fizički onesposobljen mladić i možeš da se krećeš samo u invalidskim kolicima.	Ti si penzionisani radnik fabrike koja proizvodi obuću.
Ti si 17-godišnja Romkinja koja nikada nije završila osnovnu školu.	Ti si djevojka mladog umjetnika koji je heroinski zavisnik.
Ti si HIV pozitivna sredovječna prostitutka.	Ti si 22-godišnja lezbljka.
Ti si nezaposleni učitelj u državi čiji novi službeni jezik ne govoriš tečno.	Ti si manekenka afričkog porijekla.
Ti si 24-godišnja izbjeglica iz Avganistana.	Ti si 27-godišnji beskućnik.
Ti si ilegalni imigrant sa Malija.	Ti si 19-godišnji sin farmera iz veoma udaljenog planinskog sela.

Situacije i događaji

Pročitajte naglas sljedeće situacije. Omogućite neko vrijeme nakon što pročitate situaciju, da učesnici mogu napraviti korak naprijed i vidjeti koliko su se pomjerali jedni od drugih.

- Nikada se nijesi susretao sa bilo kakvom ozbiljnom finansijskom teškoćom.
- Imaš pristojan dom sa telefonskom linijom i televizorom.
- Osjećaš da se tvoj jezik, vjera i kultura poštuju u društvu u kojem živiš.
- Osjećaš da je tvoje mišljenje o socijalnim i političkim pitanjima važno, i da se tvoji stavovi slušaju.
- Druge osobe se konsultuju s tobom o različitim pitanjima.
- Ne plašiš se da će te policija zaustaviti.
- Znaš kome da se obratiš za savjet i pomoć, ako treba.
- Nijesi nikada osjećao/la diskriminaciju zbog svog porijekla.
- Imaš socijalnu i zdravstvenu zaštitu adekvatnu svojim potrebama.
- Možeš da ideš na odmor jednom godišnje.
- Možeš pozvati prijatelje kući na večeru.
- Imaš zanimljiv život i pozitivan odnos prema svojoj budućnosti.
- Možeš da studiraš i da biraš profesiju po vlastitom izboru.
- Ne plašiš se da ćeš biti uznemiravan ili napadnut na ulici ili u medijima.
- Možeš da glasaš na državnim i lokalnim izborima.
- Možeš da slaviš svoje najvažnije vjerske praznike sa porodicom i prijateljima.
- Možeš da učestvuješ na međunarodnom seminaru u inostranstvu.
- Možeš da ideš u bioskop ili pozorište barem jednom sedmično.
- Ne plašiš se za budućnost svoje djece.
- Možeš kupiti novu odjeću barem jednom u tri mjeseca.
- Možeš se zaljubiti u koga god želiš.
- Osjećaš da se tvoje sposobnosti cijene i poštuju u društvu u kojem živiš.
- Možeš koristiti internet i imati korist od njega.

Uticaj interneta

U svakoj važnijoj tehnologiji postoje političke ili socijalne predrasude

TEME

 MEDIJI

 GLOBALIZACIJA

 OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1
NIVO 4

VELIČINA GRUPE

 8-50

VRIJEME

 180 MINUTA

Teme	Mediji, Globalizacija, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 4
Veličina grupe	8-50
Vrijeme	180 minuta
Pregled	Ova aktivnost obuhvata i male grupe i diskusiju cijele grupe za analizu pitanja o: <ul style="list-style-type: none"> ▪ budućnosti interneta i podjele koju on kreira ▪ upotrebe interneta za promociju ljudskih prava
Srodna prava	Bilo koja ljudska prava
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podići svijest o značaju interneta i pristupa informacijama širom svijeta ▪ Razviti maštu i vještine kritičkog mišljenja ▪ Promovisati pravdu i solidarnost sa drugima radeći na promociji pitanja ljudskih prava
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kopije materijala za učesnike/ce ▪ Veliki listovi papira i markeri za svaku grupu ▪ Prostor za cijelu grupu i rad u malim grupama
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Napravite kopije materijala za učesnike broj 1 "Šest opcija za predviđanje uticaja interneta", dovoljna je jedna kopija za dva učesnika. ▪ Kopirajte materijale za učesnike/ce 2, 3, 4, 5 i 6, tako da svaki član u pet radnih grupa ima kopiju.

Uputstva

Ova aktivnost je iz tri dijela: I dio - upoznavanje (10 minuta), II dio - predviđanje uticaja interneta (60 minuta) i III dio - kako se internet može koristiti za promociju ljudskih prava (90 minuta).

I dio - Upoznavanje (10 minuta)

1. Predstavite aktivnost, objasnite da će biti potrebna mašta i vještine kritičkog mišljenja svih učesnika. Njihov zadatak će biti da procijene uticaj interneta i uopšte novih informacijskih tehnologija na naše živote i rad na ljudskim pravima.
2. Kao brzo zagrijavanje, i da biste obezbijedili određeno opšte znanje, dajte grupi nekoliko osnovnih činjenica o internetu, a zatim ih zamolite da razgovaraju u parovima o njihovim sopstvenim iskustvima sa internetom i o prednostima i nedostacima njegove upotrebe. Za ovo im omogućite oko 10 minuta.

II dio- Predviđanje uticaja interneta (60 minuta)

1. Podijelite kopije materijala za učesnike broj 1 - "Šest opcija za predviđanje uticaja Interneta". Objasnite da, u svrhu polarizacije odluka, scenariji predstavljaju krajnosti.

2. Zamolite svaki par da odluči za koji je scenario najvjerovatniji, a za koji je najmanje vjerovatno da će se desiti. Dajte im 15 minuta da ovo urade.
3. Zamolite sve učesnike da se okupe i da daju povratne informacije o svojim odlukama. Pokušajte sumirati diskusije o:
 - najvjerovatnijim scenarijima
 - značaju ljudskih prava u informacijskoj tehnologiji, na primjer, prava na slobodu izražavanja
 - podjeli koju internet kreira.
4. Zamolite da jedan ili dva učesnika napišu ključne tačke na velikom listu papira.

III dio - Kako se internet može koristiti za promociju ljudskih prava (90 minuta)

1. Podijelite učesnike u pet grupa, A – E. Podijelite materijale za učesnike/ce. Svaka osoba u grupi A treba da ima kopiju "Materijala za grupu A, 'Scenariji budućnosti: pesimistični pogled'", svako u grupi B treba da dobije kopiju "Materijala za grupu B, 'Scenariji budućnosti: optimističan pogled'", itd.
2. Dajte im 20 minuta da pročitaju materijale i da razmijene komentare.
3. Zamolite ih da analiziraju informacije na papirima u odnosu na rezultate diskusije iz I dijela o uticaju interneta. Ovom dijelu rada treba posvetiti posebnu pažnju, jer im to pruža važne informacije za sljedeću fazu ove aktivnosti.
4. Podijelite učesnike u nove grupe. Treba da bude pet osoba u svakoj novoj grupi, jedna osoba iz grupe A, jedna iz grupe B, jedna iz grupe C, i tako dalje.
5. Zadatak za svaku od ovih novih grupa je da odluče koje su tri najvažnije prednosti ili koristi interneta u promociji ljudskih prava.
6. Predložite da počnu sa razmjenom informacija u krug, tako što će početi sa osobama iz C, D i E grupa (odnosno, sa onima koji imaju informacije o radu NVO-a), a završiti sa osobama iz grupa A i B. Nakon toga, oni će biti u boljoj poziciji da nastave sa zadatkom identifikovanja i dogovaranja o korisnosti interneta za promociju ljudskih prava.
7. Takođe bi trebalo odrediti jednog izvještača, koji će u velikoj grupi predstaviti rezultate na velikom listu papira. Dajte im 35 minuta da završe ovu fazu.
8. Pozovite sve učesnike/ce u veliku grupu da predstave rezultate svoga rada.

Analiza i evaluacija

Započnite sa pregledom ove aktivnosti i analizom učestvovanja. Zatim razmotrite šta su oni naučili.

- Koliko su učesnici već znali o internetu? Koliko ga koriste? Za šta ga koriste?
- Da li je bilo razlike u kompjuterskoj „pismenosti“ među učesnicima? Kakav je to uticaj imalo na njihovu sposobnost da učestvuju u aktivnosti? Da li su se neki učesnici osjećali isključenima, jer se nijesu osjećali dovoljno kompetentim da doprinesu?
- Da li su ostali vidjeli ovaj nedostatak iskustva kao hendikep u radu grupe?
- Koje su prednosti rada u grupi u kojoj učesnici imaju različita iskustva i stavove prema nekom pitanju?
- Koje su najinteresantnije stvari koje su učesnici naučili o radu u NVO-ima koji se bave ljudskim pravima? Da li je bilo nekih iznenađenja?

▪ Internet je mreža međusobno povezanih računara širom svijeta.

▪ Internet je dostupan za preko 150 miliona ljudi širom svijeta.

▪ 90% korisnika interneta živi u Sjevernoj Americi, Evropi, Japanu i Australiji.

▪ Ljudi govore o digitalnoj podjeli, koja znači nejednak pristup novoj informacionoj tehnologiji.

▪ Internet omogućava korisnicima da objave informacije i pristupe im „uživo“ i da direktno komuniciraju jedni s drugima putem elektronske pošte (e-mail), mailing liste, newsgroups-a i chat rooms-a.

- Da li su opšte prednosti upotrebe interneta za promociju ljudskih prava važnije od nedostataka?
- Šta treba uraditi da bi se ukazalo na nedostatke?

Savjeti za fasilitatore/ke

Prije aktivnosti procijenite koliko su učesnici upoznati sa internetom, tako da možete prilagoditi nivo i cjelokupni pristup.

Tokom analize, dobro je da se koncentrišete na globalna i na lokalna pitanja pristupa novim informacionim tehnologijama, vodeći računa o tome da se čuje glas i osjećanja onih koji imaju problema sa pristupom internetu. Cilj pitanja o razlikama u kompjuterskoj „pismenosti“ unutar grupe i prednostima rada sa osobama vrlo različitih iskustava jeste da se učesnici podstaknu na razmišljanje o različitim pitanjima u procesu donošenja odluke.

Varijacije

Aktivnost možete proširiti radi izgradnje konsenzusa i uključiti vježbe:

1. U I dijelu, nakon koraka 4 (odluke u parovima), zamolite svaki par da se pridruži drugom paru, i da u grupi od četvoro uporede svoje izbore i dođu do konsenzusa u vezi sa scenarijem koji bi se najvjerojatnije mogao desiti i scenarijem koji se najvjerojatnije neće desiti. Zamolite svaku grupu da u scenario za koji smatraju da će se najvjerojatnije desiti dodaju nekoliko rečenica o mogućim pitanjima ljudskih prava (kao što je sloboda izražavanja). Treba obezbijediti da grupe koje brzo dođu do konsenzusa lakše nastave sa osvrtnom na izabrani scenario i da imaju veći osjećaj „vlasništva“ nad njim, prije nego što pređu na sljedeći korak (15 min).
2. Sada zamolite svaku grupu od četvoro da se spoji sa drugom grupom od četvoro i da u grupama od osmoro uporede svoje izbore i dođu do konsenzusa u vezi sa scenarijem koji bi se najvjerojatnije mogao desiti i scenarijem koji se najvjerojatnije neće desiti. Zamolite svaku grupu da odabere izvještača (15 minuta). Sada nastavite sa aktivnošću kao od koraka broj pet – izvještaj svih grupa u velikoj grupi.
3. U velikoj grupi zamolite učesnike da pročitaju dodatne ključne rečenice/pitanja ljudskih prava i da daju glavne razloge za svoj izbor. Podstaknite učesnike (ne samo izvještače) da:
 - se osvrnu na razlike i sličnosti u izborima koje su napravile različite grupe,
 - objasne razloge motivacije za izbore,
 - se bave pitanjima ljudskih prava u vezi sa internetom,
 - se suoče sa stvarnim posljedicama odabranih scenarija.
4. Takođe zamolite učesnike da se osvrnu na to kako su radili.
 - Da li su učesnici promijenili svoje ideje tokom različitih pregovora?
 - Da li je bilo teže raditi u većim grupama?
 - Ko je težio da preuzme vođstvo (na primjer: oni sa iskustvom sa internetom ili oni bez tog iskustva)?
 - Da li su se učesnici mogli slobodno izraziti, bez obzira na njihovo iskustvo sa internetom?

Prijedlozi za nastavak

Podstaknite učesnike/ce da posjete veb-stranice (i linkove) koje su izlistane u materijalima za učesnike/ce: „Profili NVO-a“. Zatim bi mogli da razmisle o projektu o:

- upotrebi dostupnih internet sredstava za povećanje svijesti o pitanjima ljudskih prava, u njihovoj lokalnoj zajednici;
- nalaženju novih načina korišćenja interneta za promociju pitanja ljudskih prava;
- kreiranju vlastite veb-stranice i o linku na druge omladinske grupe.

Ako su učesnici zainteresovani za rad sa specifičnim primjerom upotrebe interneta za promociju ljudskih prava, mogu uraditi aktivnost „Kada dođe sutra“, sa strane 250. U ovoj aktivnosti, u kojoj je riječ o pravu na život, korišćeni su materijali sa veb-stranice koju je kreirao zatvorenik suočen sa smrtnom kaznom.

Ideje za akciju

Iskoristite ideje koje ste razvili iz aktivnosti i nastavite do kraja, ili uzmite jednu od brojnih mogućnosti za djelovanje koje se nude na veb-stranicama (i linkovima), a izlistane su u materijalu za učesnike/ce „Profili NVO-a“.

Dodatne informacije

„Izveštaj o ljudskom razvoju“ UNDP-ja iz 2001. godine koncentriše se na razlike u kompjuterskoj „pismenosti“ i dostupan je na www.undp.org.

Ključni datumi

17. maj

Svjetski dan
telekomunikacija

MATERIJAL ZA UČESNIKE

Šest opcija za predviđanje uticaja interneta

- SVIJET ĆE BITI BOLJE MJESTO!** Do 2010, svi u svijetu će biti on-line. Internet će učiniti da odlazak u prodavnice, kancelarije i na posao bude potpuno nepotreban. To će uštedjeti toliko novca da će sve biti besplatno! Završiće se ratovi! Svi će biti srećni!
- SVIJET ĆE BITI GORE MJESTO.** Do 2010. svi će na zapadu biti on-line, ali milijarde onih izvan razvijenih kapitalističkih društava još uvijek će živjeti u siromaštvu. Rezultirajuća nestabilnost će prouzrokovati svjetski rat, ili će neko konačno iskoristiti recept za nuklearnu bombu – koji je dostupan na internetu. Svi će umrijeti.
- LJUDI ĆE PREUZETI INTERNET.** Do 2010, svi poslovi će se obavljati putem interneta, što će značiti da kontrola vlade neće biti moguća. Sa osobama koje žive u „virtuelnim selima“ nicaće mala samoupravna društva. Svi će biti slobodni.
- VLADA ĆE PREUZETI INTERNET.** Kao što je Orwell predvidio u „1984“, do 2010, Veliki Brat će vas stvarno gledati. Svi vaši e-mailovi, svi vaši bankovni detalji, svi vaši lični rasporedi i kupovine – sve će biti snimano i provjereno. Internet računari će biti opremljeni kamerama koje će vas nadgledati 24 sata na dan. Totalitarni režim će svugdje biti na vlasti. Svi će biti ugnjetavani.
- INTERNET JE PROLAZNA MODA.** Do 2010, novitet virtuelne stvarnosti (engl. cyberspace) će nestati. Svi će se baviti svojim poslovima, kao što su uvijek i radili. Ne postoji više potreba za diskusijom o novim informacijskim tehnologijama kao novom bojnopolju za slobodu izražavanja. Ignorisanje virtuelnog prostora će vam uštedjeti mnogo vremena – on će nestati.
- INTERNET ĆE SE ODRŽATI.** Do 2010, svi će biti spojeni jedni s drugima. Družit ćete se preko kompjuterskog ekrana, ići ćete na odmor bez napuštanja svoje dnevne sobe, imaćete rasprave sa hiljadama ljudi koje nikada ranije nijeste sreli. Internet će vas toliko prožimati da će vaša jedina šansa za ekonomski opstanak biti da investirate i preorijentirate cijelu vašu strategiju oko Mreže.

Izvor: prilagođeno iz „Human Rights and Internet“, S. Hicks, E.F. Halpin i E. Hoskins (izd). McMillan Press Ltd, London, 2000.

Grupa A. Budući scenariji: pesimistički pogled

Neil Postman, „Pet ideja o tehnološkoj promjeni“

Prvo, mi uvijek plaćamo cijenu za tehnologiju; bolja tehnologija, veća cijena.

Drugo, uvijek postoje pobjednici i gubitnici, i pobjednici uvijek pokušavaju ubijediti gubitnike da su u stvari dobitnici.

Treće, u svaku veliku tehnologiju ugrađene su epistemološke, političke i socijalne predrasude. Ponekad je to stvaranje predrasuda prilično u našu korist. Ponekad nije. Štampani mediji uništavaju usmenu tradiciju; telegrafija uništava prostor, televizija ponižava riječ, kompjuteri će, možda, unazaditi život zajednice. I tako dalje.

Četvrto, tehnološka promjena nije aditivna; ona je ekološka, što znači da mijenja sve i stoga je isuviše važna da bi se u potpunosti prepustila u ruke Bila Gejtsa (Bill Gates).

Peto, tehnologija teži da postane mitska; što se opaža kao dio prirodnog slijeda stvari, i stoga će težiti da kontroliše veći dio naših života nego što je to za nas dobro.

(Iz govora sa konferencije „Nova tehnologija i ljudsko biće: komuniciranje vjere u novom milenijumu“, Denver, Kolorado, 27. mart 1998. www.newtech.org/address/O_en.htm)

Grupa B. Budući scenariji: optimistički pogled

Sean Kidney, „Internet kao fasilitator građanskih aktivnosti“

Za ljude zainteresovane za veb, mislim da je scenario optimističan. Kao bilo koji vid velikog pokreta i promjene, veb stvara mogućnosti, ali takođe i gubitke. Kao rezultat, vidjećemo neke gubitke štampanih medija. Mislim da je ovo revolucija u kojoj pojedinci imaju veliki prostor za uticaj, jer postoji prostor za ljude da zaista kažu šta imaju – prostor da budu informisani. U revolucijama vijesti obično nestaju, ali ovdje ne.

Jedna od mojih nada za internet je ste da će postati fasilitator građanskih aktivnosti i da će voditi u drugačiju vrstu demokratije. Mislim da je ovo za nas prilično važno, ako se uvjerimo da ne povećava društvenu podjelu, naročito u narednih 10 godina ili dok revolucija polako stigne ostatak svijeta. Treba raditi zajedno, ne samo na državnom nivou, nego i globalno, da bismo oblikovali budućnost ove specifične revolucije.

Ako znate čitati, sljedeća prepreka znanju je pristup informacijama, pristup stvarima za čitanje, kao što je biblioteka. Razmislite o tome što bi u našoj kulturi bila revolucija zajednica biblioteka. Obećanje veba je, naravno - globalna biblioteka.

(Iz „Razgovora sa NSW društvom izdavača, 6. april 1999. <http://online.socialchange.net.au>)

Grupa C. Profil NVO-a: Amnesty International (www.amnesty.org)

Amnesty International, osnovan 1961, zalaže se za oslobođenje svih zarobljenika savjesti; obezbjeđenje pravednog i brzog suđenja političkim zatvorenima; ukidanje smrtne kazne, mučenja i drugih okrutnih postupaka prema zatvorenima; okončanje političkih ubistva i „nestajanja“; protivi se kršenju ljudskih prava od strane vlade ili opozicionih grupa. Amnesty International ima oko milion članova i pristalica u 162 zemlje i teritorije. Aktivnosti se kreću od javnih demonstracija do pisanja pisama, od obrazovanja o ljudskim pravima do dobrotvornih koncerata, od specifičnih slučajeva pojedinačnih žalbi u određenim slučajevima do globalnih trvenja oko određenih pitanja.

Organizacija je nepristrasna i nezavisna od bilo koje vlade, političkog ili religioznog uvjerenja. Amnesty International se uglavnom finansira od pretplata i donacija svojih korisnika širom svijeta. Internet stranica organizacije nudi priručnik za kampanje, priručnik za pravedno suđenje i mogućnosti učestvovanja u kampanjama, registrovanja radi dobijanja hitnih apela na vaš mobilni telefon (SMS poruke), i slanja dopisnica kojima se traži ukidanje mučenja.

Primjeri rada Amnesty Internationala

Nakon nekih grešaka i, posljedično, lošeg publiciteta, kasnih 1960-ih, Amnesty International je usvojio pravilo po kojem ljudi u organizaciji mogu raditi samo na slučajevima koji su izvan njihove zemlje. Najveći dio posla Amnesty Internationala obavljaju volonteri. Oni pišu pisma vladama koje krše ljudska prava onih koji imaju suprotne stavove, time što ih pritvaraju, uznemiravaju, prijete, fizički zlostavljaju, muče, „brišu sa lica zemlje“, ili čine politički motivisana ubistva. Oni informišu javnost o zatvorenima savjesti i o pitanjima ljudskih prava. Oni organizuju demonstracije, pišu saopštenja za javnost, osnivaju grupe za pisanje pisama u njihovim crkvama, sinagogama ili džamijama i primjenjuju svoju inteligenciju i maštu na gotovo neograničene načine.

Amnesty International nikada ne zahtijeva oslobađanje zatvorenika. Oslobađanja su rezultat više faktora, a među njima su i akcije (koje se često preduzimaju uz značajan rizik) porodica i prijatelja. Međutim, mnogi oslobođeni zatvorenici su rekli da su im publicitet i pisma Amnesty Internationala bili veoma važni.

1977. godine Amnesty International je za svoj rad dobio Nobelovu nagradu. U kampanji „Ustani, potpiši“, kojom je obilježena 50-godišnjica UDLJP, sakupljeno je 13 miliona potpisa, kojima je podržana Deklaracija. Veb-stranica *Svi zaustavite mučenje* osvojila je Revolucionarnu nagradu 2001. godine za „najbolju upotrebu e-maila“. (www.stoptorture.org).

Grupa D. Profil NVO-a: Derechos Human Rights (www.derechos.org)

Derechos Human Rights je osnovan 1995. i vjerovatno je prva internet organizacija za ljudska prava. Zajedno sa Equipo Nizkor, sestriškom organizacijom iz Španije, Derechos je počeo sa jasnim shvatanjem da internet ima potencijal da bude najefikasniji alat u borbi protiv kršenja ljudskih prava širom svijeta, i da omogućava organizacijama ljudskih prava da govore svijetu svojim vlastitim glasom. Derechos radi sa organizacijama ljudskih prava u Latinskoj Americi i u svijetu na blagovremenom širenju informacija o stanju ljudskih prava u njihovim zemljama, pružajući mogućnosti za pomoć. Organizacija takođe koordinira nekoliko mailing lista ljudskih prava, objavljuje žurnal ljudskih prava na internetu i radi na očuvanju sjećanja i pravde za nestale. Veb-stranica nudi obimnu listu linkova prema drugim organizacijama ljudskih prava.

Primjer rada Derechosa

Javier Vildoza (21) je 1998. pročitao sljedeće izjave na Derechosovoj veb-stranici: „Vildoza, Jorge (zvani) ‘Gaston’, zamjenik komandanta, GT332(...); trenutno bjegunac, živi u Engleskoj; moguće da je sa sobom odveo sina Cecilije Vinas, koji je rođen sredinom septembra 1977”. Javier je shvatio da je čovjek za kojeg je mislio da mu je otac, bio poznati kršitelj ljudskih prava i da je ovaj ludak ukrao dijete koje je rođeno u isto vrijeme kada se i on rodio u Vojno-pomorskoj tehničkoj školi, ozloglašenom koncentracionom logoru u vrijeme diktature u Argentini. On je bio sin Cecilije Vinas i Huga Reinaldo Peninoa, ali ga je oteo Jorge Vildoza, koji je kasnije bio optužen za preko 60 mučenja i ubistava. On je bio prijavljen kao Javier Gonzalo Vildoza Grimaldo, a podigli su ga Vildoze i njegova supruga, kao svoje dijete i nikada mu nije rečena istina o njegovom porijeklu.

‘Surfajući’ po veb-stranici Derechosa i projektu Nestalih, Javier je otkrio da su njegovi biološki roditelji još uvijek na listi nestalih i da su ga njegovi biološki baka i djed tražili više od 20 godina. On je našao njih 1998. Kada je shvatio ko je on u stvari, i šta je počinio njegov otac, pisao je Istražnom sudu u Argentini i zahtijevao DNK test. Rezultati su bili ubjedljivi: on je bio sin Cecilije Vinas i Huga Reinaldo Peninoa. Tada je ponovno uspostavio kontakt sa svojim biološkim bakom i djedom. Priča o Javieru ilustruje kako on-line aktivizam može dovesti do neslućenih rezultata i kako može prevazići sva očekivanja. Kada je projekat Nestalih smišljen, njegova svrha je bila sjećanje na nestale osobe, osuda onih koji su odgovorni za nestajanja u Latinskoj Americi i u svijetu. Nikada se nije očekivalo da će veb-stranica pomoći jednome djetetu nestalih osoba da sazna istinu o sebi.

(Preuzeto iz teksta „Doing Human Rights Online: the Derechos’ Cyberbirth”, by Michael Katz-Lacabe and Margarita Lacabe, in „Human Rights and the Internet”, by S. Hicks, E. F. Halpin and E. Hoskins (ed.), McMillan Press Ltd, London, 2000).

Grupa E. Profil NVO-a: Human Rights Watch (www.hrw.org)

Human Rights Watch je nezavisna, nevladina organizacija, koju podržavaju privatne osobe i fondacije širom svijeta. Organizacija je osnovana 1978, kao Helsinki Watch (sada Human Rights Watch/Helsinki), kao odgovor na poziv grupa iz Moskve, Varšave i Praga, koje su osnovane da prate poštovanje odredbi o ljudskim pravima iz Helsinškog sporazuma. Ni direktno, ni indirektno ne prihvata finansiranje od strane vlade. Human Rights Watch radi na okončanju velikog broja slučajeva kršenja prava, uključujući i izvršenja bez prava žalbe, mučenja, sudske pritvorenosti, ograničavanja slobode izražavanja, udruživanja, okupljanja i vjere, kršenje zastarjelih procesa i diskriminacija na rasnoj, polnoj, etničkoj ili vjerskoj osnovi.

Human Rights Watch objavljuje informacije o kršenjima prava, s ciljem da kritikuju vladu pred njenim građanima i u očima međunarodne zajednice. Human Rights Watch takođe inicira povlačenje vojne, ekonomske i diplomatske podrške vladama koje redovno krše ljudska prava.

Tri primjera rada Human Rights Watcha:

Međunarodni krivični sud: Human Rights Watch je bio najistaknutija snaga za stvaranje Međunarodnog krivičnog suda, stalnog suda koji je osnovan za rješavanje najtežih zločina nad ljudskim pravima, bez obzira na to gdje su počinjeni. Osnivanje Suda je rezultat javnog pritiska i zagovaranja vlada i građanskih grupa širom svijeta.

Čečenija: Human Rights Watch je bila jedina međunarodna grupa za ljudska prava trajno locirana na granici Čečenije, za vrijeme ruske ofanzive; pružala je informacije koje su doprinijele da Komisija Ujedinjenih nacija za ljudska prava usvoji Rezoluciju kojom se osuđuje ponašanje Rusije u Čečeniji. Po prvi put je zabilježeno da se Rezolucijom osuđuje jedan od pet stalnih članova Savjeta bezbjednosti UN-a.

Kosovo: Human Rights Watch je započeo značajnu istraživačku operaciju na Kosovu, mnogo prije početka bombardovanja NATO-a. Njihov prvi opširni izvještaj o Kosovu objavljen je 1990. godine, a organizacija je detaljno pratila i razvoj tokom 1990-ih. Terenska istraga nekoliko masakara krajem 1998. i početkom 1999, rezultirala je pričama na naslovnim stranama u štampi širom svijeta.

Jezička barijera

Možete li odgovoriti na ova pitanja? Da li će vaš zahtjev za azil biti prihvaćen?

TEME

 DISKRIMINACIJA

 LJUDSKA SIGURNOST

 OBRAZOVANJE

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

 BILO KOJA

VRIJEME

 30 MINUTA

Teme	Diskriminacija i ksenofobija, Ljudska sigurnost, Obrazovanje
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	30 minuta
Pregled	Ovo je simulacija poteškoća s kojima se suočavaju izbjeglice kada se prijavljuju za azil. Pokrenuta pitanja obuhvataju: <ul style="list-style-type: none"> ▪ frustracije i emotivne faktore s kojima se izbjeglice moraju suočiti; ▪ prevazilaženje jezičke barijere; ▪ diskriminaciju tokom procedure prijavljivanja.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na traženje i uživanje azila ▪ Pravo na zaštitu od diskriminacije po osnovu etničke pripadnosti ili zemlje porijekla
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podići svijest o diskriminaciji koju vrše imigracione vlasti u vezi sa prijavama za azil ▪ Pokazati značaj jezičkog i interkulturalnog obrazovanja ▪ Razviti empatiju kroz izgradnju svijesti o frustracijama s kojima se suočavaju izbjeglice kada se prijavljuju za azil
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kopija uputstva „Prijava za azil“ za učesnike – za svakog učesnika po jedna ▪ Olovke, jedna po osobi
Priprema	Uredite prostoriju tako da možete sjesti za sto i odglumiti birokratski formalizam jednog službenika
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pustite da učesnici/e dođu, ali nemojte nikoga pozdraviti, niti pokazati da primjećujete njihovo prisustvo. Nemojte reći ništa o tome šta će se događati. 2. Sačekajte par minuta nakon planiranog vremena početka i tada podijelite kopije „Prijave za azil“ i olovke, svakom učesniku po jednu. 3. Saopštite im da imaju pet minuta da popune formular, ali nemojte reći ništa više. Ignorišite sva pitanja i proteste. Ako morate komunicirati, onda govorite na drugom jeziku (ili na izmišljenom jeziku) i koristite gestikulaciju. Svaku vrstu komunikacije svedite na minimum. Imajte na umu da problemi izbjeglica nijesu vaša briga, vaš posao je samo da podijelite formulare i da ih na kraju sakupite! 4. Sve one koji budu kasnili pozdravite nervozno (na primjer: „Kasnite. Uzimate ovaj formular i ispunite ga. Ostalo vam je još samo par minuta da to uradite.“). 5. Kad istekne pet minuta, sakupite formulare bez osmijeha i bilo kakvih ličnih kontakata.

Napomena: Aktivnost je preuzeta iz: Donahue, D., Flowers, N., *The Uprooted*, Hunter House Publishers, 1995

6. Prozovite neku osobu po imenu iz popunjenog formulara i recite joj da pristupi. Pogledajte u formular i izmislite nešto o tome kako su ispunili formular, na primjer: „Nijeste odgovorili na pitanje broj 8“; ili „Vidim da ste odgovorili sa *ne* na pitanje broj 6. Azil odbijen.“ Kažite toj osobi da ode. Ne ulazite ni u kakve diskusije. Odmah pozovite sljedeću osobu da pristupi.
7. Ponovite ovaj proces nekoliko puta. Nije neophodno da pregledate sve prijave, već samo onoliko koliko je potrebno da svi učesnici shvate šta se dešava.
8. Na kraju, prekinite sa vašom ulogom i pozovite učesnike/ce da razgovarju o tome što se desilo.

Ključni datumi

26. jun

Dan Povelje
Ujedinjenih nacija

21. februar

Međunarodni dan
maternjeg jezika

Analiza i evaluacija

Započnite tako što ćete pitati učesnike kako su se osjećali tokom aktivnosti. Potom nastavite sa diskusijom o tome šta se desilo i šta su oni naučili.

- Kako su se učesnici osjećali dok su ispunjavali nejasan formular?
- Da li je ovo bila realistična simulacija iskustva osobe koja traži azil?
- Da li se, po vašem mišljenju, u vašoj zemlji s osobama koje traže azil postupa pošteno za vrijeme procedure prijave za azil? Zašto? Zašto ne?
- Kakve bi posljedice mogao trpjeti neko čiji je zahtjev za azil odbijen?
- Da li su učesnici ikada bili suočeni s nekim službenikom, na primjer policajcem ili kontrolorom karata, a da nijesu znali da govore njegov jezik? Kako su se osjećali?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ovo je prilično jednostavna aktivnost za fasilitaciju – osnovna stvar koja se zahtijeva od vas jeste da budete ubjedljivi u vašoj ulozi: morate biti ozbiljni, odlučni i formalni. Neprilike izbjeglica nijesu vaša briga; vi ste ovdje da uradite vaš posao. Stvar je u tome što mnogi ljudi ne žele izbjeglice u svojoj državi. Imigracijski službenici imaju naredbu da provjere izbjeglice i dopuste ulazak samo onima koji imaju identifikacione papire i koji ispravno popune prijavni formular. Izbjeglice često loše vladaju jezikom druge države i popunjavanje formulara za njih može biti veoma teško. Oni su, takođe, u jednom emotivnom stanju. Posebno im je teško da razumiju što se dešava – njihove prijave se često odbijaju, a oni ne razumiju razloge.

Prijedlozi za nastavak

Ako želite pogledati koji se argumenti navode pri prihvatanju, odnosno odbijanju izbjegličkih zahtjeva za ulazak u neku državu, pogledajte aktivnost „Mogu li ući?“, na strani 98.

Više ideja za aktivnosti o izbjeglicama naći ćete na veb-stranici UNHCR-a www.unhcr.ch

Ideje za akciju

Grupa može pozvati imigracijskog službenika da dođe i govori o izazovima posla koji obavlja. Alternativa – organizujte posjetu imigrantskoj službi i pogledajte kako se odvija procedura za prijavu za azil. Članovi grupe bi mogli intervjuisati osobe koje traže azil i imigracijske službenike, kako bi saznali njihovo mišljenje o situaciji i potom pokrenuli neka pitanja o

nepravdama i/ili nepravilnostima u proceduri. Informacije bi se mogle koristiti u kampanji za jačanje svijesti o izbjeglicama, ili da se ta informacija proslijedi u imigracijsku službu, odnosno u neku organizaciju kao što je UNHCR.

Dodatne informacije

Informacije o izbjeglicama mogu se naći u odjeljku *Dodatne informacije*, u okviru aktivnosti „Mogu li ući?“, na strani 98.

Izbjeglice ili osobe koje traže azil: koje su razlike i sličnosti?

Vrlo često ljudi ne razlikuju pojmove „izbjeglica“ i „onaj koji traži azil“. Termin „izbjeglica“ koristi se za svaku osobu koja traži, ili je već dobila azil. Pravno gledajući, pojmovi „izbjeglica“ i „onaj koji traži azil“ različiti su i imaju različite posljedice.

Neko ko traži azil je osoba koja želi da bude prihvaćena kao izbjeglica, ali se još uvijek nalazi u fazi kada se njegova/njena prijava razmatra. Tokom procedure za azil, imigracijske službe moraju odrediti da li situacija osobe koja traži azil spada pod definiciju izbjeglice i da li on/a ispunjava sve kriterijume. Na primjer, osoba koja traži azil mora pokazati da je njen strah od progona osnovan i da nije napravila nikakav ozbiljan (nepolitički) prekršaj, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin. Osnovno pravo osoba koje traže azil jeste pravo na pravično razmatranje njihovog zahtjeva i pravo na ostanak u zemlji u kojoj se azil traži, sve dok se zahtjev ne pregleda.

Može se reći da je *izbjeglica* „bivši“ podnosilac zahtjeva za azil, odnosno osoba čiji je zahtjev prihvaćen. Različita su prava povezana sa statusom izbjeglica: na primjer, pravo da ne bude vraćen u državu gdje bi se suočio s rizikom po život ili dobrobit, pravo na zaštitu od diskriminacije i pravo na dobijanje neke osnovne materijalne pomoći od vlade države koja je dodijelila azil.

U posljednjih pet decenija, nekoliko miliona ljudi dobilo je azil u zemljama širom svijeta. Trenutno u svijetu ima oko 1,7 milion neriješenih zahtjeva za azil.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Obrazac prijave za azil

1. Családi és utónév
2. Дата і месца нараджэння
3. Viimeisin osoite
4. Անձնագրի համարը
5. Επάγγελμα ή κύρια απασχόληση
6. Başvuran kişiye eşlik eden refakatçı veya yakınlarının isimleri
7. Meio e local de entrada no país
8. Ghaliex titlob għall-azilju?
9. Свидетельство преследований, на основании которых составлено заявление
10. Avez-vous déjà présenté une demande d'asile auparavant? Veuillez donner des détails sur les pays, les dates et les motifs.
11. Dali imate rodnini ili poznanici vo ova zemja? Ako imate, navedete gi iminjata i adresite.
12. ما هي اللغات التي تتكلمها وما هي مستوى ثقافتك

Borba za bogatstvo i moć

U životu, neki ljudi se bore za svoje snove, a neki za bogatstvo i moć

Teme	Siromaštvo, Ljudska sigurnost, Globalizacija
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	8 - 25
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ova aktivnost simulira borbu za bogatstvo i moć i nejednakost u svijetu. Glavne teme na koje ukazuje su: <ul style="list-style-type: none"> ▪ nejednakost u raspodjeli bogatstva; ▪ neuravnoteženost moći i njene posljedice; ▪ nepravda siromaštva.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na jednakost u dostojanstvu i pravima ▪ Pravo na obrazovanje ▪ Pravo na zdravlje, hranu i sklonište
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razviti razumijevanje o nepravdama koje su rezultat nejednake raspodjele bogatstva i moći ▪ Kritički razmišljati o uzrocima i posljedicama siromaštva ▪ Promovisati ljudsko dostojanstvo i pravdu
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 120 novčića ▪ 3 do 4 para čarapa ▪ 2 velika lista papira i markeri ▪ Papir i olovke ▪ Otvoreni prostor
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pročitajte uputstva tako da imate pregled cijele aktivnosti. Imajte na umu da je aktivnost podijeljena u tri dijela. Na kraju slijedi diskusija. ▪ Uzmite 20 novčića i ostavite ih na stranu. ▪ Izaberite tri učesnika za uloge migranata. ▪ Napravite zidni dijagram da zabilježite bogatstvo igrača (pogledajte ilustraciju). ▪ Pripremite dijagram s naslovom <i>Počasni donatori</i>

Uputstva

Objasnite da je ova igra simulacija. Učesnici/e će među sobom podijeliti svjetsko bogatstvo i moć.

TEME

SIROMAŠTVO

LJUDSKA SIGURNOST

GLOBALIZACIJA

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

8-25

VRIJEME

90 MINUTA

Dijagram bogatstva

Veliko bogatstvo i moć (6 ili više novčića)	Srednje bogatstvo i moć (3 do 5 novčića)	Malo bogatstvo i moć (2 ili manje novčića)

Svjetska podjela

U zemljama u razvoju jedno od 10 djece umire prije svog petog rođendana. Poređenja radi, u SAD jedno od 165 djece umire prije nego što napuni pet godina. U zemljama u razvoju, 1998. godine, od ukupno 625 miliona djece - oko 130 miliona nije pohađalo osnovnu školu. Među njima je 73 miliona djevojčica. (UNICEF)

Pet najbogatijih nacija na svijetu troši zapanjujućih 86% svih dobara i usluga, dok pet najsiromašnijih troši 1%

Pretpostavke o životnom vijeku osoba rođenih između 1995. i 2000.

Broj godina koje bi dijete trebalo da doživi ako se tokom njegovog života zadrži postojeća struktura broja smrtnih slučajeva prema određenom dobu

Izveštaj UNDP-a za 2001.

Japan:	80,5
Norveška:	78,1
Irska:	76,1
Grčka:	78,0
Češka Republika:	74,3
Ruska Federacija:	66,1
Maldivi:	65,4
Južna Afrika:	56,7
Ekvatorijalna Gvineja:	50,0
Zimbabve:	42,9
Zambija:	40,5
Siera Leone:	37,3

Razlika između najdužeg i najkraćeg očekivanog životnog vijeka u vrijeme rođenja je 43,2 godine!

I dio - Otimanje (10 minuta)

- Objasnite da je cilj igre da se sakupi što je moguće više novčića. Postoji samo jedno pravilo: nijedan učesnik ni u jednom trenutku ne smije dodirnuti drugog člana grupe (za ovo možete odrediti kaznu, na primjer, da plati 1 novčić).
- Zamolite sve, osim onih koji glume migrante, da sjednu na pod u veliki krug (tako da imaju dovoljno prostora da igraju).
- Uzmite 20 novčića, koje ste ranije pripremili, i podijelite ih među četiri ili pet učesnika.
- Dajte po jedan par čarapa svakom od četvorice ostalih učesnika. Recite im da ih moraju staviti na ruke i tako ih nositi tokom cijele igre. Odložite bilo kakvu diskusiju o razlozima raspodjele novčića i čarapa, do konačnih izvještaja.
- Prospite 100 novčića u sredinu kruga.
- Na riječ KRENI, učesnici treba da počnu da sakupljaju što je moguće više novčića. Ovo vjerovatno neće trajati duže od 2 minuta.
- Nakon što su svi novčići sakupljeni, zamolite učesnike da izvijeste ostatak grupe o svom bogatstvu. Na dijagramu bogatstva, ubilježite ime svakog učesnika i broj novčića koji ima.
- Podsjetite grupu da ovi novčići predstavljaju njihovo bogatstvo i moć u svijetu. Iznos koji posjeduju uticaće na njihov kapacitet da zadovolje sopstvene potrebe (npr. za osnovno obrazovanje, odgovarajuću hranu i ishranu, dobru zdravstvenu negu, adekvatan dom) i njihove prohtjeve (npr. više obrazovanje, automobile, kompjutere, igračke, televizore i druge luksuzne predmete). Podrazumijeva se sljedeće:
 - šest i više novčića – učesnici će biti u stanju da zadovolje sve svoje osnovne „potrebe“ i većinu „prohtjeva“;
 - tri do pet novčića – učesnici će biti u stanju zadovoljiti osnovne „potrebe“;
 - dva ili manje novčića – učesnici će imati poteškoća s preživljavanjem, zbog bolesti, neuhranjenosti, nedostatka obrazovanja i neodgovarajućeg smještaja.

II dio - Donacije (10 minuta)

- Recite učesnicima da mogu, ako žele, dati svoje novčiće drugima. Međutim, od njih se ne zahtijeva da tako nešto urade. Recite im da će oni koji podijele novčiće imati čast da njihova imena budu napisana na listi *Počasni donatori*.
- Dajte učesnicima 3-4 minuta da preraspodijele novčiće, ako žele.
- Nakon toga, pitajte za imena onih koji su dali svoje novčiće i za količinu koju je svaki od njih donirao. Upišite ih na listu *Počasni donatori*.
- Pitajte ih da li je neko promijenio kategoriju, kao rezultat davanja i primanja novčića, i ovu promjenu označite strelicom na dijagramu.

III dio - Stvaranje ekonomske pravde (40 minuta)

- Podijelite učesnike u tri grupe, prema broju novčića koje imaju (veliko bogatstvo, srednje bogatstvo i malo bogatstvo)
- Postavite po jednog „migranta“ u svaku od tri grupe. Zabilježite njihovu reakciju na postavljanje u jednu, umjesto u drugu grupu ali svaku diskusiju o tome odložite do završnog izvještaja na kraju.
- Podijelite im olovke i papire. Svakoj grupi dajte zadatak da napravi plan za pravednu raspodjelu novčića (svjetskog bogatstva) kako bi se smanjio jaz između različitih kategorija bogatstva i moći. Akcioni plan svake grupe treba da:

- objasni što treba uraditi (ukoliko treba);
 - opiše što grupa planira da uradi i zašto;
 - pokaže zašto je plan pravičan.
4. Dajte grupama deset minuta da osmisle plan. Objasnite da nije potrebno da idu suviše detaljno u iscrtavanju plana; važnije je da istaknu neke od mogućih akcija koje treba uraditi, a koje ukazuju na problem siromaštva.
 5. Zamolite svaku grupu da imenuje portparola koji će ostalima objasniti njihov plan i odgovarati na pitanja. Navedite predložene planove ispisujući ih na velikom listu papira.
 6. Sada najavite da će se održati glasanje kako bi se izabrao plan koji će biti usvojen. Raspodjela glasova će biti obavljena na sljedeći način:
 - svaki član u grupi „Veliko bogatstvo i moć“ – pet glasova
 - svaki član u grupi „Srednje bogatstvo i moć“ – dva glasa
 - svaki član u grupi „Malo bogatstvo i moć“ – pola glasa
 7. Neka učesnici glasaju. Na velikom listu papira zabilježite rezultate glasanja za svaki plan. Objavite koji će se plan sprovesti.
 8. Izvršite ovaj plan, ako je neophodno, preraspodijelite bogatstvo.

Analiza i evaluacija

Započnite s kratkim osvrtom na samu aktivnost i kako se ona dopala učesnicima. Zatim nastavite sa diskusijom o tome što se desilo i što su učesnici naučili. Kako biste pospješili diskusiju, postavite sljedeća pitanja.

- Što učesnici misle o načinu na koji su se novčići skupljali i dijelili? Da li se prema njima postupalo pravično?
- Zašto su učesnici koji su dali novčiće to uradili? Da bi bili počastvovani? Zato što su osjećali krivicu? Nešto drugo?
- Kako su se osjećali oni koji su dobili novčiće u dijelu 2? Zahvalno? Zaštićeno?
- Što je s učesnicima koji su imali čarape? Koju su kategoriju ljudi oni predstavljali? U kojoj su se grupi na kraju našli?
- Što je sa tri učesnika, „migranta“, koji su dodijeljeni grupama? Da li su osjećali da se s njima pravično postupalo? Da li je to što se njima desilo slično onome što se dešava ljudima širom planete? Kojoj vrsti ljudi? Da li je samo slučajnost da završimo tako?
- Koje su bile razlike u predloženim planovima za pravednu raspodjelu? Da li planovi odražavaju bogatstvo grupe koja je napravila prijedlog?
- Zašto su neki učesnici dobili više glasova nego ostali? Da li je ovo vjerodostojno predstavljanje onih koji imaju više ili manje moći u svijetu?
- Da li smatrate da se ljudska prava krše, imajući u vidu takvu razliku u bogatstvu i moći? Ako smatrate, koja?
- Ko su „oni koji imaju“ i „oni koji nemaju“ – u svijetu, u vašoj državi, u vašoj zajednici? Kako su se našli u toj poziciji?
- Treba li „oni koji imaju“ da budu zabrinuti zbog situacije „onih koji nemaju“? Iz kojih razloga? Bezbjednosnih, ekonomskih, moralnih/vjerskih, ili političkih? Zašto bi „oni koji imaju“ zaista mogli davati novac i resurse „onima koji nemaju“? Da li je ovo način rješavanja problema siromaštva?
- Što mogu „oni koji nemaju“ uraditi da poboljšaju situaciju? Što su „oni koji nemaju“ preduzeli u svijetu i u našoj državi, kako bi ukazali na nejednakost u bogatstvu i moći?

Ključni datumi**17. oktobar**Međunarodni dan
iskorenjivanja
siromaštva

- Što mislite, da li treba napraviti preraspodjelu bogatstva i moći u svijetu? Zašto, odnosno zašto ne? Ako je odgovor da – kako biste vi predložili da se to izvrši? Na kojim principima bi se zasnivao vaš prijedlog za promjenu?
- Mogu li se javna predavanja o ljudskim pravima koristiti kao podrška novoj preraspodjeli bogatstva?

Savjeti za fasilitatore/ke

Cilj ove aktivnosti jeste da učesnici postanu svjesni neravnomjerne raspodjele bogatstva i moći u svijetu, iako postoji mogućnost i da se postojeća nejednakost potvrdi. Stoga, vi morate imati na umu socijalni i ekonomski sastav grupe i u skladu s tim razvijati diskusiju.

Pokušajte navesti učesnike da se maksimalno uključe u igru i da se ponašaju kao da su novčići stvarno njihovo bogatstvo. Možete im reći da će im biti omogućeno da zadrže novčiće i nakon aktivnosti ili tokom pauze za čaj, da će tim novcem moći da „kupe“ npr. piće ili keks.

Naglasite da će, kao i u stvarnom životu, ukoliko daju nešto novca, izgubiti dio svog bogatstva i privilegija koje ono donosi.

Ako je prevruće da bi se koristile čarape, upotrijebite druga sredstva kojima ćete naglasiti da su neki igrači bogatiji, a neki siromašniji od ostalih. Na primjer, neke učesnike možete zadržati i dopustiti im da se uključe u igru nakon 15 do 30 sekundi. Alternativa – igrači mogu imati jednu ruku vezanu iza leđa – ako su dešnjaci, morali bi biti prinuđeni da koriste lijevu ruku i obrnuto.

Pitanja u konačnom izvještaju i evaluaciji složena su i mogla bi zahtijevati duboku i dugu diskusiju. Ako je vrijeme kratko, a grupa velika, pitanja možete podijeliti među manjim grupama. Ove bi male grupe trebalo da budu „mješovite“, odnosno da sadrže učesnike iz svake od kategorija bogatstva. Pobrinite se da različite grupe daju povratnu informaciju u okviru diskusije velike grupe, tako da svako ima šansu da čuje sve i da se osvrne na sva pitanja.

Napomena: Ova aktivnost je nastala prilagođavanjem aktivnosti preuzete iz publikacije *Ekonomska i socijalna pravda: perspektiva ljudskih prava*, Resursni centar ljudskih prava, Univerzitet u Minesoti, 1999.

Prijedlozi za nastavak

Možete dalje raspravljati o ovim pitanjima, ili zamoliti učesnike/ce da napišu izvještaj. Predložene teme:

- Kako bogatstvo i moć utiču na nečiju sposobnost da uživa ljudska prava i ljudsko dostojanstvo?
- Postoje li odgovornosti u vezi sa posjedovanjem bogatstva i moći?

Grupa bi mogla nastaviti s temom siromaštva i istražiti neke od njenih posljedica, kroz aktivnost „Horoskop siromaštva“, na strani 145.

Ideje za akciju

Uspostavite kontakt s organizacijom u vašoj zajednici koja radi s osobama koje su u nepovoljnom položaju i saznajte što više o lokalnim potrebama. Zatim planirajte projekat kojim ćete pokušati pomoći.

Ponekad je već samo „širenje glasa“ o ovom pitanju dobar korak prema postizanju promjene. Zato biste mogli predložiti da učesnici pokrenu pitanja raspodjele bogatstva u razgovoru sa svojim roditeljima i prijateljima.

Mreža života

Ljudi su dio životne sredine – nijesu odvojeni od nje

Teme	Životna sredina, Globalizacija, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	10+
Vrijeme	30 minuta
Pregled	U ovoj aktivnosti učesnici izlažu ideje o vezama u globalnoj mreži hrane. Oni istražuju: <ul style="list-style-type: none"> ▪ međuzavisnost živih i neživih stvari; ▪ neizbježan uticaj svih ljudskih aktivnosti na životnu sredinu, i posljedice.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na sopstvenu imovinu ▪ Pravo na zdravu životnu sredinu ▪ Pravo na razvoj
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Upoznati se sa međuzavisnošću živih i neživih stvari ▪ Procijeniti uticaj ljudskih aktivnosti na ekosisteme ▪ Razviti poštovanje suštinskih životnih vrijednosti
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Klupko tankog konopa ili vunice ▪ Par makaza

Uputstva

Aktivnost je podijeljena u 2 dijela: dio 1 – gradnja mreže života; dio 2 – njeno uništavanje.

I dio

1. Zamolite učesnike da stanu u krug.
2. Objasnite im da će graditi model mreže života.
3. Vi počinjete. Držite u ruci klupko konopa; kažite naziv neke zelene biljke, na primjer, kupus.
4. Držite u ruci kraj konopa, a klupko bacite nekome na drugoj strani kruga. Neki od učesnika ga uhvati. Sada je prava linija konopa između vas dvoje.
5. Ova osoba treba da navede neku životinju koja jede kupus, na primjer, gusjenica. Osoba zatim čuva konop, a klupko baca nekoj trećoj osobi preko puta.
6. Treća osoba treba da se sjeti životinje koja jede gusjenice, na primjer, ptica; ako zna, može navesti vrstu ptice, kao što je drozd. Ta osoba zatim dobaci klupko četvrtoj osobi.
7. Nastavite igru, tako da se konop predaje nazad i naprijed, ukруг, sve dok se ne napravi cikcak mreža, koja predstavlja „mrežu života“.

II dio

1. Uzmite makaze i zamolite učesnike da kažu posebne primjere – što šteti ovoj mreži života, na primjer, autoputevi koji se grade preko farmi ili preko lovišta bakalara.
2. Za svaki primjer ponaosob makazama presijecite niti mreže.

TEME

ŽIVOTNA SREDINA

GLOBALIZACIJA

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

10 ILI VIŠE

VRJEME

30 MINUTA

Analiza i evaluacija

Započnite sa pitanjem kako su se učesnici osjećali kad su vidjeli uništenu mrežu, a zatim nastavite da razgovarate o temama koje su obuhvaćene i što treba da se uradi za zaštitu životne sredine.

- Što ste osjetili kada ste vidjeli da se mreža postepeno uništava?
- Da li je bilo lako navesti imena životinja i biljaka u različitim mrežama ishrane? Koliko dobro ljudi poznaju istoriju prirode?
- Ko snosi odgovornost za zaštitu životne sredine?
- Ravnoteža u prirodi je veoma složena i nije lako predvidjeti kakve će biti globalne posljedice neke određene akcije. Čime se onda povodimo pri procjeni i donošenju odluke o tome kako ćemo koristiti zemaljske resurse? Na primjer, kako ljudi mogu donijeti odluku da li da posijeku šumu kako bi mogli koristiti zemlju za uzgoj usjeva?
- Član 1 međunarodne Povelje o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima kaže: „Svi narodi mogu, za svoje potrebe, slobodno raspolagati prirodnim bogatstvom i resursima.“ Znači li to da ljudi imaju pravo da koriste životnu sredinu?
- Mi se oslanjamo na našu životnu sredinu, ona nam omogućava hranu, koju jedemo, i čist zrak, koji dišemo. Bez zdrave životne sredine ne bismo mogli živjeti – ona je uslov života. Da li je onda naša najviša obaveza da poštujemo životnu sredinu, što ograničava naša prava da je koristimo? (Isto kao što imamo obavezu da poštujemo prava i slobode drugih, što ograničava naša vlastita prava kao pojedinaca).

Završite sa kratkom „mozgalicom“ o pričama iz uspješnih primjera o životnoj sredini. Nije sve beznačajno! Ima mnogo aktivnih ljudi širom svijeta koji rade na obezbjeđivanju očuvanja fonda za održivu životnu sredinu za buduće generacije.

Savjeti za facilitatore/ke

Svaki lanac hrane treba da ilustruje stvarne ili moguće odnose. Na primjer, trava – ovca – ljudi; planktoni – kitovi; planktoni – haringe – svinje (svinje se često hrane ribljim mesom) – čovjek – tigar! Sjetite se da kad životinja umre, bakterije razlažu njeno tijelo, a oslobođene minerale uzima neka druga zelena biljka. Tako životni ciklus opet počinje iz početka. Milijarde takvih ciklusa prepliću se, stvarajući mrežu života.

Pokušajte navesti učesnike da razmisle o što više lanaca ishrane. Sjetite se primjera iz šumovitih krajeva, sa planina, pustopoljina, iz močvara, jezera, rijeka i morskih sredina. Možda ćete morati da intervenišete: kažite nešto kao – sada, kada su minerali dospjeli u more, koriste ih morski fitoplanktoni (biljni planktoni). Ili, da biste prešli sa morskog eko-sistema na kopnenu, možete reći – sada je galeb, koji je pojeo obalnog raka, odletio u unutrašnjost i tamo pao na jednu farmu, gdje je i uginuo. Ako učesnik ne može da se sjeti sljedeće veze, predložite da pita ostale u grupi za prijedloge.

U dijelu 2, kada sječete konop, nasumično pravite rezove na različitim dijelovima mreže. Prvih nekoliko rezova neće dovesti do velike promjene, jer su niti konopa prepletene, što održava čvrstinu mreže. Međutim, što više rezova pravite, mreža će se sve više raspadati i ubrzo će na podu ležati gomila konopa, okružena učesnicima koji u rukama drže po jedan mali, njegov beskorisni komadić.

U dijelu 2 aktivnosti, moraćete da se pripremite za neke problematične odgovore na pitanje, „Što oštećuje mrežu?“ Neki ljudi, na primjer vegetarijanci, mogu reći da ljudi koji jedu meso oštećuju mrežu. Trebalo bi pohvaliti taj stav, a potom ostale učesnike pitati za mišljenje.

Međutim, budite oprezni da u ovoj fazi ne uđete u veliku raspravu; prvo završite igru, pa se na kraju, u konačnom izvještaju i diskusiji, vratite na tu temu.

Nastojte da se ne uključujete mnogo u diskusiju, ali imajte na umu cilj aktivnosti: efekat ljudskih aktivnosti na životnu sredinu.

Uništena mreža je veoma moćna slika. Zato je od suštinskog značaja da ostavite vremena za nastavak, barem za kratku „mozgalicu“ ili diskusiju o napretku koji se trenutno postiže na polju zaštite životne sredine. Takođe, možete dati i neke dodatne prijedloge za djelovanje u tom pravcu, uključujući i ono što učesnici i sami mogu da urade. Globalna situacija je zaista deprimirajuća, ali je važno da se ljudi ne osjećaju bespomoćno kada su suočeni sa zadatkom koji je pred njih postavljen.

Prije nego što postavite pitanja o odnosu između ljudskih prava i životne sredine, možda biste mogli da pročitate i neke dodatne informacije.

Ovo je dobra aktivnost za čas nauke.

Prijedlozi za nastavak

Opisana aktivnost može poslužiti kao početak debate o ljudskim pravima i životnoj sredini. Na primjer, da li bi bilo dobro da postoji ljudsko pravo na životnu sredinu, kao što postoje i druga ljudska prava? Da li životna sredina, sem svoje upotrebne, ima i neke vrijednosti koje je prevazilaze? Ima li smisla dati prava životinjama?

Razvoj održivog korišćenja resursa zahtijeva političku volju, vrijeme, napor i novac. Razmislite koliko bi države mogle uraditi kroz obrazovanje o životnoj sredini, naučno istraživanje i praktične šeme za zaštitu životne sredine, da nijesu toliko potrošile na naoružanje i vojsku. Ako grupa želi da dodatno istraži ova pitanja, može uraditi aktivnost „Novac za trošenje“, sa strane 77.

Ideje za akciju

Uključite se u lokalne projekte zaštite životne sredine. Uspostavite kontakt sa *Omladinom i životnom sredinom Evrope (YEE)*. YEE je krovna organizacija sa preko četrdeset regionalnih i državnih samoupravnih omladinskih organizacija, uključenih u istraživanje i očuvanje prirode i životne sredine širom Evrope. www.ecn.cz/yee/.

Uspostavite kontakt i sa lokalnom organizacijom za zaštitu životne sredine; tražite da saznate više o tome kako biti potrošač koji se prijateljski odnosi prema životnoj sredini.

Dodatne informacije

U prirodi je sve međusobno povezano. Sve žive i nežive stvari povezane su kroz cikluse, na primjer, karbonski i vodeni ciklus. Lanci ishrane su dio ovog ciklusa. Lanac ishrane počinje procesom u kojem zelena biljka koristi energiju iz Sunčevog zračenja, minerale iz tla i vodu – da izgradi sopstvenu hranu, koja će joj dati energiju za život i rast. Kada se pojede zelena biljka, na primjer kupus, minerali i energija koja je smještena u listovima dalje se prenosi i iskorištava, omogućujući, na primjer, gusjenici da živi i raste. Pošto se životinje hrane jedna drugom, energija i minerali se prenose dalje kroz lanac ishrane. Kada životinja na vrhu lanca ugine, njeno tijelo se raspada i tada ga „pojedu“ bakterije. Minerale koji su bili u tijelu, sada ponovo uzimaju zelene biljke i novi lanac ishrane počinje.

Ključni datumi

23. mart

Svjetski dan voda

22. april

Dan planete Zemlje

Glasati ili ne glasati?

Svaki se glas računa!

TEME

DEMOKRATIJA

GRAĐANSTVO

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 4

VELIČINA GRUPE

BILO KOJA

VRIJEME

270 MINUTA

Teme	Demokratija, Građanstvo, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 4
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	270 minuta
Pregled	Aktivnost obuhvata anketiranje ljudi u zajednici radi istraživanja pitanja o: <ul style="list-style-type: none"> glasanju na izborima učešću građana.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> Pravo na učešće u vladi zemlje Pravo na učešće u demokratskim izborima Sloboda izražavanja
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> Shvatiti razloge korišćenja vašeg glasa na izborima Razviti sposobnosti za kritičko pronalaženje i analiziranje informacija Cijeniti lični doprinos svakog građanina u demokratiji
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> Anketni listići 1 i 2, jedan komplet za svaki par Kopirani primjerci uputstava o vođenju ankete, po jedan primjerak za svaki par Olovke i hemijske za svakoga Veliki listovi papira (A3) ili flipčart papir i markeri Samoljepljiva traka
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> Kopirajte primjerak anketnog lista na veliki papir što će vam olakšati posao pri davanju uputstava. Na flipčart papiru napravite kopije anketnih listića 1 i 2 za poređenje rezultata. Planirajte raspored aktivnosti. Trebaće vam 60 minuta za I dio (upoznavanje sa anketom), najmanje 120 minuta za II dio – (anketa) i 90 minuta za III dio – (analiza rezultata i evaluacija).

Uputstva

I dio - Predstavljanje ankete

- Objasnite da je glavna svrha ove prve sesije da se grupa pripremi za izlazak u zajednicu i anketira ljude – koji su razlozi da glasaju ili ne glasaju.
- Pitajte učesnike da li namjeravaju glasati na republičkim ili lokalnim izborima, sljedeći (prvi?) put kada za to budu imali priliku. Neka podignu ruke, a zatim ih podijelite u grupe – oni koji namjeravaju glasati (A) i oni koji ne namjeravaju (B). „Ne znam” mogu biti razmješteni nasumice u bilo koju grupu, kako bi se što je moguće više izjednačio broj.

3. Zamolite da svaka grupa navede listu razloga zašto imaju ili nemaju namjeru glasati i napišite ih na veliki list papira. Dajte im oko 15 minuta da pripreme svoje liste.
4. Opet spojite grupe i zamolite predstavnika iz grupa A i B da prođu kroz liste. Dozvolite vrijeme za kratku diskusiju na kraju i dodajte ostale sugestije na liste.
5. Podijelite kopije anketnih listića. Pokažite veliku kopiju koju ste napravili. Vodite računa da učesnici vide da je prvi dio za bilježenje odgovora onih koji neće glasati, a drugi dio za bilježenje odgovora onih koji će glasati. Istaknite da su pitanja slična, osim pitanja broj 2, koje se razlikuje u dva dijela. Prođite kroz pitanja, provjerite da li su jasna.
6. Sada objasnite metodu bilježenja odgovora. Pokažite grupi primjer (vidite materijal za učesnike/ce) i objasnite kako se koristi metoda „table“ (pet crtica) za pravljenje evidencije.
7. Podijelite kopije bilješki o tome kako voditi intervju, jedna kopija za svaki par. Pređite ih i razgovarajte o sljedećim pitanjima:
 - Kako mogu biti sigurni da su osobe za intervju birane nasumice?
 - Koliko će ljudi svaki par intervjuisati (što više, to bolje!)?
 - Kada i gdje će se sprovesti anketa?
 - Kada će anketa biti završena?
 - Odrediti vrijeme za povratak i razgovor o rezultatima.
8. Ako su svima jasni zadaci, pređite na drugi dio – anketu!

II dio - Analiziranje rezultata

Istraživanje je sada gotovo. Grupe se sastaju da srede, analiziraju rezultate, da prodiskutuju o njima. Dajte im 60 minuta za ovaj dio.

1. Zamolite parove da dodaju svoje konačne rezultate u svaku kutiju i da ih unesu u dvije velike tabele. Na ovaj način će se uporediti informacije svake grupe i može se izračunati konačni zbir obje grupe. Treba da zabilježe i „razloge“ koje su intervjuisane osobe navele. Ako je isti razlog naveden nekoliko puta, zabilježite koliko puta, ponovo koristeći metodu „table“.
2. Kada se sakupe sve informacije, zamolite učesnike da izvedu sljedeću statistiku:
 - Ukupan broj ispitanih osoba
 - Odnos glasača i neglasača u konačnom uzorku
 - Odnos muških i ženskih ispitanika/ca
 - Odnos osoba koje su ispitane, po svakoj starosnoj grupi
 - Starosnu grupu sa najmanjim brojem glasača
 - Starosnu grupu sa najvećim brojem glasača
 - Najčešće razloge protiv glasanja
 - Najčešće razloge za glasanje
 - Da li osobe (bilo koje grupe) daju razloge koji su u vezi sa ljudima ili partijama.
3. Sada pređite na diskusiju o tome kako su se učesnici osjećali radeći anketu, o njihovim iskustvima i o tome šta su naučili.

Analiza i evaluacija

U opštoj diskusiji rezultata možda ćete dotaći različita pitanja, na primjer:

- Kako su se osjećali dok su sprovodili anketu? Da li su ljudi u principu bili spremni da odgovore na pitanja iz ankete?
- Da li je bilo teško uraditi anketu? Da li su uživali u tome?
- Da li je grupa uspjela da dobije „reprezentativni“ uzorak stanovništva, u cjelosti? Šta su u tome bile poteškoće?
- Koji su bili problemi u donošenju zaključka iz rezultata grupe? Kako se oni mogu izbjeći?
- Da li je bilo nekih statističkih podataka koji su posebno iznenadili grupu?
- Da li su rezultati ankete bili neočekivani, na bilo koji način?
- Da li su odgovori koje su davale osobe odgovarali osjećanjima u okviru grupe? Da li mislite da je vaša grupa „reprezentativna“ u odnosu na cijelo stanovništvo?
- Da li bi bilo što uradili drugačije, ako bi ponovo radili anketu?
- Da li rezultati vaše ankete daju stvarnu sliku modela glasanja u vašoj zajednici? Zašto? Zašto ne?
- Statistike se obično predstavljaju kao činjenice koje potkrepljuju argumente. Koliko ljudi treba da budu oprezni sa statistikom?
- Kakva je sada percepcija u grupi, o potrebi, ili uopšte, o korišćenju prava glasa? Da li se nečije mišljenje promijenilo (u bilo kojem smjeru!)? Ako jeste, koji su bili najuvjerljiviji argumenti?

Savjeti za fasilitatore/ke

I dio, planiranje ankete, namijenjen je pripremi terena za stvarnu anketu, u II dijelu. Na samom početku možete jasno reći da je svrha aktivnosti da se mladima da osjećaj njihove sopstvene vrijednosti i doprinosa demokratskom procesu. Preporučuje se da naglasite ovaj aspekt, umjesto da ih „ubjeđujete“ da iskoriste svoj glas. Na kraju sesija im objasnite da želite da svaki član grupe napravi sopstvenu odluku. Da bi to uradili, za njih će biti važno da procijene mnoge različite razloge za glasanje, koji postoje.

Pokušajte diskutovati o tome da li su, ili ne, osobe glasale (tačka 4) što „objektivnije“, ili su oni više podsticali „glasace“ da pokušaju pokolebati „neglasace“. Nemojte potrošiti puno vremena na ovu diskusiju; namjera je da se postavi scena za anketu.

Kada budete razgovarali o tome kako voditi intervju (tačka 7), treba uzeti u obzir poteškoće s kojima se grupa može suočiti u sprovođenju ankete. U nekim zajednicama ljudi ne vole da ih na ulici ispituju osobe koje ne poznaju. U ovom slučaju, možda bi bilo bolje da članovi grupa ispituju svoje prijatelje i poznanike. Jako je važno da procijenite sa koliko informacija grupa može vladati u anketi. Nemojte sakupljati previše informacija, da se grupa ne bi zamorila tokom računanja. Ako je grupa velika, jedan par će intervjuisati manje osoba nego par u maloj grupi.

Prijedlozi za nastavak

Pogledajte informacije u dodatnom materijalu o demokratiji na strani 326 i saznajte koji je dan bio kada su, u vašoj zemlji, žene dobile pravo glasa. Takođe možete saznati koje grupe danas u vašem društvu nemaju pravo glasa (na primjer – djeca, imigranti, zatvorenici, itd.). Razgovarajte o razlozima koji su doveli do tih pravila i da li mislite da je to pravično.

U demokratskom društvu postoje razne mogućnosti da ljudi preduzmu akciju u vezi sa pitanjima koja ih se tiču. Aktivnost „Elektrana“, na strani 198, daje učesnicima šansu da razmisle o načinima promocije društvene promjene.

Ideje za akciju

Organizujte proslavu dana kada je ženama dodijeljeno pravo glasa u vašoj zemlji.

Ako nađete grupe u vašem društvu koje nemaju pravo glasa i ako smatrate da je to nepravedno, napišite pismo članovima Skupštine izražavajući zabrinutost za tu grupu. Takođe, pokušajte prikupiti i potpise drugih.

Ključni datumi

Dan kada je opšte pravo glasa ozakonjeno u vašoj zemlji

Napomene o tome kako sprovesti anketu

Nalaženje osoba za intervju

1. Priđite potencijalnim osobama za intervjuisanje nasumice: drugim riječima, ne smijete „odabrati“ osobe koje će biti uključene ili isključene iz ankete zbog toga što su mladi, stari, lijepog izgleda, žene, itd. Pokušajte izbjeći pristrasnost.
2. Pitajte osobu koju želite intervjuisati da li ima nešto protiv da odgovori na nekoliko pitanja iz ankete, objasnite ko ste i kažite da će odgovori biti anonimni i da rezultati ankete neće biti za javnost; oni su samo za potrebe ove određene grupe.

Bilježenje intervjua

1. Ako se osoba kojoj priđete složi da učestvuje u anketi, onda je pitajte da li je glasala na posljednjim izborima. Ako je odgovor „ne“, onda ispunite papir 1, list za „neglasače“. Ako je odgovor „da“, ispunite papir 2, list za „glasaače“.
2. Pitanje 1: osobe treba da kažu samo svoje godine, ako to žele. U suprotnom, štrikirajte to u posljednjoj koloni.
3. Pitanje 2: pokažite ispitanicima opcije i zamolite ih da odeberu jednu. Ako imaju neki drugačiji razlog, to zapišite u koloni E. Napomena: razlika između B i C je ta što je B razlog koji se odnosi na određenu osobu, a C je razlog koji se odnosi na stranku.
4. Oznake treba da budu jasne, tako da se kasnije mogu prebrojati. Što više ljudi treba biti upisano na papir. U svakom pitanju treba označiti samo jedan odgovor za svaku osobu.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE
Anketni listić
1: neglasači

Pitanje 1. U kojoj ste starosnoj grupi? (poželjno)

	Manje od 25	25-40	40-60	preko 60	radije ne bih rekao/la
Muškarci					
Žene					

Pitanje 2. Šta je bio osnovni razlog zbog kojeg niste glasali posljednji put kada su bili izbori?

- A. Mislio/la sam da to neće imati nikakav uticaj na rezultat
- B. Nije bilo nikoga za koga bih želio/ljela glasati
- C. Nijesam se slagao/la ni sa jednom politikom koja je bila ponuđena
- D. Nijesam se htio/gjaviti
- E. Drugi razlog (dajte detalje):

A	B	C	D	E

2. glasači

Pitanje 1. U kojoj ste starosnoj grupi? (poželjno)

	Manje od 25	25-40	40-60	preko 60	radije ne bih rekao/la
Muškarci					
Žene					

Pitanje 2. Šta je bio osnovni razlog zbog kojeg ste glasali posljednji put?

- A. Smatrao ih sam da je to moja demokratska dužnost
- B. Htio/htjela sam glasati za (osobu)
- C. Htio/htjela sam glasati za (partiju)
- D. Nijesam htio/htjela da (druga osoba/ partija) pobijedi
- E. Drugi razlog (dajte detalje)

A	B	C	D	E

Primjer popunjavanja anketnog listića

Anketni listić 1: neglasači

Pitanje 1. U kojoj ste starosnoj grupi? (poželjno)

	Manje od 25	25-40	40-60	preko 60	radije ne bih rekao/la
Muškarci					
Žene					

Pitanje 2. Što je bio osnovni razlog zbog kojeg niste glasali posljednji put kada su bili izbori?

- A. Mislio/la sam da to neće imati nikakav uticaj na rezultat
 B. Nije bilo nikoga za koga bih želio/ljela da glasam
 C. Njeisam se slagao/la ni sa jednom politikom koja je bila ponuđena
 D. Nijesam se htio/htjela gnjaviti
 E. Drugi razlog (dajte detalje):

A	B	C	D	E
 	 	 	 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nijesam bio/la u zemlji u to vrijeme ▪ Ne vjerujem političarima ▪ Neko me je zamolio da ne glasam

Sastanak sindikata

Pošteno obavljen posao zaslužuje i poštenu dnevnicu.

TEME

SOCIJALNA PRAVDA

DEMOKRATIJA

GRAĐANSTVO

SLOŽENOST

NIVO 4

VELIČINA GRUPE

10-15

VRIJEME

120 MINUTA

Teme	Socijalna prava, Demokratija, Građanstvo
Složenost	Nivo 4
Veličina grupe	10-15
Vrijeme	120 minuta
Pregled	Ovo je simulacija sastanka između poslodavca i zaposlenih, zajedno sa predstavnicima sindikata, gdje se pregovara oko plata i uslova rada. Pitanja na koja se ukazuje obuhvataju: <ul style="list-style-type: none"> ▪ ulogu sindikata ▪ kolektivno pregovaranje na radnom mjestu ▪ prava radnika
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na kolektivno pregovaranje ▪ Pravo na okupljanje i udruživanje; a posebno na osnivanje sindikata i učlanjivanje u njih ▪ Pravo na zaštitu od nepravednog otpuštanja sa posla
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razumjeti ulogu sindikata ▪ Razviti vještine za donošenje odluka konsenzusom ▪ Promovirati učešće, odgovornost i solidarnost
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Po jedna kopija za svakog učesnika materijala 1 „Situacija“ ▪ Po jedna kopija za svakog učesnika materijala 2 „Kratki rječnik pojmova vezanih za rad“ ▪ Identifikacione kartice (nije obavezno) ▪ Papir, markeri u boji i olovke (nije obavezno) ▪ Dvije prostorije (poželjno, ali ne i obavezno)
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pročitajte pažljivo aktivnost, uključujući i materijal za učesnike, tako da budete dobro pripremljeni da budete od pomoći učesnicima za vrijeme aktivnosti. ▪ Napravite raspored. Stavite 6 stolica ukруг. Ove su stolice za predstavnike različitih stranaka i za osobu koja će predsjedavati sastankom. Iza njih, postavite stolice za ostale učesnike.

Uputstva

1. Predstavite aktivnost. Objasnite da je ovo simulacija sastanka između poslodavca, s jedne strane i radnika i predstavnika sindikata, sa druge strane. Cilj je kolektivnim pregovaranjem postići dogovor oko plata radnika i uslova rada.
2. Kao zagrijavanje, zamolite učesnike da smisle ime i poslove kompanije u kojoj će se radnja odvijati. To može biti stvarna ili izmišljena kompanija, proizvođač stvarnih ili izmišljenih proizvoda. Takođe, neka daju ime i samom sindikatu.
3. Sada podijelite učesnike u dvije grupe, u razmjeri 2:1. Manja grupa su poslodavci, a veća grupa su zapošljeni i predstavnici sindikata.

4. Podijelite učesnicima kopije materijala 1 „Situacija” i materijala 2 „Kratki rječnik pojmova vezanih za rad”. Dajte im deset minuta da pročitaju materijale, a zatim provjerite da li su svi razumjeli informacije.
5. Kratko objasnite kako će simulacija teći: Poslodavci su predlagači i jedan od njih će voditi sastanak. Oni će prvi dati prijedlog. Zatim će predstavnici sindikata i predstavnici radnika dati svoj prijedlog. Nakon toga će sve strane pregovarati i pokušati da postignu sporazum.
6. Zamolite učesnike da se dogovore o procedurama sastanka, na primjer, kada su pregovori u toku, treba li da postoji vremensko ograničenje - koliko svaki od učesnika može govoriti – možda najduže 2 minuta? Koliko će ukupno trajati sastanak? Procedure za pravljenje kratkih pauza, tako da se učesnici mogu konsultovati sa svojim savjetnicima itd. Može li još neko da govori, ili će to biti samo zvanični predstavnici?
7. Sada zamolite učesnike da odu u svoje grupe i da se pripreme (30 minuta). Poslodavci treba da odaberu dva predstavnika i nekoga ko će predsjedavati sastankom. Radnici/ sindikat treba da odaberu 2 predstavnika. Obje grupe moraju:
 - detaljno razraditi plan koji će biti predstavljen na sastanku;
 - odlučiti koje pregovaračke snage trebaju imati predstavnici;
 - odlučiti koja je donja granica, koju mogu prihvatiti, odnosno koji je najgori scenario i najniži prihvatljivi sporazum.
8. Kada su grupe spremne, pozovite predstavnike da sjednu na pet stolica u krugu, a ostale da sjednu iza njih. Pozovite predsjedavajućeg da otvori sastanak.
9. Kada se sastanak završi, napravite kratku pauzu, da učesnici „izađu” iz uloga, a zatim pređite na analizu i evaluaciju.

Analiza i evaluacija

Započnite sa kratkim pregledom toga kako se ova aktivnost dopala učesnicima, zatim razgovarajte o tome što se dogodilo i što su oni naučili:

- Kako su dvije grupe zajedno radile da bi odlučili o njihovim početnim prijedlozima? Da li je bilo lako ili teško?
- Da li su grupe, kada su razvijale svoje početne prijedloge, razmišljale o svojim interesima ili interesima kompanije u cjelini?
- Da li su grupe razvile taktike za pregovore?
- Kako je prošao sastanak? Da li su svi koji su željeli govoriti dobili šansu za to?
- Da li su stranke došle do međusobno prihvatljivog dogovora?
- Pravo na pripadanje sindikatu je priznato ljudsko pravo. Koliko je to pravo važno? Kakve bi bile posljedice, ako ne bi imali to pravo?
- Koliko ljudi znaju o sindikatima, što su sindikati i što rade?
- Koliko su jaki sindikati u vašoj zemlji? Što je sa poslodavcima, postoje li takođe i organizacije poslodavaca?
- Da li neko od učesnika pripada sindikatu? Zašto? Koje su prednosti, a koji su nedostaci?

Savjeti za fasilitatore/ke

Prije nego što počnete sa ovom vježbom, uzmite u obzir kakvi su stavovi i opšte mišljenje prema sindikatima u vašoj zemlji. Na primjer, u postkomunističkim društvima može postojati

Ključni datumi

1. Maj
Dan rada

otpor prema ovoj aktivnosti, zbog nasljeđa iz vremena kada su sindikati bili viđeni kao „škole komunizma“. U takvim okolnostima možete početi i sa istraživanjem predstava i stereotipa koje učesnici imaju o sindikatima. Možete, takođe, zamoliti učesnike da kontaktiraju svoje lokalne sindikate za informacije i da urade druga istraživanja o pitanjima iz oblasti rada u njihovoj zemlji. Trebalo bi naglasiti značaj i važnost sindikata u zaštiti prava radnika, bez obzira na politički sistem sa kojim se poistovjećuju.

- Da li bi za zapošljene bilo prihvatljivo da se odreknu povišice plate, kako bi zadržali sve radnike?
- Koju kategoriju radnika treba otpustiti, ako se eventualna otpuštanja moraju sprovesti?
- Da li je prijedlog realan? Može li kompanija podnijeti to finansijsko opterećenje?

Varijacije

Još jedan primjer situacije koja uključuje pregovore o pravima može biti sastanak u školi gdje se rješava isključenje „problematičnih“ učenika. Sastanak može biti između učenika/ce i njegovih/njenih roditelja sa jedne strane i nastavnika i odbora roditelja i nastavnika, sa druge strane.

Prijedlozi za nastavak

Pozovite predstavnika sindikata da dođe i održi govor. Brojeve telefona sindikata možete naći u telefonskom imeniku. Uglavnom, sindikati su voljni da se približe mladima i to za vas može biti dobra mogućnost.

Ideje za akciju

Zajedno sa lokalnim sindikatom razvijte projekat o promociji sindikalnog udruživanja među mladima.

Dodatne informacije

Za više informacija o mladima i članstvu u sindikatima vidi dodatne informacije o socijalnim pravima, strana 387.

Napomena: ova aktivnost je nastala u saradnji sa britanskim sindikatom GMO, Evropskim univerzitetom za sindikate (ETUCO) i Evropskom asocijacijom za obuku radnika o uticaju nove tehnologije (AFETT).

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

Situacija

Scena je sastanak kompanije, između poslodavca i zaposlenih i sindikata, koji su se potpuno „zaglavili“ u pokušaju da postignu dogovor o povećanju plata.

Fabrika radi 24h na dan, 365 dana u godini, ima ukupnu radnu snagu 1000 radnika, od proizvodnje do menadžmenta. Svi radnici su članovi sindikata.

Kompanija trenutno prolazi kroz finansijske i ekonomske probleme, ali se ne suočava sa bankrotom. Profit je ostao visok, ali se prošle godine smanjio, jer se cijeli sektor u kojem fabrika djeluje suočava sa opadanjem. Protekle tri godine plate su u stvarnim rokovima opale za 3%, a broj zaposlenih je umanjen za 10%.

Radnici zahtijevaju povećanje plate u skladu sa porastom plata u ostalim sektorima industrije.

Menadžment je nagovijestio da će biti neophodno smanjenje broja zaposlenih, kako bi se platilo bilo kakavo povećanje plata. Njihov prijedlog je:

- 4% povećanje plate u redovnim platama u periodu od 12 mjeseci, u pojedinačnim ugovorima (sadašnja inflacija je 2% godišnje);
- isplata na osnovu broja radnih sati godišnje, umjesto dnevno ili sedmično, i ukidanje prekovremenog rada;
- smanjenje broja osoblja (10% osoblja – uglavnom privremenog, privremeno zapošljeni ili priključeni – po pravilu „posljednji dobio posao, prvi ostaje bez posla“), i volonterskog viška radne snage.

Prijedlog menadžmenta je odbila generalna skupština radnika, koji su bili zabrinuti da će ih ovi prijedlozi odvesti u mnogo goru situaciju (u ovom trenutku 40% radnika prima značajan dio njihovih plata po osnovu prekovremenog rada). Sindikat i radnici su menadžmentu dali protivprijedlog:

- povećanje plate od 9% u periodu od dvije godine;
- zadržavaju se prekovremeni rad i bonusi;
- zadržava se trenutni broj radnika, a svaki radnik koji je prisiljen; da bude višak radne snage, biće zadržan, na trošak fabrike;
- ako se zahtjevi ne ispune, organizovaće se štrajk.

Menadžment je odbio protivprijedlog i tvrdio je da prijedlozi sindikata i radnika neće riješiti problem sa kojim se kompanija suočava.

Pregovori traju već dva mjeseca.

Politika kompanije je da se, kada se ne postigne sporazum u periodu od 2 mjeseca, sazove poseban sastanak koji uključuje sve zainteresovane strane. Upravo ovaj sastanak je osnova za simulaciju. Od obje strane se zahtijeva da dođu sa novim prijedlozima, koji će biti realna osnova za postizanje obostrano zadovoljavajućeg sporazuma.

Za pregovaračkim stolom treba da bude ukupno sedam ljudi: dva predstavnika menadžmenta, jedan vodi sastanak (imenovan od strane poslodavca) i četiri predstavnika sindikata. Zbog toga što je ovo poseban opšti sastanak, svi radnici su dobrodošli da prisustvuju.

Kratki rječnik pojmova vezanih za rad

Kolektivno pregovaranje – proces pregovaranja u kojem poslodavci i predstavnici radnika zajednički traže dogovor i rješenje pitanja kao što su plate i uslovi rada.

„Zaključavanje“ – jedno od najradikalnijih sredstava istraživanja moći poslodavca. Poslodavac odbija da omogući radnicima ulazak na radno mjesto, dakle poslodavac se bukvalno zaključa i na taj način pokušava natjerati radnike da prihvate zahtjeve menadžmenta.

Višak (tehnoški) – radnici su proglašeni viškom radne snage, kada su otpušteni sa posla, zato što je poslodavac riješio da zatvori posao. Radnici mogu imati pravo na isplatu, kao naknadu štete.

Plaćanje odštete – ako je stalno zapošljena osoba nepravedno otpuštena ili je otpuštena na osnovu restrukturiranja kompanije, tada on/a ima pravo da primi naknadu štete, što se naziva odšteta. Visina plaćene odštete je često zasnovana na plati koju je radnik primao, na primjer, jednosedmična plata za svaku godinu rada.

Štrajk – pravo na štrajk je osnovno društveno, ljudsko pravo, koje se smatra neophodnim elementom za kolektivno pregovaranje i služi kao alat za ublažavanje nejednakosti u odnosu poslodavac – radnik. Štrajk je odbijanje rada ili opstrukcija rada od strane zapošljenih. Radnici ne mogu ići u štrajk kad oni hoće. Moraju se ispuniti određeni uslovi, koji su obično predviđeni zakonom i razlikuju se od zemlje do zemlje.

Sindikat – udruženje koje postoji radi zaštite interesa radnika, uključujući plate i uslove rada. Sindikat generalno predstavlja radnike u pregovorima sa poslodavcima. U mnogim zemljama sindikati su udruženi u unije.

Nasilje u mom životu

„Zakon tri P: Poštuj sebe / Poštuj druge / Preuzmi odgovornost za sva svoja djela“

Dalai Lama

TEME

MIR I NASILJE

LJUDSKA SIGURNOST

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

SLOŽENOST

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

BILO KOJA

VRIJEME

60 MINUTA

Teme	Mir i nasilje, Ljudska sigurnost, Opšta ljudska prava
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	60 minuta
Pregled	Ovo je diskusiona aktivnost u kojoj učesnici istražuju sopstvena iskustva nasilja među ljudima.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> Pravo na život, slobodu i ličnu sigurnost Pravo na slobodu mišljenja, savjesti i religije
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> Vidjeti samog sebe ne samo kao moguću žrtvu nasilja nego i kao njegovog počinitelja Razviti vještine odnosa prema nasilju, na pozitivan način Razviti vrijednosti tolerancije i odgovornosti

Uputstva

- Objasnite da je ovo mogućnost za učesnike da razmijene misli i osjećanja o ličnim iskustvima nasilja među ljudima, i o situacijama kada su trpjeli nasilje i kada su oni bili nasilni prema nekome.
- Pobrinite se da svi znaju i razumiju pravila učesničkog grupnog rada: prema svakome treba postupati s poštovanjem; sve što neko kaže ostaje povjerljivo, niko se ne smije osjećati prisiljenim da nešto kaže, niti trpjeti neprijatnost zbog bilo kakvog pritiska.
- Napravite „mozgalicu“ o pojmu *nasilje*; pitajte učesnike da daju primjere svakodnevnog nasilja, na primjer, verbalno nasilje, uvrede, sarkazam, guranje – „uskakanje“ preko reda, vikanje pred ljudima, „upadanje“ u riječ, šamaranje djece, udaranje, provala, sitna krađa, džeparenje, vandalizam, itd.
- Dajte učesnicima pet minuta da se sjete incidenata:
 - kada se neko nasilno ponašao prema njima;
 - kada su se oni nasilno ponašali prema nekom drugom;
 - kada su vidjeli da je neko drugi bio nasilan, ali nijesu reagovali.

Analiza i evaluacija

Započnite s kratkom diskusijom o samoj aktivnosti, analizirajte da li je bila teška ili ne; ako jeste – zašto. Zatim pređite na analizu uzroka i rezultata gore navedenih situacija (a, b i c). Zamolite za dobrovoljce da ponude svoja iskustva za opštu diskusiju. Prvo neka oni kažu što se desilo i kako su se osjećali, a zatim otvorite diskusiju za sve.

1. Zašto se desila ta nasilna situacija?
2. Kako bi se drugi članovi grupe ponašali u sličnim okolnostima?
3. Zašto ste se vi ponašali na taj način?
4. Kako ste drugačije mogli postupiti? Imaju li ostali u grupi neke prijedloge?
5. Da li je bilo ko mogao nešto uraditi da spriječi taj incident i, ako jeste, što?
6. U slučaju situacije c, zašto nijesu intervenisali?
7. Koji su bili uzroci incidenta?
8. Koliko je među incidentima bilo onih koji su rezultat nesporazuma, a koliko ogorčenosti, inata ili ljubomore, različitosti kulture i običaja, mišljenja ili vjerovanja?
9. Što učesnici podrazumijevaju pod riječju *tolerancija*? Kako bi je definisali?
10. Da li se slažete sa stavom da ljudi treba da budu potpuno tolerantni prema svemu što drugi ljudi urade ili kažu?
10. Zašto je tolerancija ključna vrijednost za promociju ljudskih prava?

Ključni datumi

16. novembar
Međunarodni dan
tolerancije

Savjeti za fasilitatore/ke

Budite spremni na iznenađenja, kao i da podržite svakog ko ovu aktivnost smatra teškom ili uznemiravajućom. Vi ne možete znati porijeklo svih iz grupe, niti što se dešava, ili se dešavalo, u njihovim porodicama. Moguće je da su neki od učesnika imali loša iskustva s različitim oblicima nasilja. Naglasite da je svrha ove vježbe razvoj vještina za suočavanje sa nasiljem – kroz prepoznavanje uzroka, priznavanje sopstvenih osjećanja i razvijanje vještina za pozitivno djelovanje u cilju kontrolisanja situacije i nalaženja nenasilnih odgovora na nasilje.

Varijacije

Ovo može biti dobra dramska aktivnost. Zamolite dva, tri ili četiri učesnika da razviju kratki igrokaz o nekom incidentu. Ostatak grupe posmatra. Vi možete povremeno zaustavljati igrokaz i zamoliti publiku da komentariše ili da sugestije o tome kako bi se igrokaz mogao nastaviti.

Prijedlozi za nastavak

Saznajte više o organizacijama koje pružaju podršku žrtvama nasilja, na primjer, telefonske linije ili mreže za pomoć žrtvama. Informišite se o drugim organizacijama koje promovišu razumijevanje i toleranciju u zajednici. Ako želite da nastavite rad sa temom mira i nasilja, možete pogledati aktivnost "Živjeti u savršenom svijetu", na strani 160. Pronađite odgovore na pitanja i popunite točak mira!

Ideje za akciju

Stupite u kontakt s organizacijom koja radi na promociji mira i nenasilja u zajednici i saznajte kako se možete uključiti.

Kada dođe sutra

„Ako sudiš drugima onako kako je ovaj sistem sudio tebi, nijesi ništa bolji od onih koji su te osudili na smrt“

Dwight Adanandus

TEME

LJUDSKA SIGURNOST

MEDIJI

MIR I NASILJE

SLOŽENOST

NIVO 3

VELIČINA GRUPE

BILO KOJA

VRIJEME

60 MINUTA

Teme	Ljudska sigurnost, Mediji, Mir i nasilje
Složenost	Nivo 3
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	60 minuta
Pregled	Ova aktivnost koristi materijale sa informacijama i diskusiju da bi se istražila pitanja o: <ul style="list-style-type: none"> ▪ pravima kriminalaca ▪ smrtnoj kazni ▪ zaštiti društva od kriminala
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo na život ▪ Pravo na zaštitu od okrutnog, nehumanog i ponižavajućeg postupanja
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ispitati naše predrasude o kriminalcima i osvrnuti se na neke od posljedica smrtne kazne ▪ Postati svjestan sopstvenih vještina slušanja i kako mi „tumačimo“ informacije koje su nam date ▪ Promovisati smisao za dostojanstvo i pravdu
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kopije materijala za učesnike „Kada dođe sutra“, jedan primjerak po učesniku ▪ List papira i olovka za svakog učesnika u grupi
Uputstva	
Prvi korak	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pročitajte grupi naglas prvi dio teksta „Kada dođe sutra“. Kada završite, dajte učesnicima oko 5 minuta da se podsjetite na najvažnije tačke i da ih zapišu svojim riječima. Zatim ih zamolite da zamijene papire sa svojim susjedima, da pročitaju što su oni napisali i daju kratki povratni komentar. 2. Pozovite dobrovoljce da pročitaju svoja zapažanja. Zatim diskutujte o razlikama između verzija: da li su se neki učesnici sjetili više detalja nego drugi? Da li su neki učesnici izmislili detalje koji se nijesu spominjali u originalnoj priči? 3. Zamolite učesnike da iznesu svoje reakcije na priču. Ko je pripovjedač? Što se desilo?
Drugi korak	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pročitajte drugi dio Dwightove priče. 2. Dajte parovima 10-15 minuta da sa svojim partnerima razgovaraju o novim informacijama. Podijelite im kopije teksta „Kada dođe sutra“, ako žele pročitati tekst još jednom.

3. Zamolite ih da razmisle o sljedeća dva pitanja:
 - Da li su se Dwight ili Nanon promijenili kada su saznali da se nalaze u ćeliji osuđenika na smrt? Kako? Zašto?
 - Što je Dwight mislio kada je rekao: „Ako drugima sudiš onako kako je ovaj sistem sudio tebi, neće ti biti bolje nego onima koji su te osudili na smrt.“ Da li se oni slažu s njim?
4. Otvorite pitanje za opštu diskusiju i od raznih parova (učesnika) tražite povratne komentare na ova pitanja.

Analiza i evaluacija

Ova aktivnost se može upotrijebiti da izazove jedan broj važnih i interesantnih pitanja, koja mogu biti predmet daljnjih aktivnosti ili diskusije. Međutim, preporučljivije je da se u analizi čvrsto držite tema koje su grupe već analizirale, i da ne otvarate potpuno nove teme. (Pogledajte niže u tekstu, ispod napomena za fasilitatore/ke).

- Da li vas je ova strategija bilo što naučila o vama samima? Da li vas je natjerala da ponovo razmislite o bilo kojim od vaših ranijih mišljenja ili vjerovanja?
- Što mislite da se kroz ovu aktivnost željelo prikazati? Da li se uspjelo u tome? Ako nije, zašto nije?
- Što vam je ova aktivnost pokazala o pravu na život (ako je išta pokazala)? Da li su se bilo kakva druga pitanja o pravima pokrenula u diskusiji?

Zabilježite ova pitanja na veliki list papira ili na flipčartu za kasniju upotrebu.

Savjeti za fasilitatore/ke

U prvoj diskusiji (poslije čitanja I dijela), važno je da učesnicima ne dajete nikakav nagovještaj o situaciji dva čovjeka: pokušajte saznati od učesnika kakav je njihov utisak o likovima, ali ne sugerišite da imate neki poseban razlog za to. Cilj je da učesnici ispituju humanu stranu ove dvojice, a da ne znaju ništa o njihovim okolnostima ili prošlosti.

Svrha razmjene bilješki na kraju I dijela je da se učesnicima da ideja o različitim načinima na koje ljudi opažaju i pamte potpuno isti dio informacije. Vrijedno je naglasiti da ovo ne treba shvatiti kao test, da učesnici ne osjete stid zbog svojih bilješki, već kao način pokazivanja različitih gledišta. Zamolite učesnike za komentare, posebno one čije se bilješke drastično razlikuju od onih njegovog susjeda. Pitajte ih, ako imate takav slučaj – zašto, na primjer, neke osobe pamte određene dijelove informacije koje su drugi propustili.

Ova aktivnost će, sama po sebi, vjerovatno pokrenuti previše pitanja za jednu sesiju, tako da bi trebalo pokušati držati diskusiju u skladu sa temom, umjesto da omogućite učesnicima da se „zanesu“ u debati – na primjer – o samoj smrtnoj kazni. Pokušajte da diskusiju fokusirate na dva glavna pitanja:

1. U kojoj mjeri smo mi, država, svi, skloni „suditi“ o ljudima, na osnovu nečega što (vjerujemo da) su oni učinili. Ovo je vjerovatno Dwight imao na umu kada je govorio o „presuđivanju“ drugima, onako kako je država presudila njemu (i Nanonu). Država ih je jednostavno otpisala kao ljudska bića, na osnovu nečega što (država vjeruje da) su učinili.
2. Čak i takozvani „okorjeli kriminalci“ posjeduju i zadržavaju neotuđive ljudske osobine

Ključni datumi

26. jun

Međunarodni dan
za podršku žrtvama
mučenja

- ne samo brigu i saosjećanje o kojima govori Dwight, ali takođe i „frustraciju i depresiju“, koje Nanon opisuje kao rezultat boravka u zatvoru.

Prijedlozi za nastavka

Istražite pitanja koja su pokrenuta na kraju aktivnosti. Organizujte formalnu debatu, ili koristite metod „Sakupljanje glasova“, sa strane 128. Teme mogu obuhvatati:

- Pitanja kazne: koja je svrha zatvaranja kriminalaca i/ili izvršenja smrtne kazne nad njima? Da li je to prioritetno zbog zaštite društva, da se promijeni ponašanje kriminalaca, ili je to osveta/kazna?
- Smrtna kazna - koji su argumenti za, a koji protiv smrtne kazne?
- Sigurnost nacije prema sigurnosti pojedinca: koje su granice – na koji način vlada može postupati prema najgorim kriminalcima ili teroristima? Na primjer, može li se mučenje pojedinca opravdati na osnovu „sigurnosti nacije“?

Pjesme su uvijek bile moćno oružje u borbi ljudi za ljudska prava.

Ideje za akciju

Posjetite veb-stranicu kanadske koalicije za borbu protiv smrtne kazne (CCADP) i pročitajte više o tekstovima zatvorenika (www.ccadp.org). Možete pisati nekome ko je osuđen na smrtnu kaznu, CCADP web site sadrži informacije kako se možete dopisivati sa njima, ili kontaktirajte lokalnu kancelariju Amnesty International.

Napomena: Integralni tekst *Kada dođe sutra* može se naći na CCADP veb-stranici.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE
„Kada dođe sutra“, Nanon Williams
Prvi dio

To je bio dan nakon što je Dwight Adanandus umro, kada sam zaista pogledao u život potpuno drugačije nego što on to jeste, ili da kažem, kako sam ja želio da bude. Bio je početak zime, i osjećao sam patnju, dok sam mirno ležao razmišljajući o prijatelju, koji je uvijek imao osmijeh, kada su dani izgledali tako izlišni. Polako sam se kretao, podižući novine ispred vrata, novine su pričale njegovu priču.

Čitajući o tome i znajući da ga više nikada neću ponovo vidjeti, osjećao sam se kao da neko opet iznova zabada čiode u moje srce.

Ponekad bi došao gegajući se u moje dvorište, vičući: „Što ima, momče?“. A ja bih tada pogledao oko sebe, osvrnuo se i rekao: „Čovječe, koga ti to nazivaš dečkom“, i obojica bismo se počeli smijati, jer sam ja bio najmlađa osoba u našem naselju. Kad sada pomislim na te trenutke, to me duboko rastuži, jer se više nikada neću radovati da ponovo budem u dvorištu, bez Dwighta u blizini, da na mom licu ispravi bore ljutnje.

Kako su godine prolazile, moje metode za trošenje vremena su se mijenjale, ali želim da vjerujem da će mi ove nove metode pomoći da jednog dana postanem bolji čovjek, kao što je postao Dwight. U mojim trenucima slabosti, uvijek se pitam što bi Dwight učinio.

„Zapamti“, rekao bi mi, „sistem te može uništiti samo ako im dozvoliš. Budi u miru sa kojim god Bogom, u kojeg vjeruješ, i počni živjeti život najbolje što možeš i cijeni ga.“ Zatim bi nastavio: „Dečko, ne znam zašto si ovdje, ali znam da ti ne pripadaš ovdje ...“

Drugi dio

...“U stvari, niko ovdje ne pripada, u ćeliji osuđenika na smrtnu kaznu. Imate silovatelje, otmičare, pljačkaše, zlostavljače djece i sadiste, koje uopšte nije briga za vas. Međutim, takođe imate i brižne, saosjećajne ljude, koji su uradili upravo te iste stvari, ali su našli načina da se promijene i ja želim da to uvijek pamtiš“, rekao mi je nekoliko sedmica prije nego što je pogubljen. „Ako ništa drugo, to upamti. Ako drugima sudiš onako kako je ovaj sistem sudio tebi, nijesi ništa bolji od njih koji su te osudili na smrt!“ I dok mi ove riječi i sada zvone u ušima, pitam se zašto mi je trebalo toliko vremena da shvatim što je mislio. Naravno da sam čuo što je rekao, i to je imalo smisla, ali shvatiti smisao, i zaista razumjeti ono što je rekao je nešto potpuno drugačije. Pretpostavljam da sam u to vrijeme još bio dječak, kako me je on zvao, ali istina boli kada konačno dođe vrijeme da je shvatiš.

Znam da je zatvor psihološko oružje za mučenje, koje stvara frustraciju i depresiju, ali nekako duh i želja i dalje ostaju u nekolicini. Dwight, on je imao taj duh, bez obzira što je učinio, što ga je dovelo u ćeliju osuđenika na smrt, i sa tim duhom je promijenio i živote drugih, koji su trunuli kao živi leševi u groblju sistema. „Znam, dečko, da nije lako“, rekao bi, „ali, niko nije rekao da je život lak. Uzmi svaki dan za ono što vrijedi i sve dok vidiš svjetlo na kraju puta, neka te vodi snaga“, bile posljednje riječi koje mi je rekao kroz suze, dok se konačno oprastao. Ne usuđujem se da objasnim što mi to znači, jer pretpostavljam da mi je to rekao da mogu pronaći svoju vlastitu snagu, koja me je održala sve ove godine koje su prošle, a vjerovatno i u godinama koje dolaze. Nisam se nikada odrekao svojih principa ili stvari koje najviše cijeni u životu – kao moje porodice, tako da je više nego vjerovatno da će me ta ljubav sutra provesti kroz kapije raja, kada sutra zaista dođe.

Država Teksas je osudila na smrt Nanona Williamsa, kada je imao 17 godina, pod optužbom ubistva s predumišljajem. On poriče optužbu, a posljednjih devet godina provodi u ćeliji osuđenika na smrt.

Izvor: www.ccadp.org

Isječak iz novina

Huntsville – 2. oktobar 1997. Osuđeni pljačkaš je ubijen u srijedu uveče, zbog ubistva biznismena iz San Antonia, koji je pokušao da ga spriječi da pobjegne poslije pljačke banke prije devet godina. Adanandus, 41, osuđen je na smrtnu kaznu zbog ubistva Vernon Hanana, koji je smrtno pogođen u grudi 28. januara 1988, dok se rvao sa Adanandusom u holu banke, u sjevernom dijelu San Antonia.

Gdje stojiš?

Da li su socijalna i ekonomska prava luksuz rezervisan samo za građane bogatih zemalja?

TEME

OPŠTA LJUDSKA PRAVA

GRAĐANSTVO

SIROMAŠTVO

SLOŽENOST

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

BILO KOJA

VRIJEME

50 MINUTA

Teme	Opšta ljudska prava, Građanstvo, Siromaštvo
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	Bilo koja
Vrijeme	50 minuta
Pregled	Ovo je je diskusiona aktivnost koja ukazuje na: <ul style="list-style-type: none"> ▪ osnove neophodne za ljudsko dostojanstvo ▪ relativni značaj građanskih i političkih prava i socijalnih i ekonomskih prava ▪ obaveze vlada koje se odnose na socijalna i ekonomska prava.
Srodna prava	Sva prava
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Postići razumijevanje razlike između građanskih i političkih prava, socijalnih i ekonomskih prava ▪ Razmisliti o nekim složenim pitanjima koja su u vezi sa zaštitom prava ▪ Koristiti i razviti vještine diskusije i argumentacije
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jedna kopija lista sa izjavama ▪ Veliki listovi papira ili flipčart papir, olovke ▪ Konopac ili kreda (poželjno) ▪ Kopije pojednostavljene UDLJP na strani 402 (poželjno)
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pripremite 2 postera – jedan sa izjavom „Slažem se“ a drugi sa izjavom „Ne slažem se“ – i zalijepite ih na suprotnim krajevima sobe, tako da učesnici mogu formirati pravu liniju između njih. (Možete da između njih kredom iscrtate liniju ili upotrijebiti komad konopca.)
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Započnite sa vrlo kratkim uvodom u razlike između građanskih i političkih prava, i socijalnih i ekonomskih prava. 2. Odvojite 5 minuta za „mozgalicu“ o različitim pravima, koja spadaju pod svaku kategoriju. Ispišite listu prava na veliki list papira ispod naslova „Građanska i politička prava“, i „Socijalna i ekonomska prava“. 3. Objasnite da ćete sada pročitati niz izjava sa kojima se učesnici mogu slagati u većoj ili manjoj mjeri. 4. Istaknite dvije krajnje pozicije – postere sa izjavama „Slažem se“ i „Ne slažem se“. Objasnite da učesnici mogu zauzeti bilo koju poziciju duž (zamišljene) linije, ali da pokušaju da stoje što bliže osobi čiji se stavovi skoro podudaraju sa njihovim vlastitim. Dozvoljene su kratke diskusije dok učesnici nalaze svoja mjesta!

5. Redom čitajte izjave. Mijenjajte ritam: neke izjave treba čitati u brzom slijedu, dok za druge možete odvojiti malo vremena između izjava, kako biste omogućili diskusiju.
6. Stimulišite osvrte i diskusiju. Zamolite one na krajnjim tačkama da objasne zašto su zauzeli krajnje pozicije. Zamolite nekoga ko je bliže centru da objasni da li njihova pozicija pokazuje nedostatak jakog mišljenja ili nedostatak znanja.
7. Omogućite učesnicima da mijenjaju pozicije dok slušaju međusobne komentare.
8. Kada ste prošli kroz izjave, okupite grupu zajedno, na analizu.

Ključni datumi

5. decembar

Međunarodni dan
volontera za ekonomski i
društveni razvoj

Analiza i evaluacija

Počnite sa pregledom same aktivnosti, a nakon toga razgovarajte o tome šta su učesnici naučili.

- Da li je bilo pitanja za koja učesnici nalaze da je nemoguće na njih odgovoriti – bilo da je bilo teško odlučiti se ili zato što je pitanje bilo loše postavljeno?
- Zašto su učesnici mijenjali pozicije za vrijeme diskusije?
- Da li su se učesnici iznenadili količinom neslaganja u vezi sa pitanjima?
- Da li je bitno ako se ne slažemo o ljudskim pravima?
- Šta mislite, postoje li „pravi“ i „krivi“ odgovori na različite izjave, ili je to samo pitanje ličnog mišljenja?
- Da li će ikada biti moguće da svi postignemo sporazum o ljudskim pravima?
- Postoji li osnovna razlika između (prve) dvije „generacije“ ljudskih prava: građanskih i političkih prava, i socijalnih i ekonomskih prava? Da li je moguće reći koja su od ovih više važna?
- Da li trebamo još više prava? Može li postojati treća generacija prava?

Savjeti za fasilitatore/ke

Ova aktivnost obuhvata sva ljudska prava, a posebno socijalna i ekonomska prava; na primjer, pravo na rad i odmor, na zdravstvenu brigu, i na osnovni životni standard. (članovi 16, 22 - 29 UDLJP).

Izjave date niže u tekstu su napravljene kako bi ukazale na neke debate koje se vode u vezi sa razlikom između građanskih i političkih prava, s jedne strane, i socijalnih i ekonomskih prava s druge strane. Nema potrebe ići dublje u detalje na početku aktivnosti, s obzirom na to da će se mnoga stanovišta razviti u toku diskusije.

Međutim, možda vrijedi spomenuti dva stanovišta u samom uvodu. Prvo, jednostavna podjela, da su građanska i politička prava oni moralni zahtjevi koje podnosimo vladama u vezi sa građanskim i političkim pitanjima, kao što su pravo na pravično suđenje, na glasanje, na iznošenje sopstvenog mišljenja, itd; a socijalna i ekonomska prava su povezana sa socijalnim i ekonomskim pitanjima – kao što je beskućništvo, neadekvatna zdravstvena zaštita, siromaštvo, itd. Prvi tip prava se takođe smatra prvom generacijom prava, a drugi tip drugom generacijom prava, zbog istorijskog reda kojim su ona priznata kao univerzalna ljudska prava.

Po drugoj podjeli – socijalna i ekonomska prava su ili manje važna, i/ili ih je teže garantovati od građanskih i političkih prava. Neki, opet, ovo osporavaju. Više informacija o debati možete naći u poglavlju 4.

Za vrijeme brainstorminga možete učesnicima da date kopije pojednostavljene UDHR da biste stimulisali njihovo pamćenje; ili vi sami možete pročitati neke članove i zamoliti

učesnike da ih stave u tačnu kategoriju. Članovi 16 i 22-29 se smatraju članovima koji se odnose na socijalno-ekonomska prava.

Možda biste htjeli da dio aktivnosti sa postavljanjem u liniju prođete relativno brzo, i da ne odvajate isuviše vremena za diskusije između različitih stajališta, a da zatim odaberete dvije ili tri izjave i da ih detaljnije prodiskutujete sa cijelom grupom. Ali vrijedi i zaustaviti aktivnost u određenim dijelovima, kako biste učesnicima dali priliku da se osvrnu na neka stajališta i na njihovu poziciju u odnosu na druge.

Varijacije

Sastavite druge izjave ili zamolite članove grupe da smisle svoje vlastite.

Prijedlozi za nastavak

Organizujte formalnu debatu o jednom od pitanja, zamolite učesnike da unaprijed pripreme svoje argumente, a zatim na kraju debate glasajte. Možete pozvati druge mlade osobe ili članove društva da prisustvuju.

Važno je znati o ljudskim pravima, ali je biti aktivan građanin takođe od suštinskog značaja ako želimo da osiguramo prava. Možete isprobati aktivnost „Sakupljanje glasova“, sa strane 127. Ona istražuje pitanje ubjeđivanja drugih u vaše mišljenje.

Ideje za akciju

Stupite u kontakt sa lokalnom organizacijom koja radi na ljudskim pravima i socijalnoj brizi i saznajte kako možete doprinijeti.

Dodatne informacije

Poglavlje 4 Priručnika sadrži osnovne informacije o različitim generacijama prava, uključujući i uvod u „treću generaciju“ prava.

MATERIJAL ZA UČESNIKE/CE

List sa izjavama

- Važnije je imati krov nad glavom, nego biti u stanju da kažete što želite.
- Ljudi imaju dužnost da rade, ali ne i pravo.
- Najosnovnija odgovornost svake vlade je da obezbijedi da svi građani imaju dovoljno da jedu.
- Pravo na „odmor i slobodno vrijeme“ je luksuz koji samo bogate zemlje mogu priuštiti.
- Nije vladin posao da osigura da narod ne glada – nego naroda!
- Način na koji mi odaberemo da postupamo sa našim građanima nije briga međunarodne zajednice.
- Siromašne zemlje treba da se koncentrišu na osnovni životni standard za sve, prije nego što se počnu brinuti za građanska i politička prava građana.
- Krajnja ekonomska nejednakost je kršenje osnovnih prava.
- Socijalna i ekonomska prava izražavaju ideal za budućnost, ali danas svijet nije spreman da ih garantuje.
- Ako prava ne mogu biti garantovana, onda nema smisla ni imati ih.

Ko smo ja?

*Ja sam što jesam, ti si ono što jesi, ona je što jeste...
ali zajedno, mi imamo dosta zajedničkog!*

Teme	Rodna ravnopravnost, Diskriminacija i ksenofobija, Građanstvo
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	8+
Vrijeme	25 minuta
Pregled	Ova aktivnost obuhvata razne metode: „zujalice“, „mozgalicu“, crtanje i grupnu diskusiju, kako bi se istražila pitanja identiteta.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jednakost u dostojanstvu i poštovanju ▪ Pravo na zaštitu od diskriminacije ▪ Pravo na život, slobodu i ličnu sigurnost
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Postati svjestan sopstvenog identiteta i identiteta drugih ▪ Identifikovati šta imamo zajedničko sa drugima ▪ Promovisati solidarnost i poštovanje
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Olovke u boji i markeri, po mogućnosti različita boja za svakog učesnika ▪ Dovoljno papira, po jedan list za svakog učesnika ▪ Flipčart papir i markeri

Uputstva

1. Za "zagrijavanje", zamolite učesnike da se okupe u parove i formiraju „zujalice“. Zamolite ih da se pretvaraju da su stranci i da se predstave jedni drugima.
2. Sada pozovite učesnike da razmotre šta bi bilo zanimljivo ili važno saznati o nekome koga prvi put srećete; mozgajte o informacijama opšteg tipa. Na primjer: ime, starost, pol, državljanstvo, porodična uloga, religija, etnicitet, posao/studije, muzički ukus, hobi, sport... uopšteno – šta mu/joj se sviđa, a šta ne, itd.
3. Objasnite da će učesnici sada pronaći koliko svako od njih ima zajedničkog s ostalima u grupi. Podijelite im papire i olovke i objasnite im prvi korak: svako od njih treba da nacrtta prezentaciju svog identiteta. Treba da zamisle sebe kao zvijezde – aspekti njihovog identiteta kruže oko njih. Zamolite da učesnici analiziraju 8 do 10 najvažnijih aspekata svog identiteta i da nacrtaju svoju ličnu zvijezdu.
4. Zamolite učesnike da se prošetaju i da uporede svoje zvijezde. Kada pronađu nekog s kim dijele krak ili svjetlosni zrak, pored zvjezdanog kraka upisuju ime osobe. (Na primjer, ako Jovan i Parvez imaju zajednički „reperski“ krak, obojica treba da upišu ime onog drugog pored kraka svoje zvijezde.) Za ovo odvojite 15 minuta.
5. Sada se okupite u veliku grupu i zamolite učesnike da kažu koliko je svako od njih poseban. Možete postaviti neko od navedenih pitanja.

TEME

RODNA RAVNOPR.

DISKRIMINACIJA

GRAĐANSTVO

SLOŽENOST

NIVO 4

NIVO 3

NIVO 2

NIVO 1

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

8 ILI VIŠE

VRJEME

25 MINUTA

- Koje aspekte identiteta ljudi imaju zajedničke, a koji su posebni?
 - Koliko su ljudi u grupi slični, a koliko su različiti?
6. Na kraju, uradite sa grupom „mozgalicu“ o aspektima identiteta koje ljudi sami biraju, i onih sa kojima se rađaju. Ispišite ih na flipčart, u dvije kolone.

Analiza i evaluacija

Sada pređite na diskusiju o tome šta su učesnici otkrili o sebi, jedni o drugima i kako se to reflektuje u domenu ljudskih prava.

- Šta su učesnici naučili o sebi? Da li im je bilo teško da odluče koji su najznačajniji aspekti njihovog identiteta?
- Da li su učesnici bili iznenađeni rezultatima upoređivanja zvijezda? Da li su imali više ili manje zajedničkog nego što su očekivali?
- Šta učesnici osjećaju u vezi sa različitostima u grupi? Da li misle da je zbog toga zajednički rad u grupi zanimljiviji, ili teži?
- Da li je bilo nekih aspekata identiteta drugih osoba za koje su učesnici osjećali snažnu potrebu da kažu „Ja (to) nijesam“. Na primjer, ja nijesam fudbalski navijač, ili obožavalac tehno muzike, ja ne volim pse, nijesam homoseksualac, ili nijesam hrišćanin.
- Kako se identitet razvija? Koji aspekti predstavljaju društveni izum, a koji su naslijeđeni i nepromjenljivi?
- Posebno u vezi sa ravnopravnošću polova – koji aspekti su društveni konstrukti, a koji naslijeđeni i nepromjenljivi? Da li su učesnici napisali „djevojka“ ili „mladić“? Šta učesnici pridružuju riječima „mladić“ ili „djevojka“? Da li su asocijacije iste za oba pola, da li su iste za sve momke i sve djevojke?
- Koliko ljude procjenjujemo prema njihovom ličnom identitetu, a koliko prema identitetu grupe kojoj pripadaju?
- Šta učesnici misle o mogućnosti slobode da se odabere vlastiti identitet? Koje su implikacije takvog slobodnog izbora u odnosu na njih same i njihovo društvo, a posebno na ljudska prava, jednakost i poštovanje?

Savjeti za fasilitatore/ke

Naziv ove aktivnosti nije pogrešan! Namjerno je izabran da zbuni učesnike.

Za zagrijavanje, možda ćete htjeti da date učesnicima neki savjet na koji način da usmjere svoja razmišljanja. Možete uzeti sebe kao primjer, ili neku izmišljenu osobu, npr: Olena, žena, Ukrajinica, majka, supruga, trenerica, putnik, voli muziku.

Svrha različitih boja olovaka koje su podijeljene učesnicima jeste da im se sugeriše da se njihova jedinstvena grupa sastoji od duge identiteta (analogija je sa Južnom Afrikom, koja sebe naziva „duga nacija“, jer je čine ljudi svih boja). Ako imate veliku grupu, ili ako više osoba dijeli olovku iste boje, zamolite ih da koriste različit stil pisanja.

Ako želite, ovu aktivnost možete dodatno „iznjansirati“, tako što ćete predložiti učesnicima da nacrtaju svoju ličnu zvijezdu sa kraćim i dužim kracima, prema tome koliko smatraju da je javan, ili privatn, određen aspekt njihovog identiteta. Duži zraci prodiru dublje u društvo i stoga su više javni. Neka od sljedećih stanovišta mogu se razmatrati u završnoj „mozgatici“:

- Aspekti identiteta koje mogu birati: ime, prijatelj, posao, članstvo u političkoj stranci, omiljena muzika, stilovi oblačenja, fudbalski tim za koji navijaju, gdje žive.
- Aspekti identiteta s kojima su se rodili: pol, godina rođenja, visina, boja očiju.
- Biće izvjesnih aspekata identiteta koji mogu uzrokovati kontroverze, na primjer, nacionalnost, pol i seksualnost, religija, pripadništvo nekoj manjini.

Diskusija o tome kako se identitet razvija i koji su dijelovi identiteta društveno uslovljeni, a koji su naslijeđeni i nepromjenljivi, biće takođe kontroverzna, posebno u vezi sa religijom i polom. Vrijedi zamoliti učesnike da analiziraju sopstveni proces odrastanja i kako su se određeni aspekti njihovog identiteta mijenjali tokom godina, možda čak i oni za koje misle da nijesu promjenljivi.

Možda ćete htjeti da izvučete neke zaključke iz diskusije. Na primjer, da smo svi mi ljudska bića koja imaju prava koja se ne mogu ni pokloniti, niti oduzeti, bez obzira na rasu, boju, vlasništvo, rođenje ili neki drugi status.

Prijedlozi za nastavak

Ova aktivnost može služiti za otvaranje mnogih drugih diskusija, na primjer, pitanja o univerzalnosti ljudskih prava, diskriminaciji i ksenofobiji, dječjim pravima i građanstvu.

Ako grupa želi da dublje ispita pitanja identiteta i rodne neravnopravnosti, može uživati u aktivnosti „Heroine i heroji“, na strani 142.

Ključni datumi

7. august

Međunarodni dan transrodnih prava i obrazovanja

Posao i bebe

Planiraš li da imaš posao? Onda ne planiraj da imaš djecu!

TEME

 SOCIJALNA PRAVA

 RODNA RAVNOPR.

 DISKRIMINACIJA

SLOŽENOST

NIVO 4
NIVO 3
NIVO 2
NIVO 1

NIVO 2

VELIČINA GRUPE

 10-25

VRIJEME

 90 MINUTA

Teme	Socijalna prava, Rodna ravnopravnost, Diskriminacija i ksenofobija
Složenost	Nivo 2
Veličina grupe	10-25
Vrijeme	90 minuta
Pregled	Ovo je igrokaz koji se bavi pitanjima: <ul style="list-style-type: none"> ▪ reproduktivnih prava tokom radnog odnosa ▪ diskriminacije žena na radnom mjestu.
Srodna prava	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pravo žena na reproduktivni izbor ▪ Pravo na zaštitu od otpuštanja s posla po osnovu trudnoće, porodijskog odsustva i bračnog statusa ▪ Pravo na jednake mogućnosti u zapošljavanju i dohotku
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Unaprijediti znanje o reproduktivnim pravima žena ▪ Pokušati predstaviti učesnicima/ama što znači biti žrtva diskriminacije ▪ Promovisati jednakost, pravdu i odgovornost
Materijali	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Veliki listovi papira, flipčart papir ili tabla ▪ Dovoljno prostora za rad malih grupa i za igrokaz ▪ Rekviziti za igrokaz, sto i stolice, olovke i papir
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prepišite scenario na veliki list papira, flipčart papir ili na tablu.
Uputstva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Objasnite da je ova aktivnost igrokaz o pitanjima reproduktivnih prava žena koje su u radnom odnosu. Uradite kratku „mozgalicu“ o reproduktivnim pravima, kako bi učesnici/e razumjeli/e taj pojam. 2. Podijelite učesnike u male grupe (maksimalno 5 osoba po grupi). 3. Pročitajte naglas sljedeći tekst, koji je uvodni scenario za igrokaz: <p>„Marija je nezaposlena skoro godinu dana i stalno traži posao. Prije deset dana je otišla na razgovor za svoj posao iz snova – to je bilo upravo ono što je ona tražila! Sve se dobro odvijalo i njoj je ponuđeno mjesto. Kompanija ju je zamolila da ode na sastanak sa gospodinom Wladstockom, službenikom zaduženim za osoblje, da potpiše ugovor. Marija je već na razgovoru za posao razgovarala o njenim budućim dužnostima i ostalim stvarima u vezi s poslom. Međutim, kada je uzela ugovor da ga potpiše, gospodin Wladstock je pomenuo još jedan od uslova za posao: da ona potpiše izjavu da u sljedeće dvije godine neće rađati.“</p> 4. Dajte učesnicima 20 minuta da, u okviru svojih malih grupa, odluče o završetku ove priče i da je razviju u igrokaz. Igrokaz treba da započne sastankom između Marije i g. Wladstocka i ne treba da traje duže od pet minuta. 5. Pozovite sve male grupe da prikažu svoje igrokaze. Komentare sačuvajte za analizu.

Analiza i evaluacija

Počnite s povratnim komentarima o tome kako je svaka mala grupa saradivala i kako su razvijali svoje igrokaze. Zatim nastavite razgovorom o posljedicama i šta treba preduzeti u vezi sa diskriminacijom ove vrste.

- Da li je iko bio iznenađen situacijom? Da li se to dešava u vašoj zemlji?
- Kako je grupa odlučila kakav treba da bude ishod?
- Da li su završeci realistični? Koje su bile dobre, a koje loše strane načina na koje je Marija riješila situaciju? Koliko je u ovakvim situacijama teško imati samopouzdanja, a ne biti ni agresivan ni snishodljiv?
- U vašoj zemlji, koja prava imaju žene na radnom mjestu, kad ostanu u drugom stanju?
- Zašto je kompanija nametnula takav uslov Mariji? Da li je to pravično? Zašto? Zašto nije?
- Da li se ovdje krše bilo koja ljudska prava? Ako da, koja?
- Da je Marija muškarac, da li bi joj se desila ista stvar? Zašto? Zašto ne?
- Da li muškarci vide ovo pitanje drugačije od žena i kako?
- Šta mislite da se može učiniti za promociju i zaštitu reproduktivnih prava žena?

Savjeti za fasilitatore/ke

U zavisnosti od grupe, možda ćete htjeti da podijelite učesnike u male grupe, mješovite ili istopolne (grupe u kojima su samo muškarci i grupe u kojima su samo žene). Opredjeljenje za grupe sa učesnicima istog pola često vodi provokativnijim završecima i bogatijim diskusijama. Učesnici možda nijesu upoznati s pojmom „reproduktivna prava“. U tom slučaju, biće potrebno da im pomognete s nekim idejama, kako bi stekli što jasniju i obuhvatniju predstavu o tome. Pokušajte da pojasnite da reproduktivna prava obuhvataju prava na:

- uživanje i ispunjenje seksualne veze bez straha od infekcije i bolesti;
- izbor da li imati djecu, ili ne;
- pomoć u brizi o planiranju porodice, uz koje se podrazumijevaju usluge vezane za siguran abortus, koje obezbjeđuju da se sa ženom postupa s poštovanjem i uz uvažavanje njenog dostojanstva, i koje osiguravaju privatnost;
- seksualno obrazovanje.

Vodite računa o tome da pitanja za analizu o eventualnom kršenju ljudskih prava mogu dovesti do kontroverznih tema: abortus, pravo žene na izbor, nasuprot pravu fetusa na život. Ovo je veoma važna tema. To je takođe vrlo značajno za obrazovanje o ljudskim pravima uopšte, jer se od učesnika zahtijeva da budu otvorenih stavova, da ostave po strani stereotipe i unaprijed formirana mišljenja i da iskoriste svoje vještine kritičkog mišljenja. Ova aktivnost pruža veoma dobru ilustraciju složenosti i nerazdvoivosti ljudskih prava. Ako učesnici pokrenu dodatna pitanja, možda bi bilo dobro razmotriti mogućnost da drugi put odvojite neko vrijeme za diskusiju o njihovim sopstvenim pravima.

Varijacije

Umjesto podjele učesnika u male grupe, možete započeti sa dva dobrovoljca koji će glumiti Mariju i g. Wladstocka, a da ostatak grupe budu posmatrači. Zatim, povremeno možete zaustavljati prezentaciju i pitati posmatrača da komentarišu i kažu šta, po njihovom mišljenju, treba dalje da se dogodi. Isto tako, posmatrači mogu jednostavno zamijeniti mjesta sa glumcima i iz drugog ugla prikazati, odnosno promijeniti tok igrokaza. Za više informacija o tehnikama za igrokaze pogledajte stranu 50, poglavlje 1.

Ključni datumi**15. maj**Međunarodni dan
porodice

Zašto igrokazu ne dodati i druge likove? Možete uključiti Marijinog muža, koji je, recimo, predstavnik sindikata. Ovaj igrokaz može da ide i van granica običnog sastanka u službi za kadrovska pitanja.

Slobodno prilagodite imena likova imenima u vašoj zemlji.

Prijedlozi za nastavak

Grupa može uraditi neko istraživanje o reproduktivnim pravima u vašoj zemlji. U okviru istraživanja, mogu se napraviti intervjui sa ženama i sa poslodavcima, da bi se saznalo kako se zakoni sprovode u praksi. Takođe se može saznati više o uticaju evropskog prava na zakone njihove države u ovoj oblasti.

Grupa takođe može analizirati seksualno obrazovanje u svojoj zemlji. Da li ono pokriva sve aspekte reproduktivnih prava?

Ako želite istražiti druge vrste diskriminacije na radnom mjestu, možete razviti aktivnost „Različite plate“, sa 107. strane.

Ideje za akciju

Pokrenite pitanja o reproduktivnim pravima u vašoj školi ili savjetu udruženja.

Dodatne informacije***Uloga Konvencije za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama***

Pored pitanja građanskih prava, Konvencija takođe posvećuje najveću pažnju brizi o ženama, posebno o njihovim reproduktivnim pravima. Izjavama Konvencije ton daje preambula da „uloga žena u rađanju ne smije biti osnova za diskriminaciju“. Veza između diskriminacije i reproduktivne uloge žena osnovna je briga Konvencije. Na primjer, u članu 5 Konvencija se zalaže za „pravilno shvatanje materinstva kao društvene funkcije“, zahtijevajući potpunu podjelu odgovornosti oba pola u podizanju i vaspitanju djeteta. U skladu s tim, odredbe za zaštitu materinstva i brigu o djetetu proglašene se esencijalnim pravima i ugrađene u sve oblasti Konvencije, bilo da se radi o zapošljavanju, porodičnom pravu, zdravstvenoj brizi ili obrazovanju. Obaveza društva proširuje se socijalnim uslugama, posebno institucija za brigu o djeci, koje omogućavaju pojedincima da kombinuju porodične obaveze sa radom i učešćem u javnom životu. Preporučuju se specijalne mjere za zaštitu materinstva, koje se „ne smiju smatrati diskriminirajućim“. (član 4). Konvencija takođe potvrđuje prava žena na reproduktivni izbor. Važno je istaći da je to jedini dokument o ljudskim pravima u kojem se spominje porodično planiranje. U dokumentu se navodi da su države – stranke obavezne da u obrazovne procese uključe savjetovanje o planiranju porodice (član 10h) i razviju porodični kodeks koji ženama garantuje prava, „da odluče slobodno i odgovorno o broju djece i vremenskom planiranju rađanja, da imaju pristup informacijama, obrazovanju i sredstvima koja će im omogućiti uživanje ovih prava.“ (član 16e).

Kalendar ljudskih prava

Kalendar koji je pred nama predstavlja prvi pokušaj da se sastavi lista dana kada ljudi širom svijeta slave ljudska prava. Datumi obuhvataju zvanične UN međunarodne dane, svjetske praznike priznate od NVO-a, godišnjice istorijskih događaja i rođendane nekih istaknutih aktivista u oblasti ljudskih prava. Kalendar ne treba shvatati kao kompletnu ili konačnu listu, nego kao polaznu tačku za rad sa mladima. Aktivnosti u trećoj koloni nabrojane su tako da upućuju na druga mjesta u knjizi.

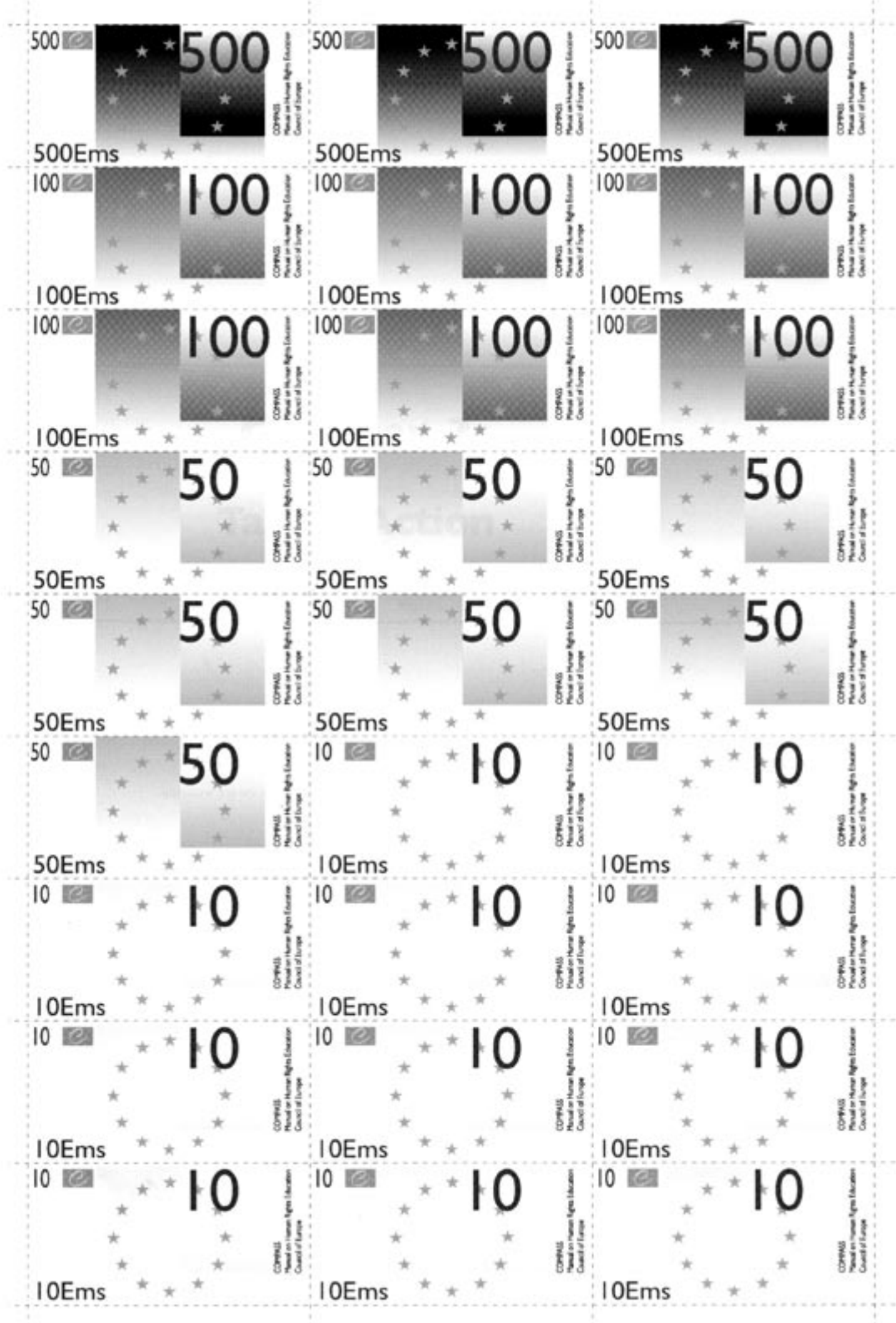
Kalendar se može kopirati, izraditi u obliku postera i okačiti na zid; to bi moglo podsticajno djelovati na početni interes za pitanja ljudskih prava, a svojim obimom i raznovrsnošću daje dobre indikacije. Učesnici mogu biti pozvani da razgovaraju o odabranim pitanjima, kao i da istraže lokalne i vlastite nacionalne ključne datume. Potom se ovi datumi mogu dodati na kalendar i tako postati posebni/lični izvor grupe.

Svakoj aktivnosti iz treće kolone odgovara neki ključni datum. Tako se kalendar može koristiti kao orijentir pri kreiranju godišnjeg programa obrazovanja o ljudskim pravima. Svake nedjelje ili mjeseca polazna tačka mogla bi biti neka „tematska“ aktivnost. Na primjer, 3. maja, na Svjetski dan informisanja, možete uraditi aktivnost „Naslovna strana“; 25. novembra, na Međunarodni dan ukidanja nasilja nad ženama, možete uraditi aktivnost „Domaći poslovi“. Ako želi, grupa može pokrenuti akciju tako što će se uključiti u događaje ili aktivnosti koje na te datume organizuju druge organizacije. Na primjer, sa grupom za zaštitu okoline možete učestvovati u proslavi Dana planete Zemlje, 22. aprila.

Kako se razumijevanje ljudskih prava mijenja i razvija svake godine, tako treba da se mijenja i ovaj kalendar. Izazov za vas – korisnike ovog priručnika – jeste da pronađete nove načine na koje bi se svakoga dana u godini slavila ljudska prava.

DATUM	OBILJEŽAVANJE	AKTIVNOST
8. januar	Svjetski dan pismenosti	<i>Obrazovanje za sve</i>
20. februar	Dan nenasilnog otpora	<i>Elektrana</i>
21. februar	Međunarodni dan maternjeg jezika (UNESCO)	<i>Jezička barijera</i>
8. mart	Međunarodni dan žena	<i>Heroine i heroji</i>
21. mart	Svjetski dan poezije (UNESCO)	<i>Igre slika</i>
21. mart	Međunarodni dan ukidanja rasne diskriminacije	<i>Odgovor na rasizam</i>
22. mart	Svjetski dan voda	<i>Mreža života</i>
23. mart	Svjetski dan meteorologije (WMC)	
24. mart	Svjetski dan tuberkuloze (WHC)	
7. april	Svjetski dan zdravlja (WHC)	<i>Samo minut</i>
8. april	Svjetski dan Roma	<i>Napravi korak naprijed</i>
22. april	Dan planete Zemlje	<i>Mreža života</i>
23. april	Svjetski dan knjiga i autorskih prava (UNESCO)	
30. april	Dan sjećanja na holokaust (Yom ha Shoah)	
1. maj	Međunarodni dan rada	<i>Različite plate; Sastanak sindikata</i>
3. maj	Svjetski dan slobode štampe (UNESCO)	<i>Naslovna strana</i>
8. maj	Svjetski dan Crvenog krsta i Crvenog polumjeseca	<i>Tombola prava! – Bingo!</i>
15. maj	Međunarodni dan porodice	<i>Posao i bebe</i>
17. maj	Svjetski dan telekomunikacija (ITU)	<i>Uticaoje interneta</i>
31. maj	Svjetski dan nepušenja (WHC)	
4. jun	Međunarodni dan djece nevinih žrtava agresije	<i>Imamo li alternative?</i>
5. jun	Svjetski dan životne sredine (UNEP)	<i>Vrt za jednu noć</i>
15. jun	Svjetski dan hrane	
17. jun	Svjetski dan borbe protiv isušivanje i suše	
20. jun	Svjetski dan izbjeglica	<i>Mogu li ući?</i>
21. jun	Svjetski dan mira i molitve	<i>Svi jednaki – svi različiti</i>

DATUM	OBILJEŽAVANJE	AKTIVNOST
26. jun	Međunarodni dan borbe protiv nezakonite trgovine i zloupotrebe droga	
26. jun	Međunarodni dan UN-aza podršku žrtvama mučenja	<i>Kada dođe sutra</i>
26. jun	Dan povelje UN-a	<i>Jezička barijera</i>
Prva subota u julu	Međunarodni dan zdravlja	<i>Igraj igru!</i>
11. jul	Svjetski dan stanovništva (UNFPA)	
6. avgust	Dan Hirošime (sjećanje na žrtve prvog atomskog bombardovanja Hirošime, Japan 1945)	
7. avgust	Međunarodni dan transrodnih prava i obrazovanja	<i>Ko smo ja?</i>
9. avgust	Međunarodni dan domorodačkih naroda	<i>Makah i lov na kitove</i>
12. avgust	Međunarodni dan mladih	<i>Naše budućnosti</i>
23. avgust	Međunarodni dan sjećanja na trgovinu robljem i njenog ukidanja (UNESCO)	
Utorak koji slijedi nakon drugog ponedjeljka u septembru	Dan mira	<i>Novac za trošenje</i>
8. septembar	Međunarodni dan pismenosti (UNESCO)	<i>Rječnik globalizacije</i>
16. septembar	Međunarodni dan očuvanja ozonskog omotača	
Prvi ponedjeljak u oktobru	Svjetski dan prebivališta (gradovi i bez siromašnih kvartova)	<i>Priča o dva grada</i>
Druga srijeda u oktobru	Međunarodni dan smanjenja prirodnih katastrofa	
1. oktobar	Međunarodni dan starih osoba	
1. oktobar	Međunarodni dan muzike	
5. oktobar	Svjetski dan učitelja (UNESCO)	<i>Neka se svaki glas čuje</i>
10. oktobar	Svjetski dan mentalnog zdravlja	<i>Sport za sve</i>
16. oktobar	Svjetski dan hrane (FAC)	
17. oktobar	Međunarodni dan iskorjenjenja siromaštva	<i>Borba za bogatstvo i moć</i>
24. oktobar	Svjetski dan informisanja	<i>Pazite, mi gledamo!</i>
24. oktobar	Dan Ujedinjenih nacija	<i>Sakupljanje glasova, Borci za prava</i>
3. novembar	Svjetski dan muškaraca	<i>Heroine i heroji</i>
9. novembar	Kristalna noć (njem. Kristallnacht), svjetski dan borbe protiv fašizma i antisemitizma	
9. novembar	1989. pad Berlinskog zida	<i>Stvaranje veza</i>
11. novembar	Međunarodni dan nauke i mira	<i>Horoskop siromaštva</i>
16. novembar	Međunarodni dan tolerancije (UNESCO)	<i>Nasilje u mom životu</i>
20. novembar	Univerzalni dan djece	<i>Dječja prava</i>
21. novembar	Svjetski dan televizije	<i>Igra sa slikama</i>
25. novembar	Međunarodni dan ukidanja nasilja nad ženama	<i>Put u zemlju jednakosti</i>
29. novembar	Međunarodni dan solidarnosti sa narodom Palestine	
1. decembar	Svjetski dan borbe protiv AIDS-a (WCH)	<i>Pristup lijekovima</i>
2. decembar	Međunarodni dan ukidanja ropstva	<i>Ašikova priča</i>
3. decembar	Međunarodni dan osoba sa invaliditetom	<i>Vidi sposobnost!</i>
5. decembar	Međunarodni dan volontera za ekonomski i socijalni razvoj	<i>Gdje stojiš?</i>
10. decembar	Dan ljudskih prava (1948)	<i>Igra „Nacrtaj riječ“, Odglumite</i>
18. decembar	Međunarodni dan migranata	<i>Napravi korak naprijed</i>
29. decembar	Međunarodni dan biološke različitosti	
?	Dan kada je opšte pravo glasa postalo zakon u vašoj zemlji	<i>Glasati ili ne glasati?</i>

Poglavlje 3

Sprovođenje akcija

Sprovođenje akcija

Potreba za aktivizmom

Obrazovanje o ljudskim pravima je u neku ruku i razvijanje poštovanja prema ljudskim pravima. Ali ono je i više od toga, jer bez obzira na to koliko mi poštujemo ljudska prava, mi, naše kolege i prijatelji živimo u svijetu u kojem se ona svakodnevno krše, svuda oko nas. Nažalost, ova kršenja ne možemo zaustaviti samo obrazovanjem, niti preko noći.

Mladi ljudi to vide i znaju, pa to ponekad može da oteža naše obrazovne napore. Na kraju krajeva – od kakve je koristi znati za UDLJP ako se na nju niko ne obazire u stvarnom životu? Kakvu svrhu ima prepoznati kršenje ljudskog prava kada ga vidimo, ako nijesmo u stanju da ga zaustavimo? I kakva je vrijednost našeg saosjećanja sa žrtvama, ako to samo znači umnožavanje bola koji svakodnevna kršenja prouzrokuju?

Ohrabivanje mladih ljudi na akciju protiv zloupotrebe ljudskih prava je bitno, ne samo zbog toga što oni mogu da naprave ozbiljne promjene. Ono je bitno i zbog toga što mladi ljudi žele da vide nešto konkretno. Za njih može biti od ogromnog značaja – kao podška, ohrabrenje i motivacija – da vide kako njihove akcije mogu našto promijeniti. To može učiniti pojam ljudskih prava stvarnim i živim na način na koji to ne bi mogla nijedna aktivnost ili lekcija.

Koje metode možemo koristiti?

Drugi dio ovog poglavlja posvećen je konkretnim koracima koje možete preduzeti sa vašom grupom. Slijedeći ova uputstva, razmotrićemo neke jednostavne korake do aktivizma: niz malih aktivnosti koje se mogu koristiti za odašiljanje snažnih poruka. One su organizovane u 4 podnaslova.

1. Budite informisani
2. Učinite javnim pitanja
3. Udružite snage sa drugom organizacijom
4. Postizanje rezultata

Ovo kategorisanje je prije u organizacione svrhe nego stvarna oznaka posebne podjele ili redoslijeda događaja, međutim, od jednog do drugog stepena, nivo uključenosti i aktivizma je sve veći. Ovakvu podjelu ne treba kruto tumačiti, jer će mnoge od predloženih akcija spadati pod više kategorija. Bitno je da se svaka od njih može sprovoditi nezavisno od drugih i da zahtijeva relativno malo priprema.

Prijedlozi za akciju nijesu sami po sebi radikalni i vjerovatno ste u svom radu već imali priliku da preduzmete neke od ovih koraka – kreiranje postera, debate, organizacija kulturnih događaja, sastanak sa različitim organizacijama, pisanje pisama, itd. No, takve naizgled jednostavne metode u stvari su iste one koje koriste profesionalni aktivisti, i koje su djelotvorne.

U stvari, skoro sve metode su dobre! Da bi vaš rad sa grupom postao aktivizam, najbitniji su ciljevi koje sebi postavljate, kao i mjera uključivanja zajednice u vaš rad.

„Ono što radite može se činiti jako nevažnim, ali je ipak važno da to radite.“

Mahatma Gandhi

„Onaj ko prihvati zlo bez protivljenja u stvari saraduje s njim.“

Martin Luther King

„Ako uzviknete ‚Naprijed!‘ morate bez greške napraviti plan u kojem pravcu ćete ići. Zar ne vidite da, ako ne uradite tako, i ako tu riječ uputite monahu i revolucionaru, oni će krenuti upravo u suprotnim smjerovima.“

Anton Čehov

Planiranje

Treći dio poglavlja odnosi se na efikasno planiranje. Naravno, planiranje obično dolazi kao prvo i, što god da radite, to će, prije zvega, zahtijevati pažljivo planiranje. Međutim, ovaj dio nije uključen toliko zbog toga da bi vam pomogao u jednokratnim aktivnostima, već u razvoju boljeg strateškog pristupa vašem aktivizmu, onda kada se postigne dublje shvatanje problema. Ako, i kada, grupa bude spremna za primjenu sistematičnog pristupa, onda će vjerovatno vježbe planiranja pomoći, kao i rad na nekima od njih. Vježbe će pomoći grupi da preciznije definišu i formulišu ciljeve koje pokušavaju da postignu. Što se bolje pripreme u ovim vježbama, to će veće biti njihove šanse za uspjeh.

Dozvolite grupi da iznese sopstvene prijedloge. Oni će vjerovatno imati ideja koje bolje odgovaraju njihovim vještinama i koje stoga mogu biti djelotvornije.

Neki jednostavni koraci do aktivizma

Istražite, budite informisani

Niko ništa ne može uraditi ukoliko, prije svega ne zna šta se dešava. Biti informisan jedan je od najvažnijih koraka za djelotvoran aktivizam i dopriniće rađanju ideja o konkretnim akcijama. Zato potragu za informacijama ne treba posmatrati kao suvoparan, statistički posao: informacije su svuda oko nas, samo treba biti pametan i koristiti različite izvore.

Saznajte što se dešava na lokalnom nivou

- Pregledajte lokalne i državne novine i obratite pažnju na tekstove o kršenju prava.
- Uspostavite kontakt s osobama odgovorne za članke koji vas posebno interesuju ili zabrinjavaju: da li neko već nešto radi u vezi s tim?
- Napravite zidni kolaž različitih slučajeva, povezujući one koji se tiču istih prava; pratite šta se u toj oblasti dešava.
- Diskutujte sa svojom grupom o mogućim načinima suočavanja s problemom.
- Razgovarajte sa manjinskim grupama koje su u nepovoljnom položaju; saznajte koji su njihovi problemi.

? Što se dešava? Gdje?

Kakva je vaša država u poređenju s drugima?

- Saznajte koje je međunarodne dokumente potpisala vaša vlada i o čemu ovi dokumenti govore.
- Saznajte da li međunarodne NVO za ljudska prava (npr. Amnesty International, Međunarodna federacija, Liga za ljudska prava ili Human Rights Watch) trenutno pokazuju ikakvu zabrinutost za vašu zemlju.
- Saznajte što vlada radi u vezi s tim.
- Saznajte koje NVO postoje u vašoj zemlji i koje su angažovane na sprječavanju kršenja ljudskih prava.

Saznajte što se dešava u svijetu

- Odredi koja vas pitanja ljudskih prava najviše interesuju; saznajte u kojim su dijelovima svijeta ova prava najugroženija.
- Zabilježite kršenja ovih prava na mapi svijeta.
- Izaberite specifičnu zemlju ili regiju (ne vašu) i pogledajte glavne izvore kršenja prava u njoj.
- Saznajte koje organizacije rade nešto u vezi s tim – i uspostavite kontakt sa njima kako biste dobili više informacija.
- Pretražite veb-stranice ili publikacije međunarodnih NVO-a i međuvladinih organizacija (Savjet Evrope, UN, UNDP, UNHCR, itd.).

Akcija

Primjer: Sprovedite anketu u vašem komšiluku

Anketa može biti važan način za uspostavljanje kontakata sa vašom lokalnom zajednicom, ako želite da preduzmete djelotvornu akciju. Možete „isprobati teren“ tako što ćete pažljivo pratiti reakcije na pojedina pitanja; to će vam pomoći da se odlučite za one aktivnosti koje smatrate neophodnim i od životnog značaja za vašu zajednicu. Razgovor s ljudima iz zajednice takođe je dobar način razmjene informacija i promovisanja vaših ciljeva i aktivnosti, kao i dobijanja podrške. Ovakva ispitivanja mogu se kombinovati i sa konkretnijim akcijama.

? Koliko ste dobro upoznati sa stavovima ljudi u vašoj zajednici?

Koga možemo pitati?

Anketa se može sprovesti:

- Među ljudima koje poznajete – vašim prijateljima, ili u porodici
- U vašoj školi – sa učenicima/ama i(li) nastavnicima/ama, ili oboje
- Na ulici
- Sa manjinskim zajednicama ili drugim grupama koje su u nepovoljnijem društvenom položaju
- Među omladinskim grupama
- Među poslovnim ljudima

Formulari se mogu podijeliti i slučajnim odabirom – ubaciti ih u poštanske sandučice (i kasnije pokupiti).

Šta možemo istraživati?

U vašoj anketi možete ispitati neka od sljedećih područja. Preporučujemo da u aktivnosti „Glasati ili ne glasati“ (na 238. strani) pronađete više detalja o tome kako sprovesti specifičnu anketu.

- Saznajte što drugi znaju o ljudskim pravima:
 - Da li su svjesni svojih prava, ako su zakonski gonjeni?
 - Da li su svjesni antidiskriminatorskih zakona?
 - Da li znaju (npr.) za neki posebni zakon koji se trenutno razmatra?
 - Da li su svjesni čemu sve mogu pribjeći ukoliko se njihova prava krše?
- Saznajte šta oni misle da je važno:
 - Koja ih pitanja ljudskih prava najviše zanimaju u svakodnevnom životu?
 - Gdje su, po njihovom mišljenju, najozbiljnija kršenja?

Da li ih interesuje neko posebno pitanje ili prekršaj?

Da li su se ikada zalagali za neko posebno pitanje?

- Saznajte da li bi ljudi bili spremni da djeluju po pitanju problema koji ih zaokupljaju:

Da li bi uradili nešto da izraze svoje nezadovoljstvo tim pitanjem?

Da li bi bili spremni da učestvuju u uličnoj akciji?

Da li bi bili spremni da potpišu peticiju?

Da li bi bili spremni da pišu (ili potpišu) pismo vladinim zvaničnicima?

- ? **Koja vas pitanja zanimaju? Da li biste bili spremni da nešto preduzmete po tom pitanju?**

Učinite javnim pitanja

Svaki publicitet je dobar publicitet.

Uopšteno govoreći, aktivizam se zasniva na svijesti o moći većine. Veliki brojevi primoravaju političare širom svijeta da obrate pažnju - nijedna osoba nije moćnija od velike mase. Što više ljudi više privučete na svoju stranu, to su vam veće šanse za postizanje pozitivnog rezultata.

Morate imati u vidu da svi ljudi imaju svoje svakodnevne aktivnosti, i da se neće lako odreći svog vremena u korist nečega za što smatraju da u tom trenutku nema mnogo veze s njihovim životima. Zato ćete možda morati, prije svega, da ih informišete i zainteresujete, i to na neki originalan način koji će ih natjerati da se trgnu i da vas primijete. Natjerajte ljude na smijeh, natjerajte ih da stanu i da se pogledaju – čak pokušajte i da ih šokirate. Sjetite se, želite da na sebe privučete pažnju!

- Napravite poster, ili seriju postera, da skrenete pažnju na neki poseban problem. Organizujte izložbu i pozovite prijatelje i porodicu da vam se pridruže.
- Napravite veb-stranu da bi objavili ono što vaša grupa radi na polju ljudskih prava.
- Organizujte internet grupu za diskusiju i obavijestite svoje prijatelje o tome. Pokušajte da uključite i ljude iz različitih zemalja.
- Napravite svoj sopstveni film, ili organizujte pozorišnu predstavu i izvedite je!
- Organizujte javnu debatu na temu ljudskih prava; pozovite prijatelje da vam se pridruže.
- Kreirajte informativne letke koji će probuditi interes za pitanja ljudskih prava.
- Napišite tekst za lokalne (državne) novine.
- I sami se uključite u obrazovanje o ljudskim pravima! Kontaktirajte s drugim omladinskim grupama ili lokalnom školom i saznajte da li bi željeli da razgovaraju o vašem radu.

Akcija

Primjer: Pokušajte da zainteresujete medije

- ? **Da li će događaj koji vi organizujete biti interesantan drugim ljudima? Kako ćete ih zainteresovati da čitaju o tome?**

Ako planirate događaj, pokušajte da iskoristite lokalne novine, radio ili TV da objavite svoje aktivnosti. Uvijek je najbolje zapisati ono što želite reći, jer ćete tako novinarima uštedjeti vrijeme. Prije će iskoristiti vaš tekst, ako im je već na stolu, nego što će potrošiti vrijeme da vas intervjuišu. A i vaša će izjava na ovaj način vjerovatno biti vjerodostojnija.

Zapamtite:

- Budite kratki i jasni, izbjegavajte žargon i skraćenice
- Napišite kratak, udaran, ali sadržajan naslov
- Prvi pasus treba da pokrije osnovne detalje: ko, šta, kada, gdje i zašto
- U drugom pasusu detaljnije objasnite vašu aktivnost
- Bilo kakve dodatne informacije možete navesti u trećem pasusu
- Ne zaboravite da na kraju trećeg pasusa stavite i vaše kontakt adrese
- Cijeli tekst ne smije iznositi više od jedne kucane strane, uz dupli pored.

„Za mene je obrazovanje o ljudskim pravima kada radim sa mladim homoseksualcima i lezbijkama koji pričaju o svojim životima, o svojim osjećanjima, o pitanjima normalnosti.“

Martin Krajcik, volonter, učesnik na Forumu o obrazovanju o ljudskim pravima

Udružite snage sa drugom organizacijom

Napravite pregled NVO koje rade u vašoj zemlji (ili u regiji)

- Obično o njima možete saznati tako što ćete dobiti spisak neprofitnih organizacija koje su registrovane kod lokalnih vlasti ili kod nadležnih ministarstava. Potražite ih na internetu ili pođite u lokalnu biblioteku. Ako već znate za neku organizaciju koja radi na tom području, ona će često biti u stanju da vas uputi i na druge.
- Ne zaboravite da saznate koje međunarodne NVO rade u vašoj zemlji, ili imaju posebno interesovanje za vašu zemlju.
- Sjetite se da potražite i organizacije koje sebe ne nazivaju „organizacijama za ljudska prava“. Posmatrajte ljudska prava kao širok pojam, i uključite grupe koje rade sa osobama sa posebnim potrebama, sa porodicama koje imaju niska primanja, sa žrtvama nasilja u porodici, ili na problemima životne sredine. Pokušajte da organizujete posjetu nekoj NVO, saznajte o njihovom radu, ili ih pozovite da dođu i razgovaraju s vašom grupom.
- Napravite tabelu svih NVO koje rade u vašem regionu: ubilježite prava kojima se bave, metode koje koriste, njihovo geografsko područje djelovanja i broj zaposlenih i volontera.

Organizacija	Broj zaposlenih (volontera)	Vrste prava	Metode	Područje koje pokriva	Volonteri potrebni za...
Greenia	5 (6)	Životna sredina	Kampanje, obrazovanje	Lokalno	Masovne proteste
Amnesty International	2 (12)	Građanska i politička	Lobiranje, kampanje, pisma	Međunarodno	Pisanje pisama
Women are Right	10 (8)	Prava žena	Obrazovanje, žene izbjeglice	Državno	Podjelu letaka

Ponudite se da volontirate u lokalnoj organizaciji

Mnoge organizacije će imati tim volontera, a u zamjenu za volontersku pomoć, mladima se može pružiti prilika da rade sa profesionalnim aktivistima u određenoj oblasti i da steknu korisno radno iskustvo, kao i da imaju uvid u rad trećeg sektora.

Međutim, morate znati da su neke organizacije oprezne prilikom angažovanja novih volontera, barem u početku, jer zapravo imaju potrebu za stalnim osobljem. Stoga, prije nego što im priđu, potencijalni volonteri treba dobro da razmisle i odgovore na sljedeća pitanjima:

- Možete li izdvojiti vrijeme za volontiranje?
- Koliko se možete posvetiti radu? Možete li pružiti organizaciji garanciju da ćete biti pouzdan volonter?
- Koje vještine imate? Šta možete ponuditi organizaciji kao što je ova?
- Čime se organizacija bavi? Da li ste zainteresovani za ova pitanja?
- Šta želite da dobijete od tog angažmana? Da li ste o tome razgovarali sa predstavnikom/om organizacije?

Pridružite se lokalnoj grupi za ljudska prava ili formirajte svoju sopstvenu

Amnesty International je članska organizacija koja se oslanja na rad hiljada volontera širom svijeta. Pojedinci iz vaše grupe mogu biti zainteresovani za pridruživanje, a možete htjeti da razmotrite i osnivanje vlastite inicijativne grupe. Od organizacije biste dobili nešto materijala i podršku; zauzvrat će se od vas očekivati da im pomažete u njihovim kampanjama i akcijama lobiranja.

Za više informacija uspostavite kontakt sa sekcijom Amnestyja u vašoj zemlji, ako takva postoji, ili sa Međunarodnim sekretarijatom, na adresu: 1 Easton Street, London, WC1X, UK; ili pogledajte njihovu web stranicu: www.amnesty.org

The International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) prva je međunarodna organizacija za ljudska prava (osnovana 1922), a njena je svrha unapređenje primjene svih prava koja su definisana Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima i drugim međunarodnim dokumentima za zaštitu ljudskih prava. Sa više od 105 organizacija iz 86 zemalja, FIDH je mreža čiji su osnovni atributi stručnost i solidarnost i koja objavljuje vjerodostojne izvještaje o kršenjima prava u mnogim zemljama.

Možete početi tako što ćete saznati da li u vašoj zemlji postoji društvo za ljudska prava, koje je povezano sa FDIH-om; i zamolite ih za materijale ili pokušajte da ih zainteresujete za vašu zemlju. Na veb-stranici: www.fidh.org možete dobiti adrese nacionalnih udruženja i pogledati objavljene izvještaje.

Prikupite finansijska sredstva za jednu od NVO

Jedan od načina obezbjeđivanja pomoći organizaciji za ljudska prava – koju vjerovatno neće odbiti! - jeste da im ponudite sakupljate finansijska sredstva za njihove aktivnosti. Prije organizovanja bilo kakve aktivnosti za sakupljanje sredstava, treba da kontaktirate sa tom NVO i provjerite da li oni znaju šta vi namjeravate uraditi i kako ćete to uraditi. Pitajte ih za savjet. Neke organizacije imaju stroga pravila o sakupljanju sredstava i možda neće prihvatiti finansijska sredstva koja su sakupljena na određene načine.

Razmislite o mogućnostima vaše grupe i najdjelotvornijem načinu sakupljanje novca u vašoj zajednici. Uradite „mozgalicu“ mogućnosti, i razgovarajte sa članovima vaše grupe o tome šta bi oni najviše voljeli da rade.

? Možete li koristiti ove metode da sakupite novac za aktivnosti vaše grupe?

- Organizacija nekog događaja uz pomoć sponzora (trka, plivanje, itd.)
- Pravljenje i prodaja sopstvenih proizvoda ili ručnih radova
- Organizovanje koncerta ili drugih kulturnih događaja za koje ljudi kupuju karte
- Rasprodaja automobila, prodaja stare odjeće, svečanosti, ljetnji sajam, itd.
- Obračanje ljudima na ličnoj osnovi, u dobrotvorne svrhe
- Organizovanje aukcija
- Učestvovanje u akcijama prikupljanja sredstava koje organizuju neke druge dobrotvorne organizacije

“Amnestija nas inspiriše da sviramo. Muzika prolazi kroz ljude i poruka je jasna: možete napisati pismo ili poslati razglednicu, i što više dajete, više dobijate nazad.”

Bono iz U2

Postizanje rezultata

Ovaj odjeljak je posvećen brojnim akcijama koje imaju određene ciljeve i gdje se, uglavnom, očekuju trenutni rezultati. To su najčešće „jednokratne“ akcije i zbog toga ćete morati biti posebno oprezni u njihovom planiranju sa grupom. Akcija kojom se ne postigne određeni rezultat može biti veoma poražavajuća, tako da se morate pobrinuti da svaki korak bude unaprijed dobro utvrđen. Pogledajte odjeljak *Organizovanje*, na 278 strani, kako bi vam to pomoglo da skicirate akcioni plan.

Poželjno je da kombinujete vaše napore s nekim oblicima javnog nastupa, jer ćete na taj način vjerovatno povećati uticaj.

Primjeri:

- Organizujte uličnu akciju - da privučete pažnju na neko pitanje ljudskih prava. Ljudi mogu biti zabrinuti zbog nekog određenog novog zakona, planova za izgradnju fabrike u zaštićenom području, neetičkih poslovnih praksi veoma poznatih kompanija, određenih prekršaja koji se odnose na manjinske grupe, zbog odluke lokalnog vijeća da zatvori javnu gradnju i tako dalje. Razmislite o načinu na koji želite da pošaljete svoju poruku i ko će biti vaša ciljna publika.
- Organizujte "saslušanje". Jedan način postizanja promjene jeste da se pobrinete da drugi ljudi slušaju ono što želite reći. Na saslušanju, uticajne lokalne osobe – kao što su poslanici, poslovni ljudi, direktori škola i vođe zajednica – sjede u grupi i odgovaraju na pitanja grupe mladih. Razmislite o tome koga želite pozvati da sjedi u grupi odraslih, i pozovite ih. Razgovarajte o tome koga želite u grupi mladih ljudi i nabrojite listu pitanja koja želite da oni postavljaju.
- Unaprijedite vašu lokalnu životnu sredinu. Razmislite kakvu životnu okolinu želite, i o načinima kako možete doprinijeti ovom cilju. Čišćenje komunalnih površina, sađenje drveća i cvijeća, čišćenje rječnih korita i jezera neke su od aktivnosti za početak, a možete postići zadovoljavajuće rezultate s minimalnim resursima. Ali možete imati i ambicioznije ciljeve; razmislite o uključenju drugih članova zajednice u vaš projekat, ili o predstavljanju vaših prijedloga lokalnoj vlasti.
- Ponudite pomoć grupama ili osobama kojima je ona potrebna – ovo može biti pomoć starim licima, grupama osoba s posebnim potrebama, grupama s niskim prihodima, manjinskim grupama itd. Možda ćete htjeti da sakupite novac za određenu svrhu, da im pomazete u odjeći ili namirnicama; da im pomognete da unaprijede profil grupe; da im pomognete u lobiranju vlade za njihove interese; ili jednostavno da im ponudite partnerstvo i moralnu podršku.
- Napišite pismo – vladinim službenicima, premijeru vlade, predsjedniku države, poslovnoj zajednici, medijima, ili drugim zainteresovanim strankama, izražavajući vaš stav prema pitanju ljudskih prava. Ovo je omiljena tehnika kampanje Amnesty Internationala, i djelotvoran način da odgovorni saznaju da je javnost zabrinuta za neko pitanje.
 - Pobrinite se da saznate kako da se ispravno obratite nekoj osobi.
 - Započnite s izjavom o vašoj ključnoj poruci.
 - Objasnite ko ste i koga predstavljate.
 - Istaknite kako je primalac vaše poruke odgovoran.
 - Napravite najviše tri naznake/napomene i svaku podržite jasnim argumentom.
 - Ponovite svoju poruku na kraju pisma.
 - Istaknite šta biste voljeli da primalac vaše poruke preduzme.

„Ne čekajte vođe; uradite to sami: jedan za drugoga, čovjek čovjeku.“

Majka Tereza

„Sreća zavisi od slobode, a sloboda od hrabrosti.“

Tucydides

„Chiven Tze je uvijek tri puta dobro promislio prije no što bi išta učinio. I dva puta bi bilo dovoljno.“

Confucius

Osmišljavanje plana akcije

Uopšte, dobar aktivizam zahtijeva dobro planiranje. To ne znači da morate početi sa skiciranjem opšteg plana – dokle god su vaši ciljevi jasni možete probati sa bilo kojim od prijedloga u ovom poglavlju, uz relativno malo pripreme. Ipak, sesija planiranja u grupi će vam pomoći da se fokusirate tačno na ono što želite i što ste u stanju da uradite, kao i na iznalaženje najboljeg načina za postizanje rezultata. Za ambicioznije ciljeve ovo je vjerovatno preporučljiv prvi korak, s obzirom na to da akcija kojom se ne postignu očekivani rezultati može biti obeshrabrujuća. Prvo što treba da uradite jeste da budete djelotvorni.

Pokušajte sa svojom grupom raditi kroz četiri niže navedene faze.

1. Saznajte gdje „stojite“ (sa čime počinjete): uradite SWOT analizu za vašu grupu.
2. Odlučite se za problem kojim se želite baviti i za rezultate koje želite postići.
3. Smišljajte najbolji način na koji možete ukazati na problem imajući u vidu resurse u vašoj grupi.
4. DJELUJTE!

„Istinsko znanje je znati koliko ne znamo.“

Confucius

Što vi mislite o tome?

SWOT analiza je djelotvoran način skiciranja karakteristika vaše grupe i sagledavanja posebnih okolnosti izvan grupe koje mogu uticati na ono što možete raditi.

Tabela 1.

SWOT analiza (primjer)

Koje su *snage* vaše grupe?

- Velika je!
- Imamo vrijeme u našim rukama i željni smo da nešto uradimo
- Mišin tata je političar
- Imamo prostor za sastanke u centru grada
- Gabrijela je dobra u držanju javnih govora
- Bojka ima računar

Koje su *slabosti* vaše grupe?

- Previše vođa
- Nemamo novca
- Malo djevojaka
- Nijesmo nikada ranije radili nešto slično
- Neki od nas žive daleko od centra grada
- Ne radimo uvijek dobro kao grupa

Koje *mogućnosti* postoje izvan grupe?

- U novinama se mnogo pisalo o ljudskim pravima
- Bliže se izbori
- Postoje grantovi koji su dostupni za projekte sa izbjeglicama
- Postoji grupa Amnesty Internationala u obližnjem gradu
- Imamo novu gradsku skupštinu koja bi bila dobra za pozorišni događaj

Koje su *spoljne prijetnje* vašim aktivnostima?

- Ekonomska situacija je nesigurna
- Neki od nas imaju ispite
- Vlast prijeti da će zabraniti javna okupljanja
- Postoji dosta ogorčenja jer izbjeglice preuzimaju lokalne poslove
- Isuviše je hladno da se bilo šta radi vani

Skraćenica SWOT znači:

Snage (engl. **Strengths**): poslovi u kojima je vaša grupa dobra

Slabosti (engl. **Weaknesses**): poslovi u kojima vaša grupa nije dobra

Mogućnosti (engl. **Opportunities**): mogućnosti izvan grupe koje možete koristiti i kao svoju prednost

Prijetnje (engl. **Threats**): stvari izvan grupe koje se mogu naći na putu onoga što želite uraditi

Podijelite grupu u četiri manje radne grupe; podijelite im zadatke da izrade nacрте: snaga, slabosti, mogućnosti i prijetnji. Zatim okupite grupu i vidite da li se članovi grupe slažu sa analizama svojih kolega.

Tabela sa prethodne strane je jedan primjer kompletne analize, koji može poslužiti kao podsticaj vašim idejama. Ali nemojte je čvrsto držati! Vaša grupa je jedinstvena; vi ćete imati druge snage (slabosti) koje treba sami da uočite.

Gdje želite stići?

Na koje pitanje želite ukazati? Postoje li neke vidljive i trenutne nepravde kojima želite da se bavite ili će to biti opšti protest protiv kršenja ljudskih prava?

Mozgalica problema

Ako je grupa prošla kroz neke vježbe iz ovog priručnika, možda već imaju neke ideje. Ako tek počinjete raditi, možda ćete željeti ih podstaknete nekim od sledećih prijedloga (ili vašim prijedlozima). Pokušajte im dati neke informacije o svakom problemu, zatim im predložite da urade vlastito istraživanje prije nego se ponovo sastanete i odlučite o prioritetima.

Primjer liste problema:

- Smrtna kazna u mojoj zemlji
- AIDS na afričkom kontinentu
- Stara nuklearna elektrana
- Negativan stav prema izbjeglicama
- Rad djece
- Sloboda štampe u drugoj zemlji/mojoj zemlji
- Prava manjina na obrazovanje na njihovom jeziku
- Nasilje u porodici

? Koje grupe u vašem društvu trpe najozbiljnija kršenja ljudskih prava?

Ako je grupa spremna, i ako ste već detaljno pregledali neke od problema, možete početi sa skiciranjem njihovih interesovanja na glavnoj sesiji za „mozgalicu“. Za koje su se probleme učesnici čvrsto odlučili?

Vidite možete li suziti listu na 3 ili 4 problema – možda na one koji su najpoželjniji za rad i najbliži grupi. Trebalo bi razgovarati o različitim izborima, ali konačnu odluku možete donijeti glasanjem, ako je grupi teško da postigne dogovor. Dajte svakome tri glasa, koja mogu iskoristiti kako žele: mogu glasati za isti problem tri puta; za tri problema, dajući svakome po jedan glas; ili za dva problema. Zatim odredite koji su problemi „dobili“ najviše glasova.

„Kako je divno što niko ne mora čekati pogodno vrijeme da započne sa stvaranjem boljeg svijeta.“

Anna Frank

„Pravi čovjek nije onaj koji daje prave odgovore, nego onaj koji postavlja prava pitanja.“

Claude Levi-Strauss

„Drveće i kamenje će vas naučiti ono što nikada nijeste mogli da naučite od učitelja.“

Sveti Bernard of C 1100

Preradite vaše ciljeve

Može biti od pomoći da u ovoj fazi nacrtate „problemsko stablo“ za problem za koji ste se odlučili. Ovo može doprinijeti da pažnju fokusirate na korijene problema i pomoći da razumijete sve komponente koje čine specifičan problem. Možda ćete zatim odlučiti da bi bilo djelotvornije da se usredsredite na jedan „korjeniti“ problem, umjesto da direktno pristupate vašem prvobitnom planu.

- Počnite tako što ćete problem kojim se želite baviti napisati na sredini velikog papira.
- Ispod ovoga, napišite sve faktore koji doprinose problemu i povežite ih tako da formiraju korijene vašeg problema koji ste prvobitno postavili..
- Uzmite svaki korijen posebno i razmislite o njegovim uzrocima, ucrtajte ih kao faktore koji doprinose problemu.
- Bavite se svakim korijenom sve dok budete mogli da nastavljate i vježbom: stablo može imati i dublje korijene nego što ste mislili.
- Možda ćete htjeti i proširiti „grane“ stabla na isti način: ovo će biti simptomi izvornog problema. Možda ćete otkriti da je ono sa čime ste počeli kao s vašim glavnim interesovanjem u stvari korijen ili grana drugog stabla.
- Kada završite, pogledajte vaše stablo. Treba li da se bavite zadatkom koji ste sebi prvobitno postavili ili prvo jednim od njegovih priloženih faktora? Da li vam je stablo pomoglo da razmislite o načinima bavljenja ovim problemom?

Kako ćete to postići?

Osmišljavanje strategije

Kada dobijete jasnu sliku o mogućnostima vaše grupe i kada odlučite o problemskom području kojim se želite baviti, bićete spremni da pređete na razmišljanja o najboljim načinima pristupanja vašem problemu.

Treba razmisliti o:

1. određenom problemu kojim se želite baviti: *koji je bio ishod vježbe „Problemsko stablo“?*
2. vašoj ciljnoj grupi: *na koga želite uticati?*
3. tome koje promjene biste željeli postići unutar vaše ciljne grupe; *razmislite o tome što vi želite da oni urade, kao i o rezultatu vaše akcije;*
4. tome kako ove promjene treba da se dese: *na koje načine želite uticati na vašu ciljnu grupu?*
5. tome koje metode možete koristiti da izazovete ove promjene: *razmislite o različitim oblicima akcija koje su istaknute u Dijelu I, plus bilo koje druge vaše ideje. Koja metoda najbolje odgovara?*

U radu slijedite različite faze plana, navedenog na strani 280 (Dijagram 2), i razgovarajte o svakoj fazi sa cijelom grupom. U okviru grupe treba postići saglasnost oko svake komponente vašeg plana: ako neki članovi nijesu zadovoljni inicijativom, vjerovatno ćete izgubiti neke vrijedne resurse.

Organizovanje

Na kraju, prije nego što otpočnete praktičan rad, treba napraviti akcioni plan da biste se dogovorili oko organizacionih pitanja. Ako propustite da ovo uradite, otkrićete da neki od važnih

„Cilj se ne postavlja uvijek da bi se postigao, nego da bi služio kao meta kojoj se teži.“

Joseph Joubert

zadataka nijesu urađeni i da to može ozbiljano uticati na ciljeve koje ste pažljivo preradili.

Morate jasno odgovoriti sa nekoliko pitanja:

- Koje zadatke treba ispuniti?
- Ko će preuzeti različite zadatke?
- Kada će oni biti urađeni?

1. Sve zapišite da biste mogli pratiti kako vaši planovi napreduju. Trebaće vam dva velika lista papira i flomaster.
 2. Provjerite da li je svima jasna tema o kojoj diskutujete. Izaberite jednu osobu da bude zapisničar. Napišite naslov na vrhu papira. Nabrojte sve poslove koje treba da uradite i zapišite ih na jedan od velikih papira, tako da ih svi mogu vidjeti.
 3. Ako organizujete događaj, razradite ga, zamislite šta će se desiti na taj dan, još jednom provjerite da li ste razmislili o svim poslovima.
 4. Sada prođite kroz listu da biste odlučili da li se poslovi moraju uraditi sada, uskoro ili kasnije. Stavite S, U ili K pored svakog posla.
 5. Upotrijebite drugi papir kao „list za odluku“. Poređajte sve poslove koje treba uraditi na lijevu stranu, zatim u sljedećoj koloni zapišite ko će uraditi koji zadatak. Na kraju, u trećoj koloni zapišite rokove do kojih se poslovi moraju uraditi.
 6. Podijelite poslove između sebe: nemojte ih sve ostavljati jednoj ili dvjema osobama. Zamislite šta bi se desilo da se oni razbole ili da se preopterećete drugim poslovima!
- Evo primjera kako bi list za odluku mogao izgledati.

„Sposoban je onaj koji misli da je sposoban.“

Buda

Spisak planiranih zadataka

Događaj: ulična akcija za prava manjina		
Zadatak	Ko će ga uraditi	Kada
Dizajnirati letak za podjelu	Sally, John, Natalie, Ben	Sastanci 10. i 17. sept.
Organizovati najave	Rumen, Ben	Poslije 20. sept.
Praviti zastave/plakate	Svi	Sedmica sa početkom od 24. sept.
Kupiti materijal za zastave, itd.	Shila, Karen, Ivan	Sedmica sa početkom od 17. sept.
Zainteresovati druge ljude	Shila, Moca, Tania	Sedmica sa početkom od 17. sept.
Kontaktirati s lokalnim vlastima	Damien, Sue	Kada se potvrdi datum
Obavijestiti policiju	Damien, Sue	
Pokušati pridobiti uticajne lokalne osobe da prisustvuju		
Obavijestiti manjinske grupe		
Nacrt govora		
Organizovati osvježenja		
Očistiti na kraju		

Tabela 2

PLANIRANJE PROGRAMA

Kojim se problemom želite baviti?

- Ljudi ne zahtijevaju svoja prava
- Postoji mučenje
- X je zarobljenik savjesti u...
- Y posjeduje nelegalnu vlast
- Etničke manjine trpe diskriminaciju
- Vlada trguje oružjem za masovno uništenje

Kojim se promjenama nadate?

- Promjene svijesti ciljne grupe
- Promjene u stavu javnosti
- Novim stečenim sposobnostima
- Aktivnijem učešću drugih aktera
- Medijskom učešću
- Novim zakonima
- Instituciji ombudsmana
- Ispravljanju nepravde
- Debatama o problemu

Koja ćete sredstva koristiti da utičete na vašu publiku?

- Poruka medijima
- Internet
- Kampanje, javna okupljanja
- Reklamni materijal u obliku letka, postera
- Oglasi ili obavještenja
- Članci, statistika
- Ulične demonstracije
- Kursevi za obuku, debatni programi,
- Seminari, radionice
- Pisma vladi

Koja je vaša ciljna publika?

- Mladi ljudi
- Stanovnici vaše lokalne zajednice
- Majke
- Političari
- Poslovna zajednica
- Međunarodna zajednica

Kako očekujete da dođe do promjene?

- Argumenti/nagovaranje
- Šokiranjem ljudi kroz vašu akciju/plašenjem
- Kroz pravne kanale
- Izborima/referendumom
- Povećanjem pripravnosti
- Jačanjem podrške unutar ciljne grupe
- Informacijama o specifičnom slučaju
- Pritiskom na javnost; lobiranjem
- Međunarodnim pritiskom

Poglavlje 4

Dodatne informacije o ljudskim pravima

Sadržaj ovog poglavlja

Razumijevanje ljudskih prava	283
<i>Što su ljudska prava?</i>	283
<i>Istorijski pregled</i>	285
<i>Ljudska prava u svijetu</i>	287
<i>Kako mi možemo koristiti naša prava?</i>	288
<i>Dileme i zloupotrebe ljudskih prava</i>	289
<i>Još zagonetki</i>	290
Evolucija ljudskih prava	291
<i>Koja prava mi imamo?</i>	291
Pravna zaštita ljudskih prava	296
<i>Ključni međunarodni dokumenti</i>	297
<i>Primjena ljudskih prava</i>	300
<i>Da li je ovo dovoljno?</i>	304
Aktivizam i uloga NVO-a	305
<i>Primjeri uspješnog aktivizma</i>	307
Pitanja i odgovori	310
<i>Zagonetke</i>	312

Razumijevanje ljudskih prava

Što su ljudska prava?

Zagonetka

Ona su poput oklopa: štite vas; ona su poput pravila, zato što vam govore kako se možete ponašati; i poput sudija, zato što im se možete žaliti. Ona su apstraktna – poput emocija, kao i emocije, pripadaju svima i postoje bez obzira na to što se dešava.

Ona su poput prirode, jer mogu biti narušena, i poput duše – jer ne mogu biti uništena. Poput vremena, postupaju sa svima na isti način - bogatima i siromašnima, starima i mladima, bijelcima i crncima, visokima i niskima. Ona nam obezbjeđuju poštovanje i obavezuju nas da se prema drugima ponašamo s poštovanjem. Poput dobrote, istine i pravde, svi ih definišemo različito, ali kada ih vidimo – svi ih prepoznajemo.

? Možete li definisati ljudska prava? Kako objašnjavate što su ona?

Odakle dolaze ljudska prava?

Pravo je neki zahtjev koji je opravdan. Ja imam pravo na namirnice u mojoj korpi, ako sam ih platio/la. Građani imaju pravo da izaberu predsjednika, ako ustav njihove zemlje to garantuje, a dijete ima pravo da bude odvedeno u zoološki vrt, ako su mu to obećali njegovi roditelji. Sve ovo su stvari koje ljudi imaju pravo da očekuju na osnovu obećanja ili garancija koje je dala druga „stranka“.

No, ljudska prava su u tom pogledu malo drugačija – ona ne zavise od obećanja ili garancija druge „stranke“. Nečije pravo na život ne zavisi od nečijeg obećanja da ga/je neće ubiti: sam život možda da, ali ne i pravo na život. Pravo ljudi na život zasniva se samo na jednoj stvari: na tome da su ljudi.

Prihvatiti ljudska prava znači prihvatiti da svako ima pravo da zahtijeva: *ja imam ova prava, bez obzira na ono što ti kažeš ili uradiš, zato što sam ljudsko biće, baš kao i ti*. Ljudska prava su svojstvena svim ljudskim bićima.

Zašto tom zahtjevu ne treba ništa da ga podrži? Na čemu se zasniva? I zašto bi trebalo da ne vjerujemo?

Riječ je o opštem etičkom zahtjevu koji se zasniva na moralnim vrijednostima. Ono što moje pravo na život zbilja znači jeste da *niko ne smije da oduzme moj život; to učiniti bio bi zločin*. Ovako postavljen, zahtjev treba malo pojasniti. Svaki čitalac se vjerovatno slaže s time, jer svi mi prepoznajemo, u vlastitom iskustvu, određene aspekte svog života i postojanja, koji moraju biti zagantovani i u koje niko drugi ne bi smio da „dira“, zato što su suštinska potvrda našeg postojanja, ono ko smo i što smo mi; oni su suština naše ljudskosti i našeg ljudskog dostojanstva.

Ljudska prava jednostavno prenose ovo načelo na individualni nivo svakog ljudskog bića na planeti. Ako ja mogu praviti ove zahtjeve, onda mogu i svi drugi.

? Zašto je zločin narušiti nečije pravo na život? Zašto je zločin oduzeti nečiji život? Da li je ovo jedno te isto pitanje?

“Ljudska prava su ono što vam niko ne može oduzeti.”

René Cassin

„Ono što čovjek želi je jednostavno samostalan izbor, koliko god ta nezavisnost koštala i gdje god ga ona odvela.“

Fjodor Dostojevski

Ključne vrijednosti

Postoje dvije ključne vrijednosti koje su središtu ideje o ljudskim pravima. Prva je ljudsko *dostojanstvo*, a druga je *jednakost*. Ljudska prava se mogu shvatiti kao definisanje onih osnovnih standarda koji su neophodni za život u dostojanstvu; a njihova *univerzalnost* je izvedena iz činjenice da su, barem u ovom pogledu, svi ljudi jednaki. Ne bi trebalo, i ne bismo smjeli praviti razlike među njima.

Ova dva uvjerenja, ili vrijednosti, zaista su sve jedini uslov za prihvatanje ideje ljudskih prava, a ona nijesu u neslaganju. Zbog toga ova ideja dobija podršku gotovo svake kulture u svijetu, svake civilizovane vlade i svake veće religije. Skoro je univerzalno priznato da državna moć ne može biti neograničena ili proizvoljna; ona mora biti ograničena, barem u kojoj se mjeri svim pojedincima u njenoj nadležnosti garantuje određeni minimalni zahtjevi za ljudskim dostojanstvom.

Mnoge druge vrijednosti mogu se izvesti iz ove dvije osnovne i pomoći u preciznijem definisanju načela po kojima bi u praksi ljudi i društva trebalo da koegzistiraju.

Sloboda: zbog toga što je ljudska volja važan dio ljudskog dostojanstva. Biti prisiljen/a na nešto protiv svoje volje poniženje je za ljudski duh.

Poštovanje drugih: zato što nedostatak poštovanja prema nekome znači da se ne cijeni nečija individualnost i dostojanstvo.

Nediskriminacija: zato što jednakost u ljudskom dostojanstvu znači da ne smijemo suditi o ljudima na osnovu fizičkih ili drugih karakteristika.

Tolerancija: zato što netolerancija ukazuje na nedostatak poštovanja razlika; jednakost ne znači poistovječivanje i uniformnost.

Pravda: zato što ljudi, jednaki u svojoj ljudskosti, zaslužuju pravično postupanje.

Odgovornost: zato što poštovanje prava drugih zahtijeva odgovornost za sopstvene postupke.

Karakteristike ljudskih prava

Filozofi mogu u nedogled raspravljati o prirodi ljudskih prava, no ipak postoji niz osnovnih principa koje je međunarodna zajednica utvrdila, sa kojima su se države složile i kojima se moraju povinovati.

Prema ovim principima:

- 1. Ljudska prava su neotuđiva.** Ovo znači da ih ne možete izgubiti, zato što su povezana sa samom činjenicom ljudskog postojanja. U posebnim okolnostima neka – ali ne va mogu biti suspendovana ili ograničena. Na primjer, ako je neko proglašen krivim za zločin, njena ili njegova sloboda se može oduzeti; u vrijeme građanskih nemira vlada može nametnuti policijski čas i ograničiti slobodu kretanja.
- 2. Ona su nedjeljiva, međuzavisna i međusobno povezana.** To znači da su različita ljudska prava suštinski povezana i da se ne mogu posmatrati odvojeno jedna od drugih. Nečije uživanje jednog prava zavisi od uživanja mnogih drugih prava, i nijedno pravo nije važnije od ostalih.
- 3. Ona su univerzalna,** što znači da su jednako primjenjiva za sve ljude, svuda u svijetu, bez vremenskog ograničenja. Svaki pojedinac ima pravo da uživa svoja ljudska prava bez obzira na rasu, boju, pol, jezik, religiju, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, rođenje ili drugi status.

Treba naglasiti da univerzalnost ljudskih prava ne prijete ni u kom smislu bogatstvu različitosti pojedinaca ili različitih kultura. Različitost može postojati u svijetu gdje su svi jednaki i gdje svi jednako zaslužuju poštovanje.

„Vrijednosti su nevidljive kao vjetar. Po lepršanju lišća znate da ima vjetra. A vrijednosti spoznajete kroz djelovanja ljudi.“

Éva Ancsel

Istorijski pregled

Ideja da svi ljudi imaju urođena prava ima svoje korijene u mnogim kulturama i drevnim tradicijama. Iz bezbroj primjera veoma cijenjenih vođa i praksom utvrđenih pravila ponašanja možemo vidjeti da vrijednosti oličene u kategoriji ljudskih prava nijesu ni „zapadni izum“ ni izum dvadesetog vijeka.

Drevna istorija

- Hamurabijev zakon u Vavilonu (Irak, 2000. p.n.e.) bio je prvi pisani pravni zakon. Ustanovio ga je kralj Vavilona. Zakleo se da „uspostavi pravdu vladavine u kraljevstvu, da uništi opasne i nasilnike, da spriječi ekstremne oblike ugnjetavanja nejakih, ... da prosvijetli zemlju i promoviše dobrotu naroda.“
- Faraon u drevnom Egiptu (2000. p.n.e.) daje uputstva svojim podanicima, „Kada podnosilac molbe dođe iz Gornjeg ili Donjeg Egipta, ... potrudite se da sve bude urađeno po zakonu, i da se poštuje običaj i pravo svakog čovjeka.“
- Povelju Cirusa (Iran, 570. p.n.e.) napisao je kralj Persije za narod svog kraljevstva. U njoj on priznaje prava na slobodu, sigurnost, slobodu kretanja i neka socijalna i ekonomska prava.

? **Koje su se ličnosti u istoriji vaše zemlje borile za vrijednosti ljudskih prava?**

Engleska Magna Carta Libertatum i Povelja prava

Godine 1215, engleski plemići i članovi sveštenečkog reda ogradili su se od zloupotrebe moći kralja Johna I i natjerali da se ponaša u skladu sa zakonom koji je proizašao iz Velike povelje sloboda (Magna Carta Libertatum). Iako je kralj nije poštovao, Magna Carta je postala široko cijenjen dokument u odbrani sloboda. Ona sadrži niz prava, kao što je pravo svih slobodnih građana da posjeduju i naslijede imovinu i da budu oslobođeni prekomjernih poreza. Magna Carta utvrđuje principe obaveznog suđenja i jednakosti pred zakonom. I sljedeći kralj John II zanemarivao je zakon, pa su ga njegovi podanici srušili 1688.

Godine 1689, Parlament je usvojio Povelju, izjavljujući da neće više tolerisati miješanje kraljevstva u svoje poslove. Ovom poveljom, poznatijom kao Povelja prava, monarhu je zabranjeno ukidanje zakona bez saglasnosti Parlamenta, uspostavljeni su slobodni izbori za članove Parlamenta i proglašeno da sloboda govora u Parlamentu, sudnicama i drugdje ne smije biti dovedena u pitanje.

Nastanak prirodnih prava

Tokom 17. i 18. vijeka u Evropi, jedan broj filozofa je predložio koncept „prirodnih prava“. Ova bi prava pripadala svakoj osobi zato što je on/a ljudsko biće, a ne zato što je, na primjer, državljanin/ka određene zemlje, pripadnik/ca određene religije ili etničke grupe. Ideja po kojoj ova prirodna prava ljudima obezbjeđuju određena zakonska prava postala je šire prihvaćena i počela se „ugrađivati“ u ustave nekih zemalja.

Francuska Deklaracija o pravima čovjeka i građanina (1789)

Godine 1789, Francuska je srušila svoju monarhiju i osnovala Francusku Republiku. Deklaracija je nastala iz Revolucije, napisali su je predstavnici sveštenstva, plemstva i trećeg staleža, tako

„Tri su stvari na kojima počiva ovaj svijet: na istini, rasuđivanju i miru.“

Talmud

„Ljudska bića ... po prirodi slobodna, jednaka i nezavisna, niko ne može biti ... potčinjen političkoj moći drugoga bez svog pristanka.“

John Locke

„Ne ubij“
Biblija

da predstavlja ideje prosvijećenih ličnosti kao što su Volter (Voltaire), Monteskie (Montesquieu), enciklopedisti (The Encyclopedists) i Ruso (Rousseau). Deklaracija je napala politički i pravni sistem monarhije i definisala prirodna prava čovjeka kao „slobodu, vlasništvo, sigurnost i pravo na otpor ugnjetavanju“. Zamijenila je sistem aristokratskih privilegija koje su postojale u monarhiji principom jednakosti pred zakonom.

Deklaracija Sjedinjenih Država o nezavisnosti, Ustav i Povelja prava (1791)

Godine 1776, većina britanskih kolonija u Sjevernoj Americi proglasila je svoju nezavisnost od Britanskog carstva u Deklaraciji o nezavisnosti. Ovaj čin je bio snažno utemeljen u teoriji „prirodnog prava“ Loka (Lock) i Monteskieja (Montesquieu) i inspirisan Francuskom revolucijom i ustankom protiv španske vladavine u Južnoj Americi. Kasnije je Ustav Sjedinjenih Država dopunjen, a vlada je centralizovana, ali sa ograničenim ovlašćenjima, dovoljnim da garantuje slobodu pojedinaca. Dvadeset amandmana Ustava čini američku Povelju prava.

Prvi međunarodni sporazumi

U 19. i 20. vijeku aktualizovana su mnoga pitanja ljudskih prava, koja su se počela preispitivati na međunarodnom nivou, počev od pitanja ropstva, kmetstva, nehumanih radnih uslova i rada djece. U to vrijeme su usvojeni i prvi međunarodni ugovori koji se odnose na ljudska prava.

- Ropstvo je u Engleskoj i Francuskoj ukinuto početkom 19. vijeka; Godine 1814. britanske i francuske vlasti potpisale su Pariski ugovor, čiji je cilj bio saradnja na zastavljanju trgovine robljem. Na konferenciji u Briselu, 1890. godine potpisan je Akt protiv ropstva, koji je kasnije ratifikovalo osamnaest država.
- Prve Ženevske konvencije (1864. i 1929) ustanovile su još jednu oblast rane saradnje među narodima u određivanju ratnih pravila. Konvencije su postavile standarde za brigu za bolesne i ranjene vojnike.

? Zašto se, po vašem mišljenju, javila potreba za međunarodnim sporazumima, umjesto da svaka država napravi sopstvene standarde?

Dvadeseti vijek

Ideja o zaštiti prava ljudskih bića od vladajućih sila postala je izrazito široko prihvaćena. Značaj pretvaranja ove ideje u pisane zakone već su prepoznale pojedine države, a prethodno su navedeni dokumenti postali su prethodnice mnogim današnjim ugovorima o ljudskim pravima. Međutim ono što je presudno uticalo na „izlazak“ ljudskih prava na međunarodnu scenu bili su događaji u Drugom svjetskom ratu.

Međunarodna Liga naroda je međuvladina organizacija osnovana nakon Prvog svjetskog rata, koja je pokušala zaštititi osnovne standarde ljudskih prava. No, tek nakon strašnih zlodjela počinjenih u Drugom svjetskom ratu, i uveliko kao njihov rezultat, pojavile su se jasne konture međunarodnog prava. Ovakvi događaji učinili su mogućom, i neophodnom, opštu saglasnost o potrebi za međunarodnim normiranjem zaštite i legalizacije ljudskih prava.

Povelja Ujedinjenih nacija, potpisana 26. juna 1945. godine, potvrdila je ovaj stav. Povelja ističe da je osnovni cilj Ujedinjenih nacija da se „generacije koje dolaze spasu od pošasti rata“

„I borite se u ime Boga sa onima koji se bore protiv vas, ali ne napadajte: Bog ne voli napadače.“

Kur'an

i, „da se ponovo afirmiše vjera u osnovna ljudska prava, u dostojanstvo i vrijednost osobe i u jednaka prava muškaraca i žena.“

Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima (UDLJP) izradila je Komisija za ljudska prava, koja je jedan od organa Ujedinjenih nacija, a usvojila je Generalna skupština UN, 10. decembra 1948. godine.

Od tada je, uz saglasnost međunarodne zajednice, razvijen niz ključnih instrumenata, za sigurnu zaštitu ovih principa. Više informacija o nekim od ovih međunarodnih ugovora možete naći u nastavku ovog poglavlja, uključujući i informacije o Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

Ljudska prava u svijetu

Nekoliko regija u svijetu uspostavilo je sopstvene sisteme zaštite ljudskih prava, koji postoje pored sistema Ujedinjenih nacija. U ovom trenutku postoje regionalne institucije u Evropi, američkim, afričkim i arapskim državama, ali ih još nema u azijsko-pacifičkoj regiji. Ipak, većina zemalja u ovom dijelu svijeta ratifikovala je glavne UN ugovore i konvencije, potvrđujući svoju saglasnost sa glavnim UN ugovorima i na taj način postavši subjekat međunarodnog prava u domenu ljudskih prava.

Afrička povelja o pravima čovjeka i naroda stupila je na snagu u oktobru 1985. godine, a ratifikovalo je više od 40 država. Povelja je interesantna zbog jednog broja razlika u odnosu na ugovore koji su usvojeni u ostalim dijelovima svijeta:

- Za razliku od evropskih ili američkih konvencija, Afrička povelja pokriva socijalna, ekonomska i kulturna prava, kao i građanska i politička prava.
- Afrička povelja se ne ograničava na prava pojedinca, već utvrđuje i kolektivna prava naroda.
- Povelja takođe utvrđuje obaveze i prava svakog pojedinca, navodeći čak i listu obaveza koje pojedinac ima prema svojoj porodici, društvu, državi i međunarodnoj zajednici.

? Što mislite, zašto su ove dužnosti navedene u Afričkoj povelji o ljudskim pravima? Misлите li da bi trebalo da ih sadrže svi dokumenti o ljudskim pravima?

U arapskom svijetu trenutno postoji regionalna Komisija za ljudska prava, koja ima ograničena ovlaštenja, usvojena je i Arapska povelja o ljudskim pravima, koja uspostavlja regionalni sistem. Ovaj dokument, poput Afričke povelje, sadrži socio-ekonomska prava, kao i građansko-politička prava, a ima i listu „Kolektivnih prava arapskih naroda“.

Bilo je poziva da se takav sistem uspostavi u azijsko-pacifičkom regionu, ali još uvijek nijesu raspravljani formalni sporazumi. Sastanak NVO-a u regiji, 1993. godine, rezultirao je Bangkockom deklaracijom NVO-a o ljudskim pravima, u kojoj se navodi:

„Mi možemo učiti od različitih kultura, iz pluralističke perspektive. ... Univerzalna ljudska prava su ukorijenjena u mnogim kulturama. Mi potvrđujemo osnovu univerzalnosti ljudskih prava koja pruža zaštitu cijelom ljudskom rodu. ... Sve dok se zalažemo za kulturni pluralizam, ne smiju se tolerisati oni kulturni obrasci koji omalovažavaju univerzalno prihvaćena ljudska prava, uključujući i prava žena. Kako su ljudska prava univerzalna briga i imaju univerzalnu vrijednost, zalaganje za ljudska prava se ne može smatrati povredom nacionalnog suvereniteta“.

„Ratovi će se i dalje voditi, dokle god ljudska vrsta ne primijeti da je ljudska priroda ista, bez obzira gdje se na svijetu nalazimo.“

Pierre Daco, psiholog

„Iako uvijek valja imati na umu značaj nacionalnih i regionalnih specifičnosti i različitog historijskog, kulturnog i vjerskog porijekla, dužnost je država, bez obzira na njihove političke, ekonomske i kulturne sisteme, da promovišu i štite sva ljudska prava i osnovne slobode“.

Bečka deklaracija (1993)

„Svi smo mi, a posebno ja, odgovorni za sve i za svakoga.“

Fjodor Dostojevski

Kako mi možemo koristiti naša prava?

Ljudska prava postoje za nas. Pa, kako ih mi možemo koristiti? Jasno je da njihovo puko postojanje nije dovoljno da se stavi tačka na kršenje ljudskih prava, jer svi mi znamo da se ono dešava svaki dan, u svakom dijelu svijeta. Stoga, da li ljudska prava zaista mogu napraviti promjenu? Kako ih mi možemo koristiti?

? Zna li koja prava imate?

U raznim dijelovima ovog priručnika osvrnuli smo se na različite aspekte ovog problema.

Poznavanje sopstvenih prava

U sljedećem poglavlju razmotrićemo različite vrste prava koja se štite međunarodnim pravom. Ako znamo koja su područja ljudskog postojanja značajna za načela ljudskih prava i ako smo svjesni obaveza vlada pred ovim glavnim načelom, onda možemo početi da vršimo pritisak na različite načine. Ovo poglavlje ukazuje na to da je skoro svako područje nepravde značajno za ljudska prava: od siromaštva manjeg obima, preko zagađivanja životne sredine, zdravlja, radnih uslova, političkog ugnjetavanja, prava glasa, genetskog inženjeringa, pitanja manjina, terorizma, genocida... Broj pitanja svakodnevno raste.

Na neka od pitanja koja se odnose na primjenu propisa o ljudskim pravima direktno se ukazuje u odjeljku *Pitanja i odgovori*. Ovdje možete naći kratke odgovore na uobičajena pitanja u vezi sa ljudskim pravima.

Osim toga, svaki odjeljak poglavlja 5 detaljnije se bavi temama iz ovog priručnika. Ako ste zainteresovani da saznate kako specifično pitanje – na primjer, pravo na zdravlje, obrazovanje ili pravedne radne uslove – može biti bolje zaštićeno, biće vam od pomoći da pogledate dodatne informacije u vezi sa tim problemom.

Korišćenje pravnih mehanizama

Razmotrićemo postojeće pravne mehanizme za zaštitu različitih područja ljudskih prava. Mi u Evropi imamo prednost, barem u pogledu nekih prava, da postoji stalni sud koji se bavi tužbama po pitanju prekršaja – Evropski sud za ljudska prava. Čak i tamo gdje tužbe ne spadaju u nadležnost Evropskog suda, vidjećemo da postoje drugi mehanizmi koji čine države pravno odgovornim za svoja djela i koji ih prisiljavaju da se povinuju obavezama u skladu sa načelima ljudskih prava. Pomaže i to što zakoni postoje, pa i ako nema uvijek pravnih sredstava za dobijanje pristanka država.

Lobiranje, kampanje i aktivizam

? Da li ste ikada bili uključeni u neku kampanju o ljudskim pravima? Da li ste aktivista/kinja?

Udruženja, nevladine organizacije, humanitarne organizacije i druge građanske inicijative igraju važnu ulogu u vršenju pritiska na države. To je glavno pitanje koje se razmatra u odjeljku o aktivizmu i ulozi NVO-a. Uloga takvih organizacija posebno je značajna za tzv. obične muškarce i žene, ne samo zato što često zastupaju pojedinačne slučajeve, nego i zato što obezbjeđuju način da se obična osoba uključi u zaštitu ljudskih prava. Na kraju krajeva, takva udruženja čine obični ljudi! Saznaćemo više i o tome kako ove organizacije rade na unapređenju ljudskih prava, kao i o nekim primjerima uspješnog djelovanja.

„Ja smatram smrtnu kaznu divljaštvom i nemoralnom institucijom koja podriva moralne i pravne temelje društva. Uvjeren sam ... da divljaštvo stvara samo divljaštvo.“

Andrei Saharov

Kako se uključiti?

Poglavlje 3 - *Sprovođenje akcije* - govori o aktivnostima na nivou svakodnevice i nudi brojne primjere za akciju u koju se i vi možete uključiti. Grupe mladih imaju ogroman potencijal za vršenje pritiska na države ili međunarodna tijela i da osiguraju da se slučajevi kršenja ljudskih prava iznesu pred lice javnosti. Primjeri u ovom odjeljku ponudiće vam konkretne mjere koje vaša grupa može preduzeti, kao i obimniji uvid u načine svakodnevnog djelovanja nevladinih organizacija.

„Svaka duša je talac svojih vlastitih postupaka.“

Kur'an

Dileme i zloupotrebe ljudskih prava

Što činiti kada zaštita prava jedne grupe ljudi uključuje zabrane za druge? Nekada se ljudska prava koriste kao izgovor za sprovođenje aktivnosti koje su same po sebi diskutabilne. Ljudi, čak i vlade, mogu tvrditi da djeluju u cilju zaštite ljudskih prava, dok akcije koje oni sprovode u suštini krše neka osnovna prava.

Nije uvijek lako presuditi u takvim slučajevima. Razmotrite sljedeće primjere.

Sukob prava

U periodu koji je uslijedio nakon terorističkih napada u Sjedinjenim Američkim Državama, 11. septembra 2001. mnoge vlade su ograničile određene osnovne slobode u cilju borbe protiv terorističkih prijetnji. U Velikoj Britaniji postoji novi zakon koji odstupa od člana 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima, člana koji štiti od proizvoljnog pritvaranja i hapšenja. Ovaj zakon omogućava vlastima da zatvore ljude bez optužbe ili suđenja, samo na osnovu sumnje.

? Da li je dozvoljeno ograničiti prava manjinama u ime nacionalne sigurnosti? Ako jeste, treba li da postoje ikakva ograničenja?

Vrhovni sud Sjedinjenih Država je objavio da su demonstracije nacističkih grupa u jevrejskim predgrađima legalni oblici slobode izražavanja. Da li bi takve grupe trebalo spriječiti u promociji doktrine koja bi dovela do uništenja čitavog naroda? Ili je to neprihvatljivo ograničenje prava na slobodu izražavanja?

Kulturne tradicije

Ugovoreni brakovi su uobičajena praksa u mnogim kulturama, gdje se često jako mlade djevojke obavezuju na udaju za čovjeka kojeg odabere porodica. Da li takvu praksu treba ukinuti kako bi se zaštitile mlade djevojke? Ili bi to bio nedostatak poštovanja prema različitim kulturnim tradicijama?

Slični primjeri mogu se pronaći u mnogim zemljama, u stalnoj praksi obrezivanja žena ili „časnih ubistava“ djevojaka i žena. Hiljade ljudi trpi posljedice takvih običaja i većina ljudi to sigurno smatra ozbiljnim kršenjem prava. Da li je obrezivanje žena interkulturalna razlika koju bi, kao takvu, trebalo „tolerisati“?

? Da li bi kulturne vrijednosti smjele „nadglasati“ univerzalnost ljudskih prava?

„Svaki put kad pravda umre, to je kao da nije nikada ni postojala.“

José Saramago

Godine 1995, UN Organizacija za hranu i poljoprivredu uporedila je nivo smrtnosti djece i dojenčadi u Bagdadu iz 1995. sa onim iz 1989. godine.

Na osnovu podataka koje su prikupili, dva člana tima su objavili pismo, u kojem zaključuju da je oko 567.000 iračke djece umrlo kao rezultat sankcija u to vrijeme. U aprilu 1998, Unicef je tvrdio da oko 90.000 djece godišnje umire usljed sprovođenja sankcija.

U ime dobrih razloga

Međunarodna zajednica ponekad koristi sankcije kako bi kaznila režime za koje se smatra da sistematski krše ljudska prava. Sankcije zabranjuju trgovinu sa zemljom prekršiocem, kako bi se izvršio pritisak na vladu da izmijeni svoje postupke. Neke zemlje su u potpunosti bile izolovane od strane međunarodne zajednice: Južna Afrika je godinama bila izolovana zbog sistema aparthejda, danas Kuba i Irak nijesu u mogućnosti da trguju s većim dijelom svijeta. Nema sumnje da ovakve sankcije utiču na obične ljude, a posebno one koji predstavljaju najugroženiji sloj društva. *Da li je ovo prihvatljivo sredstvo zaustavljanja kršenja ljudskih prava od strane druge vlade?*

Iako neslužbeno sankcionisano od strane UN, NATO bombardovanje Kosova mnogi su opravdavali, u smislu zaštite Albanaca i dovođenja počinioca genocida pred lice pravde. Vojna akcija NATO-a dovela je do egzodusa stotina hiljada izbjeglica, do (procijenjenih) 500 direktnih civilnih žrtava i uništenja srpske infrastrukture. S druge strane, dovela je do hapšenja predsjednika Miloševića i njegovog suđenja pred međunarodnim sudom. Slične akcije su preduzete u Avganistanu kako bi se uništila teroristička mreža za koju se vjeruje da je odgovorna za događaje od 11. septembra 2001. Mogu li takve akcije biti opravdane njihovim konačnim rezultatima, ukoliko izazivaju veliki broj žrtava?

? Može li se odbrana ljudskih prava koristiti kao opravdanje za vojne kampanje?

Komisija Ujedinjenih nacija za ljudska prava je aprila 2001. Rezolucijom odbacila mišljenje da se za rad borbe protiv terorizma može žrtvovati zaštitu ljudskih prava. Rezolucijom 2001/24 Komisija osuđuje terorističke napade u kontekstu čečenskih sukoba i kršenja humanitarnog prava od strane čečenskih snaga, ali i određene metode korišćene od strane Ruskih federalnih snaga u Čečeniji. To je nametnulo zahtjev državnoj komisiji da preispita rusku zloupotrebu sile.

Zagonetke

Pitanja pokrenuta u prethodnom odjeljku nemaju jasne odgovore: ona, čak i danas, ostaju predmet žestoke debate. Takve debate su, u određenoj mjeri, važne. One su i pokazatelji luralističkog pristupa, koji je osnov za pojam ljudskih prava, i činjenice da ljudska prava nijesu nauka, nijesu fiksirana „ideologija“, nego su razvojno područje moralnog i pravnog razmatranja. Ne možemo uvijek očekivati crno – bijele odgovore – dijelom zato što su pitanja složena, ali i zbog toga što nema kvalifikovanih stručnjaka u ovom području, da kažu posljednju riječ i odbrane sve argumente.

Međutim, to ne znači da nema nikakvih odgovora i da nema područja dogovora. Ima ih dosta, i iz dana u dan sve ih je više. Pitanje ropstva je jedno od pitanja oko kojih se vodila rasprava, ali koje se više nigdje i ne smatra spornim: pravo na slobodu od ropstva sada je univerzalno prihvaćeno, kao osnovno ljudsko pravo. Obrezivanje žena, iako se brani u nekim kulturama, široko je osuđeno kao kršenje ljudskih prava. Možemo reći da i smrtna kana postaje takvo pitanje – barem u Evropi, gdje se od članica Savjeta Evrope zahtijeva ukidanje smrtne kazne.

Treba vjerovati da će mnoga od ovih pitanja takođe pronaći svoja rješenja. U međuvremenu, možemo pomoći u raspravi i iznijeti svoj sud o kontroverznijim pitanjima, imajući na umu dvije osnovne vrijednosti: jednakost i ljudsko dostojanstvo. *Svako djelo koje prijete bilo kojem pojedincu, u smislu narušavanja ljudskog dostojanstva, ujedno narušava duh ljudskih prava.*

Izvori

Evropa, Mladi, Ljudska prava, *Report of the Human Rights Week, Yael Ohana (ed.), European Youth Centre, Budapest, 2000.*

Garzón Valdés, E., „Confusiones acerca de la relevancia moral de la diversidad cultural“, CLAVES de Razón Práctica, No.74, Madrid, Julio/Agosto, 1997.

Ljudska prava, osnovni priručnik za osoblje UN, kancelarija Visokog komesara za ljudska prava, Ujedinjene nacije, Ženeva.

Levin, L., Ljudska prava, Pitanja i odgovori, Unesco, Pariz, 1996.

Evolucija ljudskih prava

Obećanja, obećanja

Naši lideri su dali ogroman broj obećanja u naše ime! Ako bi se svaka garancija koju su oni potpisali i ispunila, naši bi životi bili mirni, sigurni, zdravi i udobni; naši pravni sistemi bili bi pravični i svakome nudili istu zaštitu; naši politički procesi bili bi transparentni i demokratski i služili bi interesu naroda.

Pa onda, što nije u redu? Jedna od malih stvari koja nije u redu jeste da su političari poput nas ostalih i često će ići prečicama, ako se mogu „izvući“ s tim! Zato, treba tačno da znamo koja su obećanja data u naše ime i da se počnemo truditi da se ona i ispune.

? Da li vi uvijek radite ono što ste rekli da ćete uraditi? Čak i ako vas niko ne podsjeća na to?

Koja prava mi imamo?

Znamo da naša ljudska prava moraju biti poštovana. UDLJP, EKLJP i drugi međunarodni ugovori pokrivaju širok spektar različitih prava, koja ćemo u nastavku razmotriti da bi smo vidjeli kako su se razvijala i kako su priznavana od strane međunarodne zajednice. Uobičajen način podjele ovih prava je onaj na „prvu, drugu i treću generaciju“ prava. Mi ćemo ih predstaviti ovim redoslijedom, ali, kao što ćemo vidjeti, takva klasifikacija ima ograničenu upotrebu, a ponekad nas čak može dovesti u zabludu.

Prva generacija prava (građanska i politička prava)

Ova su se prava počela javljati u obliku teorija tokom 17. i 18. vijeka i bila su zasnovana uglavnom na političkim interesima. Postalo je prirodno smatrati da postoje određene stvari koje ni svemogućće države ne bi smjele da uraditi i da bi ljudi morali imati nekog uticaja na politiku koju se na njih odnose.

Dvije ključne ideje bile su **lična sloboda i zaštita pojedinca od prekršaja države**.

- **Građanska** prava pružaju minimalnu garanciju fizičkog i moralnog integriteta i omogućavaju pojedincima njihovu sopstvenu sferu savjesti i vjerovanja: na primjer, prava na jednakost i slobodu, slobodu vršenja vjerskih obreda i izražavanje svog mišljenja, kao i pravo na zaštitu od mučenja ili ubistva.
- **Zakonska** prava se takođe smatraju „građanskim“ pravima. Ona pružaju proceduralnu zaštitu osobama koje se suočavaju s pravnim i političkim sistemom: na primjer, zaštitu od proizvoljnog pritvora i hapšenja, pravo da se osoba smatra nevinom dok se ne dokaže krivica na sudu i pravo na žalbu.
- **Politička** prava su nam neophodna kako bismo učestvovali u životu zajednice i društva: na primjer, pravo glasa, pravo na učlanjivanje u političke stranke, na slobodno udruživanje i organizovanje sastanaka, na izražavanje svog mišljenja i na pristup informacijama.

Kategorije nijesu jasno podijeljene, ali su jednostavan način (među brojnim) klasifikacije

„Sva prava su univerzalna, nedjeljiva, međuzavisna i međusobno povezana.“

Bečka deklaracija

„Nije problem biti zatvoren. Problem je ne predate se.“

Nazim Hikmet

„Potresna stvarnost... je da države i međunarodna zajednica u cjelini nastavljaju tolerisati prečesta kršenja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, koja bi, ako bi nastupila u vezi sa građanskim i političkim pravima, izazvala užas i nasilje i vodila do konkretnih poziva za hitnu akciju pomoći.“

Izjava sa Bečke konferencije UN Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava

različitih prava. Mnoga prava mogu se podvesti pod u više od jedne kategorije. Pravo na izražavanje sopstvenog mišljenja je i građansko i političko pravo. Ono je suštinsko za učešće u političkom životu, ali je i osnovno za našu ličnu slobodu.

? Da li su sva politička prava ujedno i građanska prava?

Građanska i politička prava su danas detaljno predstavljena u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima (MPGPP) i u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP). Ova prava su mnogi – barem na Zapadu – tradicionalno smatrali najvažnijima, ako ne i jedinim stvarnim ljudskim pravima. U narednom odjeljku imaćemo prilike da uvidimo da ovakav stav nije opravdan.

Za vrijeme Hladnog rata, zemlje sovjetskog bloka bile su ozbiljno kritikovane zbog svog zanemarivanja građanskih i političkih prava. One su odgovarale kritikujući zapadne demokratije zbog ignorisanja ključnih socijalnih i ekonomskih prava, što ćemo vidjeti u sljedećem odjeljku. Obje kritike sadržale se,

Druga generacija prava (socijalna, ekonomska i kulturna prava)

Ova prava se odnose na uslove u kojima ljudi žive i rade, kao i na osnovne životne potrebe. Zasnovana su na ideji **jednakosti i garantovanom pristupu osnovnim socijalnim i ekonomskim dobrima, uslugama i mogućnostima**. Ova prava sve više postaju predmet međunarodnog priznanja, kao posljedica rane industrijalizacije i buđenja radničke klase. Ovo je dovelo do novih zahtjeva i novih ideja o tome što se podrazumijeva pod životom i dostojanstvom. Ljudi su shvatili da ljudsko dostojanstvo zahtijeva više od proste zabrane ometanja, kako je to predviđeno građanskim i političkim pravima.

- **Socijalna prava** su ona koja su neophodna za potpuno učešće u životu društva. Ona obuhvataju, u najmanju ruku, pravo na obrazovanje i pravo na osnivanje i održavanje porodice, ali i mnoga prava koja se često smatraju „građanskim“ pravima: na primjer, pravo na rekreaciju, zdravstvenu brigu i privatnost kao i na zaštitu od diskriminacije.
- Za **ekonomska prava** se obično smatra da obuhvataju pravo na rad, na adekvatan životni standard, na stambeno zbrinjavanje i pravo na penziju ako ste stari ili onesposobljeni. Ekonomska prava odražavaju činjenicu da je određen minimalni nivo materijalne sigurnosti neophodan za ljudsko dostojanstvo, ali i da, na primjer, nedostatak pristojnog zaposlenja i stambenog prostora može biti psihološki pogubno.
- **Kulturna prava** se odnose na „način života“ zajednice i često im se poklanja manje pažnje nego drugim vrstama prava. Ona obuhvataju pravo na slobodno učešće u kulturnom životu zajednice, kao i pravo na obrazovanje. Međutim, mnoga druga prava, koja nijesu zvanično svrstana u „kulturna“, mogu biti od suštinskog značaja za manjinske zajednice u društvu zarad očuvanja njihove specifične kulture: na primjer, pravo na nediskriminaciju i jednaku zaštitu pred zakonom.

? Da li su određene kulturne grupe u vašem društvu ograničene u svojim pravima? Kojim je vjerskim praznicima dat nacionalni značaj?

Socijalna, ekonomska i kulturna prava nabrojana su u Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (MPESKP), kao i u Evropskoj socijalnoj povelji.

„Pravo na razvoj je neotuđivo ljudsko pravo, odlika po kojoj svako ljudsko biće i sve osobe imaju pravo da učestvuju, doprinose i uživaju u ekonomskom, socijalnom, kulturnom i političkom razvoju u kojem se mogu ostvariti sva ljudska prava i osnovne slobode.“

Član 1 UN Deklaracije o pravu na razvoj

Da li su neka prava važnija od drugih?

Socijalna i ekonomska prava imala su poteškoća da postanu univerzalna dok nijesu prihvaćena kao jednaka građanskim i političkim pravima. Razlozi su i ideološki i politički. Iako je običnim građanima jasno da su stvari poput minimalnog životnog standarda, stambenog zbrinjavanja i razumnih uslova na radu podjednako neophodni za ljudsko dostojanstvo, političari nijesu bili tako spremni da to priznaju. Jedan razlog je nesumnjivo u tome što obezbjeđivanje osnovnih socijalnih i ekonomskih prava za sve ljude u svijetu zahtijeva veliku preraspodjelu sredstava. Političari su svjesni da to nije tip politike koja osvaja glasove.

Oni zato nude bezbroj opravdanja zašto su ljudska prava druge generacije – prava drugačijeg poretka. Tvrdnja koja se često navodi jeste da socijalna i ekonomska prava nijesu ni moguća ni razumna, barem ne u kratkom vremenskom periodu, i da bismo se ka njihovom ispunjenju morali kretati samo postepeno. Ovo je pristup koji je predstavljen u MPESKP-u: vlade su obavezne da pokažu da preduzimaju mjere u cilju ostvarenja ovih prava u budućnosti. Tvrdnja je, međutim, otvorena za diskusiju a i čini se da je zasnovana više na političkim razmatranjima nego na bilo čemu drugom. Mnoge nezavisne studije pokazuju da postoji dovoljno resursa u svijetu, dovoljno stručnosti da se zadovolje osnovne potrebe svih nas, ako se učine konkretni napori.

Druga tvrdnja glasi da postoji osnovna teorijska razlika između prve i druge generacije prava: prva vrsta prava zahtijeva od lada samo da se uzdrže od određenih aktivnosti (tzv. „negativna“ prava), dok druga zahtijeva pozitivne korake (tzv. „pozitivna“ prava). Tvrdi se da nije realno očekivati da vlade preduzmu pozitivne korake, barem ne u kratkom vremenskom roku, i da stoga nijesu obavezne da to urade. Ako niko ne preuzima obaveze, onda se ne može smisljeno govoriti ni o pravima.

Međutim, postoje dvije zablude u ovom načinu rasuđivanja.

Prvo, građanska i politička prava nijesu ni u kom smislu potpuno negativna. Da bi vlada garantovala zaštitu od mučenja, nije dovoljno samo da se vladini službenici uzdrže od mučenja ljudi. Istinska sloboda u ovom dijelu svijeta zahtijeva da se uspostavi komplikovan sistem provjera i kontrola: policijskih sistema, pravnih mehanizama, sloboda informacija i pristup mjestima za pritvor – i još mnogo što. Isto važi i za obezbjeđivanje prava glasa i svih ostalih građanskih i političkih prava. Drugim riječima, i ova prava, osim uzdržavanja od negativnih akcija, zahtijevaju i pozitivno djelovanje vlada.

? Koje pozitivne akcije vlada mora preduzeti kako bi osigurala istinsku slobodu i poštene izbore?

S druge strane, socijalna i ekonomska prava, baš kao i građanska i politička prava, zahtijevaju da se vlade uzdrže od određenih aktivnosti: na primjer, od davanja velikih poreskih povlastica kompanijama, ili podsticanja razvoja u regijama koje već posjeduju relativnu prednost, ili nametanja trgovačkih taksu kojima se ugrožavaju zemlje u razvoju, i tako dalje.

U stvari, različite vrste prava su daleko čvršće povezane jedne sa drugima nego što to njihovi nazivi govore. Ekonomska prava se pretapaju u politička prava; građanska prava su često neodvojiva od socijalnih prava. Nazivi mogu koristiti u dočaravanju šire slike, ali i dovesti u zabludu. Skoro svako pravo, pod različitim uslovima, može potpasti u bilo koju kategoriju.

„Ljudska prava započinju sa doručkom.“

Léopold Senghor

„Prvo se rije rov, a zatim nastaje moral.“

Bertold Brecht

„Kultura je ono što živi u čovjeku i kad se sve drugo zaboravi.“

Emile Henriot

Treća generacija prava (kolektivna prava)

Lista međunarodno priznatih ljudskih prava nije se zaustavila na ovome. Iako nijedno od prava navedenih u UDLJP-u nije dovedeno u pitanje za 50 godina njenog postojanja, novi ugovori i dokumenti su pojasnili i razvili neke od osnovnih koncepata, utvrđenih u izvornom dokumentu.

Ovi amandmani su rezultat izvjesnog broja faktora: oni su dijelom nastali kao rezultat promjene stavova prema ljudskom dostojanstvu, dijelom kao rezultat tehnoloških promjena i često – kao odgovor na nove prijetnje. Kada je u pitanju nova, posebna kategorija prava koja su predložena kao treća generacija, ona su došla kao posljedica dubljeg razumijevanja različitih vrsta prepreka, koje se mogu tumačiti kao protivne shvatanjima prve i druge generacije prava. Rastuća globalizacija je također otkrila mogućnosti da sredstva budu usmjerena prema otklanjanju ovih prepreka.

? Koje su glavne prepreke za potpuno poštovanje ljudskih prava u zemljama u razvoju? Koja su prava danas najugroženija?

Osnovna ideja treće generacije ljudskih prava jeste ideja solidarnosti. Ova prava obuhvataju kolektivna prava društva ili ljudi – kao što je pravo na održivi razvoj, na mir ili na zdravu životnu sredinu. U većem dijelu svijeta, nepogode kao što su ekstremno siromaštvo, rat, ekološke i prirodne katastrofe, pokazuju da je postignut samo vrlo ograničen napredak u poštovanju ljudskih prava. Iz tog razloga, mnogi ljudi su osjećali da je usvajanje treće generacije ljudskih prava neophodno: ova prava će osigurati odgovarajuće životne uslove za društva, posebno ona u zemljama u razvoju, koji će im omogućiti da obezbijede prvu i drugu generaciju prava, koja su već prihvaćena.

Specifična prava koja su uključena u kategoriju treće generacije prava su pravo na razvoj, na mir, na zdravu životnu sredinu, na udio u eksploataciji zajedničkog nasljeđa čovječanstva, na komunikaciju i humanitarnu pomoć.

Postoji, međutim, rasprava koja se odnosi na ove nove kategorije prava. Neki eksperti prigovaraju ideji da se kolektivna prava mogu nazvati „ljudskim“ pravima. Ljudska prava, po definiciji, pripadaju pojedincu i definišu područje interesa pojedinca, kojem je dat prioritet u odnosu na bilo koje interese društva ili društvenih grupa. S druge strane, kolektivna prava pripadaju zajednicama ili čak cijelim državama.

Rasprava se ne vodi toliko oko toga da li ova prava treba da postoje ili ne, nego da li da se ona svrstaju u ljudska prava ili ne. Prepirka nije samo teorijske prirode, jer se neki ljudi boje da bi takva promjena u terminologiji mogla značiti „opravdanje“ za određene represivne režime kada poriču ljudskih prava (pojedinaca) u ime ovih kolektivnih ljudskih prava. Na primjer, ozbiljno uskraćivanje građanskih prava u svrhu obezbjeđenja „ekonomskog razvoja“. Postoji još jedna zabrinutost, koja se ponekad izražava: uzevši u obzir da je treća generacija prava u nadležnosti međunarodne zajednice kao garanta prava, a ne države, kako se može utvrditi odgovornost? Ko je odgovoran za obezbjeđenje mira u Kavkazu ili Palestini?

Ipak, kako god se mi odlučili da ih nazovemo, postoji opšti sporazum da ova područja zahtijevaju dalje istraživanje i punu pažnju međunarodne zajednice. Neka su kolektivna prava već priznata, posebno u Afričkoj povelji o ljudskim pravima. UDLJP i sama uključuje pravo na samoopredjeljenje, a ljudsko pravo na razvoj je ozakonjeno u Deklaraciji Generalne skupštine UN-a, 1986. godine.

„Svako ima pravo (...) na udio u naučnom napretku i koristi koja iz toga nastaje.“

Član 27, UDLJP

Prednost nauke

Još jedna oblast u kojoj su priznata nova prava je medicina. Nova naučna otkrića otvorila su brojna pitanja u vezi sa ljudskim pravima, a posebno u oblasti genetskog inženjeringa i po pitanju transplantacije organa i tkiva. Kao posljedica tehnološkog napretka u svakoj od ovih oblasti, na dnevni red su došla i pitanja o osnovnoj prirodi života. Savjet Evrope je na ove izazove odgovorio novim međunarodnim ugovorom: Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u podgledu primjene biologije i medicine (dalje u tekstu označena kao Oviedo Konvencija). Ovaj ugovor je stupio na snagu u decembru 1999. godine. Konvenciju je potpisalo 30 država članica Savjeta Evrope, a ratifikovalo ju je 10. Ona postavlja smjernice za neka problematična pitanja, koja su pokrenuta u prethodnom odjeljku.

Pregled najvažnijih članova:

- Zabranjuje se oblik diskriminacije protiv osobe na osnovu njenog genetskog nasljeđa.
- Predviđeni genetski testovi mogu se obaviti samo u zdravstvene svrhe, na primjer, s ciljem da se odrede fizičke karakteristike koje će dijete razviti u kasnijem životu.
- Intervencije čiji je cilj da modifikuju ljudski genom mogu se preduzeti samo u preventivne, dijagnostičke i terapijske svrhe.
- Medicinski pomognuta reprodukcija nije dozvoljena ukoliko se izvodi radi utvrđivanja pola budućeg djeteta.
- Uklanjanje organa ili tkiva sa žive osobe u svrhu transplantacije može se obaviti jedino u terapijske svrhe, u korist primaoca. (član 21 - zabrana novčane dobiti)

Biotehnologija

Genetski inženjering se zasniva na metodama mijenjanja naslijeđenih karakteristika organizma intervencijom, na genetskom materijalu. Napredak u ovoj oblasti doveo je do burne rasprave o različitim pitanjima. Na primjer, treba li dozvoliti promjenu razvoja ćelija kada znamo da će ona doprinijeti trajnoj genetskoj promjeni cijelog organizma, kao i narednih generacija; treba li dozvoliti reprodukciju organizma kloniranog iz jednog jedinog gena, u slučaju ljudskih bića, budući da je već dozvoljena u slučaju miševa i ovaca.

Napredak biomedicinske tehnologije stvorio je i mogućnost za transplantaciju organa ili tkiva odraslih osoba i fetusa iz jednog tijela u drugo. I ova metoda nudi ogroman potencijal za unapređenje kvaliteta života nekih ljudi, čak i za spasavanje života, ali se neka od pitanja koja su tom prednošću pokrenuta i dalje razmatraju:

- Ako se život može spasti ili poboljšati upotrebom organa iz mrtvog tijela, da li to treba uvijek pokušati? Ili mrtva tijela takođe zaslužuju poštovanje?
- Kako možemo biti sigurni da svi koji imaju potrebu za tim mogu imati jednake šanse za dobijanje transplantata, ako postoje ograničene zalihe organa?
- Treba li da postoje zakoni koji se odnose na čuvanje organa i tkiva?
- Ako medicinske intervencije utiču na ljudski genom, a rezultat postane prijetnja životu pojedinca ili kvalitetu života, da li naknada štete može biti adekvatna? Da li bi optužba za ubistvo bila prikladna, ako pojedinac umre?

„Svaka intervencija koja je u potrazi za stvaranjem ljudskog bića, genetički identičnog nekom drugom ljudskom biću, bilo da je živo ili mrtvo, je zabranjena.“

Dodatni protokol Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića, Pariz 1998

Unesco

Unesco je posvetio posebnu pažnju ljudskom genomu i, 10. novembra 1997., Generalna skupština Unesca prihvatila je Univerzalnu deklaraciju o ljudskom genomu i ljudskim pravima. Ova deklaracija je uspostavila slične granice za medicinske intervencije u genetskom nasljeđu čovječanstva i pojedinaca.

Izvori

Symonides, Janusz ed., *Ljudska prava: Nove dimenzije i izazovi*, Priručnik o ljudskim pravima, Unesco/Dartmouth izdavaštvo, Pariz, 1998.

Donnelly, Jack, *Univerzalna ljudska prava u teoriji i praksi*, Izdanje Cornell univerziteta, 1989.

Robertson A. I. i Merrills J., *Ljudska prava u svijetu*, Izdanje Manchester univerziteta, 1996.

veb-stranica Savjeta Evrope o bioetici:
www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_cooperation/Bioethics/

Pravna zaštita ljudskih prava

„Zakon ne mijenja dušu, ali zaustavlja bezdušne.“

Martin Luther King

Mi već znamo da su ljudska prava neotuđiva prava koja posjeduje svako ljudsko biće, ali *kako* možemo posjedovati ova prava? Gdje možemo naći dokaze da su države formalno priznale ova prava? I kako se ova prava ostvaruju?

Ljudska prava se priznaju sporazumima

Na međunarodnom nivou, države su se udružile da zajedno naprave određene sporazume o ljudskim pravima. Ovi sporazumi uspostavljaju objektivne standarde ponašanja za države, namećući im određene obaveze prema pojedincima. Postoje dvije vrste sporazuma: pravno obavezujući i neobavezujući.

Obavezujući dokument često se naziva ugovor, konvencija ili sporazum, a predstavlja obećanje država da primjenjuju prava na državnom nivou. Države moraju individualno da pokažu svoju volju da budu obavezane, a ovo se može uraditi putem ratifikacije ili pristupanja. (Samo potpisivanje dokumenta ne čini ga obavezujućim). Državama je uglavnom omogućeno da stavljaju rezervacije ili da daju izjave koje ih oslobađaju od određenih odredbi u dokumentu; osnovna ideja je bila da se postigne da što više država potpiše dokumente. Na kraju krajeva, bolje je da država obeća da će se povinovati nekim odredbama ljudskih prava nego nijednoj! Ovaj se mehanizam, međutim, ponekad može zloupotrijebiti i iskoristiti kao izgovor za negiranje osnovnih ljudskih prava, koji omogućava državi da „izbjegne“ međunarodni nadzor u određenim oblastima.

? **Zašto mislite da su čak i države u kojima je najlošije stanje ljudskih prava spremne da potpišu međunarodne ugovore o ljudskim pravima?**

Nasuprot tome, neobavezujući instrument je u osnovi samo deklaracija (izjava), ili politički sporazum država koji pretenduje da se učine svi napori za ispunjenje jedne grupe prava, ali bez bilo kakvih pravnih obaveza da se to zaista uradi. U praksi, to obično znači da ne postoje službeni (ili pravni) mehanizmi primjene.

? **Kakva je vrijednost pukog „obećanja“ zemalja da će se povinovati standardima ljudskih prava, ako ono nije podržano pravnim mehanizmima? Da li je to i bolje nego ništa?**

Deklaracija Ujedinjenih nacija, ili neki drugi neobavezujući dokument, obično je rezultat sastanka Generalne skupštine Ujedinjenih nacija ili konferencije održane povodom određenog pitanja. Smatra se da su sve države, već time što su članice Ujedinjenih nacija ili samim svojim učešćem na konferenciji, sporazumne sa objavljenom deklaracijom. Ljudska prava se mogu priznati i na državnom nivou, što je rezultat nekog sporazuma između države i njenih naroda. Kada se ljudska prava priznaju na nivou države, ona postaju prioritarna obaveza države prema njenim stanovnicima.

Ključni međunarodni dokumenti

Značaj ljudskih prava se sve više potvrđuje i dobija do sada neviđenu zaštitu. Ovu činjenicu treba posmatrati kao pobjedu – ne samo aktivista ljudskih prava nego, uopšte, svih ljudi. Posljedica takvog uspjeha je razvoj kompleksnog i obimnog skupa dokumenata ljudskim pravima (instrumenata) i procedura primjene.

Instrumenti ljudskih prava se uglavnom klasifikuju po 3 glavna kriterijuma: geografski obim (regionalni ili univerzalni), kategorija prava koja se obezbjeđuju i specifična kategorija osoba i grupa kojima se pruža zaštita.

Postoji preko stotinu dokumenata koji se tiču ljudskih prava i to samo na nivou UN, a ako tome dodamo one na različitim regionalnim nivoima, broj se dalje povećava. Ovdje ne možemo razmatrati sve dokumente, pa će se stoga ovaj odjeljak baviti samo onim najznačajnijim:

- dokumenti koji su široko prihvaćeni i koji su postavili osnovu za razvoj drugih instrumenata ljudskih prava
- glavni evropski dokumenti
- dokumenti koji se tiču globalnih tema koje su obrađene u priručniku.

Međunarodni paktovi prava

Najvažniji globalni instrument ljudskih prava je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (UDLJP), koju je 1948. usvojila Generalna skupština UN. Ona je toliko široko prihvaćena da se izmijenio njen neobavezujući karakter: sada se na nju često upućuje kao na pravno obavezujuću, na osnovu običajnog međunarodnog prava.

UDLJP se sastoji od predgovora i 30 članova koji izlažu ljudska prava i osnovne slobode, na koje imaju pravo svi muškarci i žene širom svijeta, bez ikakve diskriminacije. Ona garantuje i građanska i politička prava, kao i socijalna, ekonomska i kulturna prava.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MPGPP) i Međunarodni pakt o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima (MPSEKP) stupili su na snagu 1976. i glavni su pravno obavezujući instrumenti za primjenu širom svijeta. Zajedno sa UDLJP čine Međunarodne paktove prava. Svaki od njih, kako govore sama njihova imena, obezbjeđuje različitu kategoriju prava.

Prava sadržana u MPGPP-u primjenjuju se odmah nakon što država prihvati da bude obavezana tim dokumentom; prava u MPSEKP-u mogu se postepeno primjenjivati. (Ovo obavezuje države da razviju politike i zakone koji će pomoći u punoj primjeni prava.) Povelje se tretiraju različito zato što, opšte uzevši, ekonomska, socijalna i kulturna prava ne mogu biti sprovedena po kratkom postupku.

? Po vašem mišljenju, da li je pravično da se građanska i politička prava direktno primjenjuju, dok se socijalna i ekonomska prava mogu samo postepeno primjenjivati?

Evropski instrumenti

Četiri od pet regiona u svijetu uspostavila su sisteme za zaštitu ljudskih prava. U Americi (Sjevernoj i Južnoj) postoji Organizacija američkih država, a glavni, obavezujući dokument je Američka konvencija o ljudskim pravima iz 1969. U Africi imamo Afričku povelju o pravima čovjeka i naroda, koju je 1986. godine usvojilo Afričko jedinstvo (ranije poznato kao

Povelja osnovnih prava

Ovo je prvi dokument Evropske unije o ljudskim pravima. Objedinjuje građanska, politička, ekonomska, socijalna i društvena prava koja su već postavljena u različitim međunarodnim, evropskim i državnim izvorima. Zajednički je proglašena od strane Evropskog savjeta, Evropskog parlamenta i Evropske komisije u Nici, između 7. i 9. decembra, 2000. godine. Za razliku od konvencija Savjeta Evrope, ona nije zakonski obavezujuća i pokriva samo Evropsku uniju.

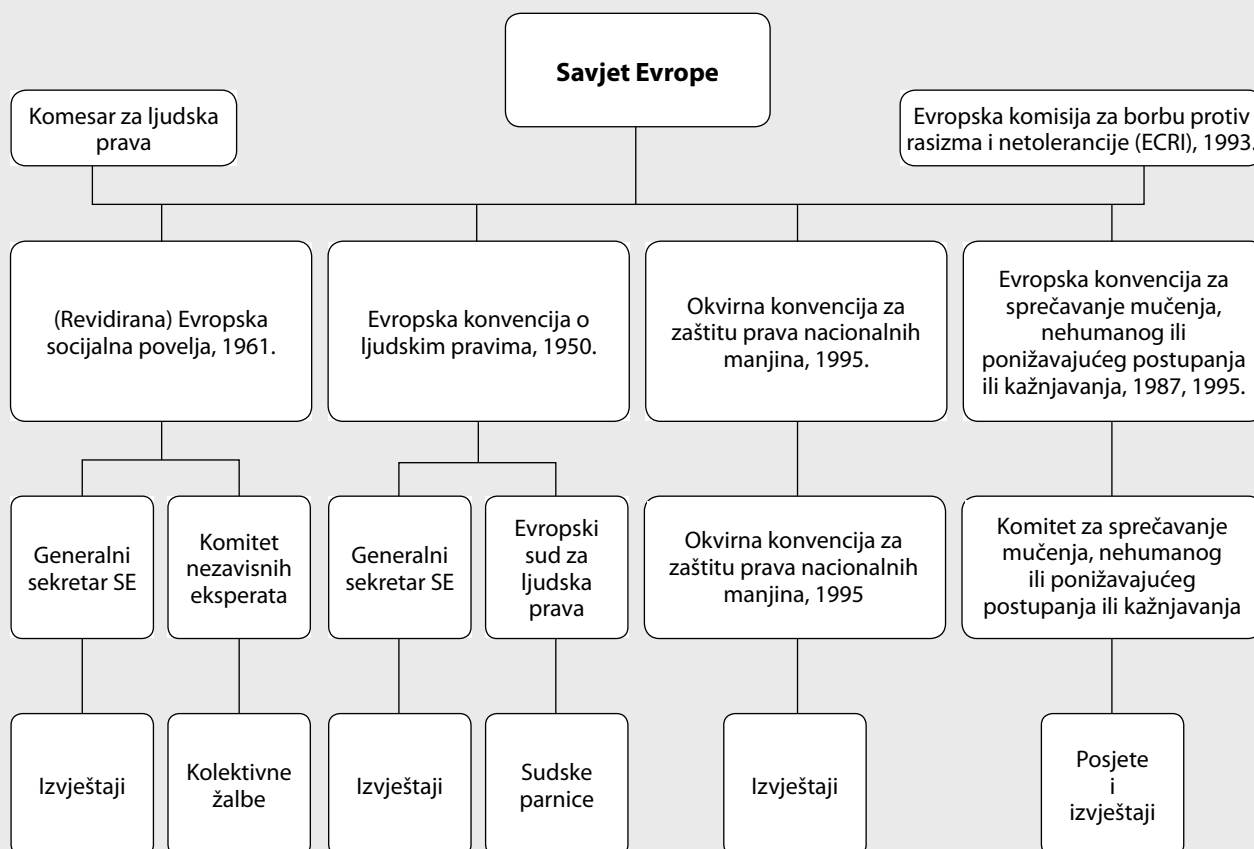
Organizacija afričkog jedinstva). Na azijskom kontinentu do danas nije razvijen jedinstveni sistem i postoje samo regionalni instrumenti ljudskih prava, kao što je Azijska deklaracija o ljudskim pravima, koja nije obavezujuća? Evropa, naravno, ima vrlo dobro uspostavljen sistem za zaštitu ljudskih prava unutar Savjeta Evrope.

? Što mislite, zašto različiti regioni nalaze da je potrebno da uspostave svoje vlastite sisteme ljudskih prava?

Glavni instrument za zaštitu ljudskih prava je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (poznata i kao Evropska konvencija o ljudskim pravima – EKLJP). Ovaj dokument su prihvatile sve države članice Savjeta Evrope, s obzirom na to da je on jedan od uslova za članstvo. Konvencija je usvojena 1950, ali je stupila na snagu tri godine kasnije. Ona obezbjeđuje građanska i politička prava a njena snaga leži u posebnom mehanizmu za primjenu – Evropskom sudu za ljudska prava. Sud i njegovo pravosuđe cijenjeni su širom svijeta i na njih se često pozivaju UN i ustavni sudovi brojnih zemalja i drugih regionalnih sistema.

Baš kao i na nivou UN, socijalna i ekonomska prava u Evropi obezbjeđuju se posebnim dokumentom. (Revidirana) Evropska socijalna povelja je obavezujući dokument, koji obuhvata prava na zaštitu životnog standarda ljudi u Evropi. Do kraja 2001. Povelju su potpisale 32 države članice, od kojih ju je 12 i ratifikovalo.

Osnovni instrumenti za primjenu i zaštitu ljudskih prava Savjeta Evrope

Zaštita specifičnih grupa

Kao što se priznaju osnovna prava pojedinaca, tako neki instrumenti za zaštitu ljudskih prava priznaju prava specifičnih grupa. Ove specijalne zaštite su na snazi zbog prethodnih slučajeva diskriminacije nad grupama i zbog nepovoljnog i ranjivog položaja koji neke grupe zauzimaju u društvu. Primjeri grupa koje imaju specijalnu zaštitu:

Manjine

One su zaštićene:

- Na nivou UN – Deklaracijom o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, koja je usvojena 1992, i Potkomisijom za sprječavanje diskriminacije i zaštitu manjina.
- Na evropskom nivou – obavezujućim instrumentom – Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina, kojom se ustanovljava organ nezavisnih eksperata za nadzor: Savjetodavni komitet Okvirne konvencije.
- Time što imaju specijalno mjesto u Organizaciji za sigurnost i saradnju u Evropi (OEBS), preko Visokog komesara za nacionalne manjine i relevantnim dokumentima OEBS-a.

Djeca

Osnovnu zaštitu na nivou UN pruža Konvencija o pravima djeteta (KPD) iz 1990, konvencija koju je ratifikovalo najviše zemalja svijeta (jedino je nijesu ratifikovale SAD i Somalija). U Africi, Afrička povelja o pravima i dobrobiti djeteta obezbjeđuje osnovna dječja prava, uzimajući u obzir specifična situaciju na kontinentu. Stupila je na snagu 1999.

Izbjeglice

Prava izbjeglica su posebno garantovana Konvencijom iz 1951, koja se odnosi na status izbjeglica, i institucijom Visokog komesara UN za izbjeglice (United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR). Jedini regionalni sistem sa specifičnim instrumentom za zaštitu izbjeglica je Afrika, sa usvojenom Konvencijom za upravljanje specifičnim slučajevima izbjeglica (1969), dok u Evropi postoji ECHR, koji takođe nudi neku dodatnu zaštitu.

Žene

U namjeri da se širom svijeta promoviše rodna ravnopravnost, prava žena su posebno zaštićena UN Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (KEDPŽ), iz 1979.

Ostali

Grupama kao što su radnici i osobe u pritvoru takođe se pruža posebna zaštita zbog njihovog ranjivog položaja, koji bez sumnje pogoduje zloupotrebi. Druge grupe, na primjer starosjedilački narodi, nijesu imali sreće da dobiju specifičnu zaštitu i već godinama se, kao grupa, bore za svoja prava.

? Možete li se sjetiti nekih grupa u vašoj zajednici koje imaju potrebu za specijalnom zaštitom?

„Vidim se u očima svakog stranca.“

Roger Waters

Protokol 12 EKLJP

Novi protokol EKLJP-a je usvojen 2000. godine: Protokol

12. Od tada ga je potpisalo 27 država i ratifikovala jedna.

Stupiće na snagu nakon 10 ratifikacija. Njegov glavni cilj je zabrana diskriminacije. EKLJP već garantuje pravo na zaštitu od diskriminacije (član 14), ali se smatra neadekvatnim u poređenju sa odredbama drugih međunarodnih instrumenata, kao što je UDLJP i ICCPR.

Glavni razlog je što član 14, za razliku od drugih, ne sadrži opštu zabranu diskriminacije; odnosno, on zabranjuje samo one činove diskriminacije koje se odnose na „uživanje prava i sloboda“ ustanovljenih Konvencijom. Kada ovaj protokol stupi na snagu, zabrana diskriminacije će imati opšti karakter, nezavisno od drugih odredbi EKLJP.

Borba protiv rasizma i netolerancije

Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije (ECRI) je mehanizam koji je osnovan na Prvom samitu šefova država i vlada država članica Savjeta Evrope, 1993. Zadatak ECRI-ja je borba protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije na nivou Evrope kao cjeline i sa stanovišta zaštite ljudskih prava. Akcije ECRI-ja obuhvataju sve neophodne mjere za borbu protiv rasizma, diskriminacije i predrasuda sa kojima se suočavaju osobe ili grupe osoba, a posebno na osnovu rase, boje, jezika, vjere, nacionalnosti i nacionalnog ili etničkog porijekla.

Članovi ECRI-ja moraju imati široko znanje u oblasti borbe protiv netolerancije, a imenuju ih njihove vlade. Članovi se imenuju po svom ličnom kapacitetu i djeluju kao nezavisni članovi.

Glavne programske aktivnosti ECRI-ja:

- Pristup kojim se analizira jedna po jedna država, koji se sastoji od sprovođenja detaljnih analiza situacije u svakoj državi članici, sa ciljem razvoja specifičnih, konkretnih prijedloga i odgovarajućih akcija.
- Rad na opštim temama (prikupljanje i distribucija primjera dobre prakse o specifičnim temama koje prikazuju preporuke iz ECRI-ja i usvajanje preporuka opšte politike).
- Aktivnosti u vezi sa zajednicom, uključujući jačanje svijesti i informativne sastanke u državama članicama, koordinaciju sa državnim i lokalnim NVO-ima, promociju antirasističkih stavova i štampanje obrazovnog materijala.

Primjena ljudskih prava

Kako možemo biti sigurni da ovi mehanizmi zaštite funkcionišu? Ko, ili što, prisiljava države na izvršavanje njihovih obaveza? Glavna tijela za nadzor su komisije ili komiteti i sudovi, a svi oni su sastavljeni od nezavisnih članova – eksperata ili sudija – koji ne predstavljaju državu. Među najvažnijim mehanizmima koje ovi organi koriste mogu biti:

1. žalbe (koje podnose pojedinci, grupe ili države)
2. sudski sporovi
3. procedure izvještavanja.

S obzirom na to da različiti instrumenti zaštite ljudskih prava, kao i razni regionalni sistemi, koriste različite procedure u primjene ljudskih prava, nekoliko primjera će nam pomoći u razjašnjenju.

Žalbe

Žalbe protiv države podnose se komisiji ili komitetu, na koji se obično upućuje kao na kvazisudsku proceduru. Nadzorno tijelo onda donosi odluku, a od države se očekuje da se povinuje odluci, iako ne postoji procedura za pravnu primjenu. Često država mora da da dodatnu izjavu ili ratifikuje dodatne protokole kako bi izrazila svoje slaganje sa institucijom žalbenog sistema. Komitet za ljudska prava i Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije (u sistemu Ujedinjenih nacija) i Međuamerička komisija za ljudska prava (u Organizaciji američkih država) primjeri su organa koji se bave žalbama.

? Treba li uspostaviti pravni mehanizam kojim se podstiče pridržavanje standarda ljudskih prava? Koje bi sankcije mogle postojati?

Sudski sporovi

Postoje samo dva stalna suda koji djeluju kao nadzorno tijelo zaduženo za implementaciju ljudskih prava: Evropski sud za ljudska prava i Međuamerički sud za ljudska prava. Osnovan je i novi međunarodni sud, Međunarodni krivični sud, koji je formiran po Rimskom statutu međunarodnog suda za zločine iz 1998, a stupio je na snagu 2002. Sjedište Suda je u Hagu. Sud postoji da bi podnosio tužbe protiv pojedinaca za zločine protiv čovječnosti, genocid i ratne zločine.

U tom smislu, on je drugačiji, ali se dopunjava sa evropskim i međuameričkim sudom, koji razmatraju žalbe protiv država.

Izvještaji i revizije

Većina instrumenata zaštite ljudskih prava zahtijeva da države podnesu izvještaje. Njih izrađuje sama država, prateći uputstva nadzornog tijela, a sadrže opšte informacije o tome kako prava funkcionišu na državnom nivou. Izvještaji se javno pregledaju, a NVO-i obično igraju aktivnu ulogu u ovoj fazi, tako što izrađuju alternativne izvještaje (pored izvještaja država). MPGPP, MPESKP i Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama primjeri su instrumenata koji zahtijevaju podnošenje izvještaja.

Mnogi od ovih mehanizama primjene postoje kao pravni lijek za kršenje odredjenog ljudskog prava. Evropska konvencija za sprečavanje nasilja i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (1987) drugačije je vrste. Ona je zasnovana na sistemu posjeta članova Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nehumanog ponašanja ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (KST) mjestima pritvora – zatvorima i popravnim domovima za mlade, policijskim stanicama, vojnim barakama i psihijatrijskim bolnicama. Članovi KST-a nadgledaju postupanje prema pritvorenicima i, ukoliko je potrebno, predlažu poboljšanja koja će biti u skladu sa pravom na zaštitu od mučenja ili nehumanog postupanja.

Evropski sud za ljudska prava

Evropski sud u Strazburu je popularan iz mnogo razloga, ali prije svega zato što je dao život i značaj tekstu EKLJP. Jedna od njegovih glavnih prednosti jeste sistem obaveznog sudskog postupka – čim država ratifikuje ili pristupi EKLJP, automatski sebe stavlja pod nadležnost Evropskog suda. Stoga se odmah, od trenutka ratifikacije, može pokrenuti parnica za zaštitu ljudskih prava protiv države-stranke.

Još jedan razlog njegove popularnosti je snaga sudske presude. Države se moraju povernuti konačnoj presudi. Njihovo poštovanje presude nadgleda Komitet ministara Savjeta Evrope.

U svakoj parnici koja se pokrene pred Evropskim sudom procedura uključuje i mogućnost prijateljskog sporazuma, koji je zasnovan na posredovanju između stranaka.

Sud se tokom vremena razvio. Kada je osnovan, 1959, to je bio samo privremeni sud koji je radio zajedno sa Evropskom komisijom za ljudska prava. Sa povećanjem broja slučajeva, postalo je neophodno da se ustanovi stalni sud pa je to i urađeno, u novembru 1998. Ovo povećanje broja slučajeva je jasan dokaz uspjeha Suda – ljudi znaju da Sud postoji i da je u stanju da interveniše kada oni osjete da su njihova osnovna prava ugrožena.

Evropski komitet za sprečavanje mučenja

CTP delegacije periodično posjećuju države potpisnice Konvencije, ali mogu organizovati i dodatne ad hoc posjete, ako je potrebno. Tokom 2001. godine, CTP je obavio 18 posjeta, uključujući posjetu Švajcarskoj, Ruskoj Federaciji (Republici Čečeniji), Malti i Španiji. Važna funkcija rada CTP-a pokazala se u slučaju štrajkova glada u turskim zatvorima. Kada je turska vlada uvela promjene zatvorskog sistema, jedan broj zatvorenika je štrajkovao gladu u znak protesta protiv nekih reformi. Njihove demonstracije su postale nasilne. CTP se aktivno uključio u pregovore sa vladom i štrajkačima, istražujući događaje oko štrajka glada i razmatrajući nacрте zakona koji mogu reformisati turski zatvorski sistem. CTP je posjetio Tursku tri puta u toku 2001. godine u vezi sa štrajkovima glada u turskim zatvorima. Izvještaji CTP-a su obično javni: www.humanrights.coe.int

„Ni u ljudskim dušama ni u društvima neće biti mira dok se smrt ne stavi van zakona.“

Albert Camus

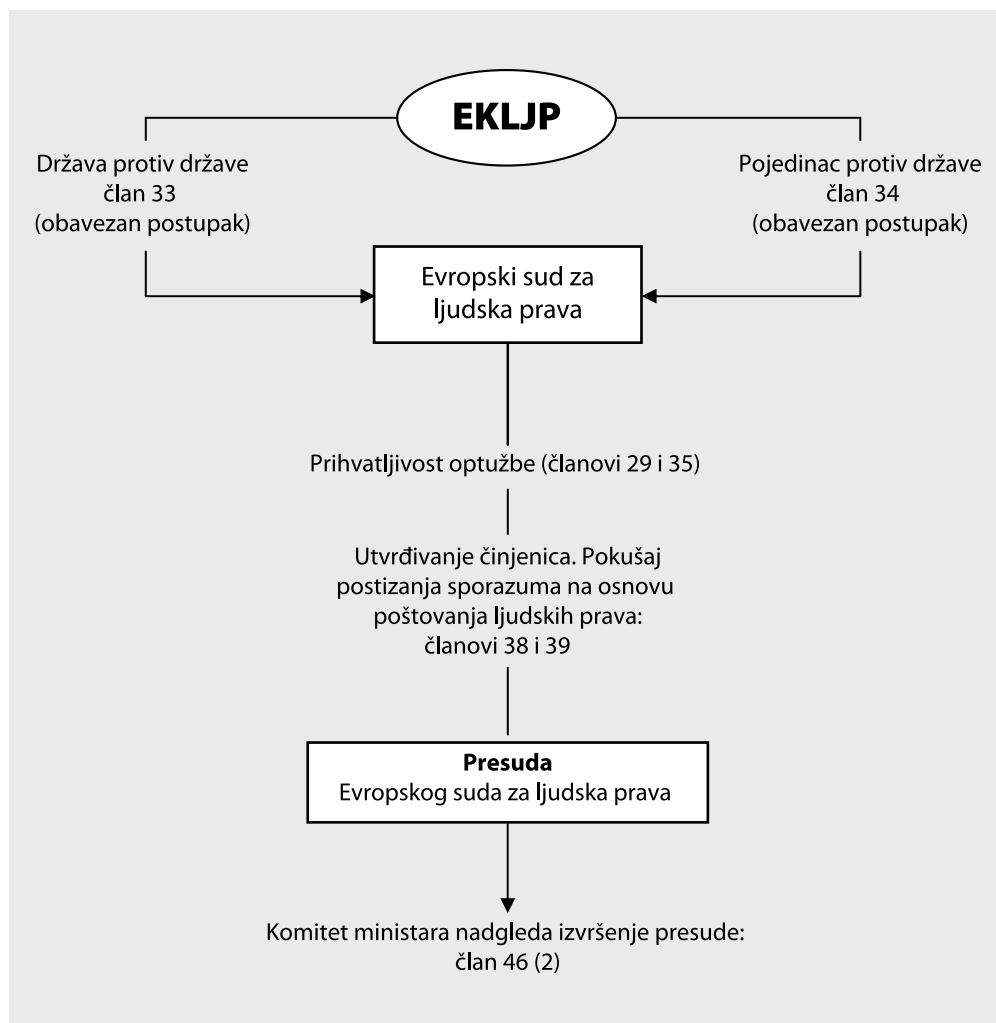
Važniji slučajevi Evropskog suda za ljudska prava

U daljem tekstu se nalaze neki važniji slučajevi koji su bili pokrenuti pred Evropskim sudom.

- *Soering protiv Velike Britanije (jun 1989)* Ovaj slučaj se odnosi na spor osobe koju je trebalo izručiti SAD, gdje bi se suoči s optužbom za ubistvo i gdje je takav zločin kažnjiv smrtnom kaznom. Sud je zauzeo stav da bi slanje natrag u SAD bilo protivno zabrani mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (član 3 EKLJP). Jedna od posljedica ove odluke bila je to što je zaštita pojedinca unutar država Savjeta Evrope izašla izvan evropskih granica. Ovaj princip je sproveden i u drugom slučaju, kao što je *Jabari protiv Turske (jul 2000)*, i zaštitio je osobu koja je tražila azil da bi se zaštitila od prisilnog vraćanja u zemlju gdje bi joj život bio u opasnosti.
- *Tyrer protiv Velike Britanije (mart 1978)* U ovom slučaju, Sud je presudio da bi tjelesna kazna, kao kazna za maloljetne prestupnike, bila protivna EKLJP jer krši pravo na zaštitu od mučenja i ponižavajućeg ili nehumanog postupanja ili kažnjavanja, kako je garantovano članom 3. Po riječima Suda: „Njegova kazna - gdje je sa njim postupano kao sa

Evropska konvencija o ljudskim pravima

Mehanizam kontrole

Koncept i dizajn: P. Drzemczewski, Graphic: Odjeljenje za štampu, Generalni direktorat za ljudska prava

predmetom u rukama vlasti - čini kršenje prava garantovanih članom 3 EKLJP - zaštitu ljudskog dostojanstva i fizičkog integriteta". Ovaj slučaj je dobar primjer žive prirode EKLJP, gdje sud održava korak sa promjenljivim vrijednostima našeg društva.

- *Kokkinakis protiv Grčke (april 1993)* Ovo je bio interesantan slučaj, koji se bavio sukobom između prava dvije osobe. Zasnovan je na pitanju vjerskog obraćanja i podučavanju vjere (garantovano članom 9 EKLJP) kao aktom kršenja prava druge osobe na slobodu vjere. Sud je smatrao da je neophodno da se napravi jasna razlika između podučavanja, propovijedanja i korišćenja nemoralnih i obmanjujućih sredstava kako bi se ljudi ubijedili da promijene svoju religiju (kao što je nuđenje materijalnih ili socijalnih privilegija, upotreba sile ili „ispiranje mozga“).

Evropski sud razmatra slučajeve koji su u vezi sa bilo kojim pravom garantovanim u EKLJP, kao što je pravo na život, pravo na pravično suđenje i slobodu izražavanja. Međutim, kako potiče iz perioda odmah nakon Drugog svjetskog rata, njegova nadležnost je usredsređena na građanska i politička prava, ali mu nedostaje kapaciteta za razmatranje slučajeva koji se odnose na ekonomska, socijalna i prava manjina. Uprkos ovim ograničenjima, Sud je duboko poštovan zbog svojih zabilježenih uspjeha.

? Da li je bilo nekih slučajeva protiv vaše države na Evropskom sudu?

ESP, ESLJP, MSP: Koja je razlika?

Često postoji zabuna oko uloge Evropskog suda za ljudska prava (European Court of Human Rights - ECHR/ESLJP), Evropskog suda pravde (European Court of Justice - ECJ/ESP) i Međunarodnog suda pravde (International Court of Justice - ICJ/MSP). U stvari, ova tri tijela su veoma različita u pogledu svoje geografske nadležnosti i vrsta slučajeva koje razmatraju. ESP je organ Evropske unije. To je sud čija je glavna dužnost da osigura da se zakon Zajednice ne tumači i ne primjenjuje različito u svakoj državi članici. Zasnovan je na komunitarnom pravu, a ne na principima ljudskih prava, ali ponekad komunitarno pravo može obuhvatati pitanja ljudskih prava.

Jedan od poznatiji slučajeva koje je presudio ESP bio je *slučaj Bosman*, koji se odnosio na pravila transfera između fudbalskih timova. Presuđeno je da ova nijesu u skladu sa Rimskim ugovorom o pravilima konkurencije i slobodnim kretanjem radnika.

Međunarodni sud pravde je glavni sudski organ Ujedinjenih nacija. Ima dvostruku ulogu: urediti, u skladu sa međunarodnim pravom, pravne sporove koje podnose države, i dati savjetodavna mišljenja o pravnim pitanjima. Samo države mogu pokrenuti slučaj protiv druge države, a to su obično slučajevi koji su u vezi sa ugovorima između država. Ovi ugovori se mogu ticati osnovnih odnosa između država (na primjer, komercijalnih ili teritorijalnih), ili pitanja ljudskih prava.

? Kako ovi različiti pravni mehanizmi pomažu običnom građaninu?

Komesar za ljudska prava

Kancelarija Komesara Savjeta Evrope za ljudska prava ustanovljena je na Samitu šefova država i vlada, održanom u Strazburu, u oktobru 1997. Svrha ove nezavisne institucije jeste da promoviše ideju ljudskih prava i da osigura njihovo djelotvorno poštovanje i puno uživanje u državama članicama Savjeta Evrope. Komesara bira Parlamentarna skupština, na mandat od šest godina (bez prava na ponovni izbor).

Evropski Sud za ljudska prava u brojkama

- Ima 46 sudija.
- U toku 2001. godine, prosječno je dnevno primano 180 telefonskih poziva i 800 pisama.
- 19.815 slučajeva je čekalo na razmatranje početkom januara 2002. godine ('neriješene prijave').
- Broj prijava je porastao za 523% godišnje od 1990. do 2000. godine; 1990. godine Sud je primio 1.657 prijava, 2000. godine je primio 10.486.
- Sud je 2000. godine donio 889 presuda, što je više od dva slučaja dnevno (uključujući vikende i praznike!).

Komesar nije pravosudna institucija i njegova/njena djelatnost bi trebalo da se nadopunjuje sa drugim institucijama Savjeta Evrope koje su aktivne u promociji ljudskih prava. Komesar bi trebalo da vrši svoje odgovornosti sa potpunom nezavisnošću i nepristrasnošću, kao i da poštuje nadležnosti raznih nadzornih tijela koja su osnovana putem Evropske konvencije za ljudska prava ili drugih instrumenata Savjeta Evrope za zaštitu ljudskih prava.

Osnovni ciljevi Komesara za ljudska prava su:

- da promoviše obrazovanje i svijest o ljudskim pravima u državama članicama
- da identifikuje moguće nedostatke u zakonu i praksi država članica u pogledu poštovanja principa iz Povelje o ljudskim pravima
- da pomogne u promociji djelotvornog pridržavanja i punog uživanja ljudskih prava onako kako su ustanovljena u raznim instrumentima Savjeta Evrope.

Komesar se može baviti *ex officio* (pravom položaja) bilo kojim pitanjem koje je u njegovoj nadležnosti. Premda ne mora primati pojedinačne žalbe, Komesar može reagovati, na osnovu svoje funkcije koja teži promociji ljudskih prava, na bilo koju značajnu informaciju o opštim aspektima zaštite ljudskih prava, kako je predviđeno instrumentima zaštite Savjeta Evrope.

Takve informacije i zahtjevi da se uzmu u obzir mogu biti poslate komesaru od strane vlade, državnih parlamenata, državnih ombudsmena ili sličnih institucija, kao i od strane pojedinaca ili organizacija.

Da li je ovo dovoljno?

Mnogi će tvrditi da je loše stanje po pitanju ljudskih prava u svijetu rezultat nedostatka primjene odgovarajućih mehanizama. Često se pojedinačnim državama prepušta da odluče da li da sprovedu preporuke. U mnogim slučajevima, da li će, bilo pojedincu ili grupi, neko pravo biti suštinski zagantovano, zavisi od pritiska međunarodne zajednice, u znatnoj mjeri, od rada NVO-a. Ovo je prilično zabrinjavajuće stanje stvari, budući da se često dugo čeka prije nego što kršenje ljudskih prava zaista dopre do ušiju UN ili Savjeta Evrope.

Može li se išta učiniti da se ovo promijeni? Prvo, neophodno je osigurati da države garantuju ljudska prava na državnom nivou i da same razvijaju odgovarajuće mehanizme za sprečavanje nasilja. U isto vrijeme, na države se mora vršiti pritisak da se obavežu na poštovanje onih mehanizama koji sadrže konkretne procedure primjene.

Izvori

Hanski, R., Suksi, M. (eds.), *An introduction to the international protection of human rights: a textbook*, Abo Akademi University Institute for Human Rights, 1999.

Fact Sheet No. 2 (Rev. 1), *The International Bill of Human Rights*, Office of the High Commissioner for Human Rights, www.unhchr.ch/html/menu6/2/fs2.htm.

United Nations High Commissioner for Human Rights, www.unhchr.ch.

Short Guide to the European Convention on Human Rights, Council of Europe Publishing.

European Court of Human Rights, www.echr.coe.int.

The Committee for Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, www.cpt.coe.int.

The European Social Charter, http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Esc/

The Framework Convention on Protection of National Minorities, http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Minorities/

The site of the European Commission against Racism and Intolerance, www.coe.int/ecri.

The Council of Europe's Commissioner for Human Rights, www.commissioner.coe.int.

Aktivizam i uloga NVO

„Mnogo smo morali učiniti da se [to] desi. Trebalo je da naša organizacija protestuje na ulicama, da nas hapse, da se bacam na sto u Kongresu, prije nego što smo dobili poziv da govorimo ... imao sam pet minuta.“

Cheri Honkala, prvi korisnik socijalne pomoći u SAD koji je svjedočio pred Kongresom; Kensington Welfare Rights Union)

Što su NVO?

Pojam nevladina, ili preciznije neprofitna organizacija, obično se koristi da obuhvati mnoge organizacije koje rade na izgradnji civilnog društva. Uglavnom, takve organizacije karakteriše to što kao svrhu svog postojanja imaju druge ciljeve, osim finansijske dobiti. Ovakva definicija, ipak, ostavlja puno prostora za ogromnu raznolikost poduhvata i aktivnosti. NVO sektor obuhvata sve, od malih grupa koje vrše pritisak na vladine institucije (na primjer u oblasti zaštite životne sredine, ili po pitanju specifičnih kršenja ljudskih prava), do otvaranja škola za siromašnu djecu, utočišta za žene, kulturnih udruženja, vjerskih organizacija, pravnih fondacija, programa humanitarne pomoći... sve do ogromnih međunarodnih organizacija sa stotinama, ili čak hiljadama filijala ili članova u raznim dijelovima svijeta.

U ovom odjeljku ćemo se kratko osvrnuti na značajnu ulogu koju su takve organizacije imale, i još uvijek imaju u zaštiti ljudskih prava u svijetu. Na skoro svakom nivou različitih nastojanja da se očuva dostojanstvo pojedinaca, građana, kada ga ugrožava moć države, NVO igraju presudnu ulogu:

- u borbi protiv pojedinačnih kršenja ljudskih prava
- u obezbjeđivanju direktne pomoći onima čija su prava ugrožena
- u lobiranju za promjene u državnim zakonima i međunarodnom pravu
- u pružanju pomoći u razvoju suštine ovih zakona
- u promociji znanja o ljudskim pravima i poštovanja ljudskih prava.

Doprinos NVO je značajan, ne samo u pogledu rezultata koji se postižu, pa prema tome i razvijanju optimizma koji neki ljudi osjećaju po pitanju budućnosti ljudskih prava u svijetu, nego i zato što su NVO, u veoma konkretnom smislu, „alatke“ društvene promjene, dostupne za upotrebu pojedincima širom svijeta. Kao i mnogim organizacijama, njima rukovode i koordiniraju privatna lica, ali one uveliko crpe snagu i od pripadnika zajednice koji nude volonersku pomoć u ostvarenju cilja. Ova činjenica im daje veliku vrijednost u očima onih pojedinaca koji bi željeli da doprinesu unapređenju ljudskih prava u svijetu.

Vrste NVO za ljudska prava

UN Konferenciji o ljudskim pravima (1993) – poznatoj i kao Bečka konferencija – prisustvovala je 841 NVO, iz svih krajeva svijeta, sve koje su svoju aktivnost opisale kao rad u misiji ljudskih prava. Iako je brojka impresivna, ona u stvari predstavlja samo mali dio ukupnog broja NVO za ljudska prava koje su aktivne u svijetu.

Većina „organizacija za ljudska prava“ teži da se angažuje u zaštiti građanskih i političkih prava. Najpoznatije među njima, barem na međunarodnoj sceni, vjerovatno su Amnesty

„Digni se, ustani, ustani za svoja prava.“

Bob Marley

„Svijet je opasno mjesto za život! Ne toliko zbog onih koji čine zlo, nego zbog onih koji to gledaju i dopuštaju im da to čine.“

Albert Einstein

„Bog nam je dao ruke, ali On ne gradi mostove.“

Arapska poslovice

International i Human Rights Watch, i obje djeluju širom planete. Međutim, kao što smo vidjeli, građanska i politička prava su samo jedna od mnogih kategorija ljudskih prava koje je priznala međunarodna zajednica, a danas postoje nova prava koja se nastavljaju razvijati. Ako, dakle, imamo u vidu NVO, koje su aktivne u borbi protiv siromaštva, nasilja, rasizma, zdravstvenih problema, beskućništva i brizi za životnu sredinu, da navedemo samo neke, pravi broj NVO angažovanih u zaštiti ljudskih prava, u jednom ili drugom obliku, procjenjuje se na stotine hiljada širom svijeta.

Na svojoj Generalnoj skupštini 2001, Amnesty International je, u pogledu svojih ciljeva i područja djelovanja, proširila svoj mandat, obuhvativši i ekonomska i socijalna prava, kao i pravo na razvoj.

? Znete li neku NVO u vašoj zemlji koja se bori za ljudska prava?

Kako NVO utiču na proces razvoja ljudskih prava?

NVO mogu nastojati da se angažuju u zaštiti ljudskih prava u brojnim i različitim fazama i nivoima, a strategije koje koriste variraju u skladu sa prirodom njihovih ciljeva – njihovom specifičnošću ili uopštenošću; njihovom kratkoročnom ili dugoročnom prirodom; njihovim lokalnim, državnim ili međunarodnim područjem djelovanja itd.

a. Direktna pomoć

Zajedničko za NVO koji rade na socijalnim i ekonomskim pravima jeste da nude neki oblik direktne usluge žrtvama kršenja ljudskih prava. Takve usluge mogu uključivati oblike humanitarne pomoći, zaštitu ili obuku u razvoju novih vještina. S druge strane, tamo gdje su prava zaštićena zakonom, one mogu obuhvatati pravno zastupanje ili savjet o tome kako predstaviti žalbu.

Ipak, u mnogim slučajevima direktna pomoć žrtvama nasilja ili nije moguća, ili ne predstavlja najbolju upotrebu resursa organizacije. U takvim prilikama, a to vjerovatno obuhvata većinu slučajeva, NVO treba dugoročnije da gledaju na problem i da sprovedu alternativne pristupe – bilo za smanjenje slučajeva kršenja, ili za sprečavanje sličnih pojava u budućnosti.

b. Prikupljanje vjerodostojnih informacija

Ako postoji neka strategija koja leži u osnovi različitih oblika NVO aktivizma, to je možda ideja nastojanja u 'razotkrivanju' počinilaca nepravde. Vlade su vrlo često u poziciji da izbjegavaju preuzete obaveze i one koje proističu iz međunarodnih ugovora koje su potpisale, jer je uticaj njihove politike jednostavno nepoznat široj javnosti. Prikupljanje takvih informacija i njihova upotreba u 'razotkrivanju' vlada suštinski je element u pozivanju vlada na odgovornost, čime se NVO često služe. One nastoje da vrše pritisak na osobe ili vlade identifikujući uzrok, i apeluju na ljudski osjećaj za nepravdu iznošenjem ovih problema u javnost.

Dva najpoznatija primjera organizacija poznatih po preciznom nadgledanju i izvještavanju predstavljaju Amnesty International (vidi stranu 247 za više informacija) i Međunarodni komitet crvenog krsta. Obje organizacije imaju autoritet – ne samo kod šire javnosti već i na nivou UN, gdje se njihovi izvještaji uzimaju u obzir kao dio službenog procesa nadgledanja vlada koje su se obavezale na uslove iz međunarodnih ugovora.

c. Kampanje i lobiranje

Lobiranje je naziv koji se daje raznim načinima vršenja pritiska na državne ili međunarodne aktere, u svrhu promjene neke politike. Kao što je rečeno, postoje brojni načini, a NVO uvijek pokušavaju da preduzmu onaj najprikladniji u odnosu na: ciljeve koje imaju na umu, prirodu njihove „mete“ i, naravno, svoje raspoložive resurse. Neki uobičajeni primjeri ove prakse navedeni su u daljem tekstu.

- Kampanje pisanja pisama su metod koji se u velikoj mjeri koristio da uveća efekat Amnesty Internationala i drugih NVO. Ljudi i organizacije „bombarduju“ vladine službenike pismima hiljada svojih članova širom svijeta.
- Ulične akcije ili demonstracije, uz učešće medija (koje ovi događaji obično privlače), mogu se koristiti kada organizacije žele da pridobiju podršku javnosti ili da nešto iznesu pred lice javnosti, kako bi „postidjeli“ vladu.
- Mediji često imaju značajnu ulogu u praksama lobiranja, a u posljednje vrijeme sve je veća, uloga interneta.

Osim demonstracija za dobijanje podrške ili javne osude, NVO se mogu angažovati na privatnim sastancima ili brifinzima sa službenicima. Ponekad i sama prijetnja da će se nešto iznijeti u javnost može biti dovoljna da promijeni politiku ili ponašanje, (vidi primjer u daljem tekstu). Uopšte uzet, što je veća podrška javnosti ili drugih uticajnih faktora (na primjer, drugih vlada), to je veća vjerovatnoća da će kampanja postići svoje ciljeve. Iako ne koriste uvijek ovu podršku direktno, NVO mogu osigurati da se njihova poruka čuje tako što će pokazati da postoji kritična masa nezadovoljnih građana, koja se može pokrenuti protiv vlade.

? Da li su u vašoj zemlji postojale neke kampanje visokog profila? Kakav je bio ishod?

d. Dugoročno obrazovanje

Mnoge NVO koje se bave ljudskim pravima imaju, barem kao dio svojih aktivnosti, neku vrstu podizanja javne svijesti ili obrazovnog rada. Polazeći od toga da suština njihove podrške leži u široj javnosti, NVO često pokušavaju da u javnosti prošire znanje o pitanjima ljudskih prava. Što je veći nivo znanja o ovim pitanjima i metodama za njihovu odbranu, vjerovatnije je da će se širiti i svijest o neophodnosti njihovog poštovanja, koja, sa svoje strane, povećava vjerovatnoću da će se u pojedinim slučajevima kršenja ljudskih prava mobilisati podrška. To znači da takva podrška, ili potencijalna podrška, leži u osnovi uspjeha NVO zajednice u unapređenju stanja ljudskih prava.

Primjeri uspješnog aktivizma

Porodično nasilje u Rusiji

Postoje različite procjene učestalosti porodičnog nasilja u Rusiji, a neke brojke pokazuju da je između 30 i 40 procenata porodica imalo to iskustvo. Nakon konferencije o ženama, u Peking 1995, objavljen je prva pouzdana statistika. Ona sugerise da godišnje muževi ubiju 14.500 žena, a oko pedeset hiljada ih bude hospitalizovano. Bili su potrebni veliki napori da se u Rusiji samo prepozna ovaj problem, a uspjeh je uglavnom rezultat napora NVO koja se zove ANNA (osnivački član Ruskog saveza kriznih centara za žene).

Organizaciju je osnovala Marina Pisklakova, vodeća aktivistkinja za prava žena. U julu 1993, ona je sama radila na uspostavljanju linije za žene u nevolji, a zatim je proširila rad na organizaciju prvog kriznog centra za žene u zemlji. Lobirala je za zakonsku zabranu

„Može biti zabavno pisati ljudima koji vode ili predstavljaju diktatorske režime, dopisujete se s njima, dosađujete im, ugnjavite ih vašim pismima.“

Sting

„Obrazovanje o ljudskim pravima je način življenja. Posljednjih godina smo to činili, a da nismo ni znali da sve naše aktivnosti i jesu Obrazovanje o ljudskim pravima.“

Aleksandra Vidanović, Otvoreni klub Niš, Savezna republika Jugoslavija, učesnica na Forumu o obrazovanju za ljudska prava

„Nijesam mogla reći ne; bilo je toliko mnogo žena.“

Marina Pisklakova

zlostavljanja i radila na zakonskoj uspostavi privođenja počinitelaca, kako bi pomogla žrtvama i pokrenula krivično gonjenje. Započela je medijsku kampanju da bi pokazala izložila nasilje nad ženama i obrazovala žene o njihovim pravima, a sada se redovno pojavljuje na radiju i televiziji i promovira poštovanje prava žena.

Organizacija je uspjela da proširi definiciju porodičnog nasilja tako da obuhvati bračno silovanje, seksualno nasilje u braku ili u vezi, psihološko nasilje, izolaciju i ekonomsku kontrolu. Početkom ljeta 1994, oni su obučili prvu grupu žena da rade kao telefonske savjetnice, a 1995. su počeli raditi u drugim gradovima u Rusiji sa lokalnim grupama žena koje su počele da se razvijaju i koje su željele da osnuju SOS linije ili krizne centre. ANNA je pomogla u razvoju programa za pružanje psihološkog i pravnog savjetovanja za žrtve nasilja u porodici, a u aprilu 1997, advokati koji rade za organizaciju pokrenuli su na sudu prvi slučaj nasilja u porodici i dobili slučaj, što predstavlja pravni presedan u cijeloj Rusiji. Na početku novog milenijuma, Anna ima preko četrdeset kriznih centara za žene, koji djeluju širom Rusije.

Internet stranica organizacije: www.owl.ru/anna.

Briga za životnu sredinu u Švajcarskoj

Između 1961. i 1976, nekoliko velikih hemijskih giganata je odložilo je više od 114.000 tona toksičnog industrijskog hemijskog otpada u bivšem kopu gline, Bonfol, u Švajcarskoj. Iako je danas zabranjeno odlagati otpad, 1961, kada je deponija počela sa radom, zakon nije zabranjivao takve deponije. Toksični otpad je ostao na toj lokaciji, i dalje je zagađivao okolne zajednice mješavinom organskih i neorganskih zagađivača.

Oko 100 Greenpeace aktivista zauzelo je 14. maja 2000, hemijski otpad Bonfol (u blizini Basela, Švajcarska) i zahtijevalo da hemijske kompanije koje su odlagale toksični otpad preuzmu punu odgovornost za čišćenje tog mjesta. Aktivisti su izjavili da će okupirati mjesto sve dok se hemijske kompanije ne obavežu na čišćenje, na način koji neće predstavljati nikakav daljnji rizik po zdravlje ljudi i sredinu.

Zauzimanje fabrike natjeralo je hemijsku industriju na sastanak sa predstavnicima zajednica i sa Greenpeaceom. Kao rezultat, hemijske industrije su konačno potpisale ugovor kojim se obavezuju da do februara 2001. sprovedu studiju čišćenja, a u 2001. započnu sa procesom čišćenja. Industrija se takođe složila da u čišćenje potpuno uključi lokalne zajednice i organizacije koje se bave životnom sredinom i da informiše lokalne zajednice o zagađenju podzemnih voda i vode za piće, koje je nastalo kao posljedica odlaganja otpada. 7. jula 2001, Greenpeace je okončao zauzimanje hemijskog otpada.

Za više informacija, pogledajte Greenpeace internet stranicu: www.greenpeace.org.

Sabiranje

Razvojne inicijative za socijalnu i humanu akciju (Development Initiatives for Social and Human Action - DISHA)

DISHA je osnovana ranih 1990-ih u indijskoj državi Guajarat, kao predstavništvo grupe plemenskih i šumskih radnika, koji imaju oko 80.000 članova. Oni su koristili pravo na informacije da analiziraju državne budžete i stepen u kojem izdvajanja iz budžeta odgovaraju izjavama države i deklaracijama za smanjenje siromaštva.

Organizacija je počela radom na problemu iznuđivanja minimalnih naknada za osobe koje rade u šumskim područjima. Direktor DISHA-e je objasnio pristup organizacije: „Kao dio ovog posla, počeli smo ispitivati zašto se područje nije razvilo i zbog čega nijesu stvorene mogućnosti za zapošljavanje. Pratili smo novac koji je trošila država i tako smo počeli nadgledati državni budžet.“

„Ja nijesam izuzetna osoba. Svaka žena bi na mom mjestu učinila isto. Osjećam da ... sam bila na početku nečeg novog, velikog razvoja u Rusiji, novog stava. Sada svi pričaju o nasilju u porodici. I mnogi nešto rade u vezi sa time.“

Marina Pisklakova

„Zaostavština otrova hemijske industrije ne smije postati teret budućim generacijama.“

Stefan Weber, Greenpeace, učesnik u kampanji

Članovi DISHA-e su 1994. odlučili da podijele svoju analizu svim parlamentarcima, medijima i uticajnim građanima. Ovim su postigli da se sakupljeni podaci pojave u najširoj javnosti i da se o njima diskutuje.

Otkada je organizacija započela sa radom, državna izdvajanja za plemenska područja znatno su porasla: u početku, izdvajanja su iznosili oko 12% budžeta, a sada su 18%. Zbog toga što je njihovo istraživanje bilo tako potpuno, DISHA je uskoro stekla poštovanje kao institucija: „to nije bilo samo izvikivanje slogana i marširanje, nego predstavljanje veoma stručnih argumenata na osnovu činjenica i brojki. Ljudi nam sada dolaze po informacije o budžetu - mi smo jedina institucija u zemlji koja klasifikuje i analizira budžet.“

„Uslovi su bili kao u ropstvu. Jedva da je bilo bilo kakvog ljudskog dostojanstva ili poštovanja zakona.“

M. D. Mistry, direktor DISHA-e

„Rijetko oni koji vode kampanje postignu tako mnogo za tako kratko vrijeme.“

The Independent

Ratovi dijamantata

Global Witness (Velika Britanija) je organizacija koja radi na razotkrivanju veze između eksploatacije životne sredine i zloupotrebe ljudskih prava. To je grupa za zaštitu životne sredine sa sjedištem u Londonu, koja je počela sa radom 1993, u iznajmljenom prostoru, opremljenom samo jednim računarom kupljenim na rasprodaji.

Danas je organizacija još uvijek mala, sa samo devet zaposlenih članova, a četiri godine su njeni osnivači, Charmain Gooch, Simon Taylor i Patrick Alley, vodili kampanju protiv dijamantske industrije.

Za to vrijeme je Global Witness uspješno povezao protivzakonitu trgovinu dijamantima sa krvavim afričkim ratovima. Oni su sakupili dokaze kojima su ubijedili vlade, Ujedinjene nacije i javnost da ilegalno iskopani dijamantati u afričkim ratnim zonama služe za gomilanje novca i konflikte u kojima djeca gube dijelove tijela, a na desetine hiljada umire. Organizacija je oštro lobirala da „navede političare da vide smisao“, kovala alijanse sa drugim nevladinim organizacijama (NVO) koje rade u Angoli i razvijala odnose sa moćnim političarima simpatizerima, kao što je kanadski ambasador Robert Fowler, koji predsjedava UN Komitetom za sankcije, u Angoli. Vrlo brzo, pritisak globalne kampanje uspio je da odnese pobjedu nad globalnom industrijom.

Kada je Robert Fowler, kanadski ambasador u Ujedinjenim nacijama, na Svjetskom dijamantskom kongresu u Antverpu upozorio na bojkot koji može izazvati nemire, dijamantske industrije su bili užasnuti. U julu 2000, globalna dijamantska industrija, od 7 milijardi USD, očigledno uvjerena da je na rubu ponora, kapitulirala je pred zahtjevima kampanje za temeljnim promjenama u trgovini dijamantima.

Pogledajte internet stranicu <http://www.globalwitness.org>.

Pristup za invalidska kolica u Tuzli

Godine 1996, NVO osoba sa onesposobljenjem, u Tuzli, Bosna i Hercegovina, odlučila je da pokrene kampanju javne informisanosti o problemima saobraćaja. „Lotos“, organizacija čiji je cilj jačanje svijesti o osobama sa posebnim potrebama i o pitanjima saobraćaja, postavila je nekoliko konkretnih ciljeva, uključujući i specijalna parking mjesta za ove osobe, bolji pristup javnom prevozu i prilaze trotoarima i putevima. Oni su za nedjelju dana organizovali nekoliko događaja, upravo pred početak izborne kampanje. Kao rezultat, probudila se javna svijest, a na svim trotoarima u Tuzli postavljeni su prilazi!

Izvori

Risse T., Ropp S., Sikkink K., *The Power of Human Rights*, Cambridge University Press, 1999.

Forsythe, D., *Human Rights in International Relations*, Cambridge University Press, 2000. www.speaktruth.org.

Hijab, Nadia, *Human Rights and Human Development: Learning from Those Who Act*, HDRO Background paper, 2000.

„Sa sigurnošću tvrdim da je Tuzla sada najpristupačniji grad za lica u invalidskim kolicima, u cijeloj Bosni i Hercegovini.“

Učesnik u kampanji, Tuzla.

Pitanja i odgovori

? Što su ljudska prava?

Ljudska prava su moralna prava koja svaki pojedinac na svijetu posjeduje – jednostavno, kao prirodnu posljedicu činjenice da je on ili ona ljudsko biće. Zahtijevajući poštovanje naših ljudskih prava, mi postavljamo *moralne* zahtjeve, obično prema vlastima, da *oni neku stvar ne mogu učiniti*, jer je *to kršenje mog moralnog integriteta i mog ličnog dostojanstva*. Niko – ni pojedinac, ni vlada – ne može nam oduzeti naša ljudska prava.

? Odakle ona proizilaze?

Ona su utemeljena u iz činjenici da mi nijesmo samo fizička, nego i moralna i duhovna ljudska bića. Ljudska prava su potrebna da zašтите i sačuvaju humanost svakog pojedinca, da osiguraju da svaki pojedinac može živjeti dostojanstven život – život koji je dostojan ljudskog bića.

? Zašto bi ih iko „morao“ poštovati?

Prije svega, svako od nas je ljudsko biće, pa prema tome i moralno biće. Većina pojedinaca, ako se pokaže da svojim djelima krše nečije lično dostojanstvo, pokušaćе da se uzdrži od tih djela. Ljudi uglavnom, ne žele povređivati druge ljude. Međutim, i pored moralnih sankcija naše lične savjesti, sada u većini zemalja u svijetu postoji zakonodavstvo koje obavezuje vlade da poštuju osnovna ljudska prava svojih građana, čak i ako one to možda ne žele.

? Ko ima pravo na ljudska prava?

Apsolutno svi. Kriminalci, čelnici država, djeca, muškarci, žene, Afrikanci, Amerikanci, Evropljani, izbjeglice, nezaposleni, zaposleni, bankari, humanitarni radnici, nastavnici, plesači, astronauti...

? Čak i kriminalci i čelnici država?

Apsolutno svi. Kriminalci i čelnici država su takođe ljudi. Moć ljudskih prava leži u činjenici da ona tretiraju sve kao jednake u pogledu ljudskog dostojanstva. Neki ljudi su možda narušavali prava drugih, ili predstavljaju prijetnju društvu, njihova prava možda treba ograničiti u cilju zaštite drugih, ali samo unutar određenih granica. Ove granice su definisane kao minimum koji je neophodan za postojanje ljudskog dostojanstva.

? Ko pazi na ljudska prava?

Trebalo bi – svi. Na državnom i međunarodnom nivou postoji zakonodavstvo koje nameće restrikcije u pogledu onoga što vlade smiju da učine svojim građanima. Ali, ako niko ne pokaže da neke akcije vlade narušavaju međunarodne norme, ona može nastaviti da ih krši bez rizika da bude kažnjena. Kao pojedinci, mi treba – ne samo da poštuјemo prava drugih u našim svakodnevnim životima nego i da pazimo na svoju sopstvenu i druge vlade. Sistemi zaštite su tu za sve nas – ako smo voljni da ih koristimo.

? Kako ja mogu odbraniti svoja prava?

Pokušajte ukazati na to da su ona narušena; zahtijevajte vaša prava. Neka druga osoba zna

da vi znate da oni nemaju prava da vas tretiraju na taj način. Ukažite na relevantne članove u UDHR, u ECHR ili drugim međunarodnim dokumentima. Ako postoji zakonodavstvo u vašoj zemlji, pozovite se i na njega. Recite drugima o tome: obavijestite štampu, pišite vašem zastupniku u parlamentu ili čelniku države, kontaktirajte sa bilo kojom NVO koja učestvuje u aktivizmu ljudskih prava. Pitajte za njihov savjet. Razgovarajte sa advokatom, ako imate priliku. Osigurajte da vaša vlada zna koje akcije preduzimate. Učinite da shvate da vi nećete odustati. Pokažite im podršku koju možete imati. U krajnjem slučaju, ako je sve drugo nedovoljno, možete pribjeći i sudskom postupku.

? **Kako ja mogu doći do Evropskog suda?**

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sadrži procedure za individualne žalbe, takođe i za žalbe koje donosi jedna država protiv druge. Međutim, postoje strogi zahtjevi prije nego što slučaj bude prihvaćen na razmatranje. Na primjer, treba biti siguran da je vaša žalba već bila podignuta pred državnim sudom u vašoj zemlji (do najvišeg nivoa!) prije nego što iznesete slučaj pred Evropski sud. Ako želite da pokušate, a vjerujete da zadovoljavate zahtjeve prihvatljivosti, žalbu možete podnijeti koristeći zvanični formular za prijavu (dostupan u Sekretarijatu). Međutim, strogo se preporučuje da potražite pravni savjet, ili savjet NVO koje rade na tom polju kako bi vaš zahtjev imao pravu šansu za uspjeh. Budite svjesni da proces može biti dug i komplikovan prije nego što finalna presuda bude donesena!

? **Od koga ja mogu zahtijevati moja prava?**

Skoro sva kršenja osnovnih ljudskih prava koja su nabrojana u međunarodnim dokumentima rezultat su sukoba sa vlašću ili državnim službenicima. Ljudska prava štite vaše interese protiv države, tako da vi treba da ih zahtijevate od države ili njenih predstavnika. Ako osjetite da su vaša prava narušena od, na primjer, vašeg poslodavca ili vašeg susjeda, ne možete odmah pribjeći međunarodnom zakonodavstvu – osim ako vlada države nije bila dužna da spriječi poslodavca ili susjeda da se ponaša na takav način.

? **Da li iko ima dužnost da štiti moja prava?**

Da. Pravo je besmisleno bez odgovarajuće odgovornosti ili dužnosti ostalih. Svaki pojedinac ima moralnu dužnost da ne krši vaše lično dostojanstvo, ali vlada, potpisivanjem međunarodnih sporazuma, preuzima ne samo moralnu nego i pravnu, zakonsku obavezu.

? **Da li su ljudska prava problem samo u nedemokratskim zemljama?**

Ne postoji država u svijetu koja nema nijedan primjer kršenja ljudskih prava, čak ni u ovom trenutku. U nekim zemljama kršenja mogu biti češća nego u drugim, ili zahvatati veći dio populacije, ali svako pojedinačno kršenje je problem koji ne smije da se desi i kojim se treba baviti. Pojedince čija su prava narušena u nekoj od demokratskih zemalja teško ćete utješiti činjenicom da, generalno gledano, njihova zemlja ima „bolje” stanje u ljudskim pravima nego ostale zemlje u svijetu!

? **Da li smo postigli neki napredak u smanjenju kršenja ljudskih prava?**

Veliki napredak – iako se on ponekad čini samo kao kap u moru. Uzmimo samo u obzir ukidanje ropstva, pravo glasa za žene, zemlje koje su ukinule smrtnu kaznu, oslobađanje zatvorenika savjesti kao rezultat međunarodnog pritiska, kolaps režima aparthejda u Južnoj Africi, slučajeve koji su bili vođeni pred Evropskim sudom i zakone koji su morali biti

promijenjeni kao rezultat svega ovoga. Obratite pažnju na činjenicu da postepena promjena međunarodnog stava i kulture znači da čak i najgori diktatorski režimi sada moraju da misle na ljudska prava da bi bili prihvaćeni na međunarodnoj sceni. Mnogo je pozitivnih rezultata, posebno u posljednjih 50 godina, ali mnogo još ostaje da se uradi.

Zagonetke

? **Kako možemo reći da su ljudska prava univerzalna, kad svugdje u svijetu ima ljudi koji stradaju usljed kršenja njihovih prava?**

Ti ljudi još uvijek imaju svoja prava. Činjenica da se prema njima postupa na takav način protivna je ne samo moralnim, nego i međarodno dogovorenim normama. Državne vlasti su podložne međunarodnim propisima, a neke zemlje su zaista kažnjene od strane međarodne zajednice, sankcijama, ili čak u vojnom smislu. Međutim, takvi procesi su često proizvoljni i više zavise od interesa drugih nacija nego od stepena kršenja prava. Sada postoji stalni Međunarodni krivični sud, osnovan po Rimskom statutu međunarodnog krivičnog suda. Riječ je o stalnom sudu koji će suditi pojedincima optuženim za genocid, ratne zločine i zločine protiv čovječnosti. To je važan korak prema priznavanju da univerzalna ljudska prava moraju biti primjenljiva, kako bi bila od praktične pomoći.

? **Koja je korist od UDLJP, ako ona nije zakonski primjenljiva?**

Iako (još uvijek) ne postoji međunarodni sud pred kojim bi se mogle iznositi tužbe po članovima UDLJP, ovaj dokument ima ogroman istorijski značaj i pruža pokazatelje prema kojima se vlade ocjenjuju na međunarodnom nivou. Današnje vlade znaju da se, ako svojevolumno krše prava nabrojana u dokumentu, suočavaju sa mogućim osudama drugih vlada, a ponekad i sa nekim oblicima sankcija. Proces nije uvijek potpuno objektivan (!), ali zasigurno predstavlja početak.

UDLJP takođe čini osnovu skoro svih međunarodnih ugovora koji su sačinjeni i koji se (u većoj ili manjoj mjeri) primjenjuju.

? **Koja je za mene korist od ljudskih prava, kada moja vlada svakodnevno krši prava običnih ljudi i ne brine se zbog neodbravanja međunarodne zajednice?**

Još jednom – ona su početak; ona su bolja nego da nemamo ništa i ona će, u pravim okolnostima i uz pravi pristup, moći da utiču na vlast da promijeni neke, ako ne i sve, svoje prakse. Ovo ponekad može izgledati kao vrlo daleka nada, posebno kada su kršenja od strane vlade naročito ozbiljna ili veoma česta, ali istorija je pokazala da je to moguće. Takođe, današnje prilike su vjerovatno bolje nego što su do sada bile. Dostizanje promjene može biti spor proces, ali činjenica da pojedinci imaju ova prava i da se ona sve više priznaju u svijetu – pa su, dakle, barem djelimično briga državnih vlasti – pruža nam moćno oružje i značajnu prednost u trci.

? **Ako ja poštujem ljudska prava drugih, znači li to da je drugima dozvoljeno da rade što god žele?**

Ne, ako njihove želje narušavaju vaša prava ili prava nekog drugog. Zato morate biti pažljivi

da ne budete previše zahtjevni, preko mjere vaših vlastitih prava: možete smatrati da je nečije ponašanje uznemiravajuće ili pogrešno, ali to ne znači da se radi o *kršenju vaših prava*. Prema tome, ako želite da vam drugi dopuste da se ponašate kako vi želite, možda ćete morati da nježete tolerantniji stav prema ponašanju drugih!

? Mogu li ja učiniti bilo što, uključujući i upotrebu nasilja protiv nekoga, da odbranim svoja prava?

Uopšte uzev, ne. Ali ako se zaista radi o slučaju samoodbrane, tada upotreba sile, koja odgovara prijetnji koja je pred vama, može biti prihvatljiva. To, međutim, nije dozvoljeno kao „odmazda“ za nepravdu koju ste pretrpjeli, nego samo da sebe zaštitite od dalje nepravde. Mučenje nije nikada prihvatljivo.

? Zašto bih ja poštovao prava drugih, ako oni ne poštuju moja prava?

Dijelom zato što, ako vi ne poštuju prava drugih, možete sebe dovesti u nepriliku; dijelom i zato što oni zaslužuju vaše poštovanje, jednostavno time što su ljudi; a dijelom i zato što vi možete dati primjer drugima, što će ih vjerovatno navesti da i oni vas poštuju. Ipak, ovo je suštinski pitanje vašeg ličnog stava, toga kakva osoba želite da budete i u kakvom svijetu želite živjeti. Šta bi neka osoba mislila o vama ako se ponašate na način koji se vama ne sviđa kod drugih? Ili – razmislite kakav bi bio svijet ako bi svi kršili prava drugih, na način milo-za-drage.

? Zašto bi se oni koji krše prava drugih na najnehumanije načine smatrali predmetom ljudskih prava?

Ovo je možda najteži, ali i najbitniji dio teorije ljudskih prava, koji treba usvojiti. Nekada se može činiti da određenim pojedincima nedostaje toliko ljudskih osobina, da nam samo slijepo vjerovanje može pomoći da ih vidimo kao ljude. Najznačajniji argumenti su vjerovatno sljedeći:

- **Prvo**, uprkos očiglednoj nehumanosti nekih ljudi, svaki pojedinac ima ponešto ljudsko. Zlikovci vole svoje majke, svoju djecu, svoje muževe i žene – nekoga. Zlikovci osjećaju bol, odbacivanje, očaj i ljubomoru; oni žele da budu shvaćeni, cijenjeni, podržani, voljeni i da ih razumiju. Svi oni, svaki od njih, ima neku, ako ne i većinu, ovih isključivo ljudskih emocija. To ih čini ljudima i vrijednim našeg poštovanja.
- **Drugo**, ne činimo ništa dobro ako žudimo da zlikovce povrijedimo na isti način na koji su oni povrijedili druge: takva osjećanja nas čine manje vrijednim poštovanja.
- **Treće**, čak i ako se pojavi zlikovac „u ljudskom obliku“, ali bez ljudskih osobina (a do sada se takav još nije pojavio), ko među nama smije s apsolutnom sigurnošću reći da on ili ona Nije Čovjek? Po kojim kriterijima? Možda, na osnovu toga što nijesu sposobni da vole ili budu voljeni? Ali, što ako se da ispostavi smo pogriješili u našem vjerovanju?

Treće razmišljanje nas podsjeća da moramo razmotriti rizike za čovječanstvo u cjelini, kada dopuštamo nekim ljudima da osuđuju druge a su posljedice su takvih presuda strašne i nepovratne. Da li mi zaista želimo svijet u kojem se donose takve ocjene i gdje se nekim ljudima jednostavno uskraćuje pravo na ljudska prava, smatrajući ih, dakle, „ne-ljudima“? Ovo je svijet kakav bismo imali kad ljudska prava ne bi smo smatrali apsolutno univerzalnim.

Poglavlje 5

Dodatne informacije o globalnim temama

Sadržaj ovog poglavlja

Djeca	317
Građanstvo	322
Demokratija	326
Diskriminacija i ksenofobija	331
Obrazovanje	345
Životna sredina	350
Ravnopravnost polova	354
Globalizacija	358
Zdravlje	362
Ljudska sigurnost	367
Mediji	372
Mir i nasilje	376
Siromaštvo	382
Socijalna prava	386
Sport	391
Objašnjenja	396

Djeca

„Vaša djeca nijesu vaša djeca. Oni su sinovi i kćeri Života koji žude za njime ... Vi možda udomiti njihova tijela, ali ne i njihove duše, njihove duše stanuju u kući sjutrašnjice, koju vi ne možete posjetiti, čak ni u vašim snovima.“

Kahlil Gilbran

Po grubim procjenama, u svijetu danas ima dvije milijarde djece. Od toga 79 miliona živi u Evropskoj uniji, a 25 miliona u zemljama koje su kandidati da se pridruže Uniji.

Godine 1989, Ujedinjene nacije su usvojile Konvenciju o pravima djeteta (KPD) koju su ratifikovale sve zemlje, osim SAD i Somalije. Ova konvencija je prekretnica u istoriji prava djece jer je to prvi međunarodno prihvaćen instrument u ovoj oblasti.

Zašto je Konvencija o pravima djeteta toliko važna?

Konvencija je dovela do mnogih promjena na polju zaštite prava djece.

1. To je instrument ljudskih prava koji je u svijetu ratifikovalo najviše država.
2. Konvencija promovise „3P“. Prvo, promovise učešće (*participation*) djeteta, u skladu sa njegovom starošću i zrelošću, u pitanjima koja utiču na njihovu sudbinu, kao što su sudski procesi ili proces usvojenja, njihova porodica i društvo u cjelini. Konvencija određuje i njihovo pravo na zaštitu (*protection*) od svih oblika zlostavljanja, nasilja i praksi kojima se ugrožavaju njihova prava. Na kraju, poput i svake konvencije, ona obezbjeđuje (*provide*) i ona prava koja se smatraju zaštitom od mogućeg nasilja.
3. Konvencija djecu smatra pravnim subjektom, a ne objektom. Tradicionalno, većina odraslih je vaspitana tako da djecu shvata kao objekte, koji moraju bezuslovno slušati odrasle – nastavnike, sveštenike, roditelje, doktore itd. Umjesto toga, Konvencija promovise ideju da su djeca osobe sa pravima koja odrasli, društvo i sve institucije koje se bave pitanjima djeteta moraju poštovati. Djeca imaju pravo na poštovanje i da se prema njima postupa uvažavajući njihovo dostojanstvo, jer su oni ljudska bića, bez obzira koliko imaju godina.
4. Sve donesene odluke – sudske, administrativne itd. – koje uključuju dijete – moraju se rukovoditi najboljim interesima samog djeteta. To je težak stav za definisanje i postoji mnogo kontroverzi oko njegovog tačnog značenja. U praksi, to znači da ako, na primjer, sudija treba da odluči ko će dobiti starateljstvo nad djetetom, mora prethodno da istraži nekoliko aspekata života djeteta i odraslih. U svim slučajevima, najbolji interesi za dijete važniji su nego interesi odraslih na koje se to odnosi.

Povezane aktivnosti

- Ašikova priča
- Dječja prava
- Imamo li alternativu?
- Naše budućnosti
- Neka se svaki glas čuje
- Odglumite
- Tombola prava! - Bingo!

Učešće djece

1. „Učešće je ključno za sprovođenje UN Konvencije o pravima djeteta;
2. Učešće je odlučujući faktor za osiguranje socijalne kohezije i za život u demokratiji;
3. Učešće je neophodan proces u razvoju djeteta...¹⁰⁹

5. Sadržaj KPD se odnosi na širok obim polja djelovanja – administrativno, sudsko, obrazovno, pravno, itd. – gdje se prava djeteta moraju poštovati. Na primjer, dijete koje nije propisno registrovano nakon rođenja, po zakonu ne postoji. Takođe, ono ne postoji ni za školske vlasti, koje odbijaju da ga prime kao učenika/cu i, shodno tome, ono ne može pohađati školu. Ovo je problem koji pogađa na hiljade djece u mnogim zemljama. Odbijanje školskih vlasti da prihvate dijete kao učenika/cu zato što ono „ne postoji ni administrativno, ni pravno” jasno krši pravo djeteta na obrazovanje.

Konvencija je imala konkretan uticaj u mnogim zemljama koje su je ratifikovale, koje su se obavezale da će dopuniti i/ili reformisati dio njihovih postojećih zakona.

? Da li mislite da je za djecu najbolje da uvijek i bezuslovno slušaju odrasle?

Stanje u pogledu djece: činjenice i brojke

Čak i ako je Konvencijom napravljen ogroman pomak u korist djece, činjenice pokazuju da se prava djece krše u velikom dijelu svijeta.

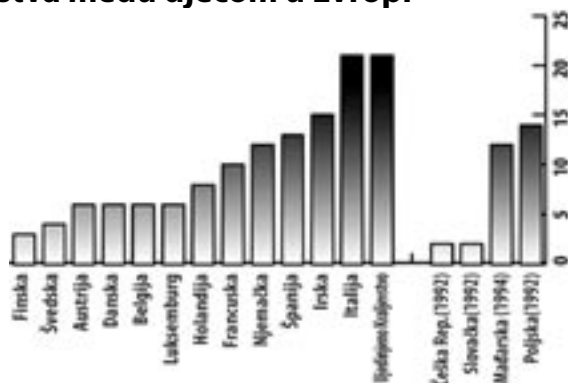
Djeca u Evropi...

- Postoji očigledno povećanje broja žena i djece kojima se trguje. Procjene govore da se oko 120 000 žena i djece svake godine na taj način prokrijumčari iz zemalja srednje i istočne Evrope u zapadnu Evropu.
- Prema podacima, u Bugarskoj je prostitucija postala glavni izvor prihoda značajnom broju djevojaka starosti od 14-18 godina i veoma su često dio organizovane mreže. Ono što takođe zabrinjava jeste porast prostitucije među mladim muškarcima.
- U Estoniji, prostitucija koja uključuje veoma mlade djevojke primjećuje se u širem kontekstu – sve veća potražnja stranog tržišta za „seksualnim turizmom”. U Litvaniji su takođe veoma mlade djevojke evidentirane kao prostitutke (starosti između 8 i 10 godina).
- U Velikoj Britaniji, istraživanja pokazuju da postoji na hiljade djece koja žive na ulici, pogotovo u velikim gradovima. Podjednak je broj dječaka i djevojčica koji žive na ulici, a procjenjuje se da svake godine oko 40.000 djece pobjegne od kuće.
- U Francuskoj je problem djece koja žive na ulici tokom 1980-ih godina postao veoma ozbiljan. Neke vlasti procjenjuju da postoji više od 10.000 djece koja žive na ulici, dok drugi smatraju da je broj mnogo manji.
- Generalno, raste populacija mladih osoba koje žive kao beskućnici na ulicama srednje i istočne Evrope. Samo u Bukureštu, procjenjuje se da 1500 djece i mladih živi na ulicama.
- U Poljskoj i Mađarskoj, više od trećine djece mlađe od 15 godina živi u siromaštvu. Nedavno istraživanje u Poljskoj (UNDP, 1999) pokazalo je da 60% djece pati od nekog oblika neuhranjenosti, a 10% je onih koji gladuju. U Ruskoj Federaciji, broj djece zaostale u razvoju, mlađe od dvije godine, povećao se sa 9,4% u 1992, na 15,2% u 1994. godini.

Ko je dijete?

Kako je definisano članom 1 Konvencije, „dijete je svako ljudsko biće starosti ispod 18 godina, ukoliko se po zakonu koji se primjenjuje na dijete, punoljetnost ne dostiže ranije.” Ovo znači da je svaka osoba mlađa od 18 godina, uključujući i adolescente, zaštićena Konvencijom.

Stopa siromaštva među djecom u Evropi¹¹

Djeca u svijetu...

- Više od 10 miliona djece godišnje, mlađe od 5 godina, još uvijek umire od uzroka koji se mogu spriječiti.
- Više od 100 miliona djece još uvijek ne ide u osnovnu školu, većina su djevojčice.
- Procjenjuje se da je oko 300 000 djece uključeno u ratne sukobe.
- 149 miliona djece je nehranjeno, a od toga dvije trećine živi u Aziji.
- Samo prošle godine, 31 milion izbjeglica i raseljenih osoba, uglavnom žena i djece, zbog ratnih sukoba napustilo je svoje domove i otišlo u izbjeglištvo.

Evropska pitanja koja se odnose na djecu i adolescente

Postoje specifična pitanja koja su u vezi sa pravima djece i koja su posebno značajna za evropske institucije, kao i za evropske vlade. Kao rezultat, postoji jasna volja za promociju mjera koje su usmjerene na zaštitu djece od praksi i pojava kojima se jasno krše njihova prava.

U svjetlu navedenih statistika o trgovini seksom, prostituciji i pornografiji u Evropi, Savjet Evrope i njegove članice izrazile su svoju zabrinutost i kao rezultat usvojile nekoliko preporuka, među kojima:

- Preporuku 1065 (1987) o trgovini djecom i drugim oblicima iskorišćavanja djece;
- Preporuku br. R (91) 11 o seksualnom iskorišćavanju, pornografiji i prostituciji, i trgovini djecom i mlađim osobama;
- Rezoluciju 1099 (1966) o seksualnom iskorišćavanju djece.

Čim se ove preporuke usvoje, države će biti obavezne da preduzmu praktične mjere da se one sprovedu. Navodimo neke primjere takvih mjera¹²:

1. Na inicijativu belgijskog ministra unutrašnjih poslova, 23. novembra 1992. godine pri Centralnom odjeljenju žandarmerije za nestale osobe osnovana je specijalizovana jedinica protiv trgovine ljudima. 11. septembra 1995. godine, ministar pravde je naredio formiranje Jedinice za nestalu djecu, u okviru istog odjeljenja. Ova jedinica je odgovorna za koordinaciju i pružanje podrške i ekspertize u vezi sa nestankom maloljetnika, u okolnostima koje daju razlog za zabrinutost.
2. U Luksemburgu je formiran specijalni odsjek u policiji za zaštitu maloljetnika. Policijski štab u gradu Luksemburgu u svom istraživačkom dijelu ima odjeljenje za zaštitu maloljetnika. Postoji i telefonska linija za pomoć djeci (KannerJugendtelefon).

? Zašto je teško iskorijeniti ovu vrstu trgovine?

Ključni datumi

4. jun

Međunarodni dan djece nevinih žrtava agresije

12. avgust

Međunarodni dan mladih

20. novembar

Univerzalni dan djece
Komentar str. 319

„Duša je izliječena kada je sa djecom.”

Fjodor Dostojevski

Dječji rad je...

... rad koji vrše djeca mlađa od 15 godina, puno radno vrijeme;

... rad koji sprječava djecu da pohađaju školu;

... rad koji je opasan za djecu i opasan za njihovo fizičko, mentalno i emotivno zdravlje.

Razlozi za pojavu dječjeg rada su ponekad veoma složeni i upućuju na širi kulturni kontekst i situacije kada je roditeljima i porodici neophodna plata koju dijete donosi kući.

U smislu posljedica, osim što lišava djecu odgovarajućeg obrazovanja i pogoršava njihov fizički i mentalni razvoj, rad djece može voditi i do nekih zdravstvenih problema, kao što su deformacije mišića i skeleta, trovanje hemikalijama, posjekotine i druge tjelesne povrede, respiratorna oboljenja, ozbiljne opekotine itd.

Primjeri robe koju izrađuju djeca uključuju i tepihe, cigle, šibice, šećer, odjeću, obuću, cigarete, petarde, kuće i druge zgrade, olovke, robu od kože. Djeca takođe rade na poljima, u fabrikama, nose teške terete, love ribu i rade osnovne kućne poslove.

Internet i pornografija

Djeca mogu biti izložena različitim rizicima kada koriste internet. Neki od njih su izlaganje neprikladnim materijalima (slike nasilja, pornografija, rasistička i propaganda ksenofobije, itd.), zlostavljanju i pedofiliji. Sve je više dokaza da postoje mreže koje su posvećene razmjeni informacija (imena, slika itd.) dječje pornografije. Posljednjih godina, u Evropi i na drugim kontinentima pojedinci su hapšeni zbog umiješanosti i/ili promocije ove vrste ilegalnih i nemoralnih aktivnosti.

Neka rješenja koja se preporučuju osobama uključenim u rad sa djecom, kao što su socijalni radnici, učitelji, psiholozi i roditelji:

- preduzimanje *pojedinačnih akcija* kao što je izvještavanje, podnošenje žalbi ili postavljanje pitanja, kada primijete da je dijete izloženo takvim rizicima, ili ako otkriju ilegalne ili opasne materijale na internetu;
- *podsticanje djece* kroz informisanje i diskusiju sa njima o tim pitanjima;
- *osnaživanje roditelja*, koji moraju postati svjesni opasnosti upotrebe interneta i informisati se o ovim pitanjima.

Svjetski samit za djecu

U septembru 1990, Svjetski samit za djecu usvojio je Deklaraciju o održanju, zaštiti i razvoju djece i Plan akcije za sprovođenje Deklaracije. Postavljen je niz ciljeva koji su u vezi sa smrtnošću djece, neuhranjenošću, pristupom djece osnovnom obrazovanju širom svijeta, itd, koje je trebalo postići do 2000.

? Nijedan od ciljeva nije postignut – da li to znači da je Samit bio beskoristan?

Mnoge NVO se povezuju u mrežu zabrinutih osoba koje prate i izvještavaju o veb-stranicama sa ilegalnim materijalima¹³.

Konvencija Savjeta Evrope o virtuelnom kriminalu usvojena je 8.11.2001. Kada stupi na snagu, to će biti prvi međunarodni ugovor o kriminalu počinjenom putem interneta, ili drugih kompjuterskih mreža, koji se bavi posebno kriminalnim radnjama posredstvom kompjutera i interneta, uključujući dječju pornografiju. Glavni cilj jeste voditi opštu krivičnu politiku usmjerenu na zaštitu društva od virtuelnog kriminala, posebno usvajanjem odgovarajućih zakona i jačanjem međunarodne saradnje. Član 9 Konvencije posvećen je borbi protiv pedofilije i dječje pornografije na internetu.

? Mogu li se preduzeti mjere za kontrolu upotrebe interneta od strane djece, a da time ne kršimo njihova prava na traženje, primanje i prenošenje informacija i ideja svih vrsta? (čl. 13 KPD)

Ombudsman za djecu

Riječ *ombudsman* dolazi od skandinavske riječi „ombud“, što znači ambasador, delegat ili glasnik. Ona označava osobu koja radi na žalbama određene grupe (u ovom slučaju djece), koja govori u ime te grupe i pokušava poboljšati uslove života za pojedince iz te grupe, kao i grupe u cjelini.

Prvi ombudsman za djecu uspostavljen je u Norveškoj 1981. Ombudsman je nezavisni, nestranački agent, portparol, arbitar ili sudija koji obezbjeđuje da ministri i ostali ispunjavaju svoje zakonske dužnosti, tako što predlaže mjere za poboljšanje u pitanjima koja su u vezi sa djecom. Ombudsman štiti potrebe, prava i interese maloljetnika, radi na primjeni Konvencije o pravima djeteta i podržava njeno širenje. Ombudsman ima ovlaštenja da istražuje, kritikuje i objavljuje, ali ne i da mijenja administrativne akcije ili da ne priznaje administrativne odluke. Ombudsman interveniše nezavisno od zakonskih predstavnika, roditelja ili staratelja, u zaštiti prava djeteta, u svim vrstama građanskih ili krivičnih parnica gdje su djeca direktno ili indirektno umiješana.

U nekim zemljama, ombudsman je odgovoran za metode ocjene kod usvajanja, kao što je „procjena uticaja na dijete“, kako bi ocijenio i identifikovao sve moguće posljedice različitih zakonskih prijedloga, propisa, ili bilo kojih drugih mjera, na djecu. Prema švedskoj NVO Radda Barnen, dvadeset zemalja je do sada uspostavilo ombudsmana za djecu.

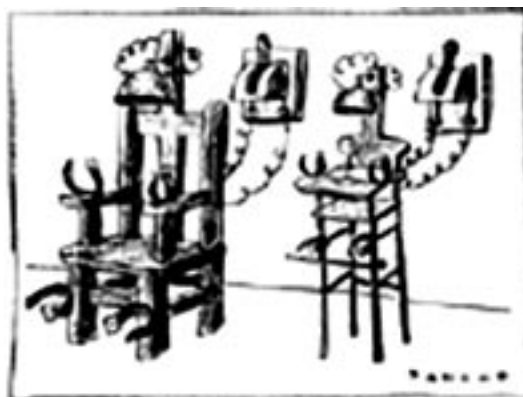
Evropska mreža ombudsmana za djecu (European Network of Ombudsman for Children – ENOC) osnovana je 1997. Obuhvata predstavnike Austrije, Belgije, Danske, Finske, Francuske, Mađarske, Islanda, Litvanije, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Norveške, Portugala, Ruske Federacije, Španije, Švedske i Velsa. Rusko Ministarstvo rada i socijalnog razvoja započelo je pilot-projekat, uspostavljajući komesare za djecu u 5 oblasti (republika). Svi komesari su postavljeni od strane vlade i imaju zadatak da poboljšaju zaštitu i poznavanje prava djeteta.

Međunarodni i regionalni instrumenti i djeca

1. Konvencija o pravima djeteta, 1989.
2. Svjetska deklaracija o održanju, zaštiti i razvoju djece
3. Plan akcije za primjenu Svjetske deklaracije, 1990.
4. Preporuka Parlamentarne skupštine 1460 (2000) o osnivanju evropskog ombudsmana za djecu, Savjet Evrope, Strazbur 2001.
5. Preporuka Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope 1286, (1996), o evropskoj strategiji za djecu
6. Evropska konvencija o primjeni prava djece, Savjet Evrope, Strazbur, 1996.

Izvori

1. Asquith, S., *Juvenile Justice and Juvenile Delinquency in Central and Eastern Europe - A Review* - Centre for the Child and Society, University of Glasgow.
2. *Final report of the study group on street children*, Council of Europe, Strasbourg, april 1994.
3. Flekkoy, M., *A Voice for Children – Speaking as their Ombudsman*, UNICEF, 1991.
4. *The Global Movement for Children*, www.gmfc.org.
5. *Human Rights Obrazovanje Newsletter*, No.29, Centre for Global Obrazovanje, University of York, UK, 2001.
6. *Setting up a European Ombudsman for Children*, doc.8552, Council of Europe Parliamentary Assembly, 1999.
7. *The State of the World's Children*, UNICEF, 2000.
8. „*Trafficking in women, a comprehensive European strategy*“, information sheets, European Commission.

Građanstvo

Jednostavno stanovište...

Većina ljudi u svijetu su zakonski građani jedne ili druge države i to im obezbjeđuje na određene privilegije ili prava. Biti građanin/ka, takođe, nameće i određene dužnosti pa država zna šta očekuje od građana koji su u njenoj nadležnosti. Isto tako, građani koji ispunjavaju određene obaveze prema svojoj državi, od nje zauzvrat mogu očekivati zaštitu svojih vitalnih interesa. Ili bi bar tako trebalo da bude.

Komplikacije...

Dva su osnovna pitanja koja komplikuju ovu jednostavnu jednačinu.

1. Koja su prava države *obavezne* da garantuju svojim građanima i pod kojim uslovima?
2. Što se događa onim građanima koji, iz nekog razloga, nemaju zaštitu države u kojoj žive?

Da bismo odgovorili na prvo od ovih pitanja, treba imati jasniju ideju o tome šta zaista znači biti građanin ili državljanin, a to ćemo razmotriti niže u tekstu. Da bismo odgovorili na drugo pitanje, treba razmotriti zašto neki ljudi u svijetu nemaju državljanstvo zemlje u kojoj žive i šta se može uraditi u vezi s tim. Ova debata je u stvari samo početak, a u ovom odjeljku možemo pokrenuti samo neka od pitanja.

Povezane aktivnosti

- „Borci za prava“
- „Gdje stojiš?“
- „Elektrana“
- „Glasati ili ne glasati?“
- „Heroine i heroji“
- „Igra *Nacrtaj riječ*“
- „Ko smo ja?“
- „Neka se svaki glas čuje“
- „Obrazovanje za sve“
- „Odgлумite“
- „Pazite, mi gledamo“
- „Priča o dva grada“
- „Sakupljanje glasova“
- „Sastanak sindikata“
- „Stvaranje veza“
- „Vrt za jednu noć“

Što je građanstvo?

Ljudi već hiljadama godina diskutuju o ideji državljanstva, a čak ni danas ne postoji apsolutni sporazum o tome šta to zaista znači.

Koncept zakonskog državljanstva izgleda relativno jednostavno; obično je povezan sa državom neke nacije i definiše se u pojmovima zakona te nacije. To je možda i razlog zbog kojeg mnogi ljudi državljanstvo odmah povezuju sa idejom patriotizma: „dobar državljanin“ se često smatra „dobrim patriotom“.

Međutim, koncept državljanstva ima slojevitije značenje nego čisti patriotizam, što možemo vidjeti iz istorijskog porijekla te ideje, o kojoj će biti riječi u sljedećem odjeljku. Od pomoći je i imati na umu razliku između građanina, s jedne strane, i predmeta državljanstva, s druge.

? Da li građani uvijek moraju poštovati zakon?

Istorijske koncepcije građanstva

Korisno je pogledati neke od važnijih koncepcija u razvoju u ideje građanstva, jer će nam to pomoći da izvučemo različite niti u značenjima o kojima se danas diskutuje.

- Porijeklo ideje građanstva se može pratiti do drevne Grčke, kada su *građani* bili oni koji su imali zakonsko pravo da učestvuju u poslovima države. Ali, nije svako mogao biti građanin: robovi i žene su, na primjer, bili puki potčinjenici. Za one koji su imali privilegovani status građanina, ideja „građanske vrline“ ili biti „dobar građanin“ bila je važan dio koncepta. Ova tradicija naglašava i dužnosti koje građani treba da ispunjavaju.
- Združenost državljanstva sa nacionalnim identitetom prirodno proizilazi iz činjenice da je pravni status „građanin“ uvijek bio povezan sa racionalnom državom, pa otuda i veza između državljanstva i patriotizma.
- Liberalno stanovište o građanstvu, koje je razvijeno u 19. vijeku, naglašavalo je značaj prava za sve građane. Kako se pravo glasa postepeno širilo, tako su pravda i politička prava postajala stvarnost za sve veći broj stanovništva.
- U 20. vijeku zagovornici „socijalnog građanstva“ su otišli dalje u razvoju ideje da su građanska i politička prava samo dio onog što građani treba da očekuju od države. Povećanje blagostanja države u posljednjem vijeku u velikoj mjeri pripada misliocima koji su dokazivali da prava građana treba da obuhvate i uslove života i rada ljudi, a ne samo njihovo učešće u „visokoj“ politici.
- Koncept „višestrukog državljanstva“ je novijeg datuma; omogućava pojedincu da može istovremeno biti državljanin više od jedne države ili organizacionog tijela. Na primjer, sa razvojem Evropske unije, građani država članica imaju sve više prava i dužnosti prema Uniji kao cjelini, a ne samo prema njihovoj nacionalnoj državi.
- Posljednja nit u konceptu državljanstva, koja dobija sve veći značaj, obuhvata ideju o obrazovanju. Ako državljanstvo, u tradicionalnom smislu, uključuje uživanje prava, a takođe i vršenje dužnosti, za državljanse se može reći da nijesu rođeni, nego su stvoreni. Lojalnost i odgovornost, na primjer, kvaliteti su koje treba naučiti i njegovati. Dakle, ako su ovi kvaliteti suštinski za građanina u punom smislu te riječi, tada „pravi“ građani treba da budu obrazovani – u najširem smislu te riječi.

Danas mišljenje o građanstvu većine ljudi uključuje elemente svakog od šest gore opisanih koncepata, iako u različitim proporcijama. Neki ljudi će naglašavati elemente „dužnosti“, dok će drugi davati veći značaj „pravima“ ili „patriotizmu“, ili kvalitetima koje treba da posjeduju „stvarni“ građani.

Veza sa ljudskim pravima

Možemo vidjeti da su i prava i odgovornosti značajni dijelovi pojma građanstva od najranijih dana: od građana se očekuje da imaju određena osnovna prava, a takođe i traži da vrše određene dužnosti. To su one „dužnosti“ ili odgovornosti koje ljudi imaju na umu kada govore o tome *kakvi građani treba da budu* ili *kako treba da se ponašaju*.

· Građanstvo je kompleksna i višedimenzionalna stvarnost, koju treba postaviti u njen politički i istorijski kontekst. · Niko ne može govoriti o građanstvu u izolaciji, s obzirom na to da sama ideja ima značenje u odnosu na stvarne potrebe društva ili političkog sistema. Demokratsko građanstvo se posebno odnosi na aktivno učešće pojedinaca u sistemu prava i odgovornosti, na udio građana u demokratskim društvima.

· „Svako je onakav kakvim ga je Bog stvorio, a često i mnogo gori.“

· Miguel de Cervantes

„Pojednostavljeno, subjekt se pokorava zakonima, građanin ima ulogu u njihovom donošenju i izmjenama.“

B. Crick

Ako nam se takav pristup učini previše direktnim ili previše ograničavajućim u odnosu na nerazdvojivu slobodu i dostojanstvo svakog pojedinog građanina, tada je važno da imamo na umu da ova ograničenja nastaju kao direktna posljedica teorije ljudskih prava. To je samo želja da se izgrade društva koja poštuju ljudska prava svih građana i koja svima nama, kao građanima, nameću odgovornosti.

Dvije su neposredne veze između građanske odgovornosti i teorije ljudskih prava:

1. Činjenica da svaka osoba ima osnovna ljudska prava ne daje nikome pravo da se ponaša upravo onako kako želi. To nam samo dozvoljava da nešto činimo sve dok to ne krši ljudska prava drugih osoba. Jedno možemo sa sigurnošću reći o dobrom građanstvu, a to je da ono zahtijeva da građani poštuju ljudska prava drugih.
2. Druga čvrsta odgovornosti ljudskih prava odnosi se to da je koncept građanstva suštinski vezan za članove društva. Mi ne govorimo, na primjer, o građanima na pustim ostrvima, jer je građanin mnogo više od stanovnika određene zemlje ili regiona. Građanin je, u prvom redu, pripadnik društva koje nastanjuje taj region. Ako želimo izgraditi društva koja poštuju ljudska prava, onda to podrazumijeva određene zabrane i pravila ponašanja pojedinaca koji nastanjuju to društvo.

Dakle, druga stvar koju možemo reći o građanskoj odgovornosti bila bi da ona zahtijeva način ponašanja koji će voditi društvo prema većem poštovanju ljudskih prava.

? Što treba da radi građanin kada društvo ne poštuje prava određenih društvenih grupa u zajednici?

Problemi sa građanstvom

Većina današnjih debata o građanstvu usredsređuje se na problem povećanja uključenosti i učešća građana u procese demokratskog društva. Sve više se uočava da je periodično glasanje građana nedovoljno, da obezbijedi da oni koji u tom periodu vladaju budu potpuno odgovorni, kao i da unaprijedi osnaživanje običnih građana. Nadalje, čak i sami modeli glasanja stanovništva ukazuju političku apatiju, koja ozbiljno potkopava djelotvorno funkcionisanje demokratije. Zbog ovakvih i drugih, sličnih problema iniciran je program Vijeća Evrope – Obrazovanje za demokratsko građanstvo.

? Koji su oblici uključenosti ili učešća običnog građanina, osim glasanja na izborima?

Pitanja kojima do danas nije posvećena najveća pažnja, ali koja sve više dobijaju značaj, odnosi se na pojedince koji, iz jednog ili drugog razloga, nemaju potpunu korist od državljanstva. Jedan aspekt tog problema je posljedica kontinuiteta modela diskriminacije unutar društva: manjinske grupe veoma često imaju formalno državljanstvo zemlje u kojoj žive, ali su još uvijek spriječene da potpuno učestvuju u tom društvu.

Drugi aspekt problema je posljedica sve veće globalizacije, koja uključuje i nove modele rada i migracije, a vodi do značajnog broja ljudi širom svijeta koji žive u inostranstvu, ali nijesu u mogućnosti da traže formalno državljanstvo. U te osobe spadaju radnici imigranti, izbjeglice, privremeni stanovnici, a nekad čak i oni koji su odlučili da se trajno nastane u drugoj državi.

? Što treba da bude kriterijum za državljanstvo u sve multikulturalnijem svijetu? Da li radnici imigranti treba da imaju neke privilegije građanstva, ako ne i formalnog državljanstva?

Obrazovanje za demokratsko građanstvo: Savjet Evrope i mladi

Programom Vijeće Evrope je nastojalo da obezbijedi evropski okvir za jačanje obrazovanja za demokratsko građanstvo. Vijeće poziva države članice da uključe takve programe u svoje obrazovne, kulturne i omladinske strategije i prakse, a i samo je aktivno radilo na identifikaciji novih strategija i pristupa, kao i na njihovom širenju.

Nacrt Deklaracije i Program o obrazovanju za demokratsko građanstvo (april 1999) identifikovao je sljedeće suštinske karakteristike obrazovanja za demokratsko građanstvo.

- to je iskustveno učenje, koje traje cijeli život, i proces učešća, koji je razvijen u različitim kontekstima;
- muškarce i žene uči kako da imaju aktivnu ulogu u javnom životu i kako da na odgovoran način oblikuju svoju sudbinu i sudbinu svoje zajednice;
- teži da uspostavi kulturu ljudskih prava koja će osigurati potpuno poštovanje ovih prava i shvatanje odgovornosti koje iz njih proizilaze;
- priprema ljude za život u multikulturalnom društvu koji podrazumijevaju dobru obaviještenost, osjećajan, tolerantan i moralan;
- jača društvenu koheziju, međusobno razumijevanje i solidarnost;
- mora biti otvoreno za sve starosne grupe i dijelove društva.

Značajan aspekt Programa o obrazovanju za demokratsko građanstvo jeste njegovo usmjerenje na podržavanje raznih omladinskih mreža, partnerstava, modela inicijativa, itd, sve u cilju podsticaja mladima da učestvuju u civilnom društvu. Mladi čine značajan dio ciljne grupe ovog programa.

„Ovdje sam impresionirana brojem mladih aktivista za ljudska prava. Njihovo znanje i iskustvo mi daju pouzdanje da nastavimo naš program obrazovanja o ljudskim pravima sa školama i da razvijemo više vannastavnih aktivnosti u učenju o građanstvu.“

Marina Kovinena,
Omladinski forum za obrazovanje
o ljudskim pravima, 2000.

Izvori

1. Crick, B., *Essays on Citizenship*, Continuum, 2000.
2. *Education for Democratic Citizenship* (Council of Europe), http://wwwcoe.int/T/E/Cultural_Co-operation/
3. *Journal of Citizenship Studies*, www.tandf.co.uk/journals/arfax/13621025.html.
4. Kennedy, K. (Ed) *Citizenship education and the modern state*, Falmer Press, 1997.
5. Oliver, D. Heater, *The foundations of citizenship*, Harvester Wheatsheaf, 1994.

Demokratija

„Niko se ne rađa kao dobar građanin, niti se ijedna nacija rađa u demokratiji, već su i jedno i drugo procesi koji se razvijaju kroz život. Mladi ljudi moraju biti uključeni od rođenja.“¹

Kofi Annan

Demokratija je riječ kojom se opisuje sistem u okviru kojeg se donose pravila za određenu grupu ljudi. Potiče od grčkih riječi *demos* – što znači narod i *kratos* – što znači vlast. Demokratija se zato često definiše kao „vladavina naroda“; drugim riječima, sistem donošenja pravila koji su zajedno odredili ljudi koji će ta pravila poštovati.

Može li takav sistem postojati i da li je to zaista dobar način za donošenje odluka? Zašto je takva ideja uopšte nastala i zbog čega i danas većina ljudi i većina država u svijetu smatra da je to *jedini* sistem vrijedan pažnje? Ima li zaista smisla da svi vladaju?

Zašto demokratija?

Postoje dva osnovna principa koja leže u osnovi ideje demokratije i koji nam pomažu da objasnimo njenu privlačnost:

1. princip *autonomije pojedinca* – niko ne smije biti samo predmet pravila koja su nametnuli drugi;
2. princip *jednakosti* – svi moraju imati jednaku mogućnost da utiču na odluke koje djeluju u društvu.

Ova dva principa intuitivno svi prihvataju, a demokratski sistem vladavine je jedini koji, barem teoretski, prihvata oba principa kao osnovna. Drugi sistemi vlasti, kao što su oligarhija, plutokratija ili diktatura, obično krše oba principa: oni moć daju određenom (unaprijed određenom) dijelu društva i ove osobe tada donose odluke u ime ostalog stanovništva. U tom slučaju, ne poštuju se ni jednakost, ni individualna autonomija.

Dva navedena principa predstavlja moralno utemeljenje demokratije u stvari i ključni principi ljudskih prava. Međutim, postoje i praktični razlozi koji se često navode kao argument za demokratski sistem vladavine, umjesto za neki drugi.

1. Često se tvrdi da demokratski sistem pruža djelotvorniji oblik vladavine, jer će narod donesene odluke vjerovatno više poštovati. Ljudi obično ne krše svoja „sopstvena“ pravila.

Povezane aktivnosti

- „Glasati ili ne glasati“
- „Sakupljanje glasova“
- „Sastanak sindikata“
 - „Stvaranje veza“

2. Vjerovatnije je i da će odluke uživati veću saglasnost stanovništva, jer su postignute kao rezultat dobra konsenzusa među različitim frakcijama; pravila ne mogu biti dobra ako nijesu prihvatljiva za većinu stanovništva. Dakle, postoji neki oblik unutrašnje kontrole u pogledu prirode zakona koje demokratski prihvaćena vlada mora poštovati.
3. Za demokratski sistem se smatra da podstiče inicijativu i da bolje reaguje na promjene uslova – po principu „dvije glave su bolje od jedne“.

„Jedan glasački listić je jači od metka.“

Abraham Lincoln

? Osjećate li bilo kakvo „vlasništvo“ nad pravilima u vašoj zemlji? Koji mogu biti razlozi za to?

Dobra teorija...

U praksi, nije razumno očekivati da svaki pojedinac u društvu direktno učestvuje procesu donošenja pravila, niti bi svako to želio, tako da mnoge države koriste sistem u kojem građani imenuju svoje predstavnike da odlučuju umjesto njih: predstavnička, umjesto direktne demokratije. Teoretski, svaki građanin ima jednaku mogućnost da odabere osobu za koju misli da će najbolje predstavljati njegove/njene interese. Na ovaj način se uvažava princip jednakosti.

To nije uvijek bio slučaj: u kolijevci demokratije, u drevnoj Grčkoj, ženama i robovima nije bilo dozvoljeno da glasaju, niti, naravno, djeci. Danas, u većini zemalja svijeta žene imaju pravo glasa, ali ta borba je dobijena tek nedavno.

U svakom društvu postoje neki slojevi, koji obično uključuju imigrante, zatvorenike, djecu, koji nemaju pravo glasa, iako su obavezni da pošuju zakone te zemlje.

? Da li se isključivanje određenih društvenih grupa iz demokratskog procesa može uopšte opravdati?

Kontrola procesa donošenja zakona

Ako je princip *jednakosti* danas više ili manje poštovan, barem kada je glasanje u pitanju, kakva je situacija sa prvim principom, principom *autonomije*, u postojećim demokratijama? Do koje mjere pojedinci u ovim društvima osjećaju bilo kakvo „vlasništvo“ nad zakonima, koje donesu njihovi predstavnici? Odgovor je ovdje mnogo manje ohrabrujući. Zaista, većina ljudi, u većini demokratija u svijetu, tvrde da su im zakone u zemlji „nametnuli“ vladari koji ne zastupaju njihove interese. Da li je onda prvi princip otišao pogrešnim putem?

? Da li u predstavničkoj demokratiji ljudi mogu imati stvarnu moć nad odlukama koje se donose u njihovo ime?

Postoji nekoliko razloga zbog kojih bi ljudi u predstavničkoj demokratiji, mogli reći da imaju neku kontrolu nad procesom donošenja zakona. Mi ćemo ovdje razmotriti idealan model, čak iako ne izgleda da on vjerodostojno predstavlja političku situaciju u mnogim zemljama. To će nam pomoći barem u razgraničavanju problemskih područja i pojasniti načine na koje se ovo može prevazići.

1. Građani utiču na proces donošenja zakona jer oni biraju osobe koje će donositi te zakone: teoretski, na izborima, građani biraju – između različitih mogućih predstavnika – one koji će predstavljati njihove interese. Dakle, oni mogu odabrati pojedinca koji nudi platformu koja je najbliža njihovim sopstvenim interesima.

„Dvaput ura za demokratiju: jednom, jer priznaje različitost, i drugi put, što dozvoljava kriticizam. Dvaput ura je sasvim dovoljno: nema baš razloga za tri.“

E.M. Forster

2. Političari uvijek žele da budu ponovo izabrani. U periodu između izbora, donosioci zakona su svjesni da će njihov rad biti ocijenjen na sljedećim izborima, i zato ne treba insistirati na donošenju zakona koji će očito biti neprihvatljivi za stanovništvo. Ovo je oblik prećutne kontrole.
3. U principu, postoje velike mogućnosti da građani da aktivno pokažu svoje nezadovoljstvo određenim politikama i zakonima i na taj način pošalju poruku svojim predstavnicima da su zabrinuti za događaje u toj oblasti.
4. Takođe, teoretski postoje mogućnosti za građane da imaju veći uticaj na zakonodavni proces, putem konsultacija sa političkim predstavnicima, bilo kao NVO ili u obliku interesnih grupa i konsultativnih tijela.
5. Konačno, svaki pojedinac ima pravo da se kandiduje na izborima, ako smatra da nijedan kandidat nije u stanju da predstavlja njegove interese.

Slobodni i poštenu izbori – sredstva za postizanje cilja

Izbori su metod vršenja kontrole nad zakonodavcima; a ta kontrola se vrši, barem teoretski, kroz izazivanje želje, ili potrebe, da političari uzmu u obzir svoje birače u svemu što rade. Takav metod jasno zahtijeva da izbori budu slobodni i pravedni, ali i nešto što je, možda, još važnije: da političari vjeruju da će ih birači smatrati odgovornima ako ne uspiju da predstavljaju njihove interese. Nijedan političar nema nikakvu potrebu da zastupa interese koji su različiti od njegovih ili njenih sopstvenih, osim ako se on/a plaši kazne birača. Sistem mora počivati na tom uvjerenju da bi djelotvorno funkcionisao; stoga sistem zavisi, u načelu, od birača, koji s vremena na vrijeme primjenjuju određenu sankciju ili barem stave do znanja da su spremni da to učine.

Prema tome, lako je moguće da politički sistem počiva na izborima, a da pritom ne bude demokratski. Strukturalni izbori doprinose demokratskom sistemu samo ako ih birači koriste kako bi pozvali svoje predstavnike na odgovornost. Velika apatija biračkog tijela, početkom 21. vijeka, u većini demokratskih sistema, prijeti efikasnosti ovog sistema kontrole.

To takođe dovodi u pitanje legitimnost takozvanih demokratski izabranih vlada, koje je u nekim slučajevima u stvari izabrala *manjina* ukupnog biračkog tijela.

„Volja naroda će biti osnova za autoritet vlade; ova volja će se izražavati na periodičnim i istinskim izborima, koji će biti univerzalni i s jednakošću prava glasa, a održaće se tajnim glasanjem ili ekvivalentnim slobodnim procedurama glasanja.“

Član 21, stav iii, UDLJP.

Izbori i apatija

„Stokholm, 17. maj (IPS) – Apatija među glasačima pokvarila je slavlje nakon prvih ikad sprovedenih izbora u državnom parlamentu za predstavnike švedskih starosjedilačkih naroda (Saami, uzgajivači irvasa)... Ove nedjelje je odziv birača na inauguracione izbore bio veoma slab; manje od 50% od 12.000 registrovanih birača izašlo je na biračka mjesta.“ *InterPress Third World News Agency (IPS), 1993*

„Izbori zakazani za 17. decembar, za Dumu grada Vladivostoka, već su pretrpjeli glavni neuspjeh kada je 12 kandidata povuklo svoje kandidature zbog odsustva glasača na prethodnim izborima.“ *Vladivostok Daily, 29. novembar 2000.*

„Iako izborni rezultati predstavljaju promjenu ka lijevi, ono što najbolje opisuje političku atmosferu u Rumuniji jeste broj glasača koji nijesu glasali. Odziv glasača je najniži do sada, sa jedva 44,5% učesća na izborima, u poređenju sa 56,4% iz 1996.“ *Central Europe Review, 12. jun 2000.*

„Odziv na opštim izborima u Velikoj Britaniji je pao na najniži nivo u posljednjih 80 godina, sa oko 60% birača koji nijesu željeli da se opterećuju davanjem svojih glasova bilo kome. Među jedinicama sa najnižim odzivom je Liverpool Riverside, gdje je glasalo 34,1% biračkog tijela. Prema glasačkoj evidenciji, u cijeloj zemlji najnezainteresovaniji su bili mladi između 18 i 25 godina.“ *BBC, 9. jun 2001.*

„Iako je ukupni odziv na slovačkim parlamentarnim izborima 1994, bio preko 70%, procjenjuje se da je odziv među glasačima 18-25 godina bio oko 20%.“ *Rock Volieb, 1998.*

Demokratija u stvarnom svijetu

Postoji onoliko različitih oblika demokratije koliko je u svijetu demokratskih država. Ne postoje dva potpuno ista sistema i nijedan sistem se ne može uzeti kao „model“ demokratije.

Postoje predsjedničke i parlamentarne demokratije; demokratije koje su federalne, ili konfederalne, ili unitarne po svojoj prirodi; demokratije koje stalno koriste referendum; one koje uključuju više ili manje konsultacija sa inostranim organizacijama; demokratije koje koriste proporcionalni sistem glasanja i one koje koriste većinski sistem – ili kombinacije ova dva, i tako dalje.

Svaki od ovih sistema može tvrditi da je „demokratski“ na osnovu činjenice da je barem nominalno zasnovan na dva ranije navedena principa: jednakosti svih građana i prava svakog pojedinca na neki stepen individualne autonomije. Naravno da „autonomija“ ne znači na način da svaka osoba može činiti što god želi. Ali, znači da sistem, koji obezbjeđuje jednakost u glasanju svim građanima, prepoznaje da je svaki pojedinac sposoban za izbor i da ima pravo da se njegov izbor uzme u obzir. Nakon toga, veliki dio zavisi od građana samih.

Ipak, uprkos tome što gotovo sve nacije na svijetu za sebe tvrde da su demokratske, nema sumnje da je svaki demokratski sistem koji trenutno postoji prilično sposoban da bude demokratskiji nego što je sada.

Problemi sa demokratijom

Na početku 21. vijeka, briga za demokratiju je gotovo univerzalna. Ona je dobrim dijelom zasnovana na niskom nivou učešća građana na izborima, koji ukazuje na nedostatak interesa i učešća dijela građana i koji potkopava demokratske procese na načine o kojima smo već govorili.

Mada je ovo bez sumnje problem, postoje druge studije koje pokazuju da je učešće u različitim oblicima u porastu - na primjer, grupe za pritisak, građanske inicijative, konsultativna tijela i tako dalje. Ovi oblici učešća su jednako neophodni za djelotvorno funkcionisanje demokratije, kao i učešće glasača na izborima. Izbori su, konačno, „sirov“ način da se osigura da se interesi naroda vjerodostojno zastupaju. Četiri ili pet godina, što je uobičajeno razdoblje između izbora, dug je period da se čeka da bi se vlada smatrala odgovornom. Ljudi imaju kratko pamćenje!

Postoje dva dodatna problema, koji na kompleksniji način problematizuju ideju zastupničke demokratije, a to su manjinski interesi. Prvi problem je taj da se manjinski interesi često ne zastupaju kroz izborni sistem: na primjer, ako je njihov broj premali da bi dostigao minimalan nivo koji je potreban za bilo kakvo zastupanje: ili – jer izborni sistemi često koriste sistem „pobjednik-dobija-sve“. Drugi problem je u tome čak i ako je njihov broj dovoljan da budu zastupljeni u zakonodavnim tijelima, oni će imati manjinu zastupnika i ne mogu biti u stanju da sakupe neophodne glasove, kojima bi nadglasali većinu. Iz ovih razloga, demokratija se često naziva i „vladavina većine“.

Sama po sebi, demokratija ne može biti dovoljna za rješavanje ovog drugog pitanja. Savršeno je razumljivo – i desilo se nebrojeno puta – da većina donosi odluke koje su štetne za manjinu. Znači da „volja naroda“ nije opravdanje za takve odluke. Osnovni interesi manjina, kao i većina, mogu biti sigurni jedino kroz pridržavanje principa ljudskih prava, ojačanog sa djelotvornim pravnim mehanizmom – kakva god da je želja većine.

Ključni datum

10 decembar

Dan ljudskih prava

„U Sjevernoj Irskoj smo raspravljali o novoj Povelji prava. Ja želim da povežem prava iz ove povelje sa životima mladih u našem omladinskom klubu.“

Tara Kinney, Forum mladih Sjeverne Irske, učesnica na Forumu za obrazovanje o ljudskim pravima, 2000.

„Demokratija je teorija po kojoj obični ljudi znaju što žele, i zaslužuju da to i dobiju – i dobro i loše.“

H.L. Mencken

Borimo se za:

slobodu i ljudska prava, tako da svaki pojedinac, žena ili muškarac, može imati puna politička prava, bez diskriminacije na osnovu klase, kaste, pola, religije ili rase.

jednakost, i protiv bilo kojeg oblika diskriminacije među pojedincima; za socijalnu pravdu; za rodnu ravnopravnost; za jednake mogućnosti i jednak pristup znanju.

demokratiju, zasnovanu na principima slobode i jednakosti, protiv autoritarizma, populizma i diktatorstva; za pravo na samoopredjeljenje, na slobodu izražavanja za sve ljude.

univerzalnu solidarnost, jer vjerujemo u mogućnost zajedničke akcije za oslobođenje pojedinaca.

politička rješenja problema, jer vjerujemo u sposobnost ljudskih bića da mijenjaju svijet.

Izvori

1. Beetham, D., *Democracy and human rights*, Polity Press, 1999.
2. International Institute for Democracy, www.iidemocracy.coe.int/.
3. Inter-Parliamentary Union, www.ipu.org/.
4. Lijphart, A., *Patterns of democracy*, Yale University Press, 1999.
5. Politeia Network for Citizenship and Democracy in Europe, www.politeia.net.
6. Rock Volieb, Slovakia, www.rockvolieb.sk/.

Diskriminacija i ksenofobija

„O društvu treba suditi po tome kako postupa sa manjinama.“

Mahatma Gandhi

Što je diskriminacija?

Ni Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, ni ostali međunarodni sporazumi ne sadrže opštu definiciju „diskriminacije“, iako se na nju pozivaju više puta. Međunarodni i regionalni instrumenti za zaštitu ljudskih prava bave se specifičnim oblicima diskriminacije, koji se razlikuju u definicijama, u zavisnosti od vrste diskriminacije koju obuhvataju.

Rasna diskriminacija definisana je u Međunarodnoj konvenciji za eliminaciju svih oblika rasne diskriminacije kao „svako razdvajanje, isključivanje, zabrana ili davanje prednosti zasnovano na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom porijeklu, čija je svrha ili rezultat negiranje ili umanjivanje priznanja, uživanja ili vršenja, na jednakoj osnovi, ljudskih prava i osnovnih sloboda, u političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom ili bilo kojem drugom području javnog života“.

Diskriminacija nad ženama definisana je Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW) kao „svako razdvajanje, isključivanje ili zabrana načinjena na osnovu pola, čiji je rezultat ili svrha umanjivanje ili negiranje priznanja ženama na uživanje ili vršenje osnovnih ljudskih prava i osnovnih sloboda, u političkoj, ekonomskoj, socijalnoj, kulturnoj, građanskoj ili bilo kojoj drugoj oblasti“.

Iz ove dvije definicije možemo izdvojiti sljedeće elemente:

Postoji uzrok, koji je zasnovan, na primjer, na „rasi“, polu ili etničkom porijeklu – ona je crkinja, ona je žena, on je Rom – osobe ili grupe nad kojima se vrši diskriminacija. Osoba ili grupe koje ih diskriminiraju primjećuju ove navedene osobine kao problem. Postoje postupci koji se definišu kao diskriminacija; oni mogu biti odbacivanje (neprihvatanje crnca/crkinje kao prijatelja), zabrana (zabrana ulaza u diskoteku homoseksualcima), isključenje osobe ili

Povezane aktivnosti

- „Hajde da pričamo o seksu“
- „Heroine i heroji“
- „Igre sa slikama“
- „Imamo li alternative?“
- „Jezička barijera“
- „Ko smo ja?“
- „Mogu li ući?“
- „Napravi korak naprijed“
- „Odglumite“
- „Odgovor na rasizam“
- „Posao i bebe“
- „Pristup lijekovima“
- „Put u zemlju jednakosti“
- „Različite plate“
- „Sport za sve“
- „Svi jednaki, svi različiti“
- „Vidi sposobnost!“

„U svom životu sam se posvetio ovoj borbi afričkog naroda, borio sam se protiv bijele dominacije, a borio sam se i protiv crne dominacije. Gajio sam ideal demokratskog i slobodnog društva u kojem sve osobe žive zajedno, u skladu, i sa jednakim mogućnostima. Ovo je ideja za koju se nadam da će živjeti i da će se ostvariti. Ali, ako bude potrebno, ovo je ideal za koji sam spreman umrijeti.“

Nelson Mandela

grupe osoba (nezapošljavanje žena) itd. Postoje i posljedice, koje također mogu biti i svrha diskriminatornih postupaka. Sve ovo može sprečavati žrtvu u vršenju i/ili uživanju njenih ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Diskriminacija se može sprovoditi na direktan ili indirektan način. Direktna diskriminacija je okarakterisana kao namjera da se diskriminišu osobe ili grupa. Npr: neki ured za zapošljavanje odbaci prijavu za posao jednog Roma, ili firma za iznajmljivanje stanova koja ne iznajmljuje stanove imigrantima. „Direktna diskriminacija događa se tamo gdje se u datoj situaciji sa jednom osobom postupa manje predusretljivo nego sa drugima, na osnovu njenog rasnog ili etničkog porijekla.“²⁹

Indirektna diskriminacija je rezultat neke politike ili mjere. Javlja se kada se nekom naoko neutralnom odredbom, kriterijumom ili praksom osoba ili osobe, pripadnici manjine, de facto stavljaju u nepovoljan položaj u odnosu na druge. Primjeri mogu varirati od kriterija najmanje visine za vatrogasce (koji, kao potencijalne zaposlene, mogu isključivati mnogo više žena nego muškaraca), do prodavnica koje ne zapošljavaju osobe u dugim suknjama, ili vladine kancelarije ili škole koje zabranjuju ulazak ili prisustvo osoba čije su glave pokriveno. Ova pravila, naizgled neutralna u odnosu na etnicitet ili religiju, mogu de facto u velikoj mjeri staviti u nepovoljan položaj pripadnike, određene manjine, ili religioznih grupa, koje nose duge suknje ili marame.

? Da li ste ikada osjetili nepravednu diskriminaciju?

Diskriminacija nad osobama ili grupama na osnovu rase, religije, pola, etničkog porijekla, predaka, nacionalnosti ili seksualne orijentacije zabranjena je mnogim međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava i većinom državnih zakona.

Međutim, manjine se tradicionalno diskriminišu, bez obzira da li su nacionalne, religiozne, kulturne, etničke ili socijalne manjine.

Diskriminacija na poslu

„Službenica francuske filijale Ikea, kompanije za namještaj, kažnjena je sa 4.572 EUR za davanje uputstava menadžerima kompanije da ne primaju na posao „obojene“. Osuđena službenica, kao i Ikea u Francuskoj, moraće da plati odštetu od 15.240 EUR zbog tužbe koju su podnijela četiri trgovačka sindikata, zajedno sa SOS Racisme i Mouvement contre le Racisme et pour l'Amitié entre les Peuples. Službenica je napisala i poslala e-mail u kojem preporučuje da se upošljavaju „obojeni“ ne za rad na nadzoru ispravnosti distribucije reklamnih kataloga.“ *EFE Saopštenje za medije, april 2001.*

Negativne posljedice široko rasprostranjenih oblika prikrivene ili otvorene diskriminacije dovele su, u nekim društvima, do usvajanja prakse tzv. pozitivne diskriminacije. Pozitivna diskriminacija, poznata i kao afirmativna akcija, podrazumijeva namjerno davanje prednosti određenoj grupi, ili grupama, kao što su žene, osobe sa posebnim potrebama, ili određene etničke grupe. Glavna svrha ovakve politike je prevazilaženje strukturalnih oblika diskriminacije, koji bi u protivnom prevladavali u odnosu na određene društvene grupe, obično manjine, kao i uspostavljanje nove ravnoteže u javnom predstavljanju.

Nediskriminacija u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima

Savjet ministara Savjeta Evrope je usvajanjem Protokola br. 12 Evropske konvencije o ljudskim pravima, u junu 2000, proširio dejstvo Konvencije, u dijelu koji se odnosi na zaštitu od diskri-

minacije. Na nediskriminaciju se ukazuje u članu 14, koji zabranjuje diskriminaciju u uživanju prava po Konvenciji. Protokol 12 predstavlja značajan napredak, jer pruža mogućnosti za povećane akcije u oblasti rasizma i diskriminacije, kao opšta izjava o nediskriminaciji. Ovaj protokol će stupiti na snagu tek nakon što ga ratifikuje barem deset država.

Diskriminacija, ksenofobija i rasizam su široko rasprostranjeni i u drugim dijelovima svijeta: postoji oko 160 miliona Dalita (Nedodirljivih) u Indiji. U SAD-u, studije su pokazale da je rasa ključni faktor u određivanju smrtne kazne. U Ruandi je tokom 1994, u periodu od tri mjeseca ubijeno skoro milion ljudi, uglavnom Tutsa.

Ksenofobija

U Oxfordskom rječniku ksenofobija se definiše kao „morbidni strah od stranaca ili stranih zemalja”. Drugim riječima, averzija prema strancima.

Ksenofobija je osjećaj ili percepcija zasnovana na društveno konstruisanim viđenjima i idejama, a ne na racionalnim ili objektivnim činjenicama.

Ksenofobija složene socijalne i kulturne fenomene svodi na pojednostavljene scenarije dobrog i lošeg.

„Mi” (lokalni) = uzor, dobri i normalni, model onoga kako bi svi ostali trebala da izgledaju, misle, osjećaju - protiv „Njih” (stranci) = delinkventi, prijetnja, uznemiravanje, skitnice, nasilnici, provalnici, napadači itd. „Mi” (lokalni) smo oni dobri, protiv „Njih” (ostali), onih loših. Očigledno je da mi pridodajemo vrijednost opažanjima koja imamo o drugima i sebi, kao što su:

„Mi” = pozitivno i „Oni” = negativno.

Da bismo izgradili svoje identitete kao pojedinci i pripadnici neke grupe, etničke grupe, naroda itd, moramo postati svjesni različitosti u društvu i razlike jednih od drugih. Različitost nije sama po sebi negativna, sve dok se ne shvati kao prijetnja, a identifikovanje razlika ne posluži za političku manipulaciju. Druge ljude bi, prije svega, trebalo da doživljavamo kao svoju braću i sestre, a ne kao neprijatelje, strance ili suparnike.

Treba napomenuti da, dok su u istočnoj Evropi glavne žrtve ksenofobije pripadnici manjinskih grupa, u mnogim zapadnim zemljama žrtve su imigranti i izbjeglice, uključujući i one koji dolaze iz istočnoevropskih zemalja.

? Možete li se sjetiti nekih nedavnih primjera ksenofobije u vašoj zemlji?

Iako se strah od stranaca – ksenofobija – smatra moralno neprihvatljivim i protivan je onome što čini kulturu ljudskih prava, nije nezakonit i kao takav ne može biti zakonski kažnjiv. Stoga su ispoljavanja ksenofobije (koja potiču od ksenofobičnih shvatanja, a mogu se ispoljiti kao stavovi, ili imati fizički nasilne oblike, kao što su rasistički napadi, diskriminacija na poslu, verbalni napadi ili zlostavljanja, etničko čišćenje, genocid, i sl.) predmet sankcije samo u onoj mjeri u kojoj se zakonski smatraju krivičnim djelima.

Rasizam

Rasizam se može definisati na mnogo načina. Jedna definicija razmatra rasizam kao svjesno ili nesvjesno vjerovanje u apriornu superiornost jedne rase nad drugom. To znači da na prvom mjestu „superiorna” rasa ima pravo na moć i dominaciju nad onima koji se smatraju „inferiornim” i da, na drugom mjestu, rasizam utiče i na stav i na ponašanje pojedinaca ili grupa. Problem je, međutim, u tome što termin „rasizam” pretpostavlja postojanje različitih „rasa”. U posljednje vrijeme jača stav da je „rasa”, u stvari, socijalna tvorevina i da je nemoguće klasifikovati ljude prema bilo kojoj drugoj kategoriji same kategorije „ljudskih bića”. No, ako „rasa” ne postoji, rasizam postoji..

Ključni datum

23. august

Međunarodni dan sjećanja na trgovinu robljem i njenog ukidanja

Evropa ima dugu istoriju rasizma. Tokom istorije, postojanje „superiornih“ i „inferiornih“ rasa bilo je opravdavano na osnovu bioloških razlika. Darwinova teorija evolucije se primjenjivala na ljudska bića da bi ih klasifikovala prema „rasi“. Možda je kolonijalizam, kada su evropski narodi potčinjavali druge, zaslužan za širenje i prihvatanje socijalnog darvinizma i drugih sličnih rasnih teorija. „Breme bijelog čovjeka“ je sintagma kojom se upućivalo na „dužnost“ kolonijalnih Evropljana da „civilizuju“ druge narode. Ropstvo, još jedna rasprostranjena praksa među evropskim preduzetnicima i vladarima do 19. vijeka, takođe je bilo zasnovano na vjerovanju da robovi pripadaju „inferiornim rasama“.

Danas, rasisti više naglašavaju kulturne razlike nego biološku inferiornost. *Kulturni rasizam* je zasnovan na vjerovanju da postoji hijerarhija kultura ili da su određene kulture, tradicije, običaji, i istorije nespojivi. Isključivost i diskriminacija stranaca ili manjina opravdava se u ime navodnih „inkompatibilnih kultura“, religija ili „civilizacija“.

Moć i njena upotreba i zloupotreba u bliskoj su vezi s rasizmom. Rasizam je *definisan* od strane onih koji imaju moć, kao što on sam *definiše* odnos moći između počinitelaca i žrtava. Žrtve rasizma se nalaze u bespomoćnoj situaciji. Predrasuda, ili negativno prosuđivanje drugih osoba ili grupa (bez značajnog znanja ili iskustva o tim osobama ili grupama), takođe se vezuje za rasizam. Stoga se rasizam može shvatiti kao praktičan prevod predrasuda u postupke ili oblike postupanja sa drugima, zavisno od toga ko ima moć i ko je zbog toga u poziciji da tako postupa.

Rasizam može postojati na različitim nivoima:

- *lični nivo*: odnosi se na lične stavove, vrijednosti i vjerovanja o superiornosti neke „rase“ i inferiornosti drugih „rasa“;
- *nivo međusobnih odnosa*: odnosi se na ponašanje prema drugima koje predstavlja vjerovanje u superiornost nečije rase;
- *institucionalni nivo*: odnosi se na donijete zakone, običaje, tradicije i prakse koji sistematski dovode do rasnih nejednakosti i diskriminacije u društvu, organizacijama i institucijama;
- *kulturni nivo*: odnosi se na vrijednosti i norme društvenog ponašanja koje promovišu tradicionalne običaje jedne kulture kao normu i standard, a pri tome smatraju ostale kulturne prakse inferiornim.

Ovi različiti nivoi na kojima se ispoljava rasizam međusobno su zavisni i aktivno hrane jedni druge. Rasizam se, takođe, ispoljava na otvorene i skrivene načine. Najsuptilniji i najprikriveniji oblici rasizma su jednako štetni kao i njegovi otvoreni oblici.

Posljedice rasizma, i istorijske i savremene, razarajuće su i za žrtve i za društva u kojima se čine ove nepravde. Rasizam rezultira masovnim pogubljenjima, genocidom i ugnjetavanjem. Njime se osigurava potčinjenost većine kapricima manjine, koja posjeduje i bogatstvo i moć. Iako je puno toga učinjeno kako bi se prevladale ove nepravde, danas još uvijek postoje, i nastavljaju se sprovoditi, prikriveni ili manje prikriveni oblici izolacije, diskriminacije i segregacije. Oni koje opažamo kao „drugačije“ ili „strane“ suočavaju se sa zabranama u slobodi kretanja, potpunom agresijom, ponižavanjima ili socijalnom isključenošću.

Rasizam i nasilje među mladima

Nasilje među mladima motivisano rasnom mržnjom je stvarnost u mnogim evropskim zemljama. Postoje brojni izvještaji o slučajevima napada na mlade i/ili odrasle, batinanja, prijetnji, a u ekstremnim slučajevima i ubistava, zbog njihove nacionalnosti, izgleda, religije, boje kože, kose ili čak brade.

Procjenjuje se da je između 1600. i 1850. skoro 12 miliona američkih urođenika Indijanaca istrijebljeno. Pretpostavlja se da je između 10 i 20 miliona crnih Afrikanaca umrlo za vrijeme 200-godišnje međunarodne trgovine robljem.

Rasističko nasilje ima i druge, suptilnije načine izražavanja. To obuhvata različite oblike optuživanja (u ime drugih), segregacije i diskriminacije. Biti izdvojen za policijsku provjeru i provjeravan samo zbog drugačijeg izgleda – tamnije kože ili tamnije kose – takođe je oblik ugnjetavanja.

Ključni datum

21. mart
Međunarodni dan
ukidanja rasne
diskriminacije

Svjetska konferencija Ujedinjenih nacija protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodnih oblika netolerancije (WCAR)

Treća Svjetska konferencija UN održana je u Durbanu, Južna Afrika, i trajala je od 31. avgusta do 7. septembra 2001. Ova konferencija je dovela do veoma važnog međunarodnog pokreta i mnogih očekivanja. Učestvovalo je blizu 160 zemalja i preko 1.500 NVO-a. Dva pitanja su dominirala konferencijom: problemi Palestinaca (uključujući i pokušaje ponovnog proglašavanja zionizma za rasističku praksu) i priznavanje ropstva kao zločina protiv čovječnosti i prava na naknadu štete. Konačni tekst se završava formulacijom koja je prihvatljiva za većinu:

„Zabrinuti smo lošim stanjem Palestinaca pod stranom okupacijom. Priznajemo neotuđivo pravo palestinskog naroda na samoopredjeljenje i uspostavljanje nezavisne države. Takođe priznajemo pravo na sigurnost svih država u regionu, uključujući i Izrael, i pozivamo sve države da podrže mirovni proces da bi situacija što prije bila okončana.“

Tekst takođe sadrži izvinjenje za ropstvo, iako se nije išlo dovoljno daleko da se ponudi bilo kakva odšteta. Priznavanje trgovine robljem i ropstva kao zločina protiv čovječnosti, za mnoge je, istorijski trenutak u vraćanju dostojanstva velikom dijelu čovječanstva.

? Da li vlade država koje su u prošlosti imale koristi od ropstva, sada treba da plate odštetu?

Prije službene konferencije (WCAR) održani su i NVO forum i međunarodni forum mladih. Omladinske organizacije, predstavnici i mladi delegati iz delegacija vlada bili su pozvani da učestvuju. Oko 200 mladih predstavnika iz svih geografskih regiona okupili su se da rasprave ključna pitanja vezana za borbu protiv rasizma i ksenofobije.

? Zašto treba kontrolisati, ili zabraniti, rasističku propagandu na internetu?

Imigranti, izbjeglice i osobe koje traže azil

Danas se u Evropi mnogi imigranti, azilanti i izbjeglice susreću sa vrlo teškim situacijama i svakodnevnim kršenjem njihovih osnovnih ljudskih prava i dostojanstva. Izbjeglice i azilanti su često prisiljeni da napuste svoj dom, zemlju i porodicu, kako bi se spasili od rata, progona ili potpunog gubitka sigurnosti. Premda veliki broj izbjeglica u svijetu ne traži azil u Evropi, neke osobe i grupe to čine. Nacionalizam i ksenofobija su u porastu, kao i zabrinutost ksenofobičnih političara, te mnoge vlade usvojile veoma stroge mjere prema osobama koje traže azil. Cilj ovih mjera je, uglavnom, osigurati da te osobe ne dođu do njihove teritorije.

U Frankfurtu na Odri, koji je smješten na poljsko – njemačkoj granici, grupa mladih njemačkih skinhedsa je često prijetila i napadala strane studente sa univerzitetu i strane radnike. Sa poljske strane, na periferiji Frankfurta na Odri počinje grad koji se zove Slubice, gdje je druga grupa neonacista proganjala strance. U izvještaju o incidentu se kaže da su ovi drugi napali i počeli tući jednog studenta, ali da su mu se izviniili kada su shvatili da je Španac. Oni su mislili da je Njemač².

Ključni datumi

20. jun

Svjetski dan izbjeglica

18. decembar

Međunarodni dan migranata

Azilanti i izbjeglice čine posebno ranjivu ciljnu grupu, čiji je status definisan i zaštićen Ženevskom konvencijom o izbjeglicama, iz 1951. Većina evropskih zemalja sada ima zakone koji omogućavaju da ovi ljudi budu zadržani na aerodromima i u graničnim policijskim stanicama, bez ikakvog uvažavanja njihovih prava. Deportacija ilegalnih imigranta ili azilanata koji su odbijeni je opšta praksa, a ima i oblika ponižavajućeg postupanja.

? Što se događa kada izbjeglica traži azil u vašoj zemlji? Zna li što oni/e treba da urade?

Šengenski ugovori (1990) omogućavaju slobodno kretanje i neograničeno putovanje osobama unutar granica svih 14 zemalja članica Evropske unije. Međutim, ukidanjem unutrašnjih granica, EU je izgradila veću „granicu“ kako bi zaštitila evropsku oblast.

Razvoj opšte evropske politike prema izbjeglicama i migrantima najčešće je opisan kao politika „tvrđave Evrope“ – djelimično zbog njenog insistiranja na isključivanju i „skretanju“ izbjeglica, a djelimično je to primjer kako strah od ekonomske migracije može blokirati interesovanje za stvarnost i potrebe osoba koje traže azil.

? Odakle dolaze izbjeglice koje su u vašoj zemlji? Zašto su oni/e izbjeglice?

Veoma restriktivne i ksenofobične politike koje se vode u zemljama Evrope prisiljavaju mnoge imigrante da pribjegu ilegalnim metodama za ulazak u Evropu. Oni se obično obraćaju organizovanim trgovcima. Većina njih nikad ne stigne u Evropu: neki umiru na putu, na moru i obalama Španije, u napuštenim brodovima i čamcima na Mediteranu, u vozovima ili kamionima, gdje se uguše.

Ilegalna imigracija takođe znači i jeftinu radnu snagu za mnoge industrijalce i preduzetnike.

Siromaštvo u zemljama kao što je Moldova ili Ukrajina dovelo je do toga da mnogi muškarci traže posao u zemljama zapadne Evrope. Zbog toga što su „ilegalni“, oni su primorani na rad u veoma lošim uslovima i sa veoma niskim platama. Često su ucjenjivani oduzimanjem pasoša ili prijetnjama da će biti otkriveni policiji. Mlađe žene se često suočavaju sa sličnim situacijama u trgovini ljudima za kućne poslove ili prinudnu prostituciju.

U većini zemalja postoji utilitaristički stav prema imigrantima. Imigrant nije dobrodošao zbog njegove unutrašnje vrijednosti, kao osobe koja može doprinijeti razvoju društva, nego su dobrodošli i prihvaćeni samo onda kada je potreban radni potencijal koji on predstavlja.

? Što mislite, da li samo ljudima sa novcem treba dozvoliti ulazak u vašu zemlju?

Mnogi mladi ljudi s imigrantskim porijeklom, ili čiji su preci imigranti, takozvana druga ili treća generacija imigranata, svakodnevno doživljavaju različite oblike diskriminacije, koji ponekad završavaju nasiljem, socijalnom isključenošću ili kriminalitetom. Jedan od najčešćih načina ispoljavanja prikrivene rasne diskriminacije je onaj kojim se od mladih ljudi zahtijeva da „izaberu“ između kulture svojih roditelja, i kulture zemlje „domaćina“. Ista vrsta sumnje vezane za identitet, vjernost i patriotizam primjenjuje se i na druge socijalne i etničke manjine.

Antisemitizam i romofobija

Jevreji i Romi su svuda, širom Evrope, manjine koje su od davnina najviše trpjele diskriminaciju na osnovu „inferiornosti“ i, prema tome, i posljedice negativnih stereotipa koji su vezani za ovaj navodni inferiorni status.

„Vrijednost ljudskog dostojanstva je osnovna vrijednost mog rada sa imigrantima. Mi ohrabrujemo one mlade imigrante koji nam dolaze da podijele svoju priču sa svojim vršnjacima.“

Giulia Sanolla, italijanska volonterka u Sud –u

Obje manjine potiču iz zemalja izvan Evrope: Jevreji sa teritorije sadašnjeg Izraela i Palestine i sa sjevernih obala Crnog Mora, a Romi iz Indije. Objе manjine su migrirale zbog progona; u Evropi su obje godinama stradale od ruku većina i obje su se smatrale inferiornim, a nacisti su u Drugom svjetskom ratu uništili mnoge od njih. Objе su stradale od komunističkih režima u Evropi i obje, i danas, još uvijek doživljavaju diskriminaciju, mržnju i predrasude, iako su njihove socijalne realnosti veoma različite.

? Što se desilo jevrejskom narodu u vašoj zemlji tokom Drugog svjetskog rata?

Antisemitizam

Antisemitizam se može definisati kao „neprijateljstvo prema Jevrejima kao religijskoj ili manjinskoj grupi, koje je često praćeno socijalnom, ekonomskom i političkom diskriminacijom“, i koje u Evropi ima dugu istoriju koja, ponegdje, još traje. Antisemitisti su fabrikovali priče o jevrejskim zavjerama kojima su, potpaljivali antisemitske stavove nejevrejskog naroda. Najneslavniji primjer su „Protokoli mudraca Ziona“ (izmišljeni klevetnički dokument, koji podstiče na nasilje protiv Jevreja i koji i danas kruži u nekim evropskim zemljama).

Do kraja 19. vijeka, jevrejske zajednice u Rusiji redovno su bile postajale žrtve *pogroma* (ruska riječ koja znači uništenje) sistematske diskriminacije i nasilja lokalnog stanovništva nad jevrejskim zajednicama, najčešće uz pasivni pristanak ili aktivno učešće policije, ohrabrivano antisemitističkom politikom vlade. Napadi na jevrejske zajednice su opšti problem i u drugim evropskim zemljama, uključujući, na primjer, Francusku i Austriju.

Porast fašizma u prvoj polovini 20. stoljeća donio je još tegoba mnogim Jevrejima u Evropi, jer je antisemitizam postao obilježje ideologije na vlasti. Fašistički režimi i stranke su takođe, direktno ili indirektno, saradivali sa nacističkim režimom Njemačke u vrijeme holokausta.

Za vrijeme holokausta (koji je počinila nacistička Njemačka i njihovi saveznici u Drugom svjetskom ratu, takođe poznatog kao Shoah (hebrejska riječ koja znači pustošenje), oko šest miliona Jevreja je sistematski uništeno iz jednog jedinog razloga – jer su bili Jevreji. Holokaust je bio kulminacija rasizma i antisemitističke politike Hitlerove vlade, čije je divljanje počelo sa „Kristallnacht“, masovnim pogromom u Njemačkoj, 9. novembra 1938.

Pobjedom boljševičke revolucije, u Sovjetskom savezu pogrom prestaje, ali se antisemitizam u različitim oblicima nastavlja, uključujući i prisilno raseljavanje, oduzimanje imovine i lažiranje suđenja. Pod komunističkim režimima, antisemitizam se često prikrijavao službenim anticionističkim politikama.

Danas je antisemitizam življi nego ikada, iako često na prikrivene načine. Razne grupe ispoljavaju svoju superiornost skrnavljenjem jevrejskih grobova: mreže neonacističkih grupa, često uključujući i mlade ljude, otvoreno ispoljavaju svoj antisemitizam, a postoje i mnoge internet stranice i literatura koja glorifikuje nacističku propagandu.

Romofobija

Evropljani su oduvijek drugačije gledali na romske narode (koji se pogrešno nazivaju Ciganima, uključujući i Sinte). Kroz istoriju, oni su bili nomadi, putovali su s jednog mjesta na drugo kao luralice, zanatlije, muzičari i trgovci. Često su bili prisiljavani na asimilaciju; romski jezik je bio zabranjen u nekim zemljama, a djeca su nasilno oduzimana od roditelja. U mnogim zemljama romski narod je bio roblje; u Rumuniji, je njihovo ropstvo prestalo tek 1856. Romi nikad nijesu imali državu, niti su vodili ratove protiv drugih naroda. Tokom 20. vijeka oni su i dalje smatrani luralicama, a u mnogim zemljama su usvojeni zakoni koji su ih primoravali „da se smire“.

Ključni datumi

9. novembar

Kristalna noć (njem. Kristallnacht), svjetski dan borbe protiv fašizma i antisemitizma

30 april

Dan sjećanja na holokaust (Yom ha Shoah)

Ključni datum

8. april
Svjetski dan Roma

Danas se romske zajednice direktno ili indirektno diskriminišu, proganjaju i neželjene su u svim evropskim zemljama.

? Kolika je romska zajednica u vašoj zemlji?

Porajmos se odnosi na genocid evropskih Roma i Sintija, koje su proganjali njemački nacisti i njihovi saveznici između 1933. i 1945. Procjena broja žrtava varira zavisno od izvora – između 500.000 i 2.000.000 ljudi. Kao rezultat *Porajmosa*, Romi su u Evropi izgubili do 70% svoje prijeratne populacije.

Komunistički režim u istočnoj Evropi, pod sloganom „emancipacija Roma”, prekinuo je tradicionalni romski način života. Dolaskom kapitalizma, romske porodice prošle su još gore – Romi uglavnom nijesu kvalifikovani za visoko-tehnološki rad i stoga su osuđeni na fizički rad, nezaposlenost i socijalnu isključenost.

Danas se procjenjuje da sveukupna populacija Roma u Evropi broji 8-10 miliona ljudi, koji žive u svim evropskim zemljama. Ogromna većina ima stalno mjesto življenja, ali se u nekim zapadnim zemljama još uvijek praktikuje nomadstvo, u cjelosti ili djelimično. Dok su Romi u Španiji i Portugalu skoro izgubili romski jezik (zato što je zabranjen i potisnut), u većini romskih zajednica u drugim zemljama romski jezik i dalje predstavlja objedinjujući kulturni faktor.

Strah od Roma, diskriminacija i neprijateljstvo prema romskom narodu široko je rasprostranjena širom Evrope. Romi su među prvima stradali u oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji, gdje se situacija Roma, koji su se zatekli u unakrsnoj vatri, uglavnom ignorisala. Ostali skoriji primjeri obuhvataju romske porodice koje su de facto lišene prava na imovinu, po osnovi „borbe protiv kriminala” (Portugal); diskriminacija po pitanju pristupa obrazovanju za djecu Rome i pružanje osnovnih usluga u zajednici (u Velikoj Britaniji i Francuskoj, za putujuće zajednice) ili jednostavno nepoštovanje priznatih im prava. U mnogim zemljama, Romi su bili žrtve nasilnih fašističkih i rasističkih grupa, što je rezultiralo ubistvima; romska djeca se ponekad smještaju u istu školu sa mentalno hendikepiranom djecom. Romska sela su često segregirana i izolovana.

? Što možete naći u lokalnim vijestima o Romima?

Mnogi mladi Romi i djeca odrastaju u neprijateljskom društvenom okruženju, gdje jedinu podršku i priznanje imaju od vlastite zajednice i porodice. Negiraju im se mnoga osnovna prava, ili im je ograničen pristup osnovnim potrebama kao što su obrazovanje i zdravlje. Polako se razvija sve veća svijest i briga o Romima. Na međunarodnom nivou, Međunarodna unija Roma (International Romany Union) je najreprezentativnija politička romska organizacija, sa konsultativnim statusom u raznim tijelima Ujedinjenih nacija. Evropski centar za prava Roma, sa sjedištem u Budimpešti, glavna je međunarodna romska organizacija za ljudska prava, aktivna u podizanju javne svijesti, nadgledanju i odbrani ljudskih prava Roma.

Osobe sa posebnim potrebama i hendikepirani

Onesposobljenje je definisano kao stanje koje onesposobljava, kao rezultat bolesti, povrede ili fizičkog hendikepa; izraz se takođe koristi kao pojam pravne diskvalifikacije ili nesposobnosti.

Pojam „osobe s posebnim potrebama” podrazumijeva veliki broj različitih funkcionalnih

„Cigane treba goniti ognjem i mačem.”

Španski zakon, osamnaesti vijek

„Osobe sa hendikepom imaju pravo na nezavisnost, društvenu integraciju i učešće u životu zajednice.”

Član 15 Revidirane evropske socijalne povelje

ograničenja, koja se javljaju u svakoj populaciji i u svakoj zemlji svijeta. Ljudi mogu imati umanjenu fizičku, intelektualnu ili čulnu sposobnost, iz medicinskih razloga ili zbog mentalnih oboljenja. Takva ograničenja, stanja ili oboljenja mogu biti privremene ili trajne prirode.

Pojam „hendikep“ znači gubitak ili ograničenje mogućnosti za učestvovanje u životu zajednice na način ravnopravan s ostalima. Pojam opisuje i odnos između osobe sa hendikepom i okruženja.

Oba pojma su zaista adekvatna, no konotacije koje nose mogu biti različite.

? Kako ljudi učestvuju u aktivnostima vaše organizacije?

Procjenjuje se da 10% svjetske populacije posjeduje neko onesposobljenje. To bi značilo da od skoro 800 miliona stanovnika, koji žive u 46 zemlje članice Vijeća Evrope, nekih 80 miliona ima neko onesposobljenje. Uprkos napretku koji je posljednjih godina postignut u brojnim područjima, u Evropi se mnoge hendikepirane osobe i danas susreću sa preprekama u pogledu jednakih mogućnosti i punog učešća u životu zajednice: nizak nivo obrazovanja i stručnog treninga; visok stepen nezaposlenosti; niski prihodi; prepreke u fizičkom okruženju; socijalna isključenost; netolerancija, klišeji i stereotipi; direktna ili indirektna diskriminacija; nasilje, bolesnički tretman i zlostavljanje.⁵ Prema anketi Eurobarometra, u 2001 godini, 97% intervjuisanih osoba misli da nešto treba učiniti kako bi se osigurala bolja integracija osoba s posebnim potrebama u društvo⁶.

Ključni datumi

10. oktobar

Svjetski dan mentalnog zdravlja

3 decembar

Međunarodni dan osoba sa invaliditetom

U Evropskoj uniji, većina organizacija koje su aktivne u promociji prava osoba sa hendikepom čine dio Evropskog foruma osoba sa hendikepom (EDF). U Savjetu Evrope, akcije i politiku koordinira Generalni direktorat za socijalnu koheziju.

Evropska unija je 2003. proglasila evropskom godinom osoba sa hendikepom.

Što žele osobe sa invaliditetom?

„Ništa posebno, ništa neobično. Mi želimo da smo u stanju pohađati škole u susjedstvu, koristiti javnu biblioteku, ići u bioskop, voziti se autobusom, ići u kupovinu u centra grada, posjetiti prijatelje u gradu ili u zemlji. Želimo da smo u stanju otići na biračko mjesto u našem susjedstvu i glasati kada i svi ostali, na izborni dan. Želimo biti u stanju da se vjenčamo. Želimo biti u stanju da radimo. Želimo biti u stanju da zarađujemo za našu djecu. Želimo visokokvalitetnu medicinsku njegu, koju ćemo moći sebi da priuštimo. Želimo da nas vide kao stvarne osobe, kao dio društva, ne nešto što treba sakrivati, sažaljevati ili čemu treba davati milostinju.“ Adrienne Rubin Barhydt, 10. april, 1996⁷.

Izvor: www.disrights.org

Homofobija i diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije

Homofobija se može definisati kao odbojnost ili mržnja prema homoseksualcima, ili njihovom stilu življenja ili kulturi, ili uopšte prema osobama drugačije seksualne orijentacije.

U mnogim dijelovima svijeta, osobe drugačije seksualne orijentacije (drugačije od većine)

Ključni datum

7. avgust

Međunarodni dan prava transrodnih osoba i obrazovanja

U izvještaju o seksualnoj diskriminaciji u Poljskoj, koji je predstavljen Evropskom parlamentu u junu 2001, 22% LGBT osoba je izjavilo da su doživjeli fizičko zlostavljanje, a 77% nikada nije prijavilo ove incidente policiji – iz straha od reakcije njihovih porodica i policije⁸.

predstavljaju predmet diskriminacije, koja se proteže od uvreda do pogubljenja. U mnogim zemljama homoseksualna praksa još uvijek se smatra zločinom, a u nekima od njih kažnjava se smrtnom kaznom. Iako je u Evropi postignut napredak u oblasti zakona, mnogi još uvijek homoseksualizam smatraju bolešću, psihičkim poremećajem ili neprirodnim ponašanjem.

Homoseksualnosti se pridaju različita značenja. Navodimo neke osnovne definicije.

- Biseksualac – odnosi se na osobu koju privlače osoba/e i istog i suprotnog pola.
- Gej je izraz koji se koristi za homoseksualnog muškarca. U nekim krugovima on obuhvata i homoseksualne žene (lezbijke).
- Homoseksualac je izraz koji se odnosi na osobu koju privlače samo osobe istog pola.
- Heteroseksualac je izraz koji se odnosi na osobu koju privlače samo osobe suprotnog pola.
- Lezbijka je izraz koji se odnosi na ženske homoseksualce, tj. ženu koju privlače druge žene.
- Transseksualac je izraz koji se obično odnosi na osobu sa drugačijim polom od onog biološki datog (tj. muškarac u tijelu žene i obratno).
- LGBT je skraćenica od lezbijka, homoseksualac, biseksualac i transseksualac.

Živjeti kao LGBT osoba u Evropi danas može biti relativno lako (u većim gradovima zapadne Evrope, sa vrlo razvijenim supkulturama, barovima, klubovima i organizacijama), relativno teško (u manjim gradovima zapadne Evrope i velikom dijelu centralne Evrope, gdje se stavovi prema homoseksualnosti sporo mijenjaju), pa i veoma opasno (zlostavljanje od strane policije i od „normalnih“ ljudi, kao i diskriminatorni zakoni i zločini iz mržnje, svakodnevna su praksa u nekim istočnoevropskim zemljama, kao što su, na primjer: Bugarska, Albanija, Rumunija i Moldavija).

Homoseksualni parovi širom Evrope takođe su žrtve pravne diskriminacije u oblastima kao što su pravo na brak, zasnivanje porodice ili usvajanje djece (drugim riječima, oni ne mogu imati koristi ovog statusa kao heteroseksualni parovi).

? Poznajete li u vašoj zemlji neku slavnu mušku ili žensku osobu homoseksualca?

Ružičasti trougao

Desetine hiljada homoseksualaca je umrlo u nacističkim koncentracionim logorima. Ružičasti trougao i ružičasta boja se obično povezuje sa homoseksualnim pokretima i kulturom, potiče od ružičaste značke koju su homoseksualci morali nositi u nacističkim koncentracionim logorima kao znak „seksualne nenormalnosti“.

„U slučaju homoseksualaca, istorija i iskustvo nas uče da zastrašivanje dolazi ne samo iz siromaštva ili nemoći, nego iz nevidljivosti. To je blaćenje želje, to je dodjeljivanje perverzности i sramote spontanom tjelesnom uticaju, to je zabrana izražavanja ljubavi, to je negiranje punog moralnog građanstva u društvu, zato što si ono što jes i (...)“

Sudija Albie Sachs, *Ustavni sud Južne Afrike*, 1998.⁹

Najveći problem s kojim se suočavaju LGBT mlade osobe je, s jedne strane, diskriminacija od strane nepoznatih osoba – nasilje, zlostavljanje i odbijanje usluga (izbacivanje iz restorana je poznat slučaj). S druge strane, kada neka osoba odluči da se izjasni kao homoseksualna, često postoji problem sa porodicom i prijateljima. Za mnoge ljude, ovo su veoma ozbiljni problemi, i mnogi LGBT mladi odgađaju izjašnjenje o svojoj seksualnoj orijentaciji zbog straha od odbacivanja. U školi, pritisak školskih kolega može biti veoma jak i učiniti život LGBT učenika/ca veoma teškim.

? Treba li muškim i ženskim homoseksualnim parovima dozvoliti da se vjenčaju?

Mladi ljudi su posebno izloženi homofobičnom nasilju i diskriminaciji. Često se moraju nositi sa osjećajem krivice i dubokim u vezi sa svojim seksualnim identitetom, a pritom imaju

strah od odbacivanja ili nerazumijevanja. Negativna „povratna informacija“ koju od društva primaju stavlja ih u težak položaj. Iznad svega, nasilje i zlostavljanje mnoge tjera u depresiju, a ponekad vodi i u samoubistvo.

Vjerska diskriminacija

Različito u Evropi je često najviše vidljiva kao vjerska različito. Većina Evropljana su hrišćani, mada mnogi od njih nijesu aktivni vjernici, ali ova većina „skriva“ mnogo različitosti. Evropa je bila duboko razjedinjena ratovima između katolika i protestanata, kao i prethodnim ratovima između katolika i istočnih pravoslavnih hrišćana. Unutar svake vjeroispovijesti postoje mnogi ogranci sa razlikama koje se laicima često ne mogu opisati, ali su presudne za one koji u njih vjeruju.

Iako hrišćanske vjerske manjine postoje u cijeloj Evropi, one su tokom istorije bile (a u nekim zemljama su još uvijek) diskriminisane. Njihova vjera ili crkva nije „priznata“, ili nema isti status ili prava (na primjer, u obrazovanju) kao „službena“ ili dominantna crkva.

Djelimično zbog procesa evropske integracije i saradnje, razlike među hrišćanskim vjeroispovijestima postale su manje važne u sociopolitičkom smislu. Neki mislioci i političari smatraju da hrišćanstvo treba da bude osnova evropskog identiteta, što je opasan pristup koji zanemaruje milione Evropljana koji nijesu religiozni i, naravno, one koji nijesu hrišćani.

? Koje manjinske religije postoje u vašem gradu ili zajednici? Gdje se oni okupljaju i obavljaju vjerske obrede?

Među nehrišćanskim religijama na tlu Evrope, judaizam je možda ona koja je, kroz istoriju, najviše trpjela. Nakon istjerivanja iz Španije i Portugala u XV vijeku, na primjer, oni koji su ostali nasilno su preobraćeni, ili su morali tajno praktikovati svoju religiju, uz velike opasnosti po život. Predrasude i pogrešno shvatanje jevrejske vjere zasigurno je doprinijelo podsticanju antisemitističkih stavova. To je u istoriji često korišćeno da bi se opravdala diskriminacija i segregacija nad Jevrejima i vjerovatno doprinijelo pasivnoj toleranciji prema holokaustu u nekim predominantno hrišćanskim društvima.

Među ostale važne religijske manjinske zajednice u Evropi hindusi, budisti, bahai, rastafarijanci i siki. Zavisno od zemlje, oni doživljavaju različite oblike diskriminacije. U mnogim slučajevima je vjerska diskriminacija kombinovana sa rasizmom.

Islamofobija

Od nehrišćanskih religija, u Evropi je najprisutniji islam. To je većinska religija u nekim zemljama i regijama na Balkanu i na Kavkazu, po zastupljenosti druga religija u Francuskoj, Njemačkoj i mnogim drugim zemljama, i zapadnim i istočnim.

Nakon strašnog napada na SAD, 2001. godine, prst uperen na muslimane širom svijeta pokazao je koliko su odnosi među zajednicama osjetljivi i koliki je zaista naš osjećaj za toleranciju. Muslimani koji žive na zapadu bili su iznenađeni činjenicom da se ljudi koje su smatrali prijateljima, susjedima i sugrađanima mogu odjednom promijeniti, kriviti njih za napade na Svjetski trgovački centar i u želji za osvetom čak napadati nedužne ljude, žene i djecu. Posebnu zabrinutost izaziva saznanje da je u SAD-u i Evropi napadnut jedan broj pokrivenih žena.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, Jehovini svjedoci su slati u koncentracione logore zato što su odbijali da služe u njemačkoj vojsci.

„Svako ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere; ovo pravo uključuje i pravo na promjenu vjere ili vjerovanja, i slobodu da se, bilo samostalno ili u zajednici sa drugima, u javnosti ili privatno, izražava svoja religija ili vjerovanja u poštovanju, podučavanju, praktikovanju i proslavi svetkovina.“

Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 9.1.

? Kakvu sliku vi imate o islamu?

Islamofobija doslovno znači strah od islama, muslimana i stvari koje se odnose na njih, što nije novi fenomen. To je, u stvari, stari oblik predrasuda koje su tek nedavno postale predmet rasprave i to, usljed razornog dejstva koji islamofobije ima na živote muslimana, posebno onih koji žive u manjinskim zajednicama.

Sadašnja situacija posljedica je jakih i duboko ukorijenjenih predrasuda prema islamu, u većini evropskih društava. Neki od najčešćih oblika su nedostatak zvaničnog priznanja (islama) kao religije, nedozvoljavanje izgradnje džamija ili nepružanje sredstava, podrške muslimanskim vjerskim grupama ili zajednicama.

Neznanje o islamu je glavni razlog islamofobije. Islam se često povezuje samo sa terorizmom i ekstremizmom. U stvari, islam je religija koja, kao i mnoge druge, propovijeda toleranciju, solidarnost i ljubav prema drugima.

? Što se može učiniti u vašoj organizaciji ili školi da se poveća razumijevanje drugih religija i znanje o njima?

Jedna od najčešćih predrasuda o islamu njegova je takozvana „inkompatibilnost“ sa ljudskim pravima. Ova se predrasuda često oslanja na realnosti zemalja gdje je islam većinska religija, uglavnom arapskih zemalja. Odsustvo demokratije i rasprostranjeno kršenje ljudskih prava navode se kao primjeri ove „inkompatibilnosti“. Predrasude leže u tome što se islam smatra jedinim odgovornim za ovakvu situaciju, dok, u stvari, većina tih režima jednostavno nijesu demokratski.

Primijenjeno na hrišćanske zemlje, mogli bismo da zaključimo da je hrišćanska religija, na primjer, odgovorna za ranije diktature u Portugalu, Španiji i Grčkoj i da je, prema tome, hrišćanstvo inkompatibilno sa ljudskim pravima i demokratijom.

Mladi su često ponižavani zbog isticanja svoje vjernosti islamu. U nekim zemljama, muslimankama je zabranjeno da pohađaju školu sa maramom na glavi.

Pravni okvir

Brojni međunarodni i regionalni instrumenti odnose se na diskriminaciju – kao opšti pojam, ili se bave nekim njenim posebnim oblicima. Tako, na nivou Ujedinjenih nacija, imamo:

- Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima (1948)
- Međunarodnu konvenciju o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije (1965)
- Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979)
- Deklaraciju o pravima osoba s posebnim potrebama (1975)
- ILO konvenciju (br. 169) o domorodačkim i plemenskim narodima u nezavisnim zemljama (1989).

Unutar Savjeta Evrope, osim kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, u posljednjih par godina napravljena su značajna dostignuća, posebno sa:

- Evropskom poveljom o manjinskim jezicima (1992)
- Konvencijom o učešću stranaca u javnom životu na lokalnom nivou (1992)
- Okvirnom konvencijom o zaštiti manjina (1995)

Dodatne informacije

O rasizmu i diskriminaciji

- The European Commission against Racism and Intolerance of the Council of Europe, www.coe.int/ecri
- La Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisemitisme (LICRA), France, www.licra.org
- SOS Racisme (France), www.sos-racisme.org
- UNITED for Intercultural Action-the European Network against nationalism, racism, fascism and in support of migrants and refugees, www.xs4all.nl/~united
- The European network against racism, www.enar-eu.org/
- The Internet Anti-racism Centre in Europe, www.icare.to/
- The European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), www.eumc.eu.int
- Minorities of Europe (MoE), www.moe-online.com
- Young Women from Minorities (WFM), www.wfmonline.org

O Romima

- The European Roma Rights Centre (ERRC), www.errc.org
- Union Romani (Spain), www.unionromani.org
- Patrin Web Journal, www.geocities.com/Paris/5121/patrin.htm

O osobama sa invaliditetom

- The World Institute on Disability (WID), www.wid.org
- The European Disability Forum, www.edf-feph.org

O imigrantima i izbjeglicama

- The United Nations High Commissioner for Refugees: www.unhcr.org
- The portal for the promotion and protection of the rights of migrants, www.december18.net
- Association des Travailleurs Magrébins en France, www.atmf.org
- SOLIDAR, www.solidar.org
- The European Council on Refugees and Exiles, www.ecre.org

O religiji

- The United Religions Initiative, www.uri.org
- Bahá'í Faith (site of Bahá'í World), www.bahai.org
- On Islam – site of the Islam 21 Project, www.islam21.net
- The Forum against Islamophobia and Racism (UK), www.fairuk.org
- The Sikhism home page, www.sikhs.org
- Hindu Resources on-line, www.hindu.org
- The World Council of Churches, www.wcc-coe.org
- Catholic Church – The Holy See website, www.vatican.va
- Eastern Orthodox Churches, www.orthodoxinfo.com

- Russian Orthodox Church, www.russian-orthodox-church.org.ru
- Shamash: Jewish Network information and discussion on the Internet, <http://shamash.org/about.shtml>

O antisemitizmu

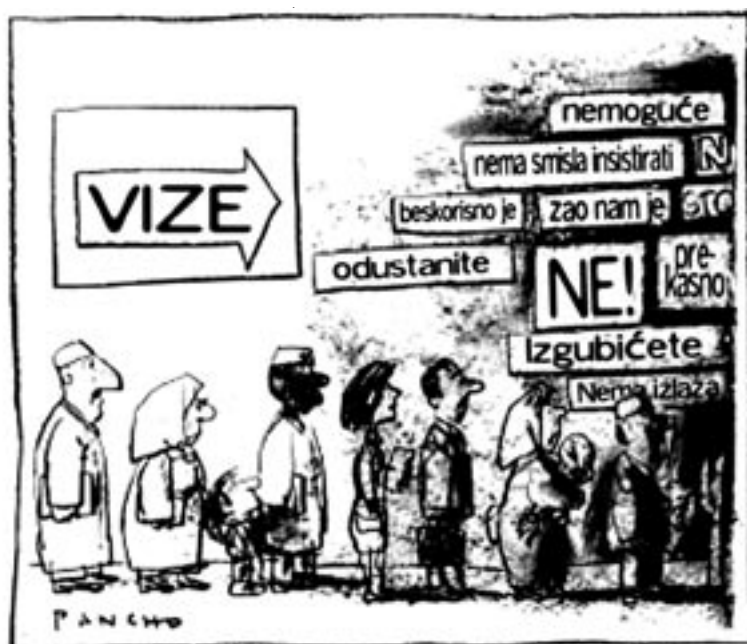
- Antisemitism and Xenophobia Today, www.axt.org.uk
- The Anti-Defamation League, www.adl.org
- The World Jewish Congress: www.wjc.org.il

O pitanjima homoseksualnosti

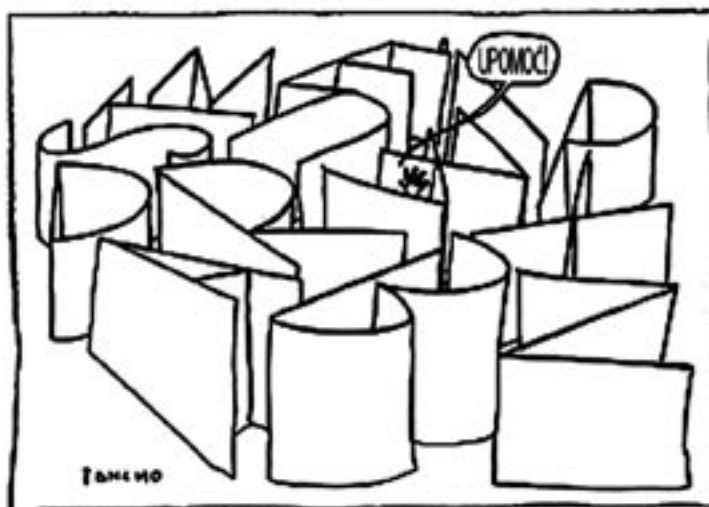
- The International Lesbian and Gay Association, www.ilga.org
- The Institute for Lesbian and Gay Strategic Studies, www.iglss.org
- „Facts on sexual orientation and sexual prejudice“, <http://psychology.ucdavis.edu/rainbow>
- The International Lesbian and Gay Youth Organisation (IGLYO), <http://www.iglyo.net/>

Izvori

1. Alaux, J.P., Bach, J., Benot, Y., et Al., *Égalité sans frontiere: les immigrés ne sont pas une marchandise*, Les notes de la Fondation Copernic, Haut Conseil de la Coopération Internationale, Éditions Syllepses, Paris, 2001.
2. Brander, P., Cardenas, C., Gomes, R., Vicente Abad, J, Taylor, M., *Education pack „all different – all equal“*, Council of Europe European Youth Centre Strasbourg, 1995.
3. *Crimes of Hate, Conspiracy of silence*, Amnesty International, London 2001.
4. Liégeois, J-P, Roma, *Gypsies, travellers*, Council of Europe Press, Strasbourg, 1994.
5. Ohana, Y., *Participation and citizenship – Training for minority youth projects in Europe*, (ed.), Council of Europe Publishing, 1998.
6. Patrin Web Journal (www.geocities.com/Paris/5121/).
7. Symonides, J., Ed., *The struggle against discrimination*, A collection of international instruments adopted by the United Nations System, Unesco, Paris, 1996.
8. Taguieff, P.-A., *La force du préjugé*, Gallimard, Paris, 1987.
9. *Xenophobia in a European context*, Mind and human interaction, Vol. 9, No.1, University of Virginia, 2001.

Obrazovanje

Pravo na obrazovanje kao ljudsko pravo

U jednom slučaju Evropskog suda za ljudska prava pravo na obrazovanje je definisano kao „pravo pristupa obrazovnim institucijama koje postoje u dato vrijeme” i pravo na uživanje koristi od stečenog znanja, što znači pravo na službeno priznanje završenih studija²⁵.

„Obrazovanje nije samo način zarađivanja za život ili instrument sticanja bogatstva. To je uvođenje u život duha, obuku ljudske duše u traženju istine i praktikovanju vrijednosti!”
Vijaya Lakshmi Pandit

Obrazovanje

„... je ljudsko pravo i samo po sebi, i nužno znači ostvarenje ostalih ljudskih prava. Kao pravo na osnaživanje, obrazovanje je primarni pokretač pomoću kojeg ekonomski i socijalno marginalizovane osobe, odrasli i djeca, sebe mogu izvući iz siromaštva i dobiti sredstva za puno učešće u svojim zajednicama. Obrazovanje ima vitalnu ulogu u osnaživanju žena, zaštiti djece od eksploatacije, opasnog rada i seksualnog iskorišćavanja, u promovisanju ljudskih prava i demokratije, zaštiti životne sredine i kontroli rasta populacije. Obrazovanje se sve više priznaje kao jedna od najboljih investicija koju država može napraviti. Ali značaj obrazovanja nije samo praktičan: dobro obrazovani, prosvijećeni i aktivni umovi, sposobni da slobodno i daleko maštaju, jedna su od radosti i nagrada ljudskog postojanja.”²⁶

O pravu na obrazovanje govore sljedeći međunarodni instrumenti za zaštitu ljudskih prava:

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (čl. 26)
- Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (čl. 2 Protokola br. 1)
- Konvencija o eliminaciji svih obika diskriminacije žena (čl. 10)
- Konvencija o pravima čovjeka i naroda (čl. 17)
- Protokol iz San Salvadora na Američku konvenciju o ljudskim pravima (čl. 13)
- Međunarodni pakt o ekonomskim i kulturnim pravima (čl. 13 i 14).

Interesantno je napomenuti da je član 13 najduža odredba u Paktu i ujedno najobuhvatniji član o pravu na obrazovanje u međunarodnom pravu o ljudskim pravima.

Povezane aktivnosti

- „Rječnik globalizacije”
- „Dječja prava”
- „Obrazovanje za sve”
- „Neka se svaki glas čuje”
- „Put u zemlju jednakosti”
- „Odgovor na rasizam”
- „Jezička barijera”

Ključni datumi

8. septembar
Međunarodni dan pismenosti

5. oktobar
Svjetski dan učitelja

Koji su trenutni izazovi u oblasti obrazovanja?

Komisija UNESCO-a je 1996. godine formulisala sedam glavnih poteškoća sa kojima s svijet suočava i koje utiču na obrazovanje:

1. neusklađenost između globalnog i lokalnog;
2. neusklađenost između univerzalnog i individualnog;
3. neusklađenost između tradicije i modernog;
4. neusklađenost između duhovnog i materijalnog;
5. neusklađenost između dugoročnih i kratkoročnih ciljeva;
6. neusklađenost između takmičenja i ravnopravnosti u mogućnostima
7. neusklađenost između velikog širenja znanja i sposobnosti ljudskih bića da ga usvoje.

UNESCO je naglasio ono što nazivaju „četiri stuba učenja“, kao strategiju koja nam može pomoći u suočavanju sa ovim izazovima i u njihovom rješavanju:

1. *Učenje za suživot* – detaljnije, ovo znači da obrazovanjem kod učenika/ca treba razvijati sposobnosti i vještine neophodne za: prihvatanje međuzavisnosti sa drugim ljudima; upravljanje sukobima; rad sa drugima i zajedničko planiranje ciljeva i budućnosti; poštovanje pluralizma i različitosti (polne, etničke, vjerske i kulturne); aktivno učešće u životu zajednice.
2. *Učenje za znanje* – ovo znači da obrazovanje treba da pomogne učenicima/ama da steknu instrumente znanja: suštinska obrazovna sredstva komunikacije i usmenog izražavanja, pismenosti, matematičke pismenosti i rješavanja problema; da dobiju i šire opšte znanje, kao i dublje poznavanje nekoliko oblasti; da razumiju prava i odgovornosti; i najvažnije, da nauče kako da uče.
3. *Učenje za akciju* – obrazovanjem treba pomoći učenicima/ama da steknu profesionalne vještine i društvene i psihološke sposobnosti koje će im omogućiti da u različitim životnim situacijama donose odluke na osnovu dobre obaviještenosti, da funkcionišu u društvenim i radnim odnosima, da učestvuju na lokalnim i globalnim tržištima, da koriste tehnološka sredstva, da ispune osnovne potrebe i poboljšaju kvalitet svoga života, kao i života drugih.
4. *Učenje za postojanje* – obrazovanjem treba doprinijeti razvoju ličnosti i omogućiti ljudima da postupaju s većom autonomijom, prosuđuju, kritički misle i imaju ličnu odgovornost. Njegov cilj treba da bude razvoj svih aspekata ljudskih potencijala, na primjer: memorije, rasuđivanja, osjećaja za estetiku, duhovnih vrijednosti, fizičkih mogućnosti i komunikacijskih vještina; zdravog životnog stila, uživanja u sportu i rekreaciji; cijenjenja svoje kulture; posjedovanja etničkog i moralnog kodeksa; sposobnosti čovjeka da govori u svoje ime i da se odbrani; otpornosti.

Komplementarne uloge formalnog i neformalnog obrazovanja

Dva su glavna pojma integrisana u evropsku obrazovnu politiku: vizija *doživotnog učenja i društvo koje uči*. Riječ je o ideji zajednice u kojoj se ljudima tokom cijelog života nude različite prilike za razvoj sopstvenih sposobnosti. Važno je istaći ne samo ulogu formalnog obrazovanja nego i prilike koje nudi neformalno obrazovanje, što se odnosi na programe van formalnog sistema obrazovanja. Te programe često vode nevladine organizacije, među kojima i omladinske organizacije. One mogu pokriti široko polje raznih tema i različitih metodologija, a

„Ako mislite da je obrazovanje skupo, probajte neznanje.“

Nepoznati autor

koristeći fleksibilne pristupe, mogu uključivati i načine za opismenjavanje i sticanje drugih vještina miliona djece i odraslih kojima se negira pristup formalnom obrazovnom sistemu i koji su nepismeni.

? Možete li nabrojati neke primjere neformalnih obrazovnih programa u vašoj zajednici?

U Evropi, 20. vijeka javne ili državne škole su postale glavne ustanove za masovno obrazovanje, a formalno obrazovanje je široko prihvaćeno.

U proteklih par decenija, ovaj trend je doveo do sve većih budžetskih sredstava za osnovno obrazovanje; zakonodavstvo koje uvodi obavezno školovanje, kao i široke prisutnosti obrazovnih i razvojnih pitanja u svim vrstama medija.

Stručnjaci u oblasti obrazovanja govore o značaju „prevazilaženja granica“ između formalnog i neformalnog obrazovanja, promovišući komunikaciju i saradnju koja će pomoći u sinhronizaciji obrazovnih aktivnosti i okoline u kojoj se uči, s ciljem da se učenicima pruži koherentan skup mogućnosti.

„Obrazovanje kao jedno od osnovnih sredstava koja su dostupna za njegovanje dubljeg i skladnijeg oblika razvoja čovjeka, a prema tome i za smanjenje siromaštva, isključivosti, neznanja, ugnjetavanja i rata.“²⁷

Uloga evropskih omladinskih organizacija

Na evropskom nivou, omladinske organizacije su pronašle načine da se čuje i njihov glas po pitanju obrazovanja. Isto su učinile i učeničke organizacije, kao što su Nacionalna unija studenata u Evropi (ESIB) i Organizacioni biro unije učenika evropskih škola (OBESSU). To su najznačajnije evropske učeničke organizacije i udruženja, a aktivne su u opštem srednjem i stručnom obrazovanju. Ove organizacije olakšavaju razmjenu informacija, iskustava i znanja između nacionalnih učeničkih organizacija i snažno doprinose javnim diskusijama o novim trendovima unutar formalnih obrazovnih sistema u Evropi.

? Do koje mjere obrazovni sistem uopšte odgovara na postojeće izazove?

Kako svijet postaje složeniji, tako je i školski sistemi šire, i po veličini i po složenosti. Broj djece u ovim sistemima rastao je vjerovatno brže nego što raste populacija: ukupan upis u osnovnu školu u zemljama u razvoju sa 50% u 1970, postao je na 76% u 1990, te na 82% u 1995. godini. Većina sistema se proširila kako bi sistematičnije nego ranije pokrila predškolski uzrast djece, adolescente i odrasle.

Stopa pismenosti u zemljama u razvoju takođe je porasla – sa 43% u 1970, na 65% u 1990, te na više od 70% u 1995. Takav rast je uveliko rezultat poboljšanja kvaliteta obrazovanja, uz više pažnje vlada i međunarodnih zajednica prema školstvu i stalnom vrednovanju školovanja od strane porodica. Obrazovanje je samo po sebi vrijedno i smatra se lijekom za svakodnevne izazove sa kojima se suočavaju porodice.

Međutim, nasuprot ovoj slici, u mnogim zemljama postoje pokazatelji stagnacije upisa u škole. Neki stručnjaci ukazuju na tu pojavu u periodu od posljednjih dvadeset godina.

„Stopa porasta upisa u osnovne, srednje i više škole u padu je u većini zemalja. Stopa porasta javne potrošnje na obrazovanje, kao dio domaćeg bruto proizvoda (BDP), takođe je usporena u svim grupama zemalja.“²⁸

Globalizacija

Ključni elementi globalizacije, kao što su selektivna liberalizacija trgovine, sposobnosti kompanija da prenose svoje poslove širom svijeta i izbjegavanje poreza, predstavljaju prijetnju dugoročnom finansiranju obrazovanja. Poreski problemi se odražavaju na vladino finansiranje obrazovanja. U slučaju Gane, vlada je bila u stanju da kroz poreze prikupi i 2% nacionalnog bruto proizvoda (BNP). Ako dođe do gubitka od samo 10% od poreskih prihoda – tj. 1,2% od BNP – osnovno obrazovanje bi izgubio skoro polovinu svog budžeta. Zaštita kapaciteta za prikupljanje prihoda je, prema tome, od vitalnog značaja za ostvarivanje napretka prema cilju univerzalnog osnovnog obrazovanja.²⁹

U mnogim zemljama centralne i istočne Evrope ekonomski oporavak još uvijek nije realnost. Kakve su posljedice za obrazovanje?

„Decentralizacija društvene potrošnje imala je snažno dejstvo na dostupne resurse za obrazovanje (Poljska, 1999; Ruska Federacija 1999; Rumunija 1999). Nekoliko zemalja centralne Evrope je prije 1990. godine uvelo veću decentralizaciju obrazovnog finansiranja i upravljanja, ali u ostatku regije tek su u toku naponi da i odgovornost bude premještena sa centralne vlade na lokalni nivo.

Dakle, lokalnoj vladi je data veća odgovornost u obezbjeđivanju obrazovanja od predškolskog do srednjoškolskog nivoa. U mnogim slučajevima, samim školama su dodijeljene prilične nadležnosti. Što se tiče odgovornosti u potrošnji, regije su obično odgovorne za većinu utrošenog za obrazovanje, a u nekim zemljama povećavaju se razlike u sposobnosti različitih regijada finansiraju obrazovne programe (Poljska 1999).

U nekim slučajevima, lokalne vlasti, posebno u ruralnim područjima, nijesu dobile finansijska sredstva da zadovolje svoje nove odgovornosti, a male su mogućnosti da prikupe dodatna sredstva. Često centralne vlasti još uvijek određuju nastavničke plate (koje predstavljaju najveći dio budžeta za obrazovanje), što školama ostavlja vrlo malo autonomije oko budžetskih odluka.

Odvajanje sredstava za obrazovanje dolazi iz javnog budžeta, koji je uveliko smanjen. U situaciji velikog pada nacionalnog dohotka i smanjenih poreza, državna podrška obrazovanju je u stvarnosti vrlo redukovana.

Uprkos poteškoćama vezanim za proces tranzicije, države su preduzele mnoge konkretne korake u reformi obrazovanja. Ove reforme su fokusirane na zakone o obrazovanju, demokratizaciju nastavnog plana i programa, decentralizaciju vlade i finansija. Međutim, u nekim zemljama, stvarno sprovođenje ovih reformi je usporeno i često otežano.³⁰

Nažalost, dostupni indikatori stanja u obrazovanju u svijetu govore da se za obrazovanje ne izdvajaju dovoljna sredstva. U svijetu ubrzanih promjena, roditelji i mladi dovode u pitanje važnost onoga što škola podučava. Osim toga, previše škola u svijetu karakteriše nedostatak nastavnika/ca, neefikasno korišćenje nastavnog vremena i nedovoljno praćenje interesa i sposobnosti svakog pojedinačnog učenika. Uopšte ne iznenađuje što u takvim školama, gdje djeca mogu dobiti malo korisnog znanja, a mnogo vremena troše na učenje napamet, mnogi odbijaju ono što im obrazovni sistem nudi. Među onima koji nastave da se školuju, mnogi ne steknu osnovne vještine u analiziranju i primjeni onoga što su naučili u školi – na zadatke koji su bitni u životu.

Stručnjaci Savjeta Evrope su ukazali na postojanje tri posebno ranjive grupe mladih unutar obrazovnog sistema:

„Korijeni obrazovanja su gorki,
ali su plodovi slatki.“

Aristotel

1. oni koji dolaze iz porodica koje su u ekonomski nepovoljnom položaju;
2. oni čiji roditelji imaju ograničeno obrazovno iskustvo;
3. etničke manjine, imigranti i oni koji nemaju stalno prebivalište.

? Možete li identifikovati još neke grupe, koje nijesu pomenute na ovoj listi, a koje su posebno ranjive u vašoj zajednici?

U mnogim dijelovima svijeta u porastu je skepticizam u odnosu na formalne, uniformne sisteme obrazovanja. Ljudi vide sve veće razlike i praznine – u cjelini, kvalitetu, postignućima i njihovom ovjeravanju – a to dovodi do „krize povjerenja“ u javno školstvo širom svijeta.

Kada bi djeca u osnovnoj školi dobijala osnovno obrazovanje dobrog kvaliteta u trajanju od najmanje četiri godine, problem nepismenosti bio bi riješen u periodu od jedne generacije. Ipak, podaci su obeshrabrujući:

1. 125 miliona djece osnovnoškolskog uzrasta ne pohađa školu; većina su djevojčice.
2. Dodatnih 150 miliona djece krenu u osnovnu školu, ali prekinu prije završetka četvorogodišnjeg školovanja. Većina njih napusti školu prije nego što stekne osnovne vještine pismenosti.
3. U većem dijelu podsaharske Afrike i južne Azije, djeca mogu očekivati da im se obezbijedi oko 4 do 7 godina obrazovanja. U industrijalizovanim zemljama oni mogu očekivati 15 do 17 godina.
4. 870 miliona ljudi je nepismeno, 70% od toga su žene.

? Možete li nabrojati razloge zbog kojih je tako veliki procenat nepismenih žena?

Prije pedeset godina, Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, proglašeno je slobodno i obavezno obrazovanje kao osnovno ljudsko pravo. Konvencija o pravima djeteta (1990.godine), koju su potpisale sve, osim dvije svjetske vlade, ponovo je potvrdila ovo pravo kao zakonsku obavezu.

Otada su data su mnoga obećanja i preuzete obaveze na visokom međunarodnom nivou za ispunjenje ovog osnovnog ljudskog prava.

Razvijene zemlje su se više puta obavezivale na veću saradnju, kako bi postigle ciljeve koji su postavljeni na međunarodnim samitima tokom 90-ih. Godine 1990. svjetske vlade su se sastale na Svjetskoj konferenciji za obrazovanje za sve, koja je održana u Jomtien, na Tajlandu. Tada je postavljen cilj da, tokom decenije, svoj djeci svijeta bude pružena prilika za pun razvoj njihovih sposobnosti. Ova obaveza podrazumijeva univerzalni pristup dobrom kvalitetu osnovnog obrazovanja i kraj rodne neravnopravnosti.

Najnoviji rok koji su države i šefovi vlada ustanovili kao svoju obavezu za postizanje ciljeva univerzalnog osnovnog obrazovanja jeste 2015. godina. Prema sadašnjim kretanjima, čak i ovaj manje ambiciozan cilj biće nedostižan. Ako svjetske vlade ne uspiju sada da djeluju, 2015. godine 75 miliona djece biće lišeno osnovnog obrazovanja.

Na posljednjem svjetskom samitu o obrazovanju (Dakar, 2000) naglašeno je:

„Obrazovanje je osnovno ljudsko pravo. To je ključ za održivi razvoj, mir i stabilnost unutar i između zemalja i stoga je neophodno za djelotvorno učešće u društvu i ekonomiji dvadeset i prvog vijeka.“

„Mi se rađamo slabi, potrebna nam je snaga; bespomoćni, i treba nam pomoć; naivni, treba nam razlog. Sve što nam manjka na rođenju, sve što nam treba kada dođemo na nivo čovjeka, dar je obrazovanja.“

Jean-Jacques Rousseau

„Obrazovanje je bolji čuvar slobode od vojske.“

Edward Everett

Izvori

1. Building Bridges for Learning, Youth Forum, Bruxelles, 1999.
2. Education for All – country reports, 2000. <http://www2.unesco.org>.
3. Education Now Campaign, Oxfam www.caa.org.au/oxfam/advocacy/education.
4. European Youth Trends 2000. Council of Europe, 2001.
5. Learning: The treasure within, Unesco, Paris, 1996.
6. World Education Report www.unesco.org.

Životna sredina

„Ako pustinje rastu, šume nestaju, nehranjenost je sve veća, a ljudi u urbanim sredinama žive u veoma lošim uslovima, to nije zbog nedostatka resursa nego zbog vrste politike koju sprovode naši vladari, naša elitna grupa. Negiranje prava i interesa ljudi nas guraju u situaciju gdje je jedino siromaštvo ono koje ima prosperitetnu budućnost u Africi... Samo slobodan narod, ljudi koji imaju prava, koji su odrasli i odgovorni građani, mogu učestvovati u razvoju i zaštititi životne sredine.“

*Govornik na WECD-a,
Javno izlaganje, Najrobi, 23.
septembar 1986.*

Pitanja životne sredine, bilo da se radi o pustinji ili o nekom gradskom području, nije moguće razdvojiti od ljudi i pitanja ljudskih prava, posebno onih o socijalnoj pravdi i razvoju. Ovo nije istina samo u Africi nego i bilo gdje drugo, uključujući i Evropu. Životna sredina i ljudi imaju dvosmjerni odnos: sve ljudske aktivnosti utiču na okolinu i okolina utiče na ljudski život. Dobar primjer je „efekat staklene bašte“. Tri stotine godina korišćenja nafte, uglja i plina u industrijama širom svijeta značajno je doprinijelo globalnom zagrijavanju. Posljedice katastrofalnih klimatskih događaja, kojima smo svjedoci u posljednje četiri godine, odrazile su se na sve ljude na planeti. Međutim, ljudi u bogatijim zemljama, na sjeveru, koji su i najveći krivci za emisije ugljen-dioksida, u mogućnosti su da se bolje zaštite od „prirodnih katastrofa“ nego oni koji žive u zemljama na jugu. Ovo su pitanja pravde pa, prema tome, i ljudskih prava.

Neki primjeri veza između životne sredine i ljudskih prava:

- poljoprivredna zemljišta, minirana za vrijeme ratova, koja ostaju stalna prijetnja ljudskoj sigurnosti;
- ljudi su usljed siromaštva prisiljeni da uzgajaju usjeve na već iscrpljenoj zemlji, što dovodi do isušivanja i još većeg siromaštva;
- nesreća u Baia Mare, koja je uzrokovala zagađenje cijanidom prvo rijeke Szamos, onda i Tise, i na kraju Dunava.

Povezane aktivnosti

- „Makah i lov na kitove“
 - „Mreža života“
 - „Naslovna strana“
 - „Naše budućnosti“
 - „Priča o dva grada“
 - „Vrt za noć“
- „Živjeti u savršenom svijetu“

Životna sredina – naša baza

Mi koristimo životnu sredinu, koja nas snabdijeva sirovinskim materijalima za razvoj, a takođe je koristimo i kao kantu za otpatke. Istovremeno, da bismo održali život, životna sredina nam mora pružiti stabilne temperature, kiseonik u vazduhu i čistu vodu. Mi živimo na ograničenoj planeti, gdje je sve međusobno povezano, kroz lanac ishrane, vodu i cikluse stijena. Izvjesna prirodna elastičnost postoji, ali ozbiljno remećenje ovih ciklusa, na primjer zagađivanjem, neodgovarajućim procesima na farmama, projektima navodnjavanja ili prekomjernog ribarenja, narušava ravnotežu. Černobiljska katastrofa u Ukrajini, izumiranje

stabala u Švarcvaidu u Njemačkoj, stvaranje pustinje u južnoj Španiji, kravlje ludilo u Britaniji, isušivanje Aralskog mora u Uzbekistanu i projekat za branu u Ilisu u Turskoj – primjeri su kako ljudi u procesima razvoja oštećuju bazu životne sredine, neophodnu za sve ekonomske aktivnosti i za sam život.

? Možete li identifikovati lokalne primjere? Na primjer, kakav uticaj ima izgradnja puteva, industrijskog rudarstva ili neki drugi razvojni projekti koji se dešavaju u blizini mjesta gdje živite na životnu sredinu?

Ideja održivog razvoja

Godine 1989, Komisija Ujedinjenih nacija za životnu sredinu i razvoj (WCED), takođe nazvana i Izvještaj Brundtland, promovise princip *održivog razvoja*, koji se definiše kao „razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja sposobnosti i budućih generacija da zadovolje svoje potrebe“. Ovo je 1992. propraćeno Deklaracijom iz Ria, koja glasi: „Ljudska bića su središte brige za održivi razvoj. Ona imaju pravo na zdrav i produktivan život u harmoniji s prirodom.“

Suštinski i hitan problem jeste kako ukazati na pitanja ljudskih prava u vezi sa siromaštvom, globalizacijom i pravom na razvoj – unutar okvira koji ne uništava životnu sredinu, koja nas održava.

Jedan pristup je djelovanje kroz međunarodne sporazume o specifičnim pitanjima. Na primjer, na Konferenciji Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama u Kyotou, 1997. godine, industrijske zemlje su se obavezale na smanjenje svoje emisije „stakleničkih“ gasova. Bilo je mnogo nagodbi o izuzecima za zemlje u razvoju i mnogo kritike djelotvornosti i pravičnosti konačnog sporazuma.

Alternativni pristup je pristup ljudskih prava koji će osigurati da principi pravde i jednakosti budu centar svih dogovora. Neki ljudi tvrde da su pitanja životne sredine već dovoljno obuhvaćena postojećim zakonima o ljudskim pravima, na primjer pravom na imovinu, zdravlje i život. Drugi na različite načine govore o novim ili „nastajućim“ pravima koja se odnose na životnu sredinu.

Postoji ideja da se ljudska prava o životnoj sredini dodaju na listu postojećih ljudskih prava. Na primjer, u Nacrtu deklaracije o principima ljudskih prava i životne sredine, sačinjenom 1994, proglašava se: „Sve osobe imaju pravo na sigurnu, zdravu i ekološki očuvanu životnu sredinu. Ovo pravo i druga ljudska prava, uključujući građanska, kulturna, ekonomska, politička i socijalna prava, univerzalna su, međusobno zavisna i nedjeljiva.“

Neki, a posebno ekolozi, kritikuju takve zahtjeve za ljudskim pravima o životnoj sredini. Oni se boje da, ukoliko se kao cilj zaštite životne sredine odredi ljudski život i zdravlje, onda će životna sredina biti zaštićena samo u funkciji ljudskog blagostanja i u mjeri u kojoj ga treba zaštititi. Umjesto toga, oni zagovaraju kompletniji pristup ljudskim pravima. Oni kažu da su ljudi dio biosfere (mreža života na zemlji) i da je, prema tome, njihova obaveza prema čovječanstvu nerazdvojiva od njihove dužnosti da zaštite životnu sredinu. Unutar šireg okvira, zahtjevi ljudskih prava treba da uzmu u obzir suštinske vrijednosti i potrebe budućih generacija, kao i konkurentne interese država i naroda.

Neki zastupaju opravdanost ustanovljavanja „prava životinja“ na isti način kao što ljudi imaju ljudska prava.

Svjetske katastrofe⁵²

Katastrofe	1996.	2000.
Uragani	62	99
Poplave	69	153
Suše	9	46

„Pokret za zaštitu životne sredine može opstati samo ako postane pokret za pravdu. Kao čisti pokret za zaštitu životne sredine, on će ili umrijeti ili će preživjeti kao korporativni 'zeleni talas'. Svako ko je iskreni aktivista za zaštitu životne sredine ne može podnijeti takvu ulogu. Ali ona ima neograničene mogućnosti kao pokret zasnovan i na zaštiti životne sredine i na pravdi.“

Vandana Shiva

Ekološka ljudska prava mogu se shvatiti kao proizvod globalne situacije životne sredine. Ona su proizvod našeg vremena, kao što su i politička i građanska prava bila proizvod historijskih događaja u ranijim vremenima.

Ekološka ljudska prava

Ekološka ljudska prava mogu se shvatiti kao proizvod globalne situacije životne sredine. Ona su proizvod našeg vremena, kao što su i politička i građanska prava bila proizvod historijskih događaja u ranijim vremenima.

Diskutuje se o još jednom putu napretka, a to je koncept ekoloških ljudskih prava. Ovaj pristup pokušava pomiriti filozofiju ljudskih prava sa ekološkim principima. U domenu ljudskih prava (kao što je ljudsko dostojanstvo, sloboda, imovina i razvoj) mora se uvažiti činjenica da pojedinci funkcionišu ne samo u svom političkom i društvenom, nego i u svom prirodnom okruženju. Svaki pojedinac treba da zna i poštuje suštinsku vrijednost prijatelja – drugog čovjeka. No, on takođe treba da poštuje suštinsku vrijednost drugih prijateljskih bića (životinja, biljaka i eko-sistema).

Jedan od najvećih izazova s kojima se danas suočavaju nastavnici i oni koji rade sa omladinom jeste obrazovanje koje počiva na dvojnog konceptu poštovanja ljudskog dostojanstva i suštinske vrijednosti života, kao i učenju kako da se živi saglasno tome. Drugim riječima, mladi treba da nauče da „misle globalno, a djeluju lokalno“ i da pronađu nove životne stilove koji će biti održivi u budućnosti.

Učešće omladine i omladinskih organizacija

Škole, nevladine organizacije i druge institucije u svakoj zemlji pružaju mladima mogućnosti da izgrade aktivan odnos prema pitanjima životne sredine. Na lokalnom nivou, mladi mogu svoje domove, škole i omladinske klubove učiniti naklonjenijim životnoj sredini, kao i učestvovati u lokalnom procesu donošenja odluka. Na regionalnom i državnom nivou, oni mogu uticati na javne rasprave i političke debate, na primjer, pisanjem pisama, predstavljanjem igara i (mirovnim) demonstracijama povodom pitanja koja ih se tiču. Na međunarodnom i globalnom nivou, mladi mogu ostvariti uticaj kroz deklaracije kakva je, npr., Povelja o Zemlji, i kroz međunarodne kampanje kao što je Greenpeace.

Na svim pomenutim nivoima, mladi svoje učešće mogu ostvarivati dopisivanjem preko interneta, kampanjama i globalnim proslavama kao što je Svjetski dan životne sredine i Dan planete Zemlje. Svjetski dan životne sredine, 5. jun, uspostavila je Generalna skupština Ujedinjenih nacija, 1972. godine. Ovaj dan se može proslaviti na više načina, uključujući i

Goldmanova nagrada za životnu sredinu

Goldmanova nagrada za životnu sredinu je najveći program nagrađivanja u svijetu; nagrade se dodjeljuju aktivistima koji rade na zaštiti životne sredine. Oral Ataniyazova je 2000. godine dobila nagradu za rad sa uzbekistanskim zajednicama na koje je uticala kriza Aralskog mora. Ona se usredsredila na obrazovanje, na pitanja medicinske i socijalne pomoći porodicama i na pitanja ljudskih prava žena i djece.

Nagrada je 2001. godine pripala Myrsini Malakou i Gorgios Catsadorakis, koji su radili na spasavanju ugrožene ekologije močvarnog područja Prespe u sjeverozapadnoj Grčkoj. Jedno od njihovih postignuća jeste potpisivanje sporazuma između Albanije, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije i Grčke o uspostavljanju prvog međugraničnog zaštićenog područja na Balkanu, što je oblik mirovne saradnje između ovih zemalja.

okupljanja na ulicama, parade biciklima, „zelene“ koncerte, eseje i školska takmičenjima za najuspješniji poster, sađenje drveća, pokušaje reciklaže i kampanje čišćenja. Svake godine postoji tema na koju se ljudi mogu fokusirati. Primjeri prethodnih tema: „Za život na Zemlji – spasite naša mora“, „Siromaštvo i životna sredina – prekidanje začaranog kruga“, „Djeca i životna sredina“. (www.unep.org.) Obilježavanje Dana planete Zemlje, 22. april, organizuje Mreža Dana planete Zemlje, zajedno sa drugim organizacijama za životnu sredinu i za ljudska prava, na primjer, Sierra Blub i Amnesty International: organizuju se javne akcije – proslave i aktivnosti u znak protesta protiv narušavanja ljudskih prava i životne sredine. www.earthday.net/events/events-europše.stm

Rad Savjeta Evrope

Savjet Evrope je svoj program za životnu sredinu pokrenuo 1961. godine. Njegove aktivnosti na ovom polju koncentrisane su na očuvanje prirode i zemljišta. Program je sada integrisan u rad Odjeljenja za kulturu i kulturno i prirodno nasljeđe Evrope. Rad Odjeljenja odvija se u tri glavna pravca, zacrtana: panevropskom strategijom biološke različitosti i različitosti tla, Konvencijom za očuvanje evropske flore i faune i prirodnih prebivališta (Konvencija iz Berna, 1979) i promocijom svijesti o biološkoj različitosti i različitosti tla.

Informacije i svijest o zaštiti životne sredine prenose se kroz publikacije Savjeta Evrope. Njegova mreža državnih agencija takođe doprinosi promociji očuvanja biološke i zemljišne različitosti.

Međunarodni instrumenti i deklaracije

Iz mnoštva ugovora i drugih instrumenata koji ukazuju i na životnu sredinu i na ljudska prava, a mogu biti korisni, izdvajamo:

1. Evropska povelja o životnoj sredini i zdravlju, 1989.
2. Deklaracija Ujedinjenih nacija o životnoj sredini i razvoju, 1992.
3. Nacrt deklaracije o principima ljudskih prava i životne sredine, 1994.
4. Bizkaia deklaracija o pravu na životnu sredinu, 1999.
5. Povelja o Zemlji, 2000.

Izvori

1. Boye, A. Anderson, MR., *Human Rights Approaches to Environmental Protection: An Overview*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
2. Basermann, K., *Human Rights and the Environment Redefining Fundamental Principles*, www.arbld.unimelb.edu.au
3. *Caring for the Earth*, the World Conservation Union (IUCN), *United Nations Environment Programme (UNEP)*, World Wide Fund for Nature (WWF-UK), www.ciesin.org/IC/iucn
4. The Council of Europe environment programme, www.nature.coe.int
5. The 1994 draft Declaration of Principle on Human Rights and the Environment, www1.umn.edu/humanrts/in7.stree/1994-dec.htm.
6. The Earth Charter initiative, www.earthcharter.org. Worldwatch, www.worldwatch.org.

Ključni datumi

5. juni
Svjetski dan životne sredine

22. april
Dan planete Zemlje

„Spasavanje svijeta leži u ljudskom srcu, u (njihovoj) moći razmišljanja, u ljudskoj krotkosti i u ljudskoj odgovornosti. Mi smo još uvijek pod uticajem destruktivnog i sujetnog vjerovanja da je čovjek sam vrhunac stvaranja, a ne samo dio njega, i stoga je sve dozvoljeno. Mi još uvijek ne znamo kako da postavimo moral ispred politike, nauke i ekonomije. I još uvijek nijesmo sposobni da shvatimo da je jedini pravi oslonac svih naših postupaka – ako će oni biti moralni – odgovornost. Odgovornost je nešto veće od moje porodice, moje zemlje, moje firme, mog uspjeha. Odgovornost poretku postojanja gdje će, i samo tada, ona biti pravedno procijenjena.“

Vaclav Havel

Ravnopravnost polova

Neki osnovni pojmovi

To treba da bude sjajna životna pozicija: biti mlad i imati pred sobom život koji možete planirati i sanjati. To, dakle, treba da bude sjajna životna pozicija, bilo da si mlada žena ili mlad čovjek. U stvarnosti, međutim, mnogi mladi ljudi lišeni su prava da prave planove i da imaju snove, kao i drugih prava koja se odnose na sigurnost i dostojanstvo u životu. U stvarnosti, suštinsku razliku određuje i to da li smo rođeni kao djevojčice ili dječaci. Mnogo je veći rizik kršenja osnovnih prava mladih žena, kao ljudskih bića.

Dok su 70-ih i 80-ih godina prošlog vijeka ženske aktivistkinje govorile o „integraciji žena u razvoj“, 90-ih je naglasak bio na integraciji pitanja roda u razvojnu politiku i planiranje.

Danas se koriste dva termina: „prava žena“ i „ravnopravnost polova“. Što ti pojmovi znače i koja je razlika među njima? Parola „Ljudska ženska prava“ korišćena je da bi se naglasilo da su prava žena – ljudska prava, prava na koja žene imaju pravo jednostavno zato što su ljudska bića. Ova ideja integriše temu žene u pokret ljudskih prava i, u isto vrijeme, integriše principe ljudskih prava u pokrete žena.

Ravnopravnost polova znači jednak nivo moći, učešća i prisutnosti oba pola u svim sferama javnog i privatnog života. O ravnopravnosti polova ne treba misliti kao o suprotstavljanju polnim razlikama, nego kao o suprotstavljanju nejednakostima među polovima. Cilj je promocija punog učešća žena i muškaraca u društvu. Za ravnopravnost polova, kao i za ljudska prava, treba se stalno boriti, štiti ih i ohrabrivati.

Pojam rod odnosi se na socijalno izgrađenu ulogu žena i muškaraca, koja im se dodjeljuje na osnovu pola. Rodne uloge stoga zavise od određenog socio-ekonomskog, političkog i kulturnog konteksta, a na njih utiču i drugi faktori, uključujući i rasu, etnicitet, klasu, seksualnu orijentaciju i dob. Za razliku od biološkog pola, uloge društveno definisanih polova mogu se mijenjati.

„Diskusija o socijalizaciji i stereotipima otkrila je ‘stare’ oblike socijalizacijom stvorenih prostora za nove oblike identiteta i individualnosti. ‘Novi’ oblici socijalizacije osvajaju svoje mjesto, ali oni takođe mogu sadržati stara stereotipna očekivanja i proizvesti slične posljedice kao i prije. Uticaj porodice, škole i radne okoline ne mora više biti tako jak, ali nove informatičke tehnologije i razvoj kulturnih praksi (u muzici, medijima, na televiziji) mogu doprinijeti jačanju socijalne moći muškaraca i održavanju podređenosti žena.“

? Da li je muškarcima lako da usvajaju promjene koje nastaju kao rezultat priznavanja prava žena?

Povezane aktivnosti

- „Hajde da pričamo o seksu“
- „Heroine i heroji“
 - „Ko sam ja?“
 - „Posao i bebe“
- „Put u zemlju jednakosti“
 - „Različite plate“
 - „Domaći poslovi“

Primjeri kršenja prava žena

Nasilje u porodici

Najčešći oblik nasilja nad ženama je nasilje u porodici. Nasilje u porodici je dugo tretirano kao privatna/porodična stvar, u koju država i pravni sistem nijesu imali pravo da se miješaju. Pa, ipak, nasilje u porodici nije samo ugrožavanje fizičke i psihičke dobrobiti žena nego je i direktni napad na njihova ljudska prava, a takođe i krivični prekršaj.

Statistike pokazuju da su osobe koje tuku, napadaju, pa čak i ubijaju žene – najčešće partneri, ili bivši partneri žrtve.

- Između 20% i 50% žena u Evropi (zavisno od toga o kojoj je državi riječ) žrtve su nasilja u porodici.
- Nasilje u porodici utiče na sve sektore društva i sve starosne dobi.
- Nasilje u porodici se javlja u mnogim oblicima i može biti: fizičko, seksualno, psihičko i strukturalno.
- Jedna od pet žena u Evropi trpjela je seksualno nasilje u životu u nekoj mjeri. Starosna dob žrtava – od 2 mjeseca do 90 godina.
- 98% nasilnika su muškarci, od kojih je 50% oženjeno ili živi u zajednici ili u paru.
- 70% silovanja je unaprijed planirano; samo u 3% slučajeva radi se o mentalno neuravnoteženoj osobi.
- Povećava se broj tzv. višestrukih silovanja.
- Statistike pokazuju porast broja slučajeva napada na vrlo mlade djevojke.

„Statistike su užasne, bez obzira na koji dio svijeta se odnose... Nijedna zemlja ili region nijesu pošteđeni nasilja u porodici.“ Tako kaže izvještaj UNICEF-a o nasilju u porodici nad ženama i djevojkama, koji je objavljen 2000. godine i predstavlja prvi pokušaj da se predoči globalna dimenzija ove pojave.

Trgovina ženama i djevojkama

Svake godine, milioni muškaraca, žena i djece žrtve su trgovine ljudima u svijetu, koja se odvija u uslovima ravnim ropstvu. Među njima je više hiljada mladih žena i djevojaka, koje su namamljene, date ili prodate, prinuđene na prisilnu prostituciju i druge oblike seksualnog ropstva. Proces je čak i olakšan globalizacijom i modernim tehnologijama. U osnovne uzroke trgovine ljudima spadaju siromaštvo, nezaposlenost i nedostatak obrazovanja – faktori koji primoravaju ljude da se upuštaju u rizike kako bi poboljšali kvalitet svog života. U industrijski razvijenijim zemljama postoji zabrinjavajući trend – „upotreba jeftine i neprijavljene radne snage, kao i eksploatacija žena i djece u prostituciji i pornografiji“.

O trgovini ljudskim bićima teško se može govoriti kao o novom fenomenu, ali je izvjesno da je prodaja naivnih i očajnih djevojaka i njihovo pretvaranje u seksualno roblje – jedna od kriminalnih radnji koje, na globalnom nivou, bilježe najbrži rast. „Prodaja se odvija između određenih zemalja u razvoju (sjeverne i centralne Afrike, Latinske Amerike i Azije) i zapadnih, određinih zemalja. Međutim, faktor koji najviše začuđuje... jeste porast broja žena i djece koji se u Evropsku uniju prokrijumčare (radi trgovine) iz centralnih i istočnih evropskih zemalja. Procjenjuje se da se svake godine 120 000 žena i djece prokrijumčari/proda u zapadnu Evropu.“ Već nekoliko godina, trgovina ženama i djecom – ljudima uopšte – jedno je od prioritarnih pitanja Savjeta Evrope.

Obrezivanje genitalija kod žena

Praksa obrezivanja žena (FGM) pogađa oko 130 miliona djevojaka i žena i preovladava u Africi. FGM je običaj koji je štetan po zdravlje žene, koji krši ljudsko pravo žene na život, na tjelesni

Ključni datumi

8.mart

Međunarodni dan žena

25. novembar

Međunarodni dan ukidanja nasilja nad ženama

Svake godine u svijetu, dva miliona malih djevojčica podvrgava se obrezivanju genitalija, što je cifra koju treba dodati na onu od 130 miliona obrezanih žena.

integritet, zdravlje i seksualnost. Budući da se uglavnom vrši na veoma mladim djevojkama, obrezivanje ženskih genitalija pokreće i niz ozbiljnih pitanja o pravima djece.

U konfliktnim područjima...

Posljednjih godina, izvještaji o nasilju nad ženama stizali su iz Bosne, Kambodže, Čečenije, Haitija, Perua, Somalije, Obale Slonovače, Istočnog i Zapadnog Timora i drugih konfliktnih područja u svijetu. Međunarodna zajednica će morati da nađe neku alternativu malom broju postojećih ad hoc međunarodnih krivičnih sudova – kao što su oni za Jugoslaviju i Ruandu. Iako korisni i neophodni, jasno je da su ovi sudovi neadekvatna i nadovoljna rješenja za zaštitu prava žena.

Parlamentarna skupština Savjeta Evrope

„Žali što, uprkos činjenici da je silovanje priznato kao ratni zločin, ono nastavlja da se sistematski primjenjuje – što je i bio slučaj u nedavnim sukobima (Kosovo i Čečenija) – kao ratno oružje koje ne uzrokuje samo psihičku traumu nego i nasilnu trudnoću.“

? Što se može učiniti da se okonča nasilje nad ženama i djevojkama?

Postojeći međunarodni instrumenti za zaštitu prava

Od prve Svjetske konferencije Ujedinjenih nacija o ženama (Mexico City, Meksiko, 1975) napravljen je značajan napredak u postizanju ravnopravnosti između muškaraca i žena.

Razvojni fond Ujedinjenih nacija za žene (UNIFEM) osnovan je 1976. godine, kako bi financirao inovacije i promjene u ovoj oblasti. Otada su podržani brojni projekti i inicijative za razvoj i promociju političkog, ekonomskog i socijalnog osnaživanja žena.

Prvi pravno obavezujući međunarodni dokument koji zabranjuje diskriminaciju nad ženama i podstiče vlade da poduzmu korake u korist ravnopravnosti žena jeste Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama („Ženska konvencija“ ili CEDAW). Ona je usvojena 1979, a stupila je na snagu 1981. godine.

Cilj Konvencije je eliminacija svih oblika diskriminacije nad ženama. To je definisano u članu 1 zabranom „svake razlike, isključenja ili ograničenja koje se donese na osnovu pola, kojem je posljedica ili svrha pogoršanje ili onemogućavanje priznanja, ostvarenja ili obavljanja ljudskih prava žena, bez obzira na njihov bračni status, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, društvenom, kulturnom, građanskom ili bilo kojem drugom polju“. Države članice su obavezne da podnesu periodične izvještaje o svom poštovanju odredaba Konvencije.

U posljednjoj deceniji, na globalnom nivou jača pokret koji se sukobljava s ograničenim mišljenjima o ljudskim pravima, koja prava žena vide kao sekundarna u odnosu na ostala pitanja o ljudskim pravima.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija, godine 1999, CEDAW-u dodaje opcionalni protokol, koji je razradio Komitet Ujedinjenih nacija za eliminaciju diskriminacije nad ženama. Opcionalni protokol je stupio na snagu 2000. godine. On predstavlja značajan korak u zaštiti prava žena i, za sada, omogućava ženama da – pojedinačno ili grupno – direktno Komitetu za eliminaciju diskriminacije nad ženama podnesu iskaze o kršenju ljudskih prava. Njime se, takođe, i Komitetu pruža mogućnost da otpočne istragu ukoliko se radi o slučajevima teškog ili sistematičnog kršenja prava žena. Međutim, snaga protokola je ograničena, s obzirom na to

„Nejednakost i razlike između žena i muškaraca u polju ljudskih prava u nesaglasju su sa principima prave demokratije.“

Parlamentarna skupština Savjeta Evrope, Rezolucija 1216 (2000)

da države koje su ratifikovale ovaj dokument imaju mogućnost da odbace zahtjev Komiteta da istraži kršenje prava žena na njihovoj teritoriji.

U Savjetu Evrope pitanju ravnopravnosti između žena i muškaraca pristupa se kao osnovnom ljudskom pravu. Ono je u nadležnosti Upravnog odbora za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG), međuvladinog tijela unutar Savjeta, koje vrši analize, studije i evaluacije, definiše strategije i političke mjere i, kada je potrebno, odlučuje o odgovarajućim pravnim instrumentima.

Četvrtoj Svjetskoj konferenciji žena, održanoj u Pekingu, 1995. godine, prisustvovalo je skoro 47.000 žena i muškaraca. To je do danas najveće zabilježeno okupljanje vladinih i nevladinih predstavnika na nekoj konferenciji Ujedinjenih nacija. Na ovom istorijskom skupu, predstavnici 189 zemalja jednoglasno su usvojili Pekinšku deklaraciju i Platformu za akciju. Vlade država su se obavezale na zastupanje ravnopravnosti polova u formulisanju svih vladinih politika i programa. Identifikovano je dvanaest zajedničkih kritičnih područja interesa: siromaštvo, obrazovanje i obuka, zdravlje, nasilje nad ženama, oružani sukobi, ekonomija, vlast i donošenje odluka, institucionalni mehanizmi za ravnopravnost polova, ljudska prava, mediji, životno okruženje i mlade djevojke.

Obrazovanje... rješenje

Veoma značajan korak bio bi prelazak sa priznavanja prava, na njihovo implementiranje. Svi edukatori u oblasti ljudskih prava moraju biti svjesni specifične prirode vizije ljudskih prava, poštovati razlike među pojedinačnim potrebama žena, kao i među odgovorima na te potrebe. Bez takvog osjećaja, obrazovanje o ljudskim pravima može postati samo još jedan oblik manipulacije ili ugnjetavanja žena. Obrazovanje je za ravnopravnost polova ključni cilj, jer ono obuhvata i načine na koje društva prenose norme, znanje i vještine.

„Borbe protiv nasilja zasnovanog na polu i promocija ravnopravnosti polova zahtijeva obrazovanje i aktivno učešće svih sektora društva, posebno mladih žena i muškaraca i pripadnika manjinskih grupa, od samog početka.”

? Kao edukator ili omladinski lider, da li se u radu sa mladim ljudima usredsređujete na rodna pitanja?

Izvori

1. Connell, R.W., *Gender and power*, Stanford University Press.
2. Mertus, J. Rowes, N. Dutt, M., *Local action, global change*, UNIFEM and the Center for Women's Global Leadership, 1999.
3. William, S. and others, *The Oxfam gender training manual*, Oxfam Publication, 1994.
4. Ramberg, I., *Violence against young women in Europe*, seminar report, Council of Europe, 2001.

Korisne veb-stranice

1. OECD-DAC Gender, www.oecd.org/doc/gender
2. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (Unesco), www.unesco.org/gender
3. United Nations Statistic Divison Gender Statistics, www.un.org/depts/unsd/gender
4. United Nations Development Fund for Women (UNIFEM), www.undp.org/unifem
5. Women Watch, www.un.org.womenwatch
6. European Women's Lobby (EWL), www.womenlobby.org
7. Women Against Violence Europe (Wave Network), www.wave.network.org
8. Men Against Violence Against Women (MAVAW), <http://managainstviolence.t>
9. Young Women from Minorities (WFM), www.wfmonline.org

Glavni problem je što se definicija ravnopravnosti odnosi na veoma suženu de jure ravnopravnost, a to ne pruža uvijek zaštitu od diskriminacije. Drugi problem leži u činjenici da su žene na ovim pitanjima tradicionalno radile izvan „glavnih tokova” društva. Treći problem je što žena, u većini zemalja, ima slabu poziciju u strukturama za donošenje odluka.

Globalizacija

Naš svijet postepeno postaje jedno veliko tržište. Odavno je rečeno da je svijet postao jedno veliko selo.

Znamo li tačno što je globalizacija?

Globalizacija se odnosi na proces koji karakteriše:

1. širenje telekomunikacijskih i informacijskih tehnologija
2. smanjenje državnih barijera u trgovini i investicijama
3. povećanje protoka kapitala i međuzavisnost finansijskih tržišta.

Zaista, globalizacija promovira povećanu mobilnost ljudi, iako je kontrola nad migracijama veća nego ikada (vazdušni promet nikad nije bio tako važan u svjetskoj istoriji), globalne alijanse među kompanijama su sve više i više uobičajene (vidi primjere telekomunikacijske i prehrambene industrije), a moguće je i virtualno časkati preko računara sa ljudima u bilo kojoj zemlji u svijetu. Konačno, nedavni finansijski padovi u Aziji i Latinskoj Americi su demonstrirali povećanu finansijsku i ekonomsku međuzavisnost.

Koji su ključni izazovi globalizacije?

Postoje mnoge kontroverze oko sadašnjih i potencijalnih posljedica globalizacije. Možemo identifikovati mnoge dileme, ali u mnogim slučajevima nema jasnih odgovora. Brojni sektori i pojedinci – kao što su aktivisti ljudskih prava, naučnici, ekonomisti, istraživači i sociolozi – zabrinuti njenim negativnim uticajem, identifikovali su neka od sljedećih pitanja kao ključne izazove:

1. *Smanjenje suvereniteta država:* Vlade imaju sve manju kontrolu nad ključnim odlukama koje mogu uticati na njihove ekonomije i dobrobit njihovog naroda, a najjače transnacionalne kompanije, međuvladine strukture i privatne finansijske institucije imaju sve veći uticaj i teže da djeluju na isti način kao i vlade. Zbog toga je rečeno da je suverenitet država uveliko smanjen. Njihove tradicionalne uloge su redefinisane.

Povezane aktivnosti

- „Ašikova priča“
 - „Horoskop siromaštva“
 - „Borba za bogatstvo i moć“
- „Makah i lov na kitove“
 - „Mreža života“
- „Naslovna strana“
 - „Obrazovanje za sve“
 - „Pazite, mi gledamo“
- „Pristup lijekovima“
 - „Rječnik globalizacije“
 - „Samo minut“
 - „Svi jednaki, svi različiti“
- „Uticaj Interneta“

2. *Ekonomska usredsređenost*: Ekonomska značenja su preuzela politička i socijalna razmatranja. S obzirom na to da privatne kompanije i međuvladine međunarodne i regionalne organizacije sve više zauzimaju predominantnu ulogu u vođenju države i svjetskim poslovima, postoji rizik da će ekonomske i finansijske dimenzije prevladati kao jedinstven interes ovih institucija, ignorišući druga osnovna pitanja vezana za socijalne, zdravstvene i aspekte životne sredine.
3. *Nedostatak transparentnosti i odgovornosti*: Vlade, javne institucije, državne bankarske vlasti, itd., koje su tradicionalno zadužene za odlučivanje o budućnosti njihove zemlje i naroda, uvidjele su kako im se ova odgovornost u nekim slučajevima postepeno oduzima. Mnoge njihove akcije i odluke se kontrolišu, jer su one demokratski odgovorne, što nije slučaj sa transnacionalnim korporacijama ili međunarodnim i regionalnim institucijama. U slučaju kršenja ljudskih prava, na primjer, skoro je nemoguće prozvati ih odgovornima i pratiti njihove akcije. Nadalje, u mnogima od ovih primjera, izražena je zabrinutost zbog nedostatka transparentnosti postojećih mehanizama za donošenje odluka. Na primjer, u nekim slučajevima u Svjetskoj trgovačkoj organizaciji, odluke se donose iza zatvorenih vrata, nakon kompleksnog procesa multilateralnih neformalnih ili formalnih pregovora.
4. *„Trka do dna“*: Jedna posebna karakteristika liberalizacije trgovine je da transnacionalne kompanije teže izmještanju u zemlje koje nude uporedivo bolje prednosti, što u praktičnom smislu znači manje plate za radnike, manje stroge zakone o radu, fleksibilnije radne uslove, nepostojanje ili neprimjenjivanje zakona o očuvanju životne sredine, niži porezi i izdavanja za socijalne troškove, kao što su osiguranje u slučaju nezaposlenosti, zdravstvena njega itd. U ovim okolnostima, lako je doći do zaključka da se ovim praksama veoma utiče na ljudska prava, posebno, ali ne i isključivo, na ekonomska i socijalna prava radnika u zemljama domaćinima, koje se suočavaju sa teškim socijalnim i ekonomskim uslovima i kojima su potrebne strane investicije radi ponovnog pokretanja već krhkih ekonomija.
5. *Homogenizacija*: Postoje tvrdnje da će nas život u jednom integrisanom društvu sa standardizovanim društvenim i kulturnim modelima ponašanja usloviti da jedemo istu hranu, slušamo istu muziku ili da gledamo iste filmove gdje god da živimo i koje god da smo nacionalnosti. Takva situacija bi porekla specifičnosti svake zemlje i prekršila naše pravo na uživanje u vlastitim kulturama.

U ovom kontekstu, bojkoti potrošača su ponekad uspješni u ispravljanju neetičkih i nezakonitih poslovnih praksi. Osim toga, neke kompanije i organizacije pokušavaju da razviju poslovne strategije koje će prevazići probleme globalizacije.

Što se tiče liberalizacije trgovine, neke od glavnih međuvladinih, međunarodnih i regionalnih institucija koje to promovišu su:

- Svjetska trgovinska organizacija
- Međunarodni monetarni fond
- Svjetska banka
- Svjetski ekonomski forum, privatna organizacija koja okuplja 2000 najjačih kompanija u svijetu. Sastaju se svake godine u Davosu, Švajcarska.
- Regionalni trgovački blokovi, kao što je Evropska unija, Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (NAFTA) i Azijsko-pacifička ekonomska saradnja (APEC).

? Da li znate odakle dolazi odjeća koju nosite ili hrana koju jedete?

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodna povelja o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Revidirana evropska socijalna povelja, kao i Povelja zajednice o osnovnim

Pokret za slobodnu trgovinu

Namjerava da označi dobra i proizvode koji se proizvode u skladu sa društvenim praksama i ljudskim pravima. Na ovaj način potrošači koji su svjesni takvih pitanja imaju mogućnost da naprave razliku korištenjem svoje kupovne moći.

Potkomisija za promociju i zaštitu ljudskih prava zahtijeva od svih vlada i foruma ekonomskih politika da međunarodne obaveze i principe ljudskih prava u potpunosti uzmu u obzir pri formulisanoj međunarodnoj ekonomskoj politici.

socijalnim pravima radnika i Povelja Evropske unije o osnovnim pravima (iako ova posljednja još uvijek nije pravno obavezujuća) neki su od međunarodnih i regionalnih instrumenata koji su posebno važni za pitanje globalizacije. Vrijedno je pomenuti da su Potkomisija Ujedinjenih nacija za promociju i zaštitu ljudskih prava, kao i Potkomisija za sprečavanje diskriminacije i zaštitu manjina, usvojile rezoluciju o ljudskim pravima i globalizaciji, o liberalizaciji trgovine i njenom uticaju na ljudska prava (Rezolucija 1999/30), a drugu o ljudskim pravima kao prioritetnom cilju trgovine, investicija i finansijske politike (Rezolucija 1998/12).

Neki od pretpostavljenih pozitivnih aspekata globalizacije

1. Redefinisanje državljanstva: Pojavila se jedna nova dimenzija državljanstva, koju zovemo globalno državljanstvo. Ona kombinuje tradicionalni koncept državljanstva povezan sa sprovođenjem politike i zakonskih prava i obaveza kao što je glasanje. Zaista, da bismo bili globalni građani, u današnje vrijeme, to znači da budemo kritičniji prema onome što konzumiramo i prema tome u kojim uslovima je proizvedeno, i da budemo više svjesni globalnih pitanja kao što su uticaj siromaštva na svijet, ekološki problemi ili nasilje. Osim toga, postoje tvrdnje da socijalna i kulturna globalizacija znači suprotno od homogenosti i da se kreiraju nove prakse i identiteti kao rezultat procesa interakcije.

2. Povećana pokretljivost i brže komunikacije: Uprkos očiglednom povećanju tehnoloških raskoraka između bogatih i siromašnih, koje je jedna od glavnih negativnih strana ovog trenda, jedna od pozitivnih posljedica otvaranja granica i razvoja interneta i drugih tehnologija je da je postalo mnogo lakše putovati iz jedne zemlje u drugu ili komunicirati sa ljudima širom svijeta. Ovo nam daje mogućnost da učimo jedni od drugih i iz drugih kultura, nadajući se da će nas to podstaći da budemo tolerantniji i da imamo više poštovanja prema drugima.

3. Postepeno otvaranje granica: Treba olakšati razvoj i primjenu transnacionalnih i regionalnih sistema za zaštitu ljudskih prava koji mogu ispraviti kršenja ljudskih prava. Evropski sud za ljudska prava je primjer prilično djelotvornog regionalnog sistema za zaštitu ljudskih prava.

Antiglobalizacijski pokret

Kao odgovor na finansijsku i ekonomsku globalizaciju, važni sektori civilnog društva, koji su zabrinuti njenim negativnim uticajem, započeli su organizaciju svjetskog pokreta za promociju onoga što oni nazivaju humanizacijom globalizacije. Ovaj međunarodni pokret se obično naziva 'antiglobalizacijski pokret' i okuplja trgovačke unije, nevladine organizacije za očuvanje životne sredine, političare aktiviste ljudskih prava, naučnike, ženske organizacije itd; ukratko, širok spektar institucija i pojedinaca zainteresovanih za izgradnju pravednijeg svijeta koji, prema njima, na može postojati sve dok neoliberalizam, deregulacija i privatizacija budu osnovni pokretači ekonomske globalizacije. Oni zagovaraju globalizaciju s ljudskim licem. Neke od ovih grupa su odabrale da pokažu svoje nezadovoljstvo učestvujući na velikim protestima za vrijeme sastanaka koje organizuje G7+ i druge institucije koje promovišu takav fenomen. Nažalost, najvidljiviji aspekt za vrijeme takvih događaja su bili nasilni incidenti, koji su prouzrokovali mnogo materijalne štete. Ovaj pokret se takođe postepeno organizovao. Svjetski socijalni forum se sastao u Porto Alegru, u Brazilu, „paralelno“ sa sastankom Svjetskog ekonomskog foruma, koji se održava u Davosu, Švajcarska, i dao je priliku hiljadama delegata iz organizacija civilnog društva da analiziraju pitanja vezana za globalizaciju i njene

posljedice i da istraže alternative. Pod sloganom „Drugačiji svijet je moguće“ neka od brojnih pitanja o kojima je diskutovano su: proces reformisanja Svjetske trgovinske organizacije, odbrana ljudskih prava (posebno ekonomskih, socijalnih i prava vezanih za životnu sredinu) i oslobađanje od duga zemaljma Trećeg svijeta.

U zaključku, možemo citirati Xavier Godinot of ATD Quart Monde: „Globalizacija je kolektivni izazov, kao i pozivnica svakome od nas da pronađe nove načine postojanja građana svijeta“.

„Solidarnost je nježnost naroda.“

Ernesto Cardeno

Neke NVO i institucije koje se bave globalizacijom:

Oxfam www.oxfam.org

Fédération Internationale des Droits de l'Homme www.fidh.org

International Forum on Globalisation www.ifg.org

Third World Network <http://www.twinside.org.sg>

L'Observatoire de la Mondialisation, <http://terresacree.org/obsmondi.htm>

ATTAC www.attac.org

World Social Forum www.forumsocialmundial.org.br

? Poznajete li neke druge institucije ili pojedince u vašoj zemlji koji se mogu dodati na ovu listu?

Izvori

Birzèa, C., *Education for democratic citizenship: A lifelong learning perspective*, Council for Cultural Co-operation, Strasbourg, juni 2000, pp.8-11.

Leary, V., *Globalisation and human rights*, Human Rights, New Dimensions and Challenges, Unesco, Paris, 1998, pp 269-276.

Mondialisation et Droits de l'Homme, La Lettre, No. 28, Federation Internationale de Droits de l'Homme, Paris, 1999.

Mondialisation et pauvreté Revue QUART MONDE, No. 173, Editions Quant Monde, Paris, 2000.

Oloka - Onyango, J. Udagama, D, *Human rights as the primary objective of international trade, investment and finance policy and practice*, Working paper submitted in accordance with Sub-Commission resolution 1998/12 United Nations, E/CN.4/Sub2/1999/11, 1999.

Zdravlje

Zdravlje je socijalno, ekonomsko i političko pitanje, ali i pitanje koje se odnosi na ljudska prava. Nejednakost i siromaštvo leže u korjenima slabog zdravlja, kao u korjenima smrti siromašnih i marginalizovanih ljudi. Izvještaj o zdravlju u svijetu klasifikuje oboljenja i uzroke smrti brojčanim kodovima. Prvi uzrok smrti u svijetu, prema tom izvještaju, jeste onaj koji odgovara broju 259.5: ekstremno siromaštvo. To je postao začarani krug: siromaštvo uzrokuje oboljenja, koja opet vode u veće siromaštvo.

Posljednjih decenija, ekonomske promjene širom svijeta su duboko uticale na zdravlje ljudi i na njihov pristup zdravstvenoj brizi i socijalnim uslugama. Svjetski resursi se sve više koncentrišu u rukama nekoliko ekonomskih igrača, koji teže da maksimalno uvećaju svoju privatnu dobit. Ekonomsku i finansijsku politiku sve više vode male grupe vlada i međunarodnih tijela, kao što su Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond i Svjetska trgovinska organizacija. Politike ovih organizacija, zajedno sa aktivnostima multinacionalnih kompanija, imaju ozbiljan uticaj na život, izdržavanje, zdravlje i dobrobit ljudi i na južnoj i na sjevernoj hemisferi.

Kao nikad prije, brojke smrti i bolesti imaju lice nepravde i nejednakosti: 75% stanovništva u svijetu živi u zemljama u razvoju, a predstavljaju 8% svjetskog farmaceutskog tržišta. Štaviše, trećina svjetske populacije nema pristup svim osnovnim lijekovima.

SIDA i ljudska prava

Paradigmatičan primjer je SIDA. Dok u bogatim zemljama, osobe koje imaju HIV/SIDU mogu živjeti bolje i duže zahvaljujući antiretrovirusnim lijekovima, koje neke države nude besplatno ili po razumnim cijenama, u siromašnim zemljama osobe zaražene HIV-om umiru jer nemaju uslove za liječenje. U većini slučajeva, godišnji troškovi za zdravlje po glavi stanovnika su oko 10 USD.

Komisija Ujedinjenih nacija za ljudska prava u izvještaju o SIDI i ljudskim pravima je, između ostalih, identifikovala sledeća ljudska prava, kao tijesno povezana sa širenjem SIDE u svijetu⁵⁰:

- *Pravo na brak i osnivanje porodice:* U izvještaju UN Komisije za ljudska prava se navodi da „je jasno da se prava osoba zaraženih sa HIV-om krše obaveznim predbračnim testiranjem i/ili zahtijevanjem „SIDA– free certifikata“ kao preduslova za dozvolu za brak po državnim zakonima. Drugo, prisilni abortusi ili sterilizacija žena zaraženih HIV-om krše ljudsko pravo na osnivanje porodice, kao i pravo na slobodu i integritet osobe.”
- *Ljudska prava djece i mladih* takođe mogu biti pod prijetnjom. „Mnoga od ovih prava, kao što je pravo na zaštitu od trgovine ljudima, seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, važna su za prevenciju HIV/SIDE, i za brigu i podršku djeci, s obzirom na to da seksualno nasilje nad djecom, između ostalih stvari, povećava i njihovu ranjivost na HIV/SIDU. Sloboda traženja, primanja i prenošenja informacija i ideja svih vrsta i pravo na obrazovanje pružaju djeci i pravo na davanje i primanje svih informacija u vezi sa HIV-om, koje su im potrebne da bi izbjegla zarazu i da se nose sa svojim statusom u slučaju zaraze.”
- *„Pravo na privatnost* obuhvata poštovanje fizičke privatnosti, uključujući i obavezu traženja pristanka na HIV testiranje, a takođe i na privatnost informacija, uključujući i potrebu za poštovanjem povjerljivosti svih informacija u vezi sa HIV statusom osobe. Individualni interes njegove/njene privatnosti posebno je obavezujući u smislu HIV/SIDE zbog nasilne prirode obaveznog HIV testa, i drugo, zbog ljage i diskriminacije, koje su vezane za gubitak privatnosti i povjerljivosti, ukoliko se otkrije HIV status neke osobe. Zajednica ima interes da održava privatnost tako da će se osobe osjećati sigurno i ugodno u korištenju mjera javnog zdravstva.”
- *Pravo na obrazovanje:* „Ovo pravo obuhvata tri široke komponente, koje se primjenjuju u kontekstu HIV/SIDE. Prvo, i djeca i odrasli imaju pravo da dobiju obrazovanje vezano za HIV, a posebno ono koje se odnosi na prevenciju i njegu. Pristup obrazovanju o HIV/SIDI je suštinska komponenta djelotvorne prevencije i programa njege, koji mogu spasiti život. Obaveza države je da osigura i da pronađe odgovarajuća sredstva, u svakoj kulturnoj i religioznoj tradiciji, da djelotvorne informacije o HIV/SIDI budu uključene u obrazovne programe unutar i izvan škola. Drugo, države treba da osiguraju da i djeca i odrasli zaraženi HIV-om nijesu diskriminirani time što će im se odbiti pristup obrazovanju, uključujući pristup školama, univerzitetima, stipendijama i obrazovanju na međunarodnom nivou ili što su predmet zabrana zbog njihovog HIV statusa. U javnom zdravstvu ne postoji obrazloženje za takve mjere, d obzirom na to da nema rizika od slučajnog prenošenja HIV-a u obrazovnoj sredini. Treće, države treba da kroz obrazovanje promovišu razumijevanje, poštivanje i toleranciju, i nediskriminaciju u odnosu na osobe zaražene HIV/SIDOM.”
- Neka zdravstvena pitanja su takođe povezana sa problemima životne sredine. U oktobru 2001. je organizovana konferencija na kojoj su se analizirale posljedice klimatske promjene i trošenja ozona na zdravlje. Stručnjaci u toj oblasti vjeruju da „su potencijalno štetni uticaji međudjelovanja između klimatskih promjena i trošenja ozona, veoma značajni” i da je „potrebna hitna akcija za smanjenje štete po životnu sredinu i njihovog uticaja na zdravlje”⁵¹.
- Zdravlje i životna sredina u Evropi
- *„Pravo na rad* zahtijeva pravo svake osobe na pristup zapošljavanju bez bilo kakvih preduslova, osim neophodnih profesionalnih kvalifikacija. Ovo pravo se krši kada se od kandidata ili uposlenika zahtijeva da se podvrgne obaveznom testu na HIV i kada mu je uskraćeno zaposlenje ili dobije otkaz ili mu je zabranjen pristup beneficijama za uposlenike na osnovi pozitivnog rezultata testiranja.”

? Na koji način osobe u vašoj zemlji koje boluju od AIDS-a ili su HIV pozitivne vide kršenje njihovih prava? Kako se to može izbjeći?

Parlamentarna skupština Savjeta Evrope

Neka zdravstvena pitanja su takođe povezana sa problemima životne sredine. U oktobru 2001. je organizovana konferencija na kojoj su se analizirale posljedice klimatske promjene i trošenja ozona na zdravlje. Stručnjaci u toj oblasti vjeruju da „su potencijalno štetni uticaji međudjelovanja između klimatskih promjena i trošenja ozona, veoma značajni“ i da je „potrebna hitna akcija za smanjenje štete po životnu sredinu i njihovog uticaja na zdravlje“⁵¹.

Zdravlje i mladi

Posljednjih godina, u mnogim evropskim zemljama članicama zabrinjavajući trend je bio porast konzumacije alkohola mladih osoba sve niže starosne dobi. Time je prouzrokovana znatna šteta po njihovo zdravlje. Uporedne analize rizika pokazuju, na primjer, da se jedna od četiri smrti kod muškaraca starosti 15-29 godina u evropskoj regiji može pripisati alkoholu. Ova razmatranja su dovela do odluke da WHO organizuje ministarsku konferenciju na temu „Mlade osobe i alkohol“ (Stokholm, 19-21. februar 2001), a opšti cilj konferencije je bio podrška sprovođenju evropskog akcionog plana protiv alkohola.

Konferencija je usvojila deklaraciju, koja sadrži slijedeće glavne elemente:

1. prepoznavanje alkohola kao značajnog pitanja za zdravlje mladih osoba;
2. potvrdu potrebe za razvoj politike za javno zdravlje/uticaj alkohola, bez bilo kakvog uplitanja komercijalnih ili ekonomskih interesa;
3. mogućnost da se mladi ljudi uključe u proces stvaranja politike;
4. potrebu za određivanjem ciljeva, na nacionalnim i lokalnim nivoima, kako bi se smanjio uticaj alkohola na zdravlje mladih osoba.

Regionalnoj kancelariji Svjetske zdravstvene organizacije za Evropu predloženo je nekoliko koraka, koji uključuju:

- jačanje međunarodnih partnerstava, posebno sa Evropskom komisijom, Savjetom Evrope, Dječjim fondom Ujedinjenih nacija i Evropskim forumom medicinskih udruženja i Svjetskom zdravstvenom organizacijom (WHO);
- održavanje kontakta sa mladima i njihovim organizacijama u cijelom regionu;
- uspostavljanje sistema za praćenje promocije alkoholnih pića mladima.

? Možete li napraviti listu konkretnih i praktičnih akcija koje bi pomogle sprovođenje ovih preporuka u vašoj zajednici i vašoj državi?

Kao što je naglašeno u gore navedenim preporukama, mladi ljudi mogu i treba da budu strateški partneri u aktivnostima ili programima koji se bave zdravstvenim problemima, bilo kroz prevenciju ili intervenciju. Postoje omladinske organizacije koje su aktivne u ovoj oblasti zdravstva, kao što je Međunarodna federacija crvenog krsta/križa i Društva crvenog polumjeseca, koji imaju omladinske sekcije svuda po svijetu. Evropska mreža škola u promociji zdravlja je tripartitni projekat koji su pokrenuli Regionalni ured Svjetske zdravstvene organizacije za Evropu, Evropske komisije i Savjeta Evrope. On naglašava značaj promocije zdravlja u

obrazovnom sistemu u smislu saradnje između zdravstvenih i obrazovnih profesionalaca i članova zajednice.

Pravo na zdravlje

Pravo na zdravlje se spominje u nekoliko međunarodnih instrumenata za ljudska prava, kao i u članu 12 Međunarodne povelje o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i članu 24 Konvencije o pravima djeteta. Što se tiče Evrope, član 13 Evropske socijalne povelje opsežno upućuje na to pravo:

„Zainteresovane za osiguranje djelotvorne primjene prava na socijalnu i medicinsku pomoć, strane potpisnice ugovora će preduzeti da se:

1. svakoj osobi koja je bez adekvatnih resursa i koja nije u stanju da osigura takve resurse, bilo svojim vlastitim zalaganjima ili iz drugih izvora, a posebno olakšicama u okviru šeme socijalnog osiguranja, osigura adekvatna pomoć, i u slučaju bolesti će imati njegu potrebnu za takvo stanje;
2. osigura da osobe koje primaju takvu pomoć neće, iz tog razloga, pretrpjeti umanjenje svojih političkih ili socijalnih prava;
3. omogućiti da svako može dobiti od odgovarajuće javne ili privatne službe takav savjet i ličnu pomoć koji mogu biti potrebni da spriječe, uklone ili olakšaju lične ili porodične potrebe;
4. primijene mjere na koje se upućuje u stavovima 1, 2 i 3 ovog člana, na ravnopravnoj osnovi prema njihovim državljanima i prema zakonitim državljanima ostalih država ugovornica unutar njihovih teritorija, i u skladu sa njihovim obavezama po Evropskoj konvenciji o socijalnoj i zdravstvenoj pomoći, koja je potpisana u Parizu 11. decembra 1953.“

Izveštaj o zdravlju u svijetu iz 1999. je identifikovao sljedeća četiri glavna izazova za državne vlade, međunarodnu zajednicu i civilno društvo:

1. *Usmjeravanje zdravstvenih sistema na pružanje minimalnog broja intervencija, koje će imati veći uticaj na smanjenje bremena suvišnih bolesti od kojih pate siromašni.* Ovo obuhvata i ponovno obavezivanje na kontrolu malarije, pojačane napore za kontrolu tuberkuloze, fokus na materinsko i dječije zdravlje i ishranu, i revitalizaciju i proširenu pokrivenost programa imunizacije.
2. *Omogućiti da se zdravstveni sistem proaktivno nosi sa potencijalnim prijetnjama po zdravlje, koje su rezultat ekonomskih kriza, nezdravog okruženja ili rizičnog ponašanja.* Jedna od najvažnijih prijetnji je ovisnost o duvanu. Globalna posvećenost kontroli duvana bi mogla spriječiti milione preranih smrti. Ostali prioriteti uključuju borbu širenja otpornosti na antimikrobe i stvaranje djelotvornog odgovora na prijetnju pojave oboljenja. Takođe su ključni i globalno istrebljenje poliomielitisa i promocija zdravog stila življenja (uključujući čišći vazduh i vodu, adekvatne zdravstveno-sanitetske mjere, zdrave dijete i sigurniji transport).
3. *Razvoj zdravstvenih sistema, koji pružaju univerzalan pristup kliničkim uslugama bez naplate (ili sa malom naplatom) na mjestu pomoći.* Ovo će zahtijevati državno finansiranje, socijalno osiguranje pod starateljstvom države, ili oboje. Međutim, prepoznaje se da, ako se usluge pružaju svima, tada se ne mogu pružiti sve usluge. Najkorisnije usluge (u smislu efikasnog troška) treba da se prve pruže. Čak ni najbogatije zemlje ne mogu svima omogućiti sve intervencije čije cijene prelaze rizike liječenja.

4. Podsticati zdravstvene sisteme da investiraju u širenje znanja, koje je omogućilo revoluciju u zdravstvu u 20. vijeku, i koje će pružiti sredstva za trajni napredak u 21. vijeku. Najznačajnija je potreba za istraživanjem i napretkom u oblasti infektivnih oboljenja, koje neproporcionalno utiču na siromašne i za uspostavljanjem baze informacija, koja će pomoći zemljama da razviju svoje sopstvene zdravstvene sisteme.

Izvori

The World Health Report, *World Health Organisation*, www.who.int/whr/.

Ljudska sigurnost

Koncept ljudske sigurnosti se javlja na svjetskoj sceni krajem 20. vijeka. Prije toga, više od tri stotine godina, ideja državne sigurnosti je bila poznat i prihvaćen koncept. Države su imale pravo, što je i očekivano, da brane svoj teritorijalni integritet od vanjskih prijetnji, pa su čak bile dozvoljene i posebne mjere u tu svrhu, ali je pojam sigurnosti, barem na međunarodnom nivou prestajao na granicama države.

Rasprava o sigurnosti se promijenila devedesetih godina, a međunarodna zajednica je počela prihvatati značaj specijalnih mjera za odbranu, ne samo države, nego i naroda od prijetnji njihovoj sigurnosti, čak i kada je to protivno željama vlade koja je u pitanju. Naravno, čak i prije toga je postojala opšta upotreba riječi „sigurnost“ koja se odnosila na narode, ali radikalna promjena devedesetih leži u međunarodnoj raspravi: po prvi put je odbrana naroda koja se ranije smatrala nadležnošću suvereniteta pojedinačnih nacionalnih država, pod izvjesnim uslovima postala posao međunarodne zajednice.

Jezik se promijenio, a i djela

Kolektivne bezbjednosne akcije koje uključuju saveze naroda kao i one pod vođstvom Ujedinjenih nacija, nijesu uvijek nužno preduzimane sa ciljem povećanja sigurnosti država, već prije svega u ime sigurnosti naroda. Događaji koji su ranije nazivani *humanitarnom katastrofom* su redefinisani pojmovima mira i sigurnosti. Ovo je služilo za opravdanje prisilnog sprovođenja međunarodnih mjera. Jedan od prvih prisilno sprovedenih humanitarnih programa je onaj u Somaliji (1992 – 1993), kada je Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija ustanovio da

„veličina ljudske tragedije ... predstavlja prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti“.

„Smisao ljudske sigurnosti je sinonim za 'sigurnost naroda' ... Cilj ljudske sigurnosti je sigurnost i opstanak naroda.“

Dr Sverre Lodgaard

Povezane aktivnosti

- „Borba za bogatstvo i moć“
- „Jezička barijera“
- „Kada dođe sutra“
- „Mogu li ući?“
- „Nasilje u mom životu“
- „Novac za trošenje“
- „Tombola prava! - Bingo!“

Operacije Ujedinjenih nacija u Somaliji (UNOSOM) su uspostavljene 1992. da nadgledaju obustavu borbi u Mogadishu i da pruže pratnju u dostavama humanitarnih potrepština u distributivne centre u gradu. Mandat misije i njena snaga su kasnije uvećani kako bi olakšali zaštitu humanitarnih konvoja i distributivnih centara u Somaliji.

„Savjet bezbjednosti

Imajući na umu svrhu i principe Povelje Ujedinjenih nacija, i prioritarnu odgovornost Vijeća sigurnosti za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti,

Odlučan da riješi ozbiljnu humanitarnu situaciju na Kosovu, u Saveznoj Republici Jugoslaviji, i da omogući siguran i slobodan povratak svih izbjeglica i raseljenih osoba u njihove domove, utvrđujući da situacija u regiji i dalje predstavlja prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti ... i djelujući u tu svrhu na osnovu poglavlja VII Povelje Ujedinjenih nacija,

...Odlučuje da će odgovornost za prisustvo međunarodnih bezbjednosnih snaga, koje treba da se grupišu na Kosovu, uključivati:

1. Odvraćanje od ponovnih neprijateljstava ... ;
2. Demilitarizaciju Oslobođilačke vojske Kosova (KLA) ... ;
3. Uspostavljanje sigurnog okruženja u kojem se izbjeglice i raseljene osobe mogu bezbjedno vratiti kućama ... i da se može dostavljati humanitarna pomoć;

Osiguravati opštu sigurnost i mir ...”

Odlomak iz Rezolucije 1244 (1999). Usvojeno od strane Savjeta bezbjednosti UN na 4011. sastanku, 10. juna 1999.

Dva aspekta promjene:

Isječak iz teksta Rezolucije Ujedinjenih nacija o Kosovu pokazuje dvije temeljne promjene koje su morale nastati u klasifikaciji pitanja koja predstavljaju prijetnju međunarodnoj bezbjednosti:

1. namjena vrste događaja koji se smatraju kao prijetnja bezbjednosti;
2. proširenje brige za sigurnost kako bi se obuhvatili događaji unutar država, kao i sukobi između nacionalnih država.

Što je dovelo do promjene?

Postojali su brojni razlozi koji su uticali na odstupanje od definicije bezbjednosti koja se ograničava na države doveli do one koja se usredsređuje na narode. Jedan od njih je, bez sumnje, bio kraj hladnog rata, koji je omogućio da na površinu izađu do tada skriveni interesi vlada i naroda. Došlo je do eksplozija složenih i žestokih sukoba, često unutar država, gdje cijena u životima civilnih žrtava zahtijeva novu vrstu reagovanja.

„Miješanje” u nešto što se smatralo u potpunosti unutrašnjom nadležnošću države nije se razmatralo kao mogući ili prihvatljiv pravac djelovanja. Sada, međutim, rasprostranjenost brige za ljudska prava u svijetu dovela je do jednog oblika opravdanja koje je, ako nije univerzalno, a onda barem veoma široko prihvaćeno:

Ljudska prava su, ipak, izraz brige za ljude, a ne za države, i sve zemlje svijeta izražavaju svoju saglasnost, barem nominalno, sa normama i principima ljudskih prava.

? Do koje mjere unutrašnja politika jedne nacije treba da bude predmet kontrole međunarodne zajednice?

Individualni interesi ili interesi države?

Suštinska ideja koja stoji iza koncepta ljudskih prava je da postoji određeni nivo ljudskog dostojanstva, koje ne može narušiti nijedna vlast ili pojedinac. Dakle, neizbježna posljedica prihvatanja ljudskih prava je da se država odreke dijela svog suvereniteta, u starom smislu ovog izraza. U potpisivanju normi ljudskih prava dogovorenih na međunarodnom nivou, one su se složile da pojedinca postavu na čelo svih svojih akcija.

Ovo je ideja koja je u posljednjih deset godina u osnovi međunarodnih odnosa. Ona je rezultirala ne samo u povećanom broju misija Ujedinjenih nacija sa mnogo širim mandatom nego ranije, već i pritiskom za osnivanje stalnog krivičnog suda, gdje se prekršiocima ljudskih prava može suditi i izvan granica bilo koje određene države.

„Sigurnost je stanje u kojem sve ostale stvari postaju moguće.“

Emma Rothschild

Međunarodni krivični sud

Međunarodna zajednica se sastala u Rimu, Italija, između 15. juna i 17. jula 1998. da završi Statut po kojem se, nakon što ga je ratifikovalo najmanje 60 zemalja, osnovao Međunarodni krivični sud (MKS). Ovo će biti stalni sud koji će pokušati suditi pojedincima za vršenje genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti.

Debate koje traju: oslobađanje od „nemaštine“

Porijeklo novog fokusa ljudske sigurnosti često se može pratiti do Agende za mir, koju je publikovao generalni sekretar Ujedinjenih nacija Boutros Ghali, 1992. Ovaj dokument sugerise da prijetnja globalnoj sigurnosti nije samo vojne prirode:

„Porozni ozonski omotač može predstavljati veću prijetnju izloženom stanovništvu nego neprijateljska vojska. Suša i bolest mogu desetkovati ništa manje nemilosrdno od oružja u ratu.“

Sugerise se da nijesu samo nestabilnost okoline, siromaštvo, glad i ugnjetavanje kritična pitanja za sigurnost, ona su takođe i izvori i posljedice sukoba.

Izveštaj o ljudskom razvoju Ujedinjenih nacija iz 1994. je propratio ovu ideju širim tumačenjem koncepta sigurnosti, smatrajući da se koncept ljudske sigurnosti može razložiti na dva komponenta faktora:

1. „zaštita od iznenadnih i štetnih remećenja načina naših svakodnevnih života,“ (poznato kao *oslobađanje od straha*); i
2. „bezbijednost od konstantne prijetnje gladi, bolesti, kriminala i represije,“ (poznato kao *oslobađanje od nemaštine*).

Izveštaj dalje razvija ove koncepte i prelazi na identifikaciju sedam zasebnih komponenti ljudske sigurnosti:

- *ekonomska sigurnost* (osigurani osnovni prihod);
- *prehrambena sigurnost* (fizički i ekonomski pristup hrani);
- *zdravstvena sigurnost* (zaštita od bolesti i infekcija);
- *sigurnost životne sredine* (pristup pitkoj vodi, čistom vazduhu i sistemu nedegradiranja tla);
- *lična sigurnost* (sigurnost od fizičkog nasilja i prijetnji);
- *sigurnost zajednice* (sigurnost kulturnog identiteta);
- *politička sigurnost* (zaštita osnovnih ljudskih prava i sloboda).

Mladi i ljudska sigurnost

Za omladinske organizacije koje rade na programima i aktivnostima koje promovišu mir, ljudska prava, obrazovanje, pitanja životne sredine ili pomoć gladnima, može se reći da sve rade da poboljšaju ljudsku sigurnost: one teže razvoju uslova u kojima ljudi mogu imati veću slobodu od nemaštine i straha.

Međutim, ovu veoma široku koncepciju ljudske sigurnosti su kritikovali oni koji vjeruju da što više komponenti uključujemo u sistem, on postaje manje koristan kao sredstvo politike. Jedan od osnivača međunarodnog Partnerstva za ljudsku sigurnost (eng. Human Security Partnership), kanadsko Ministarstvo za vanjske poslove i međunarodnu trgovinu (DFAIT), predlaže mnogo užu definiciju: „Ljudska sigurnost znači sigurnost za narode i od nasilnih i od nenasilnih prijetnji. To je oblik ili stanje koje karakteriše sloboda od isprepletenih prijetnji za prava ljudi, njihovu sigurnost, ili čak njihove živote... Lakmus test kojim možemo odrediti da li je neko pitanje zrelo za uključivanje u pojam ljudske sigurnosti je stepen u kom se ono tiče rizika za sigurnost ljudi.“

? Koje su prednosti i mane proširivanja pojma sigurnosti tako da obuhvata oslobođenje od 'nemaštine' kao i oslobođenje od straha?

Agenda ljudske sigurnosti

Uprkos različitim tumačenjima, definicijama i naglašavanjima, različiti pojmovi ljudske sigurnosti imaju zajedničke elemente. Sljedeće osobine su izašle na vidjelo kao ključne u programu ljudske sigurnosti.

- Postoji pomjeranje naglaska sa sigurnosti država na sigurnost naroda. Ovo se smatra jednim od prioritetnih doprinosa konceptu ljudske sigurnosti. Kao što je ranije spomenuto, stoljećima se sigurnost smatrala prioritetno kao nacionalna ili državna sigurnost; sada se o ljudskoj sigurnosti raspravlja na međunarodnom nivou i brine se za sigurnost i bezbjednost ljudi, a ne samo države.
- Ovo ukazuje i ponovno naglašava obavezu država da osiguraju bezbjednost svojih građana. Usredsređenost na sigurnost ljudi jača kapacitet država u pružanju pomoći i zaštite njihovim građanima.
- Ovim se priznaje i međusobna povezanost ljudi i činjenica da mnoga pitanja prelaze državne i druge granice. Položaj ljudske sigurnosti naglašava međuzavisnu prirodu ljudi u današnjem svijetu, podsjećajući nas da mnogi problemi nemaju „pasoše“ i ne mogu biti zaustavljeni na političkim granicama. Žene i muškarci u industrijalizovanim zemljama, na primjer, nijesu izolovani od siromaštva u zemljama u razvoju, što je očigledno u migracijskim modelima i bolestima koji ne poštuju granice; a ljudi u zemljama u razvoju su u opasnosti od industrijskog zagađenja koje proizvode fabrike na sjeveru.
- Prepoznaje se značaj nedržavnih aktera. Međunarodna kampanja protiv nagaznih mina se često navodi kao djelotvorna inicijativa koju su predvodile nevladine organizacije. „Organizacije civilnog društva traže veće mogućnosti i veću odgovornost za promociju ljudske sigurnosti. U mnogim slučajevima, nevladine organizacije su dokazale da su izrazito djelotvoran partner u zalaganju za sigurnost ljudi.“
- Zahtijeva se da oni koji su odgovorni za kršenje ljudskih prava i humanitarnog prava budu pozvani na odgovornost. Osnivanje Međunarodnog krivičnog suda, kao i Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i Ruandu, smatra se značajnim iskorakom u projektu ljudske sigurnosti.
- Naglašava se kompleksnost sigurnosnih pitanja, ističući potrebu za fleksibilnim reagovanjem. Kako se ljudska sigurnost različito definiše, postoji dogovor kojim se na nju gleda kao na složen koncept, koji obuhvata različite aspekte, i koji zahtijeva koordinaciju i saradnju širokog spektra društvenih aktera. Među različitim načinima reagovanja, sve je češće oslanjanje na „blagu moć“ ili ubjeđivanje, umjesto potpunog oslanjanja na vojnu moć i oružje („moćne ideje umjesto moćnog oružja“)¹⁷.

„... Časni ljudi ne mogu da mirno sjede i posmatraju sistematski masakr drugog naroda, kojim upravlja država. Časni ljudi jednostavno ne mogu to tolerisati i ne mogu a da se ne uključe u spašavanje, ako je spašavanje u njihovoj moći.“

Vaclav Havel

Lična sigurnost i EKLJP

Pravo na slobodu i sigurnost osobe je zaštićeno članom 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima, a značaj člana 5 je nedugo zatim viđen u nekim ranim slučajevima koji su pokrenuti u Strazburu. Od prvih 1000 slučajeva, skoro trećina je dolazila od osoba koje su lišene slobode.

Ovaj član se odnosi na zaštitu fizičke slobode, a posebno na zaštitu od proizvoljnog hapšenja ili pritvora. On garantuje osnovna proceduralna prava, kao što je pravo na trenutnu informisanost o razlogu hapšenja, pravo brzog dovođenja pred sudskog službenika i pravo na vođenje postupka po kojem se o zakonitom hapšenju ili kontinuiranom pritvoru može ubrzano odlučivati na sudu.

Primjeri slučajeva koji su po članu 5 vođeni pred Evropskim sudom za ljudska prava obuhvataju:

1. *Bozano protiv Francuske, 1986.*
Sud je odlučio da okolnosti u vezi sa hapšenjem i deportacijom podnosilaca tužbe, iz Francuske u Švajcarsku, nijesu niti zakonite, niti su u skladu sa pravom na sigurnost osobe.
2. *Brogan i ostali protiv Velike Britanije, 1988.*
Sud je presudio da je zadržavanje podnosilaca tužbe, po zakonu o sprečavanju terorizma, u periodu od četiri dana, bez zakonito određenog pritvora, kršenje njihovih prava da brzo budu izvedeni pred sudskog službenika.
2. *De Wilde, Ooms i Versyp protiv Belgije, 1970/71.*
Sud smatra da im procedure, koje su pokrenute protiv podnosilaca tužbe, kako bi zaprijetili zakonitosti njihovog pritvaranja po nepovezanim zakonima, nijesu omogućile pristup pravnom lijeku sa neophodnim garancijama za osporavanje njihovog dugog lišavanja slobode, u trajanju od sedam mjeseci do jedne godine i devet mjeseci.

Izvori

1. Annan, K., *Two concepts of sovereignty*, The Economist, 18 septembar 1999.
2. *Charter of the United Nations*, www.un.org/peace
3. www.humansecuritynetwork.org
4. Lodgaard, S., *Human security: concept and operationalization*, Norwegian Institute of International Affairs, unpublished, 2000.
5. Rothschild, E., *What is security?*, DAEDALUS, the Journal of the American Academy of Arts and Sciences, Vol. 124, No. 3, Summer 1995.
6. *Human Development Report 1994*, United Nations Development Programme, www.undp.org.
7. *The Canadian Department for Foreign Affairs and International Trade (DFAIT)*, www.dfaitmaeci.gc.ca/foreignp/humansecurity

Mediji

U svojoj autobiografiji, predsjednik Mandela detaljno opisuje gdje se sve zaustavljao na sjeveru artičkog kruga na Goosa Bay gdje mu se obratila grupa mladih Inuita:

„... u razgovoru sa ovim pametnim mladim ljudima, shvatio sam da su na televiziji gledali moje oslobađanje i da su upoznati sa događanjima u Južnoj Africi. 'Živio ANC!', rekao je jedan od njih. Inuiti su domorodački narod prema kojem su u prošlosti loše postupali bijelci doseljenici; to su bile paralele između lošeg položaja crnih Južnoafrikanaca i naroda Inuita. Ono što me se snažno dojmilo jeste koliko je planeta postala mala za vrijeme decenija koje sam proveo u zatvoru; za mene je bilo nevjerovatno da tinejdžer Inuit koji živi na krovu svijeta može gledati oslobađanje političkog zatvorenika na južnom vrhu Afrike. Televizija je smanjila svijet, i u tom procesu je postala veliko oružje za iskorjenjivanje neznanja i promociju demokratije.¹⁸”

Proces, vješto opisan jednom jedinom slikom predsjednika Mandele, jeste ilustracija rastućeg i ubrznog širenja medija. Prije nešto više od jednog vijeka, 1985. Marconi je poslao prvu poruku bežičnim putem; dvije decenije ranije Edison je pronašao fonograf. U prošlim decenijama je vidljivo ubrzanje tehničkog napretka, nakon otkrića radija i televizije, i emitovanja programa na oba medija. Bilo je teško predvidjeti kako će se prenositi lansiranje „Sputnjika”, kada su u oktobru 1957. godine sovjetski naučnici lansirali na put u orbitu svoju prvu svemirsku letjelicu, metalnu kuglu obima dvije stope, koja je dizajnirana da odredi gustoću gornje atmosfere Zemlje. U ovom slučaju, događaj je emitovan u radio-programu, a satelit je kružio oko Zemlje samo tri mjeseca. Dvanaest godina kasnije, SAD emituje televizijsku sliku naše planete kao jedne cjeline i snimak prvog čovjeka koji je kročio na Mjesec.

Danas je ideja „jednog svijeta” i satelitske/parabolične komunikacije stekla centralnu ulogu u adresiranju ključnih globalnih, kao i lokalnih pitanja. Prvi međunarodni satelitski sistem, Intelsat je postavljen 1965. Od tada, svemirska era telekomunikacija, informacijskih tehnologija i optičke elektronike stapaju se sa opšteprihvaćenim „masovnim medijima” kako bi ljudima dali potpuno novi niz sredstava – od jednostavnog mobilnog telefona do interneta

Povezane aktivnosti

- „Borci za prava”
- „Igra, Nacrtaj riječ”
- „Igre sa slikama”
- „Kada dođe sutra”
- „Naslovna strana”
- „Uticaoje interneta”

– da unesu raznovrsnost u njihova opažanja, da izraze svoje mišljenje, da međusobno djeluju i da razumiju i reaguju na promjene.

Radiju je trebalo 38 godina da dostigne 50 miliona korisnika, 13 godina televiziji, 16 računarima, a samo 4 godine „world wide web-u“, dominantnom pretraživaču na internetu.

Izazovi u svijetu prepunom medija

Komisija Unesco-a za kulturu i razvoj koja pomaže u analiziranju modernih komunikacijskih trendova i ulogu zapadne kulture u procesu globalizacije, opisuje nove tehnologije kao one koje za medije nude nevjerovatan prostor. Tradicionalni oblici cenzure su postajali sve teži, mediji mogu doprinijeti osjećaju globalne solidarnosti, a multimedijalne tehnologije stvaraju nove umjetničke i intelektualne izazove. Lakoća reprodukcije i prenosa informacija je uveliko otežala vladinu kontrolu – i cenzuru informacija koje ljudi primaju i šalju. Mediji danas pomažu da se održi kretanje ljudi, kao i da se stvori bolje informisano građanstvo. Oni takođe jačaju i osjećaj globalne solidarnosti, bez koje se nijedna globalna etika ne bi mogla početi kristalizirati. „Medijske slike onih koji stradaju su motivisale ljude da izraze svoju zabrinutost i solidarnost sa onima u udaljenim mjestima, i da na taj način doprinose pokušajima pomoći, kao i da zahtijevaju od vlada objašnjenja i akcije.“

Takođe treba naglasiti i negativne aspekte. U ovom trenutku preko 100 novinara nalazi se u zatvorima u preko 20 zemalja, zbog primjene njihovog tobože garantovanog prava na slobodu izražavanja, a da ne pominjemo one koji su obavljanje svoje profesije platili životima.

Raspoloživost sredstava je još jedan problem koji treba spomenuti. Kako može komunikacijska revolucija doprijeti do milijardi ljudi, koji žive bez struje u stotinama hiljada naselja u zemljama u razvoju? Oni još uvijek nijesu proživjeli informacijsku revoluciju. Oni koji jesu su manjina, uglavnom građani iz razvijenih zemalja ili drugdje stanovnici urbanih naselja, i koji se mogu nadati da će biti priključeni na satelitsku televiziju ili međunarodne informatičke mreže.

Ključni datumi

21. novembar

Svjetski dan televizije

17. maj

Svjetski dan telekomunikacija

Jeste li znali da...

Za zemlje u razvoju, slaba karika u lancu infrastrukture je često „posljednja milja“ od lokalne razmjene do domaćinstva. Neke afričke zemlje su zaista toliko siromašne u telekomunikacijama, da je tamo manje od jedne telefonske linije na 1000 ljudi. Ili, da to kažemo na slikovitiji način, više je telefonskih linija u Tokiju ili na Menhetnu, nego u cijeloj Africi. Izvještaj o ljudskom razvoju iz 1999. pružio je detaljno upoređenje dostupnosti telefonskih linija, TV setova, faksova, personalnih računara i internet korisnika u svijetu. Razvijene zemlje imaju prosječno 502 telefonske linije, 595 TV setova, 45 faksova, 204 računara i 35 Internet korisnika na svakih 1000 osoba, dok siromašnije zemlje, na svakih 1000 ljudi, imaju u prosjeku 4 telefonske linije, 36 TV setova, 0,2 faksa i nema značajnog broja kompjutera ili pristupa internetu. Trenutno, radio ostaje jedini medij koji je dovoljno raširen u svijetu, a odgovara i potrebi usmene kulture.

Koje su posljedice ovih brzih promjena na naše informisanje o svjetskim događajima?

U promjenljivoj prirodi medija mogu se naglasiti tri presudne dimenzije¹⁹:

1. Brzi razvoj telekomunikacija i medijskih tehnologija je promijenio samu prirodu medija. U smislu vremena i prostora oni postaju integralni dio događaja koji se dešavaju. Reportaža uživo je sama po sebi transformisana u novi događaj. Na primjer, iskrcavanje

„Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; ovo pravo uključuje slobodu na zadržavanje mišljenja bez miješanja i na traženje, primanje ili prenošenje informacija i ideja putem medija i bez obzira na granice.“

Član 19, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

- američkih marinaca u Somaliju i na Haiti i napad na Bijeli dom i Ostankino televizijsku stanicu u Moskvi.
2. Političari imaju moćan i presudan uticaj na medije u nedemokratskim režimima i nekonsolidovanim demokratijama. U demokratskim društvima, napori političara da utiču na medije su mogući onoliko koliko su oni vješti. S druge strane, sami mediji su u stanju da vrše sve presudniji utjecaj na ponašanje i odluke političara.
 3. Komercijalizacija guši različitost u kreiranju programa, kao i u programima koji se odnose na manjine, alternativnu kulturu i subkulturu. Težnja većoj stopi gledanosti ili slušanosti se odražava na način saopštavanja vijesti i samo predstavljanje vijesti, odabir priloga iz stvarnosti, koje mediji prezentiraju svojoj publici, sada se karakteriše kao trivijalno, bizarno i skandalozno. Kao posljedica toga, sirove vijesti sada u medijima zauzimaju manje mjesta. Postoji manje volje za pokrivanje troškova emiterima javnih servisa, koji su prisiljeni na komercijalizaciju. U tom procesu, najviše će izgubiti javnost, gubeći svoje izvore informacija.

Član 11 Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima (1992) u medijima

Stranke će se zalagati da za one koji se služe regionalnim i jezicima manjina unutar teritorija u kojima se ovi jezici govore, a u skladu sa položajem pojedinog jezika, u mjeri u kojoj su državne vlasti, direktno ili indirektno, nadležne, imaju ovlaštenje ili imaju ulogu u ovom polju, i poštujući principe nezavisnosti i samostalnosti medija:

A. u mjeri u kojoj radio i televizija ispunjavaju misiju javnog servisa:

- i. osiguraju osnivanje najmanje jedne radio-stanice i jednog televizijskog kanala na regionalnim ili jezicima manjina; ili
- ii. podstanu i/ili olakšaju osnivanje najmanje jedne radio-stanice i jednog televizijskog kanala na regionalnim ili jezicima manjina; ili
- iii. donesu odgovarajuće propise tako da emiteri nude programe na regionalnim ili jezicima manjina.

Potreba za alternativama

Posebno u vrijeme tenzija i nasilnih konflikata, kao što su oni koji, na primjer, utiču na region Balkana, „novi kanali za slobodan protok informacija mogu i treba da doprinesu pluralizmu, ekonomskom i socijalnom razvoju, demokratiji i miru ... Programi obuke o novinarskoj etici treba da senzibiliju novinare da prepoznaju za predrasude i diskriminaciju¹⁹“.

Jedan od vodećih internet portala koji promoviše informacije o ljudskim pravima, One World (www.oneworld.net/) na slijedeći način je predstavio četiri glavna izazova za demokratiju u medijima danas:

1. *Sloboda govora.* Tradicionalno, mnoge diskusije o demokratiji medija usredsređuju se na pravo na slobodu izražavanja. Posebno za vrijeme hladnog rata, zapadne vlade su insistirale na cenzuri u sovjetskom bloku, što je bio koristan kontrast navodnoj slobodi izražavanja njihove vlastite štampe. Pa ipak, iako je sloboda govora pravo koje se još uvijek negira u mnogim slučajevima širom svijeta, isključivo koncentrisanje na taj aspekt zanemarilo je pitanja koja su danas i fundamentalnija za medijsku demokratiju u mnogim zemljama.
2. *Oglašavanje.* U medijima, demokratija je više nego „biti u stanju reći ono što želiš“. Demokratija medija je demokratija oglašavanja – postići da se tvoj glas čuje. Iako je tehnologija više nego ikada olakšala publikovanje vlastitog časopisa (ili snimanje vlastitih video vijesti), postalo je teže nego ikada sa tim materijalom doprijeti do čak i najmanje publike. Čak i ako možete naći distributera koji će uzeti materijal i podijeliti ih malom broju nezavisnih korisnika, koji su još uvijek otvoreni i voljni da ih primaju,

- ostaje činjenica da ne možete svake godine trošiti milione na oglašavanje, što znači da će na kraju biti samo nekolicina onih okorjelih koji će ikada primiti vaše informacije.
3. **Koncentracija vlasništva.** U svom prefinjenijem obliku, cenzura se ne postiže kroz zakonsku represiju nego kroz kapitalističke institucije koje rade zajedno da održe hegemoniju svojih vjerovanja. Kontrola najmoćnijih novih medijskih alata je još uvijek skoncentrisana u rukama nekolicine (na državnom ili međunarodnom nivou), u privatnom vlasništvu ili pod monopolom vlade. Ovo znači da je većina medijskog posla vlasništvo malog broja industrijskih giganta. Bilo da su u pojedinačnim zemljama ili – sve češće – na globalnoj sceni, ovi karteli djelotvorno kontrolišu slike i priče kroz koje mi shvatamo svijet. Umjesto istinske demokratske različitosti, nama se nude beskrajne verzije istog proizvoda (sa neznatnim varijacijama u pakovanju).
 4. **Čuvati na sigurnom.** Ovaj nedostatak raznolikosti ima ozbiljne posljedice, jer postaje sve teže izraziti alternative glavnom toku medijske ortodoksije. Koliko reportaža je urađeno o stotinama hiljada sjevernoameričkih i zapadnoevropskih kampanja protiv napada njihovih zemalja na Irak u Zalivskom ratu? Ograničena medijska demokratija vodi u ograničenu političku demokratiju, isto kao što se alternativne ideje namjerno drže podalje od pažnje javnosti (posebno ako mogu uvrijediti reklamne kompanije).

Sloboda izražavanja – ostaje mnogo da se uradi

„Mnogi novinari u svijetu, uključujući i Evropu, još uvijek su izloženi napadima, krivičnom gonjenju, a ponekad čak budu i ubijeni, kada pokušaju da izvještavaju o stvarima od javnog interesa, rekao je generalni sekretar Savjeta Evrope Walter Schwimmer u izjavi povodom obilježavanja Svjetskog dana informisanja (3. maj 2001)²¹.

Medijska koncentracija

„Dva proizvođača nuklearne energije posjeduju dvije američke nacionalne TV mreže – General Electric je vlasnik NBC-a, a Westinghouse je vlasnik CBS. Vlasnik druge mreže je kompanija za produkciju crtanih filmova: Dizney je vlasnik ABC-a“, upozoravao je predsjednički kandidat SAD-a Ralph Nader. Jedna reklamna grupa je danas u stanju da diktira 40% tržišta. Koncentracija moći, što je posvjedočeno spajanjem American On Line (AOL), Time Warner i Turner group povećala je spektar kulturne hegemonije.

? **Da li nas činjenica da smo predmet stalne komercijalne propagande putem masovnih medija lišava sposobnosti za donošenje slobodnog izbora?**

? **Da li prikazivanje neprikladnih materijala sa nasilnim ili rasističkim sadržajem mladima, na primjer, na televiziji, ima uticaj na njihovo razmišljanje i stavove?**

NVO i mediji

1. Baltic Media Center je nezavisna, neprofitabilna fondacija (NVO) koja promovise demokratiju, socijalni razvoj i mirnu međunarodnu saradnju kroz aktivno učešće medija, www.bmc.dk
2. AIM (Alternativna informativna mreža) je mreža nezavisnih novinara u bivšoj Jugoslaviji i južnom Balkanu, koja pruža usluge temeljnih informacija na lokalnim jezicima i engleskom. <http://www.aimpress.ch/>
3. *Reportes sans Frontières* je organizacija koja pruža informacije o reporterima u svijetu koji slobodno pišu i koji su izloženi opasnostima. Oni organizuju peticije i kampanje pisanja pisama za odbranu novinara kojima se prijeti. Za više informacija pogledajte www.rsfr.fr

Izvori

Human Development Report 1999, United Nations Development Programme, www.undp.org
Human Development Report 2001, United Nations Development Programme, www.undp.org
www.humanrights.coe.int/media
Our creative diversity, report of the World Commission on Culture and Development, Unesco, 1995.
World Communication and Information Report, Unesco publishing, 1999.

Mir i nasilje

„Hljeb u vrijeme mira je bolji od kolača u vrijeme rata.“

Slovačka poslovice

Kakva je veza između mira i ljudskih prava? Da li je mir ljudsko pravo?

Masovna kršenja ljudskih prava za vrijeme Drugog svjetskog rata i želja i potreba za mirom bili su razlozi za nastanak Savjeta Evrope.

Kultura ljudskih prava je preduslov za postizanje stanja mira u svakoj zemlji u svijetu. Pravo na mir pripada trećoj generaciji ljudskih prava ili takozvanih prava solidarnosti.

Obrazovna, naučna i kulturna organizacija Ujedinjenih nacija (Unesco) je vodeća institucija koja je bila aktivna u promociji ovog prava. Federico Major, tadašnji generalni direktor Unesco-a, 1994. objavio je međunarodni poziv za uspostavljanje prava na mir. Prijedlog za deklaraciju koja predstavlja mir kao ljudsko pravo je upućen Generalnoj konferenciji Unesco-a 1997. Komisija za ljudska prava je početkom 2001. usvojila Rezoluciju o promociji prava naroda na mir.

? Treba li da postoji posebno pravo na mir ili je ono već dio postojećih ljudskih prava?

Povezane aktivnosti

- Elektrana
- Igraj igru!
- Imamo li alternative?
 - Kada dođe sutra
 - Mogu li ući?
- Nasilje u mom životu
 - Novac za trošenje
 - Domaći poslovi
- Živjeti u savršenom svijetu

Što je onda mir?

Koncept mira ima značajnu kulturnu dimenziju. Tradicionalno, u orijentalnim kulturama, mir je više dio unutrašnjeg mira (mir u našem umu ili srcu), dok se u zapadnom svijetu mir shvata kao mir izvan osoba (odsustvo rata ili nasilnih konflikata). Na primjer, u Indiji riječ mir je „shanti“ i ukazuje na savršeno stanje uma ili mir uma. Gandi je svoju filozofiju i strategiju zasnovao na konceptu zvanom Ahimsa, koji u širem smislu znači uzdržavati se od svega štetnog. On je rekao, „doslovno govoreći, Ahimsa znači nenasilje. Ali za mene je to mnogo veće, beskrajno veće značenje. Ono znači da nikoga ne smijete uvrijediti; ne smijete gajiti

nemilosrdne misli, čak ni u vezi sa onima koje smatrate vašim neprijateljima. Onaj koji slijedi ovu doktrinu nema neprijatelja." U tradiciji Maja, mir se odnosi na koncept blagostanja; on je povezan sa idejom savršene ravnoteže između različitih područja naših života.

Postoje mnoge definicije mira. Jedna od njih, koja ima snažan uticaj, potencira razliku između pozitivnog i negativnog mira, koju je napravio Johan Galtung, međunarodno priznati norveški naučnik i istraživač u ovom polju.

Negativni mir znači na nema rata, niti nasilnih konflikta između država ili unutar država, kao što su ratovi na Balkanu.

S druge strane, *pozitivni mir* znači da nema rata, niti nasilnih konflikata, i povezan je sa stanjem jednakosti, pravde i razvoja.

Ova dva koncepta možemo predstaviti na sljedeći način:

bez rata = negativni mir

bez rata + socijalna pravda/razvoj = pozitivni mir

Visok nivo socijalne pravde i minimalan nivo nasilja, prema tome, karakterišu pozitivni mir.

Dok neki ljudi misle da su svi problemi riješeni kada se rat zaustavi, u stvarnosti ostaje da se uradi veliki dio posla, to jest, obnoviti zemlju i razviti strukture koje će voditi do više socijalne pravde i razvoja za sve ljude koji žive u zemljama koje su zahvaćene ratom.

Prema tome, možemo reći da mir nije samo stvar razoružanja nego i načina na koji ljudi žive.

? Ko je odgovoran za primjenu strategija za sprečavanje nasilja bilo koje vrste u vašoj zajednici?

Mirovna konferencija

U maju 1999. godine, 10000 mirovnih aktivista svih godišta su se sastali u Hagu u Holandiji u potrazi za novim strategijama za mirni 21. vijek. Istorijska Haška konferencija za apel okupila je 1500 mladih ljudi iz stotinu različitih zemalja. Na kraju Konferencije, Haška agenda za mir i pravdu za 21. vijek predstavljena je generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, Kofi Annanu. To je sada službeni dokument Ujedinjenih nacija, plan sa 50 tačaka za globalnu akciju vlada i civilnog društva.

Ali, možemo li pričati o miru, a da ne pričamo o nasilju?

Postoje mnoge definicije nasilja, jedna od njih je da je nasilje upotreba snage – očito ili skriveno – sa ciljem da se od pojedinca ili grupe dobije nešto na što oni ne žele slobodno pristati.

Postoje različite vrste nasilja. Mi možemo razlikovati direktno ili indirektno (strukturno) nasilje:

- *direktno nasilje* = fizičko nasilje
- *indirektno ili strukturalno nasilje* = siromaštvo, eksploatacija, socijalna nepravda, odsustvo demokratije, itd.

Prema tome, mir postoji kada nema ni direktnog ni indirektnog nasilja.

Koja je cijena nasilja?

U situaciji bez mira, stranke umiješane u konflikt vide povrijeđena svoja ekonomska i socijalna prava državna ekonomija razbijena, crno tržište, gubitak poslova ili domova, itd.), kao

Ključni datum

Treći utorak u septembru
svake godine
Međunarodni dan mira

i građanska i politička prava (ugroženo je pravo na život, kao i pravo na zaštitu od mučenja ili pravo na fizički integritet, itd.). Kratkoročne i dugoročne posljedice nasilnog konflikta u smislu kršenja ljudskih prava su razarajuće i u društvima ostavljaju duboke ožiljke. Statistike i informacije u daljem tekstu prikazuju cijenu nasilja.

Direktno nasilje:

1. U Bosni i Hercegovini, uprkos Opštem okvirnom mirovnom sporazumu iz 1995, između 850 000 i 1,2 miliona osoba je još uvijek interno raseljeno ili žive kao izbjeglice; oko 17 000 osoba se još uvijek vode kao nestale.
2. U Ruandi je 800 000 umrlo za tri mjeseca u vrijeme rata 1994.
3. Ukupan broj osoba koje su umrle u Prvom svjetskom ratu je 8 538 315.
4. U građanskim ratovima u svijetu je 1990. ubijeno 5 miliona osoba.
5. U svijetu je u opticaju 500 miliona komada lakog oružja.
6. Ratovi i unutrašnji sukobi su 1990. prisilili 50 miliona osoba da napuste svoje domove.
7. Mjesečno 800 osoba pogine od protivpješadijskih mina (nagaznih mina).
8. 1995. je 53 miliona osoba – jedna od svakih 115 osoba na zemlji – bilo otjerano iz svojih domova, bilo da su raseljeni unutar svojih zemalja ili postali izbjeglice u inostranstvu.

Indirektno nasilje:

1. Oko 17 miliona osoba umre svaki dan zbog nedostatka lijekova.
2. Oko 24 000 osoba umre svaki dan od posljedica gladi. To je otprilike jedna osoba svake 3,5 sekunde.
3. Više od 300 000 djece dnevno umire od bolesti koje se uglavnom mogu spriječiti.

Uopšte, nasilje ne ostavlja samo fizičke ožiljke, nego takođe i emocionalne ožiljke na svakoj osobi koja je direktno ili indirektno učestvovala u konfliktnim situacijama, kao što su ratovi ili situacije nasilja među osobama, poput porodičnog nasilja. Ovi ožiljci mogu uzrokovati dugoročne traume, koje nijesu uočljive na osobama. Nemoguće ih je procijeniti u smislu novčane cijene, ali oni imaju visoku ljudsku cijenu.

? Treba li da postoje pravila koja ograničavaju nivo nasilja u TV programima?

Međunarodna kampanja za
uklanjanje nagaznih mina je
kodobitnik Nobelove nagrade
za mir 1997. www.icbl.org

Prioriteti u državnim rashodima (u procentima od UND)²²

Zemlja	Državni izdatak za obrazovanje 1995-1997.	Državni izdatak za zdravstvo 1998.	Vojni izdatak 1999.
Angola	6.2 (1985-1987)	5.8	23.5
Kostarika	5.4	5.2	...
Eritreja	1.8	...	22.9
Etiopija	4.0	1.7	9.0
Norveška	7.7	7.4	2.2
Ruska Federacija	3.5	2.5 (1990)	3.8
Saudijska Arabija	7.5	12.8	13.2
Turska	2.2	2.2 (1990)	5.0
Ukrajina	5.6	3.6	3.1
Velika Britanija	5.3	5.9	2.5

Šest najvećih vojnih potrošača u 2000. (u milijardama US dolara)²³

Mjesto 2000. (1999)	Zemlja	2000.	Procenat od ukupne svjetske vojne potrošnje
1 (1)	SAD	280.6	37
2 (7)	RUSIJA	43.9	6
3 (3)	FRANCUSKA	40.4	5
4 (2)	JAPAN	37.8	5
5 (5)	VELIKA BRITANIJA	36.3	5
6 (4)	NJEMAČKA	33	4

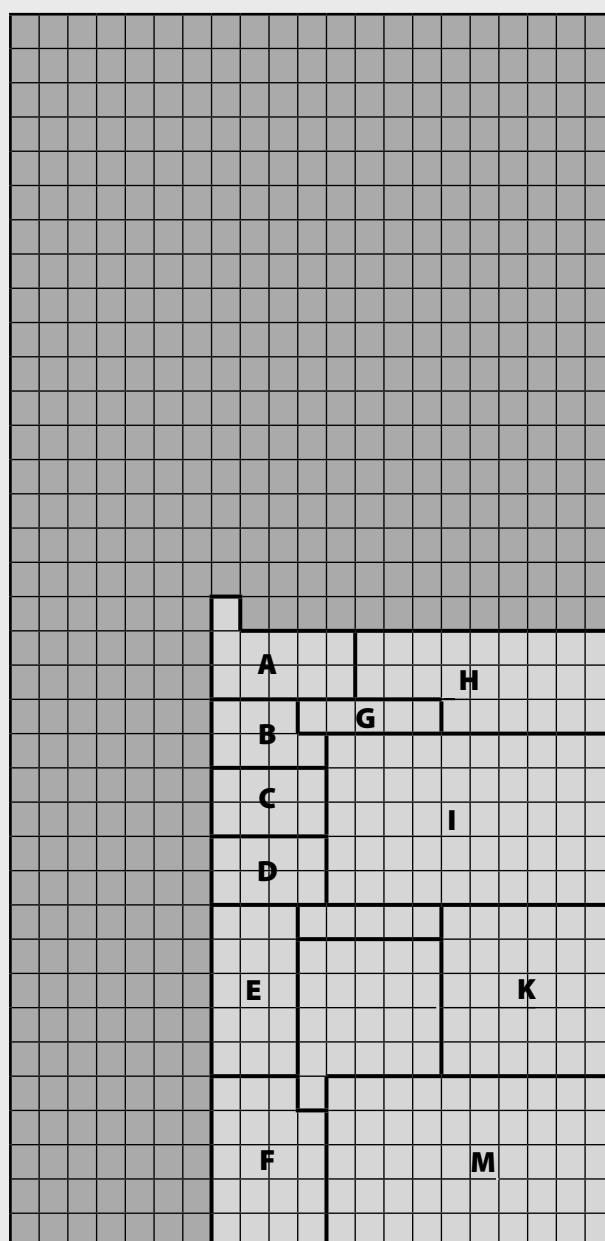
Svjetska vojna potrošnja i moguće alternative²⁴

UKUPAN DIJAGRAM = Ukupna godišnja suma u vojne svrhe

Potrošnja 2001. (756 milijardi dolara)
= USD1 milijarda = 1 milijarda dolara

Iznos neophodan za...

- A) STABILIZACIJU STANOVNIŠTVA
USD 10.5 milijardi
- B) ZAUSTAVLJANJE SJEČE ŠUMA
USD 7 milijardi
- C) SPREČAVANJE GLOBALNOG ZAGRIJAVANJA
USD 8 milijardi
- D) SPREČAVANJE KISELIH KIŠA
USD 8 milijardi
- E) PRUŽANJE ZDRAVSTVENE NJEGE
USD 15 milijardi
- G) ZAUSTAVLJANJE TROŠENJA OZONA
USD 5 milijardi
- H) SPREČAVANJE EROZIJE TLA
USD 24 milijardi
- I) PRUŽANJE ČISTE I SIGURNE ENERGIJE
Obnovljiva energija: USD 17 milijardi
Efektivnost energije: USD 33 milijardi
- J) ELIMINACIJA NEPISMENOSTI
USD 5 milijardi
- K) ISPLATA DUGOVA ZEMALJA U RAZVOJU
USD 30 milijardi
- L) OBEZBJEĐENJE SKLONIŠTA
USD 21 milijardi
- M) OBEZBJEĐENJE SIGURNE I ČISTE VODE
USD 58 milijardi

Ključni datum

25. novembar
Međunarodni dan ukidanja
nasilja nad ženama

Da li je nasilje prirodno?

Mnogi su ubijeđeni da su ljudska bića prirodno nasilna i da se, posljedično, ratovi, sukobi i nasilje ne mogu izbjeći. Ostali stručnjaci iz ove oblasti tvrde da mi možemo izbjeći da mislimo, da se osjećamo i da se ponašamo nasilno. Seviljska izjava o nasilju, koju je 1986. razradila grupa učenjaka i naučnika iz mnogih zemalja, sjevernih i južnih, istočnih i zapadnih, ovo potvrđuje navodeći:

1. „Naučno je neispravno reći da *mi imamo, od naših životinjskih predaka, urođenu naklonost ka vođenju ratova ... Blagostanje je jedinstveno ljudska pojava koja se ne javlja kod drugih životinja...*”
2. *Postoje kulture koje vjekovima nijesu učestvovala u ratu i postoje kulture koje su u nekim vremenima češće učestvovala u ratu, a u drugim ne....*
3. *Naučno je neispravno reći da je rat ili svako drugo nasilno ponašanje genetički programirano u našoj ljudskoj prirodi....*
4. *Naučno je neispravno reći da ljudi imaju „nasilan um’...način na koji reagujemo se oblikuje onako kako smo bili uslovljeni i socijalizovani...”.*

Mnogi od nas su našim okruženjem uslovljeni da reaguju agresivno i nasilno. Mi učimo da agresivno razmišljamo, osjećamo i djelujemo, a u nekim slučajevima i nasilno. Gdje god živimo, mi smo izloženi socijalnom i kulturnom pritisku koji nas uslovljava da skoro konstantno čitamo o nasilju, gledamo nasilje, i slušamo o nasilju. Televizijski programi, reklame, novine, video igre, filmovi i muzička industrija su uveliko doprinijeli ovakvoj situaciji. Prije dostizanja adolescencije, dijete je vidjelo hiljade ubistava i nasilnih djela samo gledajući televiziju. Naša moderna društva, bilo svjesno ili ne, izvinjavaju se za nenasilje. Nasilje se smatra pozitivnom vrijednošću. U većini kultura, govoriti ‘ne’ nasilju i izbjegavanje fizičkog nasilja ili protivljenje se smatra znakom slabosti, posebno za muškarce, koji su izloženi velikom pritisku svojih vršnjaka od veoma rane dobi.

? Slažete li se sa tvrdnjom da nasilje nikada nije opravdano, čak ni protiv najnasilnijih ljudi?

Maltretiranje je oblik nasilja među mladim osobama i pokazuje kako se nasilje primjenjuje kao sredstvo da bismo se osjećali moćnijim dok se drugima nanosi šteta. U anketi iz 2001, skoro pola intervjuisanih učenika iz uzorka španske srednje škole je priznalo da poznaje slučajeve kolega-učenika koje su zastrašivali drugi učenici.

Pored maltretiranja, postoje i mnogi drugi oblici interpersonalnog nasilja: nasilje povezano sa alkoholom i drogom, nasilje bandi, prisilna prostitucija, ropstvo, nasilje u školama, i nasilje vezano za rasizam – ispoljavanja su interpersonalnog nasilja koje utiče na naše živote ili na živote mnogih drugih. Neki od ovih oblika nasilja još specifičnije utiču na mlade – na primjer, nasilje bandi, nasilje u školama i rasističko nasilje.

? Slažete li se sa ubjeđenjem da se „pravi muškarac” ne smije plašiti nasilja?

Seksualno zlostavljanje ili seksualno nasilje nad djecom i ženama (ili muškarcima), rasprostranjena je pojava u našem društvu. Većina slučajeva se dešava u domovima i na privatnim mjestima, a ne na ulicama, nasuprot čestim vjeronanjima. Prekršioci su veoma često osobe koje su žrtve poznavale, koje zlopotrebljavaju povjerenje koje imaju. Većina žrtava ne prijavljuje krivična djela koja su počinjena ili čekaju mnogo godina prije nego što to učine. Za ovo postoje mnogi razlozi, povezani sa situacijom, identitetom prekršioca, prirodom (trajanjem i učestalošću) zlostavljanja, ličnošću žrtve, itd... Može se desiti da je žrtva previše mlada i

„Baš kao što ‘ratovi počinju u mislima čovjeka’, i mir takođe počinje u našim mislima. Iste vrste koje su izmislile rat su sposobne izmisliti i mir. Odgovornost leži na svakome od nas.”

Izjava o nasilju, iz Sevilje

da jako dugo ne shvati što se dešava; treba joj pomoć, a nema nikoga kome može vjerovati; nekada žrtva ispriča priču nekome ko odbija da joj povjeruje, što se prilično često dešava, posebno u slučaju djece; neki se osjećaju previše posramljeno, krivi i izdani; i/ili im prekšitelj prijeti i manipuliše njima. U većini ovih slučajeva, prekršilac je član porodice.

Izvori

1. *Declaration on the Rights of Peoples to Peace*, A/RES/39/11, United Nations General Assembly, 12 novembar 1984.
2. *Human Development Report 2000*, United Nations Development Programme, Oxford University Press, USA, 2000.
3. *Report 2000*, Amnesty International, Amnesty International Publications, UK, 2000.
4. *The Seville Statement on Violence*, www.unesco.org/human_rights/hrfv.htm, Spain, 1986.
5. Tyler, J., Berry, A. (Comp.), *Time to abolish war, a youth agenda for peace and justice*, Hague Appeal for Peace, European Youth Foundation, 2001.
6. United Nations Commission on Human Rights, *Resolution on the Promotion of the Right of Peoples to Peace*, E/CN.4/RES/2001/69, 25 april 2001.
7. Fisas, V., *Introducción al estudio de la paz y del conflicto*, Lerna, Barcelona, 1987.
8. *Voices of youth explore children and war*, www.unicef.org/voy/meeting/war/war-exp2.html, Unicef.
9. *World Report 2001*, Human Rights Watch, USA, 2000.

Siromaštvo

„Mi ne smijemo budućim generacijama predati sebičnu Evropu koja će biti slijepa i gluva za potrebe drugih.“

Vaclav Havel

Siromaštvo je svjetski problem i u porastu je. Mi smo skloni da ga povezujemo sa mjestima kao što su Podsaharska Afrika, Azija i Latinska Amerika, ali i u Evropi siromaštvo pogađa milione ljudi. Od 4.000 miliona stanovnika Evropske unije, 60 miliona živi ispod granice siromaštva (koja je definisana kao 50% prosječnog nacionalnog dohotka), a 2,7 miliona su beskućnici. U Španiji 20% stanovništva živi ispod ove granice siromaštva, a 4,5% - u ekstremnom siromaštvu. U Velikoj Britaniji jedna trećina djece odrasta u siromaštvu.

Siromaštvo u tranziciji

„(...) skoro sve bivše socijalističke zemlje doživjele su značajan porast siromaštva za vrijeme perioda tranzicije. Ipak, siromaštvo nije apsolutno nova pojava i nije samo posljedica procesa tranzicije; siromaštvo je postojalo i u Sovjetskom Savezu i u regionu, iako nije bilo prepoznato iz političkih i ideoloških razoga. Jedna društvena grupa koju ranije nije pogađalo siromaštvo jesu radnici u državnom sektoru, koji su vidjeli da njihove plate i životni standard dramatično padaju. Nezaposlenost je jedan od glavnih uzroka siromaštva u regiji.“ UNDP, 2001.

Siromaštvo u svijetu

„U bogatim zemljama, manje od jednog djeteta na stotinu, ne doživi svoj peti rođendan, dok u siromašnijim zemljama nešto više od 5-oro djece ne doživi tu starost. Dok je u bogatim zemljama nešto manje od 5% sve djece mlađe od pet godina neuhranjeno, u siromašnim zemljama je neuhranjeno više od 50%.“ Svjetska banka, 2000.

Povezane aktivnosti

- „Gdje stojiš?“
- „Horoskop siromaštva“
- „Borba za bogatstvo i moć“
- „Napravi korak naprijed“

Definisanje siromaštva

Apsolutno siromaštvo se određuje prema onome što se smatra minimumom zahtjeva za preživljavanje. Po ovoj definiciji, pretpostavlja se da postoje minimalni standardi ispod kojih ljudi spadaju u kategoriju „siromašnih“. Jedno od najčešće korišćenih mjerenja je nivo prihoda: kada je prihod jedne osobe ili porodice ispod određenog nivoa, koji se smatra

minimumom potrebnim za razuman životni standard, tada se ova osoba ili porodica smatra siromašnom.

U *relativnom siromaštvu*, status specifične grupe definiše se i mjeri u odnosu na ostale u istom okruženju, zajednici ili zemlji. Kao posljedica, neko ko se smatra siromašnim u razvijenim zemljama može, u stvari, imati veći prihod nego neko ko se u manje razvijenoj zemlji tretira kao dobrostojeći. Značenje siromaštva zavisi od običaja, standarda i vrijednosti svake zemlje i regije na svijetu ponaosob. Tako možemo govoriti i o kulturnoj dimenziji u opažanju onoga što čini siromaštvo.

Danas, mnogi ljudi priznaju da ekonomski rast zemlje ne znači nužno i smanjenje siromaštva. U zemljama koje su doživjele ekonomski rast siromaštvo nije nestalo. Poljska je, na primjer, postigla značajan uspjeh u ekonomskoj sferi, ali siromaštvo se i dalje povećavalo. Široko je prihvaćeno da je „siromaštvo višedimenzionalna pojava koju čine mentalni, politički, zajednički i drugi aspekti“, zajedno sa materijalnom dimenzijom (obično se izražava u vidu novčane vrijednosti). Faktori koji podupiru siromaštvo mogu biti ekonomski, socijalni, politički ili faktori životnog okruženja. Siromaštvo ima mnogo lica: može biti ruralno ili urbano, trajno ili privremeno stanje. Neki ljudi mogu biti siromašni cijelog života, drugi mogu „ući“ i „izaći“ iz siromaštva. Ono nije statično stanje.

Sljedeća važna dimenzija siromaštva odnosi se na ono što se često naziva „feminizacija siromaštva“. To znači da među siromašnima preovladavaju žene, što je, između ostalog, povezano i sa posljedicama siromaštva zasnovanom na predrasudama.

Siromaštvo i ljudska prava

Bečka deklaracija i Program akcije, usvojeni na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima u Beču, Austrija (jun 1993), navode da „postojanje rasprostranjenog ekstremnog siromaštva koči puno i djelotvorno uživanje ljudskih prava... posebno ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava“. (član 14)

Značajno je da shvatimo – nepostojanje odgovarajuće zdravstvene njege, obrazovanja, jednakosti, skloništa, itd. neke su od posljedica siromaštva i socijalne isključivosti. Ove pojave sprečavaju pristup građanskim i političkim pravima, što onda sprečava ljude da zahtijevaju svoja ekonomska, socijalna i kulturna prava. Ovo je jasan primjer nedjeljivosti i međusobne povezanosti ljudskih prava.

„Ekonomski rast proširuje materijalnu osnovu za zadovoljenje ljudskih potreba, ali stepen do kojeg su one zadovoljene zavisi od raspodjele resursa među ljudima i korišćenja i raspodjele mogućnosti, posebno zaposlenja.“

Moreira

Četvrti svjetski omladinski pokret

je dio Četvrtog svjetskog pokreta, organizacije koja je posvećena borbi protiv siromaštva.

www.atd-fourthworld.org

Amnesty International i ekonomska, socijalna i kulturna prava

Na sastanku Međunarodnog vijeća Amnesty Internationala, koji se održao u avgustu 2001. godine, dogovoreno je da se mandat organizacije proširi kako bi se omogućio rad na širem polju ljudskih prava. Od sada, organizacije će djelovati ne samo protiv mučenja, ili zarobljenika savjesti, nego i protiv svih oblika diskriminacije, bilo da ona utiče na politička i građanska, ili ekonomska, socijalna i kulturna prava.

Deklaracija o pravu na razvoj, koju je usvojila Generalna skupština UN-a, 4. decembra 1986. godine, prvi je međunarodni instrument koji se odnosi isključivo na pravo na razvoj. On je blisko povezan sa drugom generacijom ljudskih prava, kao što je opisano u Međunarodnoj povelji o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Razvoj se definiše u članu 1 kao „globalni ekonomski, socijalni, kulturni i politički proces, koji teži poboljšanju blagostanja svih naroda i svih pojedinaca, a koji je zasnovan na njihovom slobodnom, aktivnom i značajnom učešću u razvoju i pravednoj raspodjeli koja iz njega proističe“. Član 2

Ključni datumi

17. oktobar

Međunarodni dan istrebljenja siromaštva

5. decembar

Međunarodni dan volontera za ekonomski socijalni razvoj

iste deklaracije naglašava: „Ljudska ličnost je glavni subjekt razvoja i treba da bude aktivan učesnik i korisnik prava na razvoj.“

? Što mislite, da li svi dokumenti koje su ugovorile vlade mogu imati značaja u borbi protiv siromaštva u svijetu?

Na Svjetskom samitu za socijalni razvoj (1995), poznatom i kao Kopenhaški samit, 185 zemalja se putem svojih zastupnika obavezalo na iskorjenjivanje apsolutnog siromaštva i usvajanje konkretnih planova i prijedloga u tom cilju. Šefovi vlada i država usvojili su deklaraciju i plan akcije (poznato kao „Kopenhagen + 6“), ali do septembra 2001. nijedan od navedenih ciljeva nije potpuno ispunjen.

Postojeći međunarodni i regionalni instrumenti imali su ograničen uticaj na borbu protiv siromaštva. Jedan razlog leži u tome što mnogi od ovih instrumenata ne uključuju mehanizme za primjenu određenih prava. Drugi je u činjenici što – iako je u posljednjih 50 godina okvir ljudskih prava znatno proširen, a međunarodna zajednica potvrdila da održivi humani razvoj nije moguć bez poštovanja ljudskih prava – jasna veza između siromaštva i ljudskih prava još uvijek nije precizno uspostavljena. Doduše, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i dvije međunarodne povelje o ljudskim pravima u svojim preambulama pominju slobodu od nemaštine, a ugovori za zaštitu ljudskih prava obezbjeđuju pravo na adekvatan životni standard, uključujući dovoljno hrane, odjeću i smještaj.

Evropska socijalna povelja

U naporima da osigura djelotvorno uživanje prava na zaštitu od siromaštva i socijalne isključivosti, stranke preduzimaju:

- preuzimanje mjera unutar okvira ukupnog i koordiniranog pristupa promociji i djelotvornog pristupa osoba koje žive ili rizikuju da žive u stanju socijalne isključivosti ili siromaštva, kao i njihove porodice, a posebno u zapošljenu, smještaju, obuci, obrazovanju, kulturi i socijalnoj i medicinskoj pomoći;
- razmatranje ovih mjera u smislu njihove adaptacije, ako je to neophodno.

Revidirana Evropska socijalna povelja, član 30

Završna razmatranja

Jedna od najčešćih predrasuda o siromašnim osobama jeste da se oni nalaze u toj situaciji zato što to žele, ili što ne rade dovoljno – dakle, zbog toga što su lijeni i neodgovorni. Ovo je način na koji se siromašni proglašavaju jedinim odgovornim za sopstvenu situaciju; time se sugerise da društvo nije i ne treba da bude odgovorno za njih te da za njih ne može ništa ni učiniti. Ovaj pristup je suprotan kulturi ljudskih prava, jer onima koji se nađu u stanju isključenosti odriče mogućnost da žive dostojanstveno i da budu predmet prava. Osim toga, on miješa posljedice siromaštva (promijenjeni modeli ponašanja, zloupotreba droga, odbijanje rada, upotreba alkohola, itd.) sa kompleksnim uzrocima problema.

Da bismo iskorijenili siromaštvo, treba da ukažemo na njegove korijene, ne samo na trenutno stanje. To će zahtijevati veliki politički napor, posebno od država i međunarodnih organizacija, pa siromaštvo, shodno tome, ima jaku političku dimenziju.

U Milenijumskoj deklaraciji (septembar 2000) svjetska zajednica se obavezala na istrebljenje siromaštva, sa ciljem da do 2015. prepolovi broj onih čiji je prhod manji od 1 USD po danu.

„Borba protiv siromaštva je duboko političko pitanje. U većini zemalja, siromaštvo je vezano za nejednakost u podjeli moći, bogatstva i mogućnosti.“ UNDP, 2001.

? Slažete li se s ovom tvrdnjom?

Primjeri društvenih indikatora koji se vezuju za siromaštvo: nezaposlenost i omladina u istočnoj Evropi

Kao i na Zapadu, mladi ljudi trpe zbog visoke stope nezaposlenosti, više nego odrasli. U zemljama centralne i istočne Evrope i nezavisnih država Komonvelta (27 zemalja) 1999. godine je bilo 5 miliona mladih starosti od 15 do 24 godine. Od cjelokupne populacije mladih, 27% (18 miliona) nijesu bili ni obrazovani, ni zaposleni. Nezaposlenost mladih je posebno visoka u jugoistočnoj Evropi (71% u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, 61% u bivšoj Jugoslaviji, 35% u Bugarskoj), na Kavkazu (46% u Azerbejdžanu, 27% u Gruziji) i u srednoj Aziji (37% u Kirgistanu i 33% u Tadžikistanu).

Primjer nacionalnog plana za borbu protiv siromaštva

Loše stanje djece u Moldaviji je uznemiravajuće. U mnogim porodicama, glavni izvor prihoda su skromne dječje naknade. Posljednjih godina vidno su se pogoršali standardi ishrane kod djece iz siromašnih porodica, s negativnim posljedicama po njihovo zdravlje i razvoj svijesti. Posljedično, Vlada je odlučila da razvije specijalni program za borbu protiv siromaštva djeteta, kao dio Kratkoročnog državnog programa za ublažavanje siromaštva. Ova inicijativa nudi širok obim mjera usmjerenih na uvođenje sistema socijalne brige za siročad ili hendikepiranu djecu, kao i za djecu iz siromašnih porodica.

Izvori

- Bilan économique et social 2000*, Le Monde, France, Édition 2001.
Choices for the poor, United Nations Development Programme, New York, 2001.
Human Development Report 2001, United Nations Development Programme, New York, 2001.
 Moreira, C. *Eradication of poverty in the world: an assessment on the threshold of the year 2000*, Social Watch, www.socwatch.org.uy/. Urugvaj, 2000.
 Pettiti, L. Meyer-Bisch, P. *Human rights and extreme poverty*, Human Rights, New Dimensions and Challenges, Ed J. Syimonides, Unesco, Pariz, 1998. pp. 137-176.
Report of the expert seminar on human rights and extreme poverty, 7-10 februar 2001, E/CN.4/2001/54/Add.I, United Nations Commission on Human Rights, Ženeva, mart 2001.
The dimensions of poverty, Social Watch. www.socwatch.org.uy/. Urugvaj, 1997.
Young people in changing societies, Regional Monitoring Reports, No. 7, Florence, Unicef Innocenti Research Center, 2000.

Socijalna prava

Kratki prikaz Evropske socijalne povelje

„Kada razmišljam o radu, to je uglavnom o posjedovanju kontrole nad svojom sudbinom, što je suprotno od biti u milosti onoga što je oko nas.“

Gary Sinise

Dok Evropska konvencija o ljudskim pravima garantuje građanska prava, Evropska socijalna povelja garantuje ekonomska i socijalna prava građana njenih država – stranaka.

Savjet Evrope je 1961. godine usvojio Socijalnu povelju, kojoj su 1988, 1991. i 1995. dodata tri protokola. Povelja i njen Protokol iz 1988. garantuju niz prava koja se mogu odnositi na dvije kategorije:

- *radni uslovi*, koji uključuju zabranu prisilnog rada, zaštitu od diskriminacije na radnom mjestu, sindikalna prava, zabranu rada djece ispod 15 godina starosti i zaštitu radnika dobi 15-18 godina, jednako postupanje sa radnicima migrantima, itd.;
- *socijalna kohezija*, koja obuhvata pravo na zdravstvo, socijalnu sigurnost, medicinsku pomoć, pravo starijih ljudi na zaštitu, itd.

Revidirana socijalna povelja je usvojena 1996. godine. Stupila je na snagu 1. jula 1999. i postepeno će zamijeniti Povelju iz 1961. Ovaj novi dokument garantuje ravnopravnost muškaraca i žena, zaštitu u slučaju otpuštanja, dostojanstvo radnika na radnom mjestu, promociju borbe protiv siromaštva i socijalne isključivosti, pravo na smještaj, proširenje prava na nediskriminaciju itd...

Povelja ima mehanizam kontrole koji se zasniva na državnim izvještajima država – stranaka (Protokol iz 1991), kao sistem kolektivne žalbe (Protokol iz 1995) koji sindikatima i nevladinim organizacijama omogućava, *inter alio* da ulažu kolektivne žalbe.

Povezane aktivnosti

- „Ašikova priča“
- „Horoskop siromaštva“
- „Pazite, mi gledamo!“
 - „Posao i bebe“
 - „Priča o dva grada“
 - „Različite plate“
- „Rječnik globalizacije“
- „Sastanak sindikata“
- „Vidi sposobnost!“

? **Da li bi, po vašem mišljenju, sistemi socijalnog osiguranja trebalo da budu privatni ili državni?**

Pravo na rad

Kao jedno od socijalnih i ekonomskih prava, pravo na rad je zagarantovano međunarodnim dokumentima, kao što je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (UDHR) (član 23), Međunarodna povelja o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (član 6) i Revidirana evropska socijalna povelja (ESC).

Priznajući pravo na rad, država se ne obavezuje da *garantuje posao svakome ko ga želi*; takva obaveza ne bi mogla „funkcionisati“ u praksi. Pomenuti dokumenti zapravo naglašavaju da država ima obavezu da razvija ekonomske i socijalne uslove u kojima se mogu stvarati radna mjesta.

Pravo na rad je samo po sebi značajno, no ono je istovremeno i osnovni uslov za osiguranje ljudskog dostojanstva. Ukoliko se prvo ne garantuje pravo na rad, besmisleno je očekivati stvarnu primjenu nekoliko ostalih osnovnih prava.

Kao posljedica prava na rad dolazi pravo na pravedne (ili fer) radne uslove. Ovo pravo posebno obuhvata garancije protiv diskriminacije, primanje pravedne naknade i plaćenog odmora, razumno radno vrijeme i sigurne i zdrave radne uslove, kao i obezbjeđenje fizičkog i mentalnog blagostanja osobe. Ove su garancije date kako bi se osiguralo da radnici započnu i nastave svoj radnički život u pristojnim uslovima. Rad ne smije postati nepodnošljivo breme ili sam sebi svrha; on treba da bude sredstvo za osiguranje barem osnovnih potreba, kao što su hrana, odjeća, stanovanje, obrazovanje.

„Radnici nemaju šta da izgube u ovome osim svojih lanaca. Oni treba da zauzmu svijet.“

Karl Marx

? Da li mislite da nezaposlene osobe treba da primaju pomoć od države?

Zapošljenje: perspektiva mladih

Imati posao podrazumijeva mnogo više nego imati sredstva za izdržavanje. To je takođe i „alat“ za životno iskustvo. Kroz zapošljenje pojedinci (posebno mlade osobe) razvijaju mnoge vještine, od osnovnih tehničkih, pa do ličnih vještina.

Nezaposlenost i loši radni uslovi, kao dio kompleksnih, međusobno povezanih pitanja, osujećuju potpuni razvoj osoba i održanje cjelovitosti ljudskog dostojanstva. Kao posljedica se javlja nesposobnost nezaposlenih da sebi i članovima svoje porodice priušte odgovarajuće životne uslove, stvaranje velikog broja radnih mjesta na crnom tržištu, koje umanjuje sigurnost radnika i mogućnost zaštite njihovih prava, a nastaje i potreba za izradom velikih programa socijalne sigurnosti, kako bi se nezaposlenima pružila pomoć.

Prelaz iz škole na posao za mlade ljude predstavlja prelomnu fazu u njihovom ličnom i profesionalnom razvoju kroz život u odrasloj dobi. Posljedice nezaposlenosti u mlađim godinama mogu biti ozbiljne. Nezaposlenost mladih nerijetko je u vezi sa socijalnim problemima, kao što su nasilje, kriminal, samoubistva, zloupotreba alkohola i droga.

Stopa nezaposlenosti često je viša među mladima nego u starijoj populaciji. Ova razlika može biti velika ili mala, u zavisnosti od specifičnog konteksta zemlje.

Stope nezaposlenosti u nekim evropskim zemljama

Zemlja	Nezaposlenost mladih (%)	Ukupna nezaposlenost (%)
Hrvatska	31.4	9.9
Njemačka	10.7	9.9
Latvija	25.5	13.8
Rusija	26.8	13.3
Slovačka	20.4	11.1
Španija	39.2	20.9
Švedska	11.2	5.3
Holandija	5.1	3.8
Velika Britanija	13.6	7.1

„Niko ne može sam doći talentovan na svijet. Bog daje talenat, rad pretvara talenat u genij“.

Anna Pavlova

Razlozi visokog procenta nezaposlenosti mladih mogu biti razni: fragmentacija tržišta rada; tehničke i organizacione promjene koje su nametnule zahtjev za višim kvalifikacijama; kriza tržišta rada koja znači teže uslove za nezaposlene radnike.

Sindikati, raditi za radnike

Istorija sindikata je veoma duga. Prava radnika su se nesumnjivo poboljšala, iako samo djelimično, a u ovom procesu sindikati su imali presudnu ulogu.

Dan rada: 1. maj

1. maj, Međunarodni dan radnika, slavi uspomenu na istorijsku borbu radnog naroda u svijetu.

Majski dan je zavjet radničke borbe za osmosatni radni dan. Među radnicima prisiljenim na deset, dvanaest ili četrnaest sati rada dnevno, podrška za osmosatni radni dan je ubrzano rasla. Prve dane maja 1886. obilježili su štrajkovi i demonstracije u SAD-u. Nešto više od pola miliona radnika učestvovalo je na prvomajskim demonstracijama širom zemlje. U Čikagu je, na primjer, oko 90.000 ljudi učestvovalo u maršu.

1. maj je brzo postao godišnji događaj. U sve više zemalja širom svijeta radnici obilježavaju Dan rada. Dan rada je prvi put proslavljen 1891, u Rusiji, Brazilu i Irskoj.

Sindikati su udruženja radnika (postoje takođe i udruženja poslodavaca), a njihov glavni cilj je da zastupaju interese radnika kod poslodavaca. Pravo na osnivanje i pridruživanje sindikatu je osnovno ljudsko pravo. Sindikalni pokret koji dobro funkcioniše i koji je poštovan često je valjan indikator demokratije i standarda ljudskih prava.

Osim borbe za bolje uslove rada, sindikati su imali (i dalje imaju) ključnu ulogu u izgradnji socijalnih pokreta i razvoju socijalnih promjena. Uloga sindikata u raznim zemljama Evrope veoma je različita. U zemljama u kojima su vladali fašistički i komunistički režimi, državne vlasti i politička elita preuzimali su ili stvarali sindikate, pretvarajući ih u oruđe svojih ugnjetачkih režima. Kao rezultat ove istorijske stvarnosti, mnogi ljudi su skeptični prema ulozi koju sindikati mogu imati. Tek odnedavno radnici iz ovih zemalja počinju da prepoznaju pozitivnu ulogu sindikata u borbi za zaštitu njihovih prava. U Evropi postoje i druge razlike, posebno one koje se odnose na ulogu i organizaciju sindikata. U većini zemalja, sindikati su organizovani u konfederacije.

Solidarnost je pokret državnog sindikata koji se pojavio u Poljskoj osamdesetih godina prošlog vijeka.

Ovaj pokret je zvanično formiran 31. avgusta 1980, potpisivanjem Sporazuma u Gdanjsku, koji se, između ostalog, poziva na pravo osnivanja nezavisnih sindikata i na pravo na štrajk. U realnosti, pokret je započeo 14. decembra 1970, kada su se radnici brodogradilišne industrije odlučili na protestni marš od brodogradilišta prema centru Gdanjska, koji je policija brutalno ugušila. U ljeto 1980, mnogi štrajkovi su pokazali da se pokret *Solidarnost* ukorijenio kao snaga socijalne i demokratske promjene. Pokret je brojao više od devet miliona članova. Represivna politika komunističke vlade je postala očita kada je zabranila rad *Solidarnosti* i pokret je zbog toga nekoliko godina bio primoran na rad u tajnosti.

Mladi i sindikalno članstvo

Posljednjih godina sindikati u velikom broju zemalja bilježe smanjenje članstva mladih. Mnogi sindikati su sporo reagovali na promjene koje su doživjeli sa mladima, a ponekad nijesu uspijevali da formulišu program rada koji bi privukao dovoljno mladih i nadomjestio gubitak tradicionalnog članstva. Zato danas mnogi sindikati razvijaju programe rada koji

uzimaju u obzir potrebe i realnost mladih radnika, kao i odgovarajuće strukture koje će se baviti ovim sektorom. Neki su osnovali omladinske odbore, što je slučaj sa ETUC i ICFTU – Međunarodnom konfederacijom slobodnih sindikata.

„Rad će te naučiti kako da to uradiš.“

Estonska poslovnica

? Da li ste vi član sindikata? Da li ste ikada bili?

- Između 1988. i 1997. godine, sindikati udruženi u Deutcher Gewerkschaftsbund (GDB) izgubili su ništa manje nego 60.9407 mladih članova, ili 55,2% omladinskog članstva.
- Između 1987. i 1999. godine, u sindikatima u Švedskoj, članstvo mladih uzrasta između 16 i 24 godine smanjeno je sa 62,7% na 46,7%.
- U Grčkoj, 70,1% mladih ljudi je izrazilo nepovjerenje prema sindikatima, a samo je 22% onih koji nijesu vjerovali vojsci i 40,6% onih koji nijesu vjerovali pravosuđu.

Rad djece

Pitanju rada djece danas se posvećuje velika pažnja. Broj djece angažovane u mnogim vrstama poslova, od službe u kući do teške industrijske proizvodnje, alarmantan je.

U većini slučajeva teško je sačiniti statistike o radu djece, zbog nelegalne prirode takvog rada. Procjenjuje se da trenutno oko 250 miliona djece, uzrasta od 5 do 14 godina, radi. Od toga, 120 miliona ima puno, a 130 miliona – određeno radno vrijeme.

Nekih 61% od ovog ukupnog broja (skoro 153 miliona) živi u Aziji, 32% (80 miliona) u Africi, a 7% (17,5 miliona) u Latinskoj Americi.

Rad djece postoji i u mnogim industrijalizovanim, a javlja se i u istočnoevropskim zemljama.

U poređenju sa garancijama za zaštitu djece i mladih osoba u radnom okruženju, koje su date Poveljom iz 1961, Revidirana evropska socijalna povelja predstavlja napredak „u smislu osiguranja djelotvornog sprovođenja prava djece i mladih osoba na zaštitu, član 7(1). Stranke se obavezuju: da obezbijede da prihvatljiv uzrast zaposlenih bude najmanje 15 godina; izuzetak su zaposlena djeca kojoj je propisan lagani rad, bez štete po njihovo zdravlje, moral ili obrazovanje“. Međunarodna organizacija rada (ILO), glavna organizacija za određivanje radnih standarda, dugoročno je posvećena cilju potpunog iskorjenjivanja dječjeg rada, a usvojila je i preporuke i konvencije. Dvije glavne konvencije se posebno bave radom djece.

1. ILO Konvencija o najgorim oblicima rada djeteta (1999) stupila je na snagu 2000. godine. Raniji pokušaji sprečavanja rada djece su propali, a opšta situacija u ovoj oblasti nastavila je da se pogoršava. Zbog toga je međunarodna zajednica odlučila da strategijom „korak po korak“ potpuno ukine najgore oblike rada djece. Ovu konvenciju je, u novembru 2001, ratifikovalo 108 zemalja.
2. ILO Konvencija o minimalnoj starosnoj dobi (1973) je drugi primjer. Član 1 navodi: „svaki član (...) preuzima da slijedi državne politike dizajnirane da osiguraju djelotvorno ukidanje dječjeg rada, kao i da postepeno povećava najmanju starosnu dob za zapošljavanje i rad – do nivoa koji potpuno odgovara potrebama fizičkog i mentalnog razvoja mladih osoba“.

Međunarodna organizacija rada (ILO)

je imala ključnu ulogu u borbi za zagaranovana prava radnika, doprinoseći njihovom razvoju obuci i promociji odgovarajućih struktura za unapređivanje prava radika. www.ilo.org

Procenti djece koja rade, uzrasta od deset do četrnaest godina:
 30,1% u Bangladešu; 11,6% u Kini; 14,4% u Indiji; 17,7% u Pakistanu; 24% u Turskoj; 20,5% na Obali Slonovače; 11,2% u Egiptu; 41,3% u Keniji; 25,8% u Nigeriji; 31,4% u Senegalu; 4,5% u Argentini; 16,1% u Brazilu; 6,3% u Meksiku; 0,4% u Italiji; i 1,8% u Portugalu.

Jedan od glavnih programa ILO-a posvećenih iskorjenjivanju dječjeg rada zove se Međunarodni program za eliminaciju dječjeg rada. Konvencija o pravima djeteta, u članu 32(1), obezbjeđuje da „države-stranke priznaju pravo djeteta na zaštitu od ekonomskog iskorišćavanja i od obavljanja svakog rada koji je vjerovatno opasan, ili ometa obrazovanje djeteta, ili je štetan po zdravlje, i po fizički, mentalni, duševni, moralni ili socijalni razvoj djeteta“.

Globalizacija je počela snažno uticati na socijalna prava. Ovaj bi proces zapravo trebalo da promoviše prakse socijalnih garancija koje su opšteprihvaćene kao minimalna zaštita osnovnih uslova rada. Uspostavljanje slobodne tržišne ekonomije dovelo je do toga da mnoge kompanije nedostatak socijalne zaštite smatraju povoljnom situacijom za investicije i jeftinu proizvodnju dobara. Izmještanje industrija iz zemalja u kojima su garancije radnicima obaveza, u druge zemlje, u kojima takvih garancija nema, posmatra se kao unosna mogućnost.

U kontekstu gdje većina kompanija povećanje profita postavlja kao prioritet, čak i po cijenu socijalnih i radničkih prava zaposlenih, međunarodni i regionalni instrumenti ljudskih prava koji obezbjeđuju socijalna i ekonomska prava – jesu osnova za zaštitu prava radnika.

Izvori

La Charte, ses protocoles, la Charte révisée, Editions du Conseil de l'Europe, 1998.

Conditions of employment in the European Social Charter, Study compiled on the basis of the case law of the European Committee of Social Rights, Council of Europe Publishing, 2000.

Pascual, S. Waddington, F., *Young people: the labour market and trade unions*, A report prepared for the Youth Committee of the European Trade Union Confederation, European Trade Union Confederation Publication, maj 2000.

Solidarność, www.solidarnosc.org.pl

Taking steps; young people and social protection in the European Union, European Youth Forum.

Unicef (2000): *Young people in changing societies*, Regional Monitoring Reports, No 7, Florence Innocenti Research Centre

United Nations, World Bank, ILO Policy: *A global alliance for youth employment: recommendations of the High Level Panel of the United Nations Secretary-General's Youth Employment Network*, www.un.org/esa/socdev/youthemployment/index.html

Sport

Da li je sport ljudsko pravo? U strogom smislu, odgovor je ne! Nijedna deklaracija ili povelja o ljudskim pravima ne sadrži posebne odredbe formulacije ljudskog prava na bavljenje sportom, ili na pristup sportu. Međutim, sport se može posmatrati kao osnovni element prava na obrazovanje i na kulturu.

Pravo na obrazovanje je određeno članom 26 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i članom 13 Međunarodne povelje o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. U njemu se navodi da „obrazovanje treba biti usmjereno ka punom razvoju ljudske ličnosti i osjećanja

„Bavljenje sportom je ljudsko pravo. Svaki pojedinac mora imati mogućnost da se bavi sportom u skladu sa njegovim ili njenim potrebama.”

Olimpijska povelja, Princip 8

Paraolimpijske igre

Paraolimpijske igre su atletske takmičenje osoba sa hendikepom, uključujući i one su amputiranim ekstremitetima, osobe sa oslabljenim vidom, paraplegičare i osobe sa cerebralnom paralizom. „Paraolimpijske igre su nastale 1948. u bolnici Stoke Mandeville u Aylesbury, Engleska. (...) Početkom 1952. paraolimpijske igre su se održavale u olimpijskim godinama. Zimske paraolimpijske igre su prvi put održane 1976. U Barseloni, u Španiji, se 1992. godine 3500 atletičara iz 82 zemlje takmičilo na ljetnoj paraolimpijadi. Prva istinska paralela sa olimpijskim igrama se desila 1988. u Seulu, Južna Koreja, gdje su atletičari imali Paraolimpijsko selo i koristili olimpijske terene za takmičenje. (...) Međunarodni olimpijski komitet (IOC) je priznao i podržava paraolimpijadu, a njome upravlja Paraolimpijski komitet (IPC).“⁴⁴

samopouzdanja i jačanja poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda”. Ljudi se kroz sport razvijaju fizički i intelektualno. Učešće u sportovima jača samopouzdanje; ono pruža mogućnosti za samodokazivanje i poštovanje od strane drugih. Ovo posebno važi za ljude sa hendikepom koji učestvuju na paraolimpijadi.

Što se tiče djece, Konvencija o pravima djeteta postavlja uslov da obrazovanje djece bude usmjereno prema „...razvoju ličnosti, talenata i mentalnih i fizičkih sposobnosti djeteta do

Povezane aktivnosti

- „Igraj igru”
- „Samo minut”
- „Sport za sve”
- „Vidi sposobnost”

njihovog punog potencijala”, a član 31 upućuje na pravo na odmor i slobodno vrijeme, igru i rekreaciju koja odgovara uzrastu djeteta.

Pravo svih da učestvuju u kulturnom životu je određeno članom 27 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (UDLJP) i članom 15 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (MPESKP). Svugdje se uživa u svim vrstama sportova – fudbalu, plivanju, pikadu, šahu, kamenu s ramena, sumo rvanju, ragbiju – bilo kojem! Sport je nesumnjivo značajan dio kulturnog života u svim zemljama i prema tome se može raspravljati o tome i da svako ima pravo na sport kao gledalac, takmičar ili igrač.

Iako sport nije opšte priznat kao ljudsko pravo, bavljenje sportom i način na koji se ono podržava ukazuje na ljudska prava. U različitim prilikama se to može upotrijebiti kao alat za promociju ljudskih prava, a čak i za njihovo kršenje.

Sport promoviše ljudska prava

Učešćem u sportu se stvara zajednički interes i vrijednosti i podučava se društvenim vještinama koje su neophodne za demokratsko građanstvo. Sport unapređuje društveni i kulturni život spajajući pojedince i zajednice. Lokalni i međunarodni timovi su često multinacionalni ili multireligijski, a i gledaoci takođe dolaze iz različitih sredina. Dakle, sport nam pomaže da prevaziđemo razliku i ohrabruje dijalog, pa nam prema tome pomaže i da prevaziđemo predrasude, stereotipe, kulturne razlike, neznanje, netoleranciju i diskriminaciju.

Otvorene zabavne škole fudbala

Otvorene zabavne škole fudbala predstavlja humanitarno i neprofitno udruženje koji su osnovale dvije danske NVO, Udruženje za stvaranje interkulturalnih veza i Danski savjet za izbjeglice. Bavi se kulturom javnog sporta na lokalnom nivou, koji karakterišu demokratski principi, volonterizam, roditeljska podrška i osnovni princip „sport za sve”. Namjera je da se svim fudbalskim klubovima koji učestvuju u programu dodijeli sportska oprema i da se na taj način ojačaju. To je takođe inicijativa za škole da otvore svoje klubove za svu djecu i mlade bez obzira na vještinu, pol ili etničko ili socijalno porijeklo.

U protekle dvije godine, otvorene škole fudbala iz zabave su realizovale 15 otvorenih uličnih događaja. Ovo su mali „sportski” festivali otvoreni za svu djecu. Oni traju tri do pet sati, a uglavnom su služili za „otvaranje” ili „predjelo” u veoma problematičnim mjestima. Na primjer, 1999. je program uličnog sporta na Kosovu uspostavio mrežu od 140 takozvanih uličnih majstora – mladih od 14 do 18 godina, koji organizuju ulične sportove na principu dan-po-dan, za djecu koja žive u njihovom susjedstvu. Oni procjenjuju da je otprilike 6000 djece svih starosnih dobi učestvovalo u njihovom programu, većina svakodnevno⁴⁵.

U vezi sa diskriminacijom nad ženama, sama činjenica da se žena može baviti tzv. „muškim sportovima”, kao fudbalom ili dizanjem tegova, podstiče na eliminaciju raznih stereotipa o ulozi žena i razlikama između muškaraca i žena.

Status sportskih ličnosti je takav da se oni često biraju da budu „ambasadori dobre volje” u promociji humanitarnog rada kroz neformalno obrazovanje. Na primjer, Ronaldo, brazilska fudbalska zvijezda, specijalni je predstavnik za „Force for Change: World AIDS Campaign with Young People”.

U sportovima se takođe mogu kršiti ljudska prava

Upotreba droga za poboljšanje uspješnosti u sportu je vjerovatno najpoznatija zloupotreba ljudskog dostojanstva i zdravlja. Postoje i kontroverzna pitanja hormonalne terapije i testiranja pola atletičarki koje treba da se radi sa poštovanjem ljudskog dostojanstva i prava na privatnost.

Sponzori mogu iskorišćavati sportiste, muškarce i žene, a ambiciozni roditelji mogu iskorišćavati djecu koja pokazuju ranu zrelost. Intenzivni treninzi i pritisci na takmičenjima mogu dovesti do sportskih povreda i biti rizični za mentalno zdravlje. Svako ima pravo da zna moguće rizike i privlačnosti postizanja visokog nivoa uspjeha.

„Gimnastika: samo sport ili zlostavljanje djeteta?“

Sve donedavno Alexandra Huci, 12 godina, bila je samo jedna od mnogih talentovanih djevojaka koje su svoje mlade živote provele u kampovima za obuku i sanjale da će, kada odrastu, postati svjetski šampione. Jednog dana, za vrijeme treninga, odjednom se onesvijestila, pala u komu i umrla nakon pet dana. Njeno maleno tijelo jednostavno nije moglo više izdržati. Dijete i fizičko iscrpljivanje, tako česti kod mladih gimnastičara, mogu uzrokovati patnju umjesto radosti. „Bol je bio dio mog života otkako sam počeo trenirati“, rekao je 10-godišnji Wang Shuo u nedavnom intervjuu za CNN u kampu za obuku i trening, gdje djeca započinju „karijere“ u trećoj godini života. Maria Pardo, španska gimnastičarka, bila je teška 43 kilograma, a visoka 170 cm.⁴⁶

Mogućnosti za bavljenje sportom nijesu uvijek inkluzivne i mogu postojati elementi diskriminacije prema vjerskim i kulturnim manjinama u pristupu sportskim kapacitetima. Komercijalni pritisci i interesi mogu biti povezani sa kršenjem ljudskih prava, koji potkopavaju dostojanstvo i poštovanje prema drugima. Na primjer, neki igrači prihvataju mito da bi počinili „profesionalni faul“ u fudbalu i da bi naštimovali kriket u utakmici. Postoje i druga pitanja kršenja ljudskih prava, koja su povezana sa globalizacijom industrije sportske opreme. U mnogim zemljama, i državna i lokalna sportska udruženja su razvila politike za radne standarde koji se zahtijevaju od proizvođača opreme i odjeće koju oni koriste. Tu su i kampanje, na primjer, Kampanja čiste odjeće u Evropi, čiji je cilj natjerati proizvođače na poštovanje ljudskih prava njihovih radnika. Kampanja sportske obuće u sjevernoj Americi se, između ostalih stvari, zalaže da sportisti, kao što su Tiger Woods i André Agassi, prestanu promovisati proizvode koji su nastali iskorištavanjem radnika⁴⁷.

Sport i politika

Sport se već dugo koristi kao mirovno sredstvo u političkim akcijama protiv nepravde. Na Olimpijskim igrama 1986. u Meksiku, John Carlos i Tommie Smith su salutirali „Crnim panterama“ na ceremoniji proglašenja pobjednika, u znak protesta protiv diskriminacije nad crncima u SAD-u. Za vrijeme ere aparthejda, mnoge zemlje su odbile sportske odnose sa Južnom Afrikom, što je značajno doprinijelo političkoj promjeni u toj zemlji.

„Capoeira“

U 16. vijeku, u Brazilu su robovi iz Angole održali svoje tradicionalne plesove i rituale i razvili ih u „capoeira“, umjetnost samoodbrane. Robovlasnici su zabranili svaku vrstu ratničkih vještina, ali robovi su bili u stanju vježbati tako što su naizgled vježbali rekreativni ples. U 17. vijeku umjetnost „capoeira“ je dodatno usavršena, a zatim se koristila u borbi protiv kolonijalnih ugnjetača, koja je trajala jednu deceniju.

Sport se takođe može zloupotrijebiti u nacionalističke i političke svrhe. Na primjer, 1972. na Olimpijskim igrama u Minhenu, osam arapskih terorista je napalo štab izraelskog tima. Tom prilikom su ubili dvoje ljudi. Još devet talaca je ubijeno nakon neuspjelog spašavanja, koje je pokušala njemačka policija.

Olimpijske igre su se dugo koristile kao forum za iznošenje političkih stavova država. Na primjer, SAD su zajedno sa 65 drugih nekomunističkih zemalja bojkotovale igre u Moskvi

1980. zbog sovjetske invazije na Avganistan. Sovjetski Savez i petnaest njihovih saveznika su zatim bojkotovali naredne igre u Los Angelesu 1984. iz bezbjednosnih razloga i zbog straha da će njihovi reprezentativci tražiti i dobiti politički azil.

? Treba li miješati sport i politiku?

Diskutabilno je da li je ispravno da Kina bude izabrana za domaćina Olimpijskih igara 2008. Kina je dugo bila kritikovana zbog nedostatka demokratije i kršenja ljudskih prava. Neki od argumenata koji su dati da se ponuda Pekinga uzme u razmatranje su bili da će način na koji se Kina ophodi prema disidentima i ostala kršenja ljudskih prava, svakako biti i dalje kritikovani na forumima, kao što je godišnje okupljanje Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija. Upravo dozvola za razmatranje olimpijske ponude može možda učiniti da Peking ozbiljnije shvati takve osude.

Sport i rasizam

Rasizam u sportu nije pojava koja je ograničena na fudbalska igrališta, niti je ograničena samo na obojene igrače. On može uticati na sve sportove i može se ispoljavati na nekoliko nivoa; u amaterskom sportu i na institucionalnim i međunarodnim nivoima, kao i u medijima. Posebno se, ali ne i isključivo, javlja na lokalnom nivou, u interakciji (iz stvarnih ili izmišljenih razloga boje, religije, nacionalnosti ili etničkog porijekla) između igrača ili prema njima, timovima, trenerima ili gledaocima, a takođe i prema sudijama. To može obuhvatati i psovanje timova ili čak cijelih grupa.

Odgovornost za borbu protiv rasizma u sportu snose svi: državne vlasti (zakonodavna vlast, sudovi, policija, vladina tijela odgovorna za sport i lokalne vlasti) i nevladine organizacije (profesionalna i amaterska sportska udruženja, klubovi, lokalna sportska udruženja, klubovi navijača, organizacije igrača, antirasistička udruženja i druga).

? Što vi možete uraditi u vašoj školi ili klubu da osigurate da sport kojim se bavite bude socijalno inkluzivan i da promoviše ljudska prava?

Prijavljeni incidenti

21. septembra 2001. napadač kluba SK „Rapid Vienna“ Gaston Taument je trpio neprekidno rasno maltretiranje, za vrijeme jučerašnjeg meča UEFA kupa protiv FK „Partizana“ u Beogradu. Gaston Taument je osvojio 15 kupova za državni tim Danske, a porijeklom je iz Surinama. Ranije je u jednom intervjuu rekao: „Ako se rasni incidenti pojave..., pogrešno je prećutati rasizam.“⁴⁸

Rasističko ponašanje na fudbalskim mečevima pruža odličnu temu za debatu o dilemama u primjeni ljudskih prava.

? Treba li osumnjičenom huliganu zabraniti putovanje u drugu zemlju da prisustvuje utakmici? Da li je ovo kršenje njegovog prava na slobodu kretanja?

Mladi i sport

Jedan primjer kako mladi rade za ljudska prava je kroz „Fudbalom protiv rasizma u Evropi“ (FARE – Football Against Racism in Europe). FARE se kroz fudbal bori protiv svih oblika diskriminacije u fudbalu: na stadionu, na terenu, u svlačionici, pri vježbanju, u kancelariji i učionici; diskriminacije koju vrše navijači, igrači, menadžeri, treneri, direktori ili edukatori.

U vezi sa prethodno opisanom kampanjom za sportsku obuču, grupe studenata u SAD-u su okrenule sponzorisanje sportova u svoju korist i zahtijevaju da se kompanije pridržavaju pravila ponašanja ili će izgubiti ugovore po kojima opremaju atletičarske ekipe na koledžima.

Rad Savjeta Evrope

Direktorat za omladinu i sport je dio Generalnog direktorata za obrazovanje, kulturu, omladinu i sport i životnu sredinu. On razrađuje smjernice, programe i pravne instrumente za razvoj koherentne i djelotvorne omladinske politike na lokalnom, državnom i evropskom nivou. Obezbeđuje finansiranje i obrazovnu podršku za međunarodne aktivnosti mladih s ciljem promocije omladinskog građanstva, mobilnosti mladih i vrijednosti ljudskih prava, demokratije i kulturnog pluralizma.

Odbor Savjeta Evrope za razvoj sporta je inicirao razne aktivnosti na promociji zdravih životnih stilova i učešća u sportu, na primjer, EUROFIT (lični fitnes testovi za djecu i odrasle). Postoji i Antidoping konvencija iz 1989. i „Vodič za čiste sportove“, obrazovni i informativni priručnik za škole i sportske organizacije, koji je napravljen u saradnji sa Evropskom unijom⁴⁹. Evropska konvencija o nasilju navijača i neprikladnom ponašanju na sportskim događajima je nastala 1986. godine.

Međunarodni instrumenti i dani u vezi sa sportom

1. Evropska povelja o sportu za sve, iz 1975. u članu 1 proglašava pravo svih da se bave sportom.
2. Evropska povelja o sportu i etički kodeks iz 1975. obezbeđuje da se osigura pristup sportskim terenima i sportskim aktivnostima, bez ikakve mogućnosti za diskriminaciju.
3. Međunarodna povelja o fizičkom obrazovanju i sportu, iz 1978, član 1: „Svako ljudsko biće ima osnovno pravo na pristup fizičkom obrazovanju i sportu, koji je ključan za potpuni razvoj ličnosti“.
4. Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama iz 1985. Izrazito je naglašen značaj nediskriminacije prema ženama u sportu. Države imaju obavezu da ženama osiguraju pravo učešća u rekreativnim aktivnostima, sportu i svim aspektima kulturnog života.
5. Međunarodna konvencija protiv aparthejda u sportovima iz 1985.
6. Međunarodni dan osoba sa hendikepom, 3. decembar.
7. Svjetski dan nepušenja, 31. maj i Svjetski dan zdravlja, 7. april.

Izvori

1. *The Council of Europe, Directorate of Youth and Sport*, www.coe.int/youth/
2. *How you play the game: the contribution of sport to the promotion of human rights*. Conference in Sydney 1 to 3 septembar 1999, http://members.ozemail.com.au/~hrca/Sport_and_human_rights.htm.
3. Symonides, J., *Sport in the service of human rights*, World Conference on Education and Sports for a Culture of Peace, Unesco, Paris, France, 5 to 7 juli 1999.
4. *Sports Shoes Campaign*, www.heartland-cafe.com/aup/aup.html

Ključni datumi

- 3. decembar
Međunarodni dan osoba sa hendikepom
- 31. maj
Svjetski dan nepušenja
- 7. april
Svjetski dan zdravlja

Objašnjenja

1. Annan, K., *Prva svjetska konferencija ministara odgovornih za omladinu*, Lisabon, Portugal, 1998.
2. Evropska unija, *Direktiva Savjeta 2000/43/EC od 29. juna 2000. o primjeni principa jednakog postupanja sa osobama bez obzira na rasno i etničko porijeklo*
3. *El País digital*, 5. novembar 2000.
4. Websterov treći novi međunarodni rječnik
5. Savjet Evrope, Direktorat za socijalnu koheziju
6. *Eurobarometar izvještaj (54.2/2001)* zasnovan na intervjuima sa više od 16000 građana između 2. januara i 6. februara 2001.
7. www.disrights.org
8. Marina Kovinena, *Centar za građansko i pravno obrazovanje*, Rostov-na-Don, Ruska Federacija, *Omladinski forum za obrazovanje o ljudskim pravima*, Budimpešta, 2000.
9. Amnesty International, *Crimes of hate, conspiracy of silence*, 2001.
10. Preporuka br. 8 savjeta ministara Savjeta Evrope državama članicama, usvojena 18. septembra 1998.
11. Brojčani pokazatelji iz EU uopšteno se odnose na rane 1990. Prikazane stope su procenti djece koja žive u domaćinstvima čiji je prihod ispod 50% nacionalnog prosjeka. Izvor: Bradbury and Jäntti (1999, Tabele 3.3) u Micklewright, J., Stewart, K., *Child Well-Being in the EU and Enlargement to the East*, Working Papers, UNICEF, Innocenti Centre, 2000.
12. Primjena preporuke br. R (91) 11 o seksualnom iskorišćavanju, pornografiji i postituciji i trgovini djecom i starijim maloljetnicima; Strazbur, 8. april 1998.
13. Bilson, A., *Child Safety on the Internet, a child rights approach*, Centre for Europe's Child, <http://eurochild.gla.ac.uk>
14. Rezolucija Podkomisije za promociju i zaštitu ljudskih prava (Komisije za ljudska prava UN) E/CN.4/SUB.2/RES/1999/30.
15. Konsultativni sastanak za Program Savjeta Evrope, Obrazovanje za demokratsko građanstvo, 1996.
16. Marina Kovinena, *Centar za građansko i pravno obrazovanje*, Rostov-na-Don, Ruska Federacija, *Omladinski forum za obrazovanje o ljudskim pravima*, Budimpešta, 2000.
17. Hay, R., *Izgradnja mira za vrijeme mirovnih operacija za podršku: anketa i analiza nedavnih misija*, 1999.
18. Mandela, N., *Long walk to freedom*, Little Brown and Company, London, 1994.
19. Veran Matic, predsjednik udruženja nezavisnih elektronskih medija (ANEM).
20. Izjava od 13. septembra 1997. u deklaraciji iz Sofije (Kasnije usvojena kao rezolucija 35 na Generalnoj konferenciji UNESCO-a, na XXIX zasjedanju u novembru 1997.).
21. Za više informacija pogledajte www.coe.int/media
22. Međunarodni institut za istraživanje mira Štokholm (SIPRI), www.sipri.se
23. *Izveštaj o humanom razvoju 2001*, UNDP.
24. Instituto del Tercer Mundo (1992), *Vodič kroz treći svijet*, Urugvaj.
25. Lingvistički sudski spor iz Belgije, odnosi se na određene aspekte u zakonima o upotrebi jezika u obrazovanju u Belgiji. Presuda Evropskog suda za ljudska prava, 23. juli 1968., Publikacije Suda, Serija A, vol. 6, str. 31.
26. Pravo na obrazovanje (čl. 13), 08/12/99. E/C.12/1999/10, CESCR.
27. *Učenje: Unutrašnje blago*, Unesco, Pariz, 1996.
28. Weisbrot, M., Baker, D., Kraev, E., i Chen, J., *The scorecard on globalisation 1980-2000: twenty years of diminished progress*, Centre for Economic and Policy Research, www.cepr.net/.
29. Watkins, K., *Education now – Break the cycle of poverty*, Oxfam International, 2000.
30. Izvodi iz Motivans, A., *Education for all, central and eastern Europe – Synthesis report*, Unesco Institute for Statistics, UNICEF Innocenti Research Centre, februar 2000.
31. Ingrid Ramberg, u *Violence against young people in Europe*, Savjet Evrope, 2001.
32. Radicova I., *Human Rights of girls and young women in Europe: questions and challenges for 21st Century*, General Conclusions, Savjet Evrope, Strasburg, 1994.

33. Izvod iz *Trafficking in women, a comprehensive European strategy*, informativni dokument, Evropska komisija
34. Ibid.
35. Lori, H., German, A., Pitanguy, J., *Violence against women: the hidden health burden*, Svjetska banka, Washington, D.C. 1994.
36. Rezolucija 1212 (2000), Parlamentarna skupština, Savjet Evrope
37. *Gender mainstreaming conceptual framework, methodology and presentation of good practices*, Final report of activities of the group of specialists on mainstreaming (EG-S-MS), Strasbur, maj 1998.
38. Izjava učesnika seminara „Nasilje nad mladim ženama u Evropi“, Evropski omladinski centar, Budimpešta, 2001.
39. Iz Unicef-a, *Mladi u društvima u promjeni*, Regionalni izvještaji o praćenju, No7, Firenca: Innocenti Centar za istraživanja, 2000.
40. *Izbori siromašnih*, UNDP, mart 2001.
41. Izvod iz Pascual, S., Waddington, J., *Mladi: tržište rada i sindikati*. Izvještaj pripremljen za Omladinski komitet evropske konfederacije sindikata, publikacija Evropske konfederacije sindikata, maj 2000. i Unicef (2000), *Mladi u društvima u promjeni*, Regionalni izvještaji o praćenju, br.7, Firenca Innocenti Centar za istraživanja.
42. Izvod iz *Mladi: tržište rada i sindikati*. Izvještaj za Omladinski komitet evropske konfederacije sindikata, maj 2000.
43. Pogledajte dodatne informacije o globalizaciji
44. Isječak iz www.encarta.msn.com. Za više informacija o Međunarodnom paraolimpijskom komitetu, www.paralympic.org/
45. www.openfunfootballschoools.org.mk/status.htm .
46. Isječak iz Tomek, L., *Lidové Noviny*, 23 august 2001. Prevela Jana Ondrackova.
47. Za više informacija pogledajte *New Internationalist 330*, decembar 2000, www.oneworld.org/ni/issues330/factfile.htm.
48. Fudbalom protiv rasizma u Evropi, www.farenet.org
49. Za više informacija pogledajte <http://culture.coe.fr/sp/splist.html>.
50. Drugo međunarodno savjetovanje o HIV/Aids-u i ljudskim pravima. E/CN.4/1997/37, Komisija Ujedinjenih nacija za ljudska prava, 20/01/97.
51. Konferencija koju je organizovao Evropski centar za ekologiju i zdravlje WHO u saradnji sa italijanskim ministarstvom za ekologiju i evropskom agencijom za ekologiju, Orvieto, Italija, 5. - 6. oktobra 2001, saopštenje za javnost EURO 12/2001, www.who.dk/cpa/backgrounders_2001/pback_2001.htm.
52. *Izvještaj o nesrećama u svijetu 2001*, Međunarodna federacija crvenog krsta/križa i Društvo crvenog polumjeseca.

Prilozi

- Međunarodni pravni instrumenti za zaštitu ljudskih prava**
- Evaluacioni formular**

.....

Sadržaj ovog poglavlja

Međunarodni pravni instrumenti za ljudska prava

<i>Status ratifikacije glavnih međunarodnih instrumenata za ljudska prava</i>	401
<i>Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (sažetak)</i>	402
<i>Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima</i>	403
<i>Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MSGPP)</i>	405
<i>Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (MSESKP)</i>	405
<i>Konvencija o pravima djeteta (sažetak)</i>	406
<i>Evropska konvencija o ljudskim pravima (sažetak)</i>	407
<i>Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, dopunjena Protokolom br. 11</i>	408
<i>Evropska socijalna povelja</i>	414
<i>Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (sažetak)</i>	415
<i>Evropska povelja o regionalnim ili jezicima manjina (sažetak)</i>	416

Evaluacioni formular	417
-----------------------------------	-----

.....

Status ratifikacije glavnih međunarodnih instrumenata za ljudska prava

DRŽAVE	UJEDINJENE NACIJE			SAVJET EVROPE					
	Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima	Konvencija o pravima djeteta	Evropska konvencija o ljudskim pravima	Evropska socijalna povelja	Revidirana evropska socijalna povelja	Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina	Evropska konvencija za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja	Evropska povelja o regionalnim jezicima i jezicima manjina
Stanje na dan	22.12.2005.	22.12.2005.	22.12.2005.	22.12.2005.	22.12.2005.	22.12.2005.	22.12.2005.	22.12.2005.	22.12.2005.
Stupa na snagu	3.1.1976.	23.3.1976.	2.09.1990.	3.9.1953.	26.2.1965.	1.7.1999.	1.2.1998.	1.2.1989.	1.3.1998.
Albanija	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Andora			✓	✓		✓		✓	
Armenija	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
Austrija	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Azerbejdžan	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Belgija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
„Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija“	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
Bosna i Hercegovina	✓	✓	✓	✓			✓	✓	
Bjelorusija	✓	✓	✓	✓			✓	✓	
Bugarska	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Češka Republika	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
Danska	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓
Estonija	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
Finska	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Francuska	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	
Grčka	✓	✓	✓	✓	✓			✓	
Gruzija	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	
Holandija	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓
Hrvatska	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Irska	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Island	✓	✓	✓	✓	✓			✓	
Italija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Kipar	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Latvija	✓	✓	✓	✓	✓			✓	
Linhtenštajn	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓
Litvanija	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Luksemburg	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓
Mađarska	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Malta	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Moldavija	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Monako	✓	✓	✓	✓			✓	✓	
Njemačka	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Norveška	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Poljska	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
Portugal	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	
Rumunija	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Ruska Federacija	✓	✓	✓	✓			✓	✓	
San Marino	✓	✓	✓	✓			✓	✓	
Slovačka	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Slovenija	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
Srbija i Crna Gora	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓
Španija	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Švedska	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Švajcarska	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓
Turska	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
Ukrajina	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓
Velika Britanija	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓

Izvori: *Kancelarija Ujedinjenih nacija Visokog komesara za ljudska prava *Direktorat Savjeta Evrope za pravne poslove

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

(sažetak)

Član 1

Pravo na jednakost

Član 2

Pravo na slobodu od diskriminacije

Član 3

Pravo na život, slobodu i ličnu bezbjednost

Član 4

Pravo na slobodu od ropstva

Član 5

Pravo na zaštitu od mučenja i ponižavajućih postupaka

Član 6

Pravo da pred zakonom bude priznat/a kao osoba

Član 7

Pravo na jednakost pred zakonom

Član 8

Pravo na pravni lijek pred kompetentim sudom

Član 9

Pravo na zaštitu od samovoljnog hapšenja i progona

Član 10

Pravo na pravično javno saslušanje

Član 11

Pravo da se svako smatra nevinim dok mu/joj se ne dokaže krivica

Član 12

Pravo na zaštitu privatnosti, porodice, doma i prepiske

Član 13

Pravo na slobodno kretanje i van zemlje

Član 14

Pravo na azil u drugim zemljama i zaštitu od proganjanja

Član 15

Pravo na državljanstvo i slobodu da se isto mijenja

Član 16

Pravo na brak i zasnivanje porodice

Član 17

Pravo na ličnu svojinu

Član 18

Pravo na uvjerenja i vjeru

Član 19

Pravo na slobodu mišljenja i informisanja

Član 20

Pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja

Član 21

Pravo na učestvovanje u upravljanju i na slobodne izbore

Član 22

Pravo na socijalnu sigurnost

Član 23

Pravo na slobodan izbor zapošljenja, osnivanje sindikata i učlanjivanja u sindikate

Član 24

Pravo na odmor i slobodno vrijeme

Član 25

Pravo na adekvatan životni standard

Član 26

Pravo na obrazovanje

Član 27

Pravo na učestvovanje u kulturnom životu zajednice

Član 28

Pravo na društveni poredak utvrđen ovom Deklaracijom

Član 29

Svako ima obaveze prema svojoj zajednici u kojoj je jedino moguć slobodan i puni razvoj njegove/njene ličnosti

Član 30

Pravo na zaštitu od kršenja ovdje utvrđenih pravila i sloboda od strane neke države ili ličnosti

*Copyright © 1999 Human Rights Resource Center,
University of Minnesota. Reproduced with permission.*

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Usvojena posebnom rezolucijom 217 A (III) Generalne skupštine UN 10. decembra 1948. godine

Preambula

Pošto je priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice temelj slobode, pravde i mira u svijetu;

pošto je nepoštovanje i preziranje ljudskih prava vodilo varvarskim postupcima, koji su vrijeđali savjest čovječanstva, i pošto je stvaranje svijeta u kojem će ljudska bića uživati slobodu govora i ubjeđenja i biti slobodna od straha i nestašice proglašeno kao najviša težnja svakog čovjeka;

pošto je bitno da ljudska prava budu zaštićena pravnim poretom kako čovjek ne bi bio primoran da kao krajnjem izlazu pribjegne pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja;

pošto je bitno da se podstiče razvoj prijateljskih odnosa među narodima;

pošto su narodi Ujedinjenih nacija u Povelji ponovo proglasili svoju vjeru u osnovna ljudska prava, u dostojanstvo i vrijednost čovjekove ličnosti i ravnopravnost muškaraca i žena i pošto su odlučili da podstiču društveni napredak i poboljšaju uslove života u većoj slobodi;

pošto su se države članice obavezale da u saradnji s Ujedinjenim nacijama obezbijede opšte poštovanje i primjenu ljudskih prava i osnovnih sloboda;

pošto je opšte shvatanje ovih prava i sloboda od najveće važnosti za puno ostvarenje ove obaveze

Generalna skupština proglašava

UNIVERZALNU DEKLARACIJU O LJUDSKIM PRAVIMA kao zajednički standard koji treba da postignu svi narodi i sve nacije, da bi svaki pojedinac i svaki organ društva, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, težio da učenjem i vaspitavanjem doprinese poštovanju ovih prava i sloboda i da postupnim unutrašnjim i međunarodnim mjerama obezbijedi njihovo opšte i stvarno priznanje i poštovanje kako među narodima samih država članica, tako i među narodima onih teritorija koje su pod njihovom upravom.

Član 1

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću i treba jedni prema drugima da postupaju u duhu bratstva.

Član 2

Svakom pripadaju sva prava i slobode proglašene u ovoj Deklaraciji bez ikakvih razlika u pogledu rase, boje, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti. Dalje, neće se praviti nikakva razlika na osnovu političkog, pravnog ili međunarodnog statusa zemlje ili teritorije kojoj neko lice pripada, bilo da je ona nezavisna, pod starateljstvom, nesamoupravna, ili da joj je suverenost na ma koji drugi način ograničena.

Član 3

Svako ima pravo na život, slobodu i bezbjednost ličnosti.

Član 4

Niko se ne smije držati u ropstvu ili potčinjenosti: ropstvo i trgovina robljem zabranjeni su u svim oblicima.

Član 5

Niko se ne smije podvrgnuti mučenju ili svirepom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju.

Član 6

Svako ima pravo da svuda bude priznat kao pravni subjekt.

Član 7

Svi su pred zakonom jednaki i imaju pravo bez ikakve razlike na podjednaku zaštitu zakona. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije, kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog podsticanja na ovakvu diskriminaciju.

Član 8

Svako ima pravo na djelotvorni pravni lijek pred nadležnim nacionalnim sudovima protiv djela kojima se krše osnovna prava koja su mu priznata ustavom ili zakonima.

Član 9

Niko ne smije biti proizvoljno uhapšen, pritvoren, niti protjeran.

Član 10

Svako ima potpuno jednako pravo na pravično javno suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, koji će odlučiti o njegovim pravima i obavezama, i o osnovanosti svake krivične optužbe protiv njega.

Član 11

1. Svako ko je optužen za krivično djelo ima pravo da se smatra nevinim dok se na osnovu zakona krivica ne dokaže na javnom pretresu na kojem su mu obezbijedena sva jamstva potrebna za njegovu odbranu.
2. Niko se ne smije osuditi za djela ili propuštanja koja nijesu predstavljala krivično djelo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu u vrijeme kada su izvršena. Isto tako ne smije se izricati teža kazna od one koja se mogla primijeniti u vrijeme kada je krivično djelo izvršeno.

Član 12

Niko se ne smije izložiti proizvoljnom miješanju u privatni život, porodicu, stan ili prepisku, niti napadima na čast i ugled. Svako ima pravo na zaštitu zakona protiv ovakvog miješanja ili napada.

Član 13

1. Svako ima pravo na slobodu kretanja i izbora stanovanja u granicama pojedine države.
2. Svako ima pravo da napusti svaku zemlju, uključujući svoju vlastitu, i da se vrati u svoju zemlju.

Član 14

1. Svako ima pravo da traži i uživa u drugim zemljama azil od proganjanja.
2. Na ovo pravo se ne može pozvati u slučaju gonjenja koje se istinski odnosi na krivična djela nepolitičke prirode ili na postupke protivne ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija.

Član 15

1. Svako ima pravo na državljanstvo.
2. Niko ne smije samovoljno biti lišen svog državljanstva niti prava da promijeni državljanstvo.

Član 16

1. Punoljetni muškarci i žene, bez ikakvih ograničenja u pogledu rase, državljanstva ili vjeroispovijesti, imaju pravo da sklope brak i da zasnuju porodicu. Oni su ravnopravni prilikom sklapanja braka, za vrijeme njegovog trajanja i prilikom njegovog razvoda.
2. Brak se može sklopiti samo uz slobodan i potpun pristanak lica koja stupaju u brak.
3. Porodica je prirodna i osnovna ćelija društva i ima pravo na zaštitu države i društva.

Član 17

1. Svako ima pravo da posjeduje imovinu, sam i u zajednici s drugima.
2. Niko ne smije biti samovoljno lišen svoje imovine.

Član 18

Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjeroispovijesti ili uvjerenja i slobodu da čovjek sam ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, manifestuje svoju vjeru ili uvjerenje podučavanjem, običajima, molitvom i obredom.

Član 19

Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, što obuhvata i pravo da ne bude uznemiravan zbog svog mišljenja, kao i pravo da traži, prima i širi obavještenja i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice.

Član 20

1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.
2. Niko se ne može primorati da pripada nekom udruženju.

Član 21

1. Svako ima pravo da učestvuje u upravljanju javnim poslovima svoje zemlje, neposredno ili preko slobodno izabраних predstavnika.
2. Svako ima pravo da na ravnopravnoj osnovi stupa u javnu službu u svojoj zemlji.
3. Volja naroda je osnova državne vlasti: ova volja treba da se izražava na povremenim i slobodnim izborima, koji će se sprovesti opštim i jednakim pravom glasa, tajnim glasanjem ili odgovarajućim postupkom, kojim se obezbjeđuje sloboda glasanja.

Član 22

Svako, kao član društva, ima pravo na socijalno osiguranje i pravo da ostvaruje privredna, društvena i kulturna prava neophodna za svoje dostojanstvo i za slobodan razvoj svoje ličnosti, uz pomoć države i putem međunarodne saradnje, a u skladu sa organizacijom i sredstvima svake države.

Član 23

1. Svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zapošljenja, na pravične i zadovoljavajuće uslove rada i na zaštitu od nezapošljenosti.
2. Svako, bez ikakve razlike, ima pravo na jednaku platu za jednaki rad.
3. Svako ko radi ima pravo na pravednu i zadovoljavajuću naknadu, koja njemu i njegovoj porodici obezbjeđuje egzistenciju koja odgovara ljudskom dostojanstvu i koja će, ako bude potrebno, biti upotpunjena drugim sredstvima socijalne zaštite.
4. Svako ima pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.

Član 24

Svako ima pravo na odmor i rasonodu, uključujući razumno ograničenje radnog vremena i povremeno plaćeni odmor.

Član 25

1. Svako ima pravo na standard života koji obezbjeđuje zdravlje i blagostanje, njegovo i njegove porodice, uključujući hranu, odjeću, stan i ljekarsku njegu i potrebne socijalne službe, kao i pravo na osiguranje u slučaju nezapošljenosti, bolesti, onesposobljenja, udovištva, starosti ili drugih slučajeva gubljenja sredstava za izdržavanje usljed okolnosti nezavisnih od njegove volje.
2. Majke i djeca imaju pravo na naročito staranje i pomoć. Sva djeca, rođena u braku ili van njega, uživaju jednaku socijalnu zaštitu.

Član 26

1. Svako ima pravo na obrazovanje. Obrazovanje treba da bude besplatno bar u osnovnim i nižim školama. Osnovno obrazovanje je obavezno. Tehničko i stručno obrazovanje treba da bude svima podjednako dostupno na osnovu njihove sposobnosti.
2. Obrazovanje treba da bude usmjereno ka punom razvitku ljudske ličnosti i učvršćivanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ono treba da unapređuje razumijevanje, trpeljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i vjerskim grupama, kao i djelatnost Ujedinjenih nacija za održanje mira.
3. Roditelji imaju prvenstveno pravo da biraju vrstu obrazovanja za svoju djecu.

Član 27

1. Svako ima pravo da slobodno učestvuje u kulturnom životu zajednice, da uživa u umjetnosti i da učestvuje u naučnom napretku i u dobiti koja otuda proističe.
2. Svako ima pravo na zaštitu moralnih i materijalnih interesa koji proističu iz svakog naučnog, književnog ili umjetničkog djela čiji je on tvorac.

Član 28

Svako ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojem prava i slobode objavljeni u ovoj Deklaraciji mogu biti potpuno ostvareni.

Član 29

1. Svako ima obaveze prema zajednici u kojoj je jedino moguć slobodan i pun razvitak njegove ličnosti.
2. U vršenju svojih prava i sloboda svako se može podvrgnuti samo onim ograničenjima koja su predviđena zakonom, isključivo u cilju obezbjeđenja potrebnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih, kao i zadovoljenja pravičnih zahtjeva morala, javnog poretka i opšteg blagostanja u demokratskom društvu.
3. Ova prava i slobode se ni u kom slučaju ne mogu ostvarivati protivno ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija.

Član 30

Nijedna odredba ove Deklaracije ne može se tumačiti kao pravo za ma koju državu, grupu ili lice da obavlja bilo koju djelatnost ili da vrši bilo kakvu radnju usmjerenu na rušenje prava i sloboda koji su u njoj sadržani.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MPGPP)

(nezvanični sažetak)

- Ovaj pakt je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 16. decembra 1966. godine, a stupio je na snagu 23. marta 1976. Do kraja 2001. godine, sporazum je ratifikovalo 147 zemalja.
- Pakt dodatno razrađuje građanska i politička prava i slobode nabrojane u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima.
- Po članu 1 ovog pakta države se obavezuju da podrže pravo na samoopredjeljenje i na poštovanje tog prava. Takođe se narodima priznaje pravo da slobodno posjeduju, trguju i raspoložu svojim prirodnim bogatstvom i resursima.

Među pravima koje Pakt garantuje pojedincima su:

Član 2

Pravo na djelotvorni pravni lijek radi zaštite od povrede prava, čak i ako je prekršilac djelovao po službenoj dužnosti.

Član 3

Pravo na ravnopravnost između muškarca i žena, u uživanju građanskih i političkih prava.

Član 6

Pravo na život i preživljavanje.

Član 7

Pravo na zaštitu nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

Član 8

Pravo na zaštitu od ropstva i trgovine robljem.

Član 9

Pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti i slobodu od samovoljnog hapšenja i pritvora.

Član 11

Sloboda od zatvaranja zbog nezavršenih obaveza/finansijskih dugova.

Član 12

Pravo na slobodu kretanja.

Član 14

Pravo na jednakost pred zakonom. Pravo da se osoba smatra nevinom, dok se ne dokaže krivica i da ima pravično i javno saslušanje pred nepristrasnim sudom.

Član 16

Pravo da pred zakonom bude priznat/a kao osoba.

Član 17

Pravo na privatnost i njenu zaštitu pred zakonom.

Član 18

Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti.

Član 19

Pravo na slobodu mišljenja i izražavanja.

Član 20

Zabrana podsticanja na rat i širenja nacionalne, rasne ili vjerske mržnje.

Član 21

Pravo na mirno okupljanje.

Član 22

Pravo na slobodu udruživanja.

Član 23

Pravo na brak i i osnivanje porodice.

Član 24

Prava djeteta (na status maloljetnika, državljanstvo, registraciju i na ime).

Član 25

Pravo na učešće u vođenju javnih poslova, da bira i bude izabran i pristup javnim službama.

Član 26

Pravo na jednakost pred zakonom i na jednaku zaštitu

Član 27

Pravo, za pripadnika vjerskih, etničkih ili jezičkih manjina, na uživanje svoje kulture, izražavanje svoje vjere i na upotrebu svog jezika.

Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (MSEKSKP)

(nezvanični sažetak)

Kulturna prava (1966), kao i Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948) i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) čine Međunarodnu povelju ljudskih prava. U skladu sa Univerzalnom deklaracijom, Pakt priznaje da se „... ideal o slobodnim ljudskim bićima koja uživaju građanske i političke slobode i slobodu od straha odneimaštine može postići samo ako su stvoreni uslovi pomoću kojih svako može uživati svoja građanska i politička prava, kao i svoja ekonomska, socijalna i kulturna prava.“

Član 1

Svi narodi imaju pravo na samoopredjeljenje, uključujući i pravo na određenje svog političkog statusa i slobodno obezbjeđenje svog ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvoja.

Član 2

Svaka država članica se obavezuje da će preduzeti sve mjere do krajnjih granica svojih raspoloživih resursa, za postepeno potpuno ostvarenje prava priznatih u ovom paktu. Svako ima ista prava, bez diskriminacije bilo koje vrste.

Član 3

Države se obavezuju da obezbijede jednako pravo muškarcima i ženama na uživanje svih prava iz ovog sporazuma.

Član 4

Ograničenja na ova prava se mogu postaviti samo ako su u saglasnosti sa prirodom ovih prava i isključivo u svrhu unapređenja opšteg blagostanja u demokratskom društvu.

Član 5

Nijedan pojedinac, grupa ili država nema pravo da poništi bilo koje od ovih prava.

Član 6

Svako ima pravo na rad, uključujući i pravo pojedinca da zarađuje za život na način koji slobodno odabere i prihvatiti.

Član 7

Svako ima pravo na pravedne uslove rada; nadoknadu koja obezbjeđuje pristojan život za njega i njegovu porodicu; jednaku platu za jednak rad; sigurne i zdrave uslove rada; jednake mogućnosti unapređenje na poslu; pravo na odmor i slobodno vrijeme.

Član 8

Svako ima pravo na osnivanje i

učlanjivanje u sindikate, kao i pravo na štrajk.

Član 9

Svako ima pravo na socijalnu sigurnost, uključujući i socijalno osiguranje.

Član 10

Porodici treba pružiti zaštitu i pomoć. U brak se stupa uz slobodan pristanak osoba koje namjeravaju stupiti u brak. Za majke je obezbijeđena posebna zaštita zbog zaštite materinstva. Posebne mjere se preduzimaju u korist djece, bez ikakve diskriminacije. Djeca i omladina se moraju zaštititi od ekonomskog iskorištavanja. Treba zabraniti njihovo zapošljavanje na opasnim i po zdravlje štetnim poslovima. Postoji starosna granica ispod koje se zabranjuje dječiji rad.

Član 11

Svako ima pravo na odgovarajući životni standard, za njega i njegovu porodicu, uključujući i odgovarajuću hranu, odjeću i smještaj. Svako ima pravo na zaštitu od gladi.

Član 12

Svako ima pravo na uživanje najvišeg mogućeg standarda fizičkog i mentalnog zdravlja.

Član 13

Svako ima pravo na obrazovanje. Osnovno obrazovanje mora biti obavezno i besplatno za sve.

Član 14

U onim državama u kojima obavezno i besplatno osnovno obrazovanje nije dostupno, mora se razraditi plan za obezbjeđenje takvog obrazovanja.

Član 15

Svako ima pravo da učestvuje u kulturnom životu; da uživa u koristima naučnog napretka.

Pakt je pravno obavezujući; Komitet za ljudska prava, koji je osnovan po članu 28, prati njegovu primjenu.

Izvor: Centar za ljudska prava države Minesota, zasnovano na UN Centru za ljudska prava, Međunarodnoj povelji o ljudskim pravima, Bilten #2.

Konvencija o pravima djeteta (KPD)

(nezvanični sažetak)

- Konvencija o pravima djeteta (KPD) je najuniverzalnije prihvaćen instrument ljudskih prava, ratifikovale su je sve države u svijetu, osim dvije. U Konvenciju su ugrađena sva ljudska prava – građanska, politička, socijalna i kulturna prava – djece u jednom jedinom dokumentu.
- Konvenciju je usvojila Generalna skupština UN-a, 20. novembra 1989. godine, a stupila je na snagu u septembru 1990.
- Konvencija u 41 članu ocrtava ljudska prava koja treba poštovati i zaštititi za svako dijete ispod osamnaest godina starosti.

Član 1

Za potrebe ove Konvencije dijete je svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ukoliko se, po zakonu koji se primjenjuje na dijete, punoljetstvo ne stiče ranije.

Član 2

Prava obezbijeđena u ovoj Konvenciji će se garantovati bez diskriminacije bilo koje vrste.

Član 3

U svim akcijama u vezi s djecom, najbolji interes djeteta će biti od prvenstvenog značaja.

Član 5

Država će poštovati odgovornost, prava i dužnosti roditelja ili šire porodice.

Član 6

Svako dijete samim rođenjem ima pravo na život.

Član 7

Dijete ima pravo na ime, pravo da sticanje državljanstva i pravo da zna ko su mu roditelji i da se oni brinu za njega.

Član 8

Dijete ima pravo na identitet i državljanstvo.

Član 9

Dijete ima pravo da ne bude odvojeno od svojih roditelja, osim ako je to u njegovom najboljem interesu i po sudskoj presudi.

Član 12

Djete ima pravo da izražava svoje stavove o svim pitanjima koja ga se tiču, a stavovima djeteta će se davati odgovarajuća važnost.

Član 13

Dijete ima pravo na slobodu izražavanja, uključujući pravo da traži, prima i daje informacije i ideje svih vrsta.

Član 14

Pravo djeteta na slobodu misli, savjesti i vjere će se poštovati.

Član 15

Dijete ima slobodu udruživanja i mirnog okupljanja.

Član 16

Nijedno dijete ne smije biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, porodicu, dom, ili prepisku; dijete treba biti zaštićeno od nezakonitih napada na njegovu/njenu čast i ugled.

Član 17

Država će obezbijediti pravo djeteta na pristup informacijama i materijalu iz različitih domaćih i međunarodnih izvora.

Član 18

Roditelji imaju najvišu odgovornost u podizanju i razvoju djeteta.

Član 19

Država će preduzeti sve zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere da zaštite dijete od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili iskorištavanja.

Član 24

Dijete ima pravo da uživa najviši mogući standard zdravlja koji je moguće dostići, sa naglaskom na primarnu zdravstvenu njegu i razvoj preventivne zdravstvene njege.

Član 26

Dijete ima pravo na socijalnu zaštitu.

Član 27

Dijete ima pravo na životni standard koji odgovara njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju.

Član 28

Dijete ima pravo na obrazovanje. Država će učiniti da osnovno obrazovanje bude obavezno, besplatno i dostupno svakome, podstaci će razvoj različitih oblika srednjeg obrazovanja, učiniti ga dostupnim svakom djetetu. Školskom disciplinom će se rukovoditi na način koji je dosljedan dostojanstvu djeteta. Obrazovanje će biti usmjereno na razvoj dječije ličnosti, talenta i mogućnosti, na poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, odgovoran život u slobodnom društvu u duhu mira, prijateljstva, razumijevanja, tolerancije i jednakosti, razvoja poštovanja životne sredine.

Član 30

Dijete ima pravo na uživanje svoje sopstvene kulture.

Član 31

Dijete ima pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i na slobodno učešće u kulturnom životu i umjetnosti.

Član 32

Dijete će biti zaštićeno od ekonomskog iskorištavanja i od obavljanja posla koji je štetan po život i razvoj djeteta.

Član 33

Dijete će biti zaštićeno od nezakonite upotrebe droga.

Član 34

Dijete će biti zaštićeno od svih oblika seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, korišćenja djece u prostituciji ili drugim nezakonitim seksualnim radnjama, u pornografskim predstavama i materijalima.

Član 38

Država će preduzeti sve moguće mjere radi zaštite i brige o djeci pogođene oružanim sukobima.

Član 40

Svakom djetetu optuženom da je počinilo krivično djelo treba garantovati da će se smatrati nevinim, dok se ne dokaže krivica, i da ima pravnu pomoć u predstavljanju svog slučaja, da neće biti prisiljeno na svjedočenje ili priznanje krivice; da će se njegova/njena privatnost u potpunosti poštovati, da će se sa njim postupati u skladu sa njegovim godinama, okolnostima i dobrobiti. Počiniocima krivičnih djela djeci mlađoj od 18 godina se neće nametati ni glavna kazna, ni doživotni zatvor, bez mogućnosti puštanja na slobodu.

Puni tekst konvencije i dopunski protokoli se mogu pročitati i skinuti sa internet stranica, kao što je UNICEF-ova (www.unicef.org/crc)

Evropska konvencija o ljudskim pravima

(sažetak)

Prema odredbama Konvencije koja je potpisana 4. novembra 1950. godine u Rimu, Vlade potpisnice garantuju osnovna građanska i politička prava u pravno uređenoj državi, ne samo svojim građanima, već i „svim građanima pod njihovom nadležnošću“. Države ili građani mogu podnijeti žalbu Sudu osnovanom ovom Konvencijom. Ipak, Konvencija nije usvojena u potpunosti u svakom pojedinačnom državnom zakonu. Tako je teorija međunarodnog prava po kojoj ljudska prava imaju fundamentalni značaj, koji ih stavljaju iznad pravosuđa bilo koje suverene države, postala stvarnost.

Konvencijom se garantuje

Pravo na život (član 2)

Član 2 štiti pojedinca od namjernog lišavanja života od strane države; ali ne isključuje smrtnu kaznu ukoliko se ona sprovodi po zakonu. Protokol 6, kojim se ukida smrtna kazna u doba mira, donijet je 1985. Novi protokol koji bi u potpunosti ukinuo smrtnu kaznu je trenutno u pripremi.

Pravo na slobodu i ličnu sigurnost (član 5)

Član 5 garantuje fizičku slobodu i integritet štiteći od nezakonitog hapšenja i zatvaranja, i obezbjeđujući osnovna proceduralna prava. Djelokrug ovog člana proširen je članom 1 protokola 4, koji zabranjuje kaznu zatvora zbog duga.

Pravo na pravično suđenje (član 6)

Ovo pravo dopunjuje se članom 13 koji garantuje pravo djelotvornog pravnog lijeka pred državnim organima. Član 6 uključuje i pravo na suđenje „u razumnom roku“. Žalbe po ovom osnovu se najčešće i iznose pred sud. Pojam pravičnog suđenja dopunjen je principom zabrane retroaktivnog djelovanja krivičnih zakona (član 7), pravo žalbe u krivičnom postupku, pravo na naknadu štete u slučaju nepravredne optužbe, i pravo da se nikom ne sudi dva puta za isti prekršaj (članovi 2, 3, 4 protokola 7).

Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života (Član 8)

koje se nadovezuje na pravo da se stupi u bračni odnos i osnuje porodica (član 12.).

Ravnopravnost i jednaka odgovornost bračnih supružnika (član 5 protokola 7)

Sloboda izražavanja (član 10)

Ovo pravo je logična posljedica prava garantovanih članom 9 (pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere).

Sloboda mirnog okupljanja i udruživanja (član 11)

Pravo na mirno uživanje privatne svojine (član 1 protokola 1)

Pravo na obrazovanje (član 2 protokola 1)

Pravo na slobodne izbore (član 3 protokola 1)

Pravo na slobodu kretanja i slobodan izbor mjesta življenja (član 2 protokola 4)

Zabranjuje se

Mučenje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje i kažnjavanje (član 3)

Ropstvo, ropski i prinudni rad (član 4)

Diskriminacija po pitanju prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji (član 14)

Progon državljana od strane vlasti ili zabrana povratka u zemlju i kolektivni progon stranih državljana (članovi 3 i 4 protokola 4)

Proceduralna prava takođe štite strane državljane kojima prijete progon iz zemlje (član 1 protokola 7)

Konvencija predviđa da se sve individualne ili međudržavne žalbe dostave Evropskom sudu za ljudska prava. Sudije su u potpunosti nezavisne, a biraju se od strane Parlamentarne skupštine. Komitet ministara Savjeta Evrope nadgleda sprovođenje presuda gdje je utvrđen prekršaj, s ciljem da utvrdi da je odnosna država donijela odgovarajući pravni lijek, bilo kroz uspostavljanje nove administrativne procedure ili kroz zakonodavstvo.

Izvor: Generalni direktorat za ljudska prava Savjeta Evrope www.humanrights.coe.int

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, dopunjena protokolom br. 11 (EKLJP)

Rim, 4.XI.1950.godine

Tekst Konvencije je izmijenjen u skladu sa Protokolom br. 3 (ETS* br. 45) koji je stupio na snagu 21. septembra 1970. godine, Protokolom br. 5 (ETS br. 55) koji je stupio na snagu 20. decembra 1971. godine i Protokolom br. 8 (ETS br. 118) koji je stupio na snagu 1. januara 1990. godine, i koji takođe sadrži tekst Protokola br. 2 (ETS br. 44) koji je u skladu sa članom 5 stavom 3 sastavni dio Konvencije od njenog stupanja na snagu 21. septembra 1970. godine. Sve odredbe koje su bile dopunjene ili dodate ovim protokolima su zamijenjene Protokolom br. 11 (ETS br. 155) od dana njegovog stupanja na snagu 1. novembra 1998. godine. Od tog datuma, Protokol br. 9 (ETS br. 140) koji je stupio na snagu 1. oktobra 1994. godine je ukinut, a Protokol br. 10 (ETS br. 146) je izgubio svoju svrhu.

- Dosadašnje vlade potpisnice, članice Savjeta Evrope, uzimajući u obzir Univerzalnu deklaraciju o pravima čovjeka koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 10. decembra 1948;
- uzimajući u obzir da ta Deklaracija nastoji osigurati univerzalno i djelotvorno priznanje i poštovanje u njoj proglašanih prava;
- uzimajući u obzir da je cilj Savjeta Evrope postizanje većeg jedinstva njegovih članica, i da je jedan od načina postizanja toga cilja očuvanje i dalje ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda;
- potvrđujući svoju duboku privrženost tim osnovnim slobodama, koje su temelj pravde i mira u svijetu i koje se najbolje održavaju, s jedne strane istinskom političkom demokratijom, i zajedničkim razumijevanjem i poštovanjem ljudskih prava o kojima te slobode zavise, s druge strane;
- odlučne da, kao vlade evropskih zemalja koje su sličnih pogleda i imaju zajedničko nasljeđe političkih tradicija, ideala, slobode i vladavine prava, preduzmu prve korake za ukupno ostvarivanje prava navedenih u Univerzalnoj deklaraciji;
- sporazumjele su se o sljedećem:

Član 1 – Obaveza poštovanja ljudskih prava

Visoke strane ugovornice garantuju svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u Dijelu I ove Konvencije.

I dio – Prava i slobode

Član 2 – Pravo na život

1. Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namjerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.
2. Lišenje života se ne smatra protivnim ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna:
 - a) radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja;
 - b) da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili spriječilo bjekstvo lica zakonito lišenog slobode;
 - c) prilikom zakonitih mjera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune.

Član 3 – Zabrana mučenja

Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Član 4 – Zabrana ropstva i prinudnog rada

1. Niko se ne smije držati u ropstvu ili ropskom položaju.
2. Ni od koga se ne može zahtijevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.
3. Za svrhe ovog člana izraz „prinudni ili obavezni rad“ ne obuhvata:
 - a) rad uobičajen u sklopu lišenja slobode određenog u skladu sa odredbama člana 5 ove Konvencije ili tokom uslovnog otpusta;
 - b) službu vojne prirode ili, u zemljama u kojima se priznaje prigovor savjesti, službu koja se zahtijeva umjesto odsluženja vojne obaveze;
 - c) rad koji se iziskuje u slučaju kakve krize ili nesreće koja prijete opstanku ili dobrobiti zajednice;
 - d) rad ili službu koji čine sastavni deo uobičajenih građanskih dužnosti.

Član 5 – Pravo na slobodu i sigurnost

1. Svako ima pravo na slobodu i bezbjednost. Niko ne može biti lišen slobode, osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:
 - a) u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda;
 - b) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbjeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom;
 - c) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično delo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela ili bjekstvo po njegovom izvršenju.
 - d) u slučaju lišenja slobode maloljetnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnom organu.
 - e) u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droga ili skitnica.
 - f) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se spriječilo njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv kojeg se preduzimaju mjere u cilju deportacije ili ekstradicije.

2. Svako ko je uhapšen biće odmah i na jeziku koji razumije obaviješten o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega.
3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1.c ovog člana biće bez odlaganja izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i imaće pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se usloviti garancijama da će se lice pojaviti na suđenju.
4. Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kojem će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.
5. Svako ko je bio uhapšen ili lišen slobode u suprotnosti s odredbama ovog člana ima utuživo pravo na odštetu.

Član 6 – Pravo na pravično suđenje

1. Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, osnovanim na osnovu zakona. Presuda se izriče javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s cijelog ili s dijela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbjednosti u demokratskom društvu, kada to zahtijevaju interesi maloljetnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u mjeri koja je, po mišljenju suda, nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde.
2. Svako ko je optužen za krivično djelo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.
3. Svako ko je optužen za krivično djelo ima sljedeća minimalna prava:
 - a) da u najkraćem mogućem roku, podrobno i na jeziku koji razumije, bude obaviješten o prirodi i razlozima za optužbu protiv njega;
 - b) da ima dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;
 - c) da se brani lično ili putem branioca kojeg sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno kada interesi pravde to zahtijevaju;
 - d) da ispituje svjedoke protiv sebe ili da postigne da se oni ispituju i da se obezbijedi prisustvo i saslušanje svjedoka u njegovu korist pod istim uslovima koji važe za one koji svjedoče protiv njega;
 - e) da dobije besplatnu pomoć prevodioca ako ne razumije ili ne govori jezik koji se koristi na sudu.

Član 7 – Kažnjavanje samo na osnovu zakona

1. Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vrijeme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično djelo, prema domaćem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći kazna stroža od one koja je bila propisana u vrijeme izvršenja krivičnog djela.
2. Ovaj član ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vrijeme izvršenja smatralo krivičnim djelom prema opštim pravnim načelima priznatim od strane civilizovanih naroda.

Član 8 – Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.
2. Javne vlasti neće se miješati u vršenje ovog prava, osim ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Član 9 – Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti

1. Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili ubjeđenja i slobodu čovjeka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, izražava svoju vjeru ili ubjeđenje molitvom, propovijedanjem, vršenje vjerskih dužnosti i obreda.
2. Sloboda ispovijedanja vjere ili ubjeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbjednosti, zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Član 10 – Sloboda izražavanja

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo obuhvata slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtijevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.
2. Ostvarivanje ovih sloboda, s obzirom na to da uključuje obaveze i odgovornosti, može biti podvrgnuto određenim formalnostima, uslovima, ograničenjima ili sankcijama utvrđenih zakonom i nužnim u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, zaštite reda i sprečavanja izvršenja krivičnih djela, zaštite zdravlja ili morala, ugleda ili prava drugih, sprečavanja odavanja povjerljivih informacija ili u interesu čuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Član 11 – Sloboda okupljanja i udruživanja

1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.
2. Za vršenje ovih prava neće se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i nužna u demokratskom društvu u interesa nacionalne ili javne bezbjednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim članom se ne sprečava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.

Član 12 – Pravo na sklapanje braka

Muškarci i žene odgovarajućeg uzrasta imaju pravo da sklope brak i zasnuju porodicu u skladu sa domaćim zakonima koji uređuju vršenje ovog prava.

Član 13 – Pravo na djelotvorni pravni lijek

Svako kome su prava i slobode priznata ovom Konvencijom narušena, ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u svojstvu službenih lica.

Član 14 – Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda sadržanih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, kao što su pol, rasa, boja, jezik, religija, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

Član 15 – Odstupanje u vrijeme vanrednog stanja

1. U doba rata ili druge javne opasnosti koja prijete životu nacije, svaka Visoka strana ugovornica može preduzeti mjere koje znače odstupanje od njenih obaveza preuzetih ovom Konvencijom, i to u najnužnijoj mjeri koju zahtijeva hitnost situacije, s tim da takve mjere nijesu u suprotnosti sa drugim obavezama koje proističu iz međunarodnog prava.
2. Prethodna odredba ne dopušta odstupanje od člana 2, osim u slučaju smrti prouzrokovane zakonitim ratnim postupcima, ili člana 3, 4 (stav 1) i člana 7.
3. Svaka Visoka strana ugovornica, koja koristi svoje pravo da odstupa od odredbi Konvencije obavještava u cjelosti Generalnog sekretara Savjeta Evrope o mjerama koje preduzima i razlozima za njih. Ona takođe obavještava Generalnog sekretara Savjeta Evrope kada takve mjere prestanu da djeluju i kada odredbe Konvencije ponovo počnu da se primjenjuju u cjelosti.

Član 16 – Ograničenja političke aktivnosti stranaca

Nijedna odredba članova 10, 11 i 14 se neće tumačiti sprečavanjem Visoke strane ugovornice da nametne ograničavanja političkoj aktivnosti stranaca.

Član 17 – Zabrana zloupotrebe prava

Ništa se u ovoj Konvenciji ne može tumačiti tako da daje bilo kojoj državi, grupi ili pojedincu pravo da se upusti u neku djelatnost ili izvršenje radnje koja bi bila usmjerena na poništenje prava ili sloboda priznatih u ovoj Konvenciji ili na njihovo ograničavanje u većoj mjeri nego što je u njoj predviđeno.

Član 18 – Granice korišćenja ograničenja prava

Ograničenja prava i sloboda dopuštena ovom Konvencijom neće se primjenjivati u druge svrhe osim onih za koje su propisana.

*II dio – Evropski sud za ljudska prava***Član 19 – Uspostavljanje Suda**

Da bi se obezbijedilo poštovanje obaveza iz Konvencije i njenih protokola koje su Visoke strane ugovornice prihvatile, ustanovljava se Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: „Sud“). Sud će djelovati kao stalni organ.

Član 20 – Broj sudija

Sud se sastoji od onolikog broja sudija koliko je Visokih strana ugovornica.

Član 21 – Uslovi za izbor

1. Sudije će biti visoke moralne ličnosti i posjedovati kvalifikacije potrebne za imenovanje u visoko sudske zvanje, ili biti priznati pravni stručnjaci.
2. Sudije će u Sudu zasjedati u ličnom svojstvu.
3. Za vrijeme svoga mandata, sudije ne mogu obavljati nikakve djelatnosti koje bi bile nespojive sa njihovom nezavisnošću, nepristrasnošću ili zahtjevom stalne službe; o svim pitanjima u vezi sa primjenom ovoga stava odlučuje Sud.

Član 22 – Izbor sudija

1. Sudije će u ime svake Visoke strane ugovornice većinom glasova birati Parlamentarna skupština, sa liste od tri kandidata koje Visoke strane ugovornice predlože.
2. Isti postupak će se primjenjivati za popunu Suda u slučaju pristupanja novih Visokih strana ugovornica, kao i prilikom popunjavanja upražnjenih mjesta.

Član 23 – Trajanje mandata

1. Sudije će biti birane na period od šest godina. Oni se mogu ponovo birati. Međutim, mandati polovine broja sudija koji će biti izabrani u prvom izboru, isteci će nakon tri godine.
2. Sudije čiji mandat ističe nakon početnog perioda od tri godine, žrijebom će izabrati Generalni sekretar Savjeta Evrope odmah poslije njihovog izbora.
3. Kako bi se obezbijedilo da se, koliko je to moguće, mandat jedne polovine sudija obnavlja svake tri godine, Parlamentarna skupština može prije svakih sljedećih izbora odlučiti da mandat ili mandati jednog ili više sudija koji budu izabrani traju duže ili kraće od šest godina, ali ne duže od devet ni kraće od tri godine.
4. Kada je u pitanju više mandata, a Parlamentarna skupština primjenjuje prethodni stav, dodjela mandata će se vršiti na osnovu žrijeba, koji obavlja Generalni sekretar Savjeta Evrope odmah poslije izbora.
5. Sudija izabran da zamijeni sudiju čiji mandat nije istekao obavljat će dužnost u preostalom dijelu mandata svog prethodnika.
6. Mandat sudije ističe kada navršši 70 godina.
7. Sudije ostaju na dužnosti dok ne budu zamijenjeni. Međutim, oni nastavljaju da rade na predmetima koje su već uzeli u razmatranje.

Član 24 – Razrješenje dužnosti

Sudija ne može biti razriješen dužnosti bez odluke drugih sudija, donesenom dvotrećinskom većinom, da on više ne ispunjava potrebne uslove.

Član 25 – Sekretarijati i stručni saradnici

Sud ima Sekretarijat čije se funkcije i organizacija određuju Poslovnikom Suda. Sudu pomažu stručni saradnici.

Član 26 – Opšta sjednica Suda

Na opštoj sjednici Sud:

- a) bira svog predsjednika i jednog ili dva potpredsjednika na period od tri godine; oni se mogu ponovo birati;
- b) osniva vijeća na određeni vremenski period;

- c) bira predsjednike sudskih vijeća; oni se mogu ponovo birati;
- d) usvaja Poslovnik Suda, i
- e) bira sekretara i jednog ili više njegovih zamjenika.

Član 27 – Odbori, vijeća i Veliko vijeće

1. Sud razmatra predmete u odborima od triju sudija, vijeću od sedam sudija i u Velikom vijeću od sedamnaest sudija. Vijeća Suda uspostavljaju odbore za određeni vremenski period.
2. Po službenoj dužnosti u sastav vijeća i Velikog vijeću će zasijedati sudija izabran sa liste zainteresovane države ili, ukoliko takvoga nema ili nije u mogućnosti da učestvuje u radu, drugo lice po njenom izboru koje će obavljati sudsku funkciju.
3. U sastavu Velikog vijeća takođe ulaze predsjednik Suda, potpredsjednici, predsjednici vijeća i druge sudije izabrane u skladu s pravilima Suda. Ukoliko je slučaj podnesen na razmatranje Velikom vijeću u skladu sa članom 43, nijedan sudija iz vijeća koje je donijelo presudu neće zasijedati u Velikom vijeću, uz izuzetak predsjednika vijeća i sudije koji je zasijedao ispred zainteresovane Visoke strane ugovornice.

Član 28 – Izjave odbora o neprihvatljivosti

Odbor se može jednoglasno izjasniti o neprihvatljivosti ili izuzeti sa svoje liste slučajeva pojedinačnu žalbu podnesenu u skladu sa članom 34, u slučaju da takva odluka može biti donesena bez daljeg razmatranja. Ova odluka će biti konačna.

Član 29 – Odluke vijeća o prihvatljivosti i suštini stvari

1. Ako nije donijeta odluka iz člana 28, vijeće odlučuje o prihvatljivosti i suštini pojedinačne predstavke podnesene u skladu sa članom 34.
2. Vijeće odlučuje i o prihvatljivosti i suštini međudržavnih predstavki podnijetih u skladu sa članom 33.
3. Odluka o prihvatljivosti se posebno donosi, osim kada Sud, u izuzetnim slučajevima, odluči drugačije.

Član 30 – Ustupanje nadležnosti Velikom vijeću

Ako se povodom predmeta koji vijeće razmatra pokrene neko ozbiljno pitanje od značaja za tumačenje Konvencije ili protokola uz nju, ili ako rješenje pitanja pred vijećem može da dovede do rezultata koji nije u saglasnosti s nekom prethodno donijetom presudom Suda, vijeće može, sve dok ne donese presudu, da ustupi nadležnost Velikom vijeću, izuzev kada se tome protivi jedna od stranaka u sporu.

Član 31 – Ovlašćenja Velikog vijeća

Veliko vijeće:

- a) odlučuje o predstavkama podnijetih u skladu sa članom 33, ili članom 34, ukoliko mu neko od vijeća ustupi nadležnost na osnovu člana 30, ili ukoliko mu predmet bude upućen na osnovu člana 43; i
- b) razmatra zahtjeve za savjetodavna mišljenja podnijeta na osnovu člana 47.

Član 32 – Nadležnost Suda

1. Nadležnost Suda se proteže na sva pitanja koja se odnose na tumačenje i primjenu Konvencije i njenih protokola, a koji su

mu upućeni na osnovu članova 33, 34 i 47.

2. U sporovima oko nadležnosti Suda, odlučuje Sud.

Član 33 – Međudržavni sporovi

Svaka od Visokih strana ugovornica može ukazati Sudu na bilo koje kršenje odredbi Konvencije i njenih protokola, od strane druge Visoke strane ugovornice.

Član 34 – Pojedinačne predstavke

Sud može primiti predstavke od bilo kojeg lica, nevladine organizacije ili grupe lica koji tvrde da su žrtve povrede prava uspostavljenih Konvencijom ili njenim protokolima, učinjenim od strane neke Visoke strane ugovornice.

Visoke strane ugovornice se obvezuju da ni na koji način neće ometati efikasno vršenje ovog prava.

Član 35 – Uslovi prihvatljivosti

1. U skladu sa opšte priznatim pravilima međunarodnog prava, Sud može uzeti predmet u postupak samo nakon što su iscrpljeni svi domaći pravni lijekovi, i to u roku od šest mjeseci od dana kada je donesena pravosnažna presuda.
2. Sud neće uzeti u razmatranje nijednu pojedinačnu predstavku podnijetu u skladu sa članom 34 koja je
 - a) anonimna; ili
 - b) u suštini istovjetna s predstavkom koju je Sud već razmatrao, ili koja je već podnijeta nekoj drugoj međunarodnoj instituciji radi ispitivanja, odnosno rješavanja, a ne sadrži nove relevantne činjenice.
3. Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnijetu na osnovu člana 34, a koju smatra nespojivom sa odredbama Konvencije ili njenim protokolima, očigledno neosnovanom ili koja predstavlja zloupotrebu prava na predstavku.
4. Sud odbacuje svaku predstavku koju smatra neprihvatljivom na osnovu ovoga člana. On to može učiniti u bilo kojoj fazi postupka.

Član 36 – Intervencija treće stranke

1. U svim slučajevima koji se razmatraju pred vijećem ili Velikom vijećem Visoka strana ugovornica, čiji je državljanin podnosilac predstavke, ima pravo podnositi pisane izjave i učestvovati u raspravi.
2. Predsjednik Suda može, u interesu ispravnog postupanja, pozvati bilo koju Visoku stranu ugovornicu, koja nije stranka u sudskom postupku, ili bilo koje zainteresovano lice koje nije podnosilac predstavke da podnesu pisane izjave ili uzmu učešća u raspravi.

Član 37 – Brisanje predstavki

1. Sud može u svakoj fazi sudskog postupka odlučiti da briše predstavku sa liste predmeta ukoliko okolnosti navode na zaključak da:
 - a) podnosilac predstavke nema namjeru da ostane pri navodima u predstavci; ili
 - b) je predmet riješen; ili
 - c) iz bilo kojeg drugog razloga koji je Sud ustanovio, nije opravdano dalje ispitivanje predstavki. Međutim, Sud

- će nastaviti sa ispitivanjem predstavlke, ukoliko je to potrebno radi poštovanja ljudskih prava definisanih u Konvenciji i njenim protokolima.
2. Sud može donijeti odluku da vrati predstavku na svoju listu predmeta ukoliko smatra da okolnosti to opravdavaju.

Član 38 – Razmatranje predmeta i postupak prijateljskog poravnanja

1. Ukoliko Sud proglaši predstavku opravdanom, on:
 - a) nastavlja ispitivanje predstavlke, zajedno s predstavnicima strana, i ukoliko je to potrebno, pokreće istragu za čije će efikasno sprovođenje zainteresovane zemlje obezbijediti svu potrebnu saradnju;
 - b) stavlja se na raspolaganje zainteresovanim stranama, kako bi se postiglo prijateljsko poravnanje predmeta na osnovu poštovanja ljudskih prava definisanih u Konvenciji i njenim protokolima.
2. Postupci koji se vode na osnovu stavu 1. b povjerljive su prirode.

Član 39 – Postizanje prijateljskog poravnanja

Ako je postignuto prijateljsko poravnanje, Sud će izbrisati slučaj sa svoje liste odlukom koja će sadržavati kratku izjavu o činjenicama i postignutom rješenju.

Član 40 – Javna rasprava i uvid u spise

1. Rasprave će biti javne, osim u slučaju kad Sud u izuzetnim okolnostima drugačije odluči.
2. Dokumenti položeni kod sekretara će biti dostupni javnosti, osim ukoliko predsjednik Suda drugačije odluči.

Član 41 – Pravično zadovoljenje

Kada Sud utvrdi povredu Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.

Član 42. – Presude vijeća

Presude vijeća će postati pravosnažne u skladu s odredbama člana 44, stav 2.

Član 43 – Obraćanje Velikom vijeću

1. U roku od tri mjeseca od dana donošenja presude vijeća, svaka strana u sporu može, u posebnim slučajevima, zahtijevati da predmet bude upućen na razmatranje Velikom vijeću.
2. Vijeće u sastavu od pet sudija Velikog vijeća će prihvatiti zahtjev, ukoliko slučaj otvara neko ozbiljno pitanje koje bi za posljedicu moglo imati promjene u tumačenju ili primjeni Konvencije ili njenih protokola, ili predstavljati ozbiljan problem od opšteg značaja.
3. Ukoliko vijeće prihvati zahtjev, Veliko vijeće će riješiti slučaj svojom presudom.

Član 44 – Pravosnažne presude

1. Presuda Velikog vijeća je pravosnažna.
2. Presuda vijeća postaje pravosnažna:

- a) kada strane u sporu izjave da neće uložiti zahtjev za upućivanje predmeta Velikom vijeću; ili
 - b) tri mjeseca nakon dana donošenja presude, ako nije uložena zahtjev za upućivanje predmeta Velikom vijeću; ili
 - c) kad vijeće na osnovu člana 43 odbije zahtjev o podnošenju predmeta Velikom vijeću.
3. Pravosnažna presuda će biti objavljena.

Član 45 – Obrazloženje presuda i odluka

1. Obrazloženje se daje za presude i za odluke kojima se prestavka proglašava prihvatljivom ili neprihvatljivom.
2. Ukoliko presuda u cijelosti ili jednim dijelom ne odražava jednoglasno mišljenje sudija, svaki sudija će imati pravo da iznese izdvojeno mišljenje.

Član 46 – Obaveznost i izvršenje presuda

1. Visoke strane ugovornice obavezuju se da će poštovati pravosnažnu presudu Suda u svakom predmetu u kojem su one stranke.
2. Pravosnažna odluka Suda se dostavlja Vijeću ministara, koji nadgleda njeno izvršenje.

Član 47 – Savjetodavna mišljenja

1. Sud može, na zahtjev Vijeća ministara, donijeti savjetodavno mišljenje o pravnim pitanjima koja se odnose na tumačenje Konvencije i njenih protokola.
2. Takva mišljenja se ne mogu baviti pitanjima koja se odnose na sadržaj ili obim prava i sloboda ustanovljenih u dijelu I Konvencije i protokolima uz nju, kao ni bilo kojim drugim pitanjem koje bi Sud ili Vijeće ministara mogli da razmatraju u vezi s postupcima koji se mogu pokrenuti u skladu sa Konvencijom.
3. Za odluke kojima Vijeće ministara zahtijeva savjetodavno mišljenje Suda biće potrebna većina predstavnika koji imaju pravo da zasijedaju u Vijeću.

Član 48 – Nadležnost Suda da daje savjetodavna mišljenja

Sud će odlučiti o tome da li zahtjev za donošenjem savjetodavnog mišljenja, koji podnese Vijeće ministara, spada u njegove nadležnosti određene članom 47.

Član 49 – Obrazloženje savjetodavnih mišljenja

1. Savjetodavna mišljenja Suda se obrazlažu.
2. Ukoliko savjetodavno mišljenje u cijelini ili djelimično ne odražava jednoglasno mišljenje sudija, svaki sudija će imati pravo da iznese izdvojeno mišljenje.
3. Savjetodavna mišljenja Suda se upućuju Vijeću ministara.

Član 50 – Troškovi Suda

Troškove Suda snosi Savjet Evrope.

Član 51 – Privilegije i imuniteti sudija

Sudije će tokom obavljanja svoje dužnosti imati pravo na privilegije i imunitete na osnovu člana 40 Statuta Savjeta Evrope i sporazumima sklopljenim na osnovu tog člana.

III dio – Ostale odredbe

Član 52 – Obavještenja Generalnom sekretaru

Na zahtjev Generalnog sekretara Savjeta Evrope, svaka Visoka strana ugovornica dostavlja objašnjenje o načinu na koji se u njenom unutrašnjem pravu obezbjeđuje stvarna primjena svih odredbi ove Konvencije.

Član 53 – Obezbeđenje postojećih ljudskih prava

Nijedna odredba ove Konvencije neće se tumačiti tako da ograničava odnosno ugrožava ljudska prava i osnovne slobode koji bi bili priznati po zakonima svake Visoke strane ugovornice ili po svakom drugom sporazumu čija je ona strana ugovornica.

Član 54 – Ovlašćenja Komiteta ministara

Ništa u ovoj Konvenciji ne ograničava nadležnost Komiteta ministara utvrđenu Statutom Savjeta Evrope.

Član 55 – Isključenje drugih sredstava za rješavanje sporova

Visoke strane ugovornice su sporazumne da, osim u slučaju posebnog sporazuma, neće prihvatiti postojeće međusobne ugovore, konvencije ili izjave kako bi spor nastao prilikom tumačenja ili primjene ove Konvencije riješile drugačije, a ne na način predviđen ovom Konvencijom.

Član 56 – Teritorijalna primjena

1. Svaka država može, prilikom ratifikacije ili u bilo koje kasnije vrijeme, uputiti obavještenje Generalnom sekretaru Savjeta Evrope da će se primjena Konvencije, koja je predmet stava 4 ovog člana, primjenjivati na sve ili bilo koje teritorije za čije je međunarodne odnose ona odgovorna.
2. Konvencija će se primjenjivati na teritoriji ili na teritorije navedene u saopštenju, trideset dana od dana kad Generalni sekretar Savjeta Evrope primi to saopštenje.
3. Odredbe ove Konvencije će se primjenjivati na tim teritorijama, vodeći računa i o lokalnim potrebama.
4. Svaka država koja je dala izjavu u skladu sa stavom 1. ovoga člana može u bilo koje vrijeme naknadno izjaviti u ime jedne ili više teritorija na koje se izjava odnosi, da prihvata nadležnost Suda da primi predstavlke od lica, nevladinih organizacija ili grupa pojedinaca u skladu sa članom 34 ove Konvencije.

Član 57 – Rezerve

1. Svaka država može, u trenutku potpisivanja ove Konvencije ili polaganja instrumenta o njenoj ratifikaciji, staviti rezervu u vezi sa svakom pojedinačnom odredbom Konvencije, ukoliko je tada na njenoj teritoriji na snazi neki zakon koji nije u skladu sa tom odredbom. Rezerve opšteg karaktera nijesu dozvoljene na osnovu ovog člana.
2. Svaka rezerva stavljena na osnovu ovog člana treba da sadrži kratku izjavu o zakonu na koji se odnosi.

Član 58 – Otkazivanje

1. Visoka strana ugovornica može otkazati ovu Konvenciju samo po isteku roka od pet godina od dana kada je ona postala stranka Konvencije, i poslije šest mjeseci od objave otkaza u obavještenju Generalnom sekretaru Savjeta Evrope, koji o tome

obavještava ostale Visoke strane ugovornice.

2. Takvo otkazivanje ne može osloboditi Visoku stranu ugovornicu od njenih obveza prema ovoj Konvenciji u pogledu bilo kojeg čina kojim bi se te obaveze kršile prije datuma stupanja na snagu otkaza.
3. Pod istim uslovima, svaka Visoka strana ugovornica koja prestaje biti članicom Savjeta Evrope, prestaje biti stranka ove Konvencije.
4. Konvencija se može otkazati u skladu sa odredbama prethodnih stavova u pogledu svakog područja u kojem je njena primjena proširena na osnovu člana 56.

Član 59 – Potpis i ratifikacija

1. Ova Konvencija je otvorena za potpisivanje članicama Savjeta Evrope. Ona se mora ratifikovati. Ratifikacije se polažu kod Generalnog sekretara Savjeta Evrope.
2. Ova Konvencija stupa na snagu nakon polaganja deset instrumenata o ratifikaciji.
3. Za svaku potpisnicu koja ratifikaciju izvrši naknadno, Konvencija stupa na snagu na dan polaganja instrumenta o ratifikaciji.
4. Generalni sekretar Savjeta Evrope će obavijestiti sve članice Savjeta Evrope o stupanju Konvencije na snagu, imenima Visokih strana ugovornica koje su je ratifikovale i o deponovanju svakog instrumenta o ratifikaciji koja je kasnije izvršena.

Sačinjeno u Rimu, dana 4. novembra 1950. godine na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta jednako vjerodostojna, u jednom primjerku koji se pohranjuje u arhiv Savjeta Evrope. Generalni sekretar Savjeta Evrope će dostaviti ovjerene kopije svakoj potpisnici.

Izvori

1. Poglavlje dodato u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
2. Poglavlje dodato u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
3. Poglavlje dodato u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
4. Poglavlje dodato u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
5. Poglavlje dodato u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
6. Poglavlje dodato u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
7. Novi II dio u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
8. Poglavlje dodato u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
9. Članovi ovog dijela su prenumerisani u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
10. Poglavlje dodato u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
11. Tekst popravljen u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
12. Tekst popravljen u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).
13. Poglavlje dodato u skladu sa odredbama Protokola broj 11 (ETS No. 155).

Evropska socijalna povelja (ESP) (kratka prezentacija)

Ugovor Savjeta Evrope o zaštiti ljudskih prava

Evropska socijalna povelja (u daljnjem tekstu Povelja) određuje prava i slobode i uspostavlja mehanizme nadzora koji garantuju njihovo poštovanje od država članica. Nedavno je revidirana, i Revidirana evropska socijalna povelja iz 1996. godine, koja je stupila na snagu 1999. godine, postepeno zamjenjuje početni ugovor iz 1961. godine.

Tabela u dodatku pokazuje **koje države su do sada potpisale i ratifikovale Povelju**.

Prava zagarantovana Poveljom

Prava zagarantovana Poveljom se tiču svih pojedinaca u njihovom svakodnevnom životu.

Smještaj:

- izgradnja stambenih blokova u skladu sa potrebama porodice;
- smanjenje broja beskućnika;
- univerzalno osiguran pristup pristojnom, dostupnom smještaju;
- jednak pristup socijalnom smještaju za strance;

Zdravlje:

- pristupačna i djelotvorna zdravstvena zaštita za cijelo stanovništvo;
- politika prevencije bolesti, posebno sa garancijom zdrave životne sredine;
- eliminacija profesionalnih oboljenja, obezbjeđivanjem da zdravlje i sigurnost u radu budu osigurani zakonom i zagarantovani u praksi;

Obrazovanje:

- zabrana rada djeci mlađoj od 15 godina;
- besplatno osnovno i srednje obrazovanje;
- besplatne usluge savjetovanja pri zaposlenju ;
- početak i nastavak profesionalnog usavršavanja;
- pristup univerzitetu i drugim formama višeg obrazovanja u potpunosti na bazi ličnog zalaganja;

Zapošljavanje:

- socijalna i ekonomska politika usmjerena na osiguranje pune zaposlenosti;
- pravo osobe da zarađuje za život, u profesiji koju je potpuno slobodno izabrala;
- pristojni radni uslove u odnosu na platu i radne sate;
- akcije u suzbijanju seksualnog i psihičkog uznemiravanja;
- zabrana prisilnog rada;
- slobodno osnivanje sindikata i organizacija poslodavaca radi zaštite ekonomskih i socijalnih interesa; sloboda odlučivanja pojedinca da li da im se pridruži ili ne;
- promocija zajedničkih savjetovanja, kolektivnog pregovaranja, mirenja i dobrovoljne arbitraže;
- pravo na štrajk;

Socijalna zaštita:

- pravo na socijalnu sigurnost, socijalnu pomoć i socijalne usluge;
- pravo na zaštitu od siromaštva i socijalne isključenosti;
- posebne mjere za brigu o porodicama i starim licima;

Kretanje osoba:

- pojednostavljenje imigracijskih formalnosti za evropske radnike;
- pravo na ponovno sjedinjenje porodica;

- pravo stranaca na hitnu pomoć do repatriacije;
- proceduralne zaštite u slučaju progona;

Nediskriminacija:

- pravo žena i muškaraca na jednako postupanje i jednake uslove pri zapošljavanju;
- garancija da se sva prava određena u ovoj povelji primjenjuju bez obzira na rasu, pol, starost, jezik, religiju, mišljena, nacionalno porijeklo, socijalno porijeklo, zdravstveno stanje ili pripadnost nacionalnoj manjini.

Evropski komitet za socijalna prava

Evropski komitet za socijalna prava (dalje u tekstu Komitet) utvrđuje da li su države poštovale obećanja navedena u Povelji. Njegovih dvanaest nezavisnih, nepristrasnih članova bira *Komitet ministara* Savjeta Evrope na period od 6 godina, koji se može produžiti jednom. Komitet određuje da li su ili ne, državni zakon i prakse država članica u skladu sa Poveljom (član 24 Povelje, kako je dopunjeno 1991. *Torinskim protokolom*).

Procedura nadzora zasnovana na državnim izvještajima

Svake godine države članice podnose izvještaj navodeći kako su u zakonu i praksi primijenile Povelju. Svaki izvještaj se odnosi na neke od *prihvaćenih odredbi* Povelje.

Komitet pregleda izvještaje i odlučuje da li je ili ne stanje u datim državama u skladu sa Poveljom. Njegove odluke, poznate kao „*zaključci*“, objavljuju se svake godine.

Ako država ne preduzme nikakve akcije u vezi sa odlukom Komiteta da neki rezultat nije u skladu sa Poveljom, Komitet ministara upućuje toj državi „*preporuku*“, da promijeni stanje u zakonu ili u praksi. Rad Komiteta ministara priprema *Vladin komitet*, koji se sastoji od predstavnika vlada država članica Povelje, kojem pomažu posmatrači koji predstavljaju evropske organizacije poslodavaca i sindikata¹.

Procedura kolektivnih žalbi

Po *Protokolu* koji je otvoren za potpisivanje 1995. godine, a koji je stupio na snagu 1998. godine, *žalbe* za kršenje Povelje se mogu uložiti Evropskom komitetu za socijalna prava.

Organizacije koje imaju pravo uložiti žalbe pred Komitetom

- U slučaju da su sve države prihvatile proceduru:
- 1. ETUC (Konfederacija evropskih sindikata), UNICE (Udruženje industrijalaca i poslodavaca Evropske konfederacija) i IOE (Međunarodno udruženje poslodavaca);
- 2. Nevladine organizacije koje imaju savjetodavnu ulogu pri Savjetu Evrope, a koje su na listi sastavljenoj od strane Vladinog komiteta;
- 3. Organizacije poslodavaca i sindikata u državi na koju se odnosi;
- U slučaju država koje su se takođe sa tim složile:
- 4. Državne nevladine organizacije.

Dokument žalbe mora sadržati sljedeće informacije:

- ime i kontakt detalji organizacije koja podnosi žalbu;
- dokaz da osoba koja podnosi i potpisuje žalbu ima pravo da predstavlja organizaciju koja ulaže žalbu;
- država protiv koje se žalba upućuje;
- ukazivanje na odredbe Povelje koje su navodno prekršene;

- c. predmet žalbe, tj. tačke u kojima ta država navodno nije uspjela da se povinuje odredbama Povelje, zajedno sa odgovarajućim argumentima, i dokumentima kojima se podržava tvrdnja.

Žalba se može podnijeti slobodno na bazi gore navedenog, ili koristeći formular. Mora biti napisana na engleskom ili francuskom jeziku u slučaju organizacija iz kategorija 1 i 2 gore navedenih. U slučaju ostalih (kategorije 3 i 4), može se napisati na službenom jeziku, ili na jednom od službenih jezika države na koju se odnosi.

Komitec ispituje žalbu i ako su zadovoljeni formalni uslovi, proglašava je prihvatljivom.

Jednom kada se zahtjev proglasi prihvaćenim, pokreće se pisana procedura, sa razmjenom molbi između stranaka. Komitec može odlučiti da održi javno saslušanje.

Komitec tada donosi odluku o meritornosti žalbe, koju dostavlja strankama koje su uključene i Komitetu ministara u *izvještaju*, koji bude javan četiri mjeseca nakon što se proslijedi.

Konačno, Komitec ministara usvaja rezoluciju. Ako je prikladno, može *preporučiti* da dotočna država preduzme specifične mjere da situaciju uskladi sa Poveljom.

Posljedice primjene Povelje u različitim državama

Kao rezultat sistema nadzora, države prave mnoge izmjene u svojim zakonima ili u praksi, kako bi situaciju uskladile sa Poveljom. Detalji ovih

rezultata (i sadašnji razvoji) su opisani u „Pregledu“, koji godišnje objavljuje Sekretarijat Povelje (pogledaj niže u tekstu).

Gdje saznati više o Povelji?

- *Baza podataka Povelje* <http://hudoc.esc.coe.int/>, kojoj se može pristupiti on-line ili na CD ROM-u, omogućava da se lako pronađu sporovi pred Evropskim komitetom za socijalna prava;
- *Internet stranica Povelje* www.coe.int/T/F/Droits_de_19627Home/Cse/ sadrži, između ostalog, sve državne izvještaje i zemlja – po – zemlja činjenične listove;
- *Pregled* se izdaje godišnje, pokazuje do koje mjere su domaći zakoni u državi u skladu sa Poveljom;
- *Sabrani tekstovi* koji sadrže sve osnovne tekstove;
- *Sažetak bibliografije* se stalno ažurira.

Secretariat of the European Social Charter
DG II – Directorate General of Human Rights
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
social.charter@coe.int

¹ *European Trade Union Confederation (ETUC) / Evropska konfederacija sindikata Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe (UNICE) / (Unija industrijalaca i konfederacija poslodavaca Evrope) i International Organisation of Employers (IOE) (Međunarodna organizacija poslodavaca).*

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina

(sažetak)

Otvorena za potpisivanje državama članicama Savjeta Evrope, u Strasburu, 1. februara 1995. godine. *Stupila* na snagu: 1. februar 1998. godine.

Konvencija je prvi pravno obavezujući multilateralni instrument koji se odnosi na zaštitu nacionalnih manjina. Njeni ciljevi su da zaštiti postojanje nacionalnih manjina unutar teritorija stranaka-članica. Konvencija ima zadatak da promoviše punu i djelotvornu jednakost nacionalnih manjina stvaranjem odgovarajućih uslova koji im omogućavaju održanje i razvoj njihovih kultura i zadržavanje njihovog identiteta.

Konvencija postavlja principe vezane za osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama u sferama javnog života, kao što su:

- Zabrana diskriminacije
- Promocija stvarne jednakosti
- Promocija i očuvanje kulture, vjere, jezika i tradicija
- Pravo na mirno okupljanje
- Sloboda udruživanja
- Sloboda izražavanja
- Sloboda misli, savjesti i vjere
- Pravo na pristup i upotrebu medija
- Slobode u vezi sa jezikom i obrazovanjem
- Prekogranični kontakti i saradnja
- Učešće u ekonomskom, kulturnom i društvenom životu
- Zabrana prisilne asimilacije manjina.

Evropska povelja o regionalnim i jezicima manjina

Povelja je sastavljena na osnovu teksta koji je predložila Stalna konferencija lokalnih i regionalnih vlasti u Evropi. Kao konvenciju je usvojio Komitet ministara 25. juna 1992. godine, a otvorena je za potpisivanje u Strazburu 5. novembra 1992. godine. Stupila je na snagu 2. marta 1998. godine.

2. Čemu služi Povelja?

Povelja je konvencija usmjerena ka zaštiti i promociji regionalnih i jezika manjina kao ugroženog aspekta evropskog kulturnog nasljeđa. Njena najvažnija svrha je kultura. Ona obuhvata regionalne i jezike manjina, neteritorijalne jezike i manje rasprostranjene (i upotrebljavane) službene jezike. Namjera joj je da obezbijedi, koliko je realno moguće, da se regionalni i jezici manjina koriste u obrazovanju i u medijima, da omogući i podstakne na njihovu upotrebu u pravnom i administrativnom kontekstu, u ekonomskom i socijalnom životu, u kulturnim aktivnostima i u prekograničnim razmjenama.

Povelja je zasnovana na pristupu koji se drži načela nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta. Ona ne zamišlja odnose između službenih jezika i regionalnih i jezika manjina u smislu konkurencije ili antagonizma. Razvoj ovih drugih ne smije opstruirati znanje i promociju prvih.

Definicije

Kao što je Poveljom definisano, „regionalni ili jezici manjina” su jezici koje unutar date državne teritorije tradicionalno koriste državljani te države, koji čine brojčano manju grupu od ostatka stanovništva u državi; oni su različiti od službenog/ih jezika te države, i oni ne obuhvataju ni dijalekte službenog/ih jezika te države, niti jezike migranata.

Izraz „neteritorijalni jezici” znači jezike kojima se služe državljani države, koji se razlikuju od jezika kojima se služi ostatak stanovništva, ali koji se, premda se njima tradicionalno služi unutar teritorija države, ne mogu prepoznati kao dio tog posebnog područja.

Osam osnovnih principa primjenjivih na sve jezike (II dio, Član 7)

- Priznanje regionalnih i jezika manjina kao izraz kulturnog bogatstva.
- Poštovanje geografskog područja svakog regionalnog ili jezika manjina.
- Potreba za odlučnu akciju za promociju takvih jezika.
- Olakšavanje i/ili podsticaj na upotrebu takvih jezika, usmeno i pismeno, u javnom i privatnom životu.
- Obezbeđenje odgovarajućih formi i sredstava za podučavanje i učenje takvih jezika u svim odgovarajućim fazama.
- Promocija relevantnih prekograničnih razmjena.
- Zabrana svih oblika neopravdanog odvajanja, isključivanja, ograničenja, ili sklonosti vezanih za upotrebu regionalnih i jezika manjina i namjerno obeshrabrivanje ili ugrožavanje njihovog održavanja ili razvoja.
- Državna promocija zajedničkog razumijevanja između svih jezičkih grupa u zemlji.

2. Koje obaveze država preuzima?

Povelja je podijeljena na dva glavna dijela, na opšti, koji sadrži principe primjenjive na sve stranke i sve regionalne ili jezike manjina (dio II), i drugi dio, koji leži na posebnim praktičnim obavezama, koje se mogu razlikovati u zavisnosti od države i jezika (dio III).

Dio II postavlja glavne principe i ciljeve koji čine državne politike, zakone i prakse, i smatraju se kao pružanje neophodnog okvira za očuvanje datog jezika.

Dio III služi da prevede opšte principe potvrđene u dijelu II u precizna pravila. Pravila vezana za obrazovanje, sudske vlasti, administrativne vlasti

i javne službe, medije, kulturne aktivnosti i stanove, ekonomski i socijalni život i prekograničnu razmjenu. Države preduzimaju primjenu ovih odredbi iz dijela III, koje su potpisale. Prvo, one nabrajaju jezike na koje će se ove mjere primjenjivati, a zatim biraju barem trideset pet mjera koje će preduzeti za svaki taj jezik. Veliki broj mjera se sastoji od nekoliko opcija, različitog stepena strogosti, od kojih jedan treba biti odabran „u skladu sa stanjem svakog jezika”. Članice se ohrabruju da kasnije dopunjavaju svoje obaveze, kako im to budu dozvoljavale nastala pravna situacija ili finansijske okolnosti.

3. Kako se može garantovati poštovanje obaveza?

Povelja pruža sistem nadzora, koji omogućava državama-strankama, Savjetu Evrope i široj javnosti da prate i posmatraju njenu primjenu.

a. Državni izvještaji

Države moraju podnositi trogodišnje izvještaje Generalnom sekretaru Savjeta Evrope, u kojima objašnjavaju njihove politike i akcije koje su preduzele u ispunjavanju preuzetih obaveza. Ovi izvještaji se obavljaju, a mogu se dobiti i od država kojih se tiču i od Savjeta Evrope.

b. Izvještaj Komiteta nezavisnih stručnjaka

Povelja ima odredbu za uspostavljanje Komiteta nezavisnih stručnjaka, koji se sastoji od po jednog člana za svaku ugovornu stranku, kojeg imenuje Komitet ministara Savjeta Evrope, sa liste pojedinaca sa najvećim integritetom. Komitet stručnjaka je odgovoran za pregled periodičnih izvještaja država, kao i svih ostalih informacija od udruženja i drugih legalno osnovanih tijela, u datoj državi i sa interesom u određenoj jezičkoj oblasti. Komitet priprema i prosljeđuje Komitetu ministara Savjeta Evrope svoj izvještaj, uključujući prijedloge za preporuke koje se daju državama.

c. Preporuke koje državama daje Komitet ministara

Kada razmotri izvještaj Komiteta stručnjaka, Komitet ministara može odlučiti da izvještaj bude javan. Komitet takođe može odlučiti da da preporuke državama, u smislu preduzimanja neophodnih akcija za dovođenje njihove politike, zakona i prakse u sklad sa njihovim obavezama po Povelji.

d. Nadgledanje od strane Parlamentarne skupštine

Jednom u svake dvije godine Generalni sekretar Savjeta Evrope mora predstaviti Parlamentarnoj skupštini detaljan izvještaj o primjeni Povelje. Ovo obezbeđuje da članice Evropskog parlamenta budu informisane o primjeni (Povelje), što im omogućava pravljenje političkog pritiska, ako je neophodno, da se vlade država podstaknu na preduzimanje odgovarajućih mjera.

e. Uloga NVO-a

Države moraju uvažavati NVO-e, kao poželjne partnere u pronalasku zajedničkog cilja za promociju jezičke različitosti. Ova uloga je odlučujuća, i prije i poslije ratifikacije Povelje. Prije ratifikacije, one mogu pomagati državama da odaberu date jezike i odredbe iz dijela III koje žele primjenjivati unutar njihove teritorije. Njihova uloga u nadgledanju preuzetih obaveza je da savjetuju Komitet stručnjaka i državne vlasti o svakom problemu koji se može javiti kada se Povelja sprovodi u državama.

Dodatne informacije: Generalni direktorat Savjeta Evrope za pravne poslove, Lokala i regionalna demokratija (www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Local_and_regional_Democracy/)

Formular za evaluaciju i povratne komentare

Ovaj obrazac možete popuniti i na internet stranicama <http://www.coe.int/hre> i www.cgo-cce.org.

Vaši komentari mogu uticati na svako novo izdanje Kompassa, kao i na kreiranje budućih radionica. Razvoj Kompassa je bio intenzivan i saradnički proces savjetovanja, rasprave i testiranja materijala. Bilo bi veoma korisno znati koliko su ova sredstva ispunila potrebe nastavnika i omladinskih radnika.

1. Koristio/la sam priručnik kao

(molimo vas da označite odgovarajuće)

- nastavnik/ca
- trener nastavnika/ca
- omladinski radnik/ca
- trener omladinskih radnika/ca
- omladinski vođa ili vođa grupe
- drugo (pojasnite)

Uglavnom u:

- Formalnom obrazovanju
- Neformalnom obrazovanju

Na

- Lokalnom nivou, molimo navedite:
- Nacionalnom nivou, molimo navedite:
- Međunarodnom nivou

Sa grupom koja se uglavnom sastojala od članova:

- Ispod 15 godina
- Između 15 i 18 godina
- Između 20 i 25 godina
- Između 25 i 30 godina
- Preko 30 godina
- Miješana grupa

Moja organizacija ili institucija je:

.....

2. Čuo/la sam za priručnik, dobio/la sam ga od

.....

3. Koristio/la sam sljedeće dijelove i aktivnosti iz priručnika

.....

4. Dijelovi i aktivnosti koje smatram najkorisnijim su

.....

zbog

.....

5. Dijelovi i aktivnosti koje smatram najmanje korisnim su

.....

zbog

.....

.....

.....

6. Moja ocjena opšte strukture priručnika je

nije koristan 1 2 3 4 5 vrlo koristan

7. Moja ocjena dizajna priručnika je

zbunjujući 1 2 3 4 5 vrlo jasan

8. Moja ocjena dodatnih informacija je

nedovoljne 1 2 3 4 5 odgovarajuće

9. Moja ocjena aktivnosti je

slabe 1 2 3 4 5 odlične

10. Materijali su pomogli učesnicima/cama da razviju osnovno razumijevanje problematike

nijesu 1 2 3 4 5 proširili su znanje učesnika/ca

11. Materijali su imali uticaja na stavove učesnika/ca i ohrabрили su odlučnost za promjenu

nijesu 1 2 3 4 5 promijenili su stavove učesnika/ca

12. Postoje netačne činjenice/slike/perspektive sa kojima se, na primjer, ne slažem:-

.....

.....

.....

13. Moje opše preporuke za izmjenu priručnika su

.....

.....

14. Moje preporuke za izmjenu određenih dijelova priručnika i aktivnosti su

.....

.....

.....

15. Drugi materijali koje bih preporučio/la da se uključe u priručnik su (uključujući naslov, autora, izdavača, jezik)

.....

.....

.....

16. Dodatni komentari

.....

.....

.....

Moje ime, adresa, telefon, e-mail je (poželjno):

.....

Molimo vas da pošaljete ovaj obrazac na jednu od ove dvije adrese:

European Youth Centre Budapest
 Zivatar u. 1-3
 H-1024 Budapest, Hungary
 Fax: +361 2124076
 E-mail: eycb.secretariat@coe.int

Centar za građansko obrazovanje
 Njegoševa 36, 81 000 Podgorica
 Crna Gora
 Fax: +381 81 665 112
 E-mail: info@cgo-cce.org

Ljudska prava se ne mogu braniti samo pravnim sredstvima. Ona moraju biti zaštićena i čuvana od strane svakog, uključujući i mlade ljude.

Kompas je priručnik o obrazovanju o ljudskim pravima, koji mladim liderima, nastavnicima i drugim edukatorima – bilo da se time bave profesionalno ili volonterski – pruža jasne ideje i praktične aktivnosti za angažovanje, uključivanje i motivisanje mladih ljudi radi razvijanja pozitivne svijesti o ljudskim pravima, na način svojstven njima i u njihovim zajednicama. Kompas promovira široko razumijevanje obrazovanja o ljudskim pravima – obrazovnih programa i aktivnosti koji se koncentrišu na promovisanje jednakosti u ljudskom dostojanstvu – i vidi mlade ljude kao resurse.

Kreiran od strane multidisciplinarnog i interkulturalnog tima pisaca i edukatora, Kompas je zasnovan na iskustvenim i neformalnim obrazovnim pristupima, koji stavljaju naglasak na one koji uče, njihovo okruženje i njihove brige (polazeći od potreba mladih ljudi).

Kompas je napravljen u okviru Programa obrazovanja mladih o ljudskim pravima, koji je pokrenut 2000. godine, povodom 50-godišnjice Evropske konvencije o ljudskim pravima, a od strane Direktorata za omladinu i sport Savjeta Evrope. Cilj ovog programa jeste staviti ljudska prava u centar rada sa mladima i tako doprinijeti da obrazovanje o ljudskim pravima postane svakodnevna praksa.

Kompas nudi različite pristupe i uputstva za svakog ko ima interesa za ljudska prava, demokratiju ili građanstvo.

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

Savjet Evrope ima četrdeset šest zemalja članica i pokriva gotovo čitavu Evropu. Teži da razvije zajedničke demokratske i pravne principe zasnovane na Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i slobodama i drugim referentnim dokumentima o zaštiti pojedinaca. Osnovan 1949. godine, kao rezultat svijesti o posljedicama Drugog svjetskog rata, Savjet Evrope simbolizira pomirenje.

Elektronska verzija se može naći na:

<http://www.cgo-cce.org>

ili na

<http://www.coe.int/compass>

